APVLEI

MADAVRENSIS PLATONICI OPERA OMNIA QVÆ EXSTANT.

GEVERHARTVS ELMENHORSTIVS ex Mſtis & vett. Codd. recenſuit, Librumque Emendationum & Indices abſolutiſſimos adiecit.

Bibl: Sec Coll: Rom Soc Iesu

BIBLIOTECA N. C. ROMA VITTORIO EMANUELE

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA ROMA

FRANCOFVRTI,
In Officina Wecheliana, apud Danielem & Davidem Aubrios, & Clementem Schleichium.

ANNO M. DC. XXI.

NOBILISSIMO ET AMPLISSIMO

viro

DN. IOHANNI RVTGERSIO,

SERENISSIMI REGIS Sueciæ Conſiliario intimo, amico magno,

GEVERHARTVS ELMENHORSIVS S. D.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Onſiderāti mihi, & cum animo meo diligēter reputanti, cui potiſ-

ſimum APVLEIVM noſtrum inſcriberem, tu vnus occurriſti nobis RVTGERSI, ornamentum & amor bonorũ, quem hoc munere maximè dignum arbitrarer. Nullus enim in orbe viuit harum artium peritior, & noſtri amantior. Nã vt omittam humanitatem illã ſingularẽ, quà me à multis annis tam amanter es complexus, &
bene-

beneficia, quibus me af-
feciſti, plurima maxima-
que, nuperè cũ ex diffi-
cili & laborioſa legatione
Bohemica (cuius te ad-
miniſtrationis merito
maxima honoris digni-
tate nobilitas) Hambur
gum veniſſes, ac prolixus
labor, & itineris diffi-
cultas animam ſimul &
membra aliquantiſper
recurare ſuaderet, non
te deterruerunt globi

niuales, nec hyemalium rigor pruinarum, quo minus ſuauiſsimè ad nos diuerteres, gratiſsimaq; tua præſentia beares aliquoties; vbi poſt honeſtas & varias ſermonum fabulas, vltro citroq; habitas, ad vltimum alloquium tuum tranſtuliſti ad APVLEIVM noſtrum reuocãs ad memoriam, me illum authorem editurum olim tibi promiſiſſe.

miſiſſe. Tum ego in ru-
bore ſuffuſus, deconta-
ri, hæſitare, & audaculã,
ſupraque vires noſtras
promiſsionem comiter
excuſare cœpi, verecũ-
de aſſerens, me alta tua
doctrina & politiſsimis
ſtis auribus, quod foret
dignum, concipere ni-
hil poſſe; proin pollici-
ationis benignè gratiã
faceres. Vbi tu in verba
identior; Tace, Tace,

inquis, amiciſsime, &, quod promiſiſti, præſta quam primùm. Nunquàm tam cõmodè dices, vt vadimoniũ miſſum faciam. Talibus tuis adhortamentis erectus, iuſsis obſecundaui, & operi, quod iam abieceram, me iterum accinxi; idque iam nunc tumultuariè congeſtum, tibi exhibeo, IANE RVTGERSI, inter optimos clariſsime, in-

me, inter clariſsimos o-
ptime, inter vtroſq; do-
ctiſsime, orans ac poſtu-
lãs ſubmiſsè, vt hiſce lu-
dicris contentus eſſe, &
tantiſper te oblectare
velis, dum ardua illa &
melioris commatis (quę
ſi vitam & vires nobis
dederit fauor cælitum,
ſub tui præclari nomi-
nis commendatione in
manus hominum &
poſteritatis famam per-

uenire maximè volo) penſiculatius&effectius edolemus. Ita valeas, floreas, vigeaſque æuo longiſsimo FELICITER

O & præſidium & dulce decus meum.

Scribebam Hamburgi III. Eid. Decemb. Iuliani, Anno Chriſti 1620.

VITA

VITA ET SCRIPTA APVLEI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

A*PVLEIOS ſiue Appuleios complures fuiſſe ſatis notum ex* a *veterum monumentis. Meminit* & b *Suetonius* c *Polybiuſque Lucii Apulei. Hunc noſtrum* d *Madaura nobis Africæ ciuitas (ad quam & S.*e *Auguſtinus literaturæ atque oratoriæ artis percipiendæ gratia peregrinatur) in confinio Numidiæ Getuliæque ſita, Syphacis, & illo victo, Maſiniſſæ regis munere Pop. Rom. &*

[a] Index propriorum nominum Inſcript. Gruteri. Aldus de Ortographia 46.
[b] De claris Grammaticis cap. 3.
[b] Eclog. Legat. 204.
[d] Apologia 289.
[e] Confeſſ. lib. 2. cap. 3.

veteranorum militum nouo conditu, ſplendidiſſima colonia, nobis dedit. Vnde & f Seminumidam & Semigatulum ipſe ſe profitetur, & à g Caſſiodoro, h Auguſtino, i Sidonio, Carolo k Magno, Madaurenſis Platonicus prætitulatur. Ei l Theſeus pater dictus eſt; Mater m Sauia fuit: & de vtroque nobilitas ſatis clara. Pater n loco principe duumuiralis, cunctis honoribus perfunctus à o Plutarcho illo inclyto & Sexto philoſopho maternus deriuatus eſt ſanguis. Quo anno natus, non liquido liquet. Veri ſimiliter tamen poſſumus adſerere, eum temporibus p Antonini Pii Diuorumque fratrũ vixiſſe. Meminit enim q Lolliani Auiti, r Lollii Vrbicii, Pudentis

f Apolog. 289.
g De dialectica.
h Epiſt. 49. de civ. Dei 8. cap. 11.
i Lib. 9. ep. 13.
k Lib. 3. de nō adorandis imaginibus.
l 1. Metamorph. 112.
m Lib. 2. metamorph. 115.
n Apolog. 289. Auguſt. Epiſt. 5.
o Lib. 1. metamorph. 103
p Pithæus aduerſar. lib. 2. ca. 10. Funccius Chronolog. anno 91. 139.
393
q Apolo. 289. Capitolin. Antonino 27
r Apolo. 274. Capitolin. pertinace. 78.

dentis & s Scipionis Orphiti Coss. s Florid.358. 358.
qui ſub Antonio præcipue florue-runt, ſummis macti honoribus, vt conſtat ex L.3. ff. de his qui teſta-mentis,&c.& L.3. ff. de decurion. t t Metamorp. 1.112. lib.2. 115.
Facies ei excellentiſsima fuit, ine-normis proceritas, ſucculenta gra-cilitas, rubor temperatus, flauum & inaffectatum capillitium, oculi cæſii & vigiles, vt Pudentilla ma-trona oppido pollens & opulens vl-troneè eum maritum ſibi expetie-rit; quippine iuuenem nec corpo-re, nec animo, nec fortuna pœni-tendum. u *Primis pueritiæ ſtipen-diis magiſtram ſtudiorum Car-thaginem elegit, penes quos omnem diſciplinam pueri diſcunt, iuuenes oſtentant, ſenes docent.* w *Vnde & gloriabundus dicit, ſe illis nec lare* u Florid.361. vv Florid.359

alienum, nec pueritia inuiſitatum, nec magiſtris peregrinum, nec ſecta incognitum, nec voce inauditum, nec libris illectum improbatumue. Dehinc x *Athenas Atticas conceſsit, inibique ebibit vniuerſas Philoſophiæ Platonicæ partes, Poeticæ commentam, Geometricæ limpidam, Muſicæ dulcem, Dialecticæ auſterulam.* y *Mox poſt Romæ aduena ſtudiorum, quiritium indigenum ſermonem nullo magiſtro præeunte intantum excoluit, vt cauſarum patronum ageret, & ſtipendio forenſi* z *mereret.* α *Sacrorum pleraque initia in Græcia & multiiugos ritus, variaſque ceremonias ſtudio veri & officio erga Deos didicit.* β *Sacerdotem prouinciæ Africæ munera edidiſſe, & vena-*

x 1. Metamorph. 113. Florid. 363.

y 1. Metamorph. 102.

z Lib. xi. Metamorph. 271 Apolog. 296.

α Lib. 3. Metamorph. 136 Apolog. 309.

β Epiſt. 2. fol. 16.

venatores veſtiuiſſe autor eſt Auguſtinus. γ Non valde diuitem fuiſſe vel inde paret, quod veſtem ipſam diſtraxerit, quo ſacrorum impenſis parem ſummam corraderet. δ Magiæ noſcendæ ardentiſſimus cupitor; vnde Theſſaliam vbi artis magicæ natiua cantamina totius orbis conſono ore celebrentur, cupidè petiuit, indidemque ad ſeruiles voluptates delapſus, curioſitatis improſperæ ſiniſtrum reportauit præmium ε Lactantius ζ Hieronymus η Marcellinus & θ Auguſtinus eum Apollonio Tyaneo, & aliis magni nominis magis adnumerant, quos ſtulta paganitas præſtantia miraculorum CHRISTO ſuperiores, non minus vanè quam ſacri-

γ Lib. xi. Metamorp. 279

δ Lib. 2. Metamorp. 114. 117. lib. 3. 137. Li. xi. 264.

ε Lib. v. c. 3.

ζ In Pſal. 81.

η Epiſt. v. apud Auguſt.

θ Epiſt. 49. fol. 132.

legè credebat. Qua occaſione Oeeam venerit, & qua conditione Pudentillam vxorem ſibi conciliarit, ſatis ex Apologia *claret, in qua crimen magiæ & quod illectamentis mulierem ſexagenariam, floriſque extincti, poſt tam longam viduitatem in ſui amorem lucri cauſa pellexiſſet, ſcitè à ſe amolitur. Amicos laudat* ι *Pytheam,* κ *Scipionem Orfitum,* λ *Scribonium Lætum,* μ *Seuerianum Africæ procos. eiuſque filium Honorinum,* ν *Lollianũ Auitum,* ξ *Strabonem Æmilianum,* ο *Clementem poetam* π *Saui[illegible]ium Seuerum,* ρ *Julium Perſium, Quintianum & Fauſtinum, cui libellum de* Mundo *iuit dedicatum. Multa vorſa,* *multa*

ι Lib. 1. Metamorp. 117.
κ Flor. 337.
λ Apolo. 278.
μ Flor. 348.
ν Apol. 333.
ξ Flor. 354. 356.
ο Flor. 344
π Flor. 361.
ρ Flor. 313.

multa prorſa, multa Græce, multa Latine ſcripſit, quæ omnia iniuria temporis nobis ſubtracta ſunt. Et quidem illa quæ vt ex naufragio tabulæ quædam, ad nos peruenerunt, hæc ſunt : De philoſophia naturali, de philoſophia Morali, de ſyllogiſmo Categorico, De deo Socratis, De Mundo, Allocuta ad Aſclepium, Herbarium (*non enim illos audio qui Celſo medico id adſcribunt*) Metamorphoſeon libri x i. Apologia & Florida. *Perierunt maiorum fatali ignauia*, Carmina inter quæ Epigrammata multa Amatoria, Gryphi, Epiſtolæ, τ libri Ludicrorum, de υ prouerbiis, de φ Arboribus, de χ Numeris, de ψ Republica, ω Conuiualium Quæſtionum, [1] Medicinalium Quæſtionum [2] Naturalium quæſtionum,

σ Auſon. ad Paulinum Edyll. 18.
Apolog. 278.
τ Apol. 276.
υ Chariſius lib. 2.214.
φ Seruius ad. 2. Georg.
χ Caſſiodorus de Arithmetica. Iſidor. Orig. lib. 3. cap. 2.
ψ Fulgentius de priſco ſermone.
ω Macrobius ſatur. 7. c. 3. Lib. 1. In Somn. c. 2.
[1] Priſciianus lib. vi.
[2] Apol. 297.

**

Carmen in [3] Orſitum de [4] piſcibus, [5] Hermagoras prior & Hermagoras poſterior, [6] Diſſertatio de Æſculapio, [7] Phædo è Platone conuerſus, [8] Epitome Hiſtoriarum de [9] Muſica, [10] Hymnus & dialogus in Æſculapium, [11] Oratio pro ſtatua ſibi Oeæ locanda. *Et hæc obiter de Apuleio noſtro quem per ſe ſatis laudatum nouis commendatitiis onerare, ſuperforaneum putauimus, ſufficiant nobis veterum de illo teſtimonia, quæ in fronte libri commode digeſsimus, ex quibus tam iuſti quam iniuſti rerum æſtimatores facile perſpexerint, quale iudicium antiquitas de illo ſemper tulerit. Plurimum autem ad hanc editionem nobis contulerunt, viri & municipes mei amiciſsimi Lindenbrugii*

3 Florid. 358.
4 Apol. 299.
5 Priſcian. lib. IV. & 6. 615. 724. 898.
6 Apol. 310.
7 Sidonius, Epiſt. 9. li. 2. Priſcian. 887. 892.
8 Florid. 347.
9 Caſſiodorus, 319.
10 Floridis. 361. Apolog. 310.
11 Apologia 389. Auguſt. epiſt. V.

brugii fratres, Excerpta Codd. Putcani, Batauici, Bremenſis & Membranarum Florentinarum (¹² quarum alibi memini) benignè ſuppeditando. Submiſit & nobis x bibliotheca Leidenſi optimus Heinſius Mſtum Cod. quo olim v-us Vulcanius, ſed parum diligen-er. Nacti etiam ſumus veneran-iſsimi ſenis Iani Gruteri librum, d cuius marginem religioſa dili-ntia Variantias codicis Palati-olim adſcripſerat, & Melchior oldaſtus homo in ſtudiis bona-m artium præcellentiſsimus, Ex-rpta Bertini codicis amicè com-unicauit. Contulimus quoque Romanam, Aldinam, Vene-n, & Baſilienſes editiones, ſem-pro regula habentes Florentinas

[12] Emendat. ad lib. 1. Metamorph.

niuales, nec hyemalium rigor pruinarum, quo minus ſuauiſsimè ad nos diuerteres, gratiſsimaq; tua præſentia beares aliquoties; vbi poſt honeſtas & varias ſermonum fabulas, vltro citroq; habitas, ad vltimum allo- quium tuum tranſtuliſti ad APVLEIVM noſtrum reuocãs ad memoriam, me illum authorem editurum olim tibi promiſiſſe.

miſiſſe. Tum ego in ru-
bore ſuffuſus, deconta-
ri, hæſitare, & audaculã,
ſupraque vires noſtras
promiſsionem comiter
excuſare cœpi, verecũ-
de aſſerens, me alta tua
doctrina & politiſsimis
ſtis auribus, quod foret
dignum, concipere ni-
hil poſſe; proin pollici-
ationis benignè gratiã
aceres. Vbi tu in verba
identior; Tace, Tace,

inquis, amiciſsime, &, quod promiſiſti, præſta quam primùm. Nunquàm tam cõmodè dices, vt vadimoniũ miſſum faciam. Talibus tuis adhortamentis erectus, iuſsis obſecundaui, & operi, quod iam abieceram, me iterum accinxi; idque iam nunc tumultuariè congeſtum, tibi exhibeo, IANE RVTGERSI, inter optimos clariſsime, in-

me, inter clariſsimos optime, inter vtroſq; doctiſsime, orans ac poſtulãs ſubmiſsè, vt hiſce ludicris contentus eſſe, & tantiſper te oblectare velis, dum ardua illa & melioris commatis (quę ſi vitam & vires nobis dederit fauor cælitum, ſub tui præclari nominis commendatione in manus hominum & poſteritatis famam per-

uenire maximè volo) penſiculatius&effectius edolemus. Ita valeas, floreas, vigeaſque æuo longiſsimo FELICITER

O & præſidium & dulce decus meum.

Scribebam Hamburgi III. Eid. Decemb. Iuliani, Anno Chriſti 1620.

VITA

VITA ET SCRIPTA APVLEI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

A PVLEIOS ſiue Appuleios complures fuiſſe ſatis notum ex a veterum monumentis. Meminit & b Suetonius c Polybiuſque Lucii Apulei. Hunc noſtrum d Madaura nobis Africæ ciuitas (ad quam & S. e Auguſtinus literaturæ atque oratoriæ artis percipiendæ gratia peregrinatur) in confinio Numidiæ Getuliæque ſita, Syphacis, & illo victo, Maſiniſſæ regis munere Pop. Rom. &

a Index priorum nominum Inſcript. Gruteri. Aldus de Orrographia 46.
b De claris Grammaticis cap. 3.
b Eclog. Legat. 204.
d Apologia 289.
e Confeſſ. lib. 2. cap. 3.

veteranorum militum nouo conditu, ſplendidiſſima colonia, nobis dedit. Vnde & [f] Seminumidam & Semigætulum ipſe ſe profitetur, & à [g] Caſſiodoro, [h] Auguſtino, [i] Sidonio, Carolo [k] Magno, Madaurenſis Platonicus prætitulatur. Ei [l] Theſeus pater dictus eſt; Mater [m] Sauia fuit: & de vtroque nobilitas ſatis clara. Pater [n] loco principe duumuiralis, cunctis honoribus perfunctus à [o] Plutarcho illo inclyto & Sexto philoſopho maternus deriuatus eſt ſanguis. Quo anno natus, non liquido liquet. Veriſimiliter tamen poſſumus adſerere, eum temporibus [p] Antonini Pii Diuorumque fratrũ vixiſſe. Meminit enim [q] Lolliani Auiti, [r] Lollii Vrbicii, Pudentis

[f] Apolog. 289.
[g] De dialectica.
[h] Epiſt. 49. de civ. Dei 8. cap. 11.
[i] Lib. 9. ep. 13.
[k] Lib. 3. de nõ adorandis imaginibus.
[l] 1. Metamorph. 112.
[m] Lib. 2. metamorph. 115.
[n] Apolog. 289. Auguſt. Epiſt. 5.
[o] Lib. 1. metamorph. 103
[p] Pithœus aduerſar. lib. 2. ca. 10. Funccius Chronolog. anno 91. 139. 393
[q] Apolo. 289. Capitolin. Antonino 27
[r] Apolo. 274. Capitolin. pertinace. 78.

dentis & s Scipionis Orphiti Coss. [s] Florid.357 358.
qui ſub Antonio præcipue floruerunt, ſummis macti honoribus, vt conſtat ex L.3. ff. de his qui teſtamentis, &c. *&* L.3. ff. de decurion. t [t] Metamorp. 1.112. lib.2. 115.
Facies ei excellentiſſima fuit, inenormis proceritas, ſucculenta gracilitas, rubor temperatus, flauum & inaffectatum capillitium, oculi caſii & vigiles, vt Pudentilla matrona oppido pollens & opulens vltroneè eum maritum ſibi expetierit; quippe ne iuuenem nec corpore, nec animo, nec fortuna pœnitendum. u *Primis pueritiæ ſtipendiis magiſtram ſtudiorum Carthaginem elegit, penes quos omnem diſciplinam pueri diſcunt, iuuenes oſtentant, ſenes docent.* w *Vnde &* [w] Florid.359
gloriabundus dicit, ſe illis nec lare

venatores veſtiuiſſe autor eſt Auguſtinus. γ *Non valde diuitem fuiſſe vel inde paret, quod veſtem ipſam diſtraxerit, quo ſacrorum impenſis parem ſummam corraderet.* δ *Magiæ noſcendæ ardentiſſimus cupitor; vnde Theſſaliam vbi artis magicæ natiua cantamina totius orbis conſono ore celebrentur, cupidè petiuit, indidemque ad ſeruiles voluptates delapſus, curioſitatis improſperæ ſiniſtrum reportauit præmium* ε *Lactantius* ζ *Hieronymus* η *Marcellinus &* θ *Auguſtinus eum Apollonio Tyaneo, & aliis magni nominis magis adnumerant, quos ſtulta paganitas præſtantia miraculorum CHRISTO ſuperiores, non minus vanè quam ſacri-*

γ Lib. xi. Metamorp. 279

δ Lib. 2. Metamorp. 114. 117. Lib. 3. 137. Li. xi. 264.

ε Lib. v. c. 3.

ζ In Pſal. 81.

η Epiſt. v. apud Auguſt.

θ Epiſt. 49. fol. 132.

legè credebat. Qua occaſione Oeeam venerit, & qua conditione Pudentillam vxorem ſibi conciliarit, ſatis ex Apologia *claret, in qua crimen magiæ & quod illectamentis mulierem ſexagenariam, floriſque extincti, poſt tam longam viduitatem in ſui amorem lucri cauſa pellexiſſet, ſcitè à ſe amolitur. Amicos laudat ι Pytheam, κ Scipionem Orſitum, λ Scribonium Lætum, μ Seuerianum Africæ procos. eiuſque filium Honorinum, ν Lollianũ Auitum, ξ Strabonem Æmilianum, ο Clementem poetam π Saui[illegible]ium Seuerum, Iulium Perſium, Quintianum & Fauſtinum, cui libellum de* Mundo *iuit dedicatum. Multa verſa, multa*

- ι Lib. 1. Metamorp. 117.
- κ Flor. 337.
- λ Apolo. 278.
- μ Flor. 348.
- ν Apol. 333.
- ξ Flor. 354. 356.
- ο Flor. 344
- π Flor. 361.
- ρ Flor. 313.

*multa proſa, multa Græce, mul-
ta Latine ſcripſit, quæ omnia iniu-
ria temporis nobis ſubtracta ſunt.
Et quidem illa quæ vt ex naufra-
gio tabulæ quædam, ad nos perve-
nerunt, hæc ſunt* : De philoſophia
naturali, de philoſophia Morali, de
ſyllogiſmo Categorico, De deo So-
cratis, De Mundo, Allocuta ad Aſ-
clepium, Herbarium (*non enim il-
los audio qui Celſo medico id ad-
ſcribunt*) Metamorphoſeon libri
XI. Apologia & Florida. *Perierunt
maiorum fatali ignauia*, Carmi-
na inter quæ Epigrammata multa
Amatoria, Gryphi, Epiſtolæ, τ
libri Ludicrorum, de υ prouerbiis,
de φ Arboribus, de χ Numeris, de ↓
Republica, ω Conuiualium Quæ-
ſtionum, [1] Medicinalium Quæſtio-
num [2] Naturalium quæſtionum,

σ Auſon. ad Paulinum Edyll. 18.
· Apolog. ..78.
τ Apol. 276.
υ Chariſius lib. 2. 214.
φ Seruius ad. 2. Georg.
χ Caſſiodorus de Arithmetica. Iſidor. Orig. lib. 3. cap. 2.
↓ Fulgentius de priſco ſermone.
ω Macrobius ſatur. 7. c. 3. Lib. 1. In Somn. c. 2.
[1] Priſcianus lib. VI.
[2] Apol. 297.

Carmen in [3] Orfitum de [4] piſcibus, [5] Hermagoras prior & Hermagoras poſterior, [6] Diſſertatio de Æſculapio, [7] Phædo è Platone conuerſus, [8] Epitome Hiſtoriarum de [9] Muſica, [10] Hymnus & dialogus in Æſculapium, [11] Oratio pro ſtatua ſibi Oeæ locanda. *Et hæc obiter de Apuleio noſtro quem per ſe ſatis laudatum nouis commendatitiis onerare, ſuperforaneum putauimus, ſufficiant nobis veterum de illo teſtimonia, quæ in fronte libri commode digeſsimus, ex quibus tam iuſti quam iniuſti rerum æſtimatores facile perſpexerint, quale iudicium antiquitas de illo ſemper tulerit. Plurimum autem ad hanc editionem nobis contulerunt, viri & municipes mei amiciſsimi Lindenbrugii*

[3] Florid. 358. [4] Apol. 299. [5] Priſcian. lib. IV. & 6. 615. 724. 898. [6] Apol. 310. [7] Sidonius, Epiſt. 9. li. 2. Priſcian. 887. 892. [8] Florid. 347. [9] Caſſiodorus, 319. [10] Floridis. 361. Apolog. 310. [11] Apologia 389. Auguſt. epiſt. V.

brugii fratres, Excerpta Codd. Puteani, Batauici, Bremenſis & Membranarum Florentinarum (12 *quarum alibi memini*) *benignè ſuppeditando. Submiſit & nobis ex bibliotheca Leidenſi optimus Heinſius Mſtum Cod. quo olim vſus Vulcanius, ſed parum diligenter. Nacti etiam ſumus venerandiſſimi ſenis Iani Gruteri librum, ad cuius marginem religioſa diligentia Variantias codicis Palatini olim adſcripſerat, & Melchior Goldaſtus homo in ſtudiis bonarum artium præcellentiſſimus, Excerpta Bertini codicis amicè communicauit. Contulimus quoque ipſi Romanam, Aldinam, Venetam, & Baſilienſes editiones, ſemper pro regula habentes* Florentinas

12 Emendat. ad lib. 1. Metamorph.

Membranas, *quarum ope aliquam multa Scabie prius atque vlceribus fœda, nitori priſtino & natiuæ integritati reſtitui. Reſident tamen adhuc haud pauca, falſa, corrupta, hiulca lacunis, deformata maculis, obuoluta obſcuritatum ambagibus & tenebris errorum, quæ felicioris ingenii homines, & quibus in eruendis Codd. Mſtis fortuna benignior adfulſerit, fortaſſean emendabunt, nobis hoc tempore negatum fuit. In lib. EMENDATIONVM rationem correctionis dedi; IN INDICE obſcuris lucem attuli, & ea quæ ad ſalutem eruditiſſimi ſcriptoris facerent, breuiter diſſerui, quæ omnia ſi probi & eruditi probabunt, (improbos & ineruditos*

ruditos nihil moror) magno, imò nimio prӕmio labores noſtros compenſatos iudicabo. Tantum eſt! Salue LECTOR STVDIOSE, & noſtris in literis ornandis conatibus faue.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VETERVM SCRIPTORVM
de
APVLEIO PLATONICO

TESTIMONIA.

Imp. Seuerus Epiſt. ad Senatum de Clodio Albino apud Iul. Capitolinum pag. 124.

MAIOR *fuit dolor quod illum pro literato laudandum pleriq; duxiſtis, cum ille næniis quibuſdam anilibus occupatus, inter mileſias punicas Apuleij ſui conſeneſceret.*

Palladius de re ruſtica lib. 1. Tit. XXXV.

Apuleius aſſerit ſemina bubulo felle maceranda antequam ſpargas.

Macro-

Macrobius in ſomnium Scipionis lib. 1. Cap. 2.

Fabulæ in bonam frugem repertæ ſunt, velut Comœdiæ, quales Menander eiuſve imitatores agendas dederũt, vel argumenta fictis caſibus amatorum referta, quibus vel multum ſe Arbiter exercuit, vel Apulejum nonnunquam luſiſſe miramur.

Lactantius Diuin. Inſtit. lib. 5. cap. 3.

Cum facta eius mirabiliter deſtrueret, nec tamen negaret, voluit oſtendere Apollonium vel paria vel etiam maiora feciſſe. Mirum quod Apulejum prætermiſerit, cuius ſolent multa & mira numerari.

Marcellus de medicamentis in Epiſt. ad filios.

Veteres Medicinæ artis authores, latino ſermone perſcriptis, Apulejus & Celſus & Apollinaris.

Hieronymus in Pſalm. 81. Fol. 103.

Non eſt grande facere ſigna. nam fecere ſigna in Ægypto magi contra Moyſen, fecit & Apollonius, fecit & Apulejus.

Marcellinus ad D. Auguſtinum Epiſt. 4 fol. 11.

In quibus nihil aliud Dominum quam alii homines facere potuerunt feciſſe vel legiſſe mentiuntur. Apollonium ſiquidem ſuum nobis & Apulejum alioſque magicæ artis homines in medium proferunt, quorũ maiora contendunt extitiſſe miracula.

D. Auguſtinus Epiſt. 5. fol. 16.

Quis autem vel riſu dignum non putet quod Apollonium & Apulejum cæteroſq; artium Magicarum peritiſſimos conferre Chriſto vel etiam præferre conantur.

Epiſt. XLIX. ad Deo gratias fol. 132.

Si hoc quod de Iona Scriptum eſt Apuleius Madaurenſis vel Apollonius Tyanæus feciſſe diceretur, quorum multa mira nullo fideli auctore iactitant.

De

De Ciuitate Dei lib. 4. cap. 11.

Quæ vno loco Apulejus breuiter ſtringit, in eo libro quem de Mundo ſcripſit: Terrena omnia dicens mutationes conuerſioneſq; atque interitus habere.

Lib. 8. cap. 11.

Recentiores tamen philoſophi nobiliſſimi, quibus Plato ſectādus placuit, noluerunt ſe dici Peripateticos aut Academicos ſed Platonicos, ex quibus ſunt valde nobilitati Græci Plotinus, Iamblichus Prophyrius, in vtraque autem lingua Apulejus Afer extitit Platonicus nobilis.

Lib. 8. Cap. 19.

Apulej Philoſophi Platonici copioſiſſima & diſertiſſima extat oratio, qua crimen artium magicarum à ſe eſſe alienum defendit.

Lib. 10. Cap. 27.

Quanto humanius & tolerabilius cōſectaneus tuus Platonicus Apuleius errauit, qui tantummodo Dæmones à luna &

infra ordinatos, agitari morbis paſsionum volens nolenſq; confeſſus eſt.

Lib.12.cap.10.

Vnde & Apuleius cum hoc animantium genus deſcribit, Sigillatim inquit mortales, cuncti tamen vniuerſo genere perpetui.

Lib.18.cap.18.

Apuleius in libris quos titulo Aſini Aurei inſcripſit ſibi ipſi accidiſſe, vt accepto veneno humano animo permanente aſinus fieret, aut indicauit aut finxit.

Εἰς Ἀπουλήïον Χειστοδώρου.

Καὶ νοερῆς ἄφθεγκτα Λατινίδος ὄργια μούσης
Ἄζετο παπταίνων Ἀπουλήïος, ὅντινα μούση
Αὐσονὶς ἀῤῥήτου σοφίης ἀνεθρέψατο σειρήν.

Seruius in 8. Æneid. Virgilii.

Sunt enim numina aliqua tãtum cæleſtia, aliqua tãtum terreſtia, aliqua media, quos Deos Apuleius Medioxumos vocat,

hoc

hoc eſt, qui ex hominibus Dii fiunt.

Scholiaſtes Horatii ad Epod. 15.

Simili modo etiam Apuleius ſcribit de Aſino aureo animam ſuam fuiſſe in Corpore Aſini, meminiſſeque ſe deuexiſſe plurima ſegmenta & onera in Ægyptum.

Sidonius Apollinaris Lib. 2. Epiſt. ad Heſperium Epiſt. 10.

Siſque oppido meminens quod olim Martia Hortenſio, Terentia Tullio, Calpurnia Plinio, Pudentilla Apulejo, Ruſtitiana Symmacho legentibus meditantibuſque candelas & candelabra tenuerunt.

Lib. 4. Epiſt. ad Claudianum Epiſt. 3.

Si reare quemquam mortalium cui tamen ſermocinari latialiter cordi eſt, non pauere cum in examen aurium tuarum ſcriptus adducitur; tuarum inquam aurium, quarum peritiæ nec Frontonianæ

grauitatis aut ponderis Apuleiani flumen æquiparem.

Aurel. Caſſiodorus de Dialectica.

Tertiæ formulæ inueniuntur ſpecies ſex, quas omnes atque ejus generis alia qui plenius noſſe deſiderat legat librum Apulej Madaurenſis qui de hac re eleganter & copioſe diſſeruit.

Apuleius Madaurenſis ſyllogiſmos categoricos breuiter enodauit.

Priſcianus Lib. 10.

Diſpeſco diſpeſcui quod ponit Apulejus in Dialogo qui eſt de Deo Socratis: cum & habitacula ſumma ab infimis tanta intercapedine faſtigii diſpeſcant, id eſt, *diſtent.*

Fulgentius Placiades de priſco Sermone.

Apuleius de Aſino aureo introducit ſororem Pſyches marito detrahentem dicere. Patri meo ſeniorem maritum ſortita ſum,

ſum, dein quovis pumilione pumiliorem & cucurbita glabriorem.

Choragium virginale funus vocatur: Apuleius Metamorph. Choragio itaque perfecto domuitionem parant.

Edulium ab edendo dicitur, prægustativa comeſtio Apuleius Aſino aureo Eduliis opipare excepta: opipare ideſt laute & delicioſe.

Mythologiarum lib. 3. à Pſyche.

Apuleius in libris Metamorphoſeon hanc fabulam planiſſime deſignauit.

Sed quia hanc Saturantius Apuleius pene duorum continentia librorum tantam falſitatum congeriem enarrauerit.

Iſidorus Originum lib. 2.

Has formulas categoricorum ſyllogiſmorum qui plene noſſe deſiderat, librum legat qui inſcribitur περὶ ἑρμηνείας Apuleij, & quæ ſubtitilius ſunt tractata, cognoſcet.

Ioan. Salisberienſis de Nugis Curialium Lib. 6. Cap. 27.

Et hic quidem non eſt meus Sermo ſed quem omnium ſapientũ cœtus concelebrat, & quem in libro, qui inſcribitur de Deo Socratis, facilè eſt inuenire, cuius verba propter elegantiam ſenſuum & orationis lepidam venuſtatẽ curaui inſerere, vt his quæ ſcribuntur promptius adhibeatur fides, cum de puriſſimo fonte maiorum eadem profluxiſſe conſtet, ait Apuleius. Hæc Apuleius eleganter quidem & ſplendide.

Lib.7. Cap.6.

Ex quibus valde nobilitati ſunt Græci, Plotinus, Iamblichus & Porphyrius Catholicæ fidei peſſimus impugnator. In vtraque vero lingua Græca ſcilicet & Latina nobilis extitit Apuleius Afer, vir magnus inprimis, & qui venuſtate morum & dicendi copia Socraticum fontem & Platonicum torrentem facile redoleat vel tenuiter ſapienti.

Epiſt. CLXXII.

Vt ait Apuleius in libris de Deo Socratis

cratis, laudem celeritatis ſimul & diligentiæ nemo aſſequitur.

Vincentius Beluacenſis Specul. Hiſtoriarum Lib. 4. Cap. 7.

De Apuleio multa loquitur Auguſtinus, in libris de ciuitate Dei. Huius repperi duos libros, vnum de vita & moribus Platonis, alium qui intitulatur de Deo Socratis.

Carolus Magnus de non adorandis imaginibus. Lib. 4.

Dicente Apuleio Platonico Philoſopho Madaurenſi in libro qui inſcribitur περὶ ἑρμηνείας.

Fridericus de re accipitraria.

Pelicani qui ab Apuleio dicuntur cofani.

P. Bleſenſis Epiſt. LXXXV.

Cicero & Apuleius & Auguſtinus & Hieronymus teſtantur plus eſſe animam quam corpus.

* *
*

APVLEI LIBRORVM

INDEX.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI. 1.
DE PHILOSOPHIA MORALI. 12.
DE SYLLOGISMO CATEGORICO. 29.
DE DEO SOCRATIS. 42.
DE MVNDO. 56.
ADLOCVTA AD ASCLEPIVM. 76.
METAMORPHOSEON lib.I. 102.
lib.II. 114
lib.III. 129
lib.IV. 142.
lib.V. 159
lib.VI. 173.
lib.VII. 187.
lib.IIX. 201.
lib.IX. 217.
lib.X. 238.
lib.XI. 257.
ORATIO DE MAGIA 273.
FLORIDA 340.
GEVERHARTI ELMENHORSTII AD OMNES LIBROS EMENDATIONES.

APVLEI

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI

De HABITVDINE DOCTRINARVM & Natiuitate Platonis Philoſophi.

LIBER PRIMVS

De Philoſophia Naturali.

PLATONI habitudo corporis cognomentum dedit. Namque Ariſtocles prius eſt nominatus. Ei Ariſton fuiſſe pater dictus eſt. Cæterum Perictione Glauci filia mater fuit & de vtroque nobilitas ſatis clara. Nam Ariſton pater per Codrum, ab ipſo Neptuno originem duxit: ab Solone ſapientiſſimo, qui legum Atticarum fundator fuit: maternus deriuatus eſt ſanguis. Sunt qui Platonem auguſtiore conceptu proſatum dicunt, cum quædam Apollinis figuratio Perictioni ſe miſcuiſſet. Menſe etiam qui apud Atticos Thargelion dicitur, natus eſt: die, qua apud Delon Latona fertur Apollinem Dianamque peperiſſe. Pridie [Socratem] genitum accepimus. Somnium etiam Socratis ſcitum ferunt. Nam vidiſſe ſibi viſus eſt cygni pullum ex altari, quod in Academia Cupidini conſecratum eſt, volaſſe, & in eius gremio reſediſſe: & poſtea olorem illum pennis cælum petiſſe, canore muſico auditus hominum Deorumque mulcentem. Cum hoc Socrates in conuentu hominum referret, Ariſto Platonem puerum oblaturus Socrati magiſtro, commodum proſequebatur. Quem vbi aſpexit ille, inge-

niumque intimum de exteriore conſpicatus eſt facie: Hic ille erat amici, inquit, de Academia Cupidinis cygnus. Talis igitur ac de talibus Plato, non ſolum heroum virtutibus præſtitit, verum etiam æquiparauit Diuum poteſtates. Nam Speuſippus, domeſticis inſtructus documentis & pueri eius acte in percipiendo ingenium, & admirandæ verecundiæ indolem laudat: & pubeſcentis primitias labore atq; amore ſtudendi imbutas refert: & in viro harum incrementa virtutum & ceterarum conueniſſe teſtatur. Ex iiſdem genitoribus Glauco & Adimantus fratres ei fuerunt. Doctores habuit in prima litteratura Dionyſiũ: at in palæſtra Ariſtonem Argis oriundum, tantoſque progreſſus exercitatio ei contulit, vt Pythia & Iſthmia deluctata certauerit. Picturæ non aſpernatus artem. Tragœdis & dithyrambis ſe vtilem finxit. Iamque carminum confidentia elatus, certatorem ſe profiteri cupiebat, niſi Socrates humilitatem cupidinis ex eius mentibus expuliſſet: & veræ laudis gloriam in eius animum inſerere curaſſet. Et antea quidem Heracliti ſecta fuerat imbutus. Verum cum ſe Socrati dediſſet, non ſolum ingenio atque doctrina ceteros Socraticos vicit, ſed etiam [labore &] elegantia illuſtrauit. Sapientiam ab eo ſibi traditã labore quoque aſſerere niſus eſt: & eleganti perque venuſta maieſtate verborum plurimum ei adhibuit dignitatis. Sed poſteaquam Socrates homines reliquit, quæſiuit vnde proficeret, & ad Pythagoræ diſciplinam ſe contulit. Quam etſi ratione diligenti & magnifica inſtructam videbat, rerum tamen continentiam & caſtitatem magis cupiebat imitari. Et quod Pythagoreorum ingenium adiutum aliis diſciplinis ſentiebat, ad Theodorum Cyrenas, vt Geometriam diſceret, eſt profectus: & aſtrologiam aduſque Ægyptum iuit petitum, vt inde Prophetarum etiam ritus addiſceret. Et ad Italiam iterum venit, & Pythagoreos, Eurytum Tarentinum, & ſeniorem Architam ſectatus. Atque ad Indos & Magos intendiſſet animum, niſi eum bella tunc vetuiſſent Aſiatica. Qua propter inuenta Parmenidis ac Zenonis ſtudioſius executus, ita omnibus quæ admirationi ſunt [ſingula] ſuos libros expleuit, vt primus tripartitam Philoſophiam copularit, ſibique inuicem neceſſarias partes, neque pugnare inter ſe tantummodo, ſed etiam mutuis adiuuare auxiliis oſtenderit. Nam quamuis de diuerſis officinis hæc ei eſſent Philoſophiæ membra ſuſcepta, Naturalis ab Heracliteis, intelle-

Intellectualis à Pyhagoræis, Rationalis atque Moralis ex ipſo ſocratis fonte, vnum tamen ex omnibus, & quaſi proprii partus corpus effecit. Et cum principes harum familiarum impolitas ſententias, & inchoatas auditoribus tradidiſſent, eas hic, cum ratione limando, tum[etiam]ad orationis auguſtæ honeſtiſſimam ſpeciem induendo, perfectas atque etiam admirabiles fecit. Multi auditorum eius vtriuſque ſexus in Philoſophia floruerunt. Patrimonium in hortulo, qui Academiæ iunctus fuit, & in duobus miniſtris, & in patera qua diis ſupplicabat, reliquit. Auri tantum, quantum puer nobilitatis inſigne in auricula geſtauit. Ceterum tres eius ad Siciliam aduentus, mali quidam carpunt, diuerſis opinionibus differentes. Sed ille primo hiſtoriæ gratia, vt naturam Ætnæ, & incendia concaui montis intelligeret: ſecundo, petitu Dionyſii, vt Syracuſanis aſſiſteret, profectus eſt, & vt municipaleis leges eius prouinciæ addiſceret. Tertius eius aduentus fugientem Dionem, impetrata à Dionyſio venia, patriæ ſuæ reddidit. Quæ autem conſulta, quæ δόγματα Græce licet dici, ad vtilitatem hominum, viuendique & intelligendi & loquendi rationem extulerit, hinc ordiemur. Nam quoniam treis partes Philoſophiæ congruere inter ſe primus obtinuit, nos quoque ſeparatim dicemus de ſingulis, à naturali Philoſophia facientes exordiū. Initia rerum eſſe tria arbitrabatur Plato: Deum, & Materiam, rerumque Formas, quas ἰδέας idem vocat, inabſolutas, informes, nulla ſpecie nec qualitatis ſignificatione diſtinctas. Sed hæc de Deo ſentit, quod ſit incorporeus. Is vnus, ait, ἀπερίμετρος rerumque genitor, omnium extortor, beatus & beatificus, optimus, nihil indigens, ipſe conferens cuncta. Quem quidem cæleſtem pronunciat, indictum, innominabilem: & vt ait ipſe ἄῤῥητον, ἀκατονόμαστον: cuius naturam invenire difficile eſt: ſi inuenta ſit, in multos eam enunciari non poſſe. Platonis hæc verba ſunt. θεὸν εὑρεῖν τε ἔργον, εὑρόντα τε εἰς πολλοὺς ἐκφέρειν ἀδύνατον. Materiam vero improcreabilem, incorruptamque commemorat, non Ignem, neque Aquam, nec aliud de principiis & abſolutis elemētis eſſe: ſed ex omnibus primam figurarum capacem, factionique ſubiectam: adhuc rudem, & figurationis qualitate viduatam, Deus artifex conformat vniuerſam. Infinitam vero iccirco quod ei ſit interminata magnitudo. Nam quod infinitum eſt, indiſtinctum magnitudinis habet finem. atque ideo, cum vlla data

ſit fine,infinibilis recte videri poteſt. Sed neque corpoream, neque ſane incorpoream eſſe concedit. Ideo autem non putat corpus, quod omne corpus ſpecie qualicunque non careat. Sine corpore vero eſſe non poteſt dicere, quia nihil incorporale corpus exhibeat : ſed vi & ratione ſibi eam videri corpoream. Atque ideo nec actu ſolo, neque tamen ſola opinione cogitationis intelligi. Namque corpora, propter inſignem euidentiam ſui, ſimili iudicio cognoſci. Sed quæ ſubſtantiam non habent corpoream, cogitationibus ea videri. vnde adulterata opinione,ambiguam Materiæ huius intelligi qualitatem. *ἰδέας* vero, id eſt formas omnium ſimplices & æternas eſſe, nec corporales eſſe, tamem ex iis quæ Deus ſumpſerit, exempla rerum quæ ſunt,erruntue: nec poſſe amplius quam ſingularum ſpecierum ſingulas imagines in exemplaribus inueniri : gignentiumque omnium ad inſtar ceræ, formas & figurationes ex illa [exemplorum]impreſſione ſignari. *Τὰς οὐσίας*, quas Eſſentias dicimus, duas eſſe ait: per quas cuncta gignantur, Munduſque ipſe.quarum vna, cogitatione ſola concipitur: altera, ſenſibus ſubiici poteſt. Sed illa quæ mentis oculis comprehenditur, ſemper & eodem modo & ſui par ac ſimilis inuenitur, & quæ verè ſit. At enim altera opinione ſenſibili & irrationabili æſtimanda eſt,quam naſci & interire ait. Et,ſicut ſuperior verè eſſe memoratur; hanc non eſſe verè poſſumus dicere. Et primæ quidem Subſtantiæ vel Eſſentiæ primum Deum eſſe, & Mentem Formaſque rerum,& Animam:ſecundæ Subſtantiæ, omnia quæ inde formantur, quæque gignuntur, & quæ ab Subſtantiæ ſuperioris exemplo originem ducunt. quæ mutari & conuerti poſſunt, labentia, & ad inſtar fluminum, profuga adhuc illa, quam dixi, intelligendi ſubſtantia: quoniam conſtanti nititur robore: etiam quæ de illa diſputantur, ratione ſtabili & fide plena ſunt. At huius quæ veluti vmbra & imago eſt ſuperioris, rationes quoque & verba, quæ de ea diſputantur, inconſtanti ſunt diſciplina. Initium omnium corporum Materiam eſſe memorauit. hanc & ſignari impreſſione Formarum. Hinc prima elementa eſſe progenita, Ignem & Aquam, Terram & Aera. Quæ ſi elementa ſunt,ſimplicia eſſe debent, neque ad inſtar ſyllabarum nexu mutuo copulari. Quæ iſtis euenit, quarum ſubſtantia multimoda poteſtatum coitione conficitur. Quæ cum inordinata,permixtaque eſſent, ab illo ædificatore mundi Deo: ad ordinem numeris

meris & menſuris in ambitum deducta ſunt. Hæc è plurimis elementis ad vnum redacta eſſe. & Ignem quidem & Aera & Aquam habere originem atq; principium ex Trigono qui ſit trianguli recti nō paribus angulis. Terram vero, directis quidem angulis, trigonis, & veſtigiis paribus eſſe. Et prioris quidem formæ tres ſpecies exiſtere, pyramidem, octangulam, & vigintiangulā. Sphæram & pyramidē figuram Ignis in ſe habere, octangulam vero Aeris, angularā vicies ſphæram Aquæ dicatam eſſe: æquipedum vero trigonum efficere ex ſeſe quadratum [quadratum vero] cubum, quæ Terræ ſit propria. Quapropter mobilem pyramidis formam Igni dedit, quod eius celeritas agitationi huius videatur eſſe conſimilis. Secundæ velocitatis octangula ſphæra eſt. hanc Aeri detulit, qui leuitate & pernicitate poſt Ignē ſecundus eſſet. Vicenalis ſphæra eſt loco tertio, huius forma fluida & mobilis Aquæ ſimilior eſt viſa. Reſtat teſſerarum figura: quæ cum ſit immobilis, Terræ ſubſtantiam non abſurde ſortita eſt. Et alia initia inueniri forſitan poſſe ait quæ aut Deo nota ſunt, vel ei qui ſit Diis amicus. Sed de primis elementis Igni & Aqua, cæteriſque, ex illis conſtare particularim animalium & inanimantium corpora. Mundumque omnem ex omni Aqua, totoque Igni, & Aeris vniuerſitate, cunctaque Terra eſſe factum: & non ſolum nullam horum partem extra orbem relinqui, ſed vim quidem eius extrinſecus inueniri. Hæc autem inuicem ex ſe & intra ſe apta & connexa eſſe. Iccircoque in Igne, Terra, & Aqua, & Aere eſſe ſitum. Et, ſicut Ignis Aeri cognatione coniungitur, ita humor affinitati terrenæ iungatur. Hinc vnum eſſe Mundum in eoque omnia: nec relictum eſſe locum, in quo alius, neque elementa ſupereſſe, ex quibus alterius Mundi corpus poſſit eſſe. Adhæc attributa eſt ei perpetua iuuentus, & inuiolata valetudo. Eoque nihil præterea extrinſecus eſt relictum, quod corrumpere poſſet eius ingenium. & ſi ſupereſſet; non eum læderet; cum ita apud ſe ex omni parte compoſitus atque ordinatus foret, vt aduerſantia & contraria naturæ diſciplinæque eius officere non poſſent. Iccirco autem perfectiſſimo & pulcerrimo Mundo inſtar pulcræ & perfectæ ſphęræ a fabricatore Deo quæſitum eſt, vt ſit nihil indigens: ſed operiens omnia coercenſque contineat; pulcer & admirabilis, ſui ſimilis, ſibique reſpondens. Hinc illi & ſeptem motus locorum habeantur: proceſſus & retroceſſus, dexterioris ac ſiniſtri, ſurſum deorſumque ni-

tentium, & quæ in gyrum circuitumque torquentur. Sex ſuperioribus remotis, hæc vna Mundo relicta eſt ſapientiæ & prudentiæ propria, vt rationabiliter volueretur. Et hunc quidem Mundum nunc ſine initio eſſe dicit: alias originem habere natumque eſſe: nullum autem eius exordium atque initium eſſe, ideo quod ſemper fuerit: natiuum vero videri, quod ex his rebus totius natura & ſubſtantia eius conſtet, quæ naſcendi ſortitæ ſunt qualitatem. Hinc & tangitur & videtur, ſenſibuſque corporeis eſt obuius. Sed quod ei naſcendi cauſam Deus præſtitit, ideo immortali perſeuerantia eſt ſemper futurus. Animam vero animantium omnium non corpoream eſſe, nec ſane perituram cum corpore fuerit abſoluta, omniumq; gignentium eſſe ſeniorem: atq; ideo & imperitare & regere ea quorum curam fuerit diligentiamque ſortita, ipſamq; ſemper & per ſe moueri, agitatricem aliorum quæ natura ſui immora ſunt atque pigra. Sed illam cæleſtem Animam, fontem animarum omnium optimam & ſapientiſſimam, virtutum eſſe genitricem, ſubſeruire etiam fabricatori Deo, & præſto eſſe ad omnia inuenta eius pronunciat. Verum ſubſtantiam mentis huius numeris & modis confici congeminatis ac multiplicatis augmentis incrementiſque per ſe & extrinſecus partis: & hinc fieri, vt Muſice Mundus, & canore moueatur. Naturaſque rerum binas eſſe: & earum alteram, eſſe quæ veniat in mentem, quam quidem δοξαστὴν opinabilem appellat ille, & quæ videri oculis & attingi manu poſſit: alteram διανοητικὴν cogitabilem & intelligibilẽ, detur enim venia nouitati verborũ [rerũ] obſcuritatibus ſeruienti. Et ſuperiotem quidem partem mutabilem eſſe, ac facilem contuenti: hanc autem, quæ mentis acie videtur, & penetrabili cogitatione percipitur atque concipitur, incorruptam, immutabilem, conſtantem, eandemque & ſemper eſſe. Hinc & duplicem rationem interpretationemque dicit. Namque illa viſibilis, fortuita, & non ita perſeueranti ſuſpicione colligitur: at hæc intelligibilis, vera perenni & conſtanti ratione probatur eſſe. Tempus vero æui eſſe imaginem. ſiquidem tempus mouetur, perennitatis fixa & immota eſt natura. & ire in eam Tempus, & in eius magnitudinem finiri ac diſſolui poſſe; ſi quando hoc decreuerit fabricator mundi Deus. Eiuſdem temporis ſpatiis menſuras mundanæ conuerſionis intelligi. Solis quippe & Lunæ globum hoc agere, ceteraſque ſtellas, quas nos non

recte

recte Erroneas & Vagas dicimus. noſtræ enim ſuper earum curſibus opiniones diſputationeſque poſſunt in errorem intellectum inducere. Cæterum ille rerum ordinator ita reuerſiones earum, ortus, obitus, receſſus, moras, progreſſuſque conſtituit, vt ne modico quidē errori locus eſſet. Dies quippe cum noctibus menſium ſpatia complere, menſes viciſſim annorum orbes inuoluere: nec prius, quam ſigna hæc in luce ſiderea ardere cœperunt, initi potuiſſe temporum numeros. Perituram quoque eſſe obſeruationem computationis huius, ſi hic olim chorus antiquus ſteterit. Namque vt menſuræ & reuerſiones temporum noſcerentur, circuituſque Mundi videretur, Solis incenſa ſunt lumina, & viciſſim vt quies deſiderata proueniret animantibus, opacitas eſt inuenta noctis, menſemque effici, cum Luna circuli ſui completo curriculo, ad eundem locum à quo diſceſſerit, reuertatur. Anni vero ſpatia concludi, cum Sol quadrinas temporum contigerit vices, & ad idem ſignum fuerit inuectus. Horum enumerationem in ſe reuertentium, & à ſe proficiſcentium, intellectu cogitationis inuenir. Eſſe autem ſtellarum nihilominus certos ambitus, legitimis curriculis perpetuo ſeruatos, quos vix hominum ſolertia comprehendit. Vnde fit vt & Magnus ille vocitatus annus facile noſcatur: cuius tempus implebitur, cum vagantium ſtellarum comitatus ad eundem peruenerit finem, nouumque ſibi exordium & itinera per vias Mundi reparauerit. Globorum vero cæleſtium inter ſe nexorum per vices mutuas, omnium ſupremum eſſe eum, qui inerrabili meatu cenſetur: eius amplexu cæteros coerceri. Et eſſe ἀπλανῶν primum ordinem, ſecundum Saturno datum, Ioui tertium, Martem quartum tenere, quintum Mercurio dari, ſextum Veneris eſſe, ſeptimum Solis itineribus incendi, octauum metiri Lunam. Exinde elementis omnia ac principiis occupari. Ignem ante alia ſuperiorem eſſe, mox Aeris locum: hinc Aquæ proximum: & tunc globum Terræ in medio ſitum æqualem loco, ac figura immobilem ſtare. Hos aſtrorum ignes ſphæris affixos, perpetuis atque indefeſſis curſibus labi: & hos animales Deos dicit eſſe: Sphærarum vero ingenium ex igne coalitum & fabricatum. Iam ipſa animantium genera in tres ſpecies diuiduntur: quarum vna eſt ex natura ignis eiuſmodi, qualem Solem & Lunam videmus, cæteraſque ſiderum ſtellas: alteram ex aeria qualitate; hanc etiam Dæmonē

dicit: tertium ex aqua terraque coaleſcere, & mortale genus corporum ex eo diuidi Terrenum atque Terreſtre. ſic enim χοϊκὰ cenſuit nuncupanda: Terrenumque eſſe arborum, ceterarumq; frugum, quæ humi fixæ vitam trahunt: Terreſtria vero, quæ alit ac ſuſtinet tellus, Deorum trinas nuncupat ſpecies, quarum eſt prima vnus & ſolus ille ſummus, vltramundanus, incorporeus: quem patrem & architectum huius diuini Orbis ſuperius oſtendimus. Aliud genus eſt, quale aſtra habent, ceteraque numina, quos Cælicolas vocamus. Tertium habent, quos Medioxumos Romani veteres appellant: quod & ſui ratione & loco & poteſtate Diis ſummis ſunt minores, hominum, natura profecto maiores. Sed omnia quæ naturaliter, & propterea recte feruntur, Prouidentiæ cuſtodia gubernantur, nec vllius mali cauſa Deo poterit adſcribi. Quare nec omnia ad Fati ſortem arbitratur eſſe ferenda. Ita enim definit: prouidentiam diuinam eſſe ſententiam, conſeruatricem proſperitatis eius cuius cauſa tale ſuſcepit officium: diuinam legem eſſe Fatum, per quod ineuitabileis cogitationes Dei atque incepta complentur. Vnde ſi quid Prouidentia geritur, id agitur etiam Fato: & quod Fato terminatur, Prouidentia debet ſuſceptum videri. Et primum quidem prouidentiam eſſe ſummi exuperantiſſimique Deorum omnium; qui non ſolum deos Cælicolas ordinauit, quos ad tutelam & decus per omnia Mundi membra ſparſit; ſed natura etiam mortaleis Deos, qui præſtarent ſapientia ceteris terrenis animantibus, ad euitatem temporis edidit: fundatiſque legibus reliquarum diſpoſitionem ac tutelam rerum quas quotidie fieri neceſſe eſt, Diis ceteris tradidit. Vnde ſuſceptam Prouidentiam Dii ſecundæ prouidentiæ ita gnauiter retinent; vt omnia etiam quæ cælitus mortalibus exhibentur, immutabilem ordinationis paternæ ſtatum teneant. Dæmones vero, quos Genios & Lareis poſſumus nuncupare, miniſtros Deorum arbitratur, cuſtodeſq; hominum & interpretes, ſi quid à Diis velint. Nec ſane omnia referenda eſſe ad vim Fati putat: ſed eſſe aliquid in nobis, & in fortuna eſſe nō nihil. & Fortunæ quidem improuidos caſus ignorari à nobis fatetur. Inſtabile enim quiddam, & incurrens intercedere ſolere, quæ conſilio fuerint & meditatione ſuſcepta, quod non patiatur meditata ad finem venire. Et tūc quidem cum impedimentum iſtud vtiliter proue-

prouenerit, res illa Felicitas nominatur: at vbi repugnationes iſtæ neciuæ erunt, Infelicitas dicitur. Omnium verò terrenorum, nihil homine præſtantius Prouidentia dedit. Quare idem bene pronuntiat, hominis animam eſſe corporis dominam. At enim cum tres partes animæ dicat eſſe: Rationabilitatem, id eſt mentis optimam portionem, ait capitis arcem tenere: Iraſcentiam verò procul à ratione, ad domicilium cordis deductam eſſe, obſequiq; eam & in loco reſpondere ſapientiæ: Cupidinem atque Appetitus, poſtremam mentis portionem, infernas abdominis ſedes tenere; vt popinas quaſdam & latrinarum latebtas, diuerſoria nequitię atque luxurię, relegatam verò iccirco longius à Sapentia hanc partem videri; ne importuna vicinitas & rationem conſumptam deſuper cunctorum ſaluti, in ipſa cogitationum vtilitate turbaret. Totum verò hominem in capite vultuque eſſe. Nam Prudentiam, ſenſusq; omneis, non alias quam illa parte corporis contineri. Cetera enim membra ancillari & ſubſeruire capiti, cibos & alia ſubminiſtrare; Verticem etiam in ſublime poſuit, ut dominum atque rectorem, prouidentiaq; eius à periculis vindicari. Sed & machinamenta quibus ad ſentiendas diiudicandaſque quantitates & qualitates ſenſus inſtructi ſunt, ibidem erga regiam capitis conſtituta eſſe, in conſpectu Rationis, vt intelligendi ac perſentiſcendi veritas adiuuetur. Senſus verò ipſi ad ea quæ ſunt ſenſibilia, aptè compoſiti à natura, intelligentiam cognatam tenent. Et primo oculorum acies gemellas perlucidas eſſe, & quadam luce viſionis illuſtres, noſcendi luminis officium tenere: Auditionem verò aereæ naturæ participem, aeriis nuntiis percipere ſonores. Iam Guſtatus ſolutiores eſſe ſenſus, ideoque humidioribus potius & aquoſis commodatos: Tactum etiam terrenum atque corporeum, ſolidiora quæcunque contingi offendique & ſentire poſſunt. Eorum etiam quæ corrupta muntantur, ſeparata intelligentia eſt. In media namq; regione oris nares natura conſtituit, quarum bifori via odor cum ſpiritu commeat. Conuerſiones autem mutationeſque odoratus cauſas date, easq; de corruptis vel aduſtis, vel muceſcentibus, vel madefactis ſentiri, cum quidem ea eruuntur, vapore vel fumo exhalantur: odoris iudicium, ſenſusque ſuccedunt. Nam ſi res ſint integræ & aer purus numquam eiuſmodi auras inficiunt. Et ſenſus quidem ipſi nobis communes ſunt cum ceteris animantibus. At enim hominum ſo-

cibatu ipſo loquar? quem itinera ex vtero manantia fibris iecoris adiuncta diſpertiunt, in cruoris habitudinem verſum, vt eum ex eo loco per omneis artus Natura ſolers deriuari faciat. Sed è regione Cordis Venarum meatus oriuntur, per pulmonum ſpiracula viuacitatem transferentes, quam de corde ſuſceperunt: & rurſus ex illo loco diuiſæ per membra totum hominem iuuant ſpiritu. Hinc illæ anhelandi vices hauſtæ, redditæque alterno modo, ne mutuis impediantur occurſibus. Venarum diuerſæ ſunt qualitates, quas ad procreandum è regione ceruicum, per medullas Renum commeare, & ſuſcipi Inguinum loco certum eſt: & rurſum Venarum Genitale ſeminium humanitatis exire. At cum totius corporis diuerſas dicat eſſe ſubſtantias: primam vult videri ex Igne & Aqua & cæteris elementis: aliam ex conſimilibus partibus, Viſcerum, Oſſiculorum, Cruoris, & cæterorum: tertiam de diſcrepantibus diuerſiſque membris id eſt Capite, Vtero & Articulis diſparibus. Vnde & Subſtantia, quæ de ſimplicibus conſtat elementis, ſi id quod [ex] neceſſitate victus extrinſecus arrogatur, quomodo congruit & generi ſingulorum, qualitatem corporis temperiemque cuſtodit: at illis quæ de conſimilibus robur auget uſque inter ſe diſparia ſupra diximus, pulcritudinem nutrit: & ſimul æqualitas iſta ſicci, humidi, feruentis ac frigidi. ſanitatem, vireis, ſpeciemque largitur: ſicut illa intemperans atque immoderata permixtio, ſingulis vniuerſiſque vitiatis, animal celeri exitio corrumpit. Tripartitam Animam idem dicit. primam eius Rationabilem eſſe partem. aliam Excandeſcentiam, vel irritabilitatem: tertiam Appetitum, eandemque Cupiditatem poſſumus nuncupare. Sed tunc animanti ſanitatem adeſſe, vireis, & pulcritudinem, cum Ratio totam regit, parentque ei inferiores duæ partes, concordanteſque inter ſe, iracundia & Voluptas, nihil appetunt, nihil commouent, quod inutile eſſe duxeret Ratio. Eiuſmodi ad æquabilitatem partibus animæ temperatis, corpus nulla perturbatione frangitur. Alioquin inuehit ægritudinem atque inualentiam & fœditatem: cum incompoſitæ & inæquales inter ſe erunt: cum Iraſcentia & Conſilium ſubegerit, ſibique ſubiecerit Cupiditas: aut cum dominam illam reginamque rationem, licet obſequente & pacata cupidine, Ira flagrantior vicerit. Sed ægritudinem mentis Stultitiam dicit eſſe, eamque in parteis duas diuidit

harum

harum vnam Imperitiam nominat, alteram Inſaniam vocat: & Imperitiæ morbum ex glorioſa iactatione contingere, cum eorum quorum ignarus eſt aliquis, doctrinam ſciẽtiamque mentitur: Furorem verò, peſſima conſuetudine & libidinoſa vita ſolere euenire. Hancq; Inſaniam nominari, quam vitioſa qualitas corporis prodit, cum ea quæ ſunt Rationi parata in ipſo vertice, importunis anguſtiis coarctantur. At enim tunc hominem eſſe perfectum, cum Anima & Corpus æqualiter copulantur, & inter ſe conueniunt, ſibiq; reſpondent: vt firmitas Mentis præualentibus Corporis viribus non ſit inferior. Corpus verò tunc natiuis incrementis augetur, cum valetudinis portio procurata ſalubriter modum neceſſarii victus neſcit excedere: nec Valetudo obteritur magnitudine externorum laborum, nec pabuli ſarcina immoderatius inuecti, vel non vt oportet digeſti diſtributique per corpus. Tunc enim artus ac membra vigoris debiti modum & vireis retinent; cum id quod infertur ad totius Corporis conſeruationem, veluti ſingillatim exæquatum cunctis partibus diuiditur. Verum enimuerò cum id minimè fit, tunc ſequi exitium Corporis.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI *De* HABITVDINE DOCTRINArum Platonis.

LIB. II.

De Philoſophia Morali.

MORALIS philoſophię caput eſt, Fauſtine fili, vt ſcias, quibus ad Beatam vitam perueniri rationibus poſſit. Verum ad Beatitudinem Bonorum finem ante alia contingere, oſtendam, ut de hoc Plato ſenſerit. Bonorum igitur alia eximia ac prima per ſe ducebat eſſe: per perceptionem cetera fieri Bona exiſtimabat. Prima Bona eſſe Deum ſummum; Mentemque illam quam νοῦν idem vocat: ſecundum ea, quæ ex priorum fonte profluerent, eſſe animi virtutes, Prudentiam, Iuſtitiam, Pudicitiam, Fortitudinem. Sed his

omnibus præſtare Prudentiam. ſecundam numero ac poteſtate Continentiam poſuit. has Iuſtitiam ſequi. Fortitudinem quartam eſſe. Differentiam hanc bonorum eſſe conſtituit: Partim diuina per ſe, & prima, ſimplicia duci Bona; alia hominum: nec eadem omnium exiſtimari. Diuina quippe eſſe atque ſimplicia, virtutes animi: Humana autem Bona ea quæ quorundam eſſent, quę cum corporis commodis congruunt, & illa quæ nominamus Externa: quæ ſapientibus & cum ratione ac modo viuentibus ſunt ſecundum Bona; ſtolidis & eorum vſum ignorantibus oportet eſſe Mala. Bonum primum eſt verum, & diuinum illud optimum, & amabile, & concupiſcendum, cuius pulcritudinem rationabiles appetunt mentes, Natura duce, inſtinctæ eadem ad eius ardorem. Et quod non omnes id adipiſci queunt, neque primi Boni adipiſcendi facultatem poſſunt habere, ad id feruntur quod hominum eſt. Secundum, nec commune multis eſt, nec quidem omnibus ſimiliter Bonum. Namque Appetitus, & agendi aliquid Cupido, aut vero Bono incitatur, aut eo quod videatur Bonum. vnde natura duce cognatio quædam eſt cum Bonis, ei Animæ portioni, quæ Rationi conſentit. Accidens autem bonum eſſe putat, quod corpori, rebuſque venientibus extrinſecus copulatur: & illum quidem qui natura imbutus eſt ad ſequendum Bonum, non modo ſibimet ipſi natum putat, ſed omnibus: nec pari aut ſimili modo, verum patriæ vnumquemque acceptum eſſe, dehinc proximis, & mox cæteris, qui familiari vſu vel notitia iunguntur. Hominem ab ſtirpe ipſa, neque abſolute bonum, nec malum naſci; ſed ad vtrumque procliue ingenium eius eſſe habere quidem ſemina quædam vtrarumque rerum cum naſcendi origine copulata, quæ educationis diſciplina in partem alteram debeant emicare. doctoreſque puerorum nihil antiquius curare oportet, quam vt ſint amatores virtutum; vel moribus & inſtitutis eos ad id prorſus imbuere, vt regere & regi diſcant magiſtra Iuſtitia. Quare præter cætera induci ad hoc eos oportere, vt ſciant quæ ſequenda fugiendaque ſint, Honeſta eſſe, ac Turpia: illa Voluptatis, hæc Laudis; hæc vero dedecoris, ac turpitudinis, Honeſta eadem quæ ſunt Bona, confidenter optare nos oportere. Tria genera Ingeniorum ab eo ſunt comprehenſa, quorum præſtans & egregium appellat vnum: alterum, teterrimum peſſimumque: tertium ex vtroque modice temperatum, medium nuncupauit. Medio-

critatis huius vult eſſe participes puerum docilem, & virum progredientem ad modeſtiam, eumdemque commodum ac venuſtum. Eiuſmodi quippe medietates inter Virtutes & Vitia intercedere dicebat, tertium quiddam: ex quo alia laudanda, alia culpanda eſſent. Inter Scientiam validam, alteram falſam, peruicaciæ vanitate iactatam: inter Pudicitiam libidinoſamque vitam, Abſtinentiam & temperantiam poſuit. Fortitudini ac Timori medios Pudorem & Ignauiam fecit. Horum quippe quos mediocres vult videri, neque ſinceras eſſe Virtutes: nec Vitia tamen mera & intemperata, ſed hinc atque inde permixta eſſe. Malitiam verò deterrimam & omnibus vitiis imbuti hominis dicebat eſſe, quod accidere cenſebat, cum optima & rationabilis portio, & quæ etiam imperitare cæteris debet, ſeruit aliis. Illæ vero vitiorum ducatrices Iracundia & Libido, Ratione ſub iugum miſſa dominantur. Eandem Malitiam de diuerſis conſtare: Abundantia, Inopiaque. Nec ſolum ea inæqualitatis vitio claudicare arbitratur, ſed etiam incumbere diſſimilitudinem. Neque enim poſſet cum Bonitate congruere, quæ à ſemetipſa tot modis diſcrepet; & non ſolum diſparilitatem, ſed etiam inconcinnitatem præ ſe gerat. Quapropter tres partes Animæ, tribus dicit vitiis vigeri. Prudentiam Indocibilitas impugnat, quæ non abolitionem infert Scientiæ, ſed contraria eſt Diſciplinæ diſcendi. Huius duas ab eo ſpecies accepimus, Imperitiam & Fatuitatem: quarum Imperitia Sapientiæ, Fatuitas Prudentiæ inueniuntur inimicæ. Iracundiam, Audacia. Eius comitatum ſequuntur Indignatio & Incommobilitas; dicta Græce ἀοργησία. ita enim dixerim, quæ non extinguit incitamenta Irarum; ſed ea ſtupore defigit immobili. Cupiditatibus applicat Luxuriam, id eſt, appetitus voluptatum & deſideriorum, ad fruendum potiendumque hauſtus inexplebiles. Ex hac manat Auaritia atque Laſciuia: quarum altera Liberalitatem coercet, altera immoderatius fundendo patrimonii prodigit facultates. Sed Virtutes Plato habitum eſſe dicit mentis optime & nobiliter figuratum, quæ concordem ſibi & quietum, conſtantem etiam facit eum, cui fuerit fideliter intimata, non verbis modo ſed etiam factis ſecum & cum cæteris congruentem. Hoc vero procliuius, ſi Ratio in regni ſui ſolio conſtituta, Appetitus & Iracundias ſemper domitas & in frenis habet: ipſique ita obediunt, vt tran-

quillo

quillo miniſterio fungantur. Vnimodam verò eſſe Virtutem, quòd Bonum ſuapte natura adminiculo non indiget. perfectum aurem quod fit, ſolitudine debet eſſe contentum. Nec ſolum qualitas, verum etiam ſimilitudo cum Virtutis ingenio coniungitur. Ita enim ſecum ex omni parte congruit, vt ex ſe apta ſit, ſibique reſpondeat. Hinc etiam Medietates, eaſdemque Virtutes ac Summitates vocat: non ſolum quod careant redundancia & egeſtate, ſed quod in meditullio quodam vitiorum ſint ſitæ. Fortitudo quippe circumſiſtitur, hinc Audacia, inde Timiditate. Audacia quidem Confidentiæ fit abundantia; Metus vero vitium deficientis Audaciæ. Virtutum perfectæ quædam ſunt, imperfectæ aliæ. Et imperfectæ ſunt illæ quæ in omnibus beneficio ſolo Naturæ proueniunt, vel quæ ſolis Diſciplinis traduntur: & magiſtra Ratione diſcuntur. Eas igitur quæ ex omnibus conſtant dicimus eſſe perfectas, Imperfectas virtutes ſemet comitari negat. Eas vero quæ perfectæ ſunt, indiuiduas ſibi, & inter ſe connexas eſſe, ideo maximè arbitratur: quòd ei cui ſit egregium ingenium, ſi accedat Induſtria, Vſus etiam & Diſciplina, quam dux rerum Ratio fundauerit, nihil relinquetur quod non Virtus adminiſtret. Virtutes omnes cum Animæ partibus diuidit: & illam virtutem quæ Ratione ſit nixa & eſt ſpectatrix diiudicatrixq; omnium rerum, prudentiam dicit, atq; Sapientiam; quarum Sapientiam diſciplinam vult videri diuinarum humanarumque rerum: Prudentiam vero, ſcientiam eſſe intelligendorum Bonorum & Malorum, eorum etiam quæ Media dicuntur. In ea vero parte iracundior habeatur, Fortitudinis ſedem eſſe & vireis Animæ, neruoſq; ad ea implenda, quæ nobis ſeuerius agenda Legum imponuntur imperio. Tertia pars Mẽtis eſt Cupidinum & Deſideriorum, cui neceſſario Abſtinentia comes eſt: quam vult eſſe ſeruatricem conuenientiæ eorum quæ natura recta prauaque ſunt. In homine ad Placentiam ac Mediocritatẽ Libido flectitur, actuſque voluptarios ratione huius dicit ac modeſtia coërceri. Per has treis Animæ parteis quartam virtutem Iuſtitiam æqualiter diuidentes, ſcientiamque cauſam eſſe dicit, vt vna quæque potiore ratione ac modo ad fungendum munus obediat. Hanc ille heros Iuſtitiam modò nominat, nunc vniuerſæ virtutis nuncupatione complectitur, & vere Fideliratis vocabulo nuncupat, ſed cum ei à quo poſſidetur eſt vtilis, Beniuolentia eſt:

at cum foras ſpectat, & eſt fida ſpeculatrix vtilitatis alienæ, Iuſtitia nominatur. Eſt & illa Iuſtitia, quæ quartum vulgata diuiſione virtutum locum poſſidet, quæ cum Religioſitate, id eſt ὁσιότητα copulatur. quarum Religioſitas Deum honori ac ſuppliciis diuinæ rei mancipata eſt; illa vero hominum ſocietatis & concordiæ remedium atq; medicina eſt. Duabus autem ęqualibus de cauſis vtilitatem hominum Iuſtitia regit, quarum eſt prima, numerorum obſeruātia, & diuiſionum æqualitas, & eorum quæ pacta ſunt ſymbolę. adhæc ponderum menſurarumque cuſtos, & communicatio opum publicarum: ſecunda finalis eſt, & veniens ex æquitate partitio, vt ſingulis in agros dominatus conſtituens deferatur, ac ſeruetur bonis potior, minor non bonis. Ad hoc, bonus quiſque Natura & induſtria in honoribus & officiis præferatur: peſſimi ciues luce careant dignitatis. Sed ille iuſtus in deferendo honore, ac ſeruando, modus eſt ei qui eſt ſuffragator Bonorum, & Malorum ſubiugator: vt ſemper in ciuitate emineant quæ ſunt omnibus profutura, iaceant & ſubiecta ſint cum ſuis auctoribus vitia. Quod facilius obtinebitur, ſi duobus exemplis inſtruamur: vnius, diuini & tranquilli & beati: alterius irreligioſi & inhumani, ac merito inteſtabilis vt peſſimo quidem alienus: & auerſus à recta viuendi ratione, facultates ſuas diuino illi & cæleſti ac bono meliores eſſe velit: Hinc Rhetoricæ duæ ſunt apud eum partes. quarum vna eſt Diſciplina contemplatrix bonorum, iuſti tenax, apta & conueniens cum ſecta eius qui Politicus vult videri: alia verò adulandi ſcientia eſt, captatrix veriſimilium, vſus nulla ratione collectus. Sic enim ἄλογον τριβὴν elocuti ſumus, quę perſuaſum velit, quod docere non valeat: Hanc δύναμιν τοῦ τὰ ψευδῆ πιθανὰ δοκεῖν diffiniuit Plato: quam ciuilis particulæ vmbram, id eſt imaginem nominauit. Ciuilitatē vero quam πολιτικὴν vocat, ita vult à nobis intelligi, vt eam eſſe ex virtutum numero ſentiamus: nec ſolum agentem, atque in ipſis adminiſtrationibus rerum ſpectari ab ea vniuerſa atque diſcerni. Nec ſolum prouidentiam prodeſſe ciuilibus rebus, ſed omnem ſenſum eius atque propoſitum, fortunatum & beatum ſtatum facere Ciuitatis. Hæc eadem vtilitatem animæ procurat duobus modis. Altera namque legalis eſt, iuridicialis altera. Sed prior conſimilis eſt exercitationi, per quam pulcritudo animæ & robur acquiritur: ſicut exercitatione valetudo corporis gratiaq; retinetur. Iuridicialis

iudicialis illa Medicinæ pars eſt. nam morbis animæ medetur, ſicut illa corporis Has Diſciplinas vocat, plurimumq; earum curationem commoditatis afferre profitetur. Harum imitatrices eſſe Coquinam & Vnguentariam. Sed autem Sophiſticam, profeſſionemque Iuris blandam, & aſſentationum illecebras turpes profitentem, inutilem cunctis. quarum Sophiſticam Coquinæ coniungit. Nam vt illa Medicinæ profeſſione interdum opinione imprudentiam captat, quaſi ea quæ agit cum morborum medela conueniant. ſic Sophiſtice imitata iuridicialem ſtatum, dat opinionem ſtultis, quaſi Iuſtitiæ ſtudeat, quam iniquitati fauere conſtat. Vnguentariam verò profeſſores iuris imitantur. nam ſicut illa remedio vult eſſe, per quod ſpecies corporibus ac valetudo ſeruentur, & non modò vtilitatem corporum minuit, ſed robur etiam vireſque frangit, & verum colorem ad deſidiam ſanguinis mutat : ſic hæc ſcientiam imitata Iuris, ſimulat quidem virtutem ſe animis augere, eneruat autem quod in illis natiuæ fuerit Induſtriæ. Virtutes eas doceri & ſtuderi poſſe arbitrabatur, quæ ad rationabilem Animam pertinent, id eſt Sapientiam & Prudentiam. & illas quæ vitioſis partibus pro remedio reſiſtunt, id eſt, Fortitudinem & Continentiam rationabiles quidem eſſe. Superiores autẽ virtutes pro diſciplinis haberi. Ceteras, ſi perfectæ ſunt, virtutes appellat : ſi ſemiperfectæ ſunt, non illas quidem Diſciplinas vocandas eſſe cenſet ; ſed nec in totum exiſtimat Diſciplinis alienas. Iuſtitiam verò, quòd [ex] trinis animæ regionibus ſparſa ſit, artem viuendi ac diſciplinam putat : & nunc docilem eſſe, nunc vſu & experiendo prouenire. Bonorum autem quædam ſui gratia aſſerit appetenda, vt beatitudinem, vt bonum Gaudium : alia non ſui [gratia,] vt Medicinam, alia & ſui & alterius, vt Prouidentiam, ceteraſque virtutes, quas & ſui cauſa expetimus, vt præſtantes per ſe, & honeſtas : & alterius, id eſt beatitudinis, quæ eſt virtutum exoptatiſſimus fructus. Hoc pacto etiam mala quædam ſui cauſa fugitanda ſunt, alia ceterorũ, pleraq; & ſui & aliorum : vt ſtultitia, & eiuſmodi vitia quæ & ſui cauſa vitanda ſunt, & eorũ quæ accidere ex his poſſunt : id eſt Miſeriæ & infelicitates. Eorum quæ appetenda ſunt, quædã abſolutè bona dicimus, quæ ſemper atq; omnibus cùm aſſunt, inuehunt commoda : vt virtutes, quarum Beatitas fructus eſt : alia quibuſdam, nec cunctis, perpetuò Bona, vt Vires, Valitudo, Diuitiæ & quæ-

cunque Corporis ac Fortunæ ſunt. Pari pacto, & eorum quæ declinanda ſunt, quædam omnibus ac ſemper videri mala, quoniam nocent atque obſunt; vt ſunt Vitia, & Infortunia: quædam aliis, nec ea ſemper nocere; vt Ægritudinem, Egeſtatem, & cætera. Sed Virtutem liberam, & in nobis ſitam, nobiſque voluntate appetendam: Peccata verò eſſe non minus libera, & in nobis ſita, non tamen ea ſuſcipi voluntate. Namque ille virtutis ſpectator, cùm eam penitus intellexit bonam eſſe, & benignitate præſtare, eam affectandam profectò, & ſectandam exiſtimauit ſui cauſa. vt item ille qui ſenſerit Vitia non ſolum turpitudinem exiſtimationi inuehere, ſed nocere alio pacto, fraudique eſſe; qui poteſt ſponte ſe ad eorum conſortium iungere? Sed ſi ad eiuſmodi Mala pergit, ac ſibi vſuram eorum vtilem credit; deceptus errore, & imagine Boni ſollicitatus quidem, ſciens verò ad Mala præcipitatur. Diſcrepes quippe a communi ſententia, ſi non quidem ignores, quid inter pauperiem ac diuitias interſit: & cum hæc in procliui ſita ſint, nec pauperies honeſtatem, vel turpitudinem diuitiæ allaturæ ſint. ſi egeſtatem rerum victui neceſſariarum copiis præferas, ineptire videaris, & adhuc illud abſurdius, ſi quis ſanitatem corporis ſpernat, eligens morbos. Sed illud poſtremæ dementiæ eſt, eum qui Virtutis pulchritudinem oculis Animæ viderit, vtilitatemque eius vſu & ratione perſpexerit, non ignarus quantū dedecoris atque incommodi adipiſcatur [ex] participatione vitiorum; tamen addictum ſe velit vitiis. Corporum ſanitatem, Vireis, Indolentiam, ceteraque eius Bona extraria, item Diuitias, & cetera quæ Fortunæ commoda ducimus, ea non ſimpliciter Bona nuncupanda eſſe. Nam ſi quis ea poſſidens, vſu ſe abdicet, ea illi inutilia erunt; ſi quis autem eorum vſum conuerterit ad malas arteis, ea illi etiam noxia videbuntur. Si quis autem iis abutitur, obnoxius erit vitiis qui ea poſſidet, habere hoc etiam cum obit non poteſt. Vnde colligitur, Bona hæc ſimpliciter dici non oportere: nec etiam ea quæ ſunt morboſa; vt Pauperiem, ceteraque, exiſtimari Mala oportet. Nam qui tenuis eſt, ſi modificetur in ſumtibus, nullam noxam ex eo ſentiet: & qui recte pauperie ſua vtitur, non ſolum nihil capiet incommodi, verùm ad toleranda cetera melior atque præſtantior fiet. Si igitur nec habere pauperiem, neque eam ratione regere contrarium eſt; Paupertas per ſe malum non

eſt

eſt. Voluptatem verò neque Bonum eſſe abſolutè, neque ſimpliciter Malum: ſed eam quæ ſit honeſta, nec pudendis rebus, ſed glorioſis actibus veniat, non eſſe fugiendam: illam verò quam aſpernatur natura ipſa, turpi delectatione quæſitam, vitari oportere cenſebat. Sollicitudinem & Laborem, ſi naturabiles eſſent, & ab ipſa virtute deſcenderent, & eſſent pro aliqua præclara adminiſtratione ſuſceptæ, expetibiles ducebat eſſe: ſed ſi adue ſum Naturam turpiſſimarum [rerum] cauſa gignerentur, malas inteſtabileſque eſſe. Non ſolum vitia voluntate accidere animis, & venire corporibus. ſed eſſe medium quemdam ſtatum. qualis eſt, cùm abeſt Triſtitia, nec tamen Lætitiam adeſſe ſentimus. Ex his quæ in nobis ſunt, primum Bonum atque laudabile eſt Virtus, Bonum ſtudenti. Ideo Honeſtum appellari oportet. ſolum quippe quod Honeſtum eſt, Bonum ducimus, vt & Malũ, Turpe. & meritò quod turpe eſt, bonũ nõ poteſt eſſe. Amicitiam ait ſociam, eamq; cõſenſu conſiſtere: reciprocamq; eſſe, ac delectationis vicẽ reddere, quando æqualiter redamat. Hoc Amicitiæ commodo prouenit, cum amicus eum quẽ diligit, pariter ac ſe cupit proſperis rebus potiri: Æqualitas iſta nõ aliter prouenit, niſi ſimilitudo in vtroque paribi caritate conueniat. Nam vt pares paribus irreſolubili nexu iunguntur. ita diſcrepantes, inter ſe diſiuncti ſunt, nec aliorum amici. Inimicitiarum autem vitia gignuntur ex Maliuolentia per morum diſſimilitudinem, & diſtantiam vitæ, & ſectas, atque ingenia contraria. Alia etiam Amicitiæ genera dicit eſſe: quarũ pars Voluptatis gignitur cauſa, pars Neceſſitatis. Neceſſitudinum & Liberorum amor Naturæ congruus eſt: ille alius abhorrens ab humanitatis clementiá, qui vulgo Amor dicitur: & eſt Appetitus ardens, cuius inſtinctu per Libidinem capti amatores corporum, in eo quod viderint, totum hominem putãt. Eiuſmodi calamitates animarum, Amicitias idem appellari vetat, quod nec mutuæ ſint, nec reciprocari queant, vt ament, quæ redamantur; nec conſtantia illis aſſit, & diuturnitas deſit: Amoreſque eiuſmodi ſanitate ac pænitentia terminentur. Plato tres Amores hoc genere dinumerat. quòd ſit vnus diuinus, cum incorrupta Mente, & Virtutis ratione cõueniens, nõ pœnitẽdus; alter degeneris animi, & corruptiſſimę voluptatis: tertius ex vtroq; permixtus, mediocris ingenij, & cupidinis modicę. Animas verò fuſciores impelli cupidine corporũ, vnumq;

illis propoſitum eſſe, vt eorum vſura potiantur, atque eiuſmodi voluptate & delectatione ardorem ſuum mulceant. Illæ verò facetæ & vrbanæ ſunt. Animas bonorum deamare, & ſtudere illis, factumque velle vti quàm plurimum potiantur bonis artibus, & meliores pręſtantioreſq; reddantur. Medias ex vtroq; conſtare: nec delectationibus corporũ prorſus carere, & lepidis animarum ingeniis capi poſſe. Vt igitur ille Amor teterrimus ac inhumaniſſimus atque turpis non ex rerum natura ſed ægritudine corporali morboq; colligitur: ſic ille diuinus, Deorum munere beneficioque conceſſus, aſpirante cæleſti Cupidine in animos hominum creditur venire. Eſt Amoris tertia ſpecies, quam diximus mediam, diuini atque terreni proximitate collectus, nexuque & conſortio parili copulatus, &. vt Rationi propinquus eſt diuinus ille; ita terrenus ille cupidini iunctus eſt Voluptatis. Culpabilium autem virorum quatuor formæ ſunt: quarum prima Honoripetarum eſt, ſequens Abſtemiorum, tertia Popularis, Tyrannicæ dominationis eſt vltima. Quapropter illud primum Mentibus euenit vitium, cùm vigor Rationis elanguerit, ſuperiorque & robuſtior fuerit Animæ portio in qua Ira dominatur ὀλιγαρχία dicitur. Ea ſic naſcitur, cùm propter peſſimum paſtum eius partis Animæ quæ ex Cupiditatibus conſtat, non ſolùm rationabilis & Iraſcentiæ loca poſſidentur, ſed etiam eius quæ non neceſſarias Cupidines acuunt. Hunc talem Plato Lucricupidinem, atq; Accipitrem pecuniæ nominauit: Qualitas popularis exiſtit, cùm indulgẽtia cupidines laboratæ, non ſolum iuſtis deſideriis exardeſcunt; ſed his etiam quæ obuiæ atque occurſantes, & illam conſiliariam, & illam alteram iratiorem animam conditionibus ſuis preſſerunt. Τυραννὶς eſt luxurioſa & plena libidinis vita: quæ ex infinitis & diuerſis & illicitis voluptatibus cõflata, mente tota dominatur. Qui ſit autem omnium peſſimus, eum, non ſolum turpem & damnoſum & contemptorem deorum, & immoderatam & inhumanã atq; inſociabilem vitã ait viuere, ſed nec cum proximis ſecúmue congruere, atq; ideo non modò à ceteris, verùm etiam à ſe diſcrepare: nec aliis tantum, ſed etiam ſibi inimicum eſſe. & iccirco hunc talem neq; bonis, nec omnino cuiquã, nec ſibi quidem amicum eſſe. ſed eum peſſimum videri quem nulla malignitatis ſuperlatio poſſit excedere. Hunc talem numquam in agendis rebus expedire ſe poſſe, non ſolum propter inſcientiam,

ſed

ſed quòd etiam ſibimet ſit ignotus, & quòd perfecta malitia ſeditionem mentibus pariat: impediens incœpta eius, atque meditata conſilia, nec permittens quidquam eorum quæ volet. Peſſimo quapropter deterrimoque non ea tantùm vitia quæ ſecundum naturam ſunt, pariunt execrabilitatem, vt eſt inuidentia, vt eſt de alienis incommodis gaudium: ſed etiā quæ Natura non reſpuit, Voluptatem dico, atque ægritudinem, deſiderium, amorem, miſericordiam, metum, pudorē, iracundiam. Iccirco autem hoc euenit, quòd immoderatum ingenium, in quæcumque proruerit, modum non habet. atq; ideo ſemper ei aut deeſt aliquid, aut redundat. Hinc eiuſmodi hominis amor omni tenore eſt corruptus, quòd non ſolum effrenatis cupiditatibus & inexplicabili ſiti haurire auet omnia genera voluptatis, ſed quod [ipſo] etiam formæ iudicio, irrationabili errore diſtrahitur: ignorans veram pulcritudinem, & corporis effœtam & eneruem & fluxam cutem deamans. nec ſaltem coloratos ſole aut exercitatione ſolidatos, & opacos vmbra, vel molles deſidia, ſed cura nimia medullatos artus magni facit. Non ſponte graſſari malitiam multis modis conſtat. Namque iniuriam, inordinatam paſſionem & ægritudinem mentis eſſeait. vnde liquido arbitratur, homines non ſponte ferri. Quis enim tantum mali voluntate ſuſciperet, vt in optima mentis ſuæ parte ſcelus & flagitium ſciens veheret? Cùm ergo poſſeſſio mali ab imprudentibus capitur; vſum eius & actiones oportet ab ignorantibus ſuſtineri. Iccircoque peius eſt nocere quàm noceri. Etenim his rebus nocetur quæ ſunt viliores, corporis [ſcilicet] & externis? quæ vel imminui poſſunt; vel fraudibus interire: illæſis potioribus, quæ ad ipſam attinent Animam. Sed nocere longè peius eſſe. Ex quo intelligi poteſt, quòd animis bonis eo vitio pernicies infertur: pluſque ſibi obeſt qui alium cupit perditum, quàm illi nocet adverſum quem talia machinatur. & cùm nocere alteri malorum omnium maximum ſit; multo grauius eſt, ſi qui nocet, abeat impune: grauiuſque & acerbius eſt omni ſupplicio, ſi noxio impunitas deferatur, nec hominum interim animaduerſione plectatur. Sicut grauius eſt acerbiſſimorum morborum carere medicina, medentes fallere: nec vri aut ſecari eas partes, quarum dolore incolumitati reſiduarum partium conſulatur. Quare vt optimi medici cōclamatis deſperatiſque corporibus non adhibent medenteis

manus, ne nihil profutura curatio doloribus ſpatia promulget: ita eos quotum animæ vitiis imbutæ ſunt, nec curari queunt, medicina ſapientiæ, eos mori præſtat. Namque eum cui non ex natura nec ex induſtria, rectè viuendi ſtudium conciliari poteſt, vita exiſtimat Plato eſſe pellendu[m], vel ſi cupido vitæ eum teneat, oportere ſapientibus tradi, quorum arte quadam ad rectiota flectatur. Et eſt ſane melius talem regi, nec ipſum regendi alios habere poteſtatem, nec dominari, ſed ſeruire ſeruitium, impotem ipſum alioru̇ addici poteſtati, parendi potius quam iubendi officia ſortitum. Virum peſſimum non ſolum deteriorem etiam dicebat eſſe, quòd diſtrahatur ſemper editione vitiorum, etſi deſideriorum æſtibus differtur: qui quanto plutium cupidior ſit, tanto egentior ſibimet, & propterea aliis videri poteſt. Sperata quippe atque exoptata vix pauca & cum maxima ærumna proueniunt. iiſque flagrantiores cupidines flores ſuccedunt, nec futuris modo angitur malis, verum etiam præteritis tranſactiſque torquetur. Quos omneis morte ſola ab eiuſcemodi malis deduci poſſe manifeſtum eſt. Sed adprimè bonos, & ſine mediocritate detertimos, paucos admodum, rarioreſque, &, vt ipſe ait, numerabiles eſſe: eos autem qui nec plane [quidem] optimi, nec oppidò deterrimi ſint, ſed quaſi mediè morati, plures eſſe. Sed neque ſupetiores obtinere recta omnia, neq; culpabiles in omnibus labi. Horu̇ vitia nec grauata, nec intempeſtiua ſunt, aut nimium criminoſa. quorum ſubſtantia eſt ex redundantia vel defectu. quibus & adprobationis integritas & modus eſt & qui inter laudem vituperationemque mediam viam vadant, & retum capeſſendarum eiuſmodi ſtudio excitantur; vt nunc boni atque honeſti eos tatione inuitent; nunc inhoneſta lucra & turpes illiciant voluptates. Talibus viris nec amicitiarum fides perſeuerat, & amores non ſemper improbi, nec honeſti tamen, eorum animos incurrunt. Perfectè ſapientem eſſe non poſſe dicit Plato, niſi ceteris ingenio præſtet, artibus & prudentiæ partibus abſolutus, atque iis iam tum à puero imbutus; factis congruentibus & dictis aſſuetus: purgata & effecata animi voluptate; eiectis ex animo hinc abſtinentia atque graderetur doctrinis ex rerum ſcientia eloquentiaq; venientibus. Eum qui per hæc profectus fidenti & ſecuro gradu virtutis viam adeptu̇ ſolidam viuendi rationem repentè fieri perfectum; hoc eſt, repentè præte-

riti

nti futuri æui vltimas partes attingere, & eſſe quodammodo intemporalem. Tum poſt hæc vitiis excluſis, inſertiſque & infuſis omnibus quæ ad beatam vitam ferunt, non ex aliis pendere, nec ab aliis deferri ſibi poſſe, ſed in ſua manu eſſe ſapiens rectè putat. Quare nec in ſecundis rebus effertur, nec contrahitur in aduerſis: cũ ſe ornamentis ſuis ita inſtructũ ſciat vt ab iis nulla vi ſegregetur. Hunc talẽ nõ ſolũ inferre, ſed ne referre quidem oportet iniuriã. Non enim eam contumeliã putat, quam improbus faciat: ſed eam [nõ putat,] quã patientia firmiter toleret. Quia quidẽ naturæ lege in animo eius ſculptum ſit, quod nihil horũ poſſit nocere ſapienti, quę opinantur ceteri mala eſſe. Equidẽ ſapientẽ illum, cõſcientia ſua fretũ, ſecurum & confidentem in omni vita dici: & futurũ quod omnia accidentia reputet ad meliores rationes trahens: & quod nihil moroſe vel difficulter excipiat, ſibiq; perſuadeat, pertinere res ſuas ad immortaleis Deos. Idem ille diẽ mortis ſuæ propitius nec inuitus expectat, quòd de animæ immortalitate cõfidat. Nam vinculis liberata corporeis ſapiẽtis anima remigrat ad Deos: & pro merito vitæ purius caſtiúſque tranſactæ, hoc ipſo vſu deorũ ſe conditioni conciliat. Eum ſic ſapientem optimum nominat, ac bonũ, ac prudentẽ rectè arbitratur: cuius ſane conſilia cũ factis rectiſſimis congruunt, & cui principia profecta ſunt à iuſti ratione. At hunc ſapientẽ & fortiſſimũ dicit eſſe, qui vigore mentis ad omnia perpetienda ſit paratus. Inde eſt quòd fortitudinũ neruos ipſas animi ceruices ait: vt ignauiam animæ dicit imbecillitati eſſe finitimã. Diuitẽ hunc ſolum quidem rectè putat: quippe cum theſauris omnibus pretioſiores ſolus videatur poſſidere virtutũ opes; etiam quia ſolus ſapiens [opes] poteſt in vſibus neceſſariis regere, videri ditiſſimus debet. Nã ceteri, quãuis ſint opibus affluẽtes, tamẽ quòd vel vſum earũ neſciant, vel deducant eas ad peſſimas partes, inopes videntur. Egeſtatem namq; nõ abſentia pecuniæ, ſed præſentia immoderatarũ cupidinum gignit. Philoſophus oportet, ſi nihil indigens erit, & omnium [ſit] contumax, & ſuperior iis quæ homines acerba toleratu arbitrãtur; nihil ſic agere, quàm vt ſemper ſtudeat animã corporis conſortio ſeparare: & ideò exiſtimandũ philoſophiã eſſe mortis affectum, conſuetudinemq́ue moriendi. Bonos omneis inter ſe oportet amicos eſſe, etſi ſint minus noti: & poteſtate ipſa, qua mores eorum ſectæque con-

ueniunt, amici tamen ſunt habendi. paria quippe à ſimilibus non abhorrent. Vnde inter ſolos bonos fidem amicitiæ eſſe conſtat. Sapientia boni amatorem adoleſcentem facit, ſed eum qui probitate ingenij ſit ad artes bonas promptior. Nec deformitas corporis talem poterit abigere appetitum. Nam cùm ipſa anima complacita eſt, homo totus adamatur; ſed cùm corpus expetitur, pars eius deterior eſt cordi. Iure igitur putandum eſt; eum qui ſit gnarus bonorum, cupidum quoque eiuſmodi rerum eſſe. Is enim ſolus bonis deſiderijs accenditur, qui bonum illud oculis animi videt. hunc eſſe ſapientem. Iſtud verò quoniam qui eſt ignarus, oſor quoque nec amicus virtutum ſit neceſſe eſt. Nec fruſtra hic talis amator eſt turpium voluptatum. Sapiens non modò meræ voluptatis quidem alicuius gratia veniet ad agendum, niſi præſto fuerint honeſta emolumenta virtutis. Hunc eumdem cum huiuſmodi voluptate oportet vitã viuere honeſtam, & admirabilem, plenamq; laudis & gloriæ: neque harum modò rerum cauſa ceteris omnibus præferri, verùm etiam iucunditate & ſecuritate ſolum & ſemper frui. Nec angetur cariſſimis orbatus affectibus. vel quòd ex ſe omnia ſunt apta quæ ad beatitudinem pergunt; vel quòd decreto & lege rectæ rationis interdicitur eiuſmodi afflictatio; & quod ſi de tali ſe cauſa diſcruciet vel illam ægritudinem propter eum qui eſt emortuus ſuſcipiat, quaſi in peiore ſit parte: aut ſua gratia, quòd tali neceſſitudine doleat ſe priuatum eſſe? Sed neque obitus cauſa lamentationes ſuſcipi oportet; ſi ſciamus illum neque aliquid mali paſſum: ac ſi fuerit bonæ voluntatis, etiam melioribus aggregatum. neque æui gratia, vt qui in ſe reponit omnia, nec cuiuſquam abſentia, virtutis eſſe indigens poteſt, cuius perpetuam poſſeſſionẽ ſibi vindicat. Igitur ſapiens non erit triſtis. Sapientiæ finis eſt, vt ad Dei meritum ſapiens prouehatur: hancq; futuram eius operam, vt æmulatione vitæ ad Deorum actus accedat. Verùm hoc ei poterit prouenire, ſi virum perfectè iuſtum, pium, prudentemq; ſe præbeat. Vnde non ſolùm in proſpectandi cognitione, verum etiam agendi opera ſequi eum qui eum conuenit, quæ Diis atq; hominibus ſint probata. Quippe cùm ſummus Deorũ cuncta hæc non ſolum cogitationũ ratione cõſideret, ſed prima, media & vltima obeat, compertaq; intimè prouidæ ordinationis vniuerſitate & conſtantia regat. Verùm enimuerò illud omnibus beatũ videri, cuius &

bona

bona ſuppetunt, & quemadmodum carere vitiis debeat, callet. Vna quidem beatitudo eſt, cum ingenii noſtri præſentia tutamur quæ perficimus: alia cum ad perfectionem vitæ nihil deeſt atque ipſa ſumus contemplatione contenti. Vtrarumque autem felicitatum origo ex virtute manat; & ad ornamentum quidem genialis loci, vel virtutis, nullis extrinſecus eorum quæ bona ducimus adminiculis indigemus. Ad vſum autem vitæ communis, corporis cura, & eorum quæ extrinſecus veniunt præſidiis opus eſt: ita tamen, vt hæc eadem fiant virtute meliora, eiuſque ſuffragio beatitudinis commodis copulentur, ſine qua hæc in bonis minime ſunt habenda. Nec fruſtra eſt, quod ſola virtus fortunatiſſimos poteſt facere; cum abſque hac ex aliis proſperis non poſſit felicitas inueniri. Sapientem quippe pediſſequum & imitatorem Dei dicimus, & ſequi arbitramur Deum. [Id enim eſt ἕπου θεῷ.] Non ſolum autem oportet, dum vitam colit, digna diſcere, nec ea agere quæ eorum maieſtati diſpliceant, verum & tunc cum corpus relinquit. quod non faciet inuito Deo. Nam etſi in eius manu eſt mortis facultas, quamuis ſciat ſe terrenis relictis conſecuturum eſſe meliora; niſi neceſſario perpetiendum eſſe iſtud lex diuina decreuerit, accerſire ſibi tamen eum mortem non debere. & ſi anteactæ vitæ ornamenta cohoneſtant, honeſtiorem tamen & rumoris ſecundi oportet eſſe, cum ſecurus de poſteritatis ſuæ vita, ad immortalitatem Animam ire permittit, eamque, quod pie vixerit, præcipit fortunatorum habituram loca, Deorum choreis Semideumque permixtam. De ciuitatum vero conſtitutione, & de obſeruatione tegendarum rerumpublicarum, ita iubet Plato. Iam principio ciuitatis definit formam ad hunc modum: ciuitatem eſſe coniunctionem inter ſe hominum plurimorum, in quibus ſunt regentes alii, alii deteriores, coniuncti inter ſe concordia, & inuicem ſibi opem atque auxilium deferentes, iiſdem legibus, rectis tamen, officia ſua temperantes, vnamque ciuitatem, iiſdem mœnibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes aſſueuerunt. Quare ſuadendum eſt fundatoribus rerumpublicarum, vt vſq; ad id locorum, plebes ſuas taliter augeant, vt eidem rectori noti omnes eſſe poſſint: nec ſibimet incogniti. ſic enim fiet, vt omnes vna mente ſint, æquumque ſibi factum velint. Magnam ſane ciuitatem non habitantium multitudine, eorumque magnis viribus niti oportet. Vires

enim nõ corporis, nec pecuniæ, collectas dominatione m... torum, æſtimandas putat, cum vecordia impotentiaque, ... cum decreto communi virtutibus omnibus ornati viri in... læ & omnes fundati legibus obſequuntur. Cęteras vero, quę non ad hunc modum forent conſtitutæ, non arbitrabatur ... ſanas ciuitates, ſed terras & morbis tumentes Reſpubli... Eas demum fundatas ratione dicebat eſſe, quæ ordinatæ ad inſtar animatum forent: vt pars optima, quæ ſapientia prudentiaque præcellit, imperitet multitudini: &, vt illa toti ... habet curam corporis, ita prudentiæ delectus tueatur vniuerſæ commoda ciuitatis. Fortitudo etiam, pars virtuti ſecunda, vt vi ſua adpetentiam caſtigat, & reprimit; ita in ciuitate vigilet, excubitorum loco quidem militet iuuentus pro vtilitate cunctorũ. Sed inquietos & indomitos ac propter ... peſſimos ciues refrenet, contineat ac ſi neceſſe ſit, frangat potioris conſilii diſciplina. Illam vero deſideriorum tertiam partem plebi & agricolis patem ducit, quam exiſtimat moderatis vtilitatibus ſuſtinendam. Atenim rempublicam negat poſſe conſiſtere, niſi is qui imperitet habeat ſapientiæ ſtudium: aut is ad imperandum deligatur, quem eſſe inter omnes ſapientiſſimum conſtet. Moribus etiam huiuſmodi cunctos ciues imbuendos eſſe dicit, vt iis in quorũ tutelam atque fidem reſpublica illa credatur, auri atque argenti habendi cupido nulla ſit. Nec ſpecie communi priuatas opes adpetant, nec huiuſcemodi hoſpitia ſuccedant, vt cęteris ianua non recluſa, cibos victumque ita ſibi curent; vt acceptam mercedem ab his quos protegunt, communibus epulis inſumant. Matrimonia quoque non priuatim maritanda eſſe, ſed fieri communia, deſpondentibus ipſis ciuſmodi nuptias publicæ ciuitatis ſapientibus & magiſtratibus & forte quadam ei negotio præditis; idque præcipue curantibus, ne diſpares ſui vel inter ſe diſſimiles copulentur. His adnectitur vtilis neceſſariaq; confuſio, vt permixta nutrimenta puerorum ignotorum adhuc, agnitionis parentibus afferat difficultatem: vt dum ſuos liberos neſciunt, omnes quos viderint eius ætatis ſuos credant; & veluti communium liberorum omnes omnium ſint parentes. Hæc ipſorum connubiorum quæritur tempeſtiua coniunctio, cuius futuram ſtabilem fidem credit, ſi cum harmonia Muſicæ dictum conſonent numeri: & qui de talibus nuptiis erunt orti, ſtudiis congruentibus imbuentur, & optimis diſciplinis communi pręcepto-

ceptorum magiſterio docebuntur, non virile ſecus modo, verum etiam feminarum. quas vult Plato omnibus artibus quæ propriæ virorum putantur coniungendas eſſe, bellicis etiam. quippe viriſque cum natura vna ſit, eandem eſſe virtutem. Eiuſmodi ciuitatem nullis extrinſecus latis legibus indigere. regia quippe prudentia & eiuſmodi inſtitutis ac moribus quibus dictum eſt fundata, cæteras leges non requirat. Et hanc quidem, vt figmentum aliquod veritatis, exempli cauſa per ſe compoſitam vult eſſe Rempublicam. Eſt & alia optima quidem, & ſatis iuſta & ipſa quidem ſpecie & dicis cauſa ciuitas fabricata, non vt ſuperior ſine euidentia; ſed iam cum aliqua ſubſtantia. In hac non ſuo nomine, de ſtatu & de commodis ciuitatis requirens originis eius principia & fundamenta diſponit: ſed eo tendit, quemadmodum, ciuilis gubernator eiuſmodi locum, conuentuſque multitudinum nactus, iuxta naturam præſentium rerum & conuenarum, debeat, facere ciuitatem plenam bonarum legum & morum bonorum. In hac equidem eaſdem puerorum nutricationes, eaſdem vult eſſe artium diſciplinas. Sed in connubiis & partubus & patrimoniis, ac domibus deſciſcit a prioris obſeruatione Reipublicæ, matrimonia priuata & ſingularia faciens, procorumque iuſſorum. Et iam in contrahendo matrimonio conſulere ex voluntate ſua debeant, vniuerſæ tamen ciuitatis principibus, vt communis commodi cauſam decernit ſpectandam eſſe. Quare & dites inferiores nuptias non recuſent, & locupletum conſortium inopes conſequantur: & ſi vires opum [non] congruunt, ingenia tamen diuerſa miſcenda eſſe: vt iracundo tranquilla iungatur, & ſedato homini incitatior mulier applicetur. vt talibus obſeruationum remediis & prouentibus ſoboles natura diſcrepante confecta, morum prouentu meliore coaleſcat: & ita compoſitarum domorum opibus ciuitas augeatur. Puerperia quoque ipſa morum diſſimili ſeminio concepta, cum vtriuſque inſtar ſimilitudinis traxerint; neque illis vigorem in rebus gerendis neque tamen in ſpectandis conſilium defuturum. Inſtituendos vero eos eſſe, vtcunque parentes cenſuerint. Domos vero & poſſeſſiones habeant priuatas, vt queunt ſinguli, quæ quidem nec in immenſum augeri per auaritiam, nec prodigi per Luxuriam, aut deſeri per negligentiam ſinit. Legeſque ciuitati huic promulgari iubet, & legum moderatorem, cum aliquid tale concipiet,

ad contemplandas virtutes hortatur. Imperitandi autem modum cum eſſe vtilem cenſet, qui ex tribus fuerit temperatus. Neç enim vel optimatium, vel etiam popularis imperii ſolos & meros ſtatus vtiles arbitratur; nec impunitas rectorum culpas relinquit: ſed magis cenſet his debere conſtanationem, qui ſint potiores poteſtate. Et alii publicarum rerum ſtatus definiri ab eo putanrur nitentes ad bonos mores & ſuper ea republica quam vult emendatione conſtare, rectori mandat, vt prius reſiduas [leges] compleat, aut vitioſas leges correctas velit. deinde mores pernicioſos, & diſciplinas corrumpentes commoda ciuitatis ad meliora conuertit à quibus ſi conſilio & ſuadela deprauata multitudo deflecti non poterit, abducenda eſt tamen ab incepto vi & ingratis. In actuoſa vero ciuitate deſcribi, quemadmodum ſimul omnis hominum multitudo bonitate & iuſtitia conducta habeatur. Hi tales complectentur proximos, honores cuſtodient, intemperantiam arcebunt, iniuriam refrenabunt: prudentiæ ornamentiſque cæteris vitæ honores maximos deferentes. Nec temere multitudo conuolet ad eiuſmodi rerum publicarum ſtatus, niſi qui optimis legibus & egregiis inſtitutis fuerint educati, moderati erga cæteros, inter ſe congruentes. Quatuor denique culpabilium ciuium genera eſſe ait. vnum eorum qui ſunt honore præcipui: alterum paucorum, penes quos rerum eſt poteſtas: tertium omnium: vltimum dominationis tyrannicæ. Et primum quidem confunditur, cum prudentiores viri per magiſtratus ſeditioſos ciuitate pelluntur, deferturque poteſtas ad illos qui ſunt manu tantummodo ſtrenui: nec ii qui blandiore cõſilio agere res poſſint, adipiſcuntur imperii facultatem, ſed qui turbidi violentiq; ſunt. Paucorũ vero ſtatus obtinetur, cum inopes criminoſi multi ſimul paucorum diuitum impotẽtiæ ſubiacentes, dederint ſe atq; permiſerint: omnemq; regendi poteſtatem non mores boni, ſed opulentia fuerit conſecuta. Popularis autem factio roboratur, cum inops multitudo viribus obtinuerit aduerſus diuitum facultates, Lexque eius ſub populi fuerit promulgata iudicio, vt ex æquo liceat omnibus honores capeſcere. Adhæc tyrannidis illius ſingulare caput tunc oritur, cum is qui leges contumacia ſua ruperit, ſimili legum coniuratione adoptatum imperium inuaſerit: conſtituens deinceps vt omnis ciuium multitudo deſideriis eius & cupiditatibus parens obſequiũ ſuum tali fine etiam moderetur.

APVLEI

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI de HABITVDINE DOCTRINArum Platonis

LIB. III.

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ, SIVE DE SYLLOGISMO CATEGORICO.

STVDIVM Sapientiæ, quod Philoſophiam vocamus, pleriſque videtur tres ſpecies habere: Naturalem, Moralem; & de qua nunc dicere propoſui, Rationalem, qua continetur ars diſſerendi. Sed cum diſſeramus de Oratione, cuius variæ ſpecies ſunt, vt Imperandi, vel Narrandi, Mandandi, Succenſendi, Optandi, Fouendi, Iraſcendi, Odiendi, Inuidendi, Fauendi, Miſerandi, Admirandi, Contemnendi, Obiurgandi, Pœnitendi, Deplorandi; tum Voluptatem afferendi, tum Metum incutiendi; in quibus oratoris excellentis eſt, lata anguſte, anguſta late, vulgata decenter, noua vſitata noue proferre, extenuare magna, maxima è minimis poſſe efficere, aliaque id genus plurima: eſt vna inter has ad propoſitum potiſſima, quæ Pronuntiabilis appellatur, abſolutam ſententiam comprehendens, ſola ex omnibus veritati aut falſitati obnoxia. quam vocat Sergius Effatum, Varro Proloquium, Cicero Enuntiatũ; Græci Protaſin, tum Axioma. Ego verbum è verbo, tum Protentionem, tum Rogamentum. familiarius tamen dicetur Propoſitio. Propoſitionum igitur, perinde vt ipſa tum Concluſionum, duæ ſpecies ſunt, altera Prædicatiua, quę etiam ſimplex eſt; vt ſi dicamus, *Qui regnat, beatus eſt:* altera Subſtitutiua vel Conditionalis, quę etiam compoſita eſt: *vt, Aiax qui regnat, ſi ſapit, beatus eſt.* Subſtituis enim Conditionem, qua, niſi ſapiens eſt, non ſit beatus. Nos nunc de Prædicatiua dicemus, quæ natura prior eſt, ac velut elementum Subſtitutiuæ. Sunt & aliæ differentiæ, Quantitatis & Qualitatis. Quantitatis quidem,

quòd aliæ Vniuerſales ſunt ; vt , *Omne ſpirans viuit* : aliæ Particulares ; vt , *Quædam animalia non ſpirant* : aliæ Indefinitæ; vt, *Animal ſpirat*:non enim definit vtrum omne, an aliquod.ſed tamen pro Particulari ſemper valet: quia tutius eſt id ex incerto accipere, quod minus eſt. Qualitatis autem, quòd aliæ Dedicatiuæ ſunt, quod dedicant aliquid de quopiam: vt, *Virtus bonum eſt*. dedicat enim virtuti ineſſe bonitatem. aliæ Abdicatiuæ, quæ abdicant aliquid de quopiam: vt, *Voluptas non eſt bonum*. abdicat enim voluptati ineſſe bonitatem. At Stoici hanc quoque Dedicatiuam putant, cum inquiunt, *Euenit cuidam voluptati bonum non eſſe*. ergo dicit quid euenerit ei, id eſt, quid ſit. Idcirco Dedicatiua, inquiunt, eſt, quia ei in quo negauit eſſe, dedicat id quod non videtur eſſe. Solum autem Abdicatiuum vocant, cui negatiua particula præponitur. Verum hi quidem cum in aliis, tum in hac re vincuntur ; ſi qui ita rogauerit: *Quod nullam ſubſtantiam habet, non eſt*. cogentur enim ſecundum quod dicunt, confiteri eſſe quod non eſt, quod nullam ſubſtantiam habet. Cæterum & Propoſitio, vt ait in Theæteto Plato, duabus pauciſſimis orationis partibus conſtat. Nomine & Verbo: vt, *Apuleius differit*. quod aut verum aut falſum eſt: & ideo Propoſitio eſt. Vnde quidam rati ſunt has duas ſolas Orationis partes eſſe, quod ex iis ſolis fieri poſſit perfecta Oratio: id eſt, quod abunde ſententiam comprehendant. Aduerbia autem & Pronomina, & Participia, & Coniunctio, & id genus cætera quæ Grammatici numerant, non magis partes Orationis eſſe, quam nauium apluſtria, & hominum pilos, aut certe in vniuerſa compage Orationis vice clauorum, & picis, & glutinis deputanda. Porro ex duabus prædictis partibus altera Subiectiua nominatur, velut ſubdita; vt, *Apuleius* : altera Declaratiua ; vt , *Differit* , vel *Non differit*. declarat enim quid faciat Apuleius. Licet autem, eadem vi manente, vtramuis partem in plura verba protendere. vt, ſi pro *Apuleio* dicas, *Philoſophum Platonicum Madaurenſem*: item pro *Differendo*, dicas eum, *Vti oratione*. Plerumque autem ſubiectiua minor eſt, Declaratiua maior: & non hanc modo, ſed alias quoque Subiectiuas comprehendens. Non enim ſolus Apuleius differit, ſed etiam alii plurimi, qui ſub eadem Declaratione poſſunt contineri. niſi forte Proprium cuiuſpiã de eo declararetur: vt ſi dicas, *Qui equus, hinnibile eſt*. at Proprium eſt equi, Hinnire. Et

idcirco

idcirco in his Propriis par eſt Declaratiua, par Subdita; ac non, vt in cæteris, maior: quippe cum eadem poſſit, mutata vice, Subdita fieri: & quam prius habuerit Subditam, nunc habere ſui Declaratiuam. vt ſi verſo ordine ita dicas, *Quod hinnibile eſt, equus eſt.* At non itidem vbi impares partes ſunt, conuertere vices poſſis. Non enim quia verum eſt *Omnem hominem animal eſſe*; idcirco ſi conuertas verum erit, *Omne animal hominem eſſe*. Neq; enim vt Proprium eſt equi, hinnibile, ita proprium eſt homini, animal eſſe; cum ſint animalia alia innumera. Agnoſcitur hinc de pluribus Declaratiua, licet conuerſo ordine Rogamentum proponatur primo, quod plura comprehendere poteſt Declaratiua quam Subdita: dehinc, quod nunquam vocabulo ſed ſemper verbo terminatur. quo præcipue etiam in illis proprietatibus à pari Subiectiua diſcernitur. Id etiam pro ſimilitudine tenendum eſt, quia vt ſunt Propoſitiones Definitæ & Indefinitæ, ita etiam conſtat Particulas tam Subiectiuas quàm Declaratiuas partim definitas eſſe vt. *homo. animal*: partim Indefinitas, vt *non homo*, *non animal*. Non enim definiunt quid ſit cum hoc non ſit, ſed tantum oſtendunt aliud præter hoc eſſe. Nunc dicendum eſt quemadmodum quatuor illæ Propoſitiones inter ſe affectæ ſint: quas non ab re eſt in quadrata formula ſpectare. Sunt igitur in ſuperiore linea, vt infra ſcriptum eſt, vniuerſalis Dedicatiua & Abdicatiua: vt, *Omnis voluptas bonum eſt*, *Nulla voluptas eſt bonum*. dicanturque hæ inter ſe Incongruæ. Item in inferiori linea ſub vtraque particulares ſubnotentur: *Quædam voluptas bonum eſt*, *Quædam non eſt bonum*: dicanturq; hæ inter ſe Subpares. Deinde ducantur obliquæ lineæ angulares: altera pertinens ab vniuerſali Dedicatiua ad particularem Abdicatiuam; altera a particulari Dedicatiua ad vniuerſalem Abdicatiuam: quæ inter ſe, & Quantitate, & Qualitate contrariæ, Alterutræ nominentur; quod iam neceſſe eſt alterutram veram eſſe. quæ dicitur perfecta pugna & integra. At inter Subpares & Incongruas pugna diuidua eſt; quod Incongruæ numquam quidem fiant ſimul veræ, interdum tamen ſimul mentiuntur: Subpares autem, mutata vice numquam quidem ſimul mentiuntur, interdum tamen fiunt ſimul veræ. & ideo vtriuſuis harum reuictio confirmat alteram. non tamen & vtriuſuis confirmatio reuincit alteram. De Incongruis qui vtramuis poſuit, vtique alteram tollit: non tamen, mutata

vice, qui vtramuis tollit, vtique alteram ponit. Enimuero Alterutris qui vtramuis comprobat, nunquam alteram refutat: & qui alteram refutat, vtique alteram comprobat. Cæterum vniuerſalis vtrauis particularem ſuam comprobata vtique confirmat, reuicta non vtique infirmat. Particularis autem, verſa vice vniuerſalem ſuam reuicta vtique infirmat, probata non vtique firmat. Hæc omnia ita eſſe vt dicimus ex ipſis Propoſitionibus facile oſtendunt infra ſcripta.

Omnis voluptas bonum eſt | *Nulla voluptas bonum eſt.*

Quædam voluptas bonum eſt | *Quædam voluptas non eſt bonum.*

Certum eſt enim, quod concedat qui aliquid propoſuerit. Deſtruitur autem vtrauis Vniuerſalis trifariam · dum aut Particularis eius falſa oſtenditur, aut vtrauis ex duabus cæteris vera, ſiue Incongrua ſiue Subiectiua. Inſtruitur autem vno modo, ſi Alterutra eius falſa oſtenditur. Contra Particularis vno quidem modo deſtruetur, ſi Alterutra Vera oſtenditur. Inſtruitur autem trifariam: ſi aut Vniuerſalis eius vera eſt; aut vtrauis ex duabus cæteris falſa, ſiue Suppar eius ſiue Subiectiua. Eadem ſeruabimus etiam in æquipollentibus Propoſitionibus. Æquipollentes autem dicuntur, quæ alia enuntiatione tantundem poſſunt: & ſimul veræ fiunt, aut ſimul falſæ: altera ob alteram ſcilicet, ſicut Indefinita & Particularis. Item omnis Propoſitio ſi aſſumat in principio negatiuam particulam, fit Alterutra eius Æquipollens vt cum ſit Vniuerſalis Dedicatiua, *Omnis voluptas bonum*: ſi ei negatio præponatur, fiet, *Non omnis Voluptas bonum*, tantundem valens quantum valebat Alterutra eius, *Quædam voluptas non eſt bonum*. Hoc in cæteris tribus propoſitionibus intelligendum eſt. [Deinde de conuerſione.] Conuertibiles

uertibiles propoſitiones dicuntur, vniuerſalis Abdicatiua & Alterutra eius, id eſt particularis Dedicatiua: eo quod particulæ earum Subiectiua & Declaratiua poſſunt ſemper ſeruate inter ſe vices, permanente conditione veritatis aut falſitatis. Nam vt vera eſt hæc propoſitio, *Nullus prudens eſt impius* ita, ſi conuertis partium vices, verum erit, *Nullus impius prudens*. Item vt falſum eſt, *Nullus homo eſt animal*: ita ſi conuertas falſa erit, *Nullum animal homo*. Pari ratione & particularis Dedicatiua conuertitur, *Quidam Grammaticus, homo eſt*; & *Quidam homo, Grammaticus eſt*. Quod duæ ceteræ propoſitiones ſemper facere non poſſunt, quamquam interdum conuertantur. nec tamen idcirco Conuertibiles dicuntur. nam quod alicubi fallit, pro certo repudiatur. Ergo vnaquæque propoſitio per omnes ſignificationes reperienda eſt, an etiam conuerſa congruat. Nec innumeræ ſunt iſtę, ſed quinque ſolæ. aut enim Proprietas declaratur alicuius, aut Genus, aut Differentia, aut Finis, aut Accidens: Nec præter hæc vnquam inueniri poteſt vlla propoſitio. vt ſi *Hominem* ſubſtituas: quidquid de eo dixeris, aut Proprium eius ſignificaueris, vt *cachinnabile*; aut genus, vt *animal*; aut Differentiam, vt *rationale*: aut Definitionem, vt *animal rationale mortale*; aut Accidens, vt *orator*. Quippe omne Declaratiuum alicuius, aut poteſt eius viciſſim fieri Subiectiuum, aut non poteſt. Sed ſi poteſt, aut ſignificat quid ſit, & eſt Definitio: aut non ſignificat, & eſt Proprium. Sin autem non poteſt; aut id eſt quod in Definitione poni debeat, vt eſt Genus vel differentia: aut quod non debeat, vt eſt Accidens. Igitur per hæc agnoſcitur particularis Abdicatiua non eſſe conuertibilis. Vniuerſalis autem Dedicatiua & ipſa quidem non eſt conuertibilis, ſed particulariter tamen poteſt conuerti, vt, cum ſit, *Omnis homo animal*; non poteſt ita conuerti, vt ſit *Omne animal homo*: ſed Particulariter poteſt, *Quidam animal homo*. Verum hoc in ſimplici Conuerſione, quæ in concluſionum illationibus Reflexio nominatur. Eſt enim & altera Propoſitionum conuerſio, quæ non tantum ordinem, ſed etiam ipſas particulas in contrarium perducit; vt quę Definita eſt, Indefinita fiat: & contra, quæ Indefinita eſt, Definita. Hanc conuerſionem viciſſim reliquæ duæ admittunt, vniuerſalis Dedicatiua, & particularis Abdicatiua: vt, *Omnis homo, animal, Omne non animal, non homo*. item, *Quoddam animal non eſt rationale*; *Quoddam non rationale, animal*. Id ita

illis propoſitum eſſe, vt eorum vſura potiantur, atque eiuſ- modi voluptate & delectatione ardorem ſuum mulceant. Il- læ verò facetæ & vrbanæ ſunt. Animas bonorum deamare, & ſtudere illis, factumque velle vti quam plurimum potian- tur bonis artibus. & meliores prçſtantioreſq; reddantur. Me- dias ex vtroq, conſtare: nec delectationibus corporũ pror- ſus carere, & lepidis animarum ingeniis capi poſſe. Vt igitur ille Amor teterrimus ac inhumaniſſimus atque turpis non ex rerum natura ſed ægritudine corporali morboq; colligitur: ſic ille diuinus, Deorum munere beneficioque conceſſus, aſpirante cæleſti Cupidine in animos hominum creditur venire. Eſt Amoris tertia ſpecies, quam diximus mediam, diuini atque terreni proximitate collectus, nexuque & con- ſortio parili copulatus, &, vt Rationi propinquus eſt diuinus ille; ita tertenus ille cupidini iunctus eſt Voluptatis. Culpa- bilium autem virorum quatuor formæ ſunt: quarum prima Honoripetarum eſt, ſequens Abſtemiorum, tertia Popula- ris, Tyrannicæ dominationis eſt vltima. Quapropter illud ptimum Mentibus euenit vitium, cùm vigor Rationis elan- guerit, ſuperiorque & robuſtior fuerit Animæ portio in qua Ira dominatur ὀλιγαρχία dicitur. Ea ſic naſcitur, cùm pro- pter peſſimum paſtum eius partis Animæ quæ ex Cupidita- tibus conſtat, non ſolùm rationabilis & Iraſcentiæ loca poſ- ſidentur, ſed etiam eius quæ non neceſſarias Cupidines acu- unt. Hunc talem Plato Lucricupidinem, atq; Accipitrem pe- cuniæ nominauit: Qualitas popularis exiſtit, cùm indulgẽ- tia cupidines laboratæ, non ſolum iuſtis deſideriis exarde- ſcunt; ſed his etiam quæ obuiæ atque occurſantes, & illam conſiliariam, & illam alteram iratiorem animam conditio- nibus ſuis preſſerunt. Τυραννὶς eſt luxurioſa & plena libidinis vita: quæ ex infinitis & diuerſis & illicitis voluptatibus cõ- flata, mente tota dominatur. Qui fit autem omnium peſſi- mus, eum, non ſolùm turpem & damnoſum & contempto- rem deorum, & immoderatam & inhumanã atq; inſociabi- lem vitã ait viuere, ſed nec cum proximis ſecúmue congrue- re, atq; ideo non modò à ceteris, verùm etiam à ſe diſcrepare: nec aliis tantum, ſed etiam ſibi inimicum eſſe. & iccirco hunc talem neq; bonis, nec omnino cuiquã, nec ſibi quidem ami- cum eſſe. ſed eum peſſimum videri quem nulla malignitatis ſuperlatio poſſit excedere. Hunc talem numquam in agen- dis rebus expedire ſe poſſe, non ſolum propter inſcientiam,

ſed

ſed quòd etiam ſibimet ſit ignotus, & quòd perfecta malitia ſeditionem mentibus pariat: impediens incœpta eius, atque meditata conſilia, nec permittens quidquam eorum quæ volet. Peſſimo quapropter deterrimoque non ea tantùm vitia quæ ſecundum naturam ſunt, pariunt execrabilitatem, vt eſt inuidentia, vt eſt de alienis incommodis gaudium: ſed etiã quæ Natura non reſpuit, Voluptatem dico, atque ægritudinem, deſiderium, amorem, miſericordiam, metum, pudorẽ, iracundiam. Icc irco autem hoc euenit, quòd immoderatum ingenium, in quæcumque prorueri t, modum non habet. atq; ideo ſemper ei aut deeſt aliquid, aut redundat. Hinc eiuſmodi hominis amor omni tenore eſt corruptus, quòd non ſolum effrenatis cupiditatibus & inexplicabili ſiti haurire auet omnia genera voluptatis, ſed quod [ipſo] etiam formæ iudicio, irrationabili errore diſtrahitur: ignorans veram pulcritudinem, & corporis effœtam & eneruem & fluxam cutem deamans. nec ſaltem coloratos ſole aut exercitatione ſolidatos, & opacos vmbra, vel molles deſidia, ſed cura nimia medullatos artus magni facit. Non ſponte graſſari malitiam multis modis conſtat. Namque iniuriam, inordinatam paſſionem & ægritudinem mentis eſſe ait. vnde liquido arbitratur, homines non ſponte ferri. Quis enim tantum mali voluntate ſuſciperet, vt in optima mentis ſuæ parte ſcelus & flagitium ſciens veheret? Cùm ergo poſſeſſio mali ab imprudentibus capitur; vſum eius & actiones oportet ab ignorantibus ſuſtineri. Icc ircoque peius eſt nocere quam noceri. Etenim his rebus nocetur quæ ſunt viliores, corporis [ſcilicet] & externis? quæ vel imminui poſſunt; vel fraudibus interire: illæſis potioribus, quæ ad ipſam attinent Animam. Sed nocere longè peius eſſe. Ex quo intelligi poteſt, quòd animis bonis eo vitio pernicies infertur: pluſque ſibi obeſt qui alium cupit perditum, quàm illi nocet adverſum quem talia machinatur. & cùm nocere alteri malorum omnium maximum ſit; multo grauius eſt, ſi qui nocet, abeat impune: grauiuſque & acerbius eſt omni ſupplicio, ſi noxio impunitas deferatur, nec hominum interim animaduerſione plectatur. Sicut grauius eſt acerbiſſimorum morborum carere medicina, medentes fallere: nec vri aut ſecari eas partes, quarum dolore incolumitati reſiduarum partium conſulatur. Quare vt optimi medici cõclamatis deſperatiſque corporibus non adhibent medenteis

manus. ne nihil profutura curatio doloribus ſpatia promulget: ita eos quorum animæ vitiis imbutæ ſunt, nec curari queunt, medicina ſapientiæ, eos mori præſtat. Namque cum cui non ex natura nec ex induſtria, rectè viuendi ſtudium conciliari poteſt, vita exiſtimat Plato eſſe pellendum: vel ſi cupido vitæ eum teneat, oportere ſapientibus tradi, quorum arte quadam ad rectiora flectatur. Et eſt ſanè melius talem regi, nec ipſum regendi alios habere poteſtatem: nec dominari, ſed ſeruile ſeruitium, imporem ipſum aliorũ addici poteſtati, parendi potius quam iubendi officia ſortitum. Virum peſſimum non ſolum deteriorem etiam dicebat eſſe, quòd diſtrahatur ſemper editione vitiorum, etſi deſideriorum æſtibus differtur: qui quanto plurium cupidior ſit, tanto egentior ſibimet, & propterea aliis videri poteſt. Sperata quippe atque exoptata vix pauca & cum maxima ærumna proueniunt. iiſque flagrantiores cupidines flores ſuccedunt, nec futuris modo angitur malis, verum etiam præteritis tranſactiſque torquetur. Quos omneis morte ſola ab eiuſcemodi malis deduci poſſe manifeſtum eſt. Sed adprimè bonos, & ſine mediocritate deterrimos, paucos admodum, rarioreſque, &, vt ipſe ait, numerabiles eſſe: eos autem qui nec plane [quidem] optimi, nec oppidò deterrimi ſint, ſed quaſi mediè morati, plures eſſe. Sed neque ſuperiores obtinere recta omnia, neq; culpabiles in omnibus labi. Horũ vitia nec grauata, nec intempeſtiua ſunt, aut nimium criminoſa. quorum ſubſtantia eſt ex redundantia vel defectu. quibus & adprobationis integritas & modus eſt. & qui inter laudem vituperationemque mediam viam vadant, & rerum capeſſendarum eiuſmodi ſtudio excitantur; vt nunc boni atque honeſti eos ratione inuitent; nunc inhoneſta lucra & turpes illiciant voluptates. Talibus viris nec amicitiarum fides perſeuerat, & amores non ſemper improbi, nec honeſti tamen, eorum animos incurrunt. Perfectè ſapientem eſſe non poſſe dicit Plato, niſi ceteris ingenio præſter, artibus & prudentiæ partibus abſolutus, atque iis iam tum à puero imbutus; factis congruentibus & dictis aſſuetus: purgata & effecata animi voluptate; eiectis ex animo hinc abſtinentia atque graderetur doctrinis ex rerum ſcientia eloquentiaq; venientibus. Eum qui per hæc profectus fidenti & ſecuro gradu virtutis viam adeptũ ſolidam viuendi rationem repentè fieri perfectum; hoc eſt, repentè præte-

riti

riti futuriq; æui vltimas partes attingere, & eſſe quodammodo intemporalem. Tum poſt hæc vitiis excluſis, inſertiſque & incluſis omnibus quæ ad beatam vitam ferunt, non ex aliis pendere, nec ab aliis deferri ſibi poſſe, ſed in ſua manu eſſe ſapiens recte putat. Quare nec in ſecundis rebus effertur, nec contrahitur in aduerſis: cũ ſe ornamentis ſuis ita inſtructũ ſciat, vt ab iis nulla vi ſegregetur. Hunc talẽ nõ ſolũ inferre, ſed ne referre quidem oportet iniuriã. Non enim eam contumeliã putat, quam improbus faciat: ſed eam [nõ putat,] quã patientia firmiter toleret. Quia quidẽ naturæ lege in animo eius ſculptum ſit, quod nihil horũ poſſit nocere ſapienti, quę opinantur ceteri mala eſſe. Equidẽ ſapientẽ illum, cõſcientia ſua fretũ, ſecurum & confidentem in omni vita dici: & futurũ quod omnia accidentia reputet ad meliores rationes trahens: & quod nihil moroſe vel difficulter excipiat, ſibiq; perſuadeat, pertinere res ſuas ad immortaleis Deos. Idem ille diẽ mortis ſuæ propitius nec inuitus expectat: quòd de animæ immortalitate cõfidat. Nam vinculis liberata corporeis ſapiẽtis anima remigrat ad Deos: & pro merito vitæ purius caſtiuſue tranſactæ, hoc ipſo vſq; deorũ ſe conditioni conciliat. Eum ſe ſapientem optimum nominat, ac bonũ, ac prudentẽ recte arbitratur: cuius ſane conſilia cũ factis rectiſſimis congruunt, & cui principia profecta ſunt a iuſti ratione. At hunc ſapientẽ & fortiſſimũ dicit eſſe, qui vigore mentis ad omnia perpetienda ſit paratus. Inde eſt quòd fortitudinũ neruos ipſas animi ceruices ait: vt ignauiam animæ dicit imbecillitati eſſe finitimã. Diuitẽ hunc ſolum quidem rectè putat: quippe cum theſauris omnibus pretioſiores ſolus videatur poſſidere virtutũ opes; etiam quia ſolus ſapiens [opes] poteſt in vſibus neceſſariis regere, videri ditiſſimus debet. Nã ceteri, quãuis ſint opibus affluẽtes, tamẽ quòd vel vſum earũ neſciant, vel deducant eas ad peſſimas partes, inopes videntur. Egeſtatem namq; nõ abſentia pecuniæ, ſed præſentia immoderatarũ cupidinũ gignit. Philoſophus oportet, ſi nihil indigens erit, & omnium [ſit] contumax, & ſuperior iis quæ homines acerba toleratu arbitrãtur; nihil ſic agere, quàm vt ſemper ſtudeat animã corporis conſortio ſeparare: & ideò exiſtimandũ philoſophiã eſſe mortis affectum, conſuetudinemq; moriendi. Bonos omneis inter ſe oportet amicos eſſe, etſi ſint minus noti: & poteſtate ipſa, qua mores eorum ſectæque con-

ueniunt, amici tamen ſunt habendi. paria quippe à ſimilibus non abhorrent. Vnde inter ſolos bonos fidem amicitiæ eſſe conſtat. Sapientia boni amatorem aduleſcentem facit, ſed eum qui probitate ingenij ſit ad artes bonas promptior. Nec deformitas corporis talem poterit abigere appetitum. Nam cùm ipſa anima complacita eſt, homo totus adamatur: ſed cùm corpus expetitur, pars eius deterior eſt cordi. Iure igitur putandum eſt; eum qui ſit gnarus bonorum, cupidum quoque eiuſmodi rerum eſſe. Is enim ſolus bonis deſideriis accenditur, qui bonum illud oculis animi videt: hunc eſſe ſapientem. Iſtud verò quoniam qui eſt ignarus, oſor quoque nec amicus virtutum ſit neceſſe eſt. Nec fruſtra hic talis amator eſt turpium voluptatum. Sapiens non modò meræ voluptatis quidem alicuius gratia veniet ad agendum, niſi præſto fuerint honeſta emolumenta virtutis. Hunc eumdem cum huiuſmodi voluptate oportet vitã viuere honeſtam, & admirabilem, plenamq; laudis & gloriæ: neque harum modò rerum cauſa ceteris omnibus præferri, verùm etiam iucunditate & ſecuritate ſolum & ſemper frui. Nec angetur cariſſimis orbatus affectibus. vel quòd ex ſe omnia ſunt apta quæ ad beatitudinem pergunt; vel quòd decreto & lege rectæ rationis interdicitur eiuſmodi afflictatio; & quod ſi de tali ſe cauſa diſcruciet vel illam ægritudinem propter eum qui eſt emortuus ſuſcipiat, quaſi in peiore ſit parte: aut ſua gratia, quòd tali neceſſitudine doleat ſe priuatum eſſe? Sed neque obitus cauſa lamentationes ſuſcipi oportet; ſi ſciamus illum neque aliquid mali paſſum: ac ſi fuerit bonæ voluntatis, etiam melioribus aggregatum. neque æui gratia, vt qui in ſe reponit omnia, nec cuiuſquam abſentia, virtutis eſſe indigens poteſt, cuius perpetuam poſſeſſionẽ ſibi vindicat. Igitur ſapiens non erit triſtis. Sapientiæ finis eſt, vt ad Dei meritum ſapiens prouehatur: hancq; futuram eius operam, vt æmulatione vitæ ad Deorum actus accedat. Verùm hoc ei poterit prouenire, ſi virum perfectè iuſtum, pium, prudentemq; ſe præbeat. Vnde non ſolùm in proſpectandi cognitione, verùm etiam agendi opera ſequi eum qui cum conuenit, quæ Diis atq; hominibus ſint probata. Quippe cùm ſummus Deorũ cuncta hæc non ſolum cogitationũ ratione cõſideret, ſed prima, media & vltima obeat, compertaq; intimè prouidæ ordinationis vniuerſitate & conſtantia regat. Verùm enimuerò illud omnibus beatũ videri, cuius & bona

bona ſuppetunt, & quemadmodum carere vitiis debeat, callet. Vna quidem beatitudo eſt, cum ingenii noſtri præſentia tutamur quæ perficimus: alia cum ad perfectionem vitæ nihil deeſt atque ipſa ſumus contemplatione contenti. Vtrarumque autem felicitatum origo ex virtute manat; & ad ornamentum quidem genialis loci, vel virtutis, nullis extrinſecus eorum quæ bona ducimus adminiculis indigemus. Ad vſum autem vitæ communis, corporis cura, & eorum quæ extrinſecus veniunt præſidiis opus eſt: ita tamen, vt hæc eadem fiant virtute meliora, eiuſque ſuffragio beatitudinis commodis copulentur, ſine qua hæc in bonis minime ſunt habenda. Nec fruſtra eſt, quod ſola virtus fortunatiſſimos poteſt facere; cum abſque hac ex aliis proſperis non poſſit felicitas inueniri. Sapientem quippe pediſſequum & imitatorem Dei dicimus, & ſequi arbitramur Deum. [Id enim eſt ἕπου θεῷ.] Non ſolum autem oportet, dum vitam colit, digna diſcere, nec ea agere quæ eorum maieſtati diſpliceant, verum & tunc cum corpus relinquit: quod non faciet inuito Deo. Nam etſi in eius manu eſt mortis facultas, quamuis ſciat ſe terrenis relictis conſecuturum eſſe meliora: niſi neceſſario perpetiendum eſſe iſtud lex diuina decreuerit, accerſire ſibi tamen eum morti non debere. & ſi anteactæ vitæ ornamenta cohoneſtant honeſtiorem tamen & rumoris ſecundi oportet eſſe, cum ſecurus de poſteritatis ſuæ vita, ad immortalitatem Animam ire permittit, eamque, quod pie vixerit, præcipit fortunatorum habituram loca, Deorum choreis Semideumque permixtam. De ciuitatum vero conſtitutione, & de obſeruatione regendarum rerumpublicarum, ita iubet Plato. Iam principio ciuitatis definit formam ad hunc modum: ciuitatem eſſe coniunctionem inter ſe hominum plurimorum, in quibus ſunt regentes alii, alii deteriores, coniuncti inter ſe concordia, & inuicem ſibi opem atque auxilium deferentes, iiſdem legibus, rectis tamen, officia ſua temperantes, vnamque ciuitatem, iiſdem mœnibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes aſſueuerunt. Quare ſuadendum eſt fundatoribus rerumpublicarum, vt vſq; ad id locorum, plebes ſuas taliter augeant, vt eidem rectori noti omnes eſſe poſſint, nec ſibimet incogniti. ſic enim fiet, vt omnes vna mente ſint, æquumque ſibi factum velint. Magnam ſane ciuitatem non habitantium multitudine, eorumque magnis viribus niti oportet. Vires

enim nō corporis, nec pecuniæ, collectas dominatione multorum, æſtimandas putat, cum vecordia impotentiaque, ſed cum decreto communi virtutibus omnibus ornati viri incolæ & omnes fundati legibus obſequuntur. Cęteras vero, quę non ad hunc modum forent conſtitutæ, non arbitrabatur ſanas ciuitates, ſed tetras & morbis tumentes Reſpublicas. Eas demum fundatas ratione dicebat eſſe, quæ ordinatæ ad inſtar animatum forent: vt pars optima, quæ ſapientia prudentiaque præcellit, imperitet multitudini: &, vt illa totius habet curam corporis, ita prudentiæ delectus tueatur vniuerſæ commoda ciuitatis. Fortitudo etiam, pars virtutis ſecunda, vt vi ſua adpetentiam caſtigat, & reprimit: ita in ciuitate vigilet, excubitorum loco quidem militet iuuentus pro vtilitate cunctorū. Sed inquietos & indomitos ac propterea peſſimos ciues refrenet, contineat ac ſi neceſſe ſit, frangat potioris conſilii diſciplina. Illam vero deſideriorum tertiam partem plebi & agricolis parem ducit, quam exiſtimat moderatis vtilitatibus ſuſtinendam. Atenim rempublicam negat poſſe conſiſtere, niſi is qui imperitet habeat ſapientiæ ſtudium: aut is ad imperandum deligatur, quem eſſe inter omnes ſapientiſſimum conſtet. Moribus etiam huiuſcemodi cunctos ciues imbuendos eſſe dicit, vt iis in quorū tutelam atque fidem reſpublica illa credatur, auri atque argenti habendi cupido nulla ſit. Nec ſpecie communi priuatas opes adpetant, nec huiuſcemodi hoſpitia ſuccedant, vt cęteris ianua non recluſa, cibos victumque ita ſibi curent vt acceptam mercedem ab his quos protegunt, communibus epulis inſumant. Matrimonia quoque non priuatim maritanda eſſe, ſed fieri communia, deſpondentibus ipſis eiuſmodi nuptias publicæ ciuitatis ſapientibus & magiſtratibus & ſorte quadam ei negotio præditis; idque præcipue curantibus, ne diſpares ſui vel inter ſe diſſimiles copulentur. His aduectitur vtilis neceſſariaq; confuſio, vt permixta nutrimenta puerorum ignotorum adhuc, agnitionis parentibus afferat difficultatem: vt dum ſuos liberos neſciunt, omnes quos viderint eius ætatis ſuos credant; & veluti communium liberorum omnes omnium ſint parentes. Hæc ipſorum connubiorum quæritur tempeſtiua coniunctio, cuius futuram ſtabilem fidem credit, ſi cum harmonia Muſicæ dierum conſonent numeri: & qui de talibus nuptiis erunt orti, ſtudiis congruentibus imbuentur, & optimis diſciplinis communi prę-

cepto-

ſceptrum magiſterio docebuntur, non virile ſecus modo, verum etiam feminatum. quas vult Plato omnibus artibus quæ propriæ virorum putantur coniungendas eſſe, bellicis etiam. quippe vtriuſque cum natura vna ſit, eandem eſſe virtutem. Eiuſmodi ciuitatem nullis extrinſecus latis legibus indigere: regia quippe prudentia & eiuſmodi inſtitutis ac moribus quibus dictum eſt fundata, cæteras leges non requirat. Et hanc quidem, vt figmentum aliquod veritatis, exempli cauſa per ſe compoſitam vult eſſe Rempublicam. Eſt & alia optima quidem, & ſatis iuſta & ipſa quidem ſpecie & dicis cauſa ciuitas fabricata, non vt ſuperior ſine euidentia; ſed iam cum aliqua ſubſtantia. In hac non ſuo nomine, de ſtatu & de commodis ciuitatis requirens originis eius principia & fundamenta diſponit: ſed eo tendit, quemadmodum, ciuilis gubernator eiuſmodi locum, conuentuſque multitudinum nactus, iuxta naturam præſentium rerum & conuenarum, debeat facere ciuitatem plenam bonarum legum & morum bonorum. In hac equidem eaſdem puerorum nutricationes, eaſdem vult eſſe artium diſciplinas. Sed in connubiis & partubus & patrimoniis, ac domibus deſciſcit a prioris obſeruatione Reipublicæ, matrimonia priuata & ſingularia faciens, procorumque ipſorum. Et ſi in contrahendo matrimonio conſulere ex voluntate ſua debeant, vniuerſæ tamen ciuitatis principibus, vt communis commodi cauſam decernit ſpectandam eſſe. Quare & dites inferiores nuptias non recuſent, & locupletum conſortium inopes conſequantur. & ſi vires opum [non] congruunt, ingenia tamen diuerſa miſcenda eſſe: vt iracundo tranquilla iungatur, & ſedato homini incitatior mulier applicetur. vt talibus obſeruationum remediis & prouentibus ſoboles natura diſcrepante confecta, morum proůentu meliore coaleſcat: & ita compoſitarum domorum opibus ciuitas augeatur. Puerperia quoque ipſa morum diſſimili ſeminio concepta, cum vtriuſque inſtar ſimilitudinis traxerint; neque illis vigorem in rebus gerendis. neque tamen in ſpectandis conſilium defuturum. Inſtituendos vero eos eſſe, vtcunque parentes cenſuerint. Domos vero & poſſeſſiones habeant priuatas, vt queunt ſinguli, quæ quidem nec in immenſum augeri per auaritiam, nec prodigi per Luxuriam, aut deſeri per negligentiam ſinit. Legeſque ciuitati huic promulgari iubet, & legum moderatorem, cum aliquid tale concipiet,

ad contemplandas virtutes hortatur. Imperitandi autem modum eum eſſe vtilem cenſet, qui ex tribus fuerit temperatus. Neq enim vel optimatium, vel etiam popularis imperii ſolos & meros ſtatus vtiles arbitratur; nec impunitas rectorum culpas relinquit: ſed magis cenſet his debere conſtare nationem, qui ſint potiores poteſtate. Et alii publicarum rerum ſtatus definiti ab eo putantur nitentes ad bonos mores; & ſuper ea republica quam vult emendatione conſtare, rectori mandat, vt prius reſiduas [leges] compleat, aut vitioſas leges correctas velit. deinde mores pernicioſos, & diſciplinas corrumpentes commoda ciuitatis ad meliora conuertit. à quibus ſi conſilio & ſuadela deprauata multitudo deflecti non poterit, abducenda eſt tamen ab incepto vi & ingratis. In actuoſa vero ciuitate deſcribi, quemadmodum ſimul omnis hominum multitudo bonitate & iuſtitia conducta habeatur. Hi tales complectentur proximos, honores cuſtodient, intemperantiam arcebunt, iniuriam refrenabunt: prudentiæ ornamentiſque cæteris vitæ honores maximos deferentes. Nec temere multitudo conuolet ad eiuſmodi rerum publicarum ſtatus, niſi qui optimis legibus & egregiis inſtitutis fuerint educati, moderati erga cæteros, inter ſe congruentes. Quatuor denique culpabilium ciuium genera eſſe ait: vnum eorum qui ſunt honore præcipui: alterum paucorum, penes quos rerum eſt poteſtas: tertium omnium: vltimum dominationis tyrannicæ. Et primum quidem confunditur, cum prudentiores viri per magiſtratus ſeditioſos ciuitate pelluntur, deferturque poteſtas ad illos qui ſunt manu tantummodo ſtrenui: nec ii qui blandiore cõſilio agere res poſſint, adipiſcuntur imperii facultatem, ſed qui turbidi violentiq; ſunt. Paucorũ vero ſtatus obtinetur; cum inopes crimi noſi multi ſimul paucorum diuitum impotẽtiæ ſubiacentes, dederint ſe atq; permiſerint: omnemq; regendi poteſtatem non mores boni, ſed opulentia fuerit conſecuta. Popularis autem factio roboratur, cum inops multitudo viribus obtinuerit aduerſus diuitum facultates, Lexque eius ſub populi fuerit promulgata iudicio, vt ex æquo liceat omnibus honores capeſcere. Adhæc tyrannidis illius ſingulare caput tunc oritur, cum is qui leges contumacia ſua ruperit, ſimili legum coniuratione adoptatum imperium inuaſerit: conſtituens deinceps vt omnis ciuium multitudo deſideriis eius & cupiditatibus parens obſequiũ ſuum tali fine etiam moderetur.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI de HABITVDINE DOCTRINArum Platonis

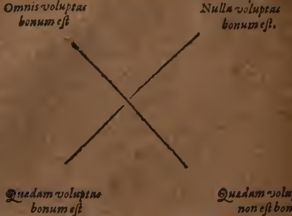
LIB. III.

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ, SIVE DE SYLLOGISMO CATEGORICO.

STVDIVM Sapientiæ, quod Philoſophiam vocamus, pleriſque videtur tres ſpecies habere: Naturalem, Moralem; & de qua nunc dicere propoſui, Rationalem, qua continetur ars diſſerendi. Sed cum diſſeramus de Oratione, cuius variæ ſpecies ſunt, vt Imperandi, vel Narrandi, Mandandi, Succenſendi, Optandi, Fouendi, Iraſcendi, Odiendi, Inuidendi, Fauendi, Miſerandi, Admirandi, Contemnendi, Obiurgandi, Pœnitendi, Deplorandi; tum Voluptatem afferendi, tum Metum incutiendi; in quibus oratoris excellentis eſt, lata anguſte, anguſta late, vulgata decenter, noua vſitata noue proferre, extenuare magna, maxima è minimis poſſe efficere, aliaque id genus plurima: eſt vna inter has ad propoſitum potiſſima, quæ Pronuntiabilis appellatur, abſolutam ſententiam comprehendens, ſola ex omnibus veritati aut falſitati obnoxia. quam vocat Sergius Effatum, Varro Proloquium, Cicero Enuntiatũ; Græci Protaſin, tum Axioma. Ego verbum è verbo, tum Protentionem, tum Rogamentum. familiarius tamen dicetur Propoſitio. Propoſitionum igitur, perinde vt ipſa tum Concluſionum, duæ ſpecies ſunt, altera Prædicatiua, quę etiam ſimplex eſt; vt ſi dicamus, *Qui regnat, beatus eſt*: altera Subſtitutiua vel Conditionalis, quę etiam compoſita eſt: *vt, Aiax qui regnat, ſi ſapit, beatus eſt*. Subſtituis enim Conditionem, qua, niſi ſapiens eſt, non ſit beatus. Nos nunc de Prædicatiua dicemus, quæ natura prior eſt, ac velut elementum Subſtitutiuæ. Sunt & aliæ differentiæ, Quantitatis & Qualitatis. Quantitatis quidem,

idcirco in his Propriis par eſt Declaratiua, par Subdita; ac non, vt in cæteris, maior: quippe cum eadem poſſit, mutata vice, Subdita fieri: & quam prius habuerit Subditam, nunc habere ſui Declaratiuam. vt ſi verſo ordine ita dicas, *Quod hinnibile eſt, equus eſt.* At non itidem vbi impares partes ſint, conuertere vices poſſis. Non enim quia verum eſt, *Omnem hominem animal eſſe*; idcirco ſi conuertas verum ſit, *Omne animal hominem eſſe.* Neq; enim vt Proprium eſt equi, hinnibile, ita proprium eſt homini, animal eſſe; cum ſint animalia alia innumera. Agnoſcitur hinc de pluribus Declaratiua, licet conuerſo ordine Rogamentum proponatur: primo, quod plura comprehendere poteſt Declaratiua quam Subdita: dehinc, quod nunquam vocabulo ſed ſemper verbo terminatur. quo præcipue etiam in illis proprietatibus à pari Subiectiua diſcernitur. Id etiam pro ſimilitudine tenendum eſt, quia vt ſunt Propoſitiones Definitæ & Indefinitæ: ita etiam conſtat Particulas tam Subiectiuas quàm Declaratiuas partim definitas eſſe vt. *homo. animal*: partim Indefinitas, vt *non homo*, *non animal*. Non enim definiunt quid ſit cum hoc non ſit, ſed tantum oſtendunt aliud præter hoc eſſe. Nunc dicendum eſt quemadmodum quatuor illæ Propoſitiones inter ſe affectæ ſint: quas non ab re eſt in quadrata formula ſpectare. Sunt igitur in ſuperiore linea, vt infra ſcriptum eſt, vniuerſalis Dedicatiua & Abdicatiua: vt, *Omnis voluptas bonum eſt, Nulla voluptas eſt bonum.* dicanturque hæ inter ſe Incongruæ. Item in inferiori linea ſub vtraque particulares ſubnotentur: *Quædam voluptas bonum eſt, Quædam non eſt bonum*: dicanturq; hæ inter ſe Subpares. Deinde ducantur obliquæ lineæ angulares: altera pertinens ab vniuerſali Dedicatiua ad particularem Abdicatiuam; altera à particulari Dedicatiua ad vniuerſalem Abdicatiuam: quæ inter ſe, & Quantitate, & Qualitate contrariæ, Alterutræ nominentur; quod iam neceſſe eſt alterutram veram eſſe. quæ dicitur perfecta pugna & integra. At inter Subpares & Incongruas pugna diuidua eſt; quod Incongruæ numquam quidem fiant ſimul veræ, interdum tamen ſimul mentiuntur. Subpares autem, mutata vice numquam quidem ſimul mentiuntur, interdum tamen fiunt ſimul veræ. & ideo vtriuſuis harum reuictio confirmat alteram. non tamen & vtriuſuis confirmatio reuincit alteram. De Incongruis qui vtramuis poſuit, vtique alteram tollit: non tamen, mutata

vice, qui vtramuis tollit, vtique alteram ponit. Enimuero de Alterutris qui vtramuis comprobat, nunquam alteram refutat: & qui alteram refutat, vtique alteram comprobat. Cæterum vniuerſalis vtrauis particularem ſuam comprobata vtique confirmat, reuicta non vtique infirmat. Particularis autem, verſa vice vniuerſalem ſuam reuicta vtique infirmat, probata non vtique firmat. Hæc omnia ita eſſe vt diximus ex ipſis Propoſitionibus facile oſtenduntur infra ſcripta.

Certum eſt enim, quod concedat qui aliquid propoſuerit. Deſtruitur autem vtrauis Vniuerſalis trifariam: dum aut Particularis eius falſa oſtenditur, aut vtrauis ex duabus cæteris vera, ſiue Incongrua ſiue Subiectiua. Inſtruitur autem vno modo, ſi Alterutra eius falſa oſtenditur. Contra Particularis vno quidem modo deſtruetur, ſi Alterutra Vera oſtenditur. Inſtruitur autem trifariam: ſi aut Vniuerſalis eius vera eſt; aut vtrauis ex duabus cæteris falſa, ſiue Suppar eius ſiue Subiectiua. Eadem ſeruabimus etiam in æquipollentibus Propoſitionibus. Æquipollentes autem dicuntur, quæ alia enuntiatione tantundem poſſunt: & ſimul veræ fiunt, aut ſimul falſæ: altera ob alteram ſcilicet, ſicut Indefinita & Particularis. Item omnis Propoſitio ſi aſſumat in principio negatiuam particulam, fit Alterutra eius Æquipollens vt cum ſit Vniuerſalis Dedicatiua, *Omnis voluptas bonum*: ſi ei negatio præponatur, fiet, *Non omnis Voluptas bonum*, tantundem valens quantum valebat Alterutra eius, *Quædam voluptas non eſt bonum.* Hoc in cæteris tribus propoſitionibus intelligendum eſt. [Deinde de conuerſione.] Conuertibiles

uertibiles propoſitiones dicuntur, vniuerſalis Abdicatiua & Alterutra eius, id eſt particularis Dedicatiua: eo quod particulæ earum Subiectiua & Declaratiua poſſunt ſemper ſeruare inter ſe vices, permanente conditione veritatis aut falſitatis. Nam vt vera eſt hæc propoſitio, *Nullus prudens eſt impius*: ita, ſi conuertis partium vices, verum erit, *Nullus impius prudens*. Item vt falſum eſt, *Nullus homo eſt animal*: ita ſi conuertas falſa erit, *Nullum animal homo*. Pari ratione & particularis Dedicatiua conuertitur, *Quidam Grammaticus, homo eſt*; & *Quidam homo, Grammaticus eſt*. Quod duæ cæteræ propoſitiones ſemper facere non poſſunt, quamquam interdum conuertantur. nec tamen idcirco Conuertibiles dicuntur. nam quod alicubi fallit, pro certo repudiatur. Ergo vnaquæque propoſitio per omnes ſignificationes reperienda eſt, an etiam conuerſa congruat. Nec innumeræ ſunt iſtę, ſed quinque ſolæ. aut enim Proprietas declaratur alicuius, aut Genus, aut Differentia, aut Finis, aut Accidens: Nec præter hæc vnquam inueniri poteſt vlla propoſitio. vt ſi *Hominem* ſubſtituas: quidquid de eo dixeris, aut Proprium eius ſignificaueris, vt *cachinnabile*; aut genus, vt *animal*; aut Differentiam, vt *rationale*: aut Definitionem, vt *animal rationale mortale*: aut Accidens, vt *orator*. Quippe omne Declaratiuum alicuius, aut poteſt eius viciſſim fieri Subiectiuum, aut non poteſt. Sed ſi poteſt; aut ſignificat quid ſit, & eſt Definitio: aut non ſignificat, & eſt Proprium. Sin autem non poteſt; aut id eſt quod in Definitione poni debeat, vt eſt Genus vel differentia: aut quod non debeat, vt eſt Accidens. Igitur per hæc agnoſcitur particularis Abdicatiua non eſſe conuertibilis. Vniuerſalis autem Dedicatiua & ipſa quidem non eſt conuertibilis, ſed particulariter tamen poteſt conuerti, vt, cum ſit, *Omnis homo animal*; non poteſt ita cònuerti, vt ſit *Omne animal homo*: ſed Particulariter poteſt, *Quidam animal homo*. Verum hoc in ſimplici Conuerſione, quæ in concluſionum illationibus Reflexio nominatur. Eſt enim & altera Propoſitionum conuerſio, quæ non tantum ordinem, ſed etiam ipſas particulas in contrarium perducit; vt quę Definita eſt, Indefinita fiat: & contra, quæ Indefinita eſt, Definita. Hanc conuerſionem viciſſim reliquæ duæ admittunt, vniuerſalis Dedicatiua, & particularis Abdicatiua: vt, *Omnis homo, animal, Omne non animal, non homo*. item, *Quoddam animal non eſt rationale; Quoddam non rationale, animal*. Id ita

eſſe perpetuo vt dicimus, per illas quinque prædictas ſpecies explorabis. Coniugatio autem Propoſitionum, dicitur ipſa connexio earum per aliam communẽ Particulã qua inter ſe copulantur. ita enim poſſunt ad vnam Concluſionem conſentire. quæ Particula communis neceſſe eſt aut in vtraque propoſitione Subiecta ſit, aut in vtraque Declarans: aut in altera Subiecta, in altera Declarans. Tres igitur formulę fiunt. quarum prima dicatur, cum illa communis particula in altera Subiecta, in altera Declarans eſt. qui ordo non tantum enumeratione, ſed Concluſionum dignitate contentus eſt. Quippe vltima eſt formula tertia, quia nihil in ea niſi Particulare concluditur. Hac ſuperior eſt ſecunda, quæ habet Concluſiones vniuerſales, ſed tamen Abdicatiuas tantum. Et ideo ſic prima pollet, quia in omne genus Illationum cõcluditur. Dico autem Illationem vel illatiuum Rogamentũ, quod Acceptionibus colligitur & infertur. Porro Acceptio eſt propoſitio quæ conceditur a reſpondente. vt ſi quis ita proponat. *Eſtne omne honeſtum, bonum?* Propoſitio eſt. & ſi aſſentire ſe dicet; ſit Acceptio, remota interrogatione: quæ & ipſa tamen communiter appellatur Propoſitio: *Omne honeſtũ, bonum eſt.* Huic iunge alteram Acceptionem ſimiliter propoſitam & conceſſam, *Omne bonum, vtile eſt.* Ex hac coniugatione, vt mox oſtendemus, primi modi fit Illatiuum; ſi directim, Vniuerſale, *Omne igitur honeſtum, vtile eſt*: ſi reflexim, Particulare; *Quoddam igitur vtile, eſt honeſtum*: quia particulariter tantũ in Reflexionibus cõuerti poteſt uniuerſalis Dedicatiua. Directim autem dico inferri, cum eadem Particula Subiecta eſt tam in cõiugatione quam in ipſa Illatione: itemque Declarans ſe eadem, cum eſt vtrobiq;. reflexim vero, cum hoc fit verſa vice. Cæterũ tota ratiocinatio iſta quæ Acceptionibus, & Illatione conſtat, & Collectio vel Concluſio nominatur, ſecundum Ariſtotelem commodiſſime poteſt ita definiri: *Oratio, in qua conceſſis aliquibus aliud quiddam præter illa quæ conceſſa ſunt, neceſſario euenit, ſed per illa ipſa conceſſa.* In qua definitione & Orationis ſpecies non alia quã Pronuntiabilis intelligenda eſt, quæ, vt ſupra diximus, ſola aut vera eſt aut falſa. Et, *conceſſis aliquibus*, pluraliter ideo dictum eſt, quia ex vna Acceptione non fit Collectio: licet Antipatro Stoico contra omniũ ſententiam videatur plena Concluſio eſſe, *Vides, viuis igitur*: cum ſit vllo modo plena, *Si vides, viuis: atqui vides, viuis igitur.* Item quia concludere

volumus

volumus nō quod conceſſum eſt nobis, ſed quod negatum: item in Definitione, *aliud quiddam præter illa quæ conceſſa ſunt, neceſſario euenire.* Quapropter ſuperuacanei ſunt Moduli Stoicorū, non idem differenter peragentes: vt, *Dies eſt, aut nox: atqui dies eſt.* Item idem geminantes, *Si dies eſt, dies eſt: dies igitur eſt.* Fruſtra enim colligunt quod ſine cōtrouerſia vltro conceditur. Illud potius veri ſimile eſt, cum dico, *Si dies eſt. lucet: atqui dies eſt: igitur & lucet:* non male colligere præter quod accepi. Nam quod eſt in Concluſione *lucet*, fuerat & in Propoſitione. hoc tamen ita refutabimus, aliter dici in Concluſione *Igitur licet*, vt oſtendatur nunc lucere: aliter in Propoſitione acceptū, in qua nō eſt dictū nunc lucere; ſed tantū conſequens eſſe vt ſi dies ſit, vtique & luceat. Multum autem refert num affirmes aliquid eſſe, an tantum ſolere eſſe, cum aliud quiddam præceſſerit. Ita illud quod in eadem Definitione* neceſſitates comprehenſum eſt. factum eſt vt Inclufionis viſa ſimilitudine Inductionis diſtingueretur. Nam & in diſtinctione quædam conceduntur: vt puta, *Homo inferiorem molā mouet, equus inferiorem mouet: item bos & canis.* in iſtis Acceptionibus in Concluſione aliud quid infertur, *Ergo & omne animal inferiorem molam mouet* quod cum ſit in Crocodilo falſum; potes, ſuperioribus conceſſis, Illationem ipſam non recipere, quam tibi in Concluſione non licuiſſet recuſare: quippe cuius illatio in ipſis acceptionibus continetur, & ideo in ea additum eſt, *neceſſario euenire.* Ne vltima quidem * Definitionis vacat, ſed oſtendit quod ipſa conceſſerit, euenire debere, Illationem cæterum tatam non fore. Ac de his quidem ſatis dictum. Nunc tradendum eſt quibus Modis & Coniugationibus fiant intra certum numerum Prædicatiui generis verę Concluſiones. quippe in prima Formula nouem ſoli Moduli, ſex autem Coniugationes reperiuntur: in ſecunda quatuor Moduli, tres Coniugationes: in tertia ſex Moduli, * Coniugationes. De quibus hic iam ſuo ordine demonſtrabo: præfatus, neque ex Particularibus ſolis, neque Abdicatiuis ſolis tatam fieri Concluſionem, quia ſæpe poſſunt & falſa conducere. Item ex Dedicatiuis ſi vtrauis iungatur, Dedicatiuam non eſſe, non Abdicatiuam fieri Illationem. tantum vel vna mixta cæteris præualet. Similis etiam Particularibus particularium vis eſt. Vtrauis enim mixta Vniuerſalibus, particularem facit Illationem. Igitur in prima Formula Modus primus eſt, qui conducit ex

vniuerſalibus Dedicatiuis Dedicatiuum vniuerſale directim. vt, *Omne iuſtum, honeſtum, omne honeſtum, bonum: omne igitur iuſtum, bonum eſt.* at ſi reflexim inferas, *quoddam igitur bonum, iuſtum.* fit autem ex eadē coniugatione quintus Modus. nam ſic tantum reflecti poſſe vniuerſalem Dedicatiuā, ſupra docui. Secundus Modus eſt, qui cōducit ex vniuerſalibus Dedicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum vniuerſale directum: vt, *Omne iuſtum, honeſtum: nullum honeſtum, turpe: nullum igitur iuſtum, turpe.* At ſi reflexim inferas, *nullum igitur turpe, iuſtum,* ſextum Modum effeceris. nam, vt dictum eſt, reflectitur in ſe vniuerſalis Abdicatiua. Tantum meminiſſe debemus, Subiectiuum ex Dedicatiua trahendum ad Illationem ex ſecundo Modo. atque ideo eam priorem æſtimandam, licet ante Abdicatiua enuntietur. Similiter & in cæteris quæ prior eſt poteſtate, prior intellegatur. In ſexto autem modo trahitur Subiunctiuus ex Abdicatiua. hæc ſola differentia eorum. Item tertius Modus, qui conducit ex Dedicatiuis particulari & vniuerſali Dedicatiuum particulare directim: vt, *Quoddam iuſtum, honeſtum: omne honeſtum, vtile. quoddam igitur iuſtum, vtile.* Sed ſi reflexim inferas, *quoddam igitur vtile, iuſtum,* ſeptimum modum effeceris. nam, vt dictum eſt, reflectitur in ſe particularis Dedicatiua. Quartus Modus eſt, qui cōducit ex particulari Dedicatiua & vniuerſali Abdicatiua. Abdicatiuum particulare directim: vt, *Quoddam iuſtum, honeſtum eſt: nullum honeſtum, turpe: quoddam igitur iuſtum non eſt turpe.* Ex hoc modo contrariæ vices inueniuntur octauus & nonus. quippe ſeruata eius illatione: non vt illi priores reflexam Coniugationem ipſam tantum reflectunt Propoſitionibus æquipollentibus, mutatoque ordine, vt prior fiat Abdicatiua. atque ideo conducere dicitur ambo per Coniugationis conuerſionem. Nam & ſi Abdicatiuam vniuerſalem quarti modi conuertas, & ſubiicias ei vniuerſalem Dedicatiuam; quæ conuerterat, particularis eius Dedicatiua fiet. Octauus Modus eſt, qui conducit ex vniuerſalibus Abdicatiua & Dedicatiua particulare Abdicatiuum reflexim: velut, *Nullum turpe, honeſtum: omne honeſtum, iuſtum: quoddam igitur iuſtum non eſt turpe.* Nonus quoq; Modus per ſimilem Conuerſionem ex vniuerſali Abdicatiua & particulari Dedicatiua Abdicatiuum particulare conducit reflexim: *Nullum turpe honeſtum: quoddam honeſtum, iuſtum: quoddam igitur iuſtum non eſt turpe.* Cur autem ſolus quartus Modus

duos

duos genuerit, cęteri ſingulos, illa ratio eſt; quia primi Modi ſi vtramque Propoſitionem conuertamus, fiet Coniugatio irrita duarum Particularium: ſin alteram tantum, fiet aut ſecunda Formula aut tertia. Ita ſecundi Modi ſi vtramq; conuertas, fiet Coniugatio noni, quam iam oſtendimus ex quarto gigni, quia vniuerſalis Dedicatiua ſecundi modi non niſi particulariter conuerti poteſt: ſin alteram tantum; fiet ſecunda Formula aut quarta. Ex hiſce igitur in prima Formula modis nouem, primi quatuor Indemonſtrabiles nominantur: non quod demonſtrati nequeant, vt vniuerſis maris eſt quod non demonſtrabile nõ ſit, & vt circuli quadratura: ſed quod tam ſimplices tamq; manifeſti ſunt, vt demõſtratione non egeant; adeo vt ipſi cæteros gignant, fidemque illis ex ſe impertiant. Nunc Formulæ modos trademus ſecundæ. Primus Modus in ſecunda Formula eſt, qui cõducit ex vniuerſalibus Dedicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum vniuerſale directim: velut, *Omne iuſtum, honeſtum: nullum turpe, honeſtũ: nullum igitur iuſtum, turpe.* Hæc redigitur in ſecundum Indemonſtrabilem, conuerſa eius ſecunda Propoſitione. Secundus Modus eſt, qui conducit ex vniuerſalibus Abdicatiua & Dedicatiua Abdicatiuum vniuerſale directim: velut, *Nullum turpe honeſtum: omne iuſtum, honeſtum: nullum igitur turpe, iuſtum.* Hic Coniugatione nõ differt a priore niſi quod Subiectiuam particulam Abdicatiua trahit ad Illationem: quoniam ita variatus eſt Enuntiationis ordo, quod in prima Formula fieri nõ poteſt. Tertius Modus eſt, qui conducit ex particulari Dedicatiua & vniuerſali Abdicatiua Abdicatiuũ particulare directim: vel vt, *Quoddam iuſtum, honeſtum: nullum turpe honeſtum: quoddam igitur iuſtum non eſt turpe.* Huius ſi conuertamus vniuerſalem Abdicatiuam, fit Indemonſtrabilis quartus, ex quo hic naſcitur. Quartus Modus eſt, qui conducit ex particulari Abdicatiua & vniuerſali Dedicatiua Abdicatiuum particulare directim: vt, *Quoddam iuſtum non eſt turpe: omne malum turpe. quoddam iuſtum non eſt malum.* hic ſolus Modus tantũ per Impoſſibile approbatur. de qua Propoſitione dicemus, expoſitis modis formulæ. In tertia Formula primus Modus eſt, qui conducit ex Dedicatiuis vniuerſalibus Dedicatiuum particulare tam directim quam reflexim: vt. *Omne iuſtũ, honeſtũ omne iuſtũ, bonũ quoddam igitur honeſtũ, bonũ.* vel ſic, *quoddã igitur bonũ, honeſtũ.* Quippe nõ intereſt quã ex vtraq; Propoſitione facias particula Sub-

iectiuam: quoniam non intereſt vtram prius enunties. Ideo non recte arbitratus eſt Theophraſtus, propter hoc non vnũ Modum hunc ſed duos eſſe. Secundus Modus eſt qui cõducit ex Dedicatiuis particulari & vniuerſali Dedicatiuũ particulare directim: vt, *Quoddam iuſtum, honeſtum: omne iuſtũ, bonum: quoddam igitur honeſtum, bonum.* Tertius Modus eſt, qui conducit: ex Dedicatiuis vniuerſali & particulari Dedicat uũ particulare directim: vt, *Omne iuſtum, honeſtũ: quoddã iuſtum, bonum: quoddã igitur bonum, honeſtũ.* Quartus Modus eſt, qui conducit ex vniuerſalib. Dedicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum particulare directim. vt, *Omne iuſtum, honeſtũ: nullũ iuſtum, malum: quoddam igitur honeſtum non eſt malum.* Quintus Modus eſt, qui conducit ex Dedicatiua particulari & Abdicatiua vniuerſali Abdicatiuum particulare directim. vt, *Quoddam iuſtum, honeſtum: nullum iuſtum, malũ: quoddam igitur honeſtum non eſt malum.* Sextus Modus eſt, qui conducit ex Dedicatiua vniuerſali & Abdicatiua particulari Abdicatiuum particulare directim. vt, *Omne iuſtũ, honeſtum: quoddam iuſtum non eſt malum: quoddam honeſtũ non eſt malum.* Ex his ſex Modis primi tres redigũtur ad tertium Indemonſtrabilem, conuerſa priore Propoſitione primi & ſecundi. tertius enim ſecundo eandem Coniugationem habet: hoc vno differens, quod ex vniuerſali trahit particulã Subiectiuam. propter quod non tantum Propoſitionis, verum etiam Illationis conuerſione redigitur in tertium. Item quartus & quintus naſcuntur ex Indemonſtrabili quarto, conuerſis prioribus Propoſitionibus eorum. Sextus autem Modus nec vtraque nec altera redigi conuerſa ad Indemonſtrabilem aliquem poteſt, ſed per Impoſſibile tantum approbatur: ſicuti quartus in ſecunda Formula, & ideo vterque nouiſſimi numerantur. Cæterorum autem in omnibus Formulis ordinatio facta eſt pro differentia Coniugationum & Illationum. Nã quia prius ſit dicere quam negare, potentiuſque eſt Vniuerſale quam Particulare: priores ſunt vniuerſales particularibus, & in vtriſque Dedicatio & Illatio ſimiles ſunt. His præponitur modus qui celerius ad Indemonſtrabilẽ redigitur. Iiſdem eſt vna Conuerſio, neque vna probatio eſt certos eos ad eludendum Modos eſſe. Eſt altera Probatio communis omnium, etiam Indemonſtrabilium, quę dicitur Per impoſſibile, appellaturque ab Stoicis prima Conſtitutio vel primum Expoſitum. quod ſic definiunt; *Si ex duobus tertium quid colligitur,*

ligitur, alterum eorum cum contrario Illationes colligit, contrarium reliquit. Veteres autem ſic definierunt: *Omnes Concluſiones ſi ublata ſit Illatio aſſumta, alterutra Propoſitione tolli reliquam* quæ res inuenta eſt aduerſus eos, qui conceſſis Acceptionibus, id quod ex illis colligitur, impudenter recuſant. & per hoc cōpelluntur ad Impoſſibilia; dum ex eo quod negant, contrarium aliquid inuenitur ei quod anteceſſerat. Porro Contraria ſimul eſſe vera, Impoſſibile eſt. Ergo per Impoſſibile compelluntur ad Concluſionem. Nec fruſtra conſtituerunt Dialectici eum verum modum eſſe, cuius aduerſum Illationis cum altera Acceptione tollit reliquam. At Stoici quidem tantum Negatiua particula præpoſita putant Illationem recuſari, vel ex Propoſitionibus alteram tolli; vtpote, *Omnis, non omnis: quidam, non quidam.* Fiunt igitur aduerſus vnamquamque Concluſionem contrariæ, quæ opponatur, octo, quoniam vtraq; acceptio bifaria tollitur: fiuntque Concluſiones bis quaternæ, modo Negatiua particula præpoſita Illationi, modo Alterutra Illationis accepta. Exemplo ſit primus Indemonſtrabilis *Omne iuſtum, honeſtum: omne honeſtū, bonum: omne igitur iuſtum, bonum.* Qui hanc Illationem conceſſis Propoſitionibus negat, neceſſe eſt dicat, *quoddam iuſtum non eſt bonum.* Huic ſi proponas priorem ex duobus conceſſis, *Omne iuſtū, honeſtum*, fit Illatio ſecundum ſextum Modum in tertia Formula, *quoddā igitur honeſtū non eſt bonum.* quod repugnat ſecundæ Propoſitioni, quæ cōceſſerat, *Omne honeſtum, bonum.* Hæc omnia oppoſita Concluſio eſt, ſi iiſdem manentibus æquipollentem eius inſerat bis. *Non igitur omne honeſtum bonū.* Similiter & alteræ fiant duæ Concluſiones, ſicut nunc propoſuimus priorē Propoſitionē, ſic aſſumamus poſteriorem, *quoddā iuſtum non eſt bonum, omne honeſtum bonum*; fit Illatio quarti Modi ſecundæ formulæ duplex, *non igitur omne iuſtum, honeſtum*: vel, *quoddam igitur iuſtum, honeſtum non eſt.* quarum vtrauis æque priori Propoſitioni repugnat quæ conceſſerat, *omne iuſtum honeſtū* His Concluſionibus manentibus, tantum Propoſitio mutata eſt, pro eo quod eſt *Quoddā iuſtum non eſt bonum*, facias, *non omne iuſtum, bonum*, bifaria ſit ſublata Illatio: erunt tertiæ quatuor Concluſiones iiſdem mutationibus. Item ſi pro eodem facias, *nullum iuſtum, bonum*, vt bifaria ſit ſublata Illatio, erunt tertiæ quatuor Cōcluſiones duntaxat in his quæ habebunt vniuerſalem Illationem. Ea enim poteſt ſola trifariam

tolli. at in cæteris ſolæ octo. quas ſi quis velit ſingillatim ſub vnoquoque per omnes formulas potuit ſuggerere ad exemplum quod propoſuimus. vt etiam Hypotheticorum more, per literas ordine Propoſitionum & partium commutatio. ſed vi manente ſit primus Demonſtrabilis: ſecundus talis, *A, de omni B, & abde, omnis igitur de*, omnis incipiunt A declaratæ. atque ideo & à ſecunda propoſitione hic ad ea mod. ſecundum has prætexas retro talis eſt. *Omne F B : omne B A: omne igitur F B.* Stoici porto pro literis numeros vſurpant vt, *Si primum, ſecundum. atqui primum: ſecundum igitur.* Verum Ariſtoteles in prima Formula quatuor ſolos Indemonſtrabiles prodit. Theophraſtus & cæteri quinque enumerant. Nam propoſitionem iungentes & infinitam colligentes, quam Illationem indefinitam ſuperuacaneum eſt tradere, cum Indefinita pro Particulari, & eiuſdem futura ſit Modi cuius Particularis vt iam oſtendimus in prima formula. Quod ſi quis velit geminari, Indefinitam pro Particulari accipiens, Indefinitamque ſubiiciens Illationem; erunt omnes nouem & viginti. Ariſto autem Alexandrinus, & nonnulli Peripatetici iuniores quinque alios Modos præterea ſuggerunt, vniuerſales Illationes: in prima Formula tres, in ſecunda duos, pro quibus illi Particulares inferunt. quod perquam ineptum eſt, cui plus conceſſum ſit minus concludere. Omnes autem Modos in tribus eorum Formulis certos non niſi vnum & viginti eſſe, quos ſupra oſtendimus, comprobatur. ſed quatuor ſunt Propoſitiones: duæ particulares, duæ vniuerſales. Harum vnaquæque, vt ait Ariſtoteles, vt ſit ſubiecta aliis tribus, quaternæ ſcilicet coniungitur. atque ita ſenæ, denæ Coniugationes in ſingulis Formulis erunt. Harum ſex æqualiter in omnibus non valent. duæ quidem, cum ex Abdicatiuo vtrauis alteram præcedit: quatuor autem, cum ex Particularibus vtrauis à ſemet præcedit. Nihil enim concludi poteſt vbicunque aut duæ Particulares ſunt, aut duæ Abdicatiuæ. Igitur remanent ſingulis Formulis denæ Coniugationes. Porro ex his tam in prima quam in ſecunda Formula duæ non valent, cũ vniuerſalis Dedicatiua particulari præponitur. Similiter & in prima & tertia Formula duæ repudiantur, quibus particularis Abdicatiua vtramuis Dedicatiuam antecedit. Quo fit vt remaneant primæ Formulæ ſex Coniugationes. Iam in nouem Formulis adhuc octonæ. ex quibus vna in neutra probatur, cum vniuerſalis

uerſalis Abdicatiua præcedit particularem Dedicatiuam. ex his ſeptenis quæ ſuperſunt, iam propriæ ſunt, in ſecūda Formula quatuor falſæ: cum vniuerſalis Dedicatiua vel ſibimet ipſa vel Particulari ſuæ vtrouis loco iungitur: vel cum præcedit altera. Item propriæ in tertia Formula duæ non valent, cum, vtrauis Abdicatiua vniuerſalis Dedicatiuæ proponitur. reliquas certas eſſe tres: in ſecunda quinque. Tertiæ Formulæ ſuprà oſtendimus cum eas ad ſex Coniugationes primæ Formulæ redigeremus. Igitur ex quadragintaocto coniugationibus, quatuordecim ſolæ probantur. Ceteræ trigintaquatuor, quas enumeraui, meritò repudiantur, quia poſſunt ex veris falſa concludere. quod facile eſt experiri per illas quinq; ſupradictas ſignificationes Generis proprietatis. At ex illis quatuordecim quas probauimus, non plures quam prædictum eſt Modos fieri, docent cauſæ Illationes; vt cum directim ſumitur, tum reflexim, quouſque ipſa veritas paſſa eſt. propterea rerum non poteſt numerus augeri.

Apvlei MADAVRENSIS PLATONICI LIBER DE DEO SOCRATIS.

PLATO omnem naturam rerum, quod eius ad animalia præcipue pertineat trifariam diuiſit: cenſuitq; eſſe Deos ſecundum ſummum, medium & infimum. Fac intelligas non modo loci diſcluſione, verum etiam naturæ dignitate: quæ & ipſa neque uno, neque gemino modo, ſed pluribus diſcernitur. Ordiri tamen manifeſtius fuit à loci diſpoſitione. Nam proinde vt maieſtas poſtulabat, Diis immortalibus cælum dicauit, quos quidem Deos cælites partim viſu uſurpamus; alios intellectu veſtigamus. Ac viſu quidem cernimus.

——— vos ô clariſſima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum.

Nec modo iſta præcipua: Solem dici opificem, lunamque ſolis æmulam, noctis decus: ſeu corniculata, ſeu diuidua, ſeu

protumida, ſeu plena fit: varia ignium face: quanto longius faceſſat à ſole, tanto longius colluſtrata: pari incremento itineris & luminis, menſem ſuis auctibus ac dehinc paribus diſpendiis æſtimans, ſiue illa proprio, ſeu perpeticandore, ut Chaldæi arbitrantur, parte luminis compos, parte altera caſſa fulgoris, circum verſione oris diſcoloris multiiuga pollens, ſpeciem ſui variat: ſeu tota proprij candoris expers, alienæ lucis indicia, denſo corpore, ſeu leui ceu quodam ſpeculo radiis ſolis obſtitit vel adverſi uſurpat, & vt verbis vtar Lucretij,

Nótham iactat de corpore lucem.

Vtraque harum vera ſententia eſt, Nam hoc poſtea videro tamen neque de luna neque de ſole quiſquam Græcus aut Barbarus facile coniectauerit Deos eſſe: nec modo iſtos vt dixi, verum etiam VII. ſtellas quæ vulgò vagæ ab imperitis nuncupantur: quæ tamen indeflexo & certo & ſtato curſu meatus longè ordinatiſſimos diuinis vicibus æternos efficiunt. Varia quidem curriculi ſui ſpecie, ſed una ſemper & æquabili pernicitate, tunc progreſſus, tum vero regreſſus mirabili viciſſitudine aſſumulant pro ſitu & flexu, & obſtito circulorum, quos probe callet qui ſignorum ortus & obitus comperit. In eodem viſibilium Deorum numero, cætera quoque ſidera, qui cum Platone ſentis, locato,

Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminoſq; Triones?

alioſque itidem radianteis Deos, quibus cæli chorum comptum & coronatum ſuda tempeſtate viſimus, pictis noctibus ſeuera gratia, toruo decore: ſuſpicientes in hoc perfectiſſimo mundi, vt ait, Ennius, clypeo, miris fulgoribus variata cælamina. Eſt aliud genus Deorum, quod natura viſibus noſtris denegauit nec non tamen intellectu eos mirabundi contemplamur, acie mentis acrius contemplantes. Quorum in numero ſunt illi duodecim numero, ſitu nominum in duos verſus ab Ennio coartati:

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

ceterique id genus, quorum nomina quidem ſunt noſtris auribus iam diu cognita: potentiæ verò animis coniectatæ, per varias vtilitates in vita agenda animaduerſæ in iis rebus quas eorum ſinguli curant. Ceterum profana Philoſophiæ turba

turba imperitorum, vana ſanctitudinis, priua veræ rationis, inops religionis, impos veritatis, ſcrupuloſiſſimo cultu, inſolentiſſimo ſpretu deos negligit; pars in ſuperſtitionem, pars in contemtum [timida, vel] tumida. Hos namque cunctos Deos, in ſublimi ætheris vertice locatos, ab humana contagione procul diſcretos, plurimi, ſed non rite, venerantur omnes, ſed inſcie, metuunt: pauci, ſed impiè, diffitentur. Quos Deos Plato exiſtimat natura incorporaleis, animaleis, neque fine vllo neq; exordio, ſed prorſus ac retro æuiternas, corporis contagione ſuaq; natura remotas, ingenio ad ſummam beatitudinem perfecto, nullius extrarij boni participatione, ſed ex ſeſe bonas, & ad omnia competentia ſibi promtu facili, ſimplici, libero & abſoluto. quorum parentem, qui omnium rerum dominator atque auctor eſt, ſolutum ab omnibus nexibus patiendi aliquid gerendíve, nulla vice ad alicuius rei munia obſtrictum. Cur ergo nunc dicere exordiar? cum Plato celeſti facundia præditus, æquiparabilia Diis immortalibus diſſerens, frequentiſſimè prædicet, hunc ſolum maieſtatis incredibili quadam nimietate [&] ineffabili, nõ poſſe penuria ſermonis humani quauis oratione vel modicè cõprehendi, vix a ſapientibus viris, cùm ſe vigore animi quantum licuit a corpore ſemouerunt intellectum huius Dei: id quoq; interdum velut in artiſſimis tenebris, rapidiſſimo coruſcamine lumen cãdidum intermicare. Miſſum igitur hunc locum faciam, [in quo non mihi quidem tantum, ſed ne Platoni quidem meo quiuerunt vlla verba pro amplitudine rei ſuppetere. Quid igitur faciam in rebus mediocritatem meam & quidem longe ſuperantibus? receptui canam, tandemque orationem de cœlo in terram deuocabo. in qua præcipuum animal homines ſumus. quamquã pleriq; ſe incuria [bellæ] diſciplinæ, ita omnibus erroribus ac piacularibus deprauarunt, ſceleribus imbuerunt, & propè exeſa mãſuetudine generis ſui immanè efferarunt; vt poſſit videri nullum animal in terris homine poſtremius. Sed nũc non de errorum diſputatione, ſed de Naturæ diſtributione diſſerimus.

Igitur homines ratione plaudentes, oratione pollentes, immortalibus animis, moribundis mẽbris, leuibus & anxiis mentibus, brutis & obnoxiis corporibus, diſſimillimis moribus, ſimillimis erroribus, peruicaci audacia, pertinaci ſpe, caſſo labore, Fortuna caduca, ſingillatim mortales, cũcti tamen vniuerſo genere perpetui, viciſſim ſufficiẽda prole mu-

tabiles

tabiles, volucri tempore, tarda ſapientia, cita morte, querula vita terras incolunt. Habetis interim bina animalia: Deos ab hominibus plurimum differentes, loci ſublimitate, vitæ perpetuitate, naturæ perfectione, nullo inter ſe propinquo communicatu: cum ea habitacula ſumma ab infimis tanta intercapedo faſtigij diſpeſcat, & viuacitas illic æterna & indefecta ſit, hic caduca & ſubciſiua: & ingenia illa ad beatitudinem ſublimata ſint, hæc ad miſerias infimata. Quid igitur nullo ne connexu Natura ſe vinxit, ſed in diuinam & humanam partem ſeiugatam eampſe, interruptam & veluti debilem paſſa eſt? Nam, vt idem Plato ait, Nullus Deus miſcetur hominibus. ſed hoc præcipuum eorum ſublimitatis ſpecimen eſt, quòd nulla adtrectatione noſtra contaminantur. Pars eorum tantùmodo obtutu hebeti viſuntur, vt Sidera: de quorum adhuc & magnitudine & coloribus homines ambigunt: ceteri autem ſolo intellectu, neque prompto noſcũtur. Quod quidem mirari ſuper diis immortalibus nequaquam congruerit; cùm alioquin & inter homines qui Fortunæ munere opulentia elatus, & vſque ad regni nutabilem ſuggeſtum & pendulum tribunal euectus eſt, raro aditus, & longè remotis arbitris in quibuſdam dignitatis ſuæ penetralibus degens. Parit enim conuerſatio contemptum, raritas conciliat [ipſa rebus] admirationem. Quid igitur (orator obiecerit aliquis) poſt iſtam cæleſtem quidem ſed pæne inhumanam tuam ſententiam faciam? ſi omnino homines a Diis immortalibus procul repelluntur, atque ita in hæc terræ tartara relegantur, vt omnis ſit illis aduerſus cæleſtes Deos communio denegata; nec quiſquam eos è cælitum numero velut paſtor vel equiſo, vel bobſequa ceu balantium vel hinnientium vel mugientium greges interuiſat, qui ferocibus moderetur, morbidis medeatur, egenis opituletur: Nullus, inquis, Deus humanis rebus interuenit. Cui igitur preces allegabo? cui vota nuncupabo? cui victimam cædã? quem miſeris auxiliatorem, quem bonis fautorem, quem aduerſatorem malis in omni vita ciebo? quem denique, quod frequentiſſimum eſt, iuriiurando arbitrum adhibebo? an vt Virgilianus Aſcanius,

Per caput hoc iuro per quod pater antè ſolebat?

Atenim, ô Iule, pater tuus hoc iureiurando vti poterat inter Troianos ſtirpe cognatos, & fortaſſe an inter Græcos prœlio cognitos. At inter Rutulos recens cognitos, ſi nemo huic capiti

capiti crediderit, quis pro te Deus fidem dicet? An vt ferociſſimo Mezentio, dextra & telum? quippe hæc ſola adiurat quibus propugnabat,

Dextra mihi Deus & telum quod miſſile libro?

Apageſis tam cruentos Deos: dexteram cædibus feſſam, telumque ſanguine rubiginoſum. vtrumque idoneum non eſt per quod adiures, néue propter iſta iuretur, cum ſit ſummi Deorum hic honor proprius. Nam & iuſiurandum Iouiſiurandum dicitur, vt ait Ennius. Quid igitur cenſes? Iurabo per Iouem lapidem, Romano vetuſtiſſimo ritu? Atqui, ſi Platonis vera ſententia eſt, numquam ſe Deum cum homine communicare, facilius me audierit lapis quàm Iupiter, non vſqueadeò. Reſpondent enim Plato pro ſententia ſua, mea voce. Non vſque adeò, inquit, ſeiunctos & alienatos à nobis Deos prædico, vt ne vota quidem noſtra ad illos arbitrer peruenire. Neque enim illos ſacris rerum humanarum, ſed a contrectatione ſola remoui. Ceterum ſunt quædam diuinæ mediæ poteſtates, inter ſummum æthera & infimas terras, in iſto interſitæ aëris ſpatio, per quas & deſideria noſtra & merita ad Deos commeant. hos Græco nomine δαίμονας nuncupant: inter terricolas cælicolaſque vectores, hinc precum, inde donorum: qui vltro citroque portant, hinc petitiones, inde ſuppetias: ceu quidam vtriuſque interpretes & ſalutigeri. Per hos eoſdem, vt Plato in ſympoſio autumat, cuncta denuntiata, & Magorum varia miracula, omneſque præſagiorum ſpecies reguntur. Eorum quippe de numero præditi curant ſingula, proinde vt eſt eorum cuique tributa prouincia: vel ſomniis conformandis, vel extis fiſſiculandis, vel præpetibus gubernandis, vel oſcinibus erudiendis, vel vatibus inſpirandis, vel fulminibus iaculandis, vel nubibus coruſcandis, ceteriſque adeò per quæ futura dinoſcimus. Quæ cuncta cæleſtium voluntate & numine & auctoritate, ſed Dæmonum obſequio & opera & miniſterio fieri arbitrandum eſt. Horum enim munus & opera atque cura eſt, vt Annibali ſomnia orbitatem oculi comminarentur, Flaminio extiſpicia periculum cladis prædicerent; Attio Nauio auguria miraculum cotis addicant. ita vt nonnullis regni futuri ſigna præcurrant. vt Tarquinius Priſcus aquila obumbretur ab apice; Seruius Tullius flamma colluminetur à capite poſtremò cuncta ariolum præſagia, Tuſcorum. piacula, fulguritorum bidentalia, carmina Sybillarum, quæ omnia,

vt dixi, mediæ quæpiam poteſtates inter homines ac Deos obeunt. Neque enim pro maieſtate Deum cæleſtium fuerit, vt eorum quiſquam vel Annibali ſomnium pingat, vel Flaminio hoſtiam corroget, vel Accio Nauio cotificet,[vel Sibyllæ fatiloquia verſificet:] vel Tarquinio velit apicem rapere ſed reddere; Seruio verò inflammare verticem, nec exurere. Non eſt operæ diis ſuperis ad hæc deſcendere. Mediorum diuorū iſta ſortitio eſt. qui in aëreis plagis terræ conterminis, nec minus confinibus cœlo. perinde verſantur, vt in quacunq; parte naturæ propria animalia. in æthere volantia, in terra gradientia. Nam cùm quatuor ſint elementa notiſſima, velúti quadrifariam natura magnis partibus diſterminata quæ ſit, propria animalia terrarum & flammarum; ſiquidem Ariſtoteles auctor eſt, in fornacibus flagrantibus quædam propria animalia pennulis apta volitare, totumque æuum ſuum in igni diuerſari, cum eo exoriri, cumq; eo extingui: Præterea cùm tot vaga ſidera, vt iam prius dictum eſt, ſurſum in æthere hoc eſt in ipſo liquidiſſimo ignis ardore compareant; cur hoc ſolum quartum elementū Aëris, quod tanto ſpatio interſitum eſt, caſſum ab omnibus, deſertumque à cultoribus ſuis Natura pateretur? quin in eo quoq; aëre animalia gignerentur, vt in igne flammida, in vnda fluxa, in terra glebulenta? Nam quidem qui aues aëri attribuat, falſum ſententiæ meritiſſimò dixeris. quippe quæ aues nulla earum vltra Olympi verticem ſublimatur. qui cum excellentiſſimus omnium perhibeatur, tamen altitudinem perpendiculo ſi metiare, vt Geometræ autumant, ſtadia decem altitudo faſtigij non æquiparat; cùm ſit aëris agmen immenſum vſq; ad citima Lunæ helicemq; porrò ætheris ſurſum verſus exordium eſt. Quid igitur tanta vis aeris, quæ ab humillimis Lunæ anfractibus, vſque ad ſummum Olympi verticem interiacet? quid tandem? vacabítne animalibus ſuis, atque erit iſta Naturæ pars mortua ac debilis? Imò enim ſi ſedulò aduertas, ipſæ quoque aues terreſtre animal, non aerium rectius perhibeantur. Eſt enim ſemper illis victus omnis in terra. ibidem pabulum, ibidem cubile. tantùm quòd aera proximum terræ volitando tranſverberant. Ceterùm cùm illis feſſa ſunt remigia pennarū, terra ceu portus eſt. Quòd ſi manifeſtum flagitat ratio, debere propria etiam animalia in aere intelligi; ſupereſt vt quæ tandem & cuiuſmodi ea ſint diſſeramus. Igitur terrena nequaquam, deuergunt enim pon-

dere: ſed nec flammida, ne ſurſum verſus calore rapiantur. Temperanda ergo nobis pro loci medietate media natura: vt ex regionis ingenio ſit & cultoribus eius ingenium. Cedò igitur mente formemus, & gignamus animo id genus corporum tertia quæ neque ſint tam bruta quàm terrea, neque tam leuia quam ætherea, ſed quodammodo vtrimque ſeiugata. vel enim vtrimq; commixta ſint, ſiue molita, ſeu modificata vtriuſque rei participatione. Sed facilius ex vtroque quàm ex neutro intelliguntur. Habeant igitur hæc Dæmonum corpora & modicum ponderis, ne ad ſuperna incedant: & aliquid leuitatis, ne ad inferna præcipitentur. Quod, ne vobis videat poetico ritu incredibilia confingere, dabo primũ exemplum huius libratæ medietatis. Neque enim procul ab hac corporis ſubtilitate nubes concretas videmus. quæ ſi vſque adeò leues forent vt ea quæ omnino carent pondere, numquam infra iuga, vt ſæpenumero animaduertimus, grauatę caput editi montis ceu quibuſdam curuis torquibus coronarent. Porrò ſi ſuapte natura tam ſpiſſæ ac graues forent, vt nulla illas vegetioris leuitatis admixtio ſubleuaret, profectò non ſecus quam plumbi robur, & lapis, ſuopte niſu caducæ, terris illiderentur. Nunc enimuero pendulæ & mobiles huc atque illuc vice nauium in aeris pelago ventis gubernantur: paululum immutantes proximitate & longinquitate. Quippe ſi aquæ humore fœcunde ſunt, veluti ad fœtum edendum, deorſus degreſſantur. Atque ideo humectiores humilius meant, Aquilonis agmine tractu ſegniores: ſudis verò ſublimior curſus, & tum lanarum velleribus ſimiles aguntur, cano agmine, volatu perniciore. Nonne audis quid ſuper tonitru Lucretius facundiſſimè diſſerat;

Principiò tonitru quatiuntur cærula cæli,
Propterea quia concurrunt ſublimè volantes
Æthereæ nubes, contrà pugnantibus ventis.

Quod ſi nubes ſublime volitant, quibus omnis & exortus eſt terrenus & retro defluxus in terras eſt; quid tandem cenſes Dæmonum corpora, quæ ſunt concreta multo tanto ſubtiliora? Non enim ſunt ex hac fæculenta, nubecula, tumida caligine conglobata, ſicuti nubium genus eſt; ſed ex illo puriſſimo aeris liquido & ſereno elemento coalita: eoq; nulli hominum temerè viſibilia: niſi diuinitus ſpeciem ſui offerãt. quod nulla in illis terrena ſoliditas locum luminis occuparit qui noſtris oculis poſſit obſiſtere, qua ſoliditate neceſſario

offenſa acies immoretur; ſed fila corporum poſſident rara & ſplendida & tenuia, vſque adeò vt radios omnis noſtri tuoris & raritate tranſmittant, & ſplendore reuerberent, & ſubtilitate fruſtrentur. Hinc eſt illa Minerua Homerica, quæ mediis cœtibus Graium cohibendo Achilli interuenit. verſum Græcum ſi pauliſper operiamini, Latinè enuntiabo. atque adeò hic ſit impræſentiarum. Minerua igitur, vt dixi, Achilli moderando, iuſſu Iunonis aduenit,

Soli perſpicua eſt, aliorum nemo tuetur.

Hinc & illa Virgiliana Iuturna, quæ mediis milibus auxiliabunda fratri conuerſatur, *Miſcetque viris, nec cernitur vlli* prorſus quod Plautinus miles ſuper clypeo ſuo gloriatur, *Praſtringens oculorum aciem hoſtibus.* Ac ne ceteros longius perſequar, ex hoc ferme Dæmonum numero poëtæ ſolent, haudquaquam procul à veritate, oſores & amatores quorumdam hominum deos fingere: hos proſperare & euehere; illos contra auerſari & affligere. Igitur & misereri, & indignari, & angi, & lætari, omnemque humani animi faciem pati: ac ſimili motu cordis & ſalo mentis ad omneis cogitationum æſtus fluctuare. Quæ omnes turbellæ tempeſtateſque procul à Deorum cæleſtium tranquillitate exulant. Cūcti enim cælites, ſemper eodem ſtatu mentis, æterna æquabilitate potiuntur. quæ numquam illis nec ad dolorem verſus nec ad voluptatem finibus ſuis pellitur. nec quoquam à ſua perpetua ſecta ad quempiam ſubitum habitum dimouetur, nec alterius vi, nam nihil eſt Deo potentius: neque ſuapte ſponte; nam nihil eſt Deo perfectius. Porro autem qui poteſt videri perfectus fuiſſe, qui à priore ſtatu ad alium rectiorem ſtatum migrat? cùm præſertim nemo ſponte capeſſat noua, niſi quem pœnituit priorum. Non enim poteſt ſubſequi illa mutata ratio, ſine præcedentium infirmatione. Quapropter debet Deus nullam perpeti vel operis, vel amoris temporalem perfunctionem: & iccirco nec indignatione, nec miſericordia contingi, nullo angore contrahi, nulla alacritate geſtire; ſed ab omnibus [animi] paſſionibus liber, nec dolere vmquam, nec aliquando lętari, nec aliquid repentinum velle vel nolle. Sed & hæc cuncta; & id genus cetera Dæmonum mediocritati ritè congruunt. Sunt enim inter nos ac Deos, vt loco regionis, ita ingenio mentis interſiti: habentes communem cum Superis immortalitatem, cum inferis paſſionem. Nam, proinde vt nos, pati poſſunt omnia

animarum

animorum placamenta vel incitamenta, vt ira incitentur, & misericordia flectantur, donis inuitentur, precibus leniantur, contumeliis exaſperentur, honoribus mulceantur, aliiſque omnibus ad ſimilem nobis modum varientur. Quippe vt ſummatim comprehendam, Dæmones ſunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo paſſiua, corpore aëria, tempore æterna. Ex his quinque quæ commemoraui, tria à principio eademque nobiſcum, quartum proprium, poſtremum commune cum Diis immortalibus habent. ſed differunt ab his paſſione. Quæ propterea paſſiua non abſurdè, vt arbitror, nominaui, quòd ſint iiſdem quibus nos perturbationibus mentis obnoxij. Vnde etiam religionum diuerſis obſeruationibus, & ſacrorum variis ſuppliciis fides impertienda eſt. Etſi nonnulli ſunt ex hoc diuorum numero, qui nocturnis vel diurnis, promptis vel occultis, lætioribus vel triſtioribus hoſtiis, vel cerimoniis vel ritibus gaudeāt: vti Ægyptia numina ferme plangoribus, Græca plerunq; choreis, Barbara autem ſtrepitu cymbaliſtarum & tympaniſtarum & choraularum. Itidem pro regionibus & cetera in ſacris differunt, longa varietate pomparum, agmina, myſteriorum ſilentia, ſacerdotum officia, ſacrificantium obſequia: item Deorum effigies & exuuiæ, templorum religiones [& regiones,] hoſtiarum cruores & colores. Quæ omnia pro cuiuſque more loci ſolemnia & rata ſunt, vt plerumque [in] ſomniis & vaticinationibus & oraculis comperimus ſæpenumero indignata numina, ſi quid in ſacris ſocordia vel ſuperbia negligatur. cuius generis mihi exempla affatim ſuppetunt. ſed adeò celebrata & frequentata ſunt, vt nemo ea commemorare adortus ſit, quin multo plura omiſerit quam recenſuerit. Idcirco ſuperſedebo impræſentiarum in his rebus orationem occupare. Quæ ſi non apud omnes certam fidem, at certè penes cunctos notitiam promiſcuam poſſident; Id potius præſtiterit Latinè diſſertare: varias ſpecies dæmonum a Philoſophis perhiberi, quod liquidius & plenius de præſagio Socratis, deque eius amico numine cognoſcatis. Nam quodam ſignificatu & animus humanus, etiam nunc in corpore ſitus, δαίμων nuncupatur,

——— Diine hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an ſua cuique deus fit dira Cupido?

Igitur & bona Cupido animi, bonus Deus eſt. Vnde nonnulli arbitrantur, vt iam diu dictum eſt, εὐδαίμονας dici bea-

D

cos, quorum dæmon bonus, id eſt animus virtute perfectus eſt. eum noſtra lingua, vt ego interpretor, haud ſciam an bono, certe quidẽ meo periculo, poteris Genium vocare: quod is Deus, qui eſt animus ſui cuique, quamquam ſit immortalis, tamen quodammodo cum homine gignitur: vt eæ preces teſtantur, quibus Genium precamur ad coniunctionem noſtram. Nec deſunt qui videantur mihi obteſtari, corpus atque animum duobus nominibus comprehendentes, quorũ communio & copulatio ſumus. Eſt & ſecundo ſignificatu ſpecies Dæmonũ animus humanus emeritis ſtipendiis vitæ corpore ſuo abiurans. hunc vetere Latina lingua reperio Lemurem dictitatum. Ex hiſce ergo Lemuribus, qui poſterorũ ſuorum curam ſortitus, placato & quieto numine domum poſſidet, Lar dicitur familiaris. qui verò ob aduerſa vitæ merita nullis bonis ſedibus, incerta vagatione ceu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, id genus pleriq; Laruas perhibent. Cùm verò incertum eſt quę cuiq; eorũ ſortitio euenerit, vtrũ Lar ſit an Larua; nomine Manem deum nuncupant. ſcilicet [&] honoris gratia Dei vocabulũ additũ eſt. Quippe tantum eos Deos appellant, qui ex eodem numero iuſtè ac prudenter vitæ curriculo gubernato, pro numine poſtea ab hominibus proditi, fanis & cerimoniis vulgò aduertuntur: vt in Bœotia Amphiaraus, in Africa Mopſus, in Ægypto Oſiris, alius alibi gentium, Æſculapius vbiq;. Verùm hæc omnis diſtributio eorum Dæmonum fuit qui quondam in corpore humano fuere. Sunt autem non poſteriore numero, præſtantiori longè dignitate, ſuperius aliud auguſtiuſq; genus Dęmonũ, qui ſemper a corporis cõpedibus & nexibus liberi, certis poteſtatibus curant. Quorum e numero Somnus atque Amor, diuerſam inter ſe vim poſſident: Amor vigilandi, Somnus ſoporandi. Ex hac ergo ſublimiori Dæmonum copia Plato autumat ſingulis hominibus in vita agenda teſtes & cuſtodes ſingulos additos, qui nemini conſpicui ſemper adſint, arbitri omnium non modo actorum verumetiam cogitatorum. At vbi vita edita remeandum eſt: eundem illum qui nobis præditus fuit, raptare ilicò & trahere veluti cuſtodiam ſuam ad iudicium, atque illic in cauſa dicenda aſſiſtere: ſi qua commentiatur, redarguere: ſi qua vera dicat, aſſeuerare, prorſus illius teſtimonio ferri ſententiam. Proinde vos omnes qui hanc Platonis diuinam ſententiam me interprete

prete

prete inſulꝛatis, ita animos veſtros ad quæcunque vel agẽda vel meditanda formate, vt ſciatis nihil omnino præ iſtis cuſtodibus nec intra animum nec foris eſſe ſecreti; quin omnia curioſè ille participet, omnia viſat, omnia intelligat, in ipſis penitiſſimis mentibus vice conſcientiæ diuerſetur. Hic quem dico, prorſus cuſtos, ſingularis præfectus, domeſticus ſpeculator, proprius curator, intimus cognitor, aſſiduus obſeruator, indiuiduus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorum improbator, bonorum probator, ſi ritè aduertatur, ſedulò cognoſcatur, religioſè colatur, ita vt à Socrate iuſtitia & innocentia cultus eſt: in rebus incertis proſpector, dubiis præmonitor, periculoſis tutator, egenis opitulator. qui tibi queat tum in ſomniis, tum ſignis, tum etiam fortaſſe coram cum vſus poſtulat, mala auerruncare, bona proſperare, humilia ſublimare, nutantia fulcire, obſcura clarare, ſecunda regere, aduerſa corrigere. Non igitur mirum ſi Socrates, vir apprimè perfectus, & Apollinis quoque teſtimonio ſapiens, hunc Deum ſuum cognouit & coluit, ac propterea eius cuſtos, & prope, vt ita dicam, par contubernio, familiaris, cuncta quæ arcenda ſunt arcuit, quæ cauenda ſunt, præcauit; & præmonenda præmonuit ſicubi tamen interfectis Sapientię officiis non conſilio ſed præſagio indigebat; vt vbi dubitatione claudicaret, ibi diuinatione conſiſteret. Multa ſunt enim, [multa] de quibus etiam ſapientes viri ad ariolos & oracula curſitent. An non apud Homerum vt in quodã ingenti ſpeculo clarius cernis hæc duo diſtributa, ſeorſus Diuinationis, ſeorſus Sapientiæ officia. Nam cùm duo columina totius exercitus diſſident, Agamemnon regno pollens, & Achilles bello potens, deſideraturq; vir facundia laudatus, & peritia memoratus, qui Atridæ ſuperbiam, ſed & Pelidæ ferociam compeſcat, atque eos auctoritate aduertat, exemplis moneat oratione permulceat: quis igitur tali in tempore eſt ad dicendum exortus eſt? Nempe Pylius orator, eloquio comis, experimẽtis cautus, ſenecta venerabilis, cui omnes ſciebant corporis annis hebeſcere, animũ prudentia vigere, verba dulcedine affluere. Iridem cùm rebus creperis & adflictis ſpectatores deligendi ſunt, qui nocte intempeſta caſtra hoſtiũ penetrẽt; nõne Vlyſſes cum Diomede diliguntur? veluti cõſiliũ & auxiliũ, mens & manus, animus & gladius? Enimuerò in Aulide deſidib⁹, & obſeſſis, ac tædioſè vẽtis abnuẽtibus, difficultas belli, & facultas itineris, & trãquillitas maris

& clementia ventorum, per fibrarum notas, & alitum eſcas, & ſerpentium vias explorandæ eſſent: tacent nempe mutuo duo illa ſapientiæ Graiæ ſumma cacumina, Ithacenſis & Pylius. Calchas autem longè præſtabilis ariolari, ſimul alites & altaria & arborum contemplatus eſt ictum, ſua diuinatione & tempeſtates flexit, & claſſem deduxit, & decennium prædixit. Non ſecus etiam in Troiano exercitu cùm diuinatione res indigent; tacet ille ſapiens ſenatus, nec audet aliquid pronuntiare vel Hicetaon, vel Lampus; vel Clytis: ſed omneis ſilentio auſcultant aut ingrata auguria Heleni, aut incredita vaticinia Caſſandræ. Ad eundem modum Socrates quoque, ſic ubi locorum alienæ ſapientiæ officiis conſultatio ingruerat, ibi vi dæmonis præſagia regebat. verùm eius monitis ſedulò obediebat, eoque erat deo ſuo longè acceptior. Quod autem incepta Socrati quiſpiam Dæmon ille ferme prohibitum ibat, numquam adhortatum quodammodo ratio prædicta eſt. Enimuerò Socrates, vtpote vir apprimè perfectus ex ſeſe, & ad omnia cõgruentia ſibi officia promptus, nullo adhortatore vmquã indigebat: at verò Prohibitore nonnunquam; ſi quibus fortè conatibus eius periculum ſubetat, vt monitus præcaueret, omitteret cœpta impræſentiarum quæ turius vel poſtea capeſſeret, vel alia via adoriretur. In huiuſcemodi rebus, vocem quampiam diuinitus exortam dicebat ſe audire. ita enim eſt apud Platonem. ne quiſquam arbitretur omina eum vulgò loquentium captitaſſe. Quippe etiam ſemotis arbitris, vna cum Phædro extra pomœrium, ſub quodam arboris opacæ vmbraculo, ſignum illud adnuntium ſenſit, ne prius tranſcenderet Iliſſi amnis modicum fluentum, quam increpitu indignatum amorem recinendo placaſſet: cum præterea ſi omina obſeruitaret, aliquando eorum nonnulla etiam hortamenta haberet, & videmus pleriſque vſuuenire, qui nimia ominum ſuperſtitione non ſuopte corde ſed alterius verbo reguntur: ac per angiporta teptantes, conſilia ex alienis vocibus colligunt, &, vt ita dixerim, non ani[illegible] ſed auribus cogitant. Verum enimuerò vt iſta ſunt, [illegible]rte qui hominum ariolorum vocem audiunt, ſæpenumero auribus ſuis vſurpant vocem; de qua nihil cunctentur quam ſciunt ex ore humano profectam. At enim Socrates non vocem ſibi, ſed vocem *quampiam*, dix t diuinitus oblatam quo ad ditamento profectò intelligas, non vſitatam vocem, nec huma-

humanam ſignificari. quæ ſi foret, fruſtra *quapiam*, quin potius aut vox, aut certè cuiuſpiam vox diceretur; vt ait illa Terentiana meretrix:

Audire vocem viſa ſum modò militis.

Qui vero vocem dicat ſe *quampiam* audiuiſſe; aut neſcit vnde ea exorta ſit, aut in ipſa aliquid addubitat, aut eam quiddam inſolitum & arcanum demonſtrat habuiſſe ita vt Socrates eam quam ſibi. ac diuinitus editam tempeſtiue aiebat. Quod equidem arbitror non modò auribus eum, verum etiam oculis ſigna Dæmonis ſui vſurpaſſe. Nam frequentius non vocem, ſed ſignum diuinum ſibi oblatum præ ſe ferebat. Id ſignum poteſt & ipſius dæmonis ſpecies fuiſſe, quam ſolus Socrates cerneret, ita vt Homericus Achilles Mineruam. Credo pleroſque veſtrum hoc quod modo dixi cunctantius credere, & impendio mirari formam Dæmonis Socrati viſitatam. At enim Pythagoricos mirari oppidò ſolitos, ſi quis ſe negaret vmquam vidiſſe Dæmonem, ſatis, vt reor, idoneus auctor eſt Ariſtoteles. Quod ſi cuiuis poteſt euenire facultas contemplandi diuinam effigiem, cur non apprimè potuerit. Socrati obtingere, quem cuiuis ampliſſimo numini Sapientiæ dignitas coæquarat? Nihil enim eſt Deo ſimilius & gratius, quam vir animo perfectè bonus: qui tam hominibus ceteris antecellit, quàm ipſe a diis immortalibus diſtat. Quin potius nos quoque Socratis exemplo & commemoratione erigimur? ac nos ſecundo ſtudio Philoſophiæ pari, ſimilium numinum cauentes permittimus de quo quidem neſcio qua ratione dirapimur. Et nihil æquè miror quam cùm omnes & cupiant optimè viuere, & ſciant non alia re quàm animo viui, nec fieri poſſe quin optimè viuas niſi animus colendus ſit; tamen animum ſuum non colant. At ſi quis velit acriter cernere; oculi curandi ſunt quibus cernitur: ſi velis perniciter currere; pedes curandi ſunt quibus curritur; itidem ſi pugillati validè velis, brachia vegetanda ſunt quibus pugillatur. Similiter in omnibus ceteris membris, ſua cuique cura pro ſtudio eſt. Quod cùm omnes facilè perſpiciant; nequeo ſatis mecum reputare, & proinde vt res eſt admirari, cur non etiam animum ſuum ratione excolant. Quæ quidem ratio viuendi omnibus æquè neceſſaria eſt, non ratio pingendi, nec ratio pſallendi; quas quiuis bonus vir ſine vlla animi vituperatione, ſine turpitudine, ſine labe contempſerit. Neſcio vt Iſmenias tibiis canere,

ſed non pudet me tibicinem non eſſe: neſcio vt Apelles coloribus pingere [vt Lyſippus fingere] ſed non pudet me non eſſe ſignificē. & idem in ceteris artibus ne omnes proſequar, licet tibi neſcire, nec pudeat. Enimuerò dic ſodes, neſcio, bene viuere vt Socrates, vt Plato, vt Pythagoras vixerunt; nec pudet me neſcire bene viuere. numquam hoc dicere audebis. Sed comprimis mirandum eſt, quod ea quæ minimè videri volunt neſcire, diſcere tamen negligunt, & eiuſdem artis diſciplinam ſimul & ignorantiam detrectant. Igitur ſi cotidiana eorum æra diſpungas; inuenies in rationibus multa prodigè profuſa, & in ſemet nihil: in ſui dico Dęmonis cultum; qui cultus nihil aliud quā Philoſophiæ ſacramentum eſt. Planè quidem villas opiparè extruunt, & domos ditiſſimè exornant, & familias numeroſiſſimè comparant; ſed in iſtis omnibus, in tanta affluentia rerum, nihil eſt præterquam ipſe dominus pudendum. nec iniuria. cumulata enim habent, quæ ſedulò percolunt, ipſi autem horridi, inculti, indoctiq; circumeunt. Igitur illas [ædificiorū] ſpecies, in quas patrimonia ſua profuderunt, amœniſſimas & extructiſſimas & ornatiſſimas deprehendas: villas æmulas vrbium conditas, domus vice templorum exornatas, familias numeroſiſſimas & calamiſtratas, opiparam ſupellectilē, omnia affluentia, omnia opulēta, omnia ornata, prçter ipſum dominum; qui ſolus, Tantali vice, in ſuis diuitiis inops, egens, pauper, non quidem fluentum illum fugitiuum captat, & fallacis vndæ ſitim, ſed veræ beatitudinis, id eſt ſecundæ vitæ & prudentiæ fortunatiſſimæ eſurit & ſitit. Quippe non intelligit, æquè diuites ſpectari ſolere, vt equos mercamur. Neque enim in emendis equis phaleras conſideramus, & baltei polimina inſpicimus, & ornatiſſimæ ceruicis diuitias contemplamur; ſi ex argento & auro & gemmis monilia variæ gazæ dependent; ſi plena artis ornamenta capiti & collo circumiacent; ſi frena cælata, ſi ephippia fucata, ſi cingula aurata ſint: ſed iſtis omnibus exuuiis amolitis equum ipſum nudum & ſolum corpus eius & animum contemplamur. vt ſit ad ſpeciem honeſtus ad curſuram vegetus, & ad vecturam validus. iam primùm in corpore ſi ſit

Argutum caput & breuis aluus, obeſaq; terga,
Luxuriatq; thoris animoſum pectus honeſti

Præterea, ſi duplex agitur per lumbos ſpina. Volo enim non modo perniciter, verùm etiam molliter peruehat. Similiter

liter

liter igitur & in hominibus contemplandis noli illa aliena æſtimare, ſed ipſum hominem penitus conſidera: ipſum, vt meum Socratem, pauperem ſpecta. Aliena autem voco, quæ parentes pepererunt, & quæ Fortuna largita eſt. quorũ nihil laudibus Socratis mei admiſceo: nullam generoſitatem, nullam proſapiam, nullos longos nataleis, nullas inuidioſas diuitias. Hæc enim cuncta, vt dico, aliena ſunt. Satè Protanio, gloria eſt, qui talis fuit, vt nepotem eius non puderet. Igitur omnia ſimiliter aliena numeres licebit. Generoſus eſt? parentes laudas. Diues eſt? non credo Fortunæ nec Magis iſta adnumero. Validus eſt? ægritudine fatigabitur. Pernix eſt? abibit in ſenectutem. Formoſus eſt? exſpecta pauliſper; & non erit. At enim bonis artibus doctus & apprimè eſt eruditus, & quantum licet homini ſapiens, & boni conſultus. tandem aliquando ipſum virum laudas. Hoc enim nec à patre hereditarium eſt, nec caſu pendulum, nec à ſuffragio anniculum, nec à corpore caducum, nec ab ætate mutabile. Hæc omnia meus Socrates habuit, & ideo cetera habere contempſit. Quin ergo & tu ad ſtudium Sapientiæ te ingeris, vel properas altum, vt nihil alienum in laudibus tuis audias: ſed vt, qui te volet nobilitare, æquè laudet vt Accius Vlyſſem laudauit in Philocteta ſuo, in eius Tragœdiæ principio.

Inclute, parua prodite patria
Nomine celebri, claroq; potens
Pectore. Achiuis claſſibus auctor
Grauis Dardaniis gentibus vltor.
Laertiade.

Nouiſſimè patrem memorat. Ceterùm omnes laudes eius viri audiſtis. Nihil inde nec Laërtes ſibi, nec Anticlea, nec Arciſius vindicat. Hæc enim tota, vt vides, laudis huius propria Vlyſſi poſſeſſio eſt. Nec aliud te in eodem Vlyſſe Homerus docet, qui ſemper ei comitem voluit eſſe Prudentiam: quam poetico ritu Mineruam nuncupauit. Igitur, hac eadẽ comite, omnia horrenda ſubiit, omnia aduerſa ſuperauit. Quippe, ea adiutrice Cyclopis ſpecus introiuit; ſed egreſſus eſt: Solis boues vidit; ſed abſtinuit ad Inferos demeauit, & aſcendit. eadem Sapientia comite, Scyllam præternauigauit; nec ereptus eſt: Charybdi conſeptus eſt; nec retentus eſt: Circes poculum bibit; nec mutatus eſt: ad Lotophagos acceſſit; nec remanſit; Sirenes audiuit nec acceſſit.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI LIBER DE MVNDO.

CONSIDERANTI mihi, & diligentiùs intuenti, ſæpe aliàs o Fauſtine mihi virturis indagarrix, expultrixque vitiorum, diuinarum particeps rerum Philoſophia videbatur: & nunc maximè, cum natutæ interpretarionem, & remotarum ab oculis rerum inueſtigationē ſibi vindicet. Nam cùm ceteri magnitudine rei tetriti, eiuſmodi laborem arduum & profundum exiſtimarent; ſola Philoſophia ſuum non deſpexit ingenium, nec indignam ſe exiſtimauit, cui diuinarum & humanarum retum diſceptatio deferatur. ſed cōducere ac decere tam bonas arres, & congruere iſtiuſmodi curam talibus ſtudiis & moribus cum ingenuitate profeſſionis ſuæ credidit. Nam cùm homines Mundum eiuſque penettalia corpore adire non poſſent, vt [è] terreno domicilio illas regiones inſpicerent; Philoſophiam ducem nacti, eiuſque inuentis imbuti, animo peregtinati auſi ſunt per cæli plagas, his itineribus, quæ exploratione acuminis ſui, per uia Sapientiæ, ſolis cogitationibus viderant: vt, cum ipſius interualli conditione à mundi vicinia Natura nos ſecretos eſſe voluiſſet, immenſitati tamen eius voluctique curriculo cogitationum noſtrarum nos pernicitas intimaret; facillimeque ea, de quibus origo eius eſt anima diuinis oculis ſuis aſpexit & agnouit, aliisq; etiam eius ſcientiam rradidit. veluti prophetæ quidam Deorū maieſtate completi effantur ceteris, quæ diuino beneficio ſoli vident. Quare & eos qui nobis vnius loci ingenia qualitateſq; deſcribunt, aut mœnia vrbis, aut alicuius amnis fluenta, aut amœnitates & magnitudines montium, alia mulra deſcripra ab aliis pleriq; ſtudiosè legunt. Nyſæ iuga, & penetralia Coryci, & Olimpi acra, & Oſſæ ardua, & alia huiuſcemodi ſola duntaxat & ſingula extollunt. Quorum miſeret me, cum tantopere nec magnis & oppidò paucis inexplicabili admitatione capiuntur. Hoc illis euenire adeò non eſt mirabile; cùm nihil maius ſuſpexerint, neque ad aliquid intenderint quod maiore diligentia cōtemplandum eſſet. Ceterum ſi terrarum orbem, omnemque Mundum contemplari pariter aliquando potuiſſent;

minus

minus exiguas eius & ſingulas parteis dignas laudibus credidiſſent quibus eſſet vniuerſitas comprehenſa. Quare nos Ariſtotelem prudentiſſimum & doctiſſimum Philoſophorum, & Theophraſtum auctorem ſecuti, quantum poſſumus cogitatione contingere, dicemus de omni hac cæleſti ratione, naturas & officia complexi, & cur & quemadmodum moueantur explicabimus. Mundus omnis ſocietate Cæli & Terræ conſtat, & eorum naturis quæ vtriuſq; ſunt. Vel ſic: Mundus eſt ornata ordinatio, Dei munere, Deorum recta cuſtodia: cuius cardinem, ſic enim dixerim Centrum, robuſtum & immobilem, genitrix, atque altrix animantium omnium habet tellus: ſupernis omnibus, vt videri poteſt, aeris liquiditate, ad modum tegminis, ſeptis & opertis. Vltra Deorum domus eſt, quod vocamus Cælum: quod quidem diuinis corporibus onuſtum videmus, ignibus pulcerrimis & perlucidis Solis & Lunæ, & reliquorum ſiderum, cum quibus fertur per orbem, dierum noctiumque curriculis, agens ſtellarum choros intermino lapſu, finem nulla æui defectione factura. Sed cum omne Cælum ita reuoluatur vt ſphæra, eam tamen radicibus oportet teneri, quas diuina machinatio verticibus adfixit, vt in tornando artifex ſolet forcipe materiam comprehenſam reciproco volumine rotundare. eos Polos dicimus a quibus veluti a cardinibus diſcretio quædam profecta, Axis eſt dictus, diuiſor & diſterminator Mundi, Orbem terræ in medietate conſtituens. Verum hi vertices, quos immobiles diximus, ita ſunt, vt ſupra caput alter appareat ex parte Boreæ, qui Septemtrionalis vocatur: alter [autem] Antarcticus humo tegitur, humidus & auſtrinis vaporibus mollis. Sed cælum ipſum, ſtellæque cæligenæ, omniſque ſiderea compago, Æther vocatur: non, vt quidam putant, quod ignitus ſit & incenſus; ſed quod curſibus rapidis ſemper rotetur: Elementum [vero] non vnum ex quatuor quæ nota ſunt cunctis, ſed longe aliud, numero quintum, ordine primum, genere diuinum & inuiolabile. Iam Aſtrorum innumerabilis multitudo, partim labitur cũ orbis inerrantis regione, quam circulorum ambit Signifer, obliqua complexione circumdatus, & ſignis duodecim illuminatus: partim errantibus ſtellis, quæ neque priorum motus habent, nec ſane inter ſe ſimiles & æquales; ſed affixæ diuerſis globis, inordinatum, vt ſic dixerim, ordinem ſeruant: aliæque vltra ſunt, aliæ citra ſtellæ, quæ propter naturam

D 5

eiuſmodi nullis creduntur erroribus vagæ, & infinitos numero greges ducunt, & ſimplex Ætheris dorſum alma & ſacrata amœnitate lucis coronant. Septem vero Deorum nominibus illuſtres, totidem orbibus affixæ ſunt, & gradatim ſibimet ſuperlatæ, vt ſuperior inferiore ſit maior, ac viciſſim mutuis adhæſionibus nexæ, complexu illius Orbis, qui Inerrabilis dicitur, continentur. hic Phænonis globus, quem appellamus Saturnum, poſt quem Phaeton ſecundus eſt, quem Iouem dicimus: & loco tertio Pyroeis; quem multi Herculis, plures Martis ſtellam vocant. Hanc ſequitur Stilbon. cui quidam Apollinis, cæteri Mercurii nomen dederunt. Quintus Phoſphorus, Iunonia, imo Veneris ſtella cenſetur. Deinde Solis eſt orbis & vltima omnium Luna, altitudinis æthereę principia diſterminans: quę diuinas & immortales viuacitates ignium paſcens, ordinatis ac ſemper æqualibus inuectionibus ſoluitur atque reparatur. Poſt eam vero pars eſt, quæ ſancti Ætheris finibus coercetur, cuius menſu appenſuque diſtincta eſt naturæ immutabilis regio, & mortalis, ac iam pæne terrena: cuius primæ ſunt partes tenuiores & vaporatæ. quippe cum finitimis Ætheris attingantur ardoribus, quantum maximis parua, & quantum rapidis poſſunt pigriora contingi. Sed ex ea parte, quæ curriculis finitimi inuritur Solis, eiaculari atque emicare & ſcintillare flammæ quædam oſtenſæ oculis noſtris videntur, quas Græci Cometas, & Docidas, & Bothynos appellant, quaſque labi & fluere frequenter videmus, lucere, faciliuſq; reſtingui. Exin inferioris aëris qualitas turbidior infunditur, cui permixtus eſt glacialis rigor. ſed ſuperioris vicinia claritatis & propinqui caloris afflatu niteſcit, ac ſinceriore interdum luce veſtitur. Huius ſępe mutabilis conuertitur ſpecies: cum ſit natura variabilis & in nubes cogitur, & reciprocis flabris aperitur, & nimbis vehementibus rumpitur, niuibus etiam & glacie inhorreſcit, & præcipiti grādine deſuper verberatur, turbine, flatibus, typhoniſq; conflictu fit procelloſa: ſed telis fulminum, & miſſilium cæleſtium iaculis igneſcit. Aeri Terra coniungitur, eaque [in ſe] ſuſcipit maria. Hæc frequentatur animantibus, hæc ſiluarum viriditate veſtitur, hæc fontium perennitate recreatur, hæc fluminum frigidos lapſus, nūc erroribus terrenis vehit, modo profundo in mari confundit, eadem infinitis coloribus floret; altitudine montium, camporum æquore, nemorum opacitate variatur:

ſinuoſis

ſinuoſis inflexa littoribus, diſtincta inſulis, villulis vrbibuſque collucens, quas ſapiens genus homo communibus vſibus fabricatur. Nec ſum neſcius, pleroſque huius operis auctores terrarum orbem ita diuiſiſſe: partem eius inſulas eſſe, partem vero continentem vocari: neſcii omnem hanc terrenam immenſitatem Atlantici maris ambitu coerceri, inſulamque hanc vnam eſſe cum inſulis omnibus. Nam ſimiles huic alias & alias minores circumfundit Oceanus, quæ tamen merito videntur ignotæ: cum ne hanc quidem, cuius cultores ſumus, omnem peragrare poſſimus. Nam ſicut hæ inſulæ interfluuntur quæ ſunt in noſtro mari: ita illæ in vniuerſo ſalo fretis latioribus ambiuntur. Elementorum inter ſe mutui nexus artis affinitatibus implicantur, & quinque coniuges copulæ his ordinatæ vicibus attinentur, vt adhæreant etiam grauioribus leuiora. Aquam in ſe habet Tellus: & Aqua, vt alii putant, vehit Terram: Aer [ex] Aqua gignitur, Ignis ex aeria denſitate conflatur. Æther viciſſim, Igneſque illi immortalis Dei viuacitate flammantur. Huius diurni Ignis origine incenſi, per totius Mundi conuexa illuſtribus facibus igneſcunt. Superna quapropter Dii ſuperi ſedes habent, infima cæterorum animantium terrena poſſident genera, per quæ ſerpunt, & erumpunt, & ſcatent flumina, fontes & maria, quæ meatus & lacunas & origines habent in gremio terrarum. Ipſarum vero inſularum quæ ſunt in noſtro mari dignæ memoratu, Trinacria eſt, Eubœa, Cyprus atque Sardinia, Creta, Peloponneſſos, Lesbos; minores autem aliæ, vt næuuli quidam per apertas Ponti ſunt ſparſæ regiones: aliæ Cyclades dictæ, quæ frequentioribus molibus alluuntur. Maria maiora ſunt, Oceanus & Atlanticum, quibus Orbis noſtri terminantur amfractus. Sed Occiduarum partium mare per anguſtias oris artatum, in artiſſimos ſinus funditur: & rurſus a columnis Herculis refuſum, in immenſam latitudinem panditur, ſæpiuſque coeuntibus terris, veluti quibuſdam fretorum ceruicibus premitur, & idem rurſus cedentibus terris, eſt immenſum. Primum igitur Columnis nauigantibus dextrum latus duobus ſinibus maximis cingitur, quorum primus duas Syrtes habet, alter imparibus quidem ſinuatur figuris, ſed in maxima diuiſus eſt maria: quorum vnum Gallicum dicitur, alterum Africum, quod quidē Ariſtoteles Sardinienſe maluit dicere: tertium, Adriaticum pelagus. His iungitur Siculum, & poſt

Creticum: eo indiſcretis finibus Pamphylium, Syrium. Ægyptium Sed ante Ægæa Myrtoa ſunt maria. His ſane vi[illegible]nus eſt Pontus, ſinus ampliſſimus maris noſt[illegible]: cui[illegible] ex[illegible]mus receſſus in Mæotin ſeneſcit, & ex Helleſponti f[illegible] concipitur, veſtibulumque eius Propontis vocatur. A[illegible] Solis Oceanus eſt, Indicum & Perſicum mar[illegible] on[illegible]s, hinc pateſcunt finitima Rubri maris: quæ per anguſt[illegible]ginquaſque fauces, in Hyrcanium & Caſpium fle[illegible]untur ſimul. vltra quæ profundæ vaſtitatis eſſe maria creduntur. Deinde paulatim Scythicum & Hiberum fretum, & rurſ[illegible] mare per quod Gallicum ſinum atque Gaditanas col[illegible]s circumuectu. Oceanus, orbis noſtri metas includit. Sed in altera parte Orbis iacent inſularum aggeres maxima[illegible]: Britanicæ duæ, Albion & Ierna iis quas ſupra diximus Maiores. Verum hæ in Celtatũ finibus ſitæ ſunt. Haud Min[illegible]es vero vltra Indos, Taprobana, & Phebol. multæq; al[illegible]æ nobis ad modum ſparſæ hanc noſtram inſulam, id eſt, hunc Terrarum orbem quam maximum, vt diximus, ornament[illegible]s ſuis pingunt. & continuatione, vt quibuſdã ſertis, coron[illegible]t. At enim huius Terræ quam nos colimus latitudo quad[illegible]ginta, prolixitas ſeptuaginta [millia] ſtadiorum tenet. Se[illegible] in diuiſione terrarum Orbis, Aſiam & Europam, & c[illegible] præterea ſicut plures Africam accepimus. Europa ad [illegible]lis columnas vſque, Ponticum & Hyrcanium mare, ac flumen Tanaim fines habet: Aſia ab iiſdem anguſtiis Ponti[illegible] maris vſque ad alias anguſtias quæ inter Arabicum ſi[illegible]um & interioris ambitum pelagi iacet, conſtringiturque Oce[illegible] cingulo & ſocietate noſtri maris: ſed alii alio modo; vt qu[illegible]dam ab exordio Tanais vſque ad ora Nili Aſiæ termi[illegible]os metiantur. Africam vero ab Iſthmo Rubri maris, vel ab i[illegible] fontibus Nili oriri putant, eiuſque in Gaditanis loc[illegible]s fines eſſe. Sed ipſam Ægyptum plerique Aſiæ, plures Africæ adiungunt vt inſularum ſitus. Sunt qui eam finitimis locis comprehendunt: & ſunt qui in alia diuiſione eas habendas putant. De mari ſatis dictum. Terreni vero caſus ita ſe habent. Exhalationes duas Phyſici eſſe dicunt, tenues & frequentes, vixque viſibiles ad ſuperiora minari, è gremio Telluris nebularum agmina halitu amnium fontiumque conſtare, matutinis temporibus craſſiora. Harum altera arida eſt, atque fumo conſimilis, quæ terrenis eructationibus ſurgit: altera humida, egelida. hanc ex fluentis ſuperioris vaporis natura

ris naturam ad ſe trahit. Et ex hac quidem Nebulæ, Rores; Pruinæ, Nubila, Imbres, Nix atque Grando generantur; de illa ſuperiore, quam diximus ſiccam, Venti, Aquæ, Flammæ, Fulmina atque aliæ ignitorum telorum gignuntur plurimæ ſpecies. Nebula conſtat aut ex ortu nubeculæ, aut ex eius reliquiis. eſt autem exhalatio vaporata & humore viduata, aëre craſſior, nube ſubtilior, cui Serenitas abolitionem infert. Nec aliud eſt Serenitas, quam aer purgatus caligine, & perſpicue ſincerus. Ros vero nocturnus humor eſt, quem Serenitas tenuiter ſpargit. Glaciem dicimus humorem, ſereno rigore concretum. Huic eſt Pruina conſimilis, ſi mollitia roris matutinis frigoribus incanuit. Ergo ſi aer actus in nubem, nubilum denſet, & ea craſſitudo aquarum fœtus grauidat; Imber exprimitur: cum inter ſe vrgentur nubium denſitates; totque diuerſitatibus pluuiæ cadunt, quot modis aer nubiũ coitionibus cogitur. raritas enim nubium ſtillicidia diſpergit: quæ concretæ vehementius, effundunt agmina largiora, & eas aquas quas Imbres vocamus. à quibus hoc differunt Nimbi, quod Pluuia iugis eſt: Nimbus autem quanto repentinus eſt, tanto vehementior: & quanto improuiſior eius præcipitatio eſt, tanto breuiore caſu reſtringitur. Niues autem colligi iactatione denſarum nubium conſtat. nam priuſquam in aquam defluant, fractæ ac diſciſſæ ſpumas agitationibus ſuis faciũt, & mox gelatus humor rigore frigoris inhorreſcit. hæc victis nubibus crebrior ad terram venit. eam tempeſtatem nos Ningorem vocamus. Grandinare vero tunc dicis, cum aqua nubem lapidoſo pondere, & feſtinante perrumpit: eademque vi & ad pernicitatem incitat, & cedente aeris mollitie, præcipitatam indignatione vehemẽti humum verberat. Hæc ſatis erunt de iis, quæ vdis elementis aquoſiſque contingunt. Verum aliæ ſunt paſſiones, cum impulſu frigidioris aeris venti generantur. Nec enim aliud eſt, niſi multum & vehemens in vnum coacti aeris flumen. hunc Spiritum dicimus: licet Spiritus ille etiam nominetur, qui animalia omnia extrinſecus vitalia tractus ſui vitali & fœcunda ope vegetat. Siccos & ſuperiores mundi flatus Ventos nominamus: Auras vero, humidos ſpiritus. Sed ventorum binæ ſunt ſpecies. Qui facti è Telluris halitu conſtant, Terrigenæ nuncupantur: at illi qui excutiuntur è ſinibus, Eucolpiæ Græce ſunt nominati. Conſimiles his haberi oportet eos, qui de fluminibus, lacubus, & ſtagnis, vel ruptis

nubibus per aperta cæli manare adſolent, rurſumque in craſſam nubium ſpeciem conglobantur qui Ecnephiæ appellantur: vel cum Imber effuſus conciet flabra, quæ Exhydriæ Atticorum lingua vocitãtur. Nunc nomina exequemur, regionesq; ventorum. Euros Oriens, Boreas Septemtrio, Occidens Zephyros, Auſtros Medius dies mittit. Hos quatuor ventos alii plures interfluunt. nam quãuis Eurus ſit ventus Orientis, idem tamẽ Apartias incipit nominari, cum eũ oriens æſtiuus effundat. Apeliotes autem vocatur, cum meridianis ex montibus procreatur: Eurus eſt, quãdo hyemali ortu portis emittitur: Zephyrus vero, quẽ Romana lingua Fauonium nominat hic cum de æſtiuis occiduis partibus ſurgit, Iapygis cieri nomine ſolet. At ille qui propior eſt æquinoctiali plagæ Notus, & Aquilo. qui ſeptem ſtellarum regione generatur, & huic vicinus eſt Aparctias. Hic propior ad Diem medium Thraſcias & Argeſtes ſunt, indidẽ flantes. Auſtrorum in nominibus illa eſt obſeruanda diuerſitas. namq; cum de abſcondito polo flatus adueniunt, Notus eſt: Euronotus, ille qui inter Notum atque Eurũ medius effingit, ex alio latere Libonotus ex duobus vnum facit. Excurſores venti habentur, qui directo ſpiritu pro flabris reciprocis Cæcias putatur eſſe. Equidem hiemales habentur, vt Noti: Eteſiæ frequentiores ſunt æſtate anni Septemtriones ac Zephyri tempeſtate veris: Ornithiæ venti appellantur Aquilonum genus ex aere proſati minori niſu, nec iugi perſeuerantia ſpiritus perferentes. At enim procelloſus flatus Catægis dicitur, quem præfractum poſſumus dicere. Ventus, qui de ſuperiore parte ſummiſſus, inferiora repẽtinis impulſib. quatiat. Turbo autem dicitur, qui repentinis flabris proſilit, atq; vniuerſa perturbat. Vertex ille eſt, veluti dicitur, Dine cum torquetur humus arida, & ab imo erigitur ad ſummum. Anaphyſemata Greci vocant eos ſpiritus, qui de profundo vel hiatibus terræ exploſi ad ſuperna aeris ſolent euadere. Hi cũ maiore vi torti ſunt, fit procella terreſtris & à Græcis Preſter nomẽ accepit. Sed cum tormentum illud ire pergit, denſaſque & tumidas nubes præ ſe agit, coactaſque collidit, fit ſonitus, & intonat cælum: non ſecus ac ſi commotum ventis mare cum ingenti fragore vndas littoribus impingat. At Fauorinus nõ ignobilis Sapiens, hæc de Ventis refert. Quatuor Mundi plagas imparẽ numerum habere Ventorum; eo quod Ortus & Occaſus mutentur terna vice cum Solis acceſſu, Meridies & Ar-

& Arctos iiſdem [ſemper] regionibus ſunt notatæ. Ortus quippe accepimus, Æquinoctialem, Solſtitialem, Brumalem: quibus Occaſus redduntur eadem interuallorum ratione conuerſa. Eurus igitur æquinoctialis Orientis eſt ventus nec inuenuſte nominis eius fictus eſt, quaſi ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. Idem ἀφηλιώτης à Græcis, Subſolanus à noſtris ſolet dici. Sed qui ab æſtiua & Solſtitialis orientis meta venit, βορέας Græce, Latine Aquilo nominatur. hunc αἰθρηγενέτην, quod ſit alias ſerenus; Homerus ait: Boream vero ἀπὸ τῆς βοῆς, quod non ſine clamore ſoleat intonare. Tertium ventum, qui ab Oriente hiberno venit, Græci εὐρόνοτον vocant. Item occidui ſunt tres Caurus qui Græce ἀργέστης vocatur, is eſt aduerſus Aquiloni: item Fauonius Græce ζέφυρος, Euro contrarius. Tertius Africus, λίψ, Vulturno reflat. Meridies vero quoniam eadem ſemper regione ſignatur, vno auſtro, Id eſt νότῳ flatur: [Septemtrio item vno] & is Septemtrionis habet cognomentum: qui tamen Græca lingua ἀπαρκτίας dictus eſt. Horum nomina pleriq; commutant de loco vel ſimilitudine aliqua: vt Galli Circium appellant à turbine eius, & vertice: Apuli Iapygeum vero, ex Iapyge ſinu, id eſt ex ipſo Gargano venientem. Hunc Caurum eſſe, manifeſtum eſt. nam & ex occiduo venit, & Virgilius eius ſic meminit:

Illum inter cædes pallentem morte futura,
Fecerat ignipotens vndis & Iapyge ferri.

Eſt etiam Cæcias ventus, quem Ariſtoteles ad ſe trahere nubes ait. & eſt adagium de eo tale:

ἕλκων ἐφ' ἑαυτὸν ὥσπερ καικίας νέφος.

Sunt Eteſiæ, & Prodromi ſpirantes ex omni parte, eo tempore æſtatis quo Canis oritur. Cato autem in libris Originũ non Gircium, ſed Cerciũ dicit. Is ventus [Cercius,] cum loquare, buccam implet: armatum hominẽ & plauſtrũ oneratum percellit. Nunc de nubium præſtigiis referam. Quando perfracta nubecula patefecerit cælum, igneſcunt penetrabiles ſpiritus, emicatque lux clara; hoc dicitur Coruſcare: & ordine quidẽ prius tonare oportet; poſtea Coruſcare. Quippe vbi nubes adflictu ignem, vt ignifera ſaxa attrita inter ſedant; obtutus velocius illuſtriora contingit: auditus dum ad aureis venit, ſeriore ſenſu concipitur. ita & prius Coruſcare cælum creditur, & mox tonare. tum quia ignes pernicitate ſui clariſcantes dictio citius noſtræ viſioni conuibrant, ſonus vero [verbera indicio ſentitur.

Flamma vero illa, quam nubium adflictus excuſſit, ſi robuſtiore fuerit incendio; impetu deuehitur in terras, & Fulminis habet nomen, atque formidinem infert. Preſteras vero nominamus, cum flammarum in illis minus fuerit. Sed ſi ignitum non fuerit fulmen, Typhon vocant. Sceptos generale omnibus quæ de nubibus cadunt, nomen eſt. Atque vt breuiter comprehendam cuncta generis eorum quę eiuſmodi præſtigias ſummis inferunt oculis, alia ſunt quæ ſpeciem tantum ſpectaculi pariunt, alia quæ nihil ab eo quod oſtenderunt mentiuntur. Fallunt imagine Irides & Arcus, & talia: vere videntur Cometæ, Fulgores, & ſimilia pleraque. Irin vulgo arcum eſſe aiunt, quando imago Solis vel Lunæ humidam & cauam nubem denſamque ad inſtar ſpeculi colorat, & medietatem orbis eius ſecat. Rhabdos autem generis eiuſdem, ad virgæ rigorem per longum colorata nubecula dicitur. Halyſis eſt catena quædam luminis clarioris, per Solis ambitum in ſe reuertens. Inter hanc, & Irida, illud intereſt: quod Iris multicolor eſt, & ſemicirculo figurata procul à Sole atque Luna: Catena clarior eſt, aſtrumque ambit orbe incolumi, corona non diſcolor. Selas autem Græci vocant, incenſi aeris lucem. Horum pleraque iaculari credas, alia labi, ſtare alia. Iaculatio igitur tunc fieri putatur, cum meatu cineris atque impulſu generatus ignis celeritatem ſui curſumque rapidæ feſtinationis oſtendit. Statiua lux eſt, quam Sterigmon illi vocant, ſine curſu iugi, ſed prolixa lux ſtellæque fluor & ignitus liquor; qui cum latius quatitur, Cometes vocatur. Sed plerumque luces iſtæ repentino ortu viſæ ſtatim occidunt: & item vt ſe oſtenderint, aliquantiſper manent. Sunt & alia eiuſmodi imaginum genera, quas Græci Faces, & Docidas, & Pithos, & Bothynos, ad eorum ſimilitudinem vnde dicta ſunt nominant. & quædam veſpertina ſunt notiora. raro autem de Septemtrione vel Meridie videas. nihil horum quippe loci vel temporis in naſcendo idem potuit obtingere. De Aere tantum habuimus quod diceremus. Sed non aquarum modo Tellus in ſe fontes habet, verum ſpiritu & igni fœcunda eſt. Nam quibuſdam ſubter occulti ſunt ſpiritus, & flantes incendia indidem ſuſpirant: vt Liparis, vt Ætna, vt Veſuuius etiam noſter ſolet. Illi etiam ignes qui terræ ſecretariis continentur, prætereuntes aquas vaporant, & produnt longinquitatem flammæ, quum tepidiores aquas reddunt vicinia feruentiores. Oppoſito incendio

dio aquę vruntur: vt Phlegethontis amnis, quē Poetæ ſciunt in tabulis Inferorum. At n. illos quis non admirandos ſpiritus arbitretur, cum ex his animaduertat accidere, vt eorum religione lymphantes, alii ſiue cibo potuque ſint, pars vero pręſagis effantes futura? quod in oraculis Delphicis cæteriſque eſt. Vidi & ipſe apud Hierapolim Phrygiæ, non adeo ardui montis vicinum latus natiui oris hiatu reſeratum, & tenuis neque editæ marginis ambitu circumdatum: ſiue illa, vt poetæ volunt, Ditis ſpiracula dicenda ſunt, ſeu mortiferos anhelitus eos credi prior ratio eſt. Proxima quæque animalia, & in aluum prona atq; proiecta venenati ſpiritus contagione corripiunt, & vertice circumacta interimunt. Antiſtites denique ipſos ſemiviros eſſe [aiunt] qui audeant propius accedere, ad ſuperna ſemper ſua ora rollentes, adeo illis cognita eſt vis mali ad inferiora aeris noxii craſſitate denſa, inferiores quoque facilius adire atque percellere. [Atqui] ſæpe accidit vt natiui ſpiritus per terræ concauas partes errantes concutiant ſolida terrarum; ſæpius, vt ſpiritus, creſcente violentia, & inſinuantes ſe telluris anguſtiis, nec inuenientes exitum, terram moueant. Horum motuum tam varia ſunt nomina quam diuerſi eſſe videntur. Namque obliquis lateribus proxima quæque iactantes, & acutis angulis mobiles, Epiclintæ Græce appellantur & qui ſubſiliūt, excutientes onera, & reciprocantes directis angulis mobiles Braſtæ vocitantur. Illi autem qui abſtrudere videntur Chaſmatię dicti, quorum impulſu diſſilit tellus. Rhectę ſunt nominati. His paſſionibus contingit, vt quædam terræ expirent halitus, aliæ vomant ſaxa, nonnullæ cenum. ſunt quæ fontes pariunt inſolentibus locis, peregrinorum fluminum ſulcantes vias. Oſtæ ſunt motus, quibus ſolum quatitur. Palmatiæ vero appellantur, quorum pauitatione illa quæ trepidant, ſine inclinationis periculo nutabunt, cum directi tamē rigoris ſtatum retinent. Mycetias vocatur terri rudoris inquietudo terrena. Audiuntur mugitus, interioribus gemitibus expreſſis, cum ſpiritus inualidus ad terram mouendā per aperta Telluris inuentis itineribus progreditur. His talibus marina ſunt paria, cū fluctuum cōcurrentiū mole nunc progreſſibus litora, nunc recurſibus ſinus cæſi quatiuntur. Sentitur etiam cęli mariſq; cognatio, cū menſtruis curſibus Lunæ, decremēta & acceſſus fretorum atq; æſtuum deprehenduntur. Verum enimuero, vt [quatenus] poſſum de vniuerſi-

tate quod ſentio breuiter abſoluam: Elementorũ inter ſe tãta concordia eſt, id eſt Aeris, Maris atq; Terræ; vt admirari minus deceat, ſi illis eadem incommoda ſoleant, atque ſecunda contingere, particulatim quidem rebus ortus atque obitus afferentes, vniuerſitatem vero à fine atque initio vindicantes. Et quibuſdam mirum videri ſolet, quod, cum ex diuerſis atque inter ſe pugnantibus elementis Mundi natura conflata ſit, aridis atque fluxis, glacialibus & ignitis; tanto rerum diuortio nondum ſit eius mortalitas diſſoluta. Quibus illud ſimile ſatis faciet, cum in vrbe ex diuerſis & contrariis corporata rerum inæqualium multitudo concordat. Sunt enim pariter dites & egentes, adoleſcens ætas permixta ſenioribus, ignaui cum fortibus peſſimi [cum] optimis congregati. Aut profecto quod res eſt fateantur, hanc eſſe ciuilis rationis admirandam temperantiam, cum quidem de plurimis vna ſit facta, & ſimilis ſui tota, cum diſſimilia membra ſint cum receptrix ſit naturarum ad diuerſa tendentium, & Fortunarum per varios fines exituſq; pergentium; &, vt res eſt, contrariorum per ſe natura flectitur, & ex diſſonis fit vnus idemque concentus. Sic mare & femineum ſecus iunguntur, ac diuerſus vtriuſque ſexus ex diſſimilibus ſimile animal facit: artes denique ipſæ naturam imitantes, ex imparibus paria faciunt. Pictura namque ex diſcordibus pigmentorum coloribus, atris, albis, luteis & puniceis, confuſione modica temperatis, imagines vſque imitatur ſimiles facit. Ipſa etiam Muſica, quæ de longis & breuibus, acutis & grauioribus ſonis conſtat, tamq; diuerſis & diſſonis vocib. harmoniam cõſonam reddit. Grammaticorum artes vide quæſo quam ex diuerſis collectæ ſint literis, ex quibus aliæ ſunt inſonæ, ſemiſonantes aliæ, pars ſonantes; & tamen mutuis ſe auxiliis adiuuantes ſyllabas pariunt, & de ſyllabis voces. Hoc Heraclitus ſententiarum ſuarum modulis ad hunc modũ eſt proſecutus: Συνάψειας οὖλα καὶ οὐχὶ οὖλα, συμφερόμενον καὶ διαφερόμενον, συνᾶδον καὶ διᾶδον. καὶ ἐκ πάντων ἕν, καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα. Sic totius Mũdi ſuorũ inſtantia initiorũ inter ſe impares cõuentus, pari nec diſcordante conſenſu Natura veluti Muſicam temperauit. Namque humidis arida, glacialibus flammida, velocibus pigra, directis obliqua confundit, vnumque ex omnibus, & ex vno omnia iuxta Heraclitum, conſtituit: terramque humore cælum Solis orbe, & Lunæ globo, cæteriſque orientium & conditorum ſiderum facibus ornauit, vna illa parte

mixta,

mixta, quam quidem cunctis conſtat implicatam, dum confuſa, dum libera elementorum ſubſtantia, ignis, aquæ, aeris, terræ. ex quibus huius ſphæræ conuexa, & diſparibus qualitatibus naturæ conflata adacta eſt, fateri concordiam, & ex ea ſalutem operi machinatam. Principiorum igitur conſenſus ſibi concordiam peperit: perſeuerantiam vero amicitiæ inter ſe [elementis] dedit ſpecierum ipſarum æqua partitio & dum, in nullo alia ab alia vincitur, modo vel poteſtate. Æqualis quippe omnium diuerſitas, grauiſſimorum, leuiſſimorum, feruentium, frigidorum, docente ratione Naturæ, diuerſis licet rebus, æqualitatem deferre concordiam, omniparentis Mundi amœnitatem æternitatemque reperiſſe. Quid enim Mundo præſtantius? Lauda quam potes ſpeciem; potrio à te laudabitur Mundi? admirare quam voles temperantiam, ordinationem, figuram; hic & per hunc illud quodcunque eſt inuenietur eſſe laudandum. Nam quid, oro te, ornatum atque ordinatum videri poteſt, quod non ab ipſius exemplo imitatura ſit ratio? vnde κόσμος Grçce nomen accepit. Euntibus Sole atque Luna, cæteraque luce siderea per eaſdem vias, cuſtoditis temporum vicibus, nec vllius erroris interiectione confuſis, digeruntur tempora, & rurſus incipiunt. Quam pulchræque & fœcundæ Horæ procreantur, nunc æſtiuos Vapores reuoluentes, nunc pruinas hyemis circumferentes! dierum etiam noctiumque curriculis ordiuntur menſes, texunt annos, anni ſeriem conficiunt ſeculorum. Et hic quidem Mundus magnitudine immenſus, curſibus rapidus, ſplendore perlucidus, valenti habitudine, pubertate iuuenali. Hic cauſa animalium nantium atque terreſtrium, pennigerarumque cunctarum diſtinxit genera, ſpecies ſeparauit, fixitque leges viuendi atq; moriendi. Ex hoc animantia vitales ſpiritus ducunt. Illinc ſtatis curſibus temporum euentus, qui admirationi eſſe ſolent, cum vel inter ſe ventorum prælia cientur, vel diſiectis nubibus fulminat cælum, & tempeſtates inter ſe ſerenæ hibernæque confligunt, micant, ignes, imbres rumpuntur: & rurſus, placatis omnibus, amœna lætitia mundi reſeratur. Videas & viridantibus comis cæſariatam eſſe terram, & ſcatebris fontium manantem, & aquarú agminibus concientem, parientem atq; educantem, nec occaſib. fatigari, nec ſeculis anilitari excuſſam, erumpentibus ſemper tam pigris quam mouentibus fontibus, aquarum ſæpe alluuionibus merſam, flammarum

per partes voracitate conſumptam. quæ tamen illi cum regionaliter videantur eſſe peſtifera, ad omne ſalutaria ſunt, & ad redintegrationem eius valent. & cum mouetur, profecto ſpirat illos ſpiritus: quibus clauſis, & effugia quærentibus, mouebatur. Imbribus etiam madefacta, non ſolum ad educandos fœtus ſuos opimatur, verum etiam peſtifera contagione proluitur. Flabris autem ſpirantium aurarum grauiores, & minus puri aeris ſpiritus differuntur atque purgantur. Tepores frigus glaciale mitificant, & brumalis auſteritas terreſtrium viſcerum venas remittit: & pars gignentium, alia adoleſcentium, cætera occidentium vices ſuſtinent: ſorſque naſcentium, obitorum loco pullulat, & occidentium numerus, naſcentibus locum pandit. Reſtat, quod caput eſt ſermonis huius, vt ſuper Mundi rectore verba faciamus, indigens quippe videbitur oratio, de Mundo diſputãtibus vt etſi minus curioſe, at quoquo modo poſſumus dicamus. De rectore quippe omniũ non, vt ait ille, ſilere melius eſt: ſed vel parum dicere. Vetus opinio eſt, atq; cogitationes omnium hominum penitus inſedit, Deum eſſe originis & haberi auctorem, Deumq; ipſum ſalutem eſſe & perſeuerantiam earum quas effecerit, rerum. Neque vlla res eſt tam præſtantibus viribus, quæ viduata dei auxilio, ſui natura contenta ſit. Hanc opinionem vates ſecuti, profiteri auſi ſunt, omnia Ioue plena eſſe, cuius præſentiam non iam cogitatio ſola, ſed oculi & aures & ſenſibilis ſubſtantia comprehendit. At hæc compoſita eſt poteſtati Dei [non autem eſſentiæ] conueniens oratio. Soſpitator qnidem ille & genitor eſt omnium quę ad complendum Mundum nata factaq; ſunt: non tamẽ vt corporei laboris officio orbem iſtum manibus ſuis inſtruxerit; ſed qui quadam infatigabili prouidẽtia, & procul poſita cuncta contingat, & maximis interuallis diſiuncta complectatur. nec ambigitur eum præſtantem atque ſublimem ſedem tenere, & poetarum laudibus nomen eius conſulum ac regum nuncupationibus prædicari, & in arduis arcibus habere ſolium conſecratum. Denique propiores quoſqne de poteſtate eius amplius trahere. corpora illa cæleſtia & quanto finitima ſunt ei, tanto amplius de Deo carpere: multoq; minus quæ ab illis ſunt ſecunda, & ad hæc vſque terrena, pro interuallorum modo indulgentiarum Dei ad nos vſque beneficia peruenire. Sed cum credamus Deum per omnia permeare, & ad nos, & ad vltra poteſtatem ſui nomi-

nominis tendere; quantum abeſt, vel imminet, tantum exiſtimandum eſt eum amplius minusue rebus vtilitatis dare. Quare rectius eſt atque honeſtius ſic arbitrari ſummam illam poteſtatem, ſacratam cæli penetralibus, & illis qui longiſſime ſeparantur, & proximis vna eademque ratione, & per ſe & per alios opem ſalutis afferre, neque penetrantem atque adeuntem ſpecialiter ſingula, nec indecore attrectantem cominus cuncta. Talis quippe humilitas deiecti eſt & minus ſublimis officii, ne homini quidem conuenit ei qui ſit paululum conſcientiæ celſioris. Militiæ principes & curiæ proceres, & vrbium ac domorum rectores, dico nunquam commiſſuros eſſe, vt id ſuis manibus factum velint, quod ſit curæ, leuioris fuſciorisque, quæ nihilo ſequius poſſint facere dominorum imperio, miniſteria ſeruulorum. Exemplo quale ſit iſtud intellige. Cambyſes, & Xerxes, & Darius, potentiſſimi reges fuerunt. horum præpotentiam, quam ex opibus collegerant, lenocinium vitæ effecerat celſiorem: cum eorum alter apud Suſam & Ecbatanas, vt in fano quodam ſacratus, nulli temere notitiam oris ſui panderet: ſed circumſeptus admirabili regia, cuius tecta fulgerent eboris niue, argenti luce, flammea auri vel electri claritate: limina vero alia præ aliis erant. interiores fores, exteriores ianuæ muniebant, portæque ferratæ, & muri adamantina firmitate; ante fores, ſtipatoreſque regalium laterum, tutela peruigili, cuſtodiam per vices fortium ſuſtinebant. Erant inter eos & diuiſa officia. in comitatu regio armigeri quidam, at extrinſecus ſinguli cuſtodes locorum erant, & ianitores, & atrienſes. Sed inter eos Aures regiæ, & Imperatoris Oculi quidam homines vocabantur. Per quæ officiorum genera rex ille ab hominibus Deus eſſe credebatur: cum omnia vbiquaque egererentur, ille Oracuſtarum relatione diſcebat. Diſpenſatores pecuniæ, quæſtores vectigalium, tribunos ærarios habebat. Alios & alios præfecerat cæteris vrbibus, alii venatibus agendis prouinciam nacti; pars donis & muneribus præfecti putabantur & cæteri perpetuis magniſque, curis & obſeruationi ſingularum rerum oppoſiti erant Sed omne Aſiaticum regnum ab occidente Helleſpontus terminabat, ab ortu gens inchoabat Indorum. Duces ac ſatrapæ vbique diſpoſiti, & permixta locis omnibus mancipia regalia. Ex eo numero erãt excurſores diurni, atq; nocturni exploratores, & nuntii ſpecularũ ſucceſſores aſſidui.

Tum horum per vices incenſæ faces ex omnibus regni ſublimibus locis in vno die Imperatori ſignificabant quod erat ſcito opus. Igitur regnum illud ita componi oportet cum Mundi aula, vt inter ſe comparantur ſummus atque exuperantiſſimus Diuum, & homo ignauus & peſſimus. Quod ſi cui viro, vel cuilibet regi indecorum eſt per ſemetipſum procurare omnia quæ proficiunt; multo magis Deo inconueniens erit. Quare ſic putandum eſt, eum maxime maieſtatem retinere, ſi ipſe in alto reſidens; eas poteſtates per omnes partes mundi orbiſque diſpenſet, quæ ſint penes Solem ac Lunam cunctumque cælum. Horum enim cura ſalutem terrenorum omnium gubernari. Nec multis [ei] opus eſt, nec partitis hominum conſeruitiis: quibus, propter ignauiam, appoſitum eſt pluribus indigere. An non eiuſmodi compendio machinatores fabricarum, aſtutia vnius conuerſionis multa & varia pariter adminiſtrant, etiam illi, qui in ligneolis hominum figuris geſtus mouent? quando filum membri quod agitari ſolet traxerint, torquebitur ceruix, mutabit caput: oculi vibrabunt: manus ad omne miniſteriũ præſto erunt: nec inuenuſte totus videbitur viuere. Haud ſecus etiam cæleſtis poteſtas, cum initium ſcientiæ & ſalutifera opera mouerit; ab imo ad ſecundum, & deinceps ad proprium, & vſque ad ſupremum, attactu continuo vim ſuæ maieſtatis inſinuat: & aliud alio commouetur, motuſque vnius alteri mouendi ſe originem tradit. Mutuo equidem conſentiunt, non vna, ſed diuerſa via, & plerunq; contraria. Sed prima emiſſione ad motum data, ſimplicique inchoato principio, impulſibus mutuis, vt ſupra dictum eſt, mouentur quidem omnia; ſed ita, vt ſi quis ſphæram & quadratum & cylindrũ & alias figuras per procliue ſimul iaciat, deferentur quidem omnia, ſed non eodem genere mouebuntur. Nec illud diſſimile exemplum videri oportet, ſi quis pariter patefacto gremio, animalium multitudinem ſimul abire patiatur, volucrum, nantium, atque terreſtrium greges enimuero ad ſuum [locum] quæq;, duce Natura, properabunt: pars aquam repetens; illa, inter cicures atque agreſtes legibus & inſtitutis ſuis [naturali lege] aggregabuntur & ibunt per aeris vias præpetes quibus hoc Natura largita eſt. Atque vt ab vno ſinu abeundi facultas conceſſa omnibus fuerit. Sic natura Mundi

eſt

eſt cōſtituta Nā cum cælum omne ſimplici circumactu voluatur, nocte dieque diſtinctum diuerſis menſurarum æqualitatibus ſeparatum, quamuis vna ſphæra omnia concluſerit: incrementis tamen globi ſui, deciſioneque luminis menſtrua tempora Luna ſignificat, & cæli ſpatium Sol annua reuerſione colluſtrat, eiuſque comites amœnus Lucifer, & comis Cyllenius ſtella. Etenim Pyrois Mauortium ſidus circuli ſui biennio conficit ſpatia: Iouis clarum fulgenſque, ſexies eadem multiplicat curſibus ſuis tempora, quæ Saturnus ſublimior triginta ſpatiis annorum circumerrat. Verum inter hæc vna Mundi conuerſio, vnuſque reuerſionis eſt orbis, & vnus concentus, atque vnus ſtellarum chorus: ex diuerſis occaſibus ortibuſque. Hoc ornamentum, & monile rectiſſime κόσμος Græca lingua ſignificat. At enim vt in choris, cum dux carminis hymno præcinit, concinentium vulgus virorum & feminarum mixtis grauibus & acutis clamoribus vnam harmoniam reſonant: ſic diuina mens mundanas varietates, adinſtar vnius concentionis, releuat. Nam cum cælum confixum vaporatis & radiantibus ſtellis, inerranti curſu feratur, & reciprocis itineribus aſtra conſurgant: Sol quidem Omnituens ortu ſuo diem pandit, occaſu noctem reducit: condituſque vel relatus per plagas mundi, quatuor temporum vices mutat. hinc tempeſtiui imbres & ſpiritus haud infœcundi. hinc alimenta nobis ſuppetunt earum rerum quas accedere Deus his Mundi partibus voluit. His appoſiti ſunt torrentium curſus, & tumores vndarum, emicationeſque ſyluarum, frugalis maturitas, fœtus animalium, educationes atque obitus ſingulorum. Cum igitur, Rex omnium & pater quem tantummodo animæ oculis noſtræ cogitationes vident, machinam [omnem] iugiter per circuitum ſuis legibus terminatam, claram & relucentem ſideribus ſpecieſque innumeras modo propalam, ſæpe conrectas, ab vno, vt ſupra dixi, principio agitari iubet, [agitatur.] ſimile iſtud eſſe bellicis rebus hinc liceat arbitrari. Nam cum tuba bellicum cecinit; milites clangore incenſi, alius accingitur gladio, alius clypeum capit; ille lorica ſe induit, hic galea caput vel crura ocreis inuoluit: ille equum temperat frenis, & loris iugales ad concordiam copulat. & protinus vnuſquiſque competens

capeſſit officium. Velites excurſionem adornant, ordines principes curant, equites cornibus præſunt. cæteri negotia quæ nacti ſunt agitant: cum interea vnius ducis imperio tantus exercitus paret ei quem præfecerit [rex] penes quem eſt ſumma rerum. Non aliter diuinarum & humanarum rerum ſtatus regitur, quando vno moderamine contenta omnia, penſum ſui operis agnoſcunt; curaque omnibus occulta, vis nullis oculis obuia, niſi quibus mens ſuæ lucis aciem intendit. Nec tamen hoc vel illi ad moliendum, vel nobis ad intelligendum obeſt. De inferiore licet imagine capiamus exempla. Anima in homine non videtur: & tamen fateantur omnes neceſſe eſt huius opera omnia, quæ per hominem præclara fiunt, prouenire: neque animæ ipſius qualitatem ac figuram oculis occurrere, ſed momentis ab ea geſtarum rerum intelligi qualis & quanta ſit. Omne quippe humanæ vitæ præſidium ingenio eius eſt paratum: cultus agrorum, vſus frugum, artificum ſolertia, prouentus artium, commoditateſque vitæ humanæ. Quid de legibus dicam, quæ ad manſuefaciendos homines ſunt inuentæ? quid de ciuilibus inſtitutis ac moribus, qui nunc populorum otioſis conuentibus frequentantur; aſperitates bellorum pacata mitigantur quiete? Niſi forte tam iniuſtus rerum æſtimator poteſt eſſe, qui hæc eadem de Deo neget, quem videat eſſe viribus exuperantiſſimum, auguſtiſſima ſpecie, immortalis æui, genitorem virtutem, ipſamque virtutem. Vnde nihil mirum eſt, ſi mortales oculi eius non capiunt aſpectum, quando diuinorum operum veſtigiis ſit perſpicuus atque manifeſtus. Cæterum ea quæ vel cælo accidere oculis aduertimus. & aerem fieri ex aqua; etiam illa fieri à Deo credenda ſunt, cuius rutela Mundi huius & cura eſt. de quo Empedocles prudenter his verbis ſenſit:

Πάνθ᾽ ὅσα τ᾽ ἦν, ὅσα τ᾽ ἐστὶν, ἰδ᾽ ὅσσα τε ἔσται ὀπίσσω
Δένδρεά τ᾽ ἐβλάστησε καὶ ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες
Θῆρές τ᾽ οἰωνοί τε καὶ ὑδατοθρέμμονες ἰχθῦς.

Phidiam illum, probum quem fictorem fuiſſe tradit memoria, vide ipſe in clypeo Mineruæ, quæ artibus Athenienſibus præſidet, oris ſui ſimilitudinem colligaſſe, ita, vt ſi quis olim artificis voluiſſet exinde imaginē ſeparare, ſoluta cōpage, ſimulachri totius incolumitas interiret. Ad hoc inſtar Mundi ſalutem tuetur Deus, apta & reuincta ſui numinis poteſtate. Huius locum quęrimus; neq; finitumus eſt terrę contagionibus, ne-

bus, neque tamen medius in aëre turbido, verùm in mundano faſtigio. quem Græci ὀυρανὸν rectè vocant; vt qui ſit altitudinis finis. & iidem ea ratione eum ὄλυμπον nominant, quē ab omni fuſcitate ac perturbatione vident liberum. Neque enim caliginem nubium recipit, vel pruinas vel niues ſuſtinet: nec pulſatur ventis, nec imbribus cæditur. Hæc enim nec Olympo, qui eſt celſitudinis ſummæ, contingere, poeta his verbis cecinit:

Ουλυμπόν δ' ὅθι φασὶ θεῶν ὅδες ἀσφαλὲς αἰεὶ
Εμμεναι, ὅτ' ἀνέμοισι τινάσσεται, ὅτι ποτ' ὄμβρῳ
Δεύεται, ὅτε χιὼν ἐπιπίλναται, ἀλλὰ μάλ' αἴθρη
Πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἀναδέδρομεν αἴγλη.

Hanc opinionem communis mos, & hominum obſeruationes ſecutæ, affirmant, ſuperiora eſſe Deo tradita. Namque habitus orantium ſic eſt, vt manibus extenſis in cælum precemur. Romanus etiam poeta ſic ſenſit:

Aſpice hoc ſublime candens, quē inuocant omnes Iouem.

Vnde illa quæ videntur, ſuntque omnibus præſtantiora, eaſdem ſublimitates regionum tenent, Aſtra cæleſtia, & Mundi lumina. ac meritò illis licet ordine perpetuo frui, nec diuerſis ſpatiis temporum obſeruantiſſimam legem ſuorum aliquando itinerum mentiuntur. Terrena omnia, mutationes & conuerſiones, poſtremò interitus habent. Namque immodicis tremoribus terrarum diſſiluiſſe humum, & interceptas vrbes cum populis, ſæpe cognouimus. Audiuimus etiam aruptis imbribus prolutas eſſe totas regiones. Illas etiā quæ prius fuerint continentes, hoſpitibus atque aduenis fluctib' inſulatas; alias deſidia maris, pedeſtri acceſſu peruias factas. Quid? qui ventis & procellis ciuitates euerſas eſſe meminerunt? quid? cùm incendia de nubibus emicarunt, cùm Orientis regiones Phaethōtis ruina, vt quidam putant, conflagratæ perierunt? In Occidentis plagis ſcaturigines quædam ac proluuiones eaſdem ſtrages dederunt. Sic ex Ætnæ verticibus quondam effuſis crateribus, per decliuia, incendio diuino, torrentis vice, flammarum flumina cucurrerunt. in quo periculi vertice egregium pietatis meritum fuiſſe cognouimus. Namque eos qui principio fragoris territi, ſenſum tamen clementiæ miſericordiæque retinebant, & grandæuos parentes ereptos volucri clade ſuis ceruicibus ſuſtinebant: illa flammarum fluenta diuino ſeparata diſcidio, quaſi duo flumina ex vno fonte manantia, locum illum

ambire maluerunt obſidione innocenti. Inerant boni baiuli, religioſis ſarcinis occupati. Poſtremò quod eſt in triremi gubernator, in curru rector, præcentor in choris, Lex in vrbe, dux in exercitu; hoc eſt in Mundo Deus: niſi quod ceteris ærumnoſum, & multiplex, & curarum innumerabilium videtur eſſe hoc ipſum, alicuius officij principem fieri; Deo verò nec triſtis, nec onerosa eſt imperij ſui cura. Namq; nobis circumfert & regit cunctas formas natura, quas diuerſis regionibus commouens: vt eſt lex ciuitatis ſemel promulgata, perpetuis obſeruationum rationibus fixa, ipſa quidem immutabilis, at eius arbitrio parentium mentes agitantur, nutuq; eius & dominatione flectuntur: & vt ſeruis eius magiſtratus tribunalia, principia milites frequentabunt, recuperatores iudiciis præſidebunt: decuriones etiam quibus eſt ius dicendæ ſententiæ, ad conſeſſum publicum commeabũt: & alius ad Minutiam frumentatum venit: & aliis in iudiciis dies dicitur, reus ita purgandi ſe neceſſitate, vt inſectãdi ſtudio accuſator venit; ille moriturus ad ſupplicij locũ ducitur: hic ad conuiuij repotia & veſpertinus comeſſator aduentat. Sunt & publicarum epularum apparatus; & lectiſternia Deorum, & dies feſti, ludi ſcenici, ludique Circenſes. Diis ſacrificatur, Geniis miniſtratur: obiis libatio profunditur, aliusque alio fungitur munere: parentque omnes iuſſis legum & communis imperij. Videaſque illam ciuitatem pariter ſpirantem Panchæis odoribus, & graueolentibus cænis, reſonantem hymnis & carminibus & canticis: eandem etiam lamentis & ploratibus eiulantem. Ad hunc modum res agi in Mundo æſtimemus. Lex illa vergens ad æquitatis tenorem ſit Deus, nulla indigens correctione mutabili. Quippe ſicut Mundi vniuerſitas regitur; dum ſpeculatur ad omnia rector eius, atque immutabiliter incumbit, ſpagiturque vis illa ſeminibus incluſa per naturas omnium ſpecieſque & genera digeſta: ſic faciles vitium lapſus, & palmarum ardua, perſicorum rubor, lenitas mali gignitur & dulcitas fici & quæ infelicia propter infœcunditatem vocamus, tamen vtilia ſunt alio pacto: Platani, vt ait poëta, vmbras potantibus miniſtrantes, acuta pinus & raſiles buxi, & odora laurus, cupreſſorum odoratius lignum. Tandem omnium animalium agreſtium & cicurum, pennatarum & pedeſtrium & aquatilium natura gignitur, nutritur, abſumitur, parens cæleſtibus inſtitutis. πᾶν γὰρ ἑρπετὸν τὴν γῆν νέμεται, vt Heraclitus ait. Et

cum

cùm ſit vnus, plurimis nominibus cietur, propter ſpecierum multitudinem, quarum diuerſitate fit multiformis & à iuuando Iupiter dicitur: quem ζῆνα Græci quod vitæ noſtræ auctor ſit, rectiſſime appellant. Saturnum etiam illi κρόνον quaſi χρόνον id eſt, quemdam inceptum ab origine, interminū ad finē Tempus appellant. Dicitur & fulgurator, & Tonitrualis, & Fulminator, etiam Imbricitor, & item Serenator, & plures eum Frugiferum vocant, multi Vrbis cuſtodē, alij hoſpitalem, Amicalemq; & omnium officiorum nominibus appellant. Eſt & militaris, & triumphator, & propagator, & tropæophorus, & multo plura eiuſmodi apud aruſpices & Romanos veteres inuenies. Orpheus verò hanc effari poteſtatem volens, his de eo verbis canit:

Ζεὺς πρῶτος γένετο, ζεὺς ὕστατος ἀρχικέραυνος.
Ζεὺς κεφαλή, ζεὺς μέσσα, διὸς δ᾽ ἐκ πάντα τέτυκται
Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
Ζεὺς ἄρσην γένετο, ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο νύμφη.
Ζεὺς πνοιὴ πάντων. ζεὺς ἀκαμάτου πυρὸς ὁρμή.
Ζεὺς πόντου ῥίζα. ζεὺς ἥλιος, ἠδὲ σελήνη.
Ζεὺς βασιλεύς. ζεὺς ἀρχὸς ἁπάντων, ἀρχικέραυνος.
Πάντας γὰρ κρύψας αὖτις φάος ἐς πολυγηθὲς
Ἐξ ἱερῆς κραδίης ἀνενέγκατο μέρμερα ῥέζων.
Primus cunctorum eſt, & Iupiter vltimus idem,
Iupiter & caput & medium eſt. Sunt ex Ioue cuncta.
Iupiter eſt terræ baſis, & ſtellantis Olympi
Iupiter & mas eſt, eſtq; idem nympha perennis.
Spiritus eſt cunctis, validuſq; eſt Iupiter ignis.
Iupiter eſt pelagi radix; eſt Lunaq; Solq;,
Cunctorum rex eſt, princepsq;, & originis auctor,
Namq; ſinu occultans, dulces in luminis auras
Cuncta tulit, ſacro verſans ſub pectore curas.

Fatum autem, [quod] Græci εἱμαρμένην à tractu quodam cauſarum inuicem ſe continentium, volunt dici decretū, idē πεπρωμένην dicunt, quod omnia in hoc ſtatu rerum definita ſint, nec ſit in hoc Mundo aliquid interminatum. idem Fatum μοῖραν vocant, quòd ex partibus conſtet. hinc νέμεσιν, quòd vnicuique attributio ſua ſit adſcripta. Adraſtea eademque ineffugibilis neceſſitas vltionis. Sed tria Fata ſunt; numerus cum ratione temporis faciens, ſi poteſtatem earum ad eiuſdē ſimilitudinē temporis referas. Nam quod in fuſo perfectū eſt præteriti tēporis habet ſpeciem; & quod torquetur

in digitis, momenti præſentis indicat ſpatia: & quod non dum ex colo tractum eſt, ſubactumque cura digitorum, id futuri & conſequentis ſeculi poſteriora videtur oſtendere Hæc illis conditio ex nominum eorundem proprietate contingit. vt ſit Atropos præteriti temporis fatum quod ne Deus quidem faciet infectum. Futuri temporis Lacheſis a fine cognominata, quod etiam illis quæ futura ſunt, finem ſuum Deus dederit: Clotho præſentis temporis habet curam, vt ipſis actionibus ſuadeat, ne cura ſolers rebus omnibus deſit. Deum verò ire per omnes terrasque non fruſtra arbitrabitur, qui audiet Platonis hæc verba: Deus namque, ſicut vetus, inquit, continet ratio, principia & fines, & media rerum omnium penetrat, atque illuſtrat & curru volucri ſuperfertur. Eundem Deum vltrix neceſſitas, ſemper & vbique comitatur, eorum qui a ſacra lege diſceſſerint vindex futura. quam faciet ille mitificam, qui ſtatim à tenero & ipſis incunabulis intellexit, extimuit, eique ſe totum dedit atque permiſit.

HERMETIS TRISMEGISTI DE NATVRA DEORVM, AD ASCLEPIVM ADLOCVTA,

APVLEIO MAVDARENSI PLATON. INTERPRETE.

ASCLEPIVS, Aſclepius iſte pro ſole mihi eſt Deus. Deus te nobis ô Aſclepi vt diuino ſermoni intereſſes adduxit, eique tali qui merito omnium antea à nobis factorum vel nobis diuino numine inſpiratorum videatur eſſe religioſa pietate diuinior: quem ſi intelligens videris, eris omnium bonorum tota mente pleniſſimus. Si tamen multa ſunt bona, & non vnum, in quo ſunt omnia, alterum enim alterius conſentaneum eſſe dinoſcitur, omnia vnius eſſe, aut vnum eſſe omnia. Ita enim ſibi eſt vtrumque connexum, vt ſeparari alterium ab vtroque non poſſit. Sed de futuro ſermone

mone hoc diligenti intentione cognoſces. Tu verò ô Aſclepi procede paululum, atque nobis qui interſit euoca. Quo ingreſſo, Aſclepius etiam Ammonem intereſſe ſuggeſſit. Triſmegiſtus ait; nulla inuidia Ammonem prohibet à nobis. Etenim ad eius nomen multa meminimus à nobis eſſe conſcripta, uti etiam ad Tatium amantiſſimum & cariſſimum filium, multa Phyſica exoticaque plurima, tractatum hunc autem tuo ſcribam nomine. Præter Ammonem vero nullum euoca alterum, ne tantæ rei religioſiſſimus ſermo multorum interuentu præſentiaque violetur. Tractatum enim tota numinis maieſtate pleniſſimum irreligioſæ mentis eſt multorum conſcientiæ publicare. Ammone etiam aditum ingreſſo, ſanctoque illo, quatuor virorum religione, & diuina Dei completo præſentia, competenti venerabiliter ſilentio ex ore Hermis, animis ſingulorum mentibuſq; pendentibus, diuinus Cupido ſic eſt orſus dicere:

O Aſclepi omnis humana immortalis eſt anima, ſed non vniformiter cunctæ, ſed aliæ alio more vel tempore. Non enim ô Triſmegiſte omnis vnius qualitatis eſt anima? Trismegistvs. O Aſclepi, vt celeriter de vera rationis continentia decidiſti! Non enim hoc dixi omnia vnum eſſe, & vnum omnia, vtpote quia in creatore fuerint omnia, antequam creaſſet omnia, nec immerito ipſe dictus eſt omnia, cuius membra ſunt omnia. Huius itaque qui eſt vnus omnia, vel ipſe eſt creator omnium, in hac tota diſputatione curato meminiſſe. De cœlo cuncta deſcendunt in terram, & in aquam, & in aera. Ignis ſolum, quod ſurſum verſus fertur, viuificat, quod deorſum ei deſeruiens. At verò quicquid de alto deſcendit generans eſt, quod ſurſum verſus emanat nutriens. Terra ſola in ſeipſa conſiſtens, omnium eſt receptrix, omniumque generum quæ accipit reſtitutrix. Hoc ergo totum, ſicut meminiſti, quod eſt omnium vel omnia anima & mundus à natura comprehenſa agitantur, ita omniū multiformi imaginum æqualitate variata, vt infinitæ qualitatū ex interuallo ſpecies eſſe noſcantur, adunatæ tamen ad hoc vt totum vnum & ex vno omnia eſſe videantur. Totus itaque quibus formatus eſt mundus, elementa ſunt quatuor Ignis, Aqua, Terra, Aër, mundus vnus, Anima vna & Deus vnus. Nunc mihi adeſto totus quantum mente vales, quantum calles aſtutia. Diuinitatis etenim ratio diuina ſenſus intentione noſcenda torrenti ſimillima eſt fluuio è ſummo in

pronum præcipiti rapacitate currenti, quo efficitur vt intentionem noſtram non ſolum audientium, verum etiam tractantium ipſorum celeri velocitate prætereat. Cælum ergo ſenſibilis Deus adminiſtrator eſt omnium corporum, quorum augmenta detrimentaq; ſol & luna ſortiti ſunt. Cæli verò & ipſius animæ & omnium quæ in mundo inſunt, ipſe gubernator eſt, qui eſt effector omniũ Deus. A ſupradictis enim omnib. quorũ idẽ gubernator Deus omniũ frequẽtatio fertur influens per mundũ & animam omnium generum & omnium ſpecierum, perq; rerum naturam. Mundus autem præparatus eſt a Deo receptaculum omniformium ſpecierũ. Naturam autem per ſpecies imaginans, mundum per quatuor Elementa ad cælum vſque perduxit, cuncta Dei viſibus placitura. Omnia autem deſuper pendentia in ſpecies diuiduntur, hoc quo dicturus ſum genere. Genera rerum omnium ſuas ſpecies ſequuntur, vt ſit ita ſoliditas genus Species generis particula. Genus ergo deorum ex ſe deorum faciet ſpecies Dæmonum genus æque & hominum ſimiliter, & volucrum, & omnium quæ in ſe mundus habet, ſui ſimiles ſpecies generat genus. Eſt & aliud animalis genus, ſine anima quidem & tamen non carens ſenſibus. Vnde & beneficiis gaudet, & aduerſis minuitur atq; vitiatur; Omniũ dico quæ in terra radicum ſtirpiumq; incolumitate viueſcunt, quarũ ſpecies per totã ſparſæ ſunt terrã. Ipſum cælũ plenum eſt deo. Supradicta autem genera inhabitant, vſq; ad loca ſpecierũ, quarum omnium rerũ immortales ſunt ſpecies. Species enim pars eſt generis, vt homo humanitatis, quam neceſſe eſt ſequi qualitatem ſui generis. Vnde efficitur, vt quamuis omnia genera ſint immortalia, ſpecies tamen non omnes immortales ſunt. Diuinitatis enim genus & ipsũ & ſpecies immortales ſunt. Reliquiorum vero genera, quorum æternitas eſt generis, quamuis per ſpecies occidat, naſcendi tamen fœcunditate ſeruatur, ideoq; ſpecies mortales ſunt, vt homo mortalis ſit, immortalis humanitas. Omnibus tamen generibus omniũ generum ſpecies miſcentur, quædam quæ ante factæ ſunt, quædam quæ de his qua factæ ſunt fiunt. Hæc itaq; quę fiunt, aut à diis, aut à dæmonibus, aut ab hominibus fiunt omnes ſimillimę generibus ſuis ſpecies. Corpora enim impoſſibile eſt conformari ſine nutu diuino; ſpecies figurari, ſine adiutorio dæmonum animalia inſtitui & coli ſine hominibus non poſſunt. Quicunque igitur dæmonum à genere

ſuo

ſuo defluentes, in ſpeciem fortuito coniuncti ſunt, alicuius ſpeciei generis diuini proximitate & conſortio diis ſimiles habentur. Quorum verò dæmonum ſpecies ſunt: qualitate ſui generis perſeuerant, hi amantes hominum rationem, dæmones nuncupantur. Similiter eſt & hominum, aut eo amplior. Multiformis enim variaque humani generis ſpecies, & ipſa à prædicto deſuper adueniens conſortio, omnium aliarum ſpecierum multas & propè omnium per neceſſitatem coniunctiones facit. propter quod & propè deos accedit, qui ſe mente qua diis iunctus eſt diuina religione diis iunxerit, & dæmonũ qui iis iunctus eſt. Humani verò qui medietate ſui generis contenti ſunt, & reliquæ ſpecies iis ſimiles erunt, quorum ſe generis ſpeciebus iunxerunt. Propter hoc ô Aſclepi magnum miraculum eſt homo animal adorandum atque honorandum. Hoc enim in naturam dei tranſit, quaſi ipſe ſit deus. hoc dæmonum genus nouit, vtpote qui cum iiſdem ortum ſe eſſe cognoſcat. hoc humanæ naturæ partem in ſeipſo deſpicit, alterius partis diuinitate confiſus. O hominum quanta eſt natura, temperata felicius, ac diis cognata diuinitate coniunctus, partẽ ſui, qua terrenus eſt intra ſe deſpicit, cætera omnia quibus ſe neceſſarium eſſe cæleſti diſpoſitione cognoſcit, nexu ſecum caritatis aſtringit, ſicq; ſuſpicit cælum. Sic ergo feliciore loco medietatis eſt poſitus, vt quæ infra ſe ſunt diligat, ipſe à ſuperioribus diligatur, colit terram, elementis velocitate miſcetur, acumine mẽtis in maris profunda deſcendit, omnia illi licent, non cælum illi videtur altiſſimum, quaſi enim è proximo ſagacitate animi metitur. Intentionem animi eius nulla aëris caligo confundit, non denſitas terræ operam eius impedit, non aquę altitudo profunda deſpectum eius obtundit, omnia idem eſt & vbique idem eſt. Horum omnium generum, quæ ſunt animalia, deſuper, deorſum [radices] peruenĩẽtes habent. Inanimaliũ autẽ de imo in ſuperna viua radice ſylueſcunt. Quędã autẽ duplicibus aiuntur elementis, quæ iam ſimplicibus. Alimenta autem ſunt bina, animę & corporis, è quibus animalia cõſtant. Anima mundi inquieta ſemper agitatione nutritur. Corpora ex aquã & terra inferioris mũdi alimentis augeſcũt. Spiritus quoq; plena ſunt omnia, permixtus cũctis cuncta viuificat, ſenſu addito ad hominis intelligentiã, quæ quinta pars ſola homini conceſſa eſt ex æthere. Sed de animalibus cunctis humanos tantum ſenſus ad diuinæ rationis intelli-

gentiam exornat, erigit atque ſuſtollit. Sed quoniam de ſenſu commoneor dicere, paulo poſt & huius rationem vo[illegible] exponam. eſt enim ſanctiſſima & magna, & non minor quá ea quæ eſt diuinitatis ipſius. Sed nunc vobis expediam quæ cœperam. Dicebam enim in ipſis initio rerum de coniunctione deorum, quâ homines ſoli eorum dignatione perfruuntur. Quicunque etenim hominum tantum felicitatis adepti ſunt, vt illum intelligentiæ diuinum perciperent ſenſum, qui ſenſus eſt diuinior in ſolo deo, & in humana intelligentia. ASCL. Non enim omnium hominum ô Triſmegiſte vniformis eſt ſenſus? TRISM. Non omnes ô Aſclepi intelligentiam veram adepti ſunt, ſed imaginem temerario impetu nulla vera ratione inſpecta ſequentes decipiuntur, quæ in mentibus malitiam parit, & transformat optimum animal in naturam feræ moreſque beluarum. De ſenſu autem & de omnibus ſenſualibus quando & de ſpiritu, tunc totam vobis præſtabo rationem. Solum enim animal homo duplex eſt, & eius vna pars ſimplex, quæ, vt Græci aiunt, οὐσιώδης, quam vocamus diuinæ ſimilitudinis formam. Eſt autem quadruplex quod ὑλικὸν Græcis nos mundanum dicimus ex quo factum eſt corpus, quo circuntegitur illud quod in homine diuinum eſſe iam diximus, in quo mentis diuinitas tecta ſola cum cognatis ſuis, ideſt mentis puræ ſenſibus ſecum ipſa conquieſcat, tanquam muro corporis ſepta. ASCLE. Quid ergo oportuit ô Triſmegiſte hominem in mundo conſtitui, & non in ea parte qua Deus eſt eum in ſumma beatitudine degere? TRISMEGI. Recte quæris ô Aſclepi. Et nos enim rogamus deum vt tribuat nobis facultatem reddendæ rationis iſtius. Cum enim omnia ex voluntate eius dependeant, tum illa vel maximè quæ de tota ſummitate tractantur, quam rationem præſenti diſputatione conquirimus. Audi ergo Aſclepi. Dominus & omnium conformator, quem recte Deum dicimus, quem à ſe ſecundum fecerit, qui videri & ſentiri poſſit, eundem ſecundum ſenſibilem ita dixerim, non ideo quod ipſe ſentiat (de hoc enim an ipſe ſentiat an non alio dicemus tempore) ſed eo quod videntium ſenſus incurrit. Quoniam ergo hunc fecit ex ſe primum & à ſe ſecundum, viſusque eſt ei pulcher, vtpote qui ſit omniũ bonitate pleniſſimus amauit eum vt diuinitatis ſuæ partem. Ergo vt tantus & tam bonus eſſet, voluit alium qui illum quem ex ſe fecerat intueri potuiſſet, ſimulq; & rationis imi-

tatorem

ratorem & diligentiæ fecit hominem. Voluntas etenim dei ipſa ſumma eſt perfectio, vtpote cum voluiſſe & perfeciſſe vno eodemq; temporis puncto compleat. Cùm itaq; eum οὐσιώδη animaduerteret Deus non poſſe omniũ rerum eſſe diligentem, niſi eum mundano integumento contegeret, texit eum corporea domu, taleſque omnes eſſe præcepit, ex vtraq; natura in vnum confundens commiſcenſque quantum ſatis eſſe debuiſſet. Itaq; hominem conformauit ex animi & corporis, id eſt ex æterna & mortali natura, vt animal ita conformatum vtriq; origini ſuæ ſatisfacere poſſit, & mirari atq; orare cæleſtia & æterna & incolere atque gubernare terrena. Modo autem dico mortalia non aquam & terram, quæ duo de quatuor elementis ſubiecit natura hominibus, ſed ea quæ ab hominibus, aut in his, aut de his fiunt aut ipſius terræ cultus, paſcua, ædificatio, portus, nauigationes, communicationes, commodationes alternæ, qui eſt humanitatis inter ſe firmiſſimus nexus, & mundi partis, quæ eſt aqua & terra, quæ pars terrena mundi artium diſciplinarumq; cognitione atq; vſu ſeruatur, ſine quibus mundum Deus noluit eſſe perfectũ. Placitum enim Dei neceſſitas ſequitur, voluntatem comitatur effectus. Neque enim credibile eſt Deo diſpliciturum eſſe quod placuit, cum & futurum id & placiturum multo ante ſciuerit. Sed ô Aſclepi animaduerto, vt celeri mentis cupiditate feſtines audire, quomodo homo cæli, vel quę in eo ſunt, delectum poſſit habere vel cultum. Audi itaque ô Aſclepi. Delectus dei & cæli, cum his quæ inſunt omnibus, vna eſt obſequiorum frequentatio. Hanc aliud animal non confecit, nec diuinorum, nec animalium, niſi ſolus homo. Hominum enim admirationibus, adorationibus, laudibus, obſequiis, cælum cæleſteſq; delectantur. Nec immerito in hominum cœtum muſarum chorus eſt à ſumma diuinitate demiſſus, ſcilicet ne terrenus mundus videretur incultior, ſi modulorum dulcedine caruiſſet, ſed potius vt muſicatis hominum cantilenis concelebraretur laudibus, qui ſolus omnia, aut pater eſt omnium, atq; ita cæleſtibus laudibus nec in terris harmoniæ ſuauitas defuiſſet. Aliqui ergo ipſiq; pauciſſimi pura mente præditi, ſortiti ſunt cæli ſuſpiciendi venerabilem curam. Quicunque autem ex duplici naturæ ſuæ confuſione interiorem intelligentiam mole corporis reſederũt, curandis elementis hiſque inferioribus ſunt præpoſiti. Animal ergo homo, nõ quidem is eo minor quod ex parte mor-

talis ſit, ſed eo forte aptius efficaciusq; compoſitus ad certã rationem mortalitate auctus eſſe videatur, ſcilicet quoniã vtrumq; niſi ex vtraq; materia ſuſtinere nõ potuiſſet, ex vtraque formatus eſt, vt & terrenorum cultum, & diuinitatis poſſet habere delectũ. Rationẽ verò tractatus iſtius ô A[s]c[le]pi, non ſolum ſagaci intentione, verum etiam cupio te animi viuacitate percipere. Eſt enim ratio plurimis incredibilis. Integra autem & vera percipienda ſanctioribus mentibus. Itaq; hinc exordiar. Æternitas dominus Deus primus eſt. Secundus eſt mundus. Homo eſt tertius. Effector mundi Deus, & eorũ quæ inſunt omniũ, ſimul cuncta gubernando, cum ipſo homine gubernatore compoſiti, quod ita totum ſuſcipiens homo id eſt, curam propriam diligentia ſua, efficit vt ſit & ipſe mundus uterque ornamento ſibi, vt ex hac hominis diuina compoſitione mundus Græcè rectius κόσμος dictus eſſe videatur. Is nouit ſe, nouit & mundum ſcilicet vt meminerit quid partibus conueniat ſuis, quæ ſibi vtenda, quibus ſibi inſeruiendũ ſit, recognoſcat. laudes grateſq; maximas agens deo, eius imaginem venerans, non ignarus ſe etiam ſecundum eſſe imaginẽ Dei, cuius ſunt imagines duæ, mũdus [ſcilicet] & homo. Vnde efficitur, vt quoniã eſt ipſius vna compago, parte qua ex anima, & ſenſu, & ſpiritu, atq; ratione diuinus eſt, velut ex elementis ſuperioribus aſcendere poſſe videatur in cælũ: parte verò mundana quæ conſtat ex igni & aqua & aëre, mortalis reſiſtat in terram, ne curæ ſuæ omnia mandata vidua deſertaq; dimittat. Sic enim humanitas ex parte diuina, ex alia parte mortalis eſt effecta in corpore cõſiſtens. Eſt autem menſura eius vtriuſq;, id eſt hominis ante omnia religio, quam ſequitur bonitas. Ea demum tunc videtur cũ[que] ue. fe[ct]a, ſi contra cupiditatem omniũ alienarũ rerum ſit deſpectus virtute munita. Sũt enim ab omnibus diuinæ cognationis partibus aliena omnia quæcunq; terrena corporali cupiditate poſſidentur. quæ meritò poſſeſſionũ nomine nuncupantur, quoniã non nata nobiſcum, ſed poſtea à nobis poſſideri cœperũt. Omnia ergo huiuſmodi ab homine aliena ſunt, etiam corpus, vt & ea quæ appetimus, & illud ex quo appetentiæ nobis eſt vitium deſpiciamus. Vt enim meum animum rationis ducit intentio, homo hactenus eſſe debuit, vt contemplatione diuinitatis partem quæ ſibi iuncta mortalis eſt, mundi interioris neceſſitate ſecundi deſpiciat atque contemnat. Nam vt homo ex vtraque parte poſſit eſſe

plen.ſſi-

pleniſſimus, quaternis cum vtriuſq; partis elementis animaduerte eſſe formatum, manibus & pedibus vtriſque binis, aliiſq; corporis membris quibus inferiori id eſt terreno mũdo deſeruiat. Illis vero partibus quatuor ſenſus animi, memoriæ, atque prouidentiæ, quarum ratione cuncta diuina norit atque ſuſpiciat. Vnde efficitur vt rerum diuerſitates, qualitates, effectus, quantitates, ſuſpicioſa indagatione [homo] ſectetur retardatus verò graui & nimio corporis vitio, has naturæ rerum cauſas, quæ veræ ſunt proprie, prouidere non poſſit. Hunc ergo ſic effectum conformatumque, & tali miniſterio obſequioque prępoſitum a ſummo deo, eumque competenter mundemundum ſeruando, deum pie colendo, digne & competenter in vtroque dei voluntati parentem, talem quo munere credis eſſe munerandum? Siquidem cum Dei opera ſit mundus, eiuſque pulchritudinem qui diligentia ſeruat atque auget operamque ſuam cum Dei voluntate coniungit, cum ſpeciem quam ille intentione diuina formauit, adminiculo ſui corporis, diurno opere curaque componit, quo munere credis eſſe munerandum? niſi eo quo parentes noſtri munerati ſunt, quo etiam nos quoque munerari, ſi foret diuinæ pietati complacitum, optamus piiſſimis votis [id eſt] vt emeritos atque exutos mundana cuſtodia, nexibus mortalitatis abſolutos, naturæ ſuperioris partis, id eſt diuinæ, puros ſanctoſque reſtituat. ASCL. Iuſte & veredicis ô Triſmegiſte. Hæc eſt enim merces pie ſub Deo diligenterque cum mundo viuentibus. Secus enim impieque qui vixerint, & reditus denegatur in cęlum, & conſtituitur in corpora alia indigna ſancto animo & fœda eſt migratio, vt iſte rationis ſermo proceſſit ô Triſmegiſte futuræ æternitatis ſpe animæ in mundana vita periclitãtur. Sed aliis incredibile, aliis fabuloſum, aliis forſitan videtur eſſe deridẽdum. Res enim dulcis eſt in hac corporali vita qui capitur de poſſeſſionibus fructus. Quare animã, obtorto, vt aiunt, detinet collo, vt in parte ſui, qua mortalis eſt, inhæreat, nec ſinit partem diuinitatis agnoſcere, inuidens immortalitati malignitas. Ego enim tibi quaſi prædiuinans dixero nullum poſt nos habiturum delectum ſimplicẽ, qui eſt philoſophiæ, quæ ſola eſt in cognoſcenda diuinitate frequens obtuitus & ſancta religio. Multi etenim & eam multifaria ratione confundunt. Quomodo ergo multi incomprehenſibilem philoſophiam efficiunt, aut quemadmodum eam multifaria

ratione confundunt? TRISMEG. O Aſclepi, hoc modo in varias diſciplinas. nec comprehenſibiles, eam calida commentatione miſcentes, Arithmeticen & Muſicen & Geometriam. Puram autem philoſophiam, eamque tantum diuina religione pendentem, tantum intendere in reliquias oportebit, vt apocataſtaſis aſtrorum ſtationes præfinitas, curſumque commutationis numeris conſtare miretur. Terræ verò dimenſiones, qualitates, quantitates, maris profunda, ignis vim, & horum omnium effectus naturamque cognoſcens miretur, adoret, atque collaudet artem mentemque diuinam. Muſicen verò noſſe nihil aliud eſſe, niſi cunctarum rerum ordinem ſcire, quæque ratio diuina ſortita ſit. Ordo enim rerum ſingularium in vnum omnium artifici ratione collatus, concentum quemdam melo diuino dulciſſimum veriſſimumque conficiet. ASCLEP. Qui ergo homines poſt nos erunt? TRIS. Sophiſtarum calliditate decepti, à vera, pura, ſanctaque philoſophia auertentur. Simplici enim mente & anima diuinitatem colere, eiuſque facta venerari, agere etiam Dei voluntati gratias quæ eſt bonitatis ſola pleniſſima, hæc eſt nulla animi importuna curioſitate violata philoſophia, & de his ſit hucuſque tractatum. De ſpiritu verò & de his ſimilibus hic ſumatur exordium. Fuit Deus & ὕλη, quem Græcè credimus mundum. & mundo comitabatur ſpiritus [vel inerat mundo ſpiritus] ſed non ſimiliter vt Deo, nec Deo hæc de quibus mundus, idcirco non erant quando [nata] non erant, ſed in eo iam tunc erant vnde naſci habuerunt. Non [enim] ea ſola non nata dicuntur quæ necdum nata ſunt, ſed ea quæ carent fœcunditate generandi, ita vt ex eis nihil naſci poſſit. Quæcunque ergo ſunt quibus ineſt natura generãdi hæc & generabilia ſunt, de quibus naſci poteſt, tametſi ea ex ſe nata ſint. Neque enim dubitatur ex his quæ ex ſe nata ſunt, facile naſci poſſe, de quibus cuncta naſcuntur. Deus ergo ſempiternus, Deus æternus, nec naſci poteſt, nec potuit: hoc eſt, hoc fuit, hoc erit ſemper. Hæc ergo eſt quæ ex ſe tota eſt natura Dei. Hyle autem vel mundi natura & ſpiritus quamuis nata non videantur a principio, tamen in ſe naſcendi procreandiq; vim poſſident, atque naturam fœcunditatis. Etenim initium in qualitate naturæ eſt quæ & conceptus & partus in ſe poſſidet vim atq; materiam. Hæc itaque ſine alieno conceptu eſt ſola generabilis. At vero ea quæ vim ſolam concipiendi habent ex alte-

rius

ſius commixtione naturæ, ita diſcernenda ſunt, vt hic locus mundi cum iis quæ in ſe ſunt videatur eſſe non natus, qui vtrique in ſe vim potius naturæ habet. Locum autem dico, in quo ſunt omnia. Neque enim hæc omnia eſſe potuiſſent, ſi locus deeſſet qui omnia ſuſtinere potuiſſet. Omnibus enim rebus quæ fuerunt, præcauendum eſt loco. Nec qualitates enim, nec quantitates, nec poſitiones, nec effectus dignoſci potuiſſent earum rerum quæ nuſquam ſunt. Sic ergo & mundus quamuis natus non ſit, in ſe tamen omnium naturas habet, vtpote qui omnibus iis ad concipiendum ſinus præſter fœcundiſſimos. Hoc ergo eſt totum qualitatis materiæ quæ creabilis eſt, tametſi creata non eſt. Sicut enim in natura materiæ qualitas fœcunda eſt, ſic & malignitatis eadem eſt æque fœcunda. Nec ergo dixi o Aſclepi & Ammon, quod a multis dicitur, non poterat Deus incidere atque auertere a rerum natura malitiam. quibus reſpondendum nihil omnino eſt. Veſtri tamen cauſa & hæc proſequar quæ cœperam, & rationem reddam. Dicunt enim ipſi Deum debuiſſe omnifariam mundum a malitia liberare. Ita enim in mundo eſt, vt quaſi membrum ipſius videatur eſſe. Prouiſum cautumq; eſt quantũ rationabiliter potuiſſet à ſummo Deo, tũc cum ſenſu, diſciplina, intelligentia mentes hominũ eſt munerare dignatus. Hiſce enim rebus quibus cęteris anteſtam* animalibus ſolis poſſumus malitiæ fraudes, dolos, vitiaq; vitare. Ea enim qui antequam iis implicitus eſt ex aſpectu vitarit, is homo eſt diuina intelligẽtia prudentiaq; munitus. Fũdamentũ enim eſt diſciplinæ in ſumma bonitate conſiſtens. Spiritu autem miniſtrantur omnia & vegetantur in mundo. qui quaſi organum vel machina ſummi Dei voluntati ſubiectus eſt. Itaq; hactenus intelligatur a nobis mente ſola intelligibilis, ſummus qui dicitur Deus, rector gubernatorq; ſenſibilis Dei, eius qui in ſe circumplectitur omnẽ locum, omnẽ rerum ſubſtantiam; totamq; gignentium creantiumq; materiam, & omne quicquid eſt quarumcumq; eſt. Spiritu vero agitantur ſiue gubernantur omnes in mundo ſpecies vnaquæq; ſecundum naturam ſuam à Deo diſtributam ſibi. Hyle autem vel mundus omnium eſt receptaculum, omniumq; agitatio atq; frequẽtatio, quorum Deus gubernator diſpenſans omnibus rebus humanis quantum vnicuiq; neceſſariũ eſt. Spiritu vero implet omnia vt cuiuſq; naturæ qualitas eſt. Inaltata eſt enim caua mundi rotunditas in modum Sphęrę,

ipſa ſibi qualitatis vel formæ ſuæ cauſa inuiſibilis tota. Quippe cum quemcunque in ea ſummum ſubter deſpiciendi cauſa delegeris locum, ex eo in imo quid ſit videre non poſſis. propter quod multis locis inſtar qualitatemque habere creditur. Per formas enim ſolas ſpecierum, quarum imaginibus videtur inſculpta, quaſi viſibilis creditur, cum depicta monſtratur. re autem vera eſt ſibiipſi inuiſibilis ſemper: ex quo eius imum vel pars ſi locus eſt in ſphæra, Græcè ἀιδὴς, dicitur. Siquidem ἰδεῖν Græcè dicitur, quo viſu primum ſphæræ careant, vnde & ἰδέαι dicuntur ſpecies, quod ſint inuiſibilis formæ. Ab eo itaque quod viſu priuantur, Græcè ἀιδὴς, ab eo quod in imo ſphæræ ſunt, latinè inferi nuncupantur. Hæc ergo ſunt principalia & antiquiora, & quaſi initia vel capita omnium quæ ſunt in his, aut per hæc, aut de his. ASCLE. Omnia ergo ipſa, vt dicis quæ eſt ô Triſmegiſte mundana, vt ita dixerim, ſpecierum omnium quæ inſunt in vniuſcuiuſque ſicuti eſt tota ſubſtantia? TRISMEG. Mundus itaque nutrit corpora, ſpiritus animas, ſenſus autem quo dono cœleſti ſola felix ſit humanitas, alit mentem. Neque enim omnes, ſed pauci, quorum ita mens eſt vt tanti beneficij capax eſſe poſſit. Vt enim ſole mundus, ita mens humana iſto lumine clareſcit, & eo amplius. Nam ſol quicquid illuminat, aliquando terræ & Lunæ interiectu interueniente nocte, eius priuatur lumine; ſenſus autem cum ſemel fuerit animæ commixtus humanæ, fit vna ex bene coaleſcente commixtione materiæ, ita vt nunquam eiuſmodi mentes caliginum impediantur erroribus. Vnde iuſte ſenſus deorum animas eſſe dixerunt. Ego verò nec eorum dico omnium, ſed magnorum quorumcunque & principalium.

ASCLEP. Quos dicis vel rerum capita vel initia primordiorum ô Triſmegiſte? TRISMEGIST. Magna tibi pando, & diuina nudo myſteria, cuius rei initium facio exoptato fauore cæleſti. Deorum genera multa ſunt, eorumque omnium pars intelligibilis, alia vero ſenſibilis. Intelligibilis dicitur, non ideo quod putentur non ſubiacere ſenſibus noſtris, magis enim ipſos ſentimus quam eos quos viſibiles nuncupamus, ſicut diſputatio perdocebit, et tu ſi intẽdas, poteris peruidere. Sublimis etenim ratio, eoque diuinior vltra hominũ mentes intentionesq; conſiſtens, ſi non attentiore aurium obſequio verba loquentium acceperit, tranſuolabit & transfluet, aut magis refluet, ſuiq; ſe fontis liquoribus miſcet,

ſcer. Sunt ergo omnium ſpecierum principes pij. Hos ſequuntur dij, quorum eſt princeps οὐσία. Hi ſenſibiles vtriuſque originis conſimiles, qui per ſenſibilem naturam conficiunt omnia, alter per alterum, vnuſquiſq; opus ſuum illuminãs. Cæli vel quicquid eſt quod eo nomine comprehẽditur οὐσιάρχης eſt Iuppiter. Per cælum enim Iuppiter omnibus præbet vitam. Solis οὐσία eſt lumen. Bonum enim luminis per orbem ſolis nobis infunditur. XXXVI. (quorum vocabulum eſt Horoſcopi) in eodem loco ſemper defixorum ſyderum. Horum οὐσιάρχης vel princeps eſt, quem παντόμορφον vel omniformem vocant, qui diuerſis ſpeciebus diuerſas formas facit. Septem ſphæræ, quæ vocantur erraticę, habent οὐσιάρχας, id eſt ſuos principes, quam fortunam dicunt, & εἱμαρμένην, quibus immutantur omnia lege naturæ ſtabilitate firmiſſima & ſempiterna agitatione variata. Aer vero organum vel machina omnium, per quam omnia fiunt. Eſt autem οὐσιάρχης huius ſecundus, mortalibus mortalia & his ſimilia. His ergo ita ſe habentibus, ab imo ad ſummum ſe mouentibus, ſic ſibi connexa ſunt omnia pertinentia ad ſe [naturaliter] ac mortalibus mortalia, ſenſibiliaque ſenſibilibus annexa ſint. Summa verò gubernationis ſummo illi domino paret, vel eſſe non multa aut potius vnum. ex vno etenim cuncta pendẽtia, ex eoque defluentia, cum diſtantia videntur, creduntur eſſe quã plurima [diuiſim,] adunata vero vnũ vel potius duo. vnde fiunt omnia, & a quo fiunt [omnia,] id eſt de materia, qua fiũt, & ex eius voluntate, cuius nutu efficiũtur alia. ASCLP. Hęc iterũ ratio quę eſt ô Triſmegiſte? TRISMEGIS. Talis ô Aſclepi. Deus etenim vel pater vel dominus omnium, vel quocunq; alio nomine ab hominibus ſanctius & religioſius nũcupetur, quod inter nos intellectus noſtri cauſa debet eſſe ſacratũ tanti etenim eius numinis contẽplatione nullo ex iis nominibus eũ definite nuncupabimus. Si enim vox hæc eſt ex aere percuſſo ſpiritu ſonus, declarans omnem hominis voluntatem vel ſenſum quem forte ex ſenſibus mente perceperit, cuius nominis tota ſubſtantia paucis compoſita [ſyllabis, definita] atque circumſcripta eſt, vt eſſet in homine neceſſarium vocis auriumque commercium, ſimul etiam ſenſus & ſpiritus, & aeris, & omnium in his, & per hæc, aut cum his nomen eſt totum Dei. Non enim ſpero totius maieſtatis effectorem, omniumque rerum patrem vel dominum vnum poſſe quamuis è

multis compoſito nomine nuncupari. Hunc verò vno nomine, vel potius omni nomine, ſiquidem is ſit vnus & omnia, vt ſit neceſſe aut omnia eſſe eius nomine, aut ipſum omnium nominibus nuncupari. Hic ergo ſolus vt omnia, vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, ſemper voluntatis ſuæ prægnans parit ſemper quicquid voluerit procreare. Voluntas eius eſt bonitas omnis. hæc eadem bonitas omnium rerum eſt. ex diuinitate eius natura nata, vt ſint omnia ſicut ſunt, & fuerũt, & futuris omnibus dehinc natura ex ſe naſcendi ſufficiat. Hæc ergo ratio, ô Aſclepi, tibi ſit reddita, quare & quomodo fiant omnia vtriuſque ſexus. ASCL. Ergo Deum dicis ô Triſmegiſte? TRIS. Non ſolum Deum, ô Aſclepi ſed animalia omnia & inanimalia. Impoſſibile enim eſt aliquid eorum quæ ſunt infœcundum eſſe. Fœcunditate enim dempta ex omnibus quæ ſunt, impoſſibile erit ſemper eſſe quæ ſunt. Ego enim & naturam, & ſenſum, & mundum dico in ſe continere hanc naturam, & nata omnia conſeruare. Procreatione enim vterque plenus eſt ſexus, & eius vtriuſque connexio, aut quod eſt verius vnitas incomprehenſibilis eſt, quam ſiue Cupidinem, ſiue Venerem, ſiue vtrunque poteris rectè nuncupare. Hoc ergo omni vero verius manifeſtiuſque mente percepto quod ex omni illo totius naturæ Deo hoc ſit in æternum cunctis procreandi inuentum tributumque miniſterium, cui ſumma charitas, lætitia, hilaritas, & cupiditas, amorque diuinus innatus eſt. Et dicendum foret quanta ſit eius myſterij vis atque neceſſitas, niſi ex ſui contemplatione vnicuique ex intimo ſenſu nota eſſe potuiſſet. Si enim illud extremum temporis, quo ex cetebro ad ritum peruenimus vt vtraque in vtramque fundat natura progeniem, animaduertis vt altera alterius auide rapiat [ſemen,] interiuſque recondat. Denique eo tempore ex commixtione communi virtutem marium etiam fœminæ adipiſcuntur, & mares fœmineo torpore laſſeſcunt. Effectus itaque huius tam blandi neceſſariiq; myſterij in occulto perpetratur, ne vulgo irridentibus imperitis vtriuſque naturæ diuinitas ex commixtione ſexus cogatur erubeſcere. multo magis etiam ſi viſibus irreligioſorum hominũ ſubiiciatur. Sunt autem non multi aut admodum pauci, ita vt numerari etiam in mundo poſſint religioſi. Vnde contingit in multis remanere malitiam defectu prudentiæ ſcientiæque rerum omnium quæ ſunt. Ex non intellectu enim rationis

diuinæ,

diuinæ, qua conſtituta ſunt omnia, contemptores medullaque naturæ vitiorum totius mundi. Perſeuerante autem imperitia atque inſcientia, vitia omnia conualeſcunt, & vulnerãt animam inſanabilibus vitiis, quæ infecta iiſdem atque vitiata quaſi venenis intumeſcit, niſi eorum quorum animarum diſciplina & intellectus ſumma curatio eſt. Si ergo ſolis & paucis hoc proderit, dignum eſt hunc proſequi atque expedire tractatum. quare ſcilicet ſolis hominibus intelligentiam & diſciplinam ſuam diuinitas ſit impartiri dignata. Audi itaque Deus pater & Dominus, cum poſt deos homines efficeret ex parte corruptiore mundi & ex diuina pari lance componderans, contigit vitia mundi corporibus cõmixta remanere. Et alia propter cibos victumq; quæ neceſſario habemus cum omnibus animalibus communem, quibus de rebus neceſſe eſt cupiditatum deſideria & reliqua mentis vitia animis humanis inſidere. Diis vero, vtpote ex parte mundiſſima naturæ effectis, & nullis indigentibus rationis diſciplinæque adminiculis, quamuis immortalitas & vnius ſemper ætatis vigor ipſe ſit eis prudentia & diſciplina, tamẽ propter rationis vnitatem, pro diſciplina & intellectu, ne ab his eſſent alieni, ordinem neceſſitatis lege conſcriptum æterna lege conſtituit hominem ex animalibus cunctis de ſola ratione diſciplinaque cognoſcens, per quas vitia corporum homines auertere atque abalienare potuiſſent, ipſos ad intentionem ſpemque immortalitatis prætendens. Denique & bonum hominem, & qui poſſet immortalis eſſe, ex vtraque natura compoſuit, diuina atque mortali, & ſic compoſitum per voluntatem Dei hominem etiam conſtitutum eſt eſſe meliorem Diis qui ſunt ex ſola immortali natura formati, & omnium mortalium. propter quod homo Diis cognatione coniunctus, ipſos religione & ſancta mente veneratur, Diique pio affectu humana omnia reſpiciunt atque cuſtodiunt. Sed de hominibus paucis iſtud dictum eſt piamente præditis. De vitioſis vero nihil dicendum eſt, ne ſanctiſſimus ſermo eorum contemplatione violetur. Et quoniam de cognatione & conſortio hominum deorumque ſermo nobis indicitur, poteſtatem hominis ô Aſclepi vimque cognoſce. Dominus & pater vel quod eſt ſummum Deus, vt effector eſt deorum cæleſtium, ita homo effector eſt deorum qui in templis ſunt humana proximitate contenti, & non ſolum illuminantur, verum etiam illuminant, nec ſolum ad Deum

proficit, verum etiam confirmat deos. Miraris ô Aſcl[illegible] nunquid diffidis vt multi? ASCLEP. Confuſus o[illegible] T[illegible]giſte, ſed tuis verbis libenter aſſenſus, feliciſſim[illegible] nem iudico qui ſit tantam felicitatem conſecutus. T[illegible]MEGIST. Nec immerito, miraculo enim dignus eſt q[illegible] omnium maximus. Deorum genus omnium ſine con[illegible]ne manifeſtum eſt de mund[illegible]ſſima parte naturæ eſſe [illegible]tum, ſignaq; eorum ſola quaſi capita pro omnibus eſſe. [illegible]cies vero deorum quas conformat humanitas, ex n[illegible] vtraque conformata ſunt, ex diuina quæ eſt prior mul[illegible]oque diuinior, & ex ea quæ intra homines eſt, id eſt ex mat[illegible] qua fuerunt fabricatæ, & nõ ſolum capitibus ſol[illegible] ſed m[illegible]bris omnib. totoq; corpore figurantur. Ita humanitas ſe[illegible] memor naturæ & originis ſuæ in illa diuinitatis imitatio[illegible] perſeuerat, vt ſicut pater ac dominus, vt ſui ſimile[illegible] deos fecit æternos, ita humanitas deos ſuos ex ſui vultu[illegible]militudine figuraret. ASCLEP. Statuas dicis ô Tri[illegible] TRISMEG. Statuas o Aſclepi. Videſne quatenus tu ip[illegible] d[illegible]das? Statuas animatas ſenſu & ſpiritu plenas, tanta & tal[illegible]cientes, ſtatuas futurorũ præſcias, eaque forte vates [illegible] multiſq; aliis rebus prædicentes, imbecillitateſq; ho[illegible] facientes, caſq; curantes triſtitiam pro merit[illegible]s. An ignoras ô Aſclepi, quod Ægyptus imago ſit cæli, aut quod eſt ve[illegible] tranſlatio aut deſcenſio omniũ quæ gubernantur atq; exe[illegible]centur in cælo? Et ſi dicendum eſt, verius terra noſtra toti[illegible] mundi eſt templũ, & tamen quoniam præſcire cuncta p[illegible]dentes decet, iſtud vos ignorare fas non eſt. Futurũ tempus eſt, cũ appareat Ægyptios incaſſum pia mẽte diuinitatẽ & ſedula religione ſeruaſſe, & omnis eorũ ſancta veneratio in irritum caſura fruſtrabitur. E terris n. ad cælũ eſt recurſura diuinitas, linqueturq; Ægyptus terraq; quæ fuit ſedes religionũ viduata numinũ præſentia deſtituetur. Alienigenis enim regionem iſtam terramq; complentibus, non ſolum neglectus religionũ, ſed quod eſt durius quaſi de legibus a religione pietate cultuq; diuino ſtatuetur præter ſcripta pœna, prohibitio. Tunc terra iſta ſanctiſſima ſedes delubrorum atq; templorum, ſepulchrorũ erit mortuorumq; pleniſſima. O Ægypte Ægypte religionũ tuarũ ſolæ ſupererunt fabulæ, & æque incredibiles poſteris ſuis, ſolaq; ſupererunt verba lapidibus inciſa, tua pia facta narrantibus, & inhabitabit Ægyptũ. Scythes aut Indus aut aliquis talis, id eſt, vicina barbaria. Diuinitas

nitas enim repetet cælum, deſerti homines toti morientur, atque ita Ægyptus Deo & homine viduata deſeretur. Te vero appello ſanctiſſimum flumen, tibique [futura] prædico, torrenti ſanguine plenus ad ripas vſque erumpes, vndæque diuinæ non ſolum polluentur ſanguine, ſed totæ rumpentur & viuis multo maior erit numerus ſepultorum, ſuperſtes vero qui erit, lingua ſola cognoſcetur Ægyptius, actibus vero videbitur alienus. Quid fles ô Aſclepi? & his amplius multoque deterius ipſa Ægyptus ſuadebitur, imbueturque peioribus malis, quæ ſancta quondam, & diuinitatis amantiſſima deorum in terra religionis ſuæ merito, ſola ſeductio ſanctitatis & impietatis magiſtra, erit maximæ crudelitatis exemplum. & tunc tædio hominum non admirandus videbitur mundus neque adorandus. Hoc totum bonum, quo melius nec eſt nec fuit nec erit quod videri poſſit periclitabitur. eritque graue hominibus, ac per hoc contemnetur nec diligetur totus hic mundus, Dei opus immutabile, glorioſa conſtructio, bonum multiformi imaginum varietate compoſitum, machina voluntatis Dei in ſuo opere abſque inuidia ſuffragantis omnium in vnum quæ venerari laudari amari denique a videntibus poſſunt, multiformis adunata congeſtio. Nam & tenebræ præponentur lumini, & mors vita vtilior iudicabitur. Nemo ſuſpiciet cælum. Religioſus pro inſano, irreligioſus putabitur prudens, furioſus, fortis, pro bono habebitur peſſimus Anima enim & omnia circum eam quibus aut immortalis nata eſt aut immortalitatem ſe conſecuturam eſſe præſumit, ſecundum quod vobis expoſui, non ſolum riſus ſed etiam putabitur vanitas. Et mihi credite etiam capitale periculum conſtituetur in eum qui ſe mentis religioni dederit. Noua conſtituentur iura, lex noua, nihil ſanctum, nihil religioſum, nec cælo nec cæleſtibus dignum audietur aut mente credetur. Fiet deorum ab hominibus dolenda ſeceſſio, ſoli nocentes angeli remanebunt, qui humanitati cõmixti ad omnia audaciæ mala miſeros manu iniecta cõpellent in bella, in rapinas, in fraudes, & in omnia quæ ſunt animarũ naturæ contraria. Tunc nec terra conſtabit, nec nauigabitur mare, nec cælum aſtrorum curſibus, nec ſiderum curſus cõſtabit in cælo. omnis vox diuina neceſſaria taciturnitate muteſcet, fructus terræ corrumpentur, nec fœcunda erit tellus, & aer ipſe mœſto torpore languefcet. Hæc & talis ſenectus veniet mundi, irreligio,

inordinatio, irrationabilitas bonorum omnium. Cum [illegible] cuncta contigerint ô Aſclepi, tunc ille Dominus & Pater Deus primipotens, & vnus Gubernator mundi, intuens in mores factaque voluntaria, voluntate ſua quæ eſt Dei benignitas vitiis reſiſtens, & corruptelæ omnium errorem revocans, malignitatem omnem vel illuuione diluens, vel igni conſumens, vel morbis peſtilentibus iiſque per diuerſa loca diſperſis finiens, ad antiquam faciem mundum reuocabit: ut & mundus ipſe adorandus videatur atque mirandus, & tanti operis effector & reſtitutor Deus ab hominibus qui tunc erunt frequentibus laudum præconiis benedictionibusque celebretur. Hæc enim mundi genitura cunctarum reformatio rerum bonarum, & naturæ ipſius ſanctiſſima & religioſiſſima reſtitutio, peracto temporis curſu, quæ eſt & fuit ſine initio ſempiterna. Voluntas etenim Dei caret initio, quæ eadem eſt, & vbique eſt ſempiterna. ASCLEP. Dei enim natura conſilium eſt voluntatis. bonitas ſumma cõſilium ô Triſmegiſte? TRISMEGIST. Voluntas, ô Aſclepi, conſilio naſcitur, & ipſum velle eſt ex voluntate. Neque enim impenſe aliquid vult qui eſt omnium pleniſſimus, ſed ea vult quæ habet. Vult autem omnia bona, & habet omnia quæ vult. omnia autem bona & cogitat, & vult. hoc autem eſt Deus, eius boni imago mũdus. ASCLEPIVS. [Boni] Bonus ô Triſmegiſte? TRISMEGISTVS. Bonus ô Aſclepi, vt ego te docebo. Sicuti enim Deus omnibus ſpeciebus vel generibus quæ in mundo ſunt, diſtributor diſpenſatorque eſt bonorum, id eſt, ſenſus, animæ, & vitæ; ſic & mundus præſtitor eſt & tributor omnium quæ mortalibus videntur bona, id eſt alternationis partium, temporalium fructuum, natiuitatis, augmentorũ, & maturitatis, & horum ſimilium. ac per hoc Deus ſupra verticem ſummi cæli conſiſtens, vbique eſt, omniaque circunſpicit. Sic eſt enim vltra cælum locus ſine ſtellis ab omnibus rebus corpulentis alienus. Diſpenſator, qui eſt inter cælum & terram, locum obtinet, quem Iouem vocamus. Terræ vero & mari dominatur Iuppiter Plutonius, & hic nutritor eſt animantium mortalium, & fructiferorum. Horum omnium viribus fructus, arbuſta & terra vegetantur. Aliorum vero vires & effectus per omnia quæ ſunt diſtribuuntur. Diſtribuentur vero qui terræ dominantur, & collocabuntur in ciuitate, in ſummo initio Ægypti, quæ a parte ſolis occidentis condetur, ad quam terra marique feſtinabit omne mortale genus.

genus. ASCLEP. Modo tamen hoc in tempore vbi iſti ſunt, o Triſmegiſte? TRISMEG. Collocati ſunt in maxima ciuitate, in monte Libyco. & hæc euſque narrata ſint. De immortali vero & de mortali, modo diſſerendum eſt. Multos enim ſpes timorque mo[illegible]xcruciat, veræ rationis ignaros. Mors igitur efficitur diſ[illegible]igne corporis labore defeſſi, & numeris completi, quo corporis membra in vnam machinã aduerſus vitales vſus aptantur. Moritur enim corpus quando hominis vitalia ferre poſſe deſtiterit. Hæc ergo eſt mors, corporis diſſolutio, & corporalis ſenſus interitus. De qua ſollicitudo ſuperuacua eſt. Sed eſt alia neceſſaria, quam aut ignoratio aut incredibilitas contemnit humana. Quid eſt ô Triſmegiſte, quod aut ignorant aut eſſe poſſe diffidunt? Audi ergo ô Aſclepi.

Cum fuerit animæ à corpore facta diſceſſio, tunc arbitriũ examenque meriti eius tranſiet in ſummi dæmonis poteſtatem, iſque eam cum piam iuſtamque prouiderit, in ſibi competentibus locis manere permittit. Sin autem delictorum illitam maculis vitiiſque oblitam viderit, deſuper ad ima deturbans procellis turbinibuſque aeris, ignis, & aquæ, ſæpe diſcordantibus tradet. vt inter cælum & terram mundanis fluctibus in diuerſa ſemper æternis pœnis agitata raptatur. Vt in hoc obſit animæ æternitas, quod ſit immortali ſententia æterno ſupplicio ſubiugata. Ergo ne his implicemur, verendum timendum, cauendumque eſſe cognoſce. Incredibiles enim poſt delicta cogentur credere, non verbis, ſed exemplis, nec minis, ſed ipſa paſſione pœnarum. ASCLEP. Non ergo Triſgmegiſte hominum delicta ſola humana lege puniuntur. TRISMEGIST. Primo, Aſclepi, terrena quæ ſunt omnia, mortalia ſunt, tunc ea etiam quæ ſunt rationi corporali viuentia, & a viuendo eadem corporum ratione deficientia, ea omnia pro vitæ meritis, aut delictis pœnis obnoxia tanto poſt mortem ſeuerioribus ſubiiciuntur, quanto in vita forſitan fuerunt celata dum viuerent. Præſcia etenim rerum omnium diuinitate reddentur, perinde vt ſint pro delictorũ qualitatibus pœnæ. ASCLEP. Qui ſunt digni maioribus pœnis ô Triſmegiſte? TRISMEG. Qui damnati humanis legibus vitam violenter amittunt, vt non naturæ animam debitam, ſed pœnam pro meritis reddidiſſe videantur. Contra iuſto homini in Dei religione, & in ſumma pietate præſidiũ eſt. Deus enim tales ab omnibus tutatur malis. Pater enim

omnium & Dominus, qui ſolus eſt omnia, omnibus ſe libenter oſtendit. Non vbi ſit loco, nec qualis qualitate, nec quantus ſit quantitate, ſed hominem ſola intelligentia mentis illuminans, qui diſcuſſis ab anima errorum tenebris, & veritatis claritate percepta, toto ſe ſenſu intelligentię diuinæ commiſcet, cuius amore à parte naturæ qua mortalis eſt liberatus, immortalitatis futuræ concipit fiduciam. Hoc ergo inter bonos maloſq; diſtabit. Vnuſquiſq; enim pietate, religione, prudentia, cultu, & veneratione Dei clareſcit, quaſi oculis vera ratione perſpecta, & fiducia credulitatis ſuæ tantum inter homines [præſtans,] quantum ſol lumine cæteris aſtris anteſtat. Ipſe enim ſol non tam magnitudine luminis, quam dininitate & ſanctitate cæreras ſtellas illuminat. Secundum enim Deum hunc crede, ô Aſclepi, omnia gubernantem omniaque mundana illuſtrantẽ animalia, ſiue animantia, ſiue inanimantia. Si enim anim[illegible] mundus viuens ſemper, & fuit, & eſt, & erit, nihil in mundo mortale eſt. Viuenti etenim ſemper vniuſcuiuſque partis eſt quæ in ipſo mundo, ſicut in vno eodemque animali ſemper viuente, nullus eſt mortalitatis locus. Ergo vitæ æternitatiſq; ipſe debet eſſe pleniſſimus, ſi ſemper eum viuere neceſſe eſt. Sol ergo ſicut mundus ſempiternus eſt, ſic & ipſe ſemper gubernator vitalium, vel totius viuacitatis eorum frequentator & diſpenſator eſt. Deus ergo viuentium vel vitalium quæ ſunt in mundo ſempiternus gubernator eſt, ipſiuſque vitæ diſpenſator æternus. Semel autem diſpenſauit æterna lege cunctis vitalibus vitam præſtans, hoc more quo dicam.

In ipſa enim æternitatis viuacitatẽ mundus agitatur, & in ipſa vitali æternitate locus eſt mundi, propter quod non corrumpetur: aliquando, ſtabili ſemper æternitate viuendi circumuallatus, & quaſi conſtrictus ipſe mundus. Eſt igitur diſpenſator vitę his omnibus quę in ſe ſunt, & eſt [illegible] cus omnium quę ſub ſole gubernantur, & commotio mundi ipſius ex duplici conſtat effectu. Viuificatur enim ipſe extrinſecus ab æternitate, viuificatq; ea quæ intra ſe ſunt omnia, differẽs numeris & temporibus ſtatutis atq; infixis, cuncta per ſolis effectum, ſtellarumq; diſcurſum, omnia temperaria ratione diuinaque lege conſcripta. Terrenum autem tempus, aeris qualitate, ęſtuum frigoriſque varietate dinoſcitur. Cæleſte vero reuerſionibus ſiderum ad eadem loca temporaria conuerſione recurrentium, & mundus eſt receptaculum temporis, cuius

curſu

curſu & agitatione vegetatur. Tempus autẽ ordine ſeruatur. Ordo & tempus innouatione omniũ rerum quæ in mundo ſunt, per alternationem faciunt. Cunctis ergo ita ſe habentibus nihil ſtabile, nihil fixũ, nihil immobile, nec naſcentiũ, [nec cæleſtium,] nec terrenorũ. Solus enim Deus, & merito ſolus, ipſe in ſe, & a ſe, & circum ſe, totus eſt plenus atq; perfectus, ipſeque ſua firma ſtabilitas eſt, nec alicuius impulſu nec loco moueri poteſt, [cum in eo ſint omnia, & in omnib. ipſe eſt ſolus, niſi aliquis audeat dicere, ipſius commotionẽ in æternitate eſſe,] ſed magis & ipſa immobilis æternitas, & quã omnium temporum agitatio remeat, & ex qua omnium temporum agitatio ſumit exordium. Deus igitur ſtabilis fuit, ſemperque eſt, & cum eo ſimiliter æternitas conſtitit. Mundum vero non natum, quem recte ſenſibilem dicimus, intra ſe habens. Huius Dei imago hic mundus effectus eſt æternitatis imitator. Habet autẽ tempus ſtabilitatis ſuæ vim atq; naturam quamuis ſemper agitetur, ea ipſa in ſe reuertendi neceſſitate. Itaque quamuis ſit æternitas ſtabilis, immobilis atq; fixa, tamen quoniam quod mobile eſt tempus, in æternitatem ſemper reuocatur agitatio, eaque mobilitas ratione temporis vertitur, efficiturque vt & ipſa æternitas immobilis quidem ſola per tempus in quo ipſa eſt, & eſt in eo, omnis agitatio videatur agitari. Ergo ſic efficitur, vt & æternitatis ſtabilitas moueatur, & temporis mobilitas ſtabilis fiat, fixa lege currendi. Sic & Deum agitari credibile eſt in ſeipſum eadem immobilitate ſtabilitatis. in magnitudine enim ipſius eſt immobilis agitatio. Hoc ergo quod eſt tale, quod non ſubiicitur ſenſibus, indefinitum, incomprehenſibile, inæſtimabile eſt, nec ſuſtineri, nec ferri, nec indagari poteſt. Vbi enim, & quo, & vnde, aut quomodo, aut quale ſit, incertum eſt. Fertur enim in ſumma ſtabilitate; & in ipſo ſtabilitas eſt ſua, ſeu Deus, ſeu æternitas, ſeu vterque ſeu alter in altero, ſeu vterque in vtroque ſint. Propter quod æternitas ſine definitione eſt temporis. Tempus autem quod definiri poteſt vel numero, vel alternatione, vel per alterius ambitudinem reditus, æternum eſt. Vtrumque ergo infinitum, vtrumque videtur æternum. Stabilitas enim, vtpote defixa, quod ſuſtinere quæ agitabilia ſunt poſſit, beneficio firmitatis, merito obtinet principatũ. Omniũ ergo quæ ſunt, primordium Deus eſt, & æternitas. Mundus autem, quod ſit mobilis, vt non habet principatum. Præuenit enim

mobilitas eius ſtabilitatem ſuam in legem agitationis ſempiternæ habendo immobilem firmitatem. Omnis ergo ſenſus diuinitatis [ſimilis,] immobilis ipſe in ſtabilitate ſe commouet ſua. Sanctus, & incorruptus, & ſempiternus eſt, & quid melius poteſt nuncupari, Dei ſummi in ipſa veritate conſiſtens æternitas, plenisſimus omnium ſenſibilium, & totius diſciplinæ, conſiſtens, vt ita dixerim, cum Deo. Senſus vero mundanus receptaculum eſt ſenſibilium omnium ſpecierum, & diſciplinarum. Humanus vero ex memoriæ tenacitate, quod memor ſit omnium quas geſſerit rerum. Vſq; ad humanum tamen animal ſenſus diuinitatis deſcendendo peruenit. Deus enim ſummum diuinumque ſenſum cunctis cōfundi noluit. ne erubeſceret aliorum commixtione animantium. Intelligentia enim ſenſus humani qualis aut quanta ſit, tota eſt in memoria præteritorum. Per eam enim memoriæ tenacitatem gubernator effectus eſt terræ. Intellectus autem naturæ & qualitatis ſenſus mundi ex omnibus quæ in mundo ſenſibilia ſunt, poterit peruideri. Æternitas quæ ſecunda eſt ex ſenſibili mundo. ſenſus datus, qualitaſque dinoſcitur. at intellectus [qualitatis] qualitaſque ſenſus ſummi Dei ſola veritas eſt, cuius veritatis in mundo ne quidem extrema linea vmbra ve dinoſcitur. Vbi enim quid temporum dimenſione dinoſcitur vbi ſunt mendacia, vbi genituræ, vbi errores videntur? Vides ergo, ô Aſclepi, in quibus conſtituti, quæ tractemus, aut quæ audeamus attingere. Sed tibi Deus ſumme gratias ago, qui me videndæ diuinitatis tuę luminaſti lumine, & vos ô Tati, & Aſclepi, & Ammō, intra ſecreta pectoris diuina myſteria ſilentio tegite, & taciturnitate celate. Hoc autem differt intellectus a ſenſu, quod intellectus noſter ad qualitatem ſenſus mundi intelligendam, & dinoſcendam mentis peruenit intentionem. Intellectus autem mundi peruenit ad æternitatem. & deos noſcendos qui ſupra ſe ſunt. & ſic contingit hominibus, vt quaſi per caliginem quæ in cælo ſunt, videamus, quantum poſſibile eſt per conditionem ſenſus humani. Hæc autem intentio anguſtiſſima eſt peruidendis tantis bonis: latiſſima vero cū viderit felicitate conſcientiæ. De inani vero, quod tam magnum videtur eſſe quamplurimis, ſic ſentio. Inane nec eſſe aliquid, nec eſſe potuiſſe, nec futurum vnquam. Omnia enim mundi ſunt membra pleniſſima, vt ipſe mundus plenus ſit, atque perfectus corporibus qualitate formaque diuerſis & ſpeciem

ſpeciem ſuam habentibus & magnitudinem. Quorum vnũ eſt alio maius, aut alio aliud minus, & validitate & tenuitate diuerſa. Nã & quædã eorũ validiora facilius videntur, ſicuti & maiora. minora autem & tenuiora aut vix videri, aut omnino non poſſunt, quas ſolum res eſſe attrectatione cognoſcimus. Vnde contingit multis credere hic non eſſe corpora, & eſſe inanes locos, quod eſt impoſſibile. Sicuti enim quod dicitur extra mundum, ſi tamen eſt aliquid (nec enim iſtud credo) ſic ab eo plenum eſſe intelligibilium rerum, id eſt, diuinitati ſuę ſimilium. Vt hic etiam ſenſibilis mundus qui dicitur, pleniſſimus ſit corporum & animalium naturæ ſuæ & qualitati conuenientium, quorum facies non omnes videmus, ſed quaſdam vltra modũ grandes, quaſdam breuiſſimas, aut propter ſpatii interiecti longitudinem, aut quod acie ſumus obtuſi, tales nobis eſſe videantur, aut omnino propter nimiam breuitatẽ a multis non eſſe credantur. Dico nunc dæmonas, quos credo commorari nobiſcum; & heroas, quos inter aeris puriſſimam partem ſupra nos, & terrã, vbi nec nebulis locus eſt, [nec nubibus.] nec ex ſignorum aliquorum agitatione commotio. Propter quod, ô Aſclepi, inane nihil eſſe dixeris, niſi cuius rei inane ſit hoc quod dicis inane, prædixeris, vt inane ab igne, ab aqua, & his ſimilibus. Quod & ſi contigerit videri, quid inane poſſit eſſe à rebus huiuſcemodi, quamuis breue ſit vel magnum quod inane videtur, ſpiritu tamen & aere vacuum eſſe non poſſit. Similiter vero de loco dicendum eſt, quod vocabulum ſolum intellectu caret. Locus enim ex eo cuius eſt, quid ſit apparet. Principali etenim dempto, nominis ſignificatio mutilatur. Quare aquæ locus, ignis locus, aut his ſimilium rectè dicimus. Sicut enim inane eſſe aliquid impoſſibile eſt, ſic & locus ſolus quid ſit dinoſci non poteſt. Nam ſi poſueris locum ſine eo cuius eſt, inanis videbitur locus, quem in mundo eſſe non credo. Quod ſi inane nihil eſt, nec per ſe, quid ſit locus apparet, niſi ei aut longitudines, aut altitudines addideris, vt corporibus hominum ſigna. His ergo ſe habentibus, ô Aſclepi, & vos qui adeſtis, ſcitote intelligibilem mundum, id eſt, qui mentis ſolo obtutu dinoſcitur, eſſe incorporalem, nec eius naturæ miſceri poſſe aliquid corporale, id eſt, quod poſſit qualitate, quantitate, numeriſque dinoſci. In ipſo enim nihil tale conſiſtit. Hic ergo mundus, qui dicitur ſenſibilis, receptaculum eſt omnium ſenſibilium ſpecierum, qualitatum vel corporum,

quæ omnia ſine Deo vegetari non poſſunt. Omnia enim Deus, & ab eo omnia, & eius voluntatis omnia. Quod totum eſt bonum, decens, & prudens, & immutabile, & ipſi ſoli ſenſibile atque intelligibile, & ſine hoc nec fuit aliquid, nec eſt, nec erit. Omnia.n. ab eo, & in ipſo, & per ipſum [& varia] & multiformes qualitates, & magnæ quantitates, & omnem menſuram excedentes magnitudines, & vniformes ſpecies. quas ſi intellexeris, ô Aſclepi, gratias acturus es Deo. Si in totum animaduertes vera ratione perdiſces mundum ipſum ſenſibilem, & quæ in eo ſunt omnia à ſuperiore illo mundo, quaſi ex veſtimento eſſe contecta. Vnumquodque enim genus animalium, ô Aſclepi, cuiuſcunque vel mortalis vel immortalis, vel rationalis, ſiue ſit animans, ſiue ſine anima ſit, prout cuique eſt genus, ſic ſingula ſui generis imagines habent. Et quamuis vnumquodque animalis genus omnem ſui generis poſſideat formam, in eadem tamen forma ſingula ſui diſſimilia ſunt vt humanum genus, quamuis ſit vniforme, vt homo dignoſci ex aſpectu poſſit, ſinguli tamen in eadē forma ſui diſſimiles ſunt. Species enim quæ diuina eſt, incorporalis eſt, & quicquid mente comprehenditur. Cū itaq; hęc duo ex quib. conſtat forma & corpus, incorporalia ſint, impoſſibile eſt vnamquamq; formā alteri ſimillimā naſci, horarū & climatum diſtantibus punctis: Sed immutantur toties quot hora momenta habet circuli circūcurrentis, in quo eſt ille omniformis quē diximus Deus. Species ergo permanet ex ſe toties pariēs imagines tantas, tamq; diuerſas, quāta habet cōuerſio mundi momēta, qui mundus in conuerſione mutatur, Species vero nec mutatur, nec conuertitur. Sic generū ſingulorum formæ ſunt permanentes in eadē forma ſibi diſſimiles. Asclep. Et mundus ſpeciem mutat ô Triſmegiſte? Trismeg. Vides ergo, ô Aſclepi, tibi omnia quaſi dormienti eſſe narrata. Quid eſt enim mundus, aut ex quib. conſtat, niſi ex omnib. natis? Ergo hoc vis dicere de cœlo, terra, & elementis Nanq; alia magis frequenter mutātur in ſpecies, cœlū humeſcens, vel areſcens, vel frigeſcens, vel igneſcens, vel clareſcens, vel ſordeſcens in vna cœli ſpecie, hæ ſunt quæ ſæpe alternantur ſpecies. Terra vero ſuæ ſpeciei multas immutationes ſemper habet, & cum parturit fruges, & cum eadem partu nutricat ſuo, cum reddit omnium fructuum varias diuerſaſque qualitates & quantitates, ac ſtationes, & curſus, creantur omnes arborum,

florum,

florum,baccarum qualitates,odores,ſapores,ſpecies. Ignis [etiam] facit conuerſiones plurimas atque diuerſas. Solis enim & lunæ omniformes ſunt imagines. Sunt enim quaſi ſpeculorum noſtrorum ſimiles imaginum ſimilitudines æmulo ſplendore reddentium. Sed iam de talibus ſint ſatis dicta talia. Iterum ad hominem rationemque redeamus, ex quo diuino dono homo animal dictum eſt rationale. Minus autem miranda, & ſi miranda ſunt quæ de homine dicta ſunt; omnium enim mirabilium vincit admirationem, quod homo diuinam potuit inuenire naturam, eamque efficere. Quoniam ergo proaui noſtri multum errabant circa deorum rationem increduli, & non animaduertentes ad cultum religionemque diuinam, inuenerunt artem qua Deos efficerent, cui inuentæ adiunxerunt virtutem de mundi natura conuenientem, eamque miſcentes, quoniam animas facere non poterant, euocantes animas dæmonum vel angelorum, eas indiderunt imaginibus ſanctis diuiniſque myſteriis, per quas [ſola] idola & bene faciendi & male vires habere potuiſſent. Auus enim tuus, ô Aſclepi, medicinæ primus inuentor, cui templum conſecratũ eſt in monte Libyæ circa litus crocodilorũ, in quo eius iacet mundanus homo, id eſt corpus, reliquus enim vel potius totus, ſi eſt homo totus in ſenſu vitæ melior, remeauit in cælum, omnia etiã nunc adiumenta hominib. præſtans infirmis numine ſuo, quæ ante ſolebat medicinæ arte præbere. Hermes, cuius nomine auitum mihi nomen eſt, ſibi cognomen patrium conſiſtens, omnes mortales vndiq; venientes adiuuat atq; conſeruat. Iſin vero & Oſirin quam multa bona præſtare propitiam, quantis obeſſe ſcimus iratam! Terrenis etenim Diis atq; mũdanis facile eſt iraſci, vtpote qui ſint ab hominibus extraq; naturam facti atq; compoſiti. Vnde contingit ab Ægyptiis hæc ſancta animalia nuncupari, & per ſingulas ciuitates coli georũ animas, quorum ſunt conſecratæ viuentes, ita vt & eorũ legibus incolantur, & eorũ nominibus nuncupentur, Per hanc cauſam, ô Aſclepi, quæ aliis colendá videntur atq; veneranda, apud alios diſſimiliter habentur, ac propterea bellis ſe laceſſere Ægyptiorum ciuitates ſolent. ASCLEP. Et horum Triſmegiſte deorum qui terreni habentur, cuiuſmodi eſt qualitas? TRISMEGIST. Conſtat, ô Aſclepi, de herbis, de lapidibus, & de aromatib. vim diuinitatis naturalẽ in ſe habentib & propter hãc cauſam ſacrificiis

frequentibus obſectantur, hymnis & laudibus & dulciſſimis ſonis in modũ cæleſtis harmoniæ concinentibus, vt iſtud ꝙ celeſte eſt, cæleſti vſu & frequentatione illectũ; in idola poſſit lætum humanitas patiens longa durare per tempora. Sic deorum fictor eſt homo. Et ne putes fortuitos effectus eſſe terrenorum deorum, ô Aſclepi, Dii cęleſtes inhabitant ſumma cæleſtia, vnuſquiſque ordinem quem accepit complens atque cuſtodiens. Hi vero noſtri ſigillatim quædã curantes [quædam præuidentes,] quædã ſortibus & diuinatione prædicentes, hiſq; pro modo ſubuenientes, humanis quaſi amica cognatione auxiliantur. ASCLEPIVS. Quam ergo partem rationis εἱμαρμένη vel fata incolunt, ô Triſmegiſte? an ne cæleſtes dii catholicorum dominantur, terreni incolunt ſingula, quam εἱμαρμένην nuncupamus? TRISMEGIST. O Aſclepi, ea eſt neceſſitas omnium quæ geruntur, ſemper ſibi catenatis nexibus vincta. Hæc itaq; eſt aut effectrix rerum, aut ſummus Deus, aut ab ipſo Deo qui ſecundus effectus eſt Deus, aut omnium cæleſtium terrenarumq; rerum firmata diuinis legibus diſciplina. Hęc itaque εἱμαρμένη & neceſſitas, ambæ ſibi inuicem indiuiduo connexæ ſunt glutinio, quarũ prior εἱμαρμένη rerum omnium parit initia. Neceſſitas vero cogit ad effectum quæ ex illius primordiis pendent. Has ordo conſequitur, id eſt, contextus & diſpoſitio temporis rerũ perficiendarum. Nil eſt enim ſine ordinis compoſitione. In omnibus iſtis mundus iſte perfectus eſt. ipſe enim mundus ordine geſtatur, vel totus conſtat ex ordine. Hæc ergo tria, εἱμαρμένη, neceſſitas, ordo, vel maxime Dei nutu ſunt effecta, qui mundum gubernat ſua lege & ratione diuina. Ab his ergo omne velle & nolle diuinitus auerſum eſt totum. Nec ira etenim commouentur, nec flectũtur gratia, ſed ſeruiunt neceſſitati rationis æternæ, quæ æternitas inauerſibilis, immobilis, inſolubilis eſt. Prima ergo εἱμαρμένη eſt, quæ velut iacto ſemine futurorum omniũ ſufficit prolem. Sequitur neceſſitas, qua ad effectum vi coguntur omnia. Tertius ordo, textum ſeruans earũ rerum quas εἱμαρμένη neceſſitaſq; diſponit. Hæc ergo eſt æternitas quæ nec cœpit eſſe, nec deſinet, quæ fixa immutabili lege currendi ſempiterna commotione verſatur oriturque & occidit alternis ſępe per membra, ita vt variatis temporibus, iiſdem quibus occiderat membris oriatur. ſic enim & rotunditatis volubilis ratio, vt ita ſint ſibi coarctata cuncta, vt quid ſit volubilitatis initium ignores, cùm

omnia

omnia ſe ſemper & præcedere videantur & ſequi. Euentus autem vel Fors inſunt omnibus permixta mundanis. Dictũ eſt nobis de ſingulis vt humanitas potuit, vt voluit permiſitque diuinitas. Reſtat hoc ſolum nobis, vt benedicentes Deum, oranteſque, ad curam corporis redeamus. Satis enim [nos] de diuinis rebus tractantes [mentem] velut animi pabulis ſaturauimus.

De adyto vero egreſſi, cum Deum orare cœpiſſent. in auſtrum reſpicientes [erant.] Sole etenim occidente, cum quis Deum rogare voluerit, illuc debet intendere, ſicut & ſole oriente, in eum qui ſubſolanus dicitur. Iam ergo dicentibus precationem, Aſclepius ait, ſubmiſſa voce: O Tati, ſuggeramus patri [quod] iuſſerit, vt thure addito & pigmentis precẽ dicamus Deo. Quem Triſmegiſtus audiens, atque commotus ait: Melius ominare, ô Aſclepi. Hoc enim ſacrilegiis ſimile eſt, cum Deum roges, thus cæteraque incendere. Nihil enim deeſt ei qui ipſe eſt omnia aut in eo ſunt omnia. Sed nos agentes gratias adoremus. Hæ enim ſunt ſummæ incenſiones Dei, gratiæ cum aguntur, à mortalibus.

Gratias tibi agimus ſumme & exſuperantiſſime. Tua enim gratia tantum ſumus cognitionis tuæ lumen conſecuti. O nomẽ ſanctum & honorandum, nomen vnum, quo ſolus Deus eſt benedicendus religione paterna, quoniam omnibus paternam pietatem, & religionem, & amorem, & quæcumque eſt dulcior efficacia, præbere dignaris, Condonans nos ſenſu, ratione, intelligentia. Senſu, vt te cognoſcamus. Ratione, vt te ſuſpicionibus indagemus. Cognitione, vt te cognoſcentes gaudeamus. ac numine ſaluati tuo gaudemus, quod te nobis oſtenderis totum. Gaudemus, quod nos in corporibus ſitos æternitati fueris conſecrare dignatus. Hæc eſt enim ſola humana gratulatio, cognitio maieſtatis tuæ. Cognouimus te, [&] lumen maximum ſolo intellectu ſenſibili. Intelleximus te ô vitæ vera vita, ô naturarum omniũ fœcunda prægnatio. Cognouimus te totius naturæ tuo cõceptu pleniſſime, cognouimus te æterna perſeueratio. In omni enim iſta oratione adorantes bonum bonitatis tuæ, hoc tantum deprecamur, vt nos velis conſeruare perſeuerantes in amore cognitionis tuæ, & nunquam ab hoc genere vitæ ſeparari. Hoc optantes conuertimus nos ad puram & ſine animalibus cœnam.

APVLEI

MADAVRENSIS PLATONICI METAMORPHOSEON SIVE LVSVS ASINI

LIBER PRIMVS.

Feliciter incipit.

ET ego tibi ſermone iſto Mileſio
Varias fabulas conſeram, aureſque tuas
Beniuolas, lepido ſuſurro permulceam
Modo ſi papyrum Ægyptia argutia
Nilotici calami inſcriptam, non ſpreueris
Inſpicere; & figuras fortunaſque hominum
In alias imagines conuerſas, & in
Se rurſum mutuo nexu refectas, vt
Mireris exordior. Quis ille: paucis.
Hymetos Attica, & Hitmos Epyrea
Et Thenedos Spartiaca, glebæ felices
Aeternum libris felicioribus
Conditæ mea vetus proſapia eſt.
Ibi linguam Athidem primis pueritiæ
Stipendiis merui: mox in vrbe Latia
Aduena, ſtudiorum Quiritium indigenum
Sermonem, ærumnabili labore, nullo
Magiſtro præeunte aggreſſus excolui.
Et ecce præfamur veniam ſi quid
Exotici atque forenſis ſermonis rudis
Locutor offendero, iam hæc equidem ipſa
Vocis immutatio deſultoriæ
Scientiæ ſtilo quem acceſſimus,
Reſpondet, fabulam græcam incipimus
Lector intende, lætaberis.

Theſſaliam

THESSALIAM (nam & illic originis maternæ noſtræ fundamenta Plutarcho illo inclito ac mox Sexto Philoſopho nepote eius prodita gloriam nobis faciunt) eam Theſſaliam ex negotio petebam. Poſt ardua montium & lubrica vallium, & roſcida ceſpitum & gleboſa camporum emenſa: equo indigena peralbo vehens, iam eo quoque admodum feſſo, vt ipſe etiam fatigationem ſedentariam inceſſus vegetatione diſcuterem, in pedes deſilio. equi ſudorem fronte curioſe exfrico, aures remulceo, frenos detraho, in gradum lenem ſenſim proueho, quoad laſſitudinis incommodum alui ſolitum ac naturale præſidium eliquaret. Ac dum is ientaculum ambulatorium, prataque præteriens ore in latus detorto pronus affectat, duobus comitibus, qui forte paululum proceſſerant, tertium me facio. Et, dum auſculto quid ſermonis agitaretur, alter exerto cachinno, Parce, inquit, in verba iſta hæc tam abſurda, tamque immania mentiendo. Iſto accepto, ſititor alioqui nouitatis, Immo vero, inquam, imparti te ſermone non quidem curioſum, ſed qui velim ſcire vel cuncta, vel certe plurima: ſimul iugi, quod inſurgimus, aſpritudinem fabularum lepida iocunditas leuigabit. At ille qui cœperat, Næ, inquit, iſtud mendacium tam verum eſt, quam ſi quis velit dicere, magico ſuſurramine amnes agiles reuerti, mare pigrum colligari, ventos inanimes expirare, Solem inhiberi, Lunam deſpumari, ſtellas euelli, diem tolli, noctem teneri. Tunc ego in verba fidentior, Heus tu, inquam, qui ſermonem ieceras priorem, ne pigeat te, vel tædeat reliqua pertexere. Et ad alium: Tu vero craſſis auribus, & obſtinato corde reſpuis quæ forſitan vere perhibeantur. Minus hercule calles prauiſſimis opinionibus ea putari mendacia, quę vel auditu noua, vel viſu rudia, vel certe ſupra captum cogitationis ardua videantur: quæ ſi paulo accuratius exploraris, non modo compertu euidentia, verum etiam factu facilia ſenties. Ego denique veſpera, dum polentæ caſeatæ offulam modico grandiorem in cõuiuas æmulus cõtruncare geſtio, mollitie cibi glutinoſi faucibus inhęrentis, & ima gula ſpiritus detinentis, minimo minus interii. Et tamen Athenis proxime ante Pœcilen [porticum] iſto gemino obtutu circulatorem aſpexi equeſtrem ſpatham præacutam mucrone infeſto deuoraſſe: ac mox eundem inuitamento exiguæ ſtipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium, in ima viſcera condidiſſe. Et

eccepone lanceæ ferrum, quà bacillum inueſti teli ad occipitium per inguen ſubit, puer in mollitiem decorus inſurgit: inque flexibus tortuoſis eneruam & exoſſam ſaltationem explicat, cum omnium qui aderamus admiratione. Diceres Dei medici baculo, quod ramulis ſemiamputatis nodoſum gerit, ſerpentem generoſum lubricis amplexibus inhærere. Sed iam cedo, tu ſodes, qui occœperas, fabulam remetire. Ego tibi ſolus hic pro iſto credam, & quod ingreſſui primum fuerit ſtabulum, prandio participabo. Hic tibi merces poſita eſt. At ille: Iſtud quidem quod polliceris, æqui boni que facio. verum, quod inchoaueram, porrò exordiar. Sed tibi prius Solem iſtum deierabo videntem Deum, me vera comperta memorare. nec vos vlterius dubitabitis, ſi Theſſaliam proximam ciuitatem perueneritis, quòd ibidem paſſim per ora populi ſermo iactetur, quæ palam geſta ſunt. Sed vt prius noritis qui ſim, & cuiatis, & quo quæſtum teneam, audite. Æginenſis quidem ſum Gypatæo melle, vel caſeo, & huiuſcemodi cauponarum mercibus per Theſſaliam, Aetoliam, Bœotiam vltrò citrò diſcurrens. Comperto itaque, Hypatæ, quæ ciuitas cunctæ Theſſaliæ antepollet, eſſe caſeum recentem, & ſciti ſaporis admodum commodo pretio diſtrahi, feſtinus adcucurri id omne præſtinaturus. Sed, vt fieri aſſolet, ſiniſtro pede profectum me ſpes compendij fruſtrata eſt. Omne enim pridie Lupus negotiator magnarius coemerat. Ergo igitur inefficaci celeritate fatigatus, commodum veſpera oriente ad balneas proceſſeram. Ecce Socratem contubernalem meum conſpicio. humi ſedebat ſciſſili palliaſtro ſemiamictus pænè alius, lutore ad miſeram maciem deformatus: qualia ſolent Fortunæ decermina ſtipes in triuiis erogare. Hunc talem, quamquam neceſſarium & ſummè agnitum, tamen dubia mente propius acceſſi. Hē, inquam, mi Socrates, quid iſtud? quæ facies? quod flagitium? At verò domi tuæ iam defletus & conclamatus es. Liberis tuis tutores iuridici prouincialis decreto dati. vxor perſolutis officiis feralibus luctu & mærore diutino deformata, diffletis pænè ad extremam captiuitatem oculis ſuis, domus infortunium nouarum nuptiarum gaudiis à ſuis ſibi parentibus hilarare cõpellitur. At tu hic laruale ſimulacrũ cum ſummo dedecore noſtro viſeris. Ariſtomene, inquit, næ tu Fortunarũ lubricas ambages, & inſtabiles incurſiones, & reciprocas viciſſitudines ignoras! Et cũ dicto ſutili cẽrunculo faciẽ

ſuam,

ſuam, iamdudum punicantem præ pudore, obtexit; ita vt ab vmbilico pubetenus cetera corporis renudaret. Nec denique perpeſſus ego tam miſerum ærumnæ ſpectaculum, iniecta manu vt adſurgat enitor. At ille, vt erat capite velato, Sine ſine, inquit, fruatur diutius tropæo Fortuna quod fixit ipſa. Effeci ſequeretur: & ſimul vnā e duabus laciniis meis exuo, eumque propere, veſtio dicam, an contego? & illico lauacro trado. quod vnctui, quod terſui opus ipſe præminiſtro ſordium enormem eluuiem operoſe effrico. Probe curatum ad hoſpitium, laſſus ipſe, fatigatum ægerrimè ſuſtinens perduco: lectulo refoueo, cibo ſatio, poculo mitigo, fabulis permulceo. Iam adlubentia procliuis eſt ſermonis & ioci, & ſcitum eſt cauillum: iam dicacitas tinnula; cum ille imo de pectore cruciabilem ſuſpiritum ducens; dextra ſæuiente frontem replandens, Me miſerum, infit: qui, dum voluptatem gladiatorij ſpectaculi ſatis famigerabilis conſector, in has ærumnas incidi. Nam, vt ſcis optimè, ſecundùm quæſtum Macedoniam profectus, dum menſe decimo ibidem attentus nummatior reuertor; modicò prius quàm Lariſſam accederem, per tranſitum ſpectaculum obiturus, in quadam auia & lacunoſa conualli à vaſtiſſimis latronibus obſeſſus, atque omnibus priuatus tandem euado: &, vtpote vltime affectus, ad quamdam cauponam Meroën anum, ſed admodum ſcitulam, deuorto. eique cauſas & peregrinationis diuturnæ, & domuitionis anxiæ, & ſpoliationis diurnæ aperio; Et dum miſer refero quę memini, illæ me ſatis quā humanè tractare adorta cœnę gratæ atque gratuitæ, ac mox vrigine percita, cubili ſuo applicat. Et ſtatim miſer, vt cum illa acquieui, ab vnico congreſſu annoſam ac peſtilentem contraho. & ipſas etiam lacinias, quas boni latrones contegendo mihi conceſſerant, in eam contuli: operulas etiam, quas adhuc vegetus ſagariam faciens merebam; quod me ad iſtam faciem, quam paulo antè vidiſti, bona vxor & mala Fortuna perduxit. Pol quidem tu dignus, inquam, es extrema ſuſtinere, ſi quid eſt tamen nouiſſimo extremius, qui voluptatem Veneream, & ſcortum ſcorteum Lari & liberis prætuliſti. At ille digitum à pollice proximum ori ſuo admouens; & in ſtuporem attonitus, Tace tace, inquit. & circumſpiciens tutamenta ſermonis, Parce, inquit, in feminam diuinam, ne quā tibi lingua intemperante noxam contrahas. Ain tandem? inquā: potens illa & regina caupona quid mulieris eſt? Saga,

inquit, & diuina, potens cælum deponere, terram ſuſpendere, fontes durare, montes diluere, Manes ſublimare, Deos infimare, ſidera extinguere, Tartarum ipſum illuminare. Oro te, inquam, aulæum tragicum dimoueto, & ſiparium ſcenicum complicato: & cedo verbis communibus. Vis, inquit, vnum vel alterum, immò plurima eius audire facta? Nam, vt ſe ament efflictim non modò incolæ, verum etiam Indi vel Æthiopes vtrique, vel ipſi Antichthones, folia ſunt, artis & nugæ meræ. Sed, quod in conſpectu plurium perpetrauit, audi. Amatorem ſuum, quòd vi aliam temeraſſet, vnico verbo mutauit in feram caſtorem: quòd ea beſtia captiuitatis metuens, ſe ab inſequentibus præciſione genitaliũ liberat; vt illi quoque ſimile, quòd Venerem habuit in aliã, proueniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformauit in ranam, & nunc ſenex ille dolium innatans vini ſui aduentores priſtinos in fece ſubmiſſus officioſis ronchis raucus appellat. Alium de foro quidem, quòd aduerſus eam locutus eſſet, in arietem deformauit. & nunc aries ille cauſas agit. Eadem amatoris ſui vxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, iam in ſarcinam prægnationis obſepto vtero, & repigrato fœtu, perpetua prægnatione damnauit. Et, vt cuncti numerant, octo annorum onere miſella illa, velut elephantum paritura, diſtenditur. Quæ quum ſubinde ac multi nocerentur, publicitus indignatio percrebuit; ſtatutumque eſt vt in eam die altera ſeueriſſimè ſaxorum iaculationis vindicaretur. Quod conſilium virtutibus cantionum anteuortit. Et, vt illa Medea, vnius dieculæ a Creonte impetratis induciis, totam domum, filiamque cum ipſo ſene flammis coronalibus deuſſerat: ſic hæc deuotionibus ſepulcralibus in ſcrobem procuratis, vt mihi temulenta narrauit proximè, cunctos in ſuis ſibi domibus tanta cantionum violentia clauſit; vt toto biduo non clauſtra perfringi, non fores euelli, non denique parietes ipſi quiuerint perforari: quoad mutua hortatione conſonè clamitarent, quam ſanctiſſimè deierantes, ſeſe neque ei manus admolituros; &, ſi qui aliud agitarint ſalutare laturos ſubſidium. Sic illa propitiata totam ciuitatem abſoluit. At verò cœtus illius auctorem nocte intempeſta, cùm tota domo, [id eſt, parietibus & ipſo ſolo] & omni fundamento, vt erat clauſa, ad centeſimum lapidem in aliam ciuitatem ſummo vertice montis exaſperati ſitam, & ob id ab aquis ſterilem, tranſtulit. Et

quoniam

quoniam denſa inhabitantium ædificia locum nouo hoſpiti non dabant; ante portam proiecta domo diſceſſit. Mira, inquam, nec minus ſæua, mi Socrates memoras. Denique mihi quoque non paruam incuſſiſti ſollicitudinem, immo verò formidinem, iniecto non ſcrupulo, ſed lancea, ne quo numinis miniſterio ſimiliter vſa ſermones iſtos noſtros anus illa cognoſcat. Itaque maturius quieti nos reponamus: & ſomno leuata laſſitudine noctis, antelucio aufugiamus iſtinc quam pote longiſſime. Hæc adhuc me ſuadente, inſolita vinolentia ac diurna fatigatione pertentatus bonus Socrates, ſopitus iam ſtertebat altius. Ego verò adducta fore peſſuliſque firmatis, grabatulo etiam ponè cardines ſuppoſito & probè aggeſto, ſuper eum me recipio. Ac primùm præ metu aliquantiſper vigilo, dein circa tertiam fermè vigiliam paululum conniueo. Commodum quieueram: & repentè impulſu maiore, quàm vt latrones crederes, ianuæ reſerantur, immo verò fractis & euulſis funditùs cardinibus proſternuntur. Grabatulus alioqui breuiculus, & vno pede mutilus ac putris, impetus tanti violentia proſternitur. Grabatulus alioqui breuiculus, & vno pede mutilus ac putris, impetus tanti violentia proſternitur: me quoque euolutum & excuſſum humi recidens in inuerſum cooperit ac tegit. Tunc ego ſenſi naturaliter quoſdã affectus in contrariũ prouenire. Nam vt lacrymę ſæpiculè de gaudio prodeunt; ita & in illo nimio pauore riſum nequiui continere, de Ariſtomene, teſtudo factus. Ac dũ in infimũ deiectus, obliquo aſpectu quid rei ſit grabatuli ſolertia munitus opperior; video mulieres duas altioris ætatis. Lucernam lucidã gerebat vna, ſpongiã & nudũ gladiũ altera. Hoc habitu Socratem bene quietũ circumſtetere. Infit illa cum gladio: Hic eſt, ſoror Panthia, carus Endymion hic catamitus meus, qui diebus ac noctibus ętatulã meã illuſit: hic eſt qui meis amoribus inſuperhabitis nõ ſolũ me diffamat probris, verùm etiam fugã inſtruit. At ego ſcilicet Vlyſſi aſtu deſerta ſum, & vice Calypſonis ęternã ſolitudinẽ flebo. Et porrecta dextera, meq; Panthiæ ſuæ demonſtrato, At hic, inquit, bonus conſiliator Ariſtomenes, qui fugæ huius auctor fuit, & nunc morti proximus, iam humi proſtratus grabatus grabatulo ſuccubans iacet, & hæc omnia conſpicit, impunè ſe relaturũ meas contumelias putat. Faxo eum ſerò, immo ſtatim, immò verò iam nunc, vt & præcedentis dicacitatis, & inſtantis curioſitatis pæniteat. Hæc ego vt accepi, ſudore frigido

miſer perfluo, tremore viſcera quatior; vt grabatulus etiam ſuccuſſus & inquietus ſuper dorſum meum palpitando ſaltaret. At bona Panthia, Quin igitur, inquit, ſoror, hunc primum bacchatim diſcerpimus, vel, membris eius diſtinctis, virilia deſecamus? Ad hæc Meroe, ſic enim reapſe nomen eius, tunc fabulis Socratis conuenire ſentiebam: Immò, ait, ſuperſit hic ſaltem, qui miſelli huius corpus parua contumulet humo. Et capite Socratis in alterum dimoto latus, per iugulum ſiniſtrum capulotenus gladium totum ei demergit, & ſanguinis eruptionem vaſculo admoto excipit diligenter; vt nulla ſtilla compareret vſquam. Hæc ego meis oculis aſpexi, Nam etiam, ne quid demutaret credo a victimæ religione, immiſſa dextera per vulnus illud ad viſcera penitus, cor miſeri contubernalis mei Meroe bona ſcrutata protulit: cum ille impetu teli præſecata gula, vocem, immo ſtridorem incertum per vulnus effunderet, & ſpiritum rebulliret. Quod vulnus, quà maxime patebat, ſpongia offulciens Panthia: Heus tu, inquit, ſpongia, caue in mari nata, per fluuium trãſeas. His editis, ab imo remoto grabatulo, varicus ſuper faciem meam reſidentes veſicam exonerant; quoad me vrinæ ſpurciſſimæ madore perluerent. Commodum limen euaſerant: & fores ad priſtinum ſtatum [integræ] reſurgunt; cardines ad foramina reſident; poſtes ad repagula redeunt; ad clauſtra peſſuli recurrunt. At ego, vt eram etiamnum humi proiectus, inanimis, nudus, & frigidus, & lotio perlutus, quaſi recens vtero matris editus, immò verò ſemimortuus, verùm etiam ipſe mihi ſuperuiuens & poſtumus, vel certè deſtinatæ iam crucis candidatus, Quid, inquam, de me fiet, vbi iſte iugulatus manè paruerit? Cui videbor veriſimilia dicere, proferens vera? Proclamares ſaltem ſuppetiatum, ſi reſiſtere vir tantus mulieri nequibas. Sub oculis tuis homo iugulatur, & ſiles? Cur autem te ſimile latrocinium non peremit? Cur ſæua crudelitas, vel propter indicium ſceleris, arbitro pepercit? Ergo quoniam euaſiſti mortem, nũc illò redi. Hæc identidem mecum replicabam: & nox ibat in diem. Optimum itaque factu, viſum eſt anteluculò furtim euadere, & viam, licet trepido veſtigio, capeſſere. Sumo ſarcinulam meam, & ſubdita claui peſſulos reduco. At illę probæ & fideles ianuæ, quæ ſua ſponte deſeratæ nocte fuerant, vix tãdem & ægerrimè tunc clauis ſuæ crebra immiſſione patefiunt. Et, Heus tu, vbi es? inquam, valuas ſtabuli abſolue:

anteluciò volo ire. Ianitor ponè ſtabuli oſtium humi cubitans, & iam nunc ſemiſomnus, Quid tu, inquit, ignoras latronibus infeſtari vias, qui hoc noctis iter incipis? Hem, & ſi tu, alicuius facinoris tibi conſcius ſcilicet, mori cupis; nos cucurbitæ caput non habemus, vt pro te moriamur. Non longè, inquam, lux abeſt. & prætereà, quid viatori de ſumma pauperie latrones auferre poſſunt; An ignoras inepte, nudum nec à decem palæſtritis diſpoliari poſſe? Ad hæc ille marcidus & ſemiſopitus, in alterum latus euolutus, Vnde autem, inquit, ſcio, an conuectore illo tuo, cum quo ſerò deuerteres, iugulato, fugæ mandes præſidium? Illud horæ memini me, terra dehiſcente, ima Tartara, inque his canem Cerberum prorſus eſurientem mei proſpexiſſe. Ac recordabar profectò, bonam Meroen non miſericordia iugulo meo peperciſſe, ſed ſæuitia cruci me reſeruaſſe. In cubiculum itaque reuerſus, de genere tumultuario mortis mecum deliberabam. Sed cùm nullum aliud telum mortiferum Fortuna, quam ſolum mihi grabatulum ſubminiſtraret: Iam iam grabatule, inquam, animo meo cariſſime, qui mecum tot ærumnas exanclaſti conſcius & arbiter quæ nocte geſta ſunt, quem ſolum in meo reatu teſtem innocentiæ citare poſſum: tu mihi ad Inferos feſtinanti ſubminiſtra telum ſalutare. Et cum dicto reſtim, qua erat intextus, aggredior expedire: ac tigillo quod feneſtræ ſubditum altrinſecus prominebat iniecta atque obducta parte funiculi, & altera firmiter in nodum coacta, aſcenſo grabatulo, ad exitium ſublimatus, immiſſo capite laqueum induo. Sed dum pede altero fulcimentum, quo ſuſtinebar, repello, vt ponderis deductu reſtis ad ingluuiem adſtricta ſpiritus officia diſcluderet; repentè putris alioquin & vetus funis diſrumpitur. Atque ego de alto decidens, Socratem, (nam iuxta me iacebat,) ſuperruo, cumque eo in terram deuoluor. Et ecce in ipſo momento ianitor introrupit, exertè clamitans: Vbi es tu, qui alta nocte immodicè feſtinabas, & nunc ſtertis inuolutus? Ad hæc, neſcio an caſu noſtro, an illius abſono clamore experrectus Socrates, exurgit prior: &, Næ, inquit, immeritò ſtabularios hos omnes hoſpites deteſtantur. Nam iſte curioſus dum importunè irrumpit, credo ſtudio rapiendi aliquid, clamore vaſto, marcidum alioquin me altiſſimo ſomno excuſſit. Emergo lætus atq; alacer, inſperato gaudio perfuſus: &, Ecce [inquã,] ianitor fideliſſime, comes & pater meus, & frater

fluuius in ſpeciem placidæ paludis ignauus ibat, argento vel vitro æmulus in colorem. En, inquam, explere latice fontis lacteo. Adſurgit: & opertus palliolo in planiorem ripæ marginem, complicitus in genua appronat ſe, auidus adfectans poculum. Nec dum ſatis extremis labiis ſummum aquæ rorem attigerat: & iugulo eius vulnus dehiſcit in profundum patorem, & illa ſpongia repentè de eo deuoluitur; eamque paruus admodum comitatur cruor. Denique corpus exanimatum in flumen pænè cernuat: niſi altero ego eius pede retento, vix & ægrè ad ripam ſuperiorem attraxi. Vbi defletum pro tempore comitem miſellum arenoſa humo in amnis vicinia ſempiterna contexi. Ipſe trepidus, & eximiè metuens mihi, per diuerſas & auias ſolitudines aufugi: & quaſi conſcius mihi cædis humanæ, relicta patria & Lare, vltroneum exilium amplexus, nunc Ætoliam, nouo contracto matrimonio, colo. Hæc Ariſtomenes. At ille comes eius, qui ſtatim initio obſtinata incredulitate ſermonem eius reſpuebat, Nihil, inquit, hac fabula fabuloſius, nihil iſto mendacio abſurdius. Et ad me conuerſus, Tu autem, inquit, vir, vt habitus & habitudo demonſtrant, [ornatus,] accedis huic fabulæ? Ego verò, inquam, nihil impoſſibile arbitror; ſed vtcunque fata decreuerunt, ita cuncta mortalibus prouenire. Nam & mihi & tibi, & cunctis hominibus multa vſuuenire mira, & pæne infecta; quæ tamen ignaro relata fidem perdant. Sed ego huic & credo hercules, & gratas gratias memini, quod lepidę fabulæ feſtiuitate nos auocauit: aſperam deniq; ac prolixã viam ſine labore & tædio euaſi. Quo beneficio etiam illum vectorem meum credo lætari, ſine fatigatione ſui me vſque ad iſtam ciuitatis portam non dorſo illius ſed meis auribus prouecto. Is finis nobis & ſermonis & itineris communis fuit. Nam comites vtrique ad villulas proximas læuorſum abiere. Ego verò quod primum ingreſſui ſtabulum conſpicatus ſum acceſſi, & de quadam anu caupona illico percontor: Eſtne, inquam, Hypata hęc ciuitas? Annuit. Noſtine Milonẽ quemdam è primoribus? Arriſit. Et verè, inquit, iſtic primus perhibetur Milo, qui extra vrbem totam, & pomerium colit. Remoto, inquam, ioco parens optima, dic oro cuiatis ſit, & quibus deuerſetur ædibus. Videſne, inquit, extremas feneſtras, quæ foris vrbem proſpiciunt, & altrinſecus fores proximum reſpicientes angiportum? Inibi

iſte

iſte Milo deuerſatur, ampliter nummatus, & longè opulentus; verum extremæ auaritiæ, & ſordis infimæ, infamis homo: fœnus denique copioſum ſub arrabone auri & argenti crebiter exercens: exiguo Lare incluſus, & ærugini ſemper intentus; cum vxore etiam calamitatis ſuæ comite habitat. Neque præter vnicam paſcit ancillulam: & habitu mendico ſemper incedit. Ad hæc ego riſu ſubiicio: Benignè, inquam, & proſpicuè Demeas meus in me conſuluit, qui peregrinantem tali viro conciliauit, in cuius hoſpicio nec fumi nec nidoris nebulam vererer. Et cum dicto modicò ſecus progreſſus, oſtium accedo, & ianuam firmiter oppeſſulatam pulſare vocaliter incipio. Tandem adoleſcentula quædam procedens, Heus tu, inquit, qui tam fortiter fores verberaſti, ſub qua ſpecie mutuari cupis? An tu ſolus ignoras, præter aurum argentumque nullum nos pignus admittere? Meliora inquã, ominare: & potius reſponde, an intra ædes herum tuum offendam? Planè, inquit: ſed quæ cauſa quæſtionis huius? Literas ei a Corinthio Demea ſcriptas ad eum reddo. Dum annuntio, inquit, hæc, ibidem me operitor. Et cum dicto rurſum foribus oppeſſulatis, intrò capeſſit. Modicò deinde regreſſa, patefactis foribus, Rogat te, inquit. Intuli me: eumque accubantem exiguo admodum grabatulo, & commodum cænare incipientem inuenio. Aſſidebat pedes vxor, & menſa vacua poſita. cuius monſtratu: En, inquit, hoſpitium. Bene, ego: & illico ei litteras Demeæ trado. Quibus properiter lectis, Amo, inquit, meum Demeam, qui mihi tantũ conciliauit hoſpitem. Et cum dicto iubet vxorem decedere, vtque in eius locum aſſideam iubet. meque etiam nunc verecundia cunctantem arrepta lacinia detrahens, Adſide, inquit, iſtic. nam præ metu latronum nulla ſeſſibula, ac ne ſufficientẽ ſupellectilem parare nobis licet. Feci. Et ſic: Ego te, inquit, etiam de iſta corporis ſpecioſa habitudine, deque hac virginali prorſus verecundia, generoſa ſtirpe proditum & rectè coniicerem. Sed & meus Demeas eadem litteris pronuntiat. Ergo breuitatem gurguſtioli noſtri ne ſpernas peto. Erit tibi adiacens & ecce illud cubiculum, honeſtum receptaculũ. fac libenter deuerſeris in noſtro. Nam & maiorem domum dignatione tua feceris: & tibi ſpecimen glorioſum arrogaris, ſi contentus Lare paruulo. Theſei illius cognominis patris tui virtutes æmulaueris, qui non eſt aſpernatus Hecales anus hoſpitium tenue. Et vocata ancillula: Foris, inquit, ſarcinu-

las

las hoſpit s ſuſceptas cum fide conde in illud cubiculum: ac ſimul è promptuario oleum vnctui, lintea terſui, & cetera huc eidem vſui profer ocyter; & hoſpitem meum produc ad proximas balneas; ſatis arduo itinere atque prolixo fatigatus eſt. His ego auditis, mores atque parſimoniam ratiocinans Milonis, volenſque me artius ei conciliare, Nihil, inquam, rerum iſtarum, quæ itineris vbique ritè nos comitantur, indigemus. Sed & balneas facilè percontabimur. Planè quod eſt mihi ſummè præcipuum, equo, qui me ſtrenuè peruexit, fœnum atq; ordeum, acceptis iſtis nummulis, tu Fotis emito. His actis, & rebus meis in illo cubiculo conditis, pergens ipſe ad balneas, vt prius aliquid nobis cibatui proſpicerem, forum cupedinis peto: inque eo piſcatum opiparem expoſitum video. Et percontato pretio, quòd centum nummis indicaret aſpernatus, viginti denariis præſtinaui. Inde me commodùm egredientem continuatur Pytheas, condiſcipulus apud Athenas Atticas meus; qui me poſt aliquam multũ temporis amanter agnitum inuadit, amplexuſque ac comiter deoſculatus: Mi Luci, ait, ſat pol diu eſt, quòd interuiſimus te. At hercules exinde cum a magiſtro digreſſi ſumus. Quæ autem tibi cauſa peregrinationis huius? Craſtino die ſcies, inquam. Sed quid iſtud? voti gaudeo. Nam & lixas & virgas, & habitum prorſus magiſtratui congruentem in te video. Annonam curamus, ait, & ædilem gerimus; &, ſi quid obſonare cupis, vtique commodabimus. Abnuebam: quippe qui iam cænæ affatim piſcatus proſpexeramus. Sedenim Pytheas, viſa ſportula, ſuccuſſiſque in aſpectum planiorem piſcibus, At has quiſquilias quanti paraſti? Vix, inquam, piſcatori extorſimus accipere viginti denarios. Quo audito, ſtatim arrepta dextra poſtliminiò me in forum cupedinis reducens, Et à quo, inquit, iſtorum nugamenta hæc comparaſti? Demonſtro ſeniculum in angulo ſedentem. Quem confeſtim pro ædilitatis imperio voce aſperrima increpans, iam inquit, iam nec amicis quidem noſtris, vel omnino vllis hoſpitibus parcitis, Qui tam magnis pretiis piſces friuolos indicatis, & florem Theſſaliæ regionis adinſtar ſolitudinis & ſcopuli, edulium caritate deducitis? ſed non impunè. Iam enim faxo ſcias, quemadmodum ſub noſtro magiſterio mali debeant coërceri. Et profuſa in medium ſportula, iubet officialem ſuum inſuper piſces inſcendere, ac pedibus ſuis totos obterere. Qua contentus morum ſeueritudine meus Py-

theas, ac mihi vt abirem ſuadens, Sufficit mihi, ô Luci, inquit, ſeniculi tanta hæc contumelia. His actis conſternatus ac prorſus obſtupidus, ad balneas me refero, prudentis condiſcipuli valido conſilio & nummis ſimul priuatus & cæna: lautuſq; ad hoſpitium Milonis, ac dehinc cubiculo, me reporto. Et ecce Fotis ancilla, Rogat te, [inquit,] hoſpes. At ego iam inde Milonis abſtinentiæ cognitor excuſaui comiter: quòd viæ vexationē non cibo ſed ſomno cenſerem diluendam. Iſto accepto pergit ipſe, & iniecta dextra, clemēter me trahere adoritur. Ac dum contor, dum modeſte renitor; Non prius, inquit, diſcedam quam me ſequaris. Et dictum iureiurando ſecutus, iam obſtinationi ſuæ me ingratis obedientem perducit ad illum ſuum grabatulum. & reſidenti, Quàm ſalue agit, inquit, Demeas noſter? quid vxor, quid liberi, quid vernaculi? Narro ſingula. Percontatur accuratius cauſas etiam peregrinationis meæ. quas vbi probè protuli; iam & de patria noſtra, & eius primoribus, ac denique de ipſo præſide ſcrupuloſiſſimè explorans, vbi me poſt itineris tā ſæui vexationem, ſentit fabularum quoq; ſerie fatigatum, in verba media ſomnulentum deſinere, ac nequidquam defectum iam incerta verborum ſalebra balbutire, tandem patitur cubitum concedere. Euaſi aliquando rancidi ſenis loquax & famelicum conuiuium, ſomno, non cibo grauatus; cænatus ſolis fabulis. Et in cubiculum reuerſus, exoptatæ me quieti reddidi.

L. APVLEI METAMORPHOSEON

LIBER SECVNDVS.

VT primum nocte diſcuſſa, Sol nouus diem fecit; & ſomno ſimul emerſus & lectulo, anxius [alioquin] & nimis cupidus cognoſcendi quæ rara miraq; ſunt: reputanſque me media Theſſaliæ loca tenere, quò artis Magicæ natiua cantamina totius orbis conſono ore celebrentur, fabulamq; illam optimi comitis Ariſtomenis de ſitu ciuitatis huius exortam, ſuſpenſus alioquin & voto ſimul & ſtudio, curioſè ſingula conſiderabam. Nec fuit in illa ciuitate, quod aſpiciēs, id eſſe crederem quod eſſet, ſed omnia prorſus ferali murmure in aliam effigiem tranſlata; vt & lapides quos offenderem, de homine duratos, & aues quas audirem,

rem, indidem plumatas, & arbores quæ pomerium ambirent, foliatas ſimiliter, & fontanos latices de corporibus humanis fluxuros crederem. Iam ſtatuas & imagines inceſſuras, parietes locuturos, boues & id genus pecua dictura præſagium; de ipſo verò cælo, & iubaris orbe ſubitò venturum oraculum. Sic attonitus, immò verò cruciabili deſiderio ſtupidus, nullo quidem initio vel omnino veſtigio cupidinis meæ reperto, cuncta circuibam. Tamen dum in luxu nepotali ſimul oſtiatim ſingula pererro, repente me neſcius forum cupedinis intuli. Et ecce mulierem quampiam frequenti ſtipatam famulatione ibidem gradientem accelerato veſtigio comprehendo. Aurum in genis, & in tunicis, ibi inflexum, hic intextum matronam profectò confitebatur. Huius adhærebat lateri ſenex, iam grauis in annis. qui vt primùm me cõſpexit: Eſt, inquit, hercules hic Lucius: & offert oſculum. & ſtatim, incertum quidnam, in aurem mulieris obgannit. Quin, inquit, etiam, ipſe parentem tuam accedis & ſalutas? Vereor, inquam, ignotæ mihi feminæ. Et ſtatim in rubore ſuffuſus reiecto capite reſtiti. At illa obtutum in me conuerſa, En, inquit, ſanctiſſimæ Saluiæ matris generoſa proles. ſed & cetera corporis inexplicabiliter ad regulam congruentia, inenormis proceritas, ſucculenta gracilitas, rubor temperatus, flauum & inaffectum capillitium; oculi cæſij quidem, ſed vigiles, & inaſpectu micantes prorſus aquilino, quoquò verſum floridi: ſpecioſus & immeditatus inceſſus. Et adiecit: Ego te, ô Luci, meis iſtis manibus educaui: quidni? parentis tuæ non modò ſanguinis verùm alimoniarum etiam ſocia fui. Nam ex familia Plutarchi ambæ prognatæ ſumus, & eamdem nutricem ſimul bibimus, & in nexu germanitatis vnà coaluimus; nec aliud nos quàm dignitas diſcernit: quòd clariſſimas illa, ego priuatas nuptias fecerimus. Ego ſum Byrrhena illa, cuius fortè ſæpiculè nomen inter tuos frequentatum educatores retines. Accede itaque hoſpitium fiducia, immò verò iam tuum proprium Larem. Ad hæc ego, iam ſermonis ipſius mora rubore digeſto, Abſit, inquam, parens, vt Milonem hoſpitem ſine vlla querela deſeram. Sed planè, quod officiis integris poteſt effici, curabo ſedulo. Quotiens itineris huius ratio naſcetur, numquam erit vt non apud te deuortar. Dum hunc & huiuſmodi ſermonem altercamur, paucis admodum confectis paſſibus, ad domum Byrrhænæ peruenimus. Atria

longè pulcerrima, columnis quadrifariam per ſingulos angulos ſtantibus, attollebant ſtatuas Palmaris deæ, facies quaquà pinnis explicitis ſine greſſu pilæ volubilis, inſtabile veſtigium plantis roſcidis decitantes, nec vt maneant inhærẽt; & iam volare creduntur. Ecce lapis Parius in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem: ſignum perfectè luculentum, veſte reflatũ, procurſu vegetum, introeuntibus obuium, & maieſtate numinis venerabile. Canes vtrimque ſecus Deæ latera muniunt; qui canes & ipſi lapis erant. His oculi minantur, aures rigent, nares hiant, ora ſæuiunt &; ſicunde latratus de proximo ingruerit, eum putabis de faucibus lapideis exire. &, in quo ſummum ſpecimen operæ fabrilis egregius ille ſignifex prodidit, ſublatis canib. in pectus arduis pedes imi reſiſtunt, currunt priores. Ponè tergum Deæ ſaxum inſurgit, in ſpeluncæ modum muſcis & herbis, & foliis & virgulis, & ſicubi pampinis, & arbuſculis alibi de lapide florentibus: ſplendet intus vmbra ſigni de nitore lapidis. Sub extrèma ſaxi margine poma & vuæ faberrimè politæ dependent, quas ars æmula naturæ veritati ſimiles explicuit. Putes ad cibum inde quædam, cùm muſtulentus auctumnus maturum colorem afflauerit, poſſe decerpi. Et, ſi fontes, qui Deæ veſtigio diſcurrentes in lenem vibrantur vndam, pronus aſpexeris, credes illos, vt vite pendentes racemos, inter cetera veritatis, nec agitationis officio carere. Inter medias frondes lapidis Actæonis ſimulachrum curioſo obtutu in dorſum proiectus, iam in ceruum ferinus, & in ſaxo ſimul & in fonte loturam Dianam operiens viſitur. Dum hæc idemtidem rimabundus eximiè delector: Tua ſunt, inquit, Byrrhæna, cuncta quæ vides. Et cum dicto ceteros omnes ſermone ſecreto decedere præcepit. Quibus diſpulſis omnibus, Per hanc, inquit, Deam, ô Luci cariſſime, vt anxie tibi metuo, &, vtpote pignori meo, longè prouiſum cupio. Caue tibi, ſed caue fortiter à malis artibus, & facinoroſis illecebris Pamphiles illius, quæ cum Milone iſto, quem dicis hoſpitem, nupta eſt. Maga primi nominis, & omnis carminis ſepulcralis magiſtra creditur, quæ ſurculis & lapillis, & id genus friuolis inhalatis, omnẽ iſtam lucem mũdi ſideralis imis Tartari & in vetuſtum chaos ſubmergere novit. Nam cùm quemquam conſpexerit ſpecioſæ formæ iuuenem, venuſtate eius ſumitur, & illico in eum & oculum & animum detorquet. Serit blanditas, iuuadit ſpiritum; amoris profundi pe-

dicis

dicis æternis alligat. Tunc minus morigeros & viles faſtidiẽs, in ſaxa & in pecua, & quoduis animal puncto reformat: alios verò prorſus extinguit. Hæc tibi trepido, & cauenda cenſeo. Nam & illa vrit perpetuum, & tu per ætatem & pulcritudinem capax eius es. Hæc mecum Byrrhæna ſatis anxia. At ego curioſus alioquin, vt primùm artis Magicę ſemper optatum nomen audiui? tantum à cautela Pamphiles abfui, vt etiã vltro geſtirẽ tali magiſterio me volens ampla cum mercede tradere, & prorſus in ipſum barathrum ſaltu cõcito præcipitare. Feſtinus denique & vecors animi, manu eius velut cathena quadam memet expedio: &, SALVE properè addito, ad Milonis hoſpitium perniciter euolo. Ac dum amenti ſimilis accelero veſtigium; Age, inquam, ô Luci euigila, & tecum eſto. Habes exoptatam occaſionem, & voto diutino poteris fabulis miſcellis explere pectus. Aufer formidines pueriles; cominus cum re ipſa gnauiter congredere; & à nexu quidem Venereo hoſpitis tuæ tempera, & probi Milonis genialem torum religioſus ſuſpice. Verum enimuerò Fotis famula petatur enixè: nam & forma ſcitula, & moribus ludicra, & prorſus argutula eſt. Veſperi quoque cum ſomno concederes, & in cubiculum te deduxit comiter, & blandè lectulo collocauit, & ſatis amanter cooperuit: & oſculato tuo capite, quàm inuita, diſcederet vultu prodidit; denique ſæpe retrorſus reſpiciens ſubſtitit. QVOD BONVM FELIX ET FAVSTVM. Itaque, licet ſalutare non erit, Fotis illa tentetur. Hæc mecum ipſe diſputans fores Milonis accedo &, quod aiunt, pedibus in ſententiam meam vado. Nec tamen domi Milonem vel vxorem eius offendo, ſed tantum caram meam Fotidem: quæ ſuis dominis parabat viſcum fartim conciſum, & pulpam fruſtratim confectã, in abacum ad paſcua iurulenta, & quidem naribus iam mihi ariolabat tucetum perquam ſapidiſſimum. Ipſa linea tunica mundulè amicta & ruſſea faſciola prænitente altiuſculè ſub ipſas papillas ſuccinctula, illud cibarium vaſculum floridis palmulis rotabat in circulum; & in orbis flexibus crebra ſuccutiens, & ſimul membra ſua leniter illubricans, lumbis ſenſim vibrantibus, ſpinam mobilem quatiens placidè, decenter undabat. Iſto aſpectu defixus obſtupui, & mirabundus ſteti; ſteterunt & membra quæ iacebant antè. Et tandem ad illam, Quàm pulcrè, quamque feſtiuè, inquam, Fotis mea, ollulam iſtam cum natibus intorques? quam melli-

tum pulmentum apparas? Felix & certius beatus, cui permiſeris illuc digitum intingere. Tunc illa lepida alioquin & dicacula puella, Diſcede, inquit, miſelle quam procul a meo foculo, diſcede. Nam ſi te vel modice meus igniculus afflauerit, vreris intime, nec vllus extinguet ardorem tuum, niſi ego; quæ dulce condiens, & ollam & lectulum ſuaue quatere noui. Hæc dicens, in me reſpexit, & riſit. Nec tamen ego prius inde diſceſſi, quam diligenter omnem eius exploraſſem habitudinem. Sed quid ego de cæteris aio? cum ſemper mihi vnica cura fuerit caput capillumque ſedulo publice & prius intueri, & domi poſtea perfrui? Sicque iudicii huius apud me certa & ſtatuta ratio eſt, vel quod præcipua pars iſta corporis in aperto & perſpicuo poſita prima noſtris luminibus occurrit; & quod in cæteris membris floridæ veſtis hilaris color, hoc in capite nitor natiuus operatur. Denique pleræque indolem gratiaſque ſuas probaturæ, lacinias omnes exuunt, amicula dimouent: nudam pulcritudinem ſuam præbere ſe geſtiunt, magis de cutis roſeo rubore quam de veſtis aureo colore placituræ. At vero, quod nefas dicere, neque ſit huius rei vllum tam dirum exemplum, ſi cuiuslibet eximiæ pulcerrimæque feminæ caput capillo ſpoliaueris, & faciem natiua ſpecie nudaueris; licet illa cælo deiecta, mari edita, fluctibus educata, licet, inquam, Venus ipſa fuerit, licet omni Gratiarum choro ſtipata, & toto Cupidinum populo comitata, & baltheo ſuo cincta, cinnama fragrans, & balſama rorans, calua proceſſerit: placere non poterit nec Vulcano ſuo. Quid cum capillis color gratus, & nitor ſplendidus illucet, & contra Solis aciem vegetus fulgurat, vel placidus renitet, ac in contrariam gratiam variat aſpectum? & nunc vt aurum coruſcans in lenem mellis deprimitur vmbram; nunc coruina nigredine cærulos columbarum colli floſculos æmulatur; vel nunc guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui diſcriminatus, & pone verſum coactus amatoris oculis occurrens, ad inſtar ſpeculi, reddit imaginem gratiorem? Quid? cum frequenti ſobole ſpiſſus cumulat verticem, vel prolixa ſerie porrectus dorſa permanat? Tanta denique eſt capillamenti dignitas, vt, quamuis auro, veſte, gemmis, omnique cætero mundo exornata mulier incedat, tamen niſi capillum diſtinxerit, ornata non poſſit videri. Sed in mea Fotide, non operoſus, ſed inordinatus ornatus addebat gratiam. Vberes enim crines,

leniter

Leniter emiſſos, & ceruice dependulos, ac deinde per colla diſpoſitos, ſenſimque ſinuato patagio reſidentes, pauliſper ad finem conglobatos in ſummum verticem nodus adſtrinxerat. Nec diutius quiui tunc tantum cruciatum voluptatis eximiæ ſuſtinere. ſed protinus in eam, qua fine ſummum cacumen capillus aſcendit, mellitiſſimum illud ſauium impreſſi. Tum illa ceruicem intorſit, & ad me conuerſa limis & morſicantibus oculis Heus tu ſcholaſtice ait, dulcem & amarum guſtulum carpis. Caue ne nimia mellis dulcedine diutinam bilis amaritudinem contrahas. Quid iſtic, inquam, eſt, mea feſtiuitas, cum ſim paratus, vel vno ſauiolo interim recreatus, ſuper iſtum ignem porrectus aſſari? Et cum dicto artius eam complexus, cœpi ſauiari. Iamque æmula libidine in amoris parilitatem congermaneſcenti mecum, iam patentis oris inhalatu cinnameo, & occurſantis linguæ illiſu nectareo prona cupidine adlubeſcente: Pereo, inquam, immo iamdudum perii, niſi tu propitiaris. Ad hæc illa, rurſum me deoſculato, Bono animo eſto, inquit. nam ego tibi mutua voluntate mancipata ſum. nec voluptas noſtra differetur vlterius, ſed prima face cubiculum tuum adero. Abi ergo, ac te compara. tota enim nocte tecum fortiter [&] ex animo prœliabor. His & talibus obgannitis ſermonibus inter nos, diſceſſum eſt. Commodum meridies acceſſerat: & mittit mihi Byrrhæna xeniola, porcum opimum, & quinque gallinulas, & vini cadum in ætate pretioſi. Tunc ego vocata Fotide, Ecce, inquam, Veneris hortator & armiger Liber aduenit vltro. Vinum iſtud ſorbeamus hodie omne, quod nobis reſtinguat pudoris ignauiam, & alacrem vigorem libidinis incutiat. hac enim ſitarchia nauigium Veneris indiget ſola; vt in nocte peruigili & oleo lucerna & vino calix abundet. Diem cæterum lauacro, ac dein cænæ dedimus. Nam Milonis boni concinnaticiam menſulam rogatus accubueram, quam pote tutus ab vxoris eius aſpectu, Byrrhænæ monitorum memor; & perinde in eius faciem oculos meos ac ſi in Auernum lacum formidans deieceram. Sed aſſidue reſpiciens præminiſtrantem Fotidem, inibi recreabar animi. Cum eſſet iam veſpera lucernam intuens; Pamphile, quam largus, inquit, imber aderit craſtino. Et percontanti marito qui comperiſſet iſtud? reſpondit ſibi lucernam prædicere. Quod dictum ipſius Milo riſu ſecutus, Grandem, inquit, iſtam lucernam Sibyllam paſcimus, quæ

cuncta cæli negotia, & Solem ipſum de ſpecula candelabri contuetur. Ad hæc ego ſubiiciens, Sunt, aio, prima huiuſcemodi diuinationis experimenta: nec mirum. Licet modicũ iſtum igniculum, & manibus humanis laboratum, memorẽ tamen illius maioris & cæleſtis ignis, velut ſui parentis, quid eſſet editurus in ætheris vertice, diuino præſagio & ipſum ſcire, & nobis enuntiare. Nam & Corinthi nunc apud nos paſſim Chaldæus quidam hoſpes miris totam ciuitatem reſponſis turbulentat, & arcana fatorũ ſtipibus emerendis edicit in vulgũ, qui dies copulas nuptiales adfirmet; qui fundamenta mœnium perpetuet; qui negotiatori commodus; qui viatori celebris, qui nauigiis opportunus; mihi denique prouentum huius peregrinationis inquirenti multa reſpondit, & oppidò mira & ſatis varia. Nunc enim gloriam ſatis floridam, nunc hiſtoriam magnam, & incredendam fabulã, & libros me facturum. Ad hæc renidens Milo, Qua, inquit, corporis habitudine præditus, quóue nomine nuncupatus hic iſte Chaldæus eſt? Procerus, inquam, & ſuffuſculus, Diophanes nomine. Ipſe eſt, ait, nec vllus alius. Nam & hic apud nos multa multis effatus, ſimiliter non paruas ſtipes, immò verò mercedes opimas iam conſecutus, Fortunã ſcæuam, an ſæuam verius dixerim, miſer incidit. Nam die quadam, cum frequentis populi circulo conſeptus, coronæ circunſtantium fata enodaret, Cerdo quidam [nomine] negotiator acceſſit eum, diem commodum peregrinationi cupiens. Quem cùm electum deſtinaſſet illi, iam depoſita crumena, iam profuſis nummulis, iam dinumeratis centum denarii, quos mercedem diuinationis auferret; ecce quidã de nobilibus adoleſcentulus a tergo arrepẽs, eum lacinia apprehendit, & conuerſum amplexus exoſculatur artiſſimè. At ille vbi primùm conſauiatus eum, iuxtim ſe vt aſſideret effecit, attonitus eſt repentinæ viſionis ſtupore, & præſentis negotij, quod gerebat, oblitus, infit ad eum: Quam olim equidem exoptatus nobis aduenis? Reſpondit ad hæc ille alius: Commodùm veſpera oriente. Sed viciſſim tu quoque frater mihi memora, quemadmodum exinde, vt de Eubœa inſula feſtinus enauigaſti, & maris & viæ confeceris iter. Ad hæc Diophanes ille Chaldæus egregius, mente viduus, necdum ſuus, Hoſtes, inquit, & omnes inimici noſtri, tam dirã, immò verò Vlyſſeam peregrinationem incidant. Nam & nauis ipſa, in qua vehebamur, variis turbinibus procellarum quaſſata,

quaſſata, vtroque regimine amiſſo, ægre ad vlterioris ripæ marginem detruſa, præcipitio demerſa eſt: & nos, omnibus amiſſis, vix enatauimus. Quodcunque vel ignotorum miſeratione, vel amicorum beniuolentia extraximus, id omne latrocinalis inuaſit manus: quorum audaciæ repugnans etiam cui nomen eſt Ariſuatus, vnicus frater meus, ſub iſtis oculis miſer iugulatus eſt. Hæc eo adhuc narrante mœſto, Cerdo ille negotiator correptis nummulis ſuis, quos diuinationis mercedi deſtinauerit, protinus aufugit. Ac dehinc, tunc demum Diophanes expergitus ſenſit imprudentiæ ſuæ labem: cum etiam nos omnes circumſecus aſtantes in clarum cachinnum videret effuſos. Sed tibi plane, Luci domine, ſoli omnium Chaldæus ille vera dixerit; ſiſque felix, & iter dexterum pergas. Hęc Milone diutine ſermocinante, tacitus ingemiſcebam: mihique non mediocriter ſuccenſebam, quod vltro inducta ſerie importunarum fabularum, partem bonam veſperæ, eiuſq; gratiſſimum fructum amitterem. Et tandem denique deuorato pudore, ad Milonem aio: Ferat ſuam Diophanes ille Fortunam, & ſpolia populorum rurſum conferat mari pariter ac terræ: mihi vero fatigationis heſternæ etiam nunc ſaucio, da veniam maturius concedam cubitum. Et cū dicto faceſſo, & cubiculum meum contendo. Atque illic deprehendo epularum diſpoſitiones ſatis concinnas. Nam & pueris extra limen, credo vt arbitrio nocturni gannitus ablegarentur, humi quam procul diſtratum fuerat. & grabatulum meum aſſiſtit menſula cænæ totius honeſtas reliquias tolerans, & calices bini, iam infuſo latice ſemipleni, ſolam temperiem ſuſtinentes: & lagena iuxta orificio ceſſim dehiſcente pateſcens, facilis hauritu prorſus gladiatoriæ Veneris antecænia. Commodum cubueram: & ecce Fotis mea, iam domina cubitum reddita, iacta proximat roſa ſerta, & roſa ſoluta in ſinu tuberante. Ac me preſſim deoſculato, & corollis reuincto, ac flore perſperſo, arripit poculum: ac deſuper aqua calida iniecta, porrigit bibam, idque modicum. Prius quam totum exorberem, clementer inuadit: ac relictum paulatim labellis minuens, meque reſpiciens, ſorbillat dulciter: ſequens & tertium inter nos viciſſim & frequens alternat poculum. Cum ego iam vino madens, nec animo tantum verum etiam corpore ipſo ad libidinem inquies alioquin & petulans, etiam ſaucius pauliſper inguinum fine, lacinia remota, impatientiam Veneris Fotidi meę monſtrans: Miſe-

Frequens ibi numerus epulonum, &, vtpote apud primatem feminam, flos ipſe ciuitatis. Et opipares cibi, & ebore nitentes lecti, aureis veſtibus intexti; ampli calices, variæ quidem gratiæ, ſed pretioſitatis vnius. Hic vitrum fabre ſigillatum, ibi cryſtallum impunctum; argentum alibi clarum, & aurum fulgurans, & ſucciuum mire cauatum in lapides, vt bibas: & quidquid fieri non poteſt, ibi eſt. Diribitores pluſculi, ſplendide amicti. fercula copioſa. puellæ ſcitule miniſtrantes, pueri calamiſtrati pulcre induſiati, gemmas formatas in pocula vini vetuſti frequenter offerentes. Iam illatis luminibus epularis ſermo percrebuit: iam riſus adfluens, & ioci liberales, & cauillus hincinde. Tum infit ad me Byrrhæna: Quam commode verſaris in noſtra patria? Quod ſciam, templis & lauacris, & cæteris operibus longe cunctas ciuitates antecellimus. vtenſilibus præterea pollemus affatim. Certe libertas otioſa, & negotioſa quidem aduenæ Romana frequentia; modeſto vero hoſpiti quies villatica: omni denique prouinciæ voluptarii ſeceſſus ſumus. Ad hæc ego ſubiiciens, Vera memoras, nec vſquam gentium magis me liberum quam hic fuiſſe credidi. Sed oppido formido cæcas & ineuitabiles latebras Magicæ diſciplinæ. nam ne mortuorum quidem ſepulcra tuta dicuntur: ſed & buſtis & rogis reliquiæ quædam & cadauerum præſegmina ad exitiabiles viuentium Fortunas petuntur. Et cantatrices aniculæ in ipſo momento choragii funebris perpeti celeritate alienam ſepulturam anteuortunt. His meis addidit alius: Immo vero iſtic nec viuentibus quidem vllis parcitur. Et neſcio qui ſimile paſſus, ore vndiq; omnifariam deformato truncatus eſt. Inter hæc, per conuiuiū totum licentioſus cachinnus effunditur: omniumq; ora & obtutus in vnum quempiam angulo ſecubantem conferuntur. Qui cunctorū obſtinatione confuſus, indigna murmurabundus, cum vellet exurgere: Immo mi Telephron, Byrrhæna inquit & ſubſiſte pauliſper, & more tuæ vrbanitatis fabulam illam tuam remetire, vt & filius meus iſte Lucius lepidi ſermonis tui perfruatur comitate. At ille: Tu quidem domina, ait, in officio manes ſanctæ tuæ bonitatis; ſed ferenda non eſt quorundam inſolentia. Sic ille commotus. Sed inſtantia Byrrhænæ, quæ cum adiuratione ſuæ ſalutis ingratis cogebat effari, perfecit vt vellet. Ac ſic aggeratis in tumulum ſtragulis, & effultus in cubitum, ſuberectuſq; in torum, por-

rigit dexteram, & ad inſtar oratorum conformat articulum; duobuſque infimis concluſis digitis, cæteros eminentes porrigit, & infeſto pollice clementer ſubrigens, infit Thelephron, pupillus ego Mileto profectus ad ſpectaculũ Olympicum, cum hæc etiam loca prouinciæ famigerabilis adire cuperem, peragrata cuncta Theſſalia, fuſcis auibus Lariſſam acceſſi. Ac dum ſingula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro; conſpicor medio foro procerum quendam ſenem. inſiſtebat lapidem, claraque voce prædicabat, SI QVI MORTVVM SERVARE VELLET, DE PRETIO LICERETVR. Et ad quempiam prætereuntium, Quid hoc, inquam, comperior? hiccine mortui ſolent aufugere? Tace, reſpondit ille. Nam oppido puer, & ſatis peregrinus es, meritoque ignoras Theſſaliæ te conſiſtere, vbi ſagæ mulieres ora mortuorum paſſim demorſicant, eaque ſunt illis artis magicæ ſupplementa. Contra ego, Et quæ tu, inquam, dic ſodes, cuſtodela iſta feralis? Iamprimũ, reſpondit ille, perpetem noctem eximie vigilandnm eſt, exertis & inconniuis oculis ſemper in cadauer intentis; nec acies vſquam deuertenda, immo ne obliquanda quidem. Quippe cum deterrimæ verſipelles, in quoduis animal ore conuerſo, latenter adrepant; vt ipſos etiam oculos Solis & Iuſtitiæ facile fruſtrentur. Nam & aues, & vrſum, canes & mures, immo vero etiam muſcas induunt. Tunc diris cantaminibus ſomno cuſtodes obruunt. Nec quiſquam ſatis definire poterit, quantas latebras nequiſſimæ mulieres pro libidine ſua comminiſcuntur. Nec tamen huius tam exitiabilis operæ merces amplior, quam quaterni vel ſeni ferme offeruntur aurei. Ehem, & quod pæne præterieram, ſi qui non integrum corpus mane reſtituerit, quidquid inde decerptũ diminutumque fuerit, id omne de facie ſua defectum ſarcire compellitur. His cognitis, animum meum commaſculo: & illico accedens præconem, Clamare, inquam, iam deſine. Adeſt cuſtos paratus: cedo præmium. Mille, inquit, numi deponentur tibi. Sed heus iuuenis, caue diligenter vt primatis ciuitatis huius filii cadauer à malis Harpyiis probe cuſtodias. Ineptias, inquam, mihi narras, & nugas meras. Vides hominem ferreum, & inſomnem, certe perſpicaciorem ipſo Lynceo, vel Argo, & oculeum totum. Vix finieram: & illico me perduxit ad domum quampiam, cuius ipſis foribus obſeptis, per quandam breuem poſticulam introuocat me, &

conclaue

conclaue quoddã obſeratis luminibus vmbroſum, demonſtrat matronam flebilem, fuſca veſte contectam. quam propter adſiſtens, Hic inquit, auctoratus ad cuſtodiam mariti tui fidenter acceſſit. At illa, crinibus antependulis hinc inde dimotis, etiam in mærore luculentam proferens faciem, neque reſpiciens, Vide, oro, inquit, quam expergite munus obeas. Sine cura ſis, inquam; modo corollarium idoneum compara. Quo placito, ocyter ſurrexit, & ad aliud me cubiculum inducit. Ibi corpus ſplendentibus linteis coopertum, introductis quibuſdam [ſeptem] teſtibus, manu reuelat; & diutine viſu perfleto, obteſtata fidem præſentium, ſingula demonſtrat anxie membra contacta de induſtria quodam tabulis prænotante. Ecce, inquit, naſus integer, incolumes oculi, ſaluæ aures, illibata labia, mentum ſolidum. VOS IN HANC REM BONI QVIRITES TESTIMONIVM PERHIBETOTE. Et cum dicto, conſignatis illis tabulis, faceſſit. At ego, Iube, inquam, domina cuncta quæ ſunt vſui neceſſaria, nobis exhiberi. At quæ, inquit, iſta ſunt? Lucerna, aio, prægrandis, & oleum ad lucem luci ſufficiens, & calida cum œnophoris & calice, cænarumque reliquiis diſcus ornatus. Tunc illa capite quaſſata Abi, inquit, fatue, qui in domo funeſta cænas & partes requiris; in qua totiugis iam diebus ne fumus quidem viſus eſt vllus. An iſtic comeſſatum te veniſſe credis? Quin ſumis potius loco congruentes luctus & lacrymas? Hæc ſimul dicens, reſpexit ancillam: &, Myrrhine, inquit, lucernam & oleum trade confeſtim. Et incluſo cuſtode cubiculo protinus faceſſit. Sic deſolatus ad cadaueris ſolatium, perfrictis oculis & obarmatis ad vigilias, animũ meum permulcebam cantationibus. Cum ecce crepuſculum, & nox prouecta, & nox altior, & deinde concubia altior, & iam nox intempeſta, mihique oppido formido cumulatior quidem: cum repente introrepens muſtela contra me conſtitit, obtutumque acerrimum in me deſtituit, vt tantillulum animalis præ nimia ſui fiducia mihi turbauerit animum. Denique ſic ad illam: Quin abis, inquam, impurata beſtia, teque ad tui ſimiles muſculos recondis, antequam noſtri vim præſentariam experiaris? Quin abis? Terga vortit, & cubiculo protinus exterminatur. Nec mora, cum me ſomnus profundus in imum barathrum repente demergit; vt ne deus quidẽ Delphicus ipſe facile diſcerneret, duobus nobis iacentibus, quis eſſet magis mortuus. Sic inanimis & indigens alio cu-

ſtode pæne, ibi non eram. Commodùm noctis inducias cantus perſtrepebat criſtatæ cohortis. Tandem expergitus, & nimio pauore perterritus, cadauer accurro; &, admoto lumine, reuelataque eius facie, rimabar ſingula, quæ cuncta cōuenerant. Ecce vxor miſella flens, cum heſternis teſtibus introrupit anxia; & ſtatim corpori ſuperruens, multumque ac diu deoſculata, ſub arbitrio luminis recognoſcit omnia. Et conuerſa, Philodeſpotum requirit actorem: [&] ei præcipit bono cuſtodi redderet ſine mora præmium. Et oblato ſtatim, Summas, inquit, tibi iuuenis gratias agimus: & hercules ob ſedulum iſtud miniſterium, inter ceteros familiares dehinc numerabimus. Ad hæc ego inſperato lucro diffuſus in gaudium, & in aureos refulgentes, quos identidem manu mea ventilabam, attonitus, Immò, inquam, domina, de famulis tuis vnum putato; & quoties operam noſtrā deſiderabis, fidenter impera. Vix effatum me ſtatim familiares omnes nefarium execrati, raptis cuiuſquemodi telis, inſequuntur. Pugnis ille malas offendere, ſcapulas alius cubitis impingere, palmis infeſtis hic latera ſuffodere; calcibus inſultare, capillos diſtrahere, veſtem diſcindere. Sic in modum ſuperbi iuuenis Adonei, vel muſtelatis peplis laceratus atque diſcerptus, domo proturbor. Ac, dum in proxima platea refouens animū, infauſti atq; improuidi ſermonis mei ſerò reminiſcor, dignūq; me pluribus etiā verberibus fuiſſe merito conſentio. Ecce iam vltimū defletus atq; conclamatus proceſſerat mortuus, rituq; patrio, vtpote vnus de optimatibus, pompa funeris publici ductabatur per forū. Occurrit ad latus quidam mæſtus in lacrymis, genialē canitiem reuellens ſenex: &, manibus ambabus inuadens torum, voce contenta quidē, ſed aſſiduis ſingultib' impedita, Per fidem veſtram, inquit, Quirites, per pietatem publicā, perempto ciui ſubſiſtite, & extremū facinus in nefariam ſceleſtamq; iſtam feminam ſeueriter vindicate. Hæc enim, nec vllus alius, miſerum adoleſcentem ſororis meæ filium in adulteri gratiam, & ob prædam hereditariam extinxit veneno. Sic ille ſenior lamentabiles queſtus ſingultim inſtrepebat. Sæuire vulgus interdum, & facti veriſimilitudine ad criminis crudelitatem impelli. Conclamant ignem, requirunt ſaxa; paruulos ad exitium mulieris hortantur. Emeditatis ad hæc illa fletibus, quamq; ſanctiſſimè poterat, adiurans cūcta numina, tantū ſcelus abnuebat. Ergo inquit ſenex

nex ille veritatis arbitriū in diuinam prouidentiam reponamus. Zachlas adeſt Aegyptius, propheta primarius, qui mecum iamdudū grandi præmio pepigit, reducere paulîſper ab inferis ſpiritum, corpuſq; iſtud poſtliminio mortis animare. Et cum dicto iuuenem quempiā lineis amiculis intectum, pedeſq; palmeis baxeis indutū, & aduſq; deraſo capite, producit in mediū. Cuius diu manus deoſculatus, & ipſa genua cōtingēs, Miſerere, ait, ſacerdos: miſerere, per cæleſtia ſidera, per Inferna numina, per naturalia elementa, per nocturna ſilentia, & adyta Coptica, & per incrementa Nilotica, & arcana Memphitica, ſiſtra Phariaca. Da breuem Solis vſuram, & in æternum conditis oculis modicam lucem infunde. Non obnitimur, nec terræ rem ſuam denegamus; ſed ad vltionis ſolatium, exiguum vitæ ſpatium deprecamur. Propheta ſic propitiatus, herbulam quampiam ter ob os corporis, & aliā pectori eius imponit. Tunc orientem obuerſus, & incrementa Solis auguſti tacitus imprecatus, venerabili ſcenæ facies ſtudia præſentium ad miraculum tantum certatim adrexit. Immitto me turbæ ſocium, & pone ipſum lectulum editiorem quemdam lapidem inſiſtens, cuncta curioſis oculis arbitrabar. Iam tumore pectus extolli, iam ſalubris vena pulſari; iam ſpiritu corpus impleri: & adſurgit cadauer, & profatur adoleſcens: Quid, oro, me poſt Lethæa pocula, iam Stygiis paludibus innatantem, ad momentariæ vitæ reducitis officia? Deſine iam, precor, deſine, ac me in meam quietē permitte. Hæc audita vox de corpore. Sed aliquanto propheta commotior, Quin refers, ait, populo ſingula, tuæq; mortis illuminas arcana? An non putas, deuotionibus meis poſſe Diras inuocari? poſſe tibi laſſa mēbra torqueri? Suſpicit ille de lectulo, & imo cum gemitu populum ſic adorat: Malis nouæ nuptæ peremptus artibus, & addictus noxio poculo, torum tepentem adultero mancipaui. Tunc vxor egregia capit præſentem audaciam, & mente ſacrilega coarguenti marito reſiſtens altercat. Populus æſtuat, diuerſa tendentes. hi peſſimā feminā viuentē ſtatim cum corpore mariti ſepeliendam; alij, mendacio cadaueris fidem nō habendā. Sed hanc contationē ſequens adoleſcētis ſermo diſtinxit. Nam rurſus altius ingemiſcens, Dabo, inquit, dabo vobis intemeratæ veritatis documenta perlucida, & quod prorſus alius nemo cognouerit, indicabo. Tunc digito me demonſtrans: Nā cum corporis mei cuſtos hic ſagaciſſimꝰ, exertā mihi teneret vigi-

liam; cantatrices anus, exuuiis meis imminentes, atque ob id deformatæ fruſtra ſæpius; cum induſtriam eius ſedulam fallere nequiſſent: poſtremum iniecta ſomni nebula, eoque in profundam quietem ſepulto, me nomine ciere non prius deſierunt, quam dum hebetes artus & membra frigida pigris conatibus ad artis Magicæ nutuntur obſequia. Hic, vtpote viuus quidem, ſed tantũ ſopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupetur, ad ſuum nomen ignatus exurgit: & in exanimis vmbræ modũ vltroneus gradiens, quamquam foribus cubiculi diligenter occluſis, per quoddam foramen proſectis naſo prius, ac mox auribus, vicariam pro me lanienam ſuſceptauit, Vtque fallaciæ reliqua conuenirent, ceram in modum proſectarum formatam aurium ei applicant examuſſim, naſoque ipſius ſimilem comparant. Et nunc adſiſtit miſer hic præmium non induſtriæ ſed debilitationis conſecutus. His dictis perterritus, tentare fortunam aggredior. Iniecta manu naſum prehendo, ſequitur: aures pertracto, deruũt. Ac dum directis digitis, & detortis nutibus præſentium denotor, dum riſus ebullit; inter pedes circumſtantium frigido ſudore defluens euado. Nec poſtea debilis, ac ſic ridiculus, Lari me patrio reddere potui: ſed capillis hincinde laterum deiectis, aurium vulnera celaui; naſi vero dedecus linteolo iſto preſſim adglutinato decenter obtexi. Cum primum Telephron hanc fabulam poſuit, compotores vino madidi rurſum cachinnum integrant. Dumque bibere ſalutaria poſtulant, ſic ad me Byrrhæna: Solemnis, inquit, dies à primis cunabulis huius vrbis conditæ craſtinus aduenit, quo die ſoli mortalium ſanctiſſimum deum Riſum hilaro atque gaudiali ritu propitiamus. Hunc tua præſentia nobis efficiet gratiorem. Atque vtinam aliquid de proprio lepôre lætificũ honorando Deo comminiſcaris, quo magis pleniuſque tanto numini litemus. Bene, inquam, & fiet vt iubes. Et vellem hercules materiam reperire aliquam, quam deus tantus affluenter indueret. Poſt hæc, monitu famuli mei, qui noctis admonebat, iam & ipſe crapula diſtentus, protinus exurgo: & appellata propere Byrrhæna, titubante veſtigio domuitionem capeſſo. Sed cum primam plateam vadimus, vento repentino lumen quo nitebamur extinguitur; vt vix improuidæ noctis caligine liberati digitis pedum detunſis ob lapides, hoſpitium defeſſi rediremus. Dumque iam in vicum proximamus, ecce tres quidã vegetis & vaſtulis corporibus

fores

fores noſtras vi ſummis viribus inuentes, ac ne præſentia quidem noſtra tantillum conterriti, ſed magis magiſque cumulatione virium crebrius inſultantes? vt nobis, ac mihi potiſſimum, non immerito latrones eſſe, & quidem ſæuiſſimi viderentur. Statim denique gladium, quem veſte mea contectũ ad hos vſus extuleram, ſinu liberatum arripio. Nec cunctatus, medios latrones in vado ac ſingulis, vt quemque colluctantem offenderam, altiſſime demergo, quoad tandẽ ante ipſa veſtigia meá, vaſtis & crebris perforati vulneribus ſpiritum efflauerint. Sic præliatus, iam tumultu eo Fotide ſuſcitata, patefactis ædibus anhelans, & ſudore perlutus, irrepo: meque ſtatim, vtpote pugnacium latronum in vicem Geryoneæ cædis fatigatum, lecto ſimul & ſomno tradidi.

L. APVLEI
METAMORPHOSEON
LIBER TERTIVS.

COMMODVM punicantibus phaleris Aurora roſeum quatiens lacertum cælum inequitabat: & me ſecuræ quieti reuulſum, nox diei reddidit. Aeſtus inuadit animũ [vel] veſpertini recordatione facinoris. Complicitis deniq; pedibus, ac palmulis in alternas digitorum viciſſitudines ſuper genua connexis, ſic grabatum coſſim inſidens, vbertim flebam: iam forum & iudicia, iam ſententiam, ipſum deniq; carnificem imaginabundus. An mihi quiſquam tam mitis, tamque beniuolus iudex obtinget, qui me ternæ cædis perlitum cruore & tot ciuium ſanguine delibutum, innocentem pronuntiare poterit? Hanc illam mihi glorioſam peregrinationem fore Chaldæus Diophanes obſtinate prædicabat. Hæc identidem mecum replicans, fortunas meas eiulabam. Quati fores interdum, & frequenti clamore ianuę noſtræ perſtrepi. Nec mora, cum magna irruptione patefactis ędibus, magiſtratibus, eorumque miniſtris, & turbæ miſcellaneæ cuncta completa. Statimq; lictores duo de iuſſu magiſtratuum immiſſa manu trahere me ſane non retinentẽ accipiunt. Ac dum primum angiportum inſiſtimus, ſtatim ciuitas omnis in populum effuſa mira denſitate nos inſequitur. Et quamquam capite in terram, immò ad ipſos Inferos iam deiecto, mæſtus incederem, obliquato tamen aſpectu

rem admirationis maximæ conſpicio. Nam inter tot milia populi circumſedentis, nemo prorſus qui non riſu dirumperetur aderat. Tandem pererratis plateis omnibus, & in modum eorum qui luſtralibus piamentis minas portentorum hoſtiis circumforaneis expiant, circumductus angulatim, forum, eiuſque tribunal aſtituor. Iamque ſublimi ſuggeſtu magiſtratibus reſidentibus, iam præcone publico ſilentium clamante, repente cuncti conſona voce flagitant, propter cœtus multitudinem, quæ preſſuræ nimia denſitate periclitaretur, iudicium tantum theatro redderetur. Nec mora, cum paſſim populus procurrens caueæ conſeptum mira celeritate compleuit: aditus etiam & tectum omne fartim ſtipauerant. Plerique columnis implexi, alij ſtatuis dependuli, nũnulli per feneſtras & lacunaria ſemiconſpicui, miro tamen omnes ſtudio viſendi, pericula ſalutis negligebant. Tunc me per proſcenium medium velut quamdam victimam publica miniſteria perducunt, & orcheſtræ mediæ ſiſtunt. Sic ruſum præconis amplo boatu citatus accuſator quidam ſenior exſurgit; & ad dicendi ſpatium vaſculo quodam in vicem coli graciliter fiſtulato ac per hoc guttatim defluo infuſa aqua, populum ſic adorat: Neque parua res ſed præcipuè pacem ciuitatis cunctæ reſpiciens, & exemplo ſerio profutura tractatur, Quirites ſanctiſſimi. quare magis congruit ſedulo ſingulos atque vniuerſos vos pro dignitate publica prouidere, ne nefarius homicida tot ciuium lanienam quam cruenter exercuit, impune commiſerit. Nec me putetis priuatis ſimultatibus inſtinctum, odio proprio ſæuire. Sum namque nocturnæ cuſtodiæ præfectus: nec in hodiernum credo quemquam peruigilem diligentiam meam culpare poſſe. Rem denique ipſam, & quæ nocte geſta ſunt cum fide proferam. Nam cùm ferè iam tertia vigilia ſcrupuloſa diligentia cuncta ciuitatis oſtiatim ſingula conſiderans circumirem; conſpicio iſtum crudeliſſimũ iuuenem mucrone diſtricto paſſim cædibus operantem: iamque tris numero ſæuitia eius interemptos, Ante pedes ipſius ſpirantes adhuc corporibus in multo ſanguine palpitãtes. Et ipſe quidẽ conſcientia tanti facinoris meritò permotus, ſtatim profugit: & in domũ quamdã præſidio tenebrarũ elapſus, perpetem noctem delituit. Sed prouidentia Deum, quæ nihil impunitum nocentibus permittit priuſquam iſte clandeſtinis itineribus elaberetur, mane præſtolatus, ad grauiſſimum

iudicij

iudicio veſtro ſacramentum eum curaui producere. Habetis itaque tot cædibus impiatum, reum coram deprehenſum reum peregrinū. Conſtanter itaq; in hominem alienum ferte ſententias de eo crimine, quod etiam in veſtrum ciuem ſeueriter vindicaretis. Sic profatus accuſator acerrimus, immanem vocem repreſſit. At me ſtatim præco, ſi quid ad ea reſpondere vellem, iubebat incipere. At ego nihil tunc temporis amplius quàm flere poteram, non tam mehercules truculentam accuſationem intuens, quam meam miſeram conſcientiā. Sed tamen oborta diuinitus audacia, ſic ad illa: Nec ipſe ignoro, quam ſit arduum, trinis ciuium corporibus expoſitis, eum qui cædis arguatur, quamuis vera dicat, & de facto confiteatur vltro, tamen multitudini tantæ quod ſit innocens, perſuadere. Sed, ſi paulíſper audientiam publicam mihi tribuerit humanitas, facile vos edocebo me diſcrimen capitis non meo merito, ſed rationabilis indignationis euentu fortuito tantam criminis inuidiam fruſtra ſuſtinere. Nam cùm a cœna me ſerius aliquanto reciperem, potulentus alioquin, quod plane verum crimen meum non diffitebor, ante ipſas fores hoſpitij, ad bonum [autem] Milonem ciuem veſtrum deuorto, video quoſdam ſæuiſſimos latrones aditum tentantes, & domus ianuas cardinibus obtortis euellere, geſtientes, clauſtriſque omnibus, quæ accuratiſſimè adfixa fuerant, violenter euulſis, ſecum iam de inhabitantium exitio deliberantes. Vnus denique & manu promptior & corpore vaſtior, his affatibus ceteros incitabat: Heus pueri, inquit quin maribus animis, & viribus alacribus dormientes aggrediamur. Omnis cunctatio, ignauia omnis faceſſat è pectore. ſtricto mucrone per totam domum cædes ambulet. Qui ſopitus iacebit, trucidetur; qui repugnare tentauerit, feriatur. Sic ſalui recedemus, ſi ſaluum in domo neminem reliquerimus. Fateor, Quirites, extremos latrones, boni ciuis officium arbitratus, ſimul eximiè metuens & hoſpitibus meis & mihi, gladiolo, qui me propter huiuſmodi pericula comitabatur, armatus, fugare atq; proterrere aggreſſus ſum. At illi barbari prorſus & immanes homines, neque fugam capeſſunt; & cùm me viderent in ferro, tamen audaciter reſiſtunt. Dirigitur præliaris acies. Ipſe denique dux & ſignifer ceterorum, validis me viribus aggreſſus, illico manibus ambabus capillo abreptum, ac retro reflexum, effligere lapide geſtit. quem dum ſibi porrigi flagitat, certa

manu percuſſum feliciter proſterno. Ac mox alium pedibus meis mordicus inhærentem, per ſcapulas ictu temperato, tertiumque improuide occurrentem pectore offenſo perimo. Sic pace vindicata, domoque hoſpitis ac ſalute communi protecta, non iam impunem me, verum etiam laudabilem publice credam fore: qui nec tantillo quidem vnquam crimine poſtulatus, ſed probe ſpectatus apud meos, ſem per innocentiam commodis cunctis anteuleram. Nec poſſum reperire, cur iuſtæ vltionis, qua contra latrones deterrimos cómmotus ſum, nunc iſtum reatum ſuſtineam: cùm nemo poſſit monſtrare, vel priuatas inter nos inimicitias præceſſiſſe, ac ne omnino mihi notos illos latrones vſquam fuiſſe. Vel certè vlla præda monſtretur, cuius cupidine tantum flagitium credatur admiſſum. Hæc profatus, iurſum lacrymis obortis, porrectiſque in preces manibus: Per publicam miſericordiam, per pignorum caritatem, mæſtus tunc hos tunc illos deprecabar. Cumque iam humanitate commotos, miſericordia fletuum affectos omnes ſatis crederem: Solis & Iuſtitiæ teſtatus oculum, caſumque præſenté meum commendans Deum prouidentiæ, paulo altius aſpectu relato, conſpicio prorſus totum populum riſu cachinnabili diffluentem, nec ſecus [illum] bonum hoſpitem, parentemque meum Milonem riſu maximo diſſolutum. Ac tunc ſic tacitus mecũ, En fides, inquam, en conſcientia; ego quidem pro hoſpitis ſalute & homicida ſum, & reus capitis inducor. at ille non contentus quòd mihi nec adſiſtendi ſolatium præbuit, inſuper exitium meum cachinnat. Inter hæc quædam mulier per medium theatrum lacrymoſa & flebilis, atra veſte contecta, paruulum quemdam ſinu tolerans decurrit: ac pone eã anus alia pannis horridis obſita, paribuſque mæſta fletibus, ramos oleagineos vtręq; quatientes. quę circum fuſę lectulum, quo peremptorum cadauera contecta fuerant, plangore ſublato lugubriter eiulantes? Per publicam Miſericordiam, per commune ius humanitatis, aiunt. miſeremini indigne cæſorum iuuenum, noſtræque viduitati ac ſolitudini de vindicta ſolatium date. Certè paruuli huius in primis annis deſtituti fortunis ſuccurrite, & de latronis huius ſanguine legibus veſtris & diſciplinæ publicæ litate. Poſt hæc magiſtratus qui natu maior adſurgit, & ad populum talia: De ſcelere quidem quod ſeriò vindicandum eſt nec ipſe qui commiſit, poteſt diffiteri; ſed vna tantum ſubcisiua

ſola ſolitudo nobis relicta eſt, vt cæteros ſocios tanti facinoris requiramus. Nec enim veriſimile eſt hominem ſolitarium tam validos euitaſſe iuuenes. Prohinc tormentis veritas eruenda. Nam & qui comitabatur eum puer clanculo profugit, & res ad hoc deducta eſt, vt per quæſtionem ſceleris ſui participes indicet, vt tam diræ factionis formido funditus perimatur. Nec mora, cum ritu Græcienſi ignis & rota, tum omne flagrorum genus inferuntur. Augetur oppido, immo duplicatur mihi mæſtitia, quod integro ſaltem mihi mori non licuerit. Sed anus illa, quæ [ſuis] fletibus cuncta turbauerat, Prius, inquit, optimi ciues, quam latronem illum miſerorum pignorum meorum peremptorem cruci adſigatis, permittite corpora necatorum reuelari; vt & formæ ſimul & ætatis contemplatione magis magiſq; ad iuſtam indignationem arrecti, pro modo facinoris ſæuiatis. His dictis applauditur: & illico me magiſtratus ipſum iubet corpora quæ lectulo fuerant poſita mea manu detegere. Luctantem me ac diu renitentem præcedens facinus inſtaurare noua oſtenſione, lictores iuſſu magiſtratuum quam inſtantiſſime compellunt: manum denique ipſam, e regione lateris trudentes, in exitium ſuum ſuper ipſa cadauera porrigunt. Euictus tandem neceſſitate ſuccumbo: &, ingratis licet, abrepto pallio retexi corpora. Dii boni, quæ facies rei! quod monſtrum? quæ fortunarum mearum repentina mutatio? Quamquam enim iam in peculio Proſerpinæ, & Orci familia numeratus, ſubito in contrariam faciem obſtupefactus hæſi. nec poſſum nouæ illius imaginis rationem idoneis verbis expedire. Nam cadauera illa iugulatorum hominum erant tres vtres inflati, variiſque ſecti foraminibus, &, vt veſpertinũ prælium meum recordabar, his locis hiantes, quibus latrones illos vulneraueram. Tunc ille quorũdam aſtu pauliſper cohibitus riſus, libere iam exarſit in plebem. Hi gaudii nimietate, gratulari; illi dolorem ventris manuum compreſſione ſedare. Et certe lætitia delibuti, meque reſpectantes, cuncti theatro faceſſunt. At ego, vt primũ illam laciniam prehenderam, fixus in lapide ſteti gelidus, nihil ſecius quam vna de cæteris theatri ſtatuis vel columnis. Nec prius ab inferis emerſi, quam Milo [meus] hoſpes acceſſit, &, iniecta manu, me renitentem, lacrymiſque rurſum promicantibus crebro ſingultien[te]m clementi violentia ſecum attraxit, & obſeruatis viæ ſolitudinibus per quoſdam anfra-

ctus ad domum ſuam perduxit: mæſtumque [me] atq; etiam tunc trepidum variis ſolabatur affatibus. Nec tamen indignationem iniuriæ, quę inhæſerat altius meo pectori, vllo modo permulcere quiuit. Ecce illico etiam magiſtratus ipſi cum ſuis inſignibus domum noſtram ingreſſi, talibus me monitis delinire geſtiunt: Neque tuæ dignitatis, nec etiam proſapiæ tuorum ignari ſumus, Luci domine. nam & prouinciam totam inclytæ veſtræ familiæ nobilitas complectitur. Ac ne iſtuc, quod vehementer ingemiſcis, contumeliæ cauſa perpeſſus es. Omnem igitur de tuo pectore præſentem triſtitudinem mitte, & angorem animi depelle. Nam luſus iſte, quem publicè gratiſſimo deo Riſui per annua reuerticula ſolemniter celebramus, ſemper commenti nouitate floreſcit. Iſte deus auctorem ſuum propitius vbiq; comitatur amanter, nec vnquam patietur vt ex animo doleas, ſed frontem tuam ſerena venuſtate lætabit aſſiduè. At tibi ciuitas omnis pro iſta gratia honores egregios offeret. Nam & patronũ ſcripſit, & vt in ære ſtet imago tua decreuit. Ad hæc dicta ſermonis vicem refero. Tibi quidem, inquam, ſplendidiſſima & vnica Theſſaliæ ciuitas, honorum talium parem gratiam memini. Verum ſtatuas & imagines dignioribus, meiſq; maioribus reſeruare ſuadeo. Sic pudenter allocutus, [& pauliſper] hilaro vultu renidens, quantumq; poteram lætiorem me refingens, comiter abeuntes magiſtratus appello. Et ecce quidã intrò currens famulus Rogat te, ait, tua parens Byrrhæna, & conuiuij cui te ſerò deſponderas iam appropinquantis admonet. Ad hæc ego formidans, & procul perhorreſcens etiam ipſam domum eius, Quàm vellem, inquam, parens iuſſis tuis obſequium commodare, ſi per fidem liceret id facere. Hoſpes enim meus Milo per hodierni diei præſentiſſimum numen adiurans effecit, vt eius hodiernæ cænæ pignerarer: nec ipſe diſcedit, nec me digredi patitur. Proin epulare vadimonium differamus. Hæc adhuc me loquente, manu firmiter iniecta Milo, iuſſis balnearibus adſequi, producit ad lauactum proximum. At ego vitans oculos omnium, & quem ipſe fabricaueram riſum obuiorum declinans, lateri eius adambulabam obtectus. nec qui lauerim, qui terſerim, qui domum rurſum reuerterim, præ rubore memini. Sic omnium oculis, nutibus; ac denique ma-

nibus

nibus denotatus, impos animi ſtupebam. Raptim denique p[r]ouperte na Milonis cænula perfunctus, cauſ[a]t[u]ſque capitis acrem dolorem, quem mihi lacrymarum adſidu[i]tas incuſſerat, cubitum venia facilè tributa concedo. Et abiectus in lectulo meo, quæ geſta fuerant ſingula mæſtus recordabar. quoad tandem Fotis mea, dominæ ſuæ cubitu procurato, ſui longe diſſimilis aduenit. non ex læta facie, nec ſermone dicaculo, ſed vultuoſam frontem rugis inſurgentibus aſſeuerabat. Cunctanter ac timide denique ſermone prolato: Ego, inquit, ipſa confiteor vltro, ego tibi cauſa huius moleſtiæ fui. Et cum dicto lorum quempiam ſinu ſuo depromit, mihique porrigens, Cape, inquit, oro te de perfida muliere vindictam, immo verò licet maius quoduis ſupplicium ſume. Nec tamen me putes, oro, ſponte angorem iſtum tibi concinnaſſe. Dij mihi melius quam vt mei cauſa vel tantillum ſcrupulum patiare. Ac ſi quid aduerſi tuum caput reſpicit, id omne protinus meo luatur ſanguine. Sed quod alterius rei cauſa facere iuſſa ſum, mala quadam mea ſorte in tuam recidit iniuriam. Tunc ego familiaris curioſitatis admonitus, factique cauſam delitescentem nudari geſtiens, ſuſcipio. Omnium quidem nequiſſimus audaciſſimuſque lorus iſte, quem tibi verberandæ deſtinaſti, prius a me conciſus atque laceratus interibit ipſe, quàm tuam plumeam lacteamque contingat cutem. Sed mihi cum fide memora, [oro,] quod tuum factum ſæuitas conſecuta in meum conuertit exitium. Adiuto enim tuum mihi cariſſimum caput, nulli me protſus, ac ne tibi quidem ipſi adſeueranti poſſe credere, quòd tu quidquam in meam cogitaris perniciem. Porrò meditatus innoxios caſus incertus, vel etiam aduerſus culpæ non poteſt adiicere. Cum iſto fine ſermonis oculos Fotidis meæ vdos ac tremulos, & prona libidine marcidos, iamiamque ſemiadopertulos admixtis & ſorbillantibus ſauiis ſitienter hauriebam. Sic illa lætitia recreata, Patere, inquit, oro, prius fores cubiculi diligenter occludam; ne ſermonis elapſi profana petulantia committam grande flagitium. Et cum dicto peſſulis iniectis, & vncino firmiter immiſſo, ſic ad me reuerſa, colloque meo manibus ambabus implexa, voce tenui, & admodum diminuta: Pauco, inquit, & formido ſolidè

Sic noctis initio, priuſquā cœna te reciperes, Pamphile mea iam vecors animi, tectum ſcandulare conſcendit, quod altrinſecus ædium patore perflatili nudatum, ad omnes orientales cęteroſq; aſpectus peruium, maxime his artibus ſuis cōmodum ſecreto colit. Priuſquam apparatu ſolito inſtruit feralem officinam, omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis literatis, & infelicium avium durantibus damnis defletorum, ſepultorum etiam cadauerum expoſitis multis admodum membris. hic nares & digiti, illic carnoſi claui pendentium, alibi trucidatorum ſeruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria. Tunc decantatis ſpirantibus fibris litat vario latice. nunc rore foutano, nunc lacte vaccino, nunc melle montano. libat & mulſa. Sic illos capillos in mutuos nexus obditos, atque nodatos, cum multis odoribus dat viuis carbonibus adolendos. Tunc protinus inexpugnabili Magicæ diſciplinæ poteſtate, & cæca numinum coactorum violentia, illa corpora quorum fumabant ſtridentes capilli, ſpiritum mutuantur humanum, & ſentiunt, & audiunt & ambulant. &, qua nidor ſuarum ducebat exuuiarum veniunt&, pro illo iuuene Bœotio aditum geſtientes, fores inſiliunt. Cū ecce crapulas madens, & improuidæ noctis deceptus caligine audacter mucrone diſtricto, in inſani modum Aiacis armatus, non vt ille viuis pecoribus infeſtus, tota laniauit armenta. ſed longe fortius, qui tres inflato, captiuos vtres exanimaſti: vt ego te proſtratis hoſtibus ſine macula ſanguinis, non homicidam nunc ſed vtricidam amplecterer. Ac ſic lepido ſermone Fotidis inuicem cauillatus, Ergo igitur iam & ipſe poſſum, inquam, mihi primam iſtam virtutis adoream, ad exemplum duodeni laboris Herculei numerare, vel trigemino corpori Geryonis, vel triplici formæ Cerberi totidem peremptos vtres coæquando. Sed vt ex animo tibi volens omne delictum, quo me tantis angoribus implicaſti, remittam? præſta quod ſummis votis expoſtulo: & dominam tuam, cum aliquid huius diuinæ diſciplinæ molitur, oſtende: cum Deos inuocat, certe eam reformatam videam. Sum namque [coram] Magiæ noſcendæ ardentiſſimus cupitor. quamquam mihi nec ipſa tu videare talium rerum rudis & expers. Scio iſtud, & plane ſentio; cum ſemper alioqui ſpretorem matronalium amplexuū, ſic tuis iſtis micantibus oculis, & rubentibus bucculis, & renitentibus crinibus, & hiantibus oſculis, & flagrantibus papillis, in ſeruilem modū

addictum, atque mancipatum teneas volentem. Iam denique nec Larem requiro, nec domuitionem paro, & nocti isti nihil antepono. Quam vellem, inquit illa, præstare tibi, ô Luci, quod cupis: ſed propter inuidos mores in ſolitudinem ſemper abſtruſa, & omnium præſentia viduata ſolet ſecum huiuſmodi ſecreta perficere. Sed tuum poſtulatum præponam periculo meo, idque obſeruatis opportunis temporibus ſedulo perficiam: modo, vt initio præfata ſum, rei tantæ fidem ſilentiumque tribue. Sic nobis gannientibus libido mutua & animos ſimul & mēbra ſuſcitat. & omnib. abiectis amiculis, hactenus denique intecti bacchamur in venerem; cum quidem mihi iam fatigato de propria liberalitate Fotis puerile obtulit corollarium. Iamq; luminibus noſtris vigilia marcidis infuſus ſopor, etiam in altum diem nos attinuit. Ad hunc modum tranſactis voluptarie paucis noctibus, quadam die percita Fotis, ac ſatis trepida me accurrit: indicatque dominam ſuam, quod nihil etiam tunc in ſuos amores cæteris artibus promoueret; nocte proxima in auem ſeſe plumaturam, atque ad ſuum cupitum ſic deuolaturam: proin memet ad tantæ rei ſpeculam caute præpararem. Iamque circa primam noctis vigiliam, ad illud ſuperius cubiculum ſuſpenſo & inſono veſtigio me perducit. Ipſaque per rimam oſtiorum quampiam iubet arbitrari, quæ ſic geſta ſunt. Iam primum omnibus laciniis ſe deueſtit Pamphile, & arcula quadam recluſa, pyxides pluſculas inde depromit, de quis vnius operculo remoto atque indidem egeſta vnguedine, diuque palmulis ſuis adfricata, ab imis vnguibus ſeſe totam aduſque ſummos capillos perlinit: multumque cum lucerna ſecreto collocuta, membra tremulo ſuccuſſu quatit. Quis leuiter fluctuantibus, promicant molles plumulæ, creſcunt & fortes pinnulæ, duratur naſus incuruus: coguntur vngues adunci. fit bubo Pamphile. Sic, edito ſtridore querulo, iam ſui periclitabunda paulatim terra reſultat; mox in altum ſublimata, forinſecus totis alis euolat. Et illa quidem magicis ſuis artibus volens reformatur. At ego nullo decantatus carmine, præſentis tantum facti ſtupore defixus, quiduis aliud magis videbar eſſe quam Lucius. Sic externatus animi atque attonitus, vigilans ſomniabam: defrictis adeo diu pupillis, an vigilarem ſcire quærebam. Tandem denique reuerſus ad ſenſum præſentium, arrepta manu Fotidis, & admota meis luminibus, Patere, oro te, inquam, dum dictat occaſio,

occaſio, magno & ſingulari me affectionis tuæ fructu perfrui, & impartire nobis vnctulum indidem, per iſtas tuas papillas, mea mellitula: tuumque mancipium irremunerabili beneficio ſic tibi perpetuo pignera, ac iam perfice, vt meæ Veneri Cupido pinnatus aſſiſtam tibi. Ain inquit, vulpinaris amaſio, meque ſponte aſciam cruribus meis illidere compellis? ſic inermem vix a lupulis conſeruo Theſſalis. Hunc alitem factum vbi quæram? quando videbo? At ne ſcelus iſtud depellant cælites, inquam: vt ego quamuis ipſius aquilæ ſublimis volatibus toto cælo peruius, & ſupremi Iouis certus nuntius, vel lætus armiger, tamen non ad meum nidulum poſt illam pinnarum dignitatem ſubinde deuolem? Adiuro per dulcem iſtum capilli tui nodulum, quo meum vinxiſti ſpiritum, me nullam aliam meæ Fotidi præmalle. Tunc etiam iſtud meis cogitationibus occurrit, cum ſemel auem talem perunctus induero, domus omnis procul me vitare debere. Quam pulchro enim, quamque feſtiuo matronæ perfruentur amatore bubone? Quid? quod & iſtas nocturnas aues, cum penetrauerint Larem quempiam, ſollicite prehenſas foribus videmus adfigi; vt, quod infauſtis volatibus familiæ minantur exitium, ſuis luant cruciatibus. Sed, quod ſciſcitari pœne præterii, quo dicto, factoue rurſum exutis pinnulis illis, ad meum redibo Lucium? Bono animo es, quod ad huius rei curam pertinet, ait: nam mihi domina ſingula monſtrauit, quæ poſſunt rurſus in facies hominum tales figuras reformare. Nec iſtud factum putes vlla beniuolentia, ſed vt ei redeunti medelam ſalubrem poſſem ſubſiſtere. Specta denique quam paruis quamque futilibus tanta res procuretur herbulis. Anethi modicum cum lauri foliis immixtum rore fontano datur lauacrum & poculum. Hæc identidem adſeuerans, ſumma cum trepidatione irrepit cubiculum, & pyxidem depromit arcula. Quam ego amplexus, ac deoſculatus prius, vtque mihi proſperis faueret volatibus deprecatus, abiectis propere laciniis totis, auide manus immerſi; &, haurito pluſculo vncto, corporis mei membra perfricui. Iamque alternis conatibus libratis brachiis, in auem ſimilem geſtiebam. Nec vllæ plumulæ, nec vſquam pinnulæ; ſed plane pili mei craſſantur in ſetas, & cutis tenella duratur in corium; & in extimis palmulis perdito numero, toti digiti coguntur in ſingulas vngulas; & de ſpinæ meæ ter-

mino grandis cauda procedit. Iam facies enormis, & os prolixum, & nares hiantes, & labia pendula. Sic & aures immodicis horripilant auctibus. Nec vllam miſer reformationis video ſolatium, niſi quod mihi iam nequeunt tenere Fotidem, natura creſcebat. Ac dum ſalutis inopia cuncta corporis mei conſiderans, non auem me, ſed aſinum video. Querens de facto Fotidis, ſed iam humano geſtu ſimul & voce priuatus, quod ſolum poteram, poſtrema deiecta labia, humidis tamen oculis obliquum reſpiciens, ad illam tacitus expoſtulabam. Quæ vbi me primum talem aſpexit, percuſſit faciem ſuam manibus infeſtis: &, Occiſa ſum miſera, clamauit. Me trepidatio ſimul & feſtinatio fefellit, & pyxidum ſimilitudo decepit. Sed bene, facilior quod reformationis huius medela ſuppeditat. Nam roſis tantum demorſicatis exibis aſinum, ſtatimque in meum Lucium poſtliminio redibis. Atque vtinam veſperi de more nobis paraſſem corollas aliquas, ne moram talem patereris vel noctis vnius. Sed primo diluculo remedium feſtinabitur tibi. Sic illa mærebat. Ego vero quanquam perfectus aſinus, & pro Lucio iumentum, ſenſum tamen retinebam humanum. Diu denique ac multum mecum ipſe deliberaui, an nequiſſimam facinoroſiſſimamque feminam illam ſpiſſis calcibus feriens, & mordicus adpetens necare deberem. Sed ab incepto temerario melior me ſententia reuocauit, ne morte mulctata Fotide, ſalutares mihi ſuppetias rurſus extinguerem. Deiectoitaque & quaſſanti capite, ac demuſſata temporali contumelia, duriſſimo caſui meo ſeruiens, ad equum illum vectorem meum probiſſimum in ſtabulum concedo: vbi alium etiam Milonis quondam hoſpitis mei aſinum ſtabulantem inueni. Atq; ego rebar, ſi quod ineſſet mutis animalibus tacitum ac naturale ſacramentum agnitione ac miſeratione quadam inductum equum illum meum, hoſpitium, loca, ac lautia mihi præbiturũ. Sed, proh Iupiter Hoſpitalis, & Fidei ſecreta numina præclarus ille vector meus cum aſino capita conferũt, in meamque perniciem illico conſentiunt: &, verentes ſcilicet cibariis ſuis, vt me præſepio videre proximantem, deiectis auribus iam furentes, infeſtis calcibus inſequuntur. & abigor quam procul ab ordeo quod appoſueram veſperi meis manibus illi gratiſſimo famulo. Sic affectus, atque in ſolitudinẽ relegatus, angulo conceſſeram ſtabuli. Dumque de inſolentia collegarum meorum mecum co-

gito

ego, atq; in alterum diem auxilio roſatio Lucius denuo futurus, equi perfidi vindictā meditor. reſpicio pilę medię, quę ſtabuli trabes ſuſtinebat, in ipſo ferè meditullio Eponæ deæ ſimulacrum reſidens ædiculæ quod accuratè corollis roſeis equidem recentibus fuerat ornatū. Deniq; agnito ſalutari præſidio, pronus ſpei, quantū extenſis primoribus pedibus adniti poteram, inſurgo valide: & ceruice prolixa nimiumq; porrectis labiis quanto maxime niſu poteram corollas appetebam. Quod me peſſima [ſcilicet] ſorte conantē, ſeruulus meus, cui ſemper equi cura fuerat mandata, repētè cōſpiciens, indignatus exurgit, &, Quo vſq; tandem, inquit, cantheriū patiemur iſtū, pauloante cibariis iumentorum, nunc etiam ſimulacris Deorū infeſtum? Quin iam ego iſtum ſacrilegum, debilem claudumq; reddam. Et ſtatim telum aliquod quæritans, temere faſcem lignorum poſitū offendit, rimatuſq; frondoſum fuſtem cunctis vaſtiorem, non prius miſerum me tundere deſiit, quā ſonitu vehementi, & largo ſtrepitu percuſſis ianuis, trepido etiam rumore viciniæ conclamantis latrones, fugit territus. Nec mora, cum vi patefactis ædibus, globus latronum inuadit omnia, & ſingula domus membra cingit armata factio: & auxiliis hinc inde conuolantibus, obſiſtit diſcurſus hoſtilis. Cuncti gladiis ac facibus inſtructi noctē illuminant. coruſcat in modum ortiui Solis, ignis & mucro. Tunc horreum quoddam ſatis validis clauſtris obſeptum obſeratumque, quod mediis ædibus conſtitutum gazis Milonis fuerat refertum, ſecuribus validis aggreſſi diffindunt. Quo paſſim recluſo totas opes vehunt: raptimque conſtrictis ſarcinis ſinguli partiuntur. Sed geſtaminum modus numerum gerulonum excedit. Tunc opulentiæ nimiæ nimio ad extremas metas deducti nos duos aſinos, & equum meū, productos è ſtabulo, quantum poſſunt grauioribus ſarcinis, onerant: & domo iam vacua minantes baculis exigunt: vnoque de ſociis ad ſpeculandum, qui de facinoris inquiſitione nunciaret, relicto, nos crebro tundentes per auia montium ducunt concitos. Iamque rerum tantarum pondere, & montis ardui vertice, & prolixo ſatis itinere, nihil a mortuo differebam. Sed mihi ſero quidem ſerio tamen ſubuenit ad auxilium ciuile decurrere, &, interpoſito venerabilis Principis nomine, tot ærumnis me liberare. Cum denique iam luce clariſſima, vicum quempiam frequentem & nundinis celebrem præteriremus, inter ipſas turbelas Græcorum genu no

ſermone nomen anguſtum Cæſaris inuocare tentaui: & , O quidem tantum diſertum ac validum clamitaui, reliquum autem Cæſaris nomen enuntiare non potui. Aſpernati latrones clamorem abſonum meum, cædentes hinc inde miſerum corium, nec cribris iam idoneum relinquunt. Sed tandem mihi inopinatam ſalutem Iupiter ille tribuit. nam dum multas villulas & caſas amplas præterimus, hortulum quendam proſpexi ſatis amœnum, in quo præter cæteras gratas herbulas, roſæ virgines matutino rore fluebant. His inhians, [&] ſpe ſalutis alacer ac lætus, propius acceſſi. Dum que iam labiis vndantibus affecto, conſilium me ſubit longe ſalubrius: ne, ſi rurſum aſino remoto prodirem in Lucium, euidens exitium inter manus latronum offenderem, vel artis Magicæ ſuſpicione, vel indicii futuri criminatione. Tunc igitur a roſis quidem neceſſario temperaui: & caſum præſentem tolerans, in aſini faciem fœna rodebam.

APVLEI METAMORPHOSEON

LIBER QVARTVS.

DIEM ferme circa medium, cum iam flagrantia Solis caleret, in pago quodam apud notos ac familiares latronibus ſenes deuertimus: ſic enim primus aditus & ſermo prolixus, & oſcula mutua quamuis aſino ſentire præſtabant. Nam & rebus eos quibuſdam dorſo meo depromptis munerabantur, & ſecretis gannitibus, quod eſſent latrocinio partæ, videbantur indicare. Iamque nos omni ſarcina leuigatos, in pratum proximum paſſim libero paſtui tradidere. nec me cum aſino vel equo meo compaſcuus cætus attinere potuit, adhuc inſolitum alioquin prandere fœnum. Sed plane pone ſtabulum proſpectum hortulum iam fame perditus fidenter inuado: & quamuis crudis oleribus, affatim tamen ventrem ſagino. Deoſque comprecatus omnes, cuncta proſpectabam loca, ſicubi forte conterminis in hortulis candens reperirem roſarium. Nam & ipſa ſolitudo iam mihi bonam fiduciam tribuebat, ſi deuius & frutetis abſconditus, ſumpto remedio, de iumenti quadrupedis incuruo gradu rurſum erectus in hominem inſpectante nullo reſurgerem. Ego igitur cum in iſto cogitationis ſalo fluctuarē, aliquanto

to lon-

to longius video frondoſi nemoris conuallem vmbroſam; cuius inter varias herbulas & lętiſſima vireta, fulgentium roſarum mineus color renitebat. Iamq; apud mea non vſquequaque ferina præcordia, Veneris & Gratiarum lucum illum arbitrabar: cuius inter opaca ſecreta floris genialis regius nitor relucebat. Tunc inuocato hilaro atque proſpero Euentu, curſu me concito proripio, vt hercule ipſe ſentirem non aſinum me, verumetiam equum curulem nimia velocitate refectum. Sed agilis atque præclarus ille conatus Fortunæ meæ ſcæuitatem anteire non potuit. Iam enim loco proximus, non illas roſas teneras & amœnas madidas diuini roris & nectaris, quas rubi felices, & beatæ ſpinæ, generant, ac ne conuallem quidem vſquam, niſi tantum ripæ fluuialis marginem denſis arboribus ſeptem video. Hæc arbores in lauri faciem prolixe foliatæ, pariunt in modum floris inodori porrectos caliculos modice punicantes: quos equidem fragrantis, minime rureſtri vocabulo vulgus indocta roſas laureas appellant, quarumque cuncto pecori cibus letalis eſt. Talibus fatis implicitus, etiam ipſam Salutem recuſans, ſponte illud venenum roſarium ſumere geſtiebam. Sed dum contanter accedo decerpere, iuuenis quidam vt mihi videbatur hortulanus, cuius omnia prorſus olera vaſtaueram, tanto damno cognito, cum grandi baculo furens decurrit, arreptumque me totum plagis obtundit adusque vitæ ipſius periculum: niſi tandem ſapienter alioquin ipſe mihi tuliſſem auxilium. Nam lumbis eleuatis in altum, pedum poſterioribus calcibus iactatis in eum crebriter, iam mulcato grauiter atque iacente contra procliue montis attigui fuga me liberaui. Sed illico mulier quæpiam, vxor eius ſcilicet, ſimul eum proſtratum & ſemianimem ex edito deſpexit, vlulabili cum plangore ad eum ſtatim proſilit, vt ſui videlicet miſeratione mihi præſens crearet exitium. Cuncti enim pagani fletibus eius exciti, ſtatim conclamant canes, vtque ad me laniandum rabie perciti ferrẽt impetum, paſſim cohortantur. Tunc igitur proculdubio iam morti proximus, cum viderem canes & modo magnos, & numero multos, & vrſis ac leonibus ad pugnandum idoneos, in me conuocatos exaſperari, è re nata capto conſilio fugam deſino, ac me retrorſum celeri gradu rurſus in ſtabulum quo deuerteram recipio. At illi canibus iam ægre cohibitis, arreptum me, loco quam valido ad anſulam quandam deſtinatũ

uiſum cędendo confeciſſent profectò: niſi dolore plagarum aluus artata, crudiſq; illis oleribus abundans, & lubrico fluxu ſaucia, fimo fiſtularum excuſſo, quoſdam extremi liquoris aſpergine, alios putore nidoris fœtidi à meis iam quaſſis ſcapulis abegiſſent. Nec mora, cum iam in meridiem prono iubare, rurſum nos & præcipue me longe grauius onuſtum producunt illi latrones ſtabulo. Iamque confecta bona parte itineris, & uiæ ſpatio defectus, & ſarcinæ pondere depreſſus, ictibuſque fuſtium fatigatus, atque etiam vngulis extritis iam claudus & titubans, riuulum quendam ſerpentis leniter aquæ propter inſiſtens, ſubtilem occaſionem feliciter nactus, cogitabam totum memet flexis ſcite cruribus pronũ abiicere; certus atque obſtinatus, nullis verberibus ad ingrediendum exurgere: immo etiam paratus non fuſti tantum ſed machæra perfoſſus occumbere. Rebar enim iam me prorſus exanimatum ac debilem mereri cauſſariam miſſionem: certe latrones partim impatientia moræ, partim ſtudio deſtinatæ fugæ, dorſi mei ſarcinam duobus cæteris iumentis diſtributuros, neque in altioris uindictæ vicem, lupis & vulturiis prædam relicturos. Sed tum bellum conſilium meum præuertit ſors deterrima. Namque ille alius aſinus, diuinato & antecapto meo cogitatu, ſtatim ementita laſſitudine, cum rebus totis offunditur: iacenſque in mortuum, non fuſtibus non ſtimulis ac ne cauda quidem & auribus cruribuſq; vndique ueiſum eleuatis tentauit exurgere; quoad tandem poſtumæ ſpei fatigati, ſecumq; collocuti, ne tamdiu mortuo immo vero lapideo aſino ſeruientes fugã morarentur, ſarcinis eius mihi equoque diſtributis, diſtricto gladio poplites eius totos amputant. Ac paululum à via retractum, per altiſſimum præceps in vallem proximam etiamnum ſpirantem præcipitant. Tunc ego miſeri commilitonis mei Fortunam cogitans, ſtatui iam dolis abiectis & fraudibus, aſinum me bonæ frugi dominis exhibere. Nam & ſecum eos animaduerteram colloquentes, quod in proximo nobis eſſet habenda manſio, & totius viæ finis quieta; quod eorum eſſet ſedes illa & habitatio. Clementi denique tranſmiſſo cliuulo, peruenimus ad locum deſtinatum. Vbi rebus totis diſſolutis, atque intus conditis, iam pondere liberatus, laſſitudinem, vice lauacri, pulueris volutatibus digerebam. Res ac tempus ipſum locorum & ſpeluncæ illius quam latrones inhabitabant deſcriptionem exponere flagitat. Nam & meum ſimul pericli-

periclitabor ingenium: & faxo vos quoq; an mente etiam ſenſuq; fuerim aſinus ſedulò ſentiatis. Mons horridus, ſilueſtribuſq; frõdibus vmbroſus, & inprimis altus fuit. Huius per obliqua deuexa, qua ſaxis aſperrimis & ob id inacceſſis cingitur, conualles lacunoſæ cauæq; nimium, ſpinetis aggeratæ, & quaquauerſus repoſitæ, naturalem tutelam præbentes ambiebant. De ſummo vertice fons affluens bullis ingentibus ſcaturibat, perq; prona delapſus euomebat vndas argenteas. iamque riuulis pluribus diſperſus, ac valles illas agminibus ſtagnantibus irrigans, in modum ſtipati maris, vel ignaui fluminis cuncta cohibebat. Inſurgit ſpeluncæ, quà margines montanæ deſinunt, turris arduà caule firma, ſolidis cratibus, ouili ſtabulatione commoda, porrectis vndiq; lateribus. Ante fores exigui ramices, vice ſtructi parietis, attenduntur. ea tu, bono certè meo periculo, latronum dixeris atria. Nec iuxtà quidquam, quàm parua caſula cannulis temerè contecta: quo ſpeculatores è numero latronum, vt poſtea comperi, ſorte ducti noctibus excubabant. Ibi cùm ſinguli direpſiſſent, ſtipatis artubus, nobis ante ipſas fores loro valido deſtinatis, anum quamdam curuatam graui ſenio, cui ſoli ſalus atque tutela tot numero iuuenum commiſſa videbatur, ſic infeſti compellant: Etiam ne tu buſti cadauer extremum, & vitæ dedecus primum, & Orci faſtidium ſolum, ſic nobis otioſa domi reſidens luſitabis? nec noſtris tam magnis, tamque periculoſis laboribus ſolatium de tam ſera refectione tribues? quæ diebus ac noctibus nil quidquã rei quàm merum ſæuienti ventri tuo ſoles auiditer ingurgitare. Tremens ad hæc & ſtridenti vocula pauida ſic anus: At vobis, fortiſſimi fideliſſimiq; mei hoſpitatores iuuenes, affatim cuncta ſuaui ſapore percocta pulmenta præſto ſunt; panis numeroſus, vinum probè calicibus effricatis affluenter immiſſum, &, ex more, calida tumultuario lauacro veſtro præparata. In fine ſermonis huius, ſtatim ſeſe deueſtiunt: nudatique, & flammæ largiſſimæ vapore recreati, calidaque perfuſi, & oleo peruncti, menſas dapibus largiter inſtructas accumbunt. Commodùm cubuerant: & ecce quidam longè plures numero iuuenes adueniunt alij, quos incontanter adæquè latrones arbitrarere. Nam & ipſi prædas aureorum argenteorumque nummorum, ac vaſculorum, veſtiſque ſericæ & intextæ filis aureis inuehebant. Hi ſimili lauacro refoti, inter totos ſociorum ſeſe reponunt: nunc ſorte ducti,

miniſterium faciunt. Eſtur ac potatur inconditè; pulmentis aceruatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingeſtis. Clamore ludunt, ſtrepitu cantillant, conuiciis iocantur: ac iam cetera ſemiferis Lapithis Thebanis, Centauriqueſimilia. Tunc inter eos vnus, qui robore ceteros antiſtabat, Nos quidem, inquit, Milonis Hypatini domum fortiter expugnauimus. Præter tantam fortunæ copiam quam noſtra vi, virtute nacti ſumus, & incolumi numero caſtra noſtra petiuimus; &, ſi quid ad rem facit, octo pedibus auctiores remeauimus. At vos qui Bœotias vrbes appetiſtis, ipſo duce veſtro fortiſſimo Lamacho diminuti, debilē numerū reduxiſtis: cuius ſalutē meritò ſarcinis iſtis quas aduexiſtis omnibus [certè] antetulerim. Sed illum quidem vtcunq; nimia virtus ſua peremit. Inter inclytos reges ac duces præliorū tanti viri memoria celebrabitur. Enimuerò vos bonæ frugi latrones inter furta parua atq; ſeruilia, timidule per balneas & aniles cellulas reptantes ſcrutariam facitis. Suſcipit vnus ex illo poſteriore numero: Tu ne ſolus ignoras, longè faciliores ad expugnandum domus eſſe maiores? quippe quòd licet numeroſa familia latis diuerſetur ædibus, tamen quiſq; magis ſuæ ſaluti quàm domini cōſulat opib. Frugi autem & ſolitarij homines fortunā paruā, vel certè ſatis amplā diſſimulanter obtectā, protegunt acrius, & ſanguinis ſui periculo muniunt. Res ipſa deniq; fidem ſermoni meo dabit. Vix enim Thebas Heptapylos acceſſimus, quod eſt huic diſciplinæ primariū ſtudium: ſed, dum ſedulò fortunas inquirebamus populares, nec nos deniq; latuit Chryſeros quidam numularius, copioſæ pecuniæ dominus; qui metu officiorū ac munerum publicorū magnis artibus magnam diſſimulabat opulentiam. deniq; ſolus ac ſolitarius parua ſed ſatis munita domuncula contentus, pannoſus alioquin ac ſordidus, aureos folles incubabat. Ergo placuit ad hunc primum ferremus aditum; vt conceptā pugna manus vnicæ, nullo negotio cunctis opibus otioſè potiremur. Nec mora, cum noctis initio foribus eius præſtolamur: quas nec ſubleuare neq; dimouere ac nec perfringere quidē nobis videbatur; ne valuarum ſonus cunctam viciniam noſtro ſuſcitaret exitio. Tunc itaq; ſublimis ille vexillarius noſter Lamachus, ſpectata virtutis ſuæ fiducia, qua claui immittendæ foramen patebat ſenſim immiſſa manu, clauſtrum euellere geſtiebat. Sed dudum ſcilicet omnium bipedū nequiſſimus Chryſeros vigilans &

ſingula rerum ſ[illegible]ntiens, lenem gradum & obnixum ſilentium tolerans, paulatim adrepit; grandique clauo manum ducis noſtri repente niſu fortiſſimo ad oſtij tabulam offigit: & exitiabili nexu patibulum relinquens, gurguſtioli ſui tectum adſcendit; atque inde contentiſſima voce clamitans, rogansque vicinos, & vnumquemque proprio nomine ciens, & ſalutis communis admonens, diffamat incendio repentino domum ſuam poſſideri. Sic vnuſquiſque proximi periculi confinio territus ſuppeciatum decurrunt anxij. Tunc nos in ancipiti [illegible]lo conſtituti, vel opprimendi noſtri, vel deſerendi [illegible]edium è re nata validum eo volente comminiſci[illegible]teſignani noſtri partem qua marius humerum ſubit, ictu per articulum medium temperato, prorſus abſcidimus; atque ibi brachio relicto, multis laciniis offulto vulnere, ne ſtillæ ſanguinis veſtigium proderent, ceterũ Lamachum raptim reportauimus. Ac dum trepidi regionis vrgemur graui tumultu, & inſtantis periculi metu terremur ad fugam; nec vel ſequi propere vel remanere tutò poteſt: vir ſublimis animi virtutiſque præcipuus multis nos affatibus multiſque precibus quæſens adhortatur, Per dextrã Martis, per fidem ſacramenti, bonum commilitonem cruciatu ſimul & captiuitate liberaremus. Cur enim manui quæ rapere & iugulare ſola poſſet, fortem latronem ſuperuiuere; Sat ſe beatum, qui manu ſocia volens occumberet. Cumque nulli noſtrum ſpontale parricidium ſuadens perſuadere poſſet: manu reliqua ſumptum gladium [ſuum,] diuque deoſculatus, per medium pectus ictu fortiſſimo tranſadigit. Tunc nos magnanimi ducis vigore venerato, corpus reliquum veſte linea diligenter conuolutum mari celandum cõmiſimus. Et nunc iacet noſter Lamachus elemento toto ſepultus. Et ille quidem dignum virtutibus ſuis vitæ terminũ poſuit. Enimuerò Alcimus ſolertibus cœptis, tamen ſcæuũ Fortunæ nutum non potuit abducere. Qui cum dormientis anus perfracto tuguriolo conſcendiſſet cubiculum ſuperius, iamque protinus obliſis faucibus interſtinguere eam debuiſſet, prius maluit rerum ſingula per latiorem feneſtram forinſecus nobis ſcilicet rapienda diſpergere. Cũq; iam cuncta rerum gnauiter emolitus, nec toto quidem aniculæ quieſcentis parcere vellet, eaque lectulo ſuo deuoluta veſtem ſtragulam ſubductam ſcilicet iactare ſimiliter deſtinaret; genibus eius pꝓfuſa ſic nequiſſima illa deprecatur:

Quid oro, fili, paupertinas pannoſaſque reſculas miſerrimæ anus donas vicinis diuitibus quorum hæc feneſtra domum proſpicit? Quo ſermone, callido deceptus aſtu, & vera quæ dicta ſunt credens Alcimus; verens ſcilicet ne & ea quæ prius miſerat, quæque poſtea miſſurus foret non ſociis ſuis ſed in alienos lares incertus erroris abiiceret, ſuſpendit ſe feneſtra, ſagaciter proſpecturus omnia: præſertim domus attiguæ, quam dixerat illa, fortunas arbitraturus. Quod eum ſtrenue quidem ſed ſatis improuide conantem, ſenile illud facinus, quamquam inualido repenti[illegible]en & inopinato pulſu nutantem ac pendulum, & in p[illegible] alioquin] attonitum, præceps inegit. Qui præter [illegible]em nimiam, ſuper quemdam etiam vaſtiſſimum lapidem propter iacentem decidēs, perfracta diffiſſaque crate coſtarum, riuos ſanguinis vomens primitùs narratis nobis quæ geſta ſunt, non diu cruciatus, vitam euaſit. Quem prioris exemplo ſepulturæ traditum, bonum ſecutorem Lamacho dedimus. Tunc orbitatis duplici plaga petiti, iamque Thebanis conatibus abnuentes, Plateas proximam conſcendimus ciuitatem. Ibi fama celebrem quemdam nomine Demochatem munus editurum gladiatorium deprehendimus. nam vir & genere primarius & opibus pluribus, & liberalitate præcipuus, digno fortunæ ſuæ ſplendore publicas voluptates inſtruebat. Quis tantus ingenij, quis facundiæ, qui ſingulas ſpecies apparatus multiiugi verbis idoneis poſſit explicare? Gladiatores iſti famoſæ manus, venatores illi probatæ pernicitatis; alibi noxij, perdita ſecuritate, ſuis epulis beſtiarum ſaginas inſtruentes. Confixilis machinæ ſublicæ turres tabularum nexibus, ad inſtar circumforaneæ domus, floridę picturæ, decora futuræ venationis receptacula. Qui præterea numerus, quæ facies ferarum? nam præcipuo ſtudio forenſis etiam aduexerat generoſa illa damnatorum capitum funera. Sed præter ceteram ſpecioſi muneris ſupellectilem, totis vtcunque patrimonij viribus immanis vrſæ comparabat numerum copioſum. Nam præter domeſticis venationibus captas, præter largis emtionibus partas, amicorum etiam donationibus variis certatim oblatas, tutela ſumptuoſa ſollicitè nutriebat. Nec ille tam clarus, tamque ſplendidus publicæ voluptatis apparatus Inuidiæ noxios effugit oculos. Nam diutina captiuitate fatigatæ ſimul, & æſtiua flagrantia maceratæ, pigra etiam ſeſſione languidæ, repentina

correptæ

correptæ peſtilentia, pæne ad nullum rediere numerum. Paſſim per plateas plurima cerneres iacere ſemiuiuorum corporum ferina naufragia. Tunc vulgus ignobile, quos inculta pauperies ſine delectu ciborum, tenuato ventri cogit ſordẽtia ſupplementa & dapes gratuitas conquirere, paſſim iaciẽtes epulas accurrere. Tunc è re nata ſubtile conſilium ego & iſte babulus tale comminiſcimur. Viſam, quæ ceteris ſaginâ corporis prævalebat, quaſi cibo parandam portamus ad noſtrum receptaculum; eiuſque probe nudatum carnibus corium, ſeruatis ſollerter totis vnguibus, ipſo etiam beſtiæ capite adusque confinium ceruicis ſolido relicto, tergum omne raſura ſtudioſa tenuamus: & minuto ciuere perſperſum, Soli ſiccandum tradimus. Ac, dum cæleſtis vaporis flãmis examurcatur; nos interdum pulpis eius valenter ſaginantes, ſic inſtanti militiæ imponimus ſacramentum: vt vnus è numero noſtro, non qui corporis adeò, ſed animi robore ceteris antiſtaret, atque is inprimis voluntarius, pelle illa contectus, vrſæ ſubiret effigiem, domumq; Democharis illatus per opportuna noctis ſilentia nobis ianuæ faciles prȩſtaret aditus. Nec paucos fortiſſimi collegij ſolers ſpecies ad munus obeundum arrexerat. Quorum præ ceteris Thraſileõ factionis optione delectus, ancipitis machinæ ſubiit aleam. Iamque habili corio, & mollitie tractabili, vultu ſereno ſeſe recondit. Tunc tenui ſarcimine ſummas oras eius adæquamus; & iuncturæ rimam licet gracilem ſetæ circumfluentis denſitate ſepimus: ad ipſum confinium gulæ, qua ceruix beſtiæ fuerat execta, Thraſileonis caput ſubire cogimus; paruiſque reſpiratui circa nares & oculos datis foraminibus, fortiſſimum ſocium noſtrum prorſus beſtiam factum immittimus caueæ modico præſtinatæ pretio: quàm conſtanti vigore feſtinus irrepſit ipſe. Ad hunc modũ prioribus inchoatis, ſic ad reliqua fallaciæ pergimus. Sciſcitati nomen cuiuſdam Nicanoris, qui genere Thracio proditus ius amicitiæ ſummum cum illo Demochare colebat, litteras affingimus, vt venationis ſuȩ primitias bonus amicus videretur ornando muneri dedicaſſe. Iamque prouectâ veſpera abuſi præſidio tenebrarum, Thraſileonis caueam Demochari cum literis illis adulterinis offerimus. qui demiratus beſtiȩ magnitudinẽ, ſuique contubernalis opportuna liberalitate lætatus, iubet nobis protinus gaudij ſui gerulis decem aureos vt ipſe habebat è ſuis loculis adnumerari. Tunc, vt nouitas conſue-

uit ad repentinas viſiones animos hominum pellere, multi numero mirabundi ad beſtiam confluebant. quorum ſatis callenter curioſos aſpectus Thraſileon noſter impetu minaci frequenter inhibebat. conſonaque ciuium voce ſatis felix ac beatus Demochares ille ſæpe celebratus, quòd poſt tantam cladem ferarum nouo prouentu quoquomodo Fortunæ reſiſteret. Iubet nouàlibus ſuis confeſtim beſtiam ire: iubet ſumma cum diligentia reportari. Sed ſuſcipiens ego, Caueas, inquam, domine flagrantia Solis & itineris ſpatio fatigatam, cœtui multarum & vt audio non rectè valentium committere ferarum. Quin potius domus tuæ patulum ac perflabilem locum immò & lacu aliquo conterminum refrigerantemque proſpicis? An ignoras hoc genus beſtiæ lucos conſitos & ſpecus roridos & calles amœnos & fontes frigidos ſemper incubare? Talibus monitis Demochares perterritus, numerumq; perditorum ſecum recenſens, non difficulter adſenſus, vt ex arbitrio noſtro caueam locaremus [facilè permiſit.] Sed & nos, inquam, parati ſumus hic ibidem pro cauea iſta excubare noctes; vt æſtus & vexationis incommodo beſtiæ fatigatæ & cibum tempeſtiuum & potum ſolitum accuratius offeramus. Nihil indigemus labore iſto veſtro, reſpondit ille. iam pænè tota familia per diutinam conſuetudinem nutriendis vrſis exercitata eſt. Pòſt hic VALE facto, diſceſſimus: & portam ciuitatis egreſſi, monumentum quoddam conſpicamur procul a via, remoto & abdito loco poſitum. Ibi capulos carie & vetuſtate ſemitectos, quis inhabitabant puluerei & iam cineroſi mortui, paſſim ad futuræ prædæ receptacula reſeramus: &, ex diſciplina ſectæ ſeruato noctis illunio tempore quo ſomnus obuius impetu primo corda mortalium validus inuadit ac premit, cohortem noſtram gladiis armatam ante ipſas fores Democharis, velut explicationis vadimonium ſiſtimus. Nec ſecius Thraſyleon examuſſim capto noctis latrocinali momento, prorepit cauea: ſtatimque cuſtodes qui prope ſopiti quieſcebant omnes ad vnum mox etiam ianitorem ipſum, gladio conficit, clauique ſubtracta fores ianuæ repandit; nobiſque promptè conuolantibus & domus alueo receptis, demonſtrat horreum vbi veſpera ſagaciter argentum copioſum recondi viderat. Quo protinus perfracto confertæ manus violentia, iubeo ſingulos commilitonum aſportare quantum quiſque poterat auri vel argenti, & in il-

lia

lis ędibus fideliſſimorum mortuorum occultare properè, rurſum conciro gradu recurrentes ſarcinas iterare: quod enim ex vſu foret omnium, me ſolum reſiſtentem pro domus limine, cuncta rerum exploraturum ſollicitè dum redirent. Nam & facies vrſæ mediis ædibus diſcurrentis, ad proterrēdos ſi qui de familia fortè vigilaſſent videbatur opportuna. Quis enim quamuis fortis & intrepidus immani forma tantæ beſtiæ, noctu præſertim viſitata, non ſe ad fugam ſtatim concitaret? non, obdito cellæ peſſulo, pauens & trepidus ſeſe [cella] cohiberet? His omnibus ſalubri conſilio rectè diſpoſitis, occurrit ſcæuus euentus. Namque, dum reduces ſocios noſtros ſuſpenſus opperior, quidam ſeruulus, [ſtrepitu ſcilicet] diuinitus inquietus, proſerpit leniter; viſaque beſtia, quæ liberè diſcurrens totis ædibus commeabat premens obnixum ſilentium, veſtigium ſuum replicat: & vtcunque cunctis in domo viſa pronuntiat. Nec mora, cum numeroſæ familiæ frequentia domus tota completur. Tædis, lucernis, cereis, ſebaceis, & cæteris nocturni luminis inſtrumentis clareſcunt tenebræ. Nec inermis quiſquam de tanta copia proceſſit, ſed ſinguli fuſtibus, lanceis, diſtrictis denique gladiis armati, muniunt aditus. Nec ſecus canes etiam venaticos, auritos illos & horricomes, ad comprimendam beſtiam cohortantur. Tunc ego ſenſim, gliſcente adhuc illo tumultu, retrogradi fuga domo faceſſo: ſed planè Thraſyleonem mirè canibus repugnantem, latens pone ianuam, ipſe proſpicio. Quamquam enim vitæ metas vltimas obiret, non tamen ſui, noſtrique vel priſtinæ virtutis oblitus, iā faucibus ipſis hiantis Cerberi reluctabat. Scenam deniq; quā ſponte ſumpſerat cum anima retinens, nunc fugiens, nunc reſiſtens, variis corporis ſui ſchemis ac motibus tandem domo prolapſus eſt. Nec tamen quamuis publica potitus libertate ſalutem fuga quærere potuit. Quippe cuncti canes de proximo angiportu ſatis feri ſatiſque copioſi, venaticis illis qui commodum domo ſimiliter inſequentes proceſſerant ſeſe, commiſcent agminatim. Miſerum funeſtumque ſpectamen aſpexi: Thraſyleonem noſtrum cateruis canum ſæuientium cinctum atque obſeſſum, multiſque numero morſibus laniatum. Denique tanti doloris impatiens populi circūfluentis turbelis immiſceor, &, in quo ſolo poteram celatim auxilium bono ferre commilitoni, ſic indaginis principes dehortabar: O grande, inquam, & extremum flagitium!

magnam & verè pretioſam perdimus beſtiam. Nec tamen noſtri ſermonis artes infeliciſſimo profuere iuueni. Quippe quidam procurrens e domo procerus & validus, incontanter lanceã mediis iniecit vrſæ præcordiis: nec ſecus alius. Et ecce plurimi, iam timore diſcuſſo, certatim gladios & iam de proximo congerunt. Enimuero Thraſyleon, egregium decus noſtræ factionis, tandem immortalitate digno illo ſpiritu expugnato magis, quàm patientia, neque clamore, ac nec vlulatu quidem, fidem ſacramenti prodidit: ſed iã morſibus laceratus, ferroque laniatus, obnixo mugitu & ferino fremitu præſentem caſum generoſo vigore tolerans, gloriam ſibi reſeruauit, vitam fato reddidit. Tanto tamen terrore tantaque formidine cœtum illum turbauerat, vt vſq; diluculum, immò & in multum diem, nemo quiſquam fuerit auſus, quamuis iacentem, beſtiam vel digito contingere: niſi tandẽ pigrè ac timidè quidã lanius paulò fidentior, vtero beſtię reſecto magnificũ deſpoliauit larronẽ. Sic etiã Thraſyleõ nobis perimitur; ſed à gloria non periuit. Confeſtim itaq; cõſtrictis ſarcinis illis, quas nobis ſeruauerant fideles illi mortui. Plateæ terminos cõcito gradu deferentes, iſtud apud noſtros animos identidem reputabamus, meritò nullam Fidẽ in vita reperiri; quod ad Manes iam & mortuos odio perfidię noſtræ demigrauit. Sic onere vecturæ, ſimul & aſperitate vię toti fatigati, tribus comitum deſideratis, iſtas quas videtis prædas adueximus. Poſt iſtum ſermonis terminum, poculis aureis memoriæ defunctorum commilitonum vino mero libant; dehinc, canticis quibuſdam Marti deo blandiri, paululum conquieſcunt. Etenim nobis anus illa recens ordeũ affatim & ſine vlla menſura largita eſt; vt equus quidẽ meus tãta copia & quidẽ ſolus potitus, Sallares ſe cenaſſe cænas crederet. Ego verò quamquã alias ordeum tunſum minutatim, & diutina reſectione virulentum ſemper eſerim, rimatus angulũ quo panis reliquiæ totius multitudinis cõgeſtæ fuerãt, fauces diutina fame ſaucias & araneantes valenter exerceo. Et ecce nocte promota larrones expergiti caſtra commouent: inſtructique varie, partim gladiis armati, partim in lemures reformati concito ſe gradu proripiũt. Nec me tamen inſtanter ac fortiter manducantem vel ſomnus imminens impedire potuit. Et quamquam prius, cum eſſem Lucius vnico vel ſecundo pane contentus menſa decede-

rem;

rem; tunc ventri tam profundo ſeruiens, iam ferme tertium qualum rumigabam. Huic me operi attentum clara lux oppreſſit. Tandem denique aſinali verecundia ductus, ægerrime tamen digrediens, riuulo proximo ſitim lenio. Nec mora, cum latrones vltro anxii atque ſoliciti remeant, nullam quidem prorſus ſarcinam vel omnino licet vilem laciniam ferentes, ſed tantum gladiis, totis manibus, immo factionis ſuæ cunctis viribus, vnicam virginem filo liberali, &, vt matronatus eius indicabat ſummatem eius regionis, puellam mehercules & aſino tali concupiſcendam, mærentem & crines cum veſte ſua lacerantem, aduehebant: Eam ſimul intra ſpeluncam, verbis quæ dolebat, minora facientes, ſic alloquuntur: Tu quidem ſalutis & pudicitiæ ſecura, breuem patientiam noſtro compendio tribue, quos ad iſtam ſectam paupertatis neceſſitas adegit. Parentes autem tui de tanto ſuarum diuitiarum cumulo, quamquam ſatis cupidi, tamen ſine mora parabunt ſcilicet idoneam ſui ſanguinis redemptionem. His & his ſimilibus blatteratis, nequidquam dolor ſedatur puellæ. Quidni? quæ, inter genua ſua depoſito capite, ſine modo flebat. At illi introuocatæ anui præcipiunt, aſſidens eam blando, quantum poſſet, ſolaretur alloquio: ſeque ad ſectæ ſueta conferunt. Nec tamen puella quiuit vllis aniculæ ſermonibus, ab inceptis fletibus auocari: ſed, auctius eiulans ſeſe, & aſſiduis ſingultibus ilia quatiens, mihi etiam lacrymas excuſſit. ac ſic, An ego, inquit, miſera, tali domo, tanta familia, tam caris vernulis, tam ſanctis parentibus deſolata & infelicis rapinæ præda, & mancipium effecta, inque iſto ſaxeo carcere ſeruiliter clauſa, & omnibus deliciis quis innata atque innutrita ſim priuata, ſub incerto ſalutis & carnificinæ laniena, inter tot ac tales latrones & horrendum gladiatorum populum, vel fletum deſinere, vel omnino viuere potero? Lamentata ſic, & animi dolore, & faucium tendore, & corporis laſſitudine iam fatigata, marcentes oculos dimiſit ad ſoporem. Iam commodum conniuerat: nec diu, cum repente lymphatico ritu ſomno recuſſa, longeque vehementius afflictare ſeſe, & pectus etiam palmis infeſtis tundere, & faciem illam luculentam verberare incepit: &, aniculæ, quamquam inſtantiſſimè cauſas noui & inſtaurati mæroris requirenti, ſic adſuſpirans altius, infit: Hem nunc certè, nunc maxime funditus perij; nunc ſpei ſalutiferæ renuntiaui. Laqueus, aut gladius, aut certè præcipitium pro-

culdubio capeſſendum eſt. Ad hæc anus ſubiratior, dicere eam ſæuiore iam vultu iubebat, quid malum fleret? vel quid repente poſtliminio preſſæ quietis lamentationes licentioſas refricaret? Nimirum, inquit: tanto compendio ruæ redemtionis defraudare iuuenes meos deſtinas? Quod ſi pergis vlterius; iam faxo lacrimis iſtis, quas paruipendere latrones conſueuere, inſuperhabitis, viua exurare. Tali puella ſermone deterrita, manuque eius exoſculata, Parce, inquit, mi parens; & duriſſimo caſui meo, pietatis humanæ memor, ſubſiſte paulolum. Nec enim, vt reor, æuo longiore maturæ tibi, in iſta ſancta canitie miſeratio prorſus exaruit. Specta denique ſcenam meæ calamitatis. Specioſus adoleſcens inter ſuos principalis, quem filium publicum omnis ſibi ciuitas cooptauit, meus alioquin conſobrinus, tantulo triennio maior in ætate, qui mecum primis ab annis nutritus & adultus, indiuiduo contubernio domuſculæ, immo vero cubiculi torique ſanctæ caritatis affectione mutuo mihi pignoratus, votiſque nuptialibus pacto, iugali pridem deſtinatus, conſenſu parentum tabulis etiam maritus nuncupatus ad nuptias, officio frequenti cognatorum & affinium ſtipatus, templis & ædibus publicis victimas immolabat. Domus tota lauris obſita, tædis lucida, conſtrepebat Hymenæum. Tunc me gremio ſuo mater infelix tolerans, mundo nuptiali decenter ornabat: mellitiſque ſauiis crebiter ingeſtis, iam ſpe futura liberorum votis anxiis propagabat. Cum inruptionis ſubitæ gladiatorum impetus ad belli faciem ſæuiens, nudis & exertis mucronibus coruſcans, non cædi, non rapinæ manus afferunt, ſed denſo conglobatoque cuneo cubiculum noſtrum inuadunt protinus. Nec vllo de familiaribus noſtris repugnante, ac ne tantillum quidem reſiſtente, miſeram, exanimem ſæuo pauore, trepidæ de medio matris gremio rapuere. Sic ad inſtar Atridis, vel Proteſilai, diſpectæ diſturbatæque nuptiæ. Sed ecce ſæuiſſimo ſomnio nunc etiam redintegratur, immo vero cumulatur infortunium meum. Nam viſa ſum mihi de domo, de thalamo, de cubiculo, de toro denique ipſo violenter extracta per ſolitudines auias infortunatiſſimi mariti nomen inuocare: eumque vt primum meis amplexibus viduatus eſt, adhuc vnguentis madidum, coronis floridum, conſequi veſtigio me, pedibus fugientem alienis. Vtque clamore percito formoſæ raptum vxoris conquerens, populi

teſtatur

teſtatur auxilium; quidam de latronibus importunæ perſecutionis indignatione permotus, ſaxo grandi pro pedibus arrepto, miſellum iuuenem maritum meum percuſſum interemit. Talis aſpectus atrocitate perterrita, ſomno funeſto pauens excuſſa ſum. Tunc fletibus eius adſuſpirans anus ſic incipit: Bono animo eſto mi herilis nec vanis ſomniorum figmentis terreare. Nam præter quod diurnæ quietis imagines falſæ perhibentur, tum etiam nocturnæ viſiones contrarios euentus nonnunquam pronuntiant. Denique, flere, & vapulare, & nonnunquam iugulari, lucroſum proſperumque prouentum nuntiant: contra ridere, mellitiſque dulciolis ventrem ſaginare, vel in voluptatem Veneream conuenire, triſtitiæ animi, langore corporis, damniſque cæteris anxiatum iri prædicant. Sed ego te narrationibus lepidis, anilibuſque fabulis protinus auocabo. Et incipit: Erant in quadam ciuitate rex & regina. hi tres numero filias, forma conſpicuas habuere. ſed maiores quidem natu, quamuis gratiſſima ſpecie, idoneæ tamen celebrari poſſe laudibus humanis credebantur; at vero puellæ iunioris, tam præcipua tam præclara pulcritudo nec exprimi ac ne ſufficienter quidem laudari ſermonis humani penuria poterat. Multi denique ciuium, & aduenæ copioſi, quos eximii ſpectaculi rumor ſtudioſa celebritate congregabat, inacceſſæ formoſitatis admiratione ſtupidi, & admouentes oribus ſuis dexteram, primore digito in erectum pollicem reſidente, vt ipſam prorſus deam Venerem religioſis adorationibus venerabantur. Iamque proximas ciuitates & attiguas regiones fama peruaſerat, Deam quam cærulum profundum pelagi peperit, & ros ſpumantium fluctuũ educauit, iam numinis ſui paſſim tributa venia, in mediis cõuerſari populi cœtibus: vel certe rurſum nouo cæleſtium ſtellarum, germine, non maria, ſed terras, Venerẽ aliam virginali flore præditam pullulaſſe. Sic immenſum procedit in dies opinio: ſic inſulas iam proximas, & terræ pluſculum prouinciaſq; plurimas fama porrecta peruagatur. Iam multi mortalium lõgis itineribus, atque altiſſimis maris meatibus, ad ſeculi ſpecimen glorioſum confluebant. Paphum nemo, Cnidum nemo, ac ne ipſa quidem Cythera ad conſpectum deæ Veneris nauigabant. Sacra Deæ deferuntur; templa deformantur; puluinaria proteruntur: cerimoniæ negliguntur; incoronata ſimulacra, & aræ viduæ frigido cinere fœdatæ. Puellæ ſupplica-

tur, & in humanis vultibus Deæ tantæ numina placantur, & in matutino progreſſu virginis victimis & epulis Veneris abſentis numen propitiatur. Iamque per plateas commeantem populi frequenter floribus ſertis, & ſolutis adprecantur. Hæc honorum cæleſtium ad puellæ mortalis cultum immodica translatio, veræ Veneris vehementer incendit animos: &, impatiens indignationis, capite quaſſanti fremens altius, ſic ſecum diſſerit: En rerum naturæ priſca parens, en elementorum origo initialis, en orbis totius alma Venus, quæ cum mortali puella partiario maieſtatis honore tractor: & nomen meum cælo conditum terrenis ſordibus prophanatur. Nimirum communi numinis piamento vicariæ venerationis incertum ſuſtinebo, & imaginem meam circumferet puella moritura. Fruſtra me paſtor ille, cuius iuſtitiam fidemque magnus comprobauit Iupiter, ob eximiam ſpeciem tantis prætulit deabus. Sed non adeo gaudens iſta quæcunque eſt meos honores vſurpabit. Iam faxo huius etiam ipſius illicitæ formoſitatis pœniteat. Et vocat confeſtim puerum ſuum, pinnatum illum, & ſatis temerarium: qui malis ſuis moribus contempta diſciplina publica, flammis & ſagittis armatus, per alienas domus nocte diſcurrens, & omnium matrimonia corrumpens, impune committit tanta flagitia, & nihil prorſus boni facit. Hunc, quamquam genuina licentia procacem, verbis quoque inſuper ſtimulat. Perducit ad illam ciuitatem, & Pſychem, [hoc enim nomine puella nuncupabatur,] coram oſtendit. Et tota illa perlata de formoſitatis æmulatione fabula gemens ac fremens indignatione: Per ego te, inquit, maternæ caritatis fœdera deprecor, per tuæ ſagittæ dulcia vulnera, per flammæ iſtius mellitas vredines, vindictam tuæ parenti ſed plenam tribue: & pulcritudinem contumacem reuerenter vindica; idque vnum & pręomnibus vnicum volens effice. Virgo iſta amore flagrantiſſimo teneatur hominis extremi, quem & dignitatis & patrimonii ſimul & incolumitatis ipſius fortuna damnauit: tamque infimi vt per totum orbem non inueniat miſeriæ ſuæ comparem. Sic effata, & oſculis hiantibus filium diu ac preſſule ſauiata, proximas oras reflui littoris petit, plantiſque roſeis vibrantium fluctuum ſummum rorem calcauit. Ecce iam profundi maris vdo reſedit vertice: & ipſum quod incipit velle, ſtatim, quaſi pridem præcepit, non moratur marinũ obſequium. Adſunt Nerei filiæ, chorum canentes, & Portũ-

nus

nus cærulis barbis hiſpidus, & grauis piſcoſo ſinu Salacia, & auriga paruulus delphini Palæmon; iam paſſim maria perſultantes Tritonum cateruæ. hic concha ſonaci leniter buccinat: ille ſerico tegmine flagrantiæ ſolis obſiſtit inimici: alius ſub oculis dominæ ſpeculum prægerit; currus biiuges alii ſubnatant. Talis ad Oceanum pergentem Venerem comitatur exercitus. Interea Pſyche cum ſua ſibi perſpicua pulcritudine nullum decoris ſui fructum percipit. Spectatur ab omnibus, laudatur ab omnibus: nec quiſquam, non rex, non regius, nec de plebe ſaltem, cupiens eius nuptiarum petitor accedit. Mirantur quidem diuinam ſpeciem, ſed vt ſimulacrum fabre politum mirantur omnes. Olim duæ maiores ſorores, quarum temperatam formoſitatem nulli diffamarant populi, procis regibus deſponſæ, iam beatas nuptias adeptæ: ſed Pſyche virgo vidua domi reſidens, deflet deſerta ſuam ſolitudinem, ægra corporis, animi ſaucia; & quamuis gentibus totis complacitam odit in ſe ſuam formoſitatē. Sed infortunatiſſimæ filiæ miſerrimus pater, ſuſpectatis cæleſtib. odiis, & iræ ſuperûm metuens, dei Mileſii vetuſtiſſimum percontatur oraculum: & tanto numine precibus & victimis ingratæ virgini petit nuptias & maritum. Sed Apollo, quamquam Græcus & Ionicus, propter Mileſiæ conditorem, ſic Latina ſorte reſpondit:

Montis in excelſi ſcopulo deſiſte puellam
Ornatam mundo funerei thalami:
Nec ſperes generum mortali ſtirpe creatum,
Sed ſæuum atque ferum, vipereumque malum;
Qui pennis volitans ſuper æthera, cuncta fatigat,
Flammaque & ferro ſingula debilitat.
Quem tremit ipſe Iouis, quo numina terrificantur,
Fluminaque horreſcunt, & Stygiæ tenebræ.

Rex olim beatus affatu ſanctæ vaticinationis accepto piger triſtiſque retro domum pergit, ſuæque coniugi præcepta ſortis enodat infauſtæ. Mæretur, fletur, lamentatur diebus pluſculis. Sed diræ ſortis iam vrget teter effectus. Iam feraliū nuptiarum miſerrimæ virgini choragium ſtruitur. iam tedæ lumen atræ fuliginis cinerem arceſſit: & ſonus tibiæ Zygiæ mutatur in querulum Lydij modum, cantuſque lætus Hymenæi lugubri finitur vlulatu: & puella nuptura deterget lacrymas ipſo ſuo flammeo. Sic affectæ domus triſte fatum cuncta etiam ciuitas congemebat, luctuque publico confe-

ſtim congruens edicitur iuſtitium. Sed monitis cæleſtibus parendi neceſſitas miſellam Pſychem ad deſtinatam pœnam efflagitabat. Perfectis igitur feralis thalami cum ſummo mœrore ſolemnibus, toto proſequente populo, viuum producitur funus: & lacrymoſa Pſyche comitatur non nuptias ſed exequias ſuas. Ac dum mæſti parentes, & tanto malo perciti nefarium facinus perficere cõtantur, ipſa illa filia talibus eos adhortatur vocibus: Quid infelicem ſenectam fletu diutino cruciatis? quid ſpiritum veſtrum, qui magis meus eſt, crebris eiulatibus fatigatis? quid lacrymis inefficacibus ora mihi veneranda fœdatis quid laceratis in veſtris oculis mea lumina? quid canitiem ſcinditis? quid pectora quid vbera ſancta tunditis? Hæc erunt vobis egregiæ meæ formoſitatis præclara præmia. Inuidiæ nefariæ letali plaga percuſſi, ſero ſentitis. Cum gentes & populi celebrarent nos diuinis honoribus, cum nouam me Venerem ore conſono nuncuparent: tunc dolore, tunc flere, tunc me iam quaſi peremptam lugere debuiſtis. Iam ſentio, iam video, ſolo me nomine Veneris periſſe. Ducite me, & cui ſors addixit ſcopulo ſiſtite. Feſtino felices iſtas nuptias obire; feſtino generoſum illum maritum meum videre. Quid differo? quid detrecto venientem qui totius orbis exitio natus eſt? Sic profata virgo cõticuit: ingreſſuque iam valido pompæ populi proſequentis ſeſe miſcuit. Itur ad conſtitutum ſcopulum montis ardui: cuius in ſummo cacumine ſtatutam puellam cuncti deſerunt: tedaſque nuptiales quibus præluxerant ibidem lacrymis ſuis extinctas relinquentes. Choragio itaque perfecto, deiectis capitibus domuitionem parant. Et miſeri quidem parentes eius tanta clade defeſſi, clauſæ domus abſtruſi tenebris, perpetuæ nocti ſeſe dedidere. Pſychem autem pauentem ac trepidam & in ipſo ſcopuli vertice deflentem, mitis aura molliter ſpirantis Zephyri vibratis hinc inde laciniis & reflato ſinu ſenſim leuatam ſuo tranquillo ſpiritu vehens, paulatim per deuexa excelſæ vallis ſubditæ florentis ceſpitis gremio leniter delapſam reclinat.

L. APVLEI METAMORPHOSEON

LIBER QVINTVS.

PSYCHE teneris & herboſis locis, in ipſo toro roſcidi graminis ſuaue recubans, tanta mentis perturbatione ſedata dulce conquieuit. iamque ſufficienti recreata ſomno, placido reſurgit animo. Videt lucum proceris & vaſtis arboribus conſitum: videt fontem vitreo latice perlucidum, medio luci meditullio. Prope fontis adlapſum domus regia eſt, ædificata non humanis manibus ſed diuinis artibus. Iam ſcires ab introitu primo Dei cuiuſpiam luculentum & amœnum videre te diuerſorium. Nam ſumma laquearia citro & ebore curioſe cauata ſubeunt aureæ columnæ, parietes omnes argenteo cælamine conteguntur, beſtiis & id genus pecudibus occurrentibus ob os introeuntium. Mirus prorſum homo, imo ſemideus, vel certe Deus, qui magnæ artis ſubtilitate tantum efferauit argumentum. Enimuero pauimenta ipſa lapide pretioſo cæſim diminuto in varia picturæ genera diſcriminantur. Vehementer iterum ac ſæpius beatos illos qui ſuper gemmas & monilia calcant. Iam cæteræ partes longe lateque diſpoſitæ domus, ſine pretio pretioſæ, totique parietes ſolidati maſſis aureis, ſplendore proprio coruſcant: vt diem ſuum ſibi domus faciat, licet Sole nolente: ſic cubicula, ſic porticus, ſic ipſę balneæ fulgurant. Nec ſecius opes cæteræ maieſtati domus reſpondent, vt equidem illud recte videatur, ad conuerſationem humanam magno Ioui fabricatum cæleſte palatium. Inuitata Pſyche talium locorum oblectatione propius acceſſit: & paulo fidentior intra limen ſeſe facit. Mox prolectante ſtudio pulcerrimæ viſionis, miratur ſingula. Et altrinſecus ædium horrea ſublimi fabrica perfecta, magniſq; congeſta gazis conſpicit. Nec eſt quidquam quod ibi non eſt. Sed præter cæteram tantarum diuitiarum admirationem hoc erat præcipue mirificum, quod nullo vinculo, nullo clauſtro, nullo cuſtode totius orbis theſaurus ille muniebatur. Hic ei ſumma cum voluptate viſenti offert ſeſe vox quædam corporis ſui nuda: Et, quid, inquit, domina tantis obſtupeſcis opibus? tua ſunt hæc omnia. Prohinc

cubiculo te refer, & lectulo laſſitudinem refoue, & ex arbitrio lauacrum pete. Nos quarum voces accipis, tuę famulæ, ſedulo tibi præminiſtrabimus; nec corporis cura te, nec regales epulæ morabuntur. Senſit Pſyche diuinæ prouidentiæ beatitudinem: monituſque voces informes audiens, & prius ſomno, & mox lauacro fatigationem diluit. Viſoque ſtatim proximo ſemirotundo, ſuggeſtum propter, inſtrumentum cænatorium rata refectui ſuo commodum, libens accumbit. Et illico vini nectarei eduliorumque variorum fercula copioſa nullo ſeruiente ſed tantum ſpiritu quodam impulſa ſubminiſtrantur. Nec quemquam tamen illa videre poterat, ſed verba tantum audiebat excidentia, & ſolas voces famulas habebat. Poſt opimas dapes quidam introceſſit & cantauit inuiſus; & alius cithara pulſauit, quæ videbatur nec ipſe. Tunc modulatæ multitudinis conferta vox aures eius affertur; vt, quamuis hominum nemo pareret, chorus tamen eſſe pateret. Finitis voluptatibus, veſpera ſuadente, concedit Pſyche cubitum. Iamque prouecta nocte, clemens quidam ſonus aures eius accedit. Tunc virginitatis ſuæ pro tanta ſolitudine metuens, pauet & horreſcit: & quouis malo plus timet quod ignorat, Iamq; aderat ignobilis maritus, & torum inſcenderat, & vxorem ſibi Pſychem fecerat, & ante lucis exortum propere diſceſſerat: ſtatim voces cubiculo præſtolatæ, nouam nuptam interfectæ virginitatis curant. Hæc diutino tempore ſic agebantur. Atque vt eſt natura redditum, nouitas per aſſiduam conſuetudinem delectationem eius commendarat: & ſonus vocis incertæ ſolitudinis erat ſolatium. Interea parentes eius indefeſſo luctu, atque mærore conſeneſcebant. Latiuſque porrecta fama, ſorores illæ maiores cuncta cognorant: propereque mæſtæ atque lugubres, deſerto Lare, certatim ad parentum ſuorum conſpectum affatumque perrexerant. Ea nocte ad ſuam Pſychem ſic infit maritus (namque præter oculos & manibus & auribus nihil ſentiebatur) Pſyche dulciſſima & cara vxor, exitiabile tibi periculum minatur Fortuna ſæuior, quod obſeruandum preſſiore cautela cenſeo. Sorores iam tuæ mortis opinione turbatæ, tuumque veſtigium requirentes, ſcopulum iſtum protinus aderunt. Quarum ſi quas forte lamentationes acceperis; neque reſpondeas, immo nec proſpicias omnino. Cæterum mihi quidem grauiſſimum dolorem, tibi vero ſummum creabis exitium. Annuit, & ex arbitrio mariti ſe facturam

cturam

ſtutam ſpopondit. Sed eo ſimul cum nocte dilapſo, diem totum lacrymis ac plangoribus miſella conſumit: ſe nunc maxime prorſus periſſe iterans, quæ beati carceris cuſtodia ſepta, & humanæ conuerſationis colloquio viduata, ne ſororibus quidem ſuis de ſe mærentibus opem ſalutarem ferre ac ne videre eas quidem omnino poſſet. Nec lauacro, nec cibo, nec vlla denique refectione recreata, flens vbertim, deceſſit ad ſomnum. Nec mora, cum paulo matutius lectum maritus accubans, eamque etiam nunc lacrymantem complexus, ſic expoſtulat: Siccine mihi pollicebare Pſyche mea? Quid iam de te tuus maritus expecto? quid ſpero? Et perdia, & pernox, nec inter amplexus coniugales deſinis cruciatum. Age iamnunc vt voles, & animo tuo damnoſa poſcenti pareto: tamen memineris meæ ſeriæ monitionis, cum cœperis ſero pœnitere. Tunc illa precibus, & dum ſe morituram comminatur, extorquet a marito cupitis annuat: vt ſorores videat, luctus mulceat, ora conferat. Sic ille nouæ nuptæ precibus veniam tribuit; & inſuper, quibuſcumque vellet, eas auri vel monilium donare conceſſit. Sed identidem monuit, ac ſæpe terruit, ne quando ſororum pernicioſo conſilio ſuaſa de forma mariti quærat: neue ſe ſacrilega curioſitate de tanto fortunatum ſuggeſtu peſſum deiiciat; nec ſuum poſtea contingat amplexum. Gratias egit marito. iamque lætior animo: Sed prius, inquit, centies moriar quam tuo iſto dulciſſimo connubio, caream. Amo enim & efflictim te quicumque es diligo; atque, vt meum ſpiritum, nec ipſi Cupidini comparo. Sed illud etiam precibus meis oro largire, & illi tuo famulo præcipe Zephyro, ſimili vectura ſorores huc mihi ſiſtat. Et imprimens oſcula ſuaſoria, & ingerens verba mulcentia, & iungens membra cohibentia, his etiam blanditiis aſtruit: Mi mellite, mi marite, tuæ Pſyches dulcis anima. Vi ac poteſtate Veneris vſutus, inuitus ſuccubuit maritus, & cuncta ſe facturum ſpopondit. Atque etiam luce proximante de manibus vxoris euanuit. At illæ ſorores percontatæ, ſcopulum locumque illum quo fuerat Pſyche deſerta, feſtinantes adueniunt ibiq; deflebãt oculos, & plangebant vbera; quoad crebris earum eiulatibus ſaxa cauteſque parilem ſonum reſultarent. Iamque nomine proprio ſororem miſeram ciebant: quoad ſono penetrabili vocis vlulabilis per prona delapſæ, amens & trepida Pſyche procurrit è domo, &, Quid, inquit, vos miſeris la-

mentationibus nequidquam affligitis? quam lugetis, adſum. lugubres voces deſinite, & diutinis lacrymis madentes genas ſiccate tandem; quippe cum iam poſſitis quam plangebatis amplecti. Tunc vocatum Zephyrum, præcepti maritalis admonet. Nec mora, cum ille parens imperio ſtatim clementiſſimis flatibus innoxia vectura deportat illas. Iam mutuis amplexibus & feſtinantibus ſauiis ſeſe perfruuntur: & illæ ſedatę lacrymæ poſtliminio redeunt, prolectante gaudio. Sed [& tectum] inquit, & larem noſtrum lætæ ſuccedite, & afflictas animas cum Pſyche veſtra recreate. Sic allocuta, ſummas opes domus aureæ, vocumque ſeruientium populoſam familiam auribus earum demonſtrat, lauacroque pulcerrimo & inhumanæ menſę lautitiis eas opipare reficit; vt, illarum prorſus cæleſtium diuitiarum copiis affluentibus ſatiatæ, iam præcordiis penitus nutrirent inuidiam. Denique altera earum ſatis ſcrupuloſe [curioſeque] percontari non deſinit, quis illarum rerum cæleſtium dominus, quiſue [vel qualis] ipſius ſit maritus. Nec tamen Pſyche coniugale illud præceptum vllo pacto temerat, vel pectoris arcanis exigit. ſed è re nata confingit, eſſe iuuenem quendã & ſpecioſum & commodum lanoſo barbitio genas inumbrantem, plerumque rureſtribus & montanis venatibus occupatum. Et, ne qua ſermonis procedentis labe conſilium tacitum proderetur; auro facto gemmoſiſq; monilibus onuſtas eas ſtatim vocato Zephyro tradit reportandas. Quo protinus perpetrato, ſorores egregiæ domum redeuntes, iamque gliſcentis inuidiæ felle flagrantes, multa ſecum ſermonibus mutuis perſtrepebant. Sic denique infit altera: En orba & ſceua & iniqua fortuna! hoccine tibi complacuit vt vtroque parente prognatæ, diuerſam ſortem ſuſtineremus? & nos quidem, quæ natu maiores ſumus, maritis aduenis ancillæ deditę, extorres & lare & ipſa patria degamus, longe parentum velut exulantes: hęc autem nouiſſima, quam fœtu ſatiante poſtremus partus effudit, tantis opibus & Deo marito potita ſit, quę nec vti recte tanta bonorum copia nouit? Vidiſti ſoror quanta in domo iacent & qualia monilia: quę prænitent veſtes, quę ſplendicant gemmæ, quantum præterea paſſim calcatur aurum. Quod ſi maritum etiam tam formoſum tenet, vt affirmat; nulla nunc in orbe toto felicior viuit. Fortaſſis tamen procedente conſuetudine, & adfectione roborata, Deam quoque illam

Deus

Deus maritus efficiet. Sic eſt hercules: ſic ſe gerebat ferebatque. Iamiam ſurſum reſpicit, & Deam ſpirat mulier, quæ Voces ancillas habet, & Ventis ipſis imperat. At ego miſera, primum patre meo ſeniorem maritum ſortita ſum, dein cucurbita glabriorem, & quouis puero pumiliorem, cunctam domum ſeris & cathenis obditam cuſtodientem. Suſcipit alia: Ego vero marirum articulari etiam morbo complicatum, curuatumque ac per hoc rariſſime Venerem meam recolentem ſuſtineo, plerumque detortos & duratos in lapidem digitos eius perfricans, fomentis olidis & pannis ſordidis & fœtidis cataplaſmatibus manus tam delicatas iſtas adurens, nec vxoris officioſam faciem ſed medicæ laborioſam perſonam ſuſtinens. Et tu quidem ſoror videris quam patienti, vel potius ſeruili (dicã enim libere quod ſentio) hæc perferas animo: enimuero ego nequeo ſuſtinere vlterius tam beatam Fortunam collapſam indigne. Recordare enim quam ſuperbe, quam arroganter nobiſcum egerit, & ipſa iactatione immodicę oſtentationis tumentẽ ſuum prodiderit animũ: deque tantis diuitiis exigua nobis inuita proiecerit, confeſtimq; præſentia noſtra grauata, propelli & efflari exibilariq; nos iuſſerit. Nec ſum mulier nec omnino ſpiro, niſi eam peſſum de tantis opibus deiecero. Ac ſi tibi etiam vt par eſt inacuit noſtra contumelia, conſilium validum ambæ requiramus. Iamque iſta quę ferimus non parentibus noſtris ac nec vlli demonſtremus alii; immo nec omnino quidquam de eius ſalute norimus. Sat eſt quod ipſæ vidimus quæ vidiſſe pœnituit; nedum vt genitoribus & omnibus populis tam beatum eius differamus præconium. Nec ſunt enim beati, quorum diuitias nemo nouit. Sciet ſe non ancillas ſed ſorores habere maiores. Et nunc quidem concedamus ad maritos & lares pauperes noſtros, ſed plane ſobrios reuiſamus: diuque cogitationibus preſſioribus inſtructæ, ad ſuperbiam puniendam firmiores redeamus. Placet pro bono duabus malis malum conſilium: totiſque illis tam pretioſis muneribus abſconditis, comam trahentes & proinde vt merebantur ora lacerantes ſimulatos redintegrant fletus. Ac ſic parentes quoque, redulcerato protſus dolore raptim deſerentes veſania turgidæ, domus ſuas contendunt: dolum ſceleſtum immo vero proinde ricidium ſtruentes contra ſororem inſontem. Interea Pſychem maritus ille, quem neſcit, ruſum ſuis illis nocturnis ſermonibus ſic com-

mouet: Videſne quantum tibi periculum velitatur Fortuna eminus? ac, niſi longe firmiter præcaues, mox cominus congredietur. Perfidæ lupulæ magnis conatibus nefarias inſidias tibi comparant: quarum ſumma eſt vt te ſuadeant meos explorare vultus; quos, vt tibi ſæpe prædixi, non videbis, ſi videris. Ergo igitur ſi poſthac peſſimæ illæ lamiæ noxiis animis armatæ venerint, (venient autem ſcio) neque omnino ſermonem conferas; & ſi id tolerare pro genuina ſimplicitate, proque animi tui teneritudine non potueris, certe de marito nil quidquam vel audias vel reſpondeas. Nam & familiam noſtram iam propagabimus, & hic adhuc infantilis vterus geſtat nobis infantem alium: ſi texeris noſtra ſecreta ſilentio, diuinum, ſi prophanaueris, mortalem. Nuntio Pſyche læta florebat, & diuinæ ſobolis ſolatio plaudebat, & futuri pignoris gloria geſtiebat, & materni nominis dignitate gaudebat. Creſcentes dies & menſes exeuntes anxia numerat: & ſarcinæ neſcia rudimenta miratur, de breui punctulo tantum incrementulum locupletis vteri. Sed iam peſtes illæ teterrimæque Furiæ anhelantes vipereum virus, & feſtinantes, impia celeritate nauigabant. Tunc ſic iterum momentarius maritus ſuam Pſychem admonet: Dies vltimus & caſus extremus, & ſexus infeſtus, & ſanguis inimicus iam ſumpſit arma, & caſtra commouit, & aciem direxit, & claſſicum perſonauit. Iam mucrone diſtricto iugulum tuum nefariæ tuæ ſorores petunt. Heu quantis vrgemur cladibus Pſyche dulciſſima! Tui noſtrique miſerere: religioſaque continentia domum maritum teque & iſtum paruulum noſtrum imminentis ruinæ infortunio libera. nec illas ſceleſtas feminas, (quas tibi poſt internecíuum odium & calcata ſanguinis fœdera ſorores appellare non licet) vel videas, vel audias; cum more Sirenum ſcopulo prominentes, funeſtis vocibus ſaxa perſonabunt. Suſcipit Pſyche, ſingultu lachrimoſo ſermonem incertans: Iamdudum, quod ſciam, fidei atque parciloquii mei perpendiſti documenta. nec eo ſecius approbabitur tibi nunc etiam firmitas animi mei. Tu modo Zephyro noſtro rurſum præcipe, fungatur obſequio, & in vicem denegatæ ſacroſanctæ imaginis tuæ, redde ſaltem conſpectum ſororum, per iſtos cinnameos & vndique pendulos crines tuos, per teneras & teretes & mei ſimiles genas, per pectus neſcio quo calore feruidum. Sic in hoc ſaltem paruulo cognoſcam faciem

tuam, ſupplicis anxiæ piis precibus erogatus germani complexus indulge fructum, & tibi deuotæ charæque Pſyches animam gaudio recrea. nec quidquam amplius in tuo vultu requiro. Iam nil officiunt mihi nec ipſæ nocturnæ tenebræ. Teneo te meum lumen. His verbis & amplexibus mollibus decantatus maritus, lachrymaſque eius ſuis crinibus detergens, facturum ſpopondit: & prçuertit ſtatim lumen naſcentis diei. Iugum ſororium conſponſæ factionis, nec parentibus quidem viſis, recta de nauibus ſcopulum petunt illum, præcipiti cum velocitate: nec venti ferentis opertæ præſentiam, licentioſa cum temeritate proſiliunt in altum. Nec immemor Zephyrus regalis edicti, quamuis inuitus, ſuſceptas eas gremio ſpirantis auræ ſolo reddidit. At illæ incontanter ſtatim conferto veſtigio domum penetrant, complexæque ſuam prædam, ſorores nomine mentientes, theſaurumque penitus abditæ fraudis vultu læto tegentes; ſic adulant: Pſyche; non ita vt pridem paruula, & ipſa iam mater es. Quantum putas boni nobis geris in iſta perula? quantis gaudiis totam domum noſtram hilarabis? O nos beatas, quas infantis aurei nutrimenta lætabunt! qui ſi parentum vt oportet pulchritudini reſponderit, prorſus Cupido naſcetur. Sic affectione ſimulata, paulatim ſororis inuadunt animum. Statimque eas laſſitudine viæ ſedilibus refotas, & balnearum vaporoſis fontibus curatas, pulcerrimo triclinio miriſque illis & beatis edulibus atque tuccetis oblectat. Iubet citharam loqui, pſallitur: tibias agere, ſonatur: choros canere, cantatur. Quæ cuncta præſente nullo dulciſſimis modulis animos audientium remulcebant. Nec tamen ſceleſtarum ſtrigarum nequitia vel ipſa mellita cantus dulcedine mollita conquieuit: ſed ad deſtinatam fraudum pedicam ſermones conferentes, diſſimulanter occipiunt ſciſcitari qualis ei maritus, & vnde natalium, ſecta cuia prouenerit. Tunc illa ſimplicitate nimia priſtini ſermonis oblita, nouum commentum inſtruit; aitque maritum ſuum de prouincia proxima, magnis pecuniis negotiantem, iam medium curſum ætatis agere, interſperſum rarâ canitie. Nec in ſermone iſto tantillum morata, rurſum opiparis muneribus eas onuſtas, ventoſo vehiculo reddidit. Sed dum Zephyri tranquillo ſpiritu ſublimatæ domum redeunt, ſic ſecum altercantes: Quid ſoror dicimus de tam monſtruoſo fatuæ illius mendacio? Tunc adoleſcens, modo florenti lanugine barbam inſtruens;

hunc ætate media, candenti canitie lucidus. Quis ille, quem temporis modici ſpatium repentina ſenecta reformauit? Nil aliud reperies, mi ſoror, quam vel mendacium iſtam peſſimã feminam confingere, vel formam mariti ſui neſcire. Quorũ vtrum verum eſt. opibus iſtis quam primum exterminanda eſt. Quod ſi viri ſui faciem ignorat, Deo profecto denupſit; & Deum nobis prægnatione iſta gerit. Certe ſi diuini puelli, quod abſit, hæc mater audierit, ſtatim me laqueo nexili ſuſpendam. Ergo interim ad parentes noſtros redeamus, & exordio ſermonis huius quam concolores fallacias adtexamus. Sic inflammatę, parentibus faſtidienter appellatis, & nocte turbatis vigiliis percitę, matutino ſcopulũ peruolant: & inde ſolito venti pręſidio vehementer deuolant; lacrymiſq; preſſura palpebrarum coactis, hoc aſtu puellam appellant: Tu quidem felix, & ipſa tanti mali ignorantia beata ſedes incurioſa periculi tui: nos autẽ, quæ peruigili cura rebus tuis excubamus, cladibus tuis miſere cruciamur. Pro vero namque comperimus, nec te, ſociæ ſcilicet doloris caſuſque tui, celare poſſumus, immanem colubrum, multinodis voluminibus ſerpentem, veneno noxio colla ſanguinantem, hiantemque ingluuie profunda, tecum noctibus latenter acquieſcere. Nunc recordare ſortis Pythicæ, quę te pertrucis beſtiæ nuptiis deſtinatã eſſe clamauit. Et multi coloni, quiq; circumſecus venantur, & accolæ plurimi videre cũ veſpera redeuntem è paſtu, proximiq; fluminis vadis innatantem. Nec diu blandis alimoniarum obſequiis te ſaginaturum omnes affirmant: ſed cum primum prægnationem tuam plenus maturauerit vterus, opimiore fructu præditam deuoraturũ. At hæc iam tua eſt exiſtimatio, vtrum ſororibus pro tua cara ſalute ſollicitis adſentiri velis, & declinata morte nobiſcum ſecura periculi viuere, an ſæuiſſimę beſtię ſepeliri viſceribus. Quod ſi te ruris huius vocalis ſolitudo, vel clandeſtinæ Veneris fœtidi perculoſique concubitus, & venenati ſerpẽtis amplexus delectant; certe pie ſorores noſtrũ [officiũ] fecerimus. Tunc Pſyche miſella, vtpote ſimplex, & animi tenella, rapitur verborum tam triſtium formidine: &, extra terminũ mentis ſuæ poſita, prorſus omnium mariti monitionum, ſuarumque promiſſionum memoriam effudit, & in profundum calamitatis ſeſe præcipitauit, tremenſque, [& exangui] colore lurida, tertiata verba ſemihianti voce ſubſtrepens, ſic ad illas ait: Vos quidem cariſſimæ ſorores, vt par erat, in officio ve-

ſtræ

ſtræ pietatis permanetis: verum & illi qui talia vobis affirmant, non videntur mihi mendacium fingere. Nec enim vnquam viri mei vidi faciem, vel omnino cuiatis ſit noui; ſed tantum nocturnis ſubaudiens vocibus, maritū incerti ſtatus & prorſus lucifugam tolero, beſtiamque aliquam recte dicentibus vobis merito conſentio. meque magnopere ſemper a ſuis terret aſpectibus, malumque grande de vultus curioſitate præminatur. Nunc, ſi quam ſalutarem opem periclitanti ſorori veſtræ poteſtis afferre, iamnunc ſubſiſtite. Cæterum incuria ſequens prioris prouidentiæ beneficia corrumpit. Tunc nactæ, iam portis patentibus, nudatum ſororis animum facinoroſæ mulieres, omiſſis tectæ machinæ latibulis, deſtrictis gladiis fraudium, ſimplicis puellæ pauentes cogitationes inuadunt. Sic denique altera: Quoniam nos originis nexus pro tua incolumitate periculū quidem nullum ante oculos habere compellit: viam, quæ ſola deducit iter ad ſalutem, diu diuque cogitatam monſtrabimus tibi. Nouaculam præacutam, adpulſu etiam palmulæ lenientis exaſperatam, tori qua parte cubare conſueſti latenter abſconde: lucernamque concinnem, completam oleo, claro lumine præmicantem, ſubde aliquo claudentis aululæ tegmine. omniq; iſto apparatu tenaciſſime diſſimulato, poſtquam ſulcatos intrahens greſſus cubile ſolitum cōſcenderit, iamq; porrectus, & exordio ſomni prementis implicitus altum ſoporem flare cœperit, toto delapſa, nudoque veſtigio penſilem gradum paululatim minuens, cæcæ tenebræ cuſtodia liberata lucerna, præclari tui facinoris opportunitatem de luminis conſilio mutuare: & ancipiti telo illo, audaciter prius dextera ſurſum elata, niſu quam valido noxii ſerpentis nodum ceruicis & capitis abſcinde. Nec noſtrum tibi deerit ſubſidium: ſed cum primum illius morte ſalutem tibi feceris, anxiæ præſtolabimur: cunctiſq; ocyus tecum rebus relatis, votiuis nuptiis hominem te iungemus homini. Tali verborum incendio flammata viſcera ſororis iam prorſus ardentis deſerentes ipſum protinus, tanti mali confinium ſibi etiam eximie metuentes, flatus alitis impulſu ſolito porrectæ ſuper ſcopulum, ilico pernici ſe fuga proripiunt: ſtatimque conſcenſis nauibus abeunt. At Pſyche relicta ſola, niſi quod infeſtis Furiis agitata ſola non eſt, æſtu pelagi ſimiliter mœrendo fluctuat: &, quamuis ſtatuto conſilio, & obſtinato animo, iam tum facinori manus admouens; adhuc incerta conſilii titubat,

multiſque calamitatis ſuæ diſtrahitur affectibus. Feſtinat, differt, audet, trepidat diffidit, iraſcitur: &, quod eſt vltimum, in eodem corpore odit beſtiam, diligit maritum. Veſpera tamen iam noctem trahente, præcipiti feſtinatione nefarii ſceleris inſtruit apparatum. Nox aderat, & maritus aderat, primiſque Veneris prælιis velitatus in altum ſoporem deſcenderat. Tunc Pſyche, & corporis & animi alioquin infirma, Fati tamen ſæuitia ſubminiſtrante viribus roboratur: & prolata lucerna, & arrepta nouacula, ſexum audacia mutauit. Sed, cum primum luminis oblatione tori ſecreta claruerunt; videt omnium ferarum mitiſſimam dulciſſimamque beſtiam, ipſum illum Cupidinem formoſum Deum formoſe cubantem: cuius aſpectu lucernæ quoque lumen hilaratum increbuit, & acuminis ſacrilegi nouaculam pœnitebat. At vero Pſyche tanto aſpectu deterrita, & impos animi, marcido pallore defecta, tremenſque deſedit in imos poplites; & ferrum quærit abſcondere, ſed in ſuo pectore. Quod profecto feciſſet, niſi ferrum timore tanti flagitii manibus temerariæ elapſum euolaſſet. Iamque laſſa, ſaluteque defecta, dum ſæpius diuini vultus intuetur pulchritudinem, recreatur animi. Videt capitis aurei genialem cæſariem ambroſia temulentam, ceruices lacteas, genaſq; purpureas pererrantes criniũ globos decoriter impeditos, alios antependulos, alios retropendulos: quorũ ſplẽdore nimio fulgurãte, iã & ipſum lumen lucernæ vacillabat. Per humeros volatilis Dei pinnæ roſcidæ micanti flore candicant, & quamuis alis quieſcentibus ex imæ plumulæ tenellæ, ac delicatæ tremule reſultantes inquiete laſciuiunt. cæterum corpus glabellum, atque luculentum, & quale peperiſſe Venerẽ non pœniteret. Ante lectuli pedes iacebat arcus; & pharetra, & ſagittæ, magni Dei propitia tela. Quæ dum inſatiabili animo Pſyche ſatis curioſa rimatur atque pertractat, & mariti ſui miratur arma: depromit vnam de pharetra ſagittam, & puncto pollicis extremam aciem periclitabunda, trementis etiamnum articuli nixu fortiore pupugit altius; vt per ſummam cutem rorauerint paruulæ ſanguinis roſci guttæ. Sic ignara Pſyche, ſponte in Amoris incidit amorem. Tunc magis magiſque cupidine flagrans Cupidinis, prona in eum efflictim inhians, patulis ac petulantibus ſuauiis feſtinanter ingeſtis, de ſomni menſura metuebat. Sed dum bono tanto percita ſaucia mente fluctuat; lucerna illa, ſiue

perfidia

perfidia peſſima, ſiue inuidia noxia, ſiue quod tale corpus cõtingere & quaſi baſiare & ipſa geſtiebat; euomuit de ſumma luminis ſui ſtillam feruentis olei, ſuper humerum Dei dextrum. Hem audax & temeraria lucerna, & amoris vile miniſterium, ipſum ignis totius Deum aduris: cum te ſcilicet amator aliquis, vt diutius cupitis etiam nocte potiretur, primus inuenerit. Sic inuſtus exiluit Deus, viſaq; detectæ fidei colluuie, prorſus ex oculis & manibus infeliciſſimæ coniugis tacitus auolauit. At Pſyche ſtatim reſurgentis eius crure dextro manibus ambabus arrepto ſublimis euectionis appendix miſeranda, & per nubilas plagas penduli comitatus extrema conſequia, tandem feſſa delabitur ſolo. Nec Deus amator humi iacentem deſerens, inuolauit proximam cupreſſum, deque eius alto cacumine ſic eam grauiter commotus affatur: Ego quidem ſimpliciſſima Pſyche parentis meæ Veneris præceptorum immemor quæ te miſeri extremique hominis deuinctã cupidine infimo matrimonio addici iuſſerat, ipſe potius amator aduolaui tibi. Sed hic feci leuiter ſcio: & præclarus ille ſagittarius, ipſe me telo meo percuſſi, teque coniugem meam feci, vt beſtia ſcilicet tibi viderer, & ferro caput excideres meum, quod iſtos amatores tuos oculos gerit? Hæc tibi identidem ſemper cauenda cenſebam, hæc beniuole remonebam. Sed illæ quidem conſiliatrices egregiæ tuæ, tam pernicioſi magiſterij dabunt actutum mihi pœnas, te verò tantum fuga mea puniuero. Et cum termino ſermonis, pinnis in altum ſe proripuit. Pſyche verò humi proſtrata, & quantum [viſu poterat] volatus mariti proſpiciens, extremis affligebat lamentationibus animum. Sed vbi remigio plumæ raptum maritum proceritas ſpatij fecerat alienum; per proximi fluminis marginem præcipitem ſeſe dedit. Sed mitis fluuius, in honorem Dei ſcilicet, qui & ipſas aquas vrere conſueuit, metuens ſibi confeſtim eam innoxio volumine ſuper ripam florentem herbis expoſuit. Tũc forte Pan deus ruſticus iuxta ſupercilium amnis ſedebat, cõplexus hic humo Cannam deam eamque voculas omnimodas edocens recinere. Proxime ripam vago paſtu laſciuiunt comam fluuij tondentes capellæ. Hircuoſus deus ſauciam Pſychem, atque defectam, vtcumque caſus eius non inſcius, clementer ad ſe vocatam ſic permulcet verbis lenientibus: Puella ſcitula, ſum quidem ruſticanus & opilio, ſed ſenectutis prolixę beneficio, multis experimentis inſtructus. Ve-

rum ſi recte coniecto, quod profecto prudentes viri diuinationem autumant, ab iſto titubante & ſæpius vacillante veſtigio, deque nimio pallore corporis, & aſſiduo ſuſpiratu, immò & ipſis mærentibus oculis tuis ? amore nimio laboras. Ergo mihi auſculta: nec te rurſus præcipitio vel vllo mortis accerſito genere perimas. Luctam deſine, & pone mærorem: precibuſque potius Cupidinem Deorum maximum percole: &, vtpote adoleſcentem delicatum luxurioſumque blandis obſequiis promerere. Sic locuto Deo paſtore, nulloque ſermone reddito, ſed adorato tantum numine ſalutari Pſyche pergit ire Sed antequam multum viæ laboranti veſtigio pererraſſet, inſcio quodam tramite iā delabente, accedit quamdam ciuitatem, in qua regnum maritus vnius ſororis eius obtinebat. Qua re cognita Pſyche, nuntiari præſentiam ſuam ſorori deſiderat: mox inducta, alternis amplexibus mutuæ ſalutationis expletis, percōtanti cauſas aduentus ſui, ſic infit, Meminiſti conſiliū veſtrū, ſcilicet quo mihi ſuaſiſtis, vt beſtiā, quæ mariti mentito nomine mecum quieſcebat, priuſquā ingluuie voraci me miſellam hauriret, ancipiti nouacula perimerē. Sed cum primū vtiq; placuerat, conſcio lumine vultus eius aſpexi; video mirum diuinumq; prorſus ſpectaculum: ipſum illum deæ Veneris filiū, ipſum inquam, Cupidinē leni quiete ſopitum. Ac dum tanti boni ſpectaculo percita, & nimia voluptatis copia turbata fruendi laborarem inopia; caſu ſcilicet peſſimo, lucerna feruens oleum rebulliuit in eius humerum. Quo dolore ſtatim ſomno recuſſus, vbi me ferro & igni conſpexit armatam, Tu quidem inquit, ob iſtud tam dirum facinus, confeſtim toto meo diuorte tibiq; res tuas habeto Ego verò ſororem tuam, & nomen quo tu cenſeris, aiebat, iam mihi confeſtim arra atque his nuptiis coniugabo. Et ſtatim Zephyro præcipit, vltra terminos me domus eius efflaret. Necdum ſermonem Pſyche finierat: illa veſaniæ libidinis & Inuidiæ noxiæ ſtimulis agitata, reconcinnato mendacio fallens maritum, quaſi de morte parentum aliquid comperiſſet, ſtatim nauem aſcendit; & ad illum ſcopulum protinus pergit; &, quamuis alio vento ſtante, cæca ſpe tamen inhians Accipe me, dicens, Cupido dignam te coniugem: & tu Zephyre ſuſcipe dóminam: ſaltu ſe maximo præcipitem dedit, Nec tamen ad illum locum vel ſaltem mortua peruenire potuit. Nam per ſaxa cautium membris iactatis atque diſſipatis, &

pro-

proinde vt merebatur, laceratis viſceribus ſuis, alitibus beſtiiſque obuium ferens pabulum, interiit. Nam vindictæ ſequentis pœna tardauit. Nam Pſyche errabundo rurſus gradu peruenit ad ciuitatem aliam, in qua pari modo ſoror morabatur alia. Nec ſecius & ipſa fallacie germanitatis inducta, & in ſororis ſceleratas nuptias æmula feſtinauit ad ſcopulum: inque ſimile mortis exitium cecidit. Interdum Pſyche quæſitioni Cupidinis intenta, populos circuibat. illo vulnere lucernæ dolens in ipſo thalamo matris iacens ingemebat. Tunc auis peralba illa Gauia, quæ ſuper fluctus marinos pinnis natat, demergit ſeſe propere ad Oceani profundum gremium. Ibi commodum Venere lauantem natantemque propter aſſiſtens, indicat aduſtum filium eius graui vulneris dolore mærentem, dubium ſalutis iacere: iamque per cunctorum o a populorum rumoribus conuitiiſque variis omnem Veneris familiam male audire, quòd ille quidem montano ſcortatu, tu verò marino natatu ſeceſſeritis. Ac per hoc non Voluptas vlla, non Gratia, non Lepos, ſed incompta, & agreſtia; & horrida cuncta ſint, non nuptiæ coniugales, non amicitiæ ſociales, non liberum caritates, ſed enormis illuuies, & ſqualentium fœderum inſuaue faſtidium. Hic illa verboſa & ſatis curioſa auis in auribus Veneris filij lacerans exiſtimationem, ganniebat. At Venus irata ſolidum exclamat repente: Ergo iam ille bonus filius meus habet amicam aliquam? Prome, agedũ quæ ſola mihi ſeruis amanter, nomen eius quæ puerũ ingenuum & inueſtem ſollicitauit, ſiue illa de Nympharum populo, ſeu de Horarum numero, ſeu de Muſarum choro, vel de mearum Gratiarum miniſterio. Nec loquax illa conticuit auis: ſed, Neſcio, inquit, domina. puto puellam, ſi probe memini Pſyches nomine dicitur, efflictè cupere. Tũc indignata Venus exclamauit: Vel maximè Pſychẽ illam, meæ formæ ſuccubã, mei nominis æmulam, verè diligit. Nimirũ illud incrementũ lenam me putauit, cuius monſtratu puellam illam cognoſceret. Hic quiritans properiter emergit è mari, ſuumq; protinus aureum thalamum petiit: & reperto, ſicut audierat, ægroto puero, iam inde a foribus quam maxime boans: Honeſta, inquit, hæc. & natalibus noſtris bonæque tuæ frugi congruentia? Vt primùm quidẽ tuæ parentis, immò dominæ præcepta calcares, nec ſordidis amoribus inimicam meam cruciares; verum etiam hoc ætatis puer, tuis licentioſis &

immaturis iungeres amplexibus; vt ego nurum ſcilicet tolerarem inimicam. Sed vtique præſumis nugo & corruptor, & inamabilis, te ſolum generoſum, nec me iam per ætatem poſſe concipere. Velim ergo ſcias, multo te meliorem filium alium genituram, immò, vt contumeliam magis ſentias, aliquem de meis adoptaturam vernulis: eique donaturam iſtas pinnas, & flammas, & arcum, & ipſas ſagittas, & omnem meã ſupellectilem, quam tibi non ad hos uſus dederam. Nec enim de patris tui bonis, ad inſtructionem iſtam quidquam conceſſum eſt. Sed malè prima tua pueritia inſtructus es & acutas manus habes, & maiores tuos irreuerenter pulſaſti toties; & ipſam matrem tuam, me inquam ipſam, parricida denudas cotidie: & percuſſiſti ſæpius, & quaſi viduam vtique contemnis. nec vitricum tuum, fortiſſimum illum maximũque bellatorem metuis. quidni! cui ſæpius, in angorem mei pellicatus, puellas propinare conſueſti. Sed faxo te luſus huius pænitear, & ſentias acidas & amaras nuptias iſtas. Sed nunc irriſui habita quid agam? quò me conferam? quibus modis ſtellionem iſtum cohibeam? Petamne auxilium ab inimica mea Sobrietate, quam propter huiuscemodi luxuriã offendi ſæpius? aut ruſticæ ſqualentiſque feminæ colloquiũ prorſus adhibendum eſt? inhorreſco: nec tamen vindictæ ſolatium vndeunde ſpernendum eſt. Illa mihi prorſus adhibenda eſt, nec vlla alia: quæ caſtiget aſperrimè nugonem iſtum: pharetram expilet, & ſagittas dearmet, arcum enodet, tædam deflammet; immò & ipſum corpus eius acrioribus remediis coerceat. Tunc iniuriæ meæ litatum crediderim, cum eius comas, quas iſtis manibus [meis] ſubinde aureo nitore perſtrinxi, deraſerim: pinnas, quas meo gremio nectarei fontis infeci, prætotonderim. Sic effata, foras ſeſe proripit infeſta, & ſtomachata biles Venereas. Sed eam protinus Ceres & Iuno comitantur: viſamque vultu tumido, quæſiuere, cur truci ſupercilio tantam venuſtatem micantiũ oculorum coerceret? At illa, Opportunè, inquit, ardẽti prorſus iſto meo pectori violentiam ſcilicet perpetrare venitis. Sed totis oro veſtris viribus Pſychem illam fugitiuam, volaticam, mihi requirite. Nec enim vos vtique domus meæ famoſa fabula, & non dicendi filij mei facta latuerint. Tunc illæ ignaræ quæ geſta ſunt, palpare Veneris iram ſæuientẽ ſic adortæ: Quid tale, domina, deliquit tuus filius, vt animo peruicaci voluptates illius impugnes: & quam ille diligit,

ligit, tu quoque perdere geſtias? Quod autem, oramus, iſti crimen, ſi puellæ lepidæ libenter arridet? An ignoras eum maſculum & iuuenem [eſſe] vel certè iam quot ſit annorum oblita es? An quòd ætatem portat bellulè, puer tibi ſemper videtur? Mater autem tu, & præterea cordata mulier, filij tui luſus ſemper explorabis curioſè, & in eo luxuriem culpabis, & amores reuinces, & tuas artes tuaſque delicias in formoſo filio reprehendes? Quis autem te Deum, quis hominum patietur, paſſim cupidines populis diſſeminantem, cum tuæ domus amores amare coerceas, & vitiorum muliebrium publicam præcludas officinam? Sic illæ metu ſagittarum patrocinio gratioſo Cupidini quamuis abſenti blandiebantur. Sed Venus indignata ridiculè tractari ſuas iniurias præuerſis illis, altè rurſus concito gradu, pelago viam capeſſit.

L. APVLEI

METAMORPHOSEON

LIBER SEXTVS.

INTEREA Pſyche variis iactabatur diſcurſibus, dies noctesque mariti veſtigationibus inquieta, animo tanto cupidior; & iratum licet, ſi non vxori blanditiis lenire, certè ſeruilibus precibus propitiare. Et, proſpecto templo quodam in ardui montis vertice, Vnde autem inquit, ſcio, an iſtic meus degat dominus? Et ilico dirigit citatum gradum: quem defectum prorſus aſſiduis laboribus ſpes incitabat, & votum. Iamque gnauiter emenſis celſioribus iugis, puluinaribus ſeſe proximam intulit. Videt ſpicas frumentarias in aceruo, & alias flexiles in corona: & ſpicas ordei videt. erant & falces, & operæ meſſoriæ mundus omnis; ſed cuncta paſſim iacentia, & incuria confuſa, &, vt ſolet, æſtu laborantium manibus proiecta. Hic ſingula Pſyche curioſè diuidit, & diſcretim remota rite componit: rata ſcilicet, nullius dei fana & cerimonias negligere ſe debere, ſed omnium beniuolam miſericordiam corrogare. Hæc eam ſollicitè ſeduloque curantem, Ceres alma deprehendit: & longum exclamat protinus: Ah, Pſyche miſeranda? totum per orbẽ Venus anxia diſquiſitione tuum veſtigium furens animi re-

quirit: teque ad extremum ſupplicium expetit, & totis numinis ſui viribus vltionem flagitat. Tu vero rerum mearum tutelam nunc geris, & aliud quidquam cogitas niſi de tua ſalute? Tunc Pſyche pedes eius aduoluta, & vberi fletu rigans Deæ veſtigia, humumq; verrens crinibus ſuis, multiiugis precibus editis veniam poſtulabat, PER ego te frugiferam tuam dextram iſtam deprecor, per lætificas meſſium ceremonias, per tacita ſacra ciſtarum, & per famulorum tuorum diaconum pinnata curticula, & glebe Siculę ſulcamina, & currum rapacem, & terram tenacem, & illuminatum Proſerpinæ nuptiarum demeacula, & luminoſarum filiæ inuentionum remeacula, & cetera quæ ſilentio, tegit Eleuſinis Atticæ ſacrarium, miſerandæ Pſyches animæ, ſupplicis tuæ, ſubſiſte. inter iſtam ſpicarum congeriem patere vel pauculos dies delitescam; quoad Deæ tantæ ſæuiens ira ſpatio temporis mitigetur, [vel] certè meæ vires diutino labore feſſæ, quietis interuallo leniantur. Suſcipit Ceres: Tuis quidem lachrymoſis precibus & commoueor & opitulari cupio, ſed cognatæ meæ, cum qua etiam antiquum fœdus amicitiæ colo, bonæ præterea fœminę malam gratiam ſubire nequeo. Decede itaque iſtis ædibus protinus: & quòd à me retenta cuſtoditaque non fueris optime conſule. Contra ſpem ſuam repulſa Pſyche, & afflicta duplici męſtitia, iter retrorſum porrigens inter ſubſitę conuallis ſublucidum lucum proſpicit fanum ſolerti fabrica conſtructum: nec vllam vel dubiam ſpei melioris viam volens omittere, ſed adire cuiuſcunq; Dei veniam, ſacratis fotibus proximat. Videt dona precioſa, & lacinias auro litteratas ramis arborum poſtibuſq; ſuffixas; quæ cum gratia facti nomen Deæ cui fuerant dicata teſtabantur. Tunc genu nixa, & manibus aram tepentem amplexa, deterſis antè lachrimis, ſic adprecatur.

MAGNI Iouis germana & coniuga: ſiue tu Sami, quæ quærulo partu vagituq; & alimonia tua gloriatur, tenes vetuſta delubra? ſiue celſæ Carthaginis, quæ te virginem vectura leonis cælo commeantem percolit, beatas ſedes frequentas: ſiue prope ripas Inachi, qui te iam nuptam Tonantis, & reginam dearum memorat, [inclytis Argiuorum præſides mœnibus:] quam cunctus oriens Zygiam veneratur, & omnis occidens Lucinam appellat: ſis meis extremis caſibus Iuno Soſpita, meque in tantis exantlatis laboribus defeſſam, imminentis periculi metu libera. quòd ſciam, ſoles

præ-

prægnantibus periclitantibus vltrò ſubuenire. Ad iſtum modum ſupplicanti ſtatim ſeſe Iuno cum totius ſui numinis angusta dignitate præſentat & protinus, Quam vellem, inquit, Pſyche, nutum meum precibus tuis accommodare: ſed contra voluntatem Veneris, nurus meæ; quam filiæ ſemper dilexi loco, præſtare me pudor non ſinit. tunc etiam legibus, quæ ſeruos alienos profugos inuitis dominis vetant ſuſcipi, prohibeor. Iſto quoque Fortunæ naufragio Pſyche perterrita, nec indipiſci iam maritum volatilem quiens, tota ſpe ſalutis depoſita, ſic ipſa ſuas cogitationes conſuluit: Iam quæ poſſunt alia meis ærumnis tentari vel adhiberi ſubſidia, cui nec Dearum quidem quamquam volentium potuerunt prodeſſe ſuffragia? Quorſum itaque tantis laqueis incluſa veſtigium porrigam quibuſque tectis vel etiam tenebris abſcondita magnæ Veneris ineuitabiles oculos tandem effugiam? Quin igitur maſculum ſumis animum, & caſſæ ſpeculæ renuntias fortiter, & vltroneam te dominæ tuæ reddis, & vel ſera modeſtia ſæuientes impetus eius mitigas? Qui ſcias, an etiam, quem diu quæritas, illic in domo matris reperias? Sic ad dubium obſequium, immò ad certum exitium præparata, principium futuræ ſecum meditabatur obſecrationis. At Venus terrenis remediis inquiſitionis abnuens, cęlum petit. Iubet conſtrui currum, quem ei Vulcanus ſubtili fabrica ſtudioſè polluerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, limæ tenuantis detrimento conſpicuum, & ipſius auri damno pretioſum. De multis quæ circa cubiculum dominę ſtabulant procedunt quatuor candidæ columbę, & hilaris inceſſibus picta colla torquentes, iugum gemmeum ſubeunt: ſuſceptaque domina lętæ ſubuolant. Currum Deę proſequentes gannitu conſtrepenti laſciuiunt paſſeres: & ceterę quę dulce cantitant aues, melleis modulis ſuauè reſonantes, aduentum Deę pręnuntiant. Cedunt nubes, & cęlum filię panditur: & ſummus ęther cum gaudio ſuſcipit Deam. nec obuias aquilas, vel accipitres rapaces pertimeſcit magnę Veneris canora familia. Tunc ſe protinus ad regias Iouis arces dirigit, & petitu ſuperbo Mercurij dei vocalis operę neceſſariam vſuram poſtulat. Nec renuit Iouis cærulum ſupercilium. Tunc ouans illico, comitante etiam Mercurio, Venus cælo demeat, eique ſollicitè ſerit verba: Frater Arcadi, ſcis nempe ſororem tuam Venerem ſine Mercurij præſentia nil vmquam

feciſſe: nec te præterit vtiq; quanto iam tempore delitescentem ancillam nequiuerim reperire: Nil ergo ſupereſt, quàm tuo præconio præmium inueſtigationis publicitus edicere. Fac ergo mandatum matures meum, & indicia quibus poſſit cognoſci, manifeſtè deſignes; ne ſiquis occultationis illicitæ crimen ſubierit, ignorantiæ ſe poſſit excuſatione defendere. Et ſimul dicens, libellum ei porrigit, vbi Pſyches nomen continebatur, & cetera. Quo facto, protinus domum ſeceſſit. Nec Mercurius omiſit obſequium. nam per omnium ora populorum paſſim diſcurrens, ſic mandatæ prædicationis munus exequebatur. Si quis à fuga retrahere, vel occultam demonſtrare poterit fugitiuam regis filiam, Veneris ancillam nomine Pſychem, conueniat retro metas Murtias Mercurium prædicatorem, accepturus indicinæ nomine ab ipſa Venere ſeptem ſauia ſuauia, & vnum blandientis adpulſu linguæ longè mellitum. Ad hunc modum pronunciante Mercurio, tanti præmij cupido certatim omniũ mortalium ſtudium arrexerat. Quæ res nunc vel maxime ſuſtulit Pſyches omnem contationem. Iamq; fores eius dominæ proximãti occurrit vna de famulatione Veneris, nomine Conſuetudo: ſtatimque quantum maximè potuit, exclamat: Tandem ancilla nequiſſima dominam habere te ſcire cœpiſti? An pro cetera morum tuorum temeritate iſtud quoque neſcire te fingis, quantos labores circa tuas inquiſitiones ſuſtinuerimus? Sed bene quòd meas potiſſimum manus incidiſti, & inter Orci cancros iam ipſos adhæſiſti; datura ſcilicet actutum contumaciæ tantæ pœnas. Et audaciter in capillos eius immiſſa manu, trahebat eam, nequaquam renitẽtem. Quam vbi primum inductam, oblatamque ſibi conſpexit Venus, latiſſimum cachinnum extollit, & qualem ſolent furenter irati: caputque quatiens, & adſcalpens aurem dexteram, Tandem ſic, inquit dignata es ſocrum ſuam ſalutare? An potius maritum qui vulnere tuo periclitatur interuiſere veniſti? Sed eſto ſecura: iam enim excipiam te, vt bonam nurum condecet, &, Vbi ſunt, inquit, Sollicitudo atque Triſtities ancillæ meæ. Quibus introuocatis torquendam tradidit eam. At illæ ſequentes herile præceptum Pſychem miſellam flagellis afflictam, & ceteris tormentis excruciatã, iterum dominæ conſpectui reddunt. Tunc rurſus ſublato riſu Venus, Et ecce, inquit, nobis turgidi ventris ſui lenocinio commouet miſerationẽ; vnde me præclata ſobole auiã

beatam

beatam ſcilicet faciat. Felix verò ego, quæ in ipſo ætatis meæ flore vocabor auia: & vilis ancillæ filius nepos Veneris audiet. quamquam inepta ego fruſtra filium dicam. Impares enim nuptiæ,& prætereà in villa ſine teſtibus, & patre non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri: ac per hoc ſpurius ille naſcetur; ſi tamen partum omnino proferre te patiemur. His editis, inuolat in eam, veſtemq; plurifariam diloricat: capilloq; diſciſſo, & capite conquaſſato, grauiter affligit, &, accepto [frumento] & ordeo & milio & papauere & cicere & lente & faba, commixtiſq; aceruatim confuſiſq; in vnum grumulum, ſic ad illam: Videris enim mihi tam deformis ancilla nullo alio ſed tantum ſedulo miniſterio amatores tuos promereri: iam ego & ipſa frugem tuam periclitabor. Diſcerne ſeminum iſtorum paſſiuam congeriem: ſinguliſq; granis ritè diſpoſitis, atque ſeiugatis, ante iſtam veſperam opus [expeditum] approbato mihi. Sic aſſignato tantorum ſeminum cumulo, ipſa cænæ nuptiali conceſſit. Nec Pſyche manus admolitur inconditæ illi & inextricabili moli; ſed immanitate præcepti conſternata, ſilens obſtupeſcit. Tunc formicula illa paruula, atque ruricola, certatim difficultatis tantæ laboriſque miſerta, contubernalis magni Dei ſocruſque ſæuitiam execrata, diſcurrens gnauiter conuocat corrogatque cunctam formicarum accolarum claſſem: Miſeremini terræ omniparentis agiles alumnæ, miſeremini, & Amoris vxori puellæ lepidæ periclitanti prompta velocitate ſuccurrite. Ruunt aliæ, ſuperque illæ ſepedum populorum vndæ, ſummoque ſtudio granatim ſingulæ totum digerunt aceruum: ſeparatimque diſtributis, diſſitiſque generibus, è conſpectu perniciter abeunt. Sed initio noctis è conuiuio nuptiali vino madens & fragrans balſama Venus remeat, totumque reuincta corpus roſis micantibus, viſaque diligentia miri laboris; Non tuum, inquit, nequiſſima nec tuarum manuum iſtud opus, ſed illius cui tuo immò & ipſius malo placuiſti. Et fruſto cibarij panis ei proiecto, cubitum faceſſit. Interim Cupido ſolis interioris domus vnici cubiculi cuſtodia clauſus coercebatur acriter: partim, ne petulanti luxurie vulnus grauaret; partim, ne cum ſua cupita conueniret. Sic ergo diſtinctis & ſub vno tecto ſeparatis amatoribus, tetra nox exantlata. Sed aurora commodùm inequitante vocatæ Pſychæ Venus infit talia: Vidéſne illud nemus quod fluuio præterluenti ripiſq; longæ attēditur: cuius

imi gurgites vicinum fontem deſpiciunt; oues ibi nitentes, aurique colore florentes, in cuſtodito paſtu vagantur. Inde de coma pretioſi velleris floccum mihi confeſtim quoquomodo quæſitum afferas cenſeo. Perrexit Pſyche volenter, non obſequium quidem illa functura, ſed requiem malorum præcipitio fluuialis rupis habitura. Sed inde de fluuio Muſicæ ſuauis nutricula, leni crepitu dulcis auræ diuinitus inſpirata, ſic vaticinatur Arundo viridis: Pſyche, tantis ærumnis exercita, neque tua miſerrima morte meas ſanctas aquas polluas, nec verò iſtius oræ contra formidabiles oues feras aditum; quoad de Solis flagrantia mutuato calore, truci rabie ſolent efferri, cornuque acuto, & fronte ſaxea, & nonnumquam venenatis morſibus in exitium ſæuire mortalium, ſed dum meridies Solis ſedauerit vaporem, & pecua ſpiritus fluuialis ſerenitate conquieuerint, poteris ſub illa proceriſſima platano, quæ mecum ſimul vnum fluentum bibit, latenter te abscondere: & cum primum mitigata furia laxauerint oues animum, percuſſis frondibus attigui nemoris, lanoſum aurum reperies, quod paſſim ſtirpibus connexum obhæreſcit. Sic Arundo ſimplex & humana Pſychem ægerrimam ſalutem ſuam docebat. Nec auſcultatu pænitendo diligenter inſtructa illa, ceſſauit: ſed obſeruatis omnibus furatrina facili, flauentis auri mollitie congeſtum gremium Veneri reportat. Nec tamen apud dominam ſaltem ſecundi laboris periculum, ſecundum teſtimonium meruit; ſed contortis ſuperciliis ſubridens amarùm, ſic inquit: Nec me præterit huius quoque facti auctor adulterinus. Sed iamnunc ego ſedulò periclitabor, an oppidò forti animo ſingularique prudentia ſis prædita. Vidéſne inſiſtentem celſiſſimæ illi rupi montis ardui verticem, de quo fontis atri fuſcæ defluunt vndæ, proximæque concepraculo vallis incluſæ Stygias irrigāt paludes, & rauca Cocyti fluenta nutriunt: Indidem mihi de ſummi fontis penita ſcaturigine rorem rigentem [hauritum iſta] confeſtim deferto vrnula. Sic aiens, cryſtallo dedolatum vaſculùm, inſuper ei grauiora comminata, tradidit. At illa ſtudioſè gradum celerans, montis extremum petit cumulum; certè vel illic inuentura vitæ peſſimæ finem. Sed cum primùm prædicti iugi conterminos locos appulit, videt rei vaſtæ letalem difficultatem. Namque ſaxum immani magnitudine procerum, & inacceſſa ſalebritate lubricum, mediis è faucibus lapidis fontes horridos euomebat:

qui

qui ſtatim proni foraminis lacunis educti, perque procliue delapſi, & anguſti canalis exerto contecti tramite, proximā conuallem latenter incidebant. dextera læuaque cautibus cauatis proſerpunt, & longa colla porrecti ſæui dracones, inconniuæ vigiliæ luminibus addictis, & in perpetuam lucem pupulis excubantibus. Iamque & ipſæ ſemet mouebant vocales aquæ. nam &, Diſcede, Quid facis? & Vide, &, Quid agis; Caue, & Fuge, & Peribis, ſubinde clamant. Sic impoſſibilitate ipſa mutata in lapidem Pſyche, quamuis præſenti corpore, ſenſibus tamen aberat: & inextricabilis periculi mole prorſus obruta, lacrymarum etiam extremo ſolatio carebat. Nec Prouidentiæ bonæ graues oculos innocentis animæ latuit ærumna. Nam optimi Iouis regalis ales illa, repentè propanſis vtrimque pinnis affuit rapax aquila: memorque veteris obſequij, quo ductu Cupidinis Ioui pocillatorē Phrygium ſuſtulerat, opportunam ferens opem, Deique numen in vxoris laboribus percolens, alti culminis Diales vias deſerit, & ob os puellæ præuolans, incipit: At tu ſimplex alioquin, & expers rerum talium, ſperaſne te ſanctiſſimi nec minus truculenti fontis vel vnam ſtillam poſſe furari, vel omnino contingere? Diis etiam ipſique Ioui formidabiles aquas iſtas Stygias vel fando comperiſti? quodque vos deieratis per numina Deorum, Deos per Stygiam maieſtatem ſolere? Sed cedo iſtam vrnulam. Et protinus arreptam, completamque feſtinanter, libratiſque pinnarum nutantium molibus, inter genas ſæuientium dentium, & triſulca vibramina draconum, remigium dextra læuaque porrigens, volentes aquas, & vt abiret innoxius præmonentes, excipit: commentusque ob iuſſum Veneris petere, eique ſe præminiſtrare. quare paulo facilior adeundi fuit copia. Sic acceptam cum gaudio plenam vrnulam Pſyche Veneri citata retulit. Nec tamen nutum Deæ ſæuientis vel tunc expiare potuit. nam ſic eam, maiora atque peiora flagitia comminans, appellat renidens exitiabilè: Iam tu quidem videris maga quædam mihi & alte prorſus malefica, quæ talibus præceptis meis obtemperaſti gnauiter. Sed adhuc iſtud, mea pupula, miniſtrare debebis. Sume iſtam pyxidem: [&, dedit] protinus vſque ad Inferos & ipſius Orci ferales penates te dirige. tunc conferens pyxidem Proſerpinæ. Petit de te Venus, dicito, modicum de tua mittas ei formoſitate, vel ad vnam ſaltem dieculam ſufficiens. nam

quod habuit,dum filium curat ægrotum , conſumpſit atque contriuit omne. Sed haud immaturius redito ; quia me neceſſe eſt indidem delinitam theatrum Deorum frequentare. Tunc Pſyche vel maximè ſenſit vltimas fortunas ſuas : &, velamento reiecto, ad promptum exitium ſeſe compelli manifeſtè comperit. quidni ? quæ ſuis pedibus vltro ad Tartarum Maneſque demeare cogeretur. Nec contara diutius, pergit ad quampiam turrim præaltam , indidem ſeſe datura præcipitem : ſic enim rebatur,ad Inferos rectè atque pulcerrimè ſe poſſe deſcendere. Sed turris prorupit in vocem ſubitam : Etquid te, inquit , præcipitio miſella quæris extinguere ? quidque iam nouiſſimo periculo laborique iſto temerè ſuccumbis ? Nam, ſi ſpiritus corpore tuo ſemel fuerit ſeiugatus. ibis quidem profecto ad imum Tartarum, ſed inde nullo pacto redire poteris. Mihi auſculta.Lacedæmon Achaiæ nobilis ciuitas non longè ſita eſt , huius conterminam, deuiis abditam locis, quære Tænarum. inibi ſpiraculum Ditis [&] per portas hiantes monſtratur iter inuium: cuius te limine tranſmeatam ſimul commiſeris , iam canale directo pergis ad ipſam Orci regiam. Sed non hactenus vacua debebis per illas tenebras incedere, ſed offas polentæ mulſo concretas ambabus geſtare manibus , ac in ipſo ore duas ferre ſtipes. Iamque confecta bona parte mortiferæ viæ, continuaberis claudum aſinum lignorum gerulum, cũ agaſone ſimili : qui te rogabit, decidente ſarcina funiculos aliquot porrigas ei. ſed tu nulla voce deprompta, tacita præterito. Nec mora, cùm ad flumen mortuum venies , cui præfectus Charon protinus expetens portorium, ſic ad ripam vlteriorem ſutili cymba deducit commeantes. Ergo & inter mortuos auaritia viuit? nec Charon ille, Ditis pater,tantus deus,quidquam gratuitò facit ; & pauper moriẽs viaticum debet quærere ; &,æs ſi fortè præ manu non fuerit. nemo eum expirare patietur? Huic ſqualido ſeni dabis nauli nomine de ſtipibus , quas feres, alteram ; ſic tamen vt ipſe ſua manu de tuo ſumat ore. Nec ſecius tibi pigrum fluentem tranſmeanti quidam ſuper natans ſenex mortuus , putris attollens manus. orabit vt eum intra nauigium trahas. nec tu tamen illicita afficiare pietate. Tranſito fluuio , modicũ te progreſſam textrices orabunt anus, telam ſtruentes , manus pauliſper accommodes. nec id tamen tibi contingere fas eſt. Nam hæc omnia tibi & multa alia de Veneris inſi-

diis

diis orientur, vt vel vnam de manibus omittas offulam. Nec putes futile iſtud pollentarium damnum leue. altera enim perdita, lux hæc tibi prorſus denegabitur. Canis namque pergrandis triiugo & ſatis amplo capite præditus, immanis & formidabilis, tonantibus oblatrans faucibus, mortuos, quibus iam nil mali poteſt facere, fruſtra territando, ante ipſum limen & atra atria Proſerpinæ ſemper excubans, ſeruat vacuam Diris domum. Hunc offrenatum vnius offulæ præda, facilè præteribis: ad ipſamque protinus Proſerpinam introibis: quæ te comiter excipiet, ac benignè; vt & molliter aſſidere, & prandium opipare ſuadeat ſumere. Sed tu & humi reſide, & panem ſordidum petitum eſto: deinde nuntiato quid adueneris ſuſceptoque quod offeretur, rurſus remeans, canis ſæuitiem offula reliqua redime: ac deinde auaro nauitæ data, quam reſeruaueras ſtipe, tranſitoque eius fluuio recalcans priora veſtigia, ad iſtum cæleſtium ſiderum redies chorum. Sed inter omnia hic obſeruandum præcipue tibi cenſeo, ne velis aperire vel inſpicere illam quam feres pyxidem: vel omnino formoſitatis diuinæ abditum cures theſaurum. Sic turris illa velut propitia vaticinationis munus explicuit. Nec morata Pſyche, pergit Tænarum: ſumptiſque ritè ſtipibus illis & offulis, infernum decurrit meatum: tranſitoque per ſilentium aſinario debili, & amnica ſtipe vectori data, neglecto ſupernatantis mortui deſiderio, & ſpretis textricum ſubdolis precibus, & offulæ cibo ſopita canis horrendi rabie, domum Proſerpinæ penetrat. Nec offerentis hoſpitæ ſedile delicatum, vel cibum beatum amplexa; ſed ante pedes eius reſidens humilis, & cibario pane contenta, Veneream pertulit legationem. Statimq; ſecretò repletam concluſamque pyxidem ſuſcipit, & offulæ ſequentis fraude caninis latratibus obſeratis, & reſidua nauitæ reddita ſtipe, longè vegetior ab Inferis recurrit. Repetita igitur atque adorata candida iſta luce, quamquam feſtinans obſequium terminare, mente capitur temeraria curioſitate. Et ecce, inquit, inepta ego diuinæ formoſitatis gerula, quæ nec tantillum quidem indidem mihi delibo, vel ſic illi amatori meo formoſo placitura. Et cum dicto reſerat pyxidem. nec quidquam ibi rerum, nec formoſitas vlla, ſed infernus ſomnus, ac verè Stygius: qui ſtatim cooperculo reuelatus, inuadit eam craſſaque ſoporis nebula. cunctis eius membris perfunditur, & in ipſo veſtigio ipſaque ſemita con-

lapſam poſſidet. & iacebat immobilis, & nihil aliud, quàm dormiens cadauer. Sed Cupido iam cicatrice ſolida reualeſcens, nec diutinam ſuæ Pſyches abſentiam tolerans, per altiſſimam cubiculi, quo cohibebatur, elapſus feneſtram, refectiſque pinnis aliquanta quiete, longè velocius prouolans, Pſychem accurrit ſuam: deterſoque ſomno curioſè, & rurſum in priſtinam pyxidis ſedem recondito, Pſychem innoxio punctulo ſuæ ſagittæ ſuſcitat. Et ecce, inquit, rurſum perieras miſella ſimili curioſitate. Sed interim quidem tu prouinciam quæ tibi matris meæ præcepto mandata eſt, exequere gnauiter: cetera egomet videro. His dictis amator leuis in pinnas ſe dedit. Pſyche verò confeſtim Veneri munus reportat Proſerpinæ. Interea Cupido amore nimio pereſus, & ægra facie matris ſuæ repentinam ſeueritatem pertimeſcens, ad armile redit: aliſque pernicibus cæli penetrato vertice, magno Ioui ſupplicat, ſuamque cauſam probat. Tunc Iupiter preſſa Cupidinis buccula, manuq; ad os ſuum relata, conſauiat, atque ſic ad illum: Licet tu, inquit, domine fili, numquam mihi conceſſu Deum decretum ſeruatis honorem: ſed iſtud pectus meum, quo leges elementorum & vices ſiderum diſponuntur, conuulneraris aſſiduis ictibus, crebriſque terrenæ libidinis fœdaueris caſibus, contraque leges, & ipſam Iuliam, diſciplinamque publicam turpibus adulteriis exiſtimationem famamque meam læſeris, in ſerpentes, in ignes, in feras in aues & gregalia pecua ſerenos vultus meos ſordidè reformando; attamen modeſtiæ meæ memor, quodque inter iſtas meas manus creueris, cuncta perficiam: dum tamen ſcias, æmulos tuos cauere: ac, ſi qua nunc in terris puella præpollet pulcritudine, præſentis beneficij vicem per eam mihi repenſare te debere. Sic fatus, iubet Mercuriũ Deos omnes ad concionẽ protinus, conuocare, ac ſi qui cœtu cæleſtium defuiſſet in pœnam decem milium nummum conuentum iri pronuntiare. Quo metu ſtatim completo cæleſti theatro, pro ſede ſublimi ſedens procerus Iupiter, ſic enuntiat: Dei conſcripti Muſarum albo, aduleſcentem iſtum quòd manibus meis alumnatus ſit, profectò ſcitis omnes: cuius primæ iuuentutis caloratos impetus freno quodam coercendos exiſtimaui. Sat eſt quotidianis eum fabulis ob adulteria cunctaſque corruptelas infamatum. tollenda eſt omnis occaſio, & luxuria puerilis nuptialibus pedicis alliganda. Puellam elegit, & virginitate pri-

nauit: teneat, poſſideat, amplexus Pſychem ſemper ſuis amoribus perfruatur. Et ad Venerem collata facie, Nec tu, inquit, filia quidquam contriſtare: nec proſapiæ tantæ tuæ, ſtatuique de matrimonio mortali metuas. Iam faxo nuptias non impares, ſed legitimas, & iure ciuili congruas. Et illico per Mercurium arripi Pſychem, & in cęlum perduci iubet. Porrecto ambroſiæ poculo, Sume, inquit, Pſyche, & immortalis eſto: nec vmquam digredietur à tuo nexu Cupido, ſed iſtæ vobis erunt perpetuæ nuptię. Nec mora, cum cęna nuptialis affluens exhibetur. Accumbebat ſummum torúm maritus, Pſychem gremio ſuo complexus. ſic & cum ſua Iunone Iupiter, ac deinde per ordinem toti Dei. Tunc poculum nectaris, [quod vinum Deorum eſt,] Ioui quidem [ſuus] pocillator ille ruſticus puer, ceteris verò Liber miniſtrabat. Vulcanus cęnam coquebat: Horæ roſis & ceteris floribus purpurabant omnia: Gratię ſpargebant balſama: Muſæ voce canora perſonabant. Apollo cantauit ad citharam: Venus ſuaui Muſicæ ſuppari greſſu formosè ſaltauit, ſcena ibi ſic concinnata, vt Muſæ quidem chorum canerent, tibias inflaret Satyrus, & Paniſcus ad fiſtulam diceret. Sic ritè Pſyche conuenit in manum Cupidinis: & naſcitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus. Sic captiuæ puellæ delira & temulenta illa narrabat anicula. Sed aſtans ego non procul dolebam mehercules, quod pugillares & ſtilum non habebam, qui tam bellam fabellam prę notarem. Ecce, confecto neſcio quo graui prælio, latrones reueniunt onuſti: nonnulli tamen animo promptiores, vulneratis domi relictis, & plagas recurantibus, ipſi ad reliquas occultatas in quadam ſpelunca ſarcinas, (vt aiebant.) proficiſci geſtiunt. prandioque raptim ruburcinato, me & equum vectores rerum illarum futuros fuſtibus exinde tundentes, perducunt in viam: multiſque cliuis & amfractibus fatigatos, prope ipſam veſperam producunt ad quampiam ſpeluncam: vnde multis onuſtos rebus rurſum, ac breuiculo quidem tempore refectos, obiter reducunt: tantàque trepidatione feſtinabant, vt me plagis multis obtundentes, propellenteſquè ſuper lapidem propter viam poſitum deiicerent. vnde crebris æque ingeſtis ictibus, dextero crure & vngula ſiniſtra me debilitatum, ægrè ad exurgendum compellunt. Et vnus, Quouſque, inquit, ruptum iſtum aſellū nunc etiam claudum fruſtra paſcemus? Et alius: Quid

quòd & peſſimo pedę domum noſtram acceſſit, nec quidquã idonei lucri exinde cepimus, ſed vulnera & fortiſſimorum occiſiones. Alius iterum: Certè ego cum primum ſarcinas iſtas quamquam inuitus, pertulerat, protinus eum vulturiis gratiſſimum pabulum futurum præcipitabo. Dum ſecum meritiſſimi homines altercant de mea nece, iam & domum perueneramus. nam timor vngulas mihi alas fecerat. Tum quæ ferebamus amoliti properiter, nulla ſalutis noſtræ cura ac ne meæ quidem necis habita, comitibus adſcitis qui vulnerati remanſerant actutum recurrunt: relaturi tædia vt aiebant, noſtræ tarditatis. Nec me tamen mediocris carpebat ſcrupulus, contemplatione comminatæ mihi mortis, & ipſe mecum: Quid ſtas ô Luci, vel quid iam nouiſſimum expectas? Mors, & hæc acerbiſſima, decreto latronum tibi comparata eſt. nec magno conatu res indiget. Vides iſtas rupinas proximas, & præacutas in his præminentes ſilices, quæ te penetrantes, quaquà decideris, membratim diſſipabunt. Nam & illa ipſa præclara Magia tua, vultum laboreſque tibi tantum aſini, verùm corium non aſini craſſum, ſed hirudinis tenue membranulum circumdedit. Quin igitur maſculum tandem ſumis animum, tuæque ſaluti dum licet conſulis. Habes ſummam opportunitatem fugæ, dum latrones abſunt. An cuſtodiam anus ſemimortuæ formidabis? quã, licet claudi pedis tui calce vnica finire poteris. Sed quò gentium capeſſetur fuga, vel hoſpitium quis dabit. Hæc quidem inepta & prorſus aſinina cogitatio. quis enim viantium vectorem ſuum non libenter auferat ſecum? Et alacri ſtatim niſulorum quo fueram deſtinatus abrumpo meque quadrupedi curſu proripio. Nec tamen aſtutulæ anus miluinos oculos effugere potui. Nam vbi me conſpexit abſolutum; capta ſuper ſexum & ætatem audacia lorum prehendit, ac me deducere ac reuocare contendit. Nec tamen ego memor exitiabilis propoſiti latronum pietate vlla commoueor: ſed incuſſis in eam poſteriorũ pedum calcibus, protinus applodo terræ. At illa quamuis humi proſtrata, loro tamen tenaciter inhærebat; vt me procurrentẽ aliquantiſper tractu ſui ſequeretur. & occipit ſtatim clamoſis vlulatibus auxilium validioris manus implorare. Sed fruſtra fletibus caſſum tumultum cõmouebat: quippe cũ nullus adforet qui ſuppetias ei ferre poſſet, niſi ſola illa virgo captiua: quæ vocis exitu procurrẽs, videt hercules memorãdi ſpectaculi ſcenã, nõ tauro, ſed aſino

depen-

dependentem Dircen aniculam: ſumptaque conſtantia virili facinus audet pulcerrimum. Extorto etenim loro manibus eius, me placitis gannitibus ab impetu reuocatum gnauiter inſcendit, & ſic ad curſum rurſum incitat. Ego ſimul voluntariæ fugæ voto, & liberandæ virginis ſtudio, ſed & plagarũ ſuaſu quæ me ſæpicule commonebant, equeſtri celeritate, quadrupedi curſu ſolum replaudens, virginis delicatas voculas adhinnire tentabam. Sed & ſcalpendi dorſi mei ſimulatione, nonnumquam obliquata ceruice pedes decoros puellæ baſiabam. Tunc illa ſuſpirans altius, cælumque ſollicito nutu petens, Vos, inquit, Superi tandem meis ſupremis periculis opem facite: & tu Fortuna durior iam ſæuire deſiſte. Sat tibi miſeris iſtis cruciatibus meis litatum eſt. Tuque præſidium meæ libertatis, meæque ſalutis, ſi me domum peruexeris incolumem, parentibuſque & formoſo proco reddideris, quas tibi gratias perhibebo, quos honores habebo, quos cibos exhibebo? Iam primum iubam iſtam tuam probe pectinatam meis virginalibus manibus adornabo, frontem vero criſpatam prius decoriter diſcriminabo, caudæque ſetas incuria lauacri congeſtas & horridas, compta diligentia pectinato. bulliſque te multis aureis inoculatum, veluti ſtellis ſidereis relucentem, & gaudiis popularium pompatum ouantem, ſinu ſerico progeſtans nucleos, edulia mitiora, te meum ſoſpitatorem cottidie ſaginabo. Sed nec inter cibos delicatos, & otium profundum, vitæque totius beatitudinem, deerit tibi dignitas glorioſa. Nam memoriam præſentis Fortunæ meæ, diuinæque Prouidentię, perpetua teſtatione ſignabo: & depictam in tabula fugę præſentis imaginem meę domus atrio dedicabo. Viſetur & in fabulis audietur, doctorumque ſtilis rudis perpetuabitur hiſtoria: ASINO VECTORE VIRGO REGIA FVGIENS CAPTIVITATEM. Accedes antiquis & ipſe miraculis. Credemus etiam exemplo tuæ veritatis, & Phryxum arieti ſupernataſſe, & Arionem delphino gubernaſſe, & Europam tauro ſupercubaſſe. Quod ſi vere Iupiter mugiuit in bouem; poteſt in aſino meo latere aliquid, vel vultus hominis, vel facies Deorum. Dum hic identidem puella replicat, votiſque crebros intermiſcet ſuſpiritus; ad quoddam peruenimus triuium, vnde me arrepto capiſtro dirigere dextrorſum magnopere geſtiebat: quod ad parentes eius ea [ſcilicet] iretur via. Sed ego gnarus, latrones illac ad reliquas commeaſſe prædas, renitebar fortiter: atque ſic in

animo meo tacitus expoſtulabam: Quid facis infelix puella? quid agis? cur feſtinas ad Orcum? quid meis pedibus facere contendis? non enim te tantum, verum etiam me perditum ibis. Sic nos diuerſa tendentes, & in cauſa finali, de proprietate ſoli, imo viæ erciſcundæ contendentes, rapinis ſuis onuſti coram deprehendunt ipſi latrones: & ad Lunæ ſplendorē iam indelongius cognitos, riſu maligno ſalutant. & vnus è numero ſic appellat: Quorſum iſtam feſtinanti veſtigio lucubratis viam, nec noctis intempeſtæ Manes Laruaſque formidatis? An tu probiſſima puella parentes tuos furtim interuiſere properas? Sed nos & ſolitudini tuæ præſidium præbebimus, & compendioſum ad tuos iter monſtrabimus. Et verbum manu iniecta ſecutus, prenſo loro retrorſum me circumtorquet: nec baculi nodoſi quem gerebat ſæuis ictibus temperat. Tunc ingratis ad promptum recurrens exitium, reminiſcor doloris vngulæ, & occipio nutanti capite claudicare. Sed ecce, inquit ille qui me retraxerat, rurſum titubas & vacillas? & putres iſti tui pedes fugere poſſunt, ambulare neſciunt? at paulo ante pinnatam Pegaſi vincebas celeritatem. Dum ſic mecum fuſtem quatiens benignus iocatur comes, iam domus eorum extremam loricam perueneramus. Et ecce de quodam ramo proceræ cupreſſus induta laqueum anus illa pendebat. Quam quidem detractam protinus, cum ſuo ſibi funiculo deuinctam, dedere præcipitem: puellaque ſtatim deſtinata vinculis, cœna quā poſtuma diligentia præparauerat infelix anicula ferinis inuadunt animis. Ac dum auida voracitate cuncta contruncant; iam incipiunt de noſtra pœna, ſuaque vindicta ſecum conſiderare. &, vtpote in cœtu turbulento, variæ fuere ſententiæ: vt primus viuam cremari cenſeret puellam, ſecundus beſtiis obiici ſuaderet, tertius, patibulo ſuffigi iuberet, quartus tormentis excarnificari præciperet: certe calculo cunctorum vtcumq; mors ei fuerat deſtinata. Tunc vnus, omnium ſedato tumultu, placido ſermone ſic orſus eſt: Nec ſectæ collegii, nec manſuetudini ſingulorū, ac ne meæ quidē modeſtiæ cōgruit, pati vos vltra modum delictiq; ſæuire terminum: nec feras, nec cruces, nec ignes, nec tormenta, ac ne mortis quidem maturatæ feſtinas tenebras acceſſere. Meis itaque conſiliis auſcultantes, vitam puellæ, ſed quam meretur largimini. Nec vos memoria deſeruit vtique quod iamdudum decreueritis de iſto aſino, ſemper pigro quidem, ſed mandu-

cone

cone ſummo, nunc etiã mendaci, fictæ debilitatis, & virginalis fugæ ſequeſtro miniſtroque. Hunc igitur iugulare craſtino placeat totiſq; vacuefacto præcordiis, per mediam aluũ nudam virginem quam prætulit nobis inſuere: vt ſola facie prominente, cęterũ corpus puellæ nexu ferino coerceat: tũc ſuper aliquod ſaxum ſcrupoſum, inſuticium & fartilem aſinum exponere, & Solis ardentis vaporibus tradere. ſic enim cuncta quę recte ſtatuiſtis ambo ſuſtinebunt: & mortem aſinus, quam pridem meruit; & illa morſus ferarum, cum vermes membra laniabunt; & ignis flagrantiam, cum Sol nimiis caloribus inflammarit vterum; & patibuli cruciatum, cum canes & vultures intima protrahent viſcera. Sed & cæteras eius ærumnas & tormenta numerare. Mortuę beſtiæ ipſa viuens ventrem habitabit; tum fœtore nimio nares æſtuabunt: inediæ diuunæ letali fame tabeſcet, nec ſuis ſaltem liberis manibus mortem ſibi fabricare poterit. Talibus dictis, non pedibus, ſed totis animis latrones in eius vadunt ſententiam. Quam meis tam magnis auribus accipiens, quid aliud quam meum craſtinum deflebam cadauer?

L. Apvlei
METAMORPHOSEON
Liber Septimvs.

VT primum tenebris abiectis dies inalbebat, & candidum Solis curriculum cuncta conluſtrabat: quidam de numero latronum peruenit: ſic enim mutuæ ſalutationis officium indicabat. Is in primo ſpeluncæ ad tu reſidens, & ex anhelitu recepto ſpiritu, talem collegio ſuo nuntium fecit: Quod ad domum Milonis Hypatini, quam proxime diripuimus, pertinet, diſcuſſa ſollicitudine iam poſſumus eſſe ſecuri. Poſt quam vos enim fortiſſimi viri, cunctis ablatis, caſtra noſtra remeaſtis: immixtus ego turbulis popularium, dolentique atque indignanti ſimilis, arbitrabar ſuper inueſtigatione facti cuiuſmodi conſilium caperetur; & an & quatenus latrones placeret inquiri: renuntiaturus vobis vti mandaueratis omnia. Nec argumentis dubiis, ſed rationibus probabilibus, congruo cunctæ multitudinis conſenſu, neſcio qui Lucius auctor mani-

feſti facinoris poſtulabatur: qui proximis diebus, fictis commendaticiis literis, Miloni ſeſe, virum commentitus bonū, artius conciliauerat; vt etiam hoſpitio ſuſceptus, inter familiares intimos haberetur: pluſculiſque ibidem diebus demoratus, falſis amoribus ancillæ Milonis animum inerens, ianuæ clauſtra ſedulo explorauerat, & ipſa membra, in quis omne patrimonium condi ſolebat curioſe perſpexerat. Nec exiguum ſcelerati monſtrabatur indicium. quippe cum eadem nocte, ſub ipſo flagitii momento, idem profugiſſet, nec exinde vſquam compareret. nam & præſidium fugæ quo velocius fruſtratis inſecutoribus procul ac procul abderet ſeſe eidem facile ſuppeditaſſe. equum namque illum ſuum candidum, vectorem futurum, duxiſſe ſecum. Plane ſeruum eius ibidem in hoſpitio repertum, ſceleſtum conſiliorumque herilium futurum indicem, per magiſtratus in publicam cuſtodiam receptum, & altero die tormentis vexatum pluribus, ac pæne ad vltimam mortem excarnificatū, nihil quidquam rerum talium eſſe confeſſum. miſſos tamen in patriam Lucii illius multos numero, qui reum pœnas daturum ſceleris inquirerent. Hic eo narrante, veteris Fortunæ, & illius beati Lucii, præſentiſque ærumnæ & infelicis aſini facta cōparatione, medullitus ingemebam. Subibatque me, non de nihilo veteris priſcæque doctrinæ viros finxiſſe ac pronuntiaſſe, cæcam & prorſus exoculatam eſſe Fortunam: quæ ſemper ſuas opes ad malos & indignos conferat: nec vmquā iudicio quemquam mortalium eligat: imo vero cum his potiſſimum diuerſetur, quos procul, ſi videret, fugere deberet: quodque cunctis eſt extremius, varias opiniones, immo cōtrarias nobis attribuat; vt & malus boni viri fama glorietur, & innocentiſſimus contra noxiorum more plectatur. Ego denique, quem ſæuiſſimus eius impetus in beſtiam, extremę ſortis quadrupedem deduxerat, cuiuſque caſus etiam cuiuis iniquiſſimo dolendus, atque miſerandus merito videretur, crimine latrocinii in hoſpitem mihi cariſſimum poſtulabar. Quod crimen non modo latrocinium, verumetiam patricidium quiſque rectius nominaret. Nec mihi tamen licebat cauſam meam defendere, vel vnico verbo ſaltem denegare. Denique ne mala conſcientia tam ſceleſto crimini præſens viderer ſilentio conſentire; hoc tantum impatientia productus volui dicere. Non feci. Et verbum quidem præcedens ſemel ac ſæpius immodice clamitaui, ſequens vero nullo

pacto

pacto diſſerere potui; ſed in prima remanſi voce, & identidem boaui, Non, Non: quamquam nimia rotunditate pendulas vibraſſem labias. Sed quid ego pluribus de Fortunæ ſcæuitate conqueror? quamquam nec iſtud puduit, me cum meo famulo meoque vectore illo equo factum conſeruum atque coniugem. Talibus cogitationibus fluctuantem, ſubiit me illa cura potior, qua ſtatuto conſilio latronum manibus virginis decretam me victimam recordabar. Ventremq; crebro ſuſpiciens meum, iam miſellam puellam parturiebam. Sed ille, qui commodum falſam de me notoriam pertulerat, expromptis mille aureis quos inſuta lacinia contexerat, quoſque variis viatoribus detractos, vt aiebat, pro ſua frugalitate communi conferebat arcæ: infit etiam de ſalute commilitonum ſolicite ſciſcitari. Cognitoque quoſdam, immo vero fortiſſimum quemque variis quidem ſed impigris caſibus oppetiſſe; ſuadet tantiſper pacatis itineribus, omniumque præliorum ſeruatis induciis, inquiſitioni commilitonum potius inſiſteretur, & tirocinio nouæ iuuentutis: ad priſtinę manus numerum Martię cohortis facies integraretur. Nam & inuitos terrore compelli, & volentes pręmio prouocari poſſe: nec paucos humili ſeruilique vitæ renunciantes, ad inſtar tyrannicæ poteſtatis, ſectam ſuam conferre malle. Se quoque iam dudum pro ſua parte quendam conueniſſe hominem & ſtatu procerum, & ætate iuuenem, & corpore vaſtum, & manu ſtrenuum: eique ſuaſiſſe ac denique perſuaſiſſe vt manus hebetatas diutina pigritia tandem referret ad frugem meliorem; bonoque ſecundæ dum poſſet frueretur valetudinis: nec manuum validam erogandæ ſtipi porrigeret, ſed haurienda potius exerceret auro. Talibus dictis vniuerſim omnes aſſenſere: & illum qui iam comprobatus videretur aſciſci, & alios ad ſupplendum numerum veſtigare ſtatuunt. Tunc profectus & paululum commoratus ille, perducit immanem quendam iuuenem, vti fuerat pollicitus, neſcio an vlli præſentium comparandum. nam præter cæteram corporis molem toto vertice cunctos antepollebat, & ei commodũ lanugo malis inſerpebat: ſed plane centunculis diſparibus & male conſarcinatis ſemiamictum: inter quos pectus & venter cruſtata craſſitie reluctabant. Sic introgreſſus, Auete, inquit, fortiſſimo deo Marti clientes, mihique iam fidi commilitones, & virum magnanimæ viuacitatis volentem volentes accipite, libentius vulnera corpore exci-

pientē quam aurum manu ſuſcipientem: ipſaque morte quā formidant alii meliorē. Nec me putetis egenū, vel abiectum, neue de pannulis iſtis virtutes meas æſtimetis. Nam præfui validiſſimæ manui, totamq; prorſus deuaſtaui Macedoniam. Ego ſum prædo famoſus, Hæmus ille Thracius, cuius totæ prouinciæ nomen horreſcunt: patre Therone æque latrone inclyto prognatus, humano ſanguine nutritus, interque ipſos manipulos factionis educatus, heres & æmulus virtutis paternæ. Sed omnem priſtinam ſociorum fortium multitudinem magnaſque illas opes exiguo temporis amiſi ſpatio. Nam procuratorem principis ducenaria perfunctum, dehinc Fortuna triſtiore decuſſum, prætereuntem Orato fueram aggreſſus. Sed rei noſcendæ carpo ordinem. Fuit quidam multis officiis in aula Cæſaris clarus atque conſpicuus, ipſi etiam probe ſpectatus. Hunc inſimulatum quorundam aſtu, proiecit extorrem ſæuiens Iuuidia. Sed vxor eius Plotina [quædam] raræ fidei atque ſingularis pudicitiæ femina, quæ decimo partus ſtipendio viri familiam fundauerat, ſpretis atque contemptis vrbicæ luxuriæ deliciis, fugientis comes, & infortunii ſocia, tonſo capillo, in maſculinam faciem reformato habitu, pretioſiſſimis monilium & auro monetali zonis refertis incincta, inter ipſas cuſtodientium militum manus & gladios nudos intrepida, cunctorum periculorum particeps, & pro mariti ſalute peruigilem curam ſuſtinens ærumnas aſſiduas ingenio maſculo ſuſtinebat. Iamque plurimis itineris difficultatibus mariſque terroribus exantlatis, Zacynthum petebat: quam Sors ei fatalis decreuerat temporariam ſedem. Sed cum primum littus Actiacum, quo tunc Macedonia delapſi graſſabamur, appuliſſet: nocte promota tabernulam* quamdam littori nauique proximam vitatis maris fluctibus incubabat. Inuadimus, & diripimus omnia. nec tamen periculo leui tentati diſceſſimus. Simul namque primum ſonum ianuæ matrona percepit; procurrens in cubiculum, clamoribus inquietis cuncta miſcuit: milites, ſuoſque famulos nominatim, ſed & omnem viciniam ſuppetiatum conuocans: niſi quod pauore cunctorum, quum ſibi quiſque metuentes deliteſcebant, effectum eſt vt impune diſcederemus. Sed protinus ſanctiſſima (vera enim dicenda ſunt) & vnicæ fidei femina, bonis artibus gratioſa, precibus ad Cæſaris numen porrectis, & marito reditum celerem, & aggreſſuræ plenam vindictam impetrauit.

Denique

Denique noluit eſſe Cæſar Hæmi latronis collegium. & confeſtim interiit. Tantum poteſt nutus etiam magni Principis. Tota denique factione militarium vexillationum indagatu confecta atque conciſa, ipſe me furatus ægre, ſolus è mediis Orci faucibus ad hunc euaſi modum. Sumpta veſte muliebri florida, in ſinus floccidos abundante, mitellaque textili contecto capite, calceis fæmineis albis illis & tenuibus indutus, & in ſequiorem ſexum inſertus atque abſconditus, aſello ſpicas ordeaceas gerenti reſidens, per medias acies infeſti militis tranſiui. Nam mulierem putantes aſinariam, concedebant liberos abitus: quippe cum mihi etiam tunc depiles genæ læui pueritia ſplendicarent. Nec ab illa tamen paterna gloria vel mea virtute deſciui, quamquam ſemitrepidus iuxta mucrones Martios conſtitutus, ſed habitus alieni fallacia tectus, villas ſeu caſtella ſolus aggrediens, viaticulum mihi corraſi. Et diloricatis ſtatim pannulis, in medium profudit duo milia aureorum. &, En, inquit, iſtam ſportulam, immo vero dotem veſtro collegio libens, meque vobis ducem fidiſſimum, ſi tamen non recuſatis, offero: breui temporis ſpatio lapideam iſtam domum veſtram facturus auream. Nec mora, nec contatio, ſed calculis omnibus ducatum latrones vnanimes ei deferunt: veſtemque lautiuſculam proferunt, ſumeret abiecto centunculo diuite. Sic reformatus, ſingulos exoſculatus, & in ſummo puluinari locatus, cænaq; poculiſque magnis inauguratur. Tunc ſermonibus mutuis de virginis fuga: deque mea vectura, & vtrique deſtinata monſtruoſa morte cognoſcit: & vbi locorum eſſet illa percontatus, deductuſque, viſa ea, vt erat vinculis onuſta, contorta & vituperanti nare diſceſſit. &, Non ſum quidem tam brutus vel certe temerarius, inquit, vt ſcitum veſtrum inhibeam. ſed malæ conſcientiæ reatum intra me ſuſtinebo, ſi quod bonum mihi videtur diſſimulauero. Sed prius fiduciam, veſtri cauſa ſollicito mihi tribuite; cum præſertim vobis, ſi ſententia hæc mea diſplicuerit, liceat rurſus ad aſinum redire. Nam ego arbitror latrones, quiqui eorum recte ſapiunt, nihil anteferre lucro debere ſuo, ac ne ipſam quidem ſæpe ſibi & aliis damnoſam vltionem. Ergo igitur ſi perdideritis in aſino virginem, nihil amplius quam ſine vllo compendio indignationem veſtram exercueritis. Quin ego cenſeo deducendam eam ad quampiam ciuitatem, ibique venundandam. nec enim leui pretio diſtrahi

poterit talis ætatula. Nam & ipſe quoſdam lenones pridem cognitos habeo, quorum poterit vnus magnis equidem talentis, vt arbitror, puellam iſtam præſtinare, condigne natalibus ſuis in fornicem proceſſuram, nec in ſimilem fugam diſcurſuram: nonnihil etiam, cum lupanari ſeruierit, vindictę vobis depenſuram. Hanc ex animo quidem meo ſententiam conducibilem protuli. ſed vos veſtrorum eſtis conſiliorum rerumque domini. Sic ille latronum fiſci aduocatus noſtram cauſam pertulerat, virginis & aſini ſoſpitator egregius. Sed in diutina deliberatione cęteri, cruciantes mora conſilii mea præcordia, immo miſerum ſpiritum, libentes tandem nouitii latronis accedunt ſententię: & protinus vinculis exoluunt virginem. Quæ quidem, ſimul viderat illum iuuenem, fornicisque & lenonis audierat mentionem, cœpit riſu lætiſſimo geſtire, vt mihi merito ſubiret vituperatio totius ſexus: cum viderem puellam proci iuuenis amore nuptiarumque caſtarum deſiderio ſimulato, lupanaris ſpurci ſordidique ſubito delectari nomine. & tunc quidem totarũ mulierum ſecta moreſque de aſini pendebant iudicio. Sed ille iuuenis ſermone repetito. Quin igitur, inquit, ſupplicatum Marti comiti pergimus, & puellam ſimul venditui, & ſocios indagaturi? ſed, vt video, nullum vſpiam pecus ſacrificatui, ac ne vinum quidem potatui affatim vel ſufficiens habemus. Decem itaque mihi legate comites, quis contentus proximum caſtellum petam, inde vobis epulas ſaliares comparaturus. Sic eo profecto, cęteri copioſum inſtruunt ignem, aramque ceſpite virenti Marti deo faciunt. Nec multo poſt adueniunt illi, vinarios vtres ferentes, & gregatim pecua comminantes. Vnum prælectum grandem hircum, annoſum & horricomem Marti Secutori Comitique victimant. & illico prandium fabricatur opipare. Tunc hoſpes ille, Nõ modo, inquit, expeditionum prædarumque verum etiam voluptatum veſtrarũ ducem me ſtrenuum ſentire debetis. Et aggreſſus inſigni facilitate gnauiter cuncta pręminiſtrat. verrit, ſternit, coquit, tuceta concinnat, apponit ſcitule, ſed præcipue poculis crebris grandibuſque ſingulos ingurgitat. Interdum tamen, ſimulatione promendi quæ poſcebat vſus, ad puellam commeabat aſſidue, parteſque ſubreptas clanculo, & prægustatas à ſe potiones offerebat hilaris. At illa ſumebat appetenter: & nonnunquam baſiare volenti, promptis ſauiolis adlubeſcebat. quę res oppido mihi diſplicebat Hem

oblita

oblita es nuptiarum,tuique mutui cupitoris,puella virgo?& illi neſcio cui recenti marito quem tibi parentes iunxerant, hunc aduenam cruentumque percuſſorem præponis? Nec te conſcientia ſtimulat; ſed affectione calcata, inter lanceas & gladios iſtos ſcortari tibi libet? Quid ſi quoquo modo cæteri latrones perſenſerint,non rurſum recurres ad aſinum, & rurſum exitium mihi parabis? Reuera ludis de alieno corio Dum iſta ſycophanta ego mecum maxima cum indignatione diſputo; de verbis eorum quibuſdam dubiis, ſed non obſcutis prudenti aſino,cognoſco,non Hæmum illum prædonem famoſum, ſed Tlepolemum ſponſum puellæ ipſius. Nam procedente ſermone, paulo iam clarius, contempta mea præſentia: Bono animo eo, inquit, Charite dulciſſima. nam totos iſtos tuos hoſtes ſtatim captiuos habebis. Et inſtantia validiore vinum iam immixtum, ſed modico tepefactum vapore, ſauciis illis & crapula vinolentiaque madidis,ipſe abſtemius non ceſſat impingere. Et hercules ſuſpicionem mihi fecit quaſi ſoporiferum quoddam venenum cantharis immiſceret illis. Cuncti denique ſed prorſus omnes vino ſepulti iacebant,omnes[partim]parati morti. Tunc nullo negotio artiſſimis vinculis impeditis, ac pro arbitrio ſuo conſtrictis illis, impoſita dorſo meo puella, dirigit greſſum ad ſuam patriam. Quam ſimul acceſſimus; tota ciuitas ad votiuum conſpectum effunditur. Procurrunt parentes, affines, clientes, alumni, famuli, læti, faciem gaudio delibuti. Pompam cerneres omnis ſexus, & omnis ætatis,nouumque & hercules memorandum ſpectamen, virginem aſino triumphantem. Denique ipſe etiam hilarior pro virili parte, ne præſenti negotio vt alienus diſcreparem; porrectis auribus, proflatiſque naribus,rudiui fortiter, immo tonanti clamore perſonui. Et illam thalamo receptam commode parentes ſui fouebant: me vero cum ingenti iumentorum ciuiumque multitudine confeſtim retro Tlepolemus agebat, non inuitum. & nam alias curioſus, & tunc latronum captiuitatis ſpectator optabam fieri: quos quidem colligatos adhuc vino magis quam vinculis deprehendimus. Totis ergo prolatis erutiſque rebus,& nobis auro & argento cæteriſque onuſtis, ipſos partim conſtrictos, vti fuerant, prouolutoſq; in proximas rupinas præcipites dedere; alios vero ſuis ſibi gladiis obtruncatos reliquêre. Tali vindicta læti & gaudentes, ciuitatem reuenimus. Et illas quidē diuitias, publica cuſto-

delacommiſere, Tlepolemo puellā repetitam lege tradidere. Exin me ſuum ſoſpitatorem nuncupatum matrona prolixe quam curabat: ipſoque nuptiarum die præſepium meum ordeo paſſim repleri iubet, fœnumque camelo Bactrino ſufficiens, apponi. Sed quas ego condignas Fotidi diras deuotiones imprecer, quæ me formauit non canem ſed aſinum? quippe cum viderem largiſſimæ cænæ reliquiis rapiniſque canes omnes ineſcatos atque diſtentos. Poſt vnicam noctem, & rudimenta Veneris, recens nupta gratias ſummas apud ſuos parentes ac maritum mihi meminiſſe non deſtitit: quoad ſummos illi promitterent honores habituri mihi. Conuocatis denique grauioribus amicis, conſilium datur quo potiſſimum facto digne remuneraret. Placuerat vni, domi me concluſum & otioſum ordeo ſecto fabaque & vicia ſaginari. Sed obtinuit alius qui meæ libertati proſpexerat: ſuadens vt rureſtribus potius campis in greges equinos laſciuiens diſcurrerem, daturus dominis equarum inſcenſu generoſo multas mulas alumnas. Ergo igitur euocato ſtatim armentario equiſone, magna cum præfatione deducendus aſſignor. Et ſane gaudens lætuſque præcurrebam, ſarcinis & cęteris oneribus iam nunc renuntiaturus: nactaq; libertate, veris initio pratis herbentibus, roſas vtique reperturus aliquas. Subibat me tamen illa etiam frequens cogitatio: quod tantis actis gratiis honoribuſq; plurimis aſino modo tributis, humana facie recepta, multo tanto pluribus beneficiis honeſtarer. Sed vbi me procul à ciuitate gregarius ille perduxerat, nullæ delitiæ ac ne vlla quidẽ libertas excipit, Nam protinus vxor eius, auara quidem nequiſſimaque illa mulier, molæ machinariæ ſubiugum me dedit: frondoſoque baculo ſubinde caſtigans, panem ſibi ſuiſque de meo parabat corio. Nec tantum ſui cibi gratia me fatigare contenta, vicinorum etiam frumenta mercenariis diſcurſibus meis conterebat. Nec mihi miſero ſtatuta ſaltem cibaria pro tantis præſtabantur laboribus. Namque ordeum meum frictum, & ſub eadem mola meis quaſſatum ambagibus, colonis proximis venditabat: mihi vero per diem laborioſæ machinæ attento, ſub ipſa veſpera furfures apponebat incretos ac ſordidos multoque lapide ſalebroſos. Talibus ærumnis edomitum, nouis Fortuna ſcæua cruciatibus tradidit; ſcilicet, vt quod aiunt, domi foriſque fortibus factis adoreæ plenæ gloriarer. Equinis armentis namque me congregem paſtor

egregius.

egregius, mandati dominici ſerius auſcultator, aliquando permiſit. At ego tandem liber aſinus, lætus & tripudians, graduque molli geſtiens, equas opportuniſſimas iam mihi concubinas futuras deligebam. Sed hic etiam ſpes hilarior in capitale proceſſit exitium. Mares enim, ob admiſſuram veterem paſti ſatiaſter ac diu ſaginati, terribiles alioquin & vtique quouis aſino fortiores, de me metuentes ſibi, & adulterio degeneri præcauentes, nec Hoſpitalis Iouis ſeruato fœdere, riualem ſummo furentes perſequuntur odio. Hic elatis in altum vaſtis pectoribus, arduus capite, & ſublimis vertice, primoribus in me pugillatur vngulis; ille terga pulpoſis torulis obeſa conuertens, poſtremis velitatur calcibus; alius hinnitu maligno comminatus, remiſſis auribus, dentiumque candentium renudatis haſtis, totum me commorſicat. Sic apud hiſtoriam de rege Thracio legeram, qui miſeros hoſpites ferinis equis ſuis lacerandos deuorandoſque porrigebat. Adeo præpotens ille tyrannus, ſic parcus orci fuit; vt edacium iumentorum famem corporum humanorum largitione ſedaret. Ad eumdem modum diſtractus & ipſe variis equorum incurſibus, rurſus molares illos circuitus requirebam. Verum Fortuna meis cruciatibus inſatiabilis, aliam denuo mihi peſtem inſtruxit. Delegor enim ligno monte deuehundo, puerque mihi præfectus imponitur, omnimodis ille quidem puer deterrimus. Nec me montis excelſi tantum arduum fatigabat iugum, nec ſaxeas tantum ſudes incurſando conterebam vngulas: verum fuſtium quoque crebris ictibus perſæpe dedolabar; vt vſque plagarum mihi medullaris inſideret dolor, coxæq; dextræ ſemper ictus incutiens, & vnum feriendo locum, diſſipato corio, & vlceris latiſſimi facto foramine, immo fouea vel etiam feneſtra, nullus tamen deſinebat identidem vulnus ſanguine delibutum obtundere. Lignorum vero etiam tanto me premebat pondere; vt ſarcinæ molem elephanto, non aſino paratam putares. Ille vero, quoties in alterum latus præponderans declinarat ſarcina; cum deberet potius grauantis ruinæ fuſtes demere, & leuata paulisper preſſura ſanare me, vel certe in alterum latus tranſlatis peræquare: contra lapidibus additis inſuper ſic iniquitati ponderis medebatur. Nec tamen poſt tantas meas clades, immodico ſarcinæ pondere contentus, cum fluuium tranſcenderemus, qui forte præter viam defluebat, pedibus ſuis ab aquæ madore conſulens, ipſe

quoque inſuper lumbos meos inſiliens reſidebat: exiguum ſcilicet & illud tantæ molis ſuperpondium. At ſi quo caſu, limo cœnoſo ripæ ſupercilio lubricante, oneris impatientia prolapſus deruiſſem: cum deberet egregius agaſo manum porrigere, capiſtro ſuſpendere, cauda ſubleuare, certam partem tanti ponderis quoad reſurgerem ſaltem detrahere; nullum quidem defeſſo mihi ferebat auxilium: ſed occipiens à capite, immo vero & ipſis auribus, totum me compilabat, cædens fuſte grandiſſimo; donec fomenti vice ipſe me plagæ ſuſcitarent. Idem mihi talem etiã excogitauit perniciem. Spinas acerrimas & punctu venenato virioſas, tortili nodo in faſcem conſtrictas, caudæ meæ penſilem deligauit cruciatum; vt inceſſu meo commotæ incitatæque, funeſtis aculeis infeſte me conuulnerarent. Ergo igitur ancipiti malo laborabam. nam cum me curſu proripueram, fugiens acerbiſſimos incurſus, vehementiore niſu ſpinarum feriebat: ſi dolori parcens paululum reſtitiſſem, plagis compellebar ad curſum. Nec quidquam videbatur aliud excogitare puer ille nequiſſimus, quam vt me quoquomodo perditum iret. Idque iurans, etiam nonnumquam comminabatur. Et plane fuit quod eius deteſtabilem malitiam ad peiores conatus ſtimularet. nam quadam die, nimia eius inſolentia expugnata patientia mea, calces in eum validos extuleram. Denique tale facinus in me comminiſcitur. Stuppæ ſarcina me ſatis onuſtum, propereque funiculis conſtrictũ, producit in viam: deque proxima villula ſpirantem carbunculum furatus, oneris in ipſo meditullio reponit. Iamque fomento tenui caleſcens & enutritus ignis; ſurgebat in flammas, & totum me funeſtus ardor inuaſerat; nec vllum peſtis extremæ ſuffugium, nec ſalutis aliquod apparet ſolatium: & vſtrina talis moram non ſuſtinens meliora conſilia præuertitur. Sed in rebus ſcæuis adfulſit Fortunæ nutus hilarior, neſcio an futuris periculis me reſeruans, certe præſente ſtatutaque morte liberans. Nam forte pluuiæ pridianæ recens conceptaculum aquæ lutulentæ proximum conſpicatus: ibi memet improuido ſaltu totum abiicio: flammaque prorſus extincta tandẽ, & pondere leuatus & exitio liberatus euado. Sed ille deterrimus ac temerarius puer hoc quoque ſuum nequiſſimum factum in me retorſit: gregariiſque omnibus affirmauit, me ſponte vicinorum foculos tranſeuntem, titubanti gradu prolapſum, ignem vltroneum arceſſiſſe. Mihi

etiam

etiam arridens addidit. Quo vſque ergo fruſtra paſcemus ignigenum iſtum? Nec multis interiectis diebus, longe peioribus me dolis petiuit. Ligno enim quod gerebam, in proximam caſulam vendito, vacuum me ducens, iam ſe nequitiæ meæ proclamans imparem, miſerrimumque iſtud magiſterium renuens, querelas huiuſmodi concinnat: Videtis iſtum pigrum tardiſſimumque & nimis aſinum? me præ cæteris flagitiis, nunc nouis periculis etiam angit. Vt quemque enim viatorem proſpexerit, ſiue illa ſcitula mulier, ſiue virgo nubilis, ſeu tener puellus; ſeſe, illico diſturbato geſtamine, nonnumquam etiam ipſis ſtramentis abiectis, furens incurrit, & homines amator talis appetit: & humi proſtratis illis inhians, illicitas atque incognitas tentat libidines & ferinas voluptates. auerſa Venere inuitat ad nuptias. nam imaginem etiam ſauii mentiendo, ore improbo compulſat ac morſicat. Quæ res nobis non mediocris lites atque iurgia immo forſitan & crimina pariet Nunc etiam viſa quadam honeſta iuuene, ligno quod deuehebat abiecto diſperſoque, in eam furioſos direxit impetus: & feſtinus hic amaſio humo ſordida proſtratam mulierem, ibidem incoram omnium geſtiebat inſcendere. Quod niſi ploratu queſtuque femineo conclamatum viatorum præſidium accurriſſet, ac de mediis vngulis ipſius eſſet erepta liberataque miſera illa compauita atque dirupta, ipſa quidem cruciabilem cladem ſuſtinuiſſet, nobis vero pœnale reliquiſſet exitium. Talibus mendaciis admiſcendo ſermones alios qui meum verecundum ſilentium vehementius premerent, animos paſtorum in meam perniciem atrociter ſuſcitauit. Denique vnus ex illis: Quin igitur publicum iſtum maritum, inquit, immo communem omnium adulterum, illis ſuis monſtruoſis nuptiis condignam victimamus hoſtiam? &, Heus tu puer, ait, obtruncato protinus eo, inteſtina quidem canibus noſtris iacta; cæteram vero carnem omnem operariorum cænæ reſerua. Nam corium offirmatum cineris inſperſu dominis referemus: eiuſque mortem de lupo facile mentiemur. Sublata contatione, accuſator ille meus noxius, ipſe etiam paſtoralis exſecutor ſententiæ lætus, & meis inſultans malis, calciſque illius admonitus, quam inefficacem fuiſſe mehercules doleo, protinus gladium cotis attritu parabat. Sed quidam de cœtu illo ruſticorum, Nefas, ait, tam bellum aſinum ſic enecare: & propter luxuriem

laſciuiamque amatoriam criminatum , opera ſecuriſque tam neceſſario carere ; cum alioquin , exectis genitalibus, poſſit neque in Venerem [vllo modo] ſurgere, noſque omni metu periculi liberare, inſuper etiam longe craſſior atq; corpulentior effici. Multos ego ſcio non modo aſinos inertes, verumetiam ferociſſimos equos nimio libidinis calore laborantes , atque ob id truces veſanoſque , adhibita tali deteſtatione manſuetos ac mãſues exinde factos, & oneri ferundo non inhabiles , & cæteri miniſterii patientes. Denique, niſi vobis ſuadeo nolentibus, poſſum ſpatio modico interiecto, quo mercatum proximum obire ſtatui, petitis è domo ferramentis huic curæ præparatis ad vos actutum redire, trucemque amatorem iſtum atq; inſuauem diſſectis femoribus emaſculare, & quouis veruece mitiorem efficere. Tali ſententia mediis Orci manibus extractus , ſed extremæ pœnę reſeruatus, mœrebam; & in nouiſſima parte corporis totũ me periturum deflebam. inedia denique continua vel præcipiti ruina memet ipſe quærebã extinguere: moriturus equidem nihilominus, ſed moriturus integer. Dumque in iſta necis meæ decontor electione ; matutino me rurſum puer ille peremptor meus contra montis ſuetum ducit veſtigiũ. Iamque me de cuiuſdam vaſtiſſimę ilicis ramo pendulo deſtinato; paululum viam ſupergreſſus ipſe, ſecuri lignum quod deueheret recidebat. Et ecce de proximo ſpecu vaſtum attollens caput funeſta proſerpit vrſa. Quam ſimul conſpexi ; pauidus & repentina facie conterritus, totum corporis pondus in poſtremos poplites recello : arduaque ceruice ſublimiter eleuata lorum quo tenebar rumpo: meque protinus pernici fugæ committo ; perque prona non tantum pedibus verum etiam toto proiecto corpore propere deuolutus, immitto me campis ſubpatentibus : ex ſummo ſtudio fugiens immanem vrſam , vrſaque peiorem illum puerum. Tunc quidam viator ſolitarium vagumque me reſpiciens , inuadit : & properiter inſcenſum baculo quem gerebat obuerberans, per obliquam, grauemque me ducebat viam. Nec inuitus ego curſui me commodabam , relinquens atrociſſimam virilitatis lanienam. Cæterum plagis non magnopere commouebar: quippe conſuetus [ex fortuna] concidi fuſtibus. Sed illa Fortuna meis caſibus peruicax , tam opportunum latibulum miſera celeritate præuerſa , nouas inſtruxit inſidias. Paſtores enim mei , perditam ſibi requirentes vacculam , variaſque re-

que regiones peragrantes, occurrunt nobis fortuito: ſtatimque me cognito capiſtro prehenſum attrahere geſtiunt. Sed audacia valida reſiſtens ille, fidem hominum Deûmque reſtabatur. Quid me raptatis violenter, quid inuaditis? An re nos tractamus inciuiliter, qui noſtrum aſinũ furatus abducis? Quin potius effaris vbi puerum eiuſdem agaſonem necatum ſcilicet occultaris? Et illico detractus ad terram, pugniſque pulſatus, & calcibus contuſus, infit deierans nullum ſemet vidiſſe ductorem, ſed plane concitatum ſolutum & ſolitarium ob indicinæ præmium occupaſſe: domino tamen ſuo reſtiruturum. Atque vtinam ipſe aſinus, inquit, quem numquam profecto vidiſſem, vocem quiret humanam dare, meæque teſtimonium innocentiæ perhibere poſſet: profecto vos huius omnis iniuriç pigeret. Sic adſeuerans nihil quidquam promouebat. nam collo conſtrictum reducunt eum paſtores moleſti contra montis illius ſiluoſa nemora, vnde lignum puer ſolebat egerere. Nec vſpiam ruris reperitur ille, ſed plane corpus eius membratim laceratum multiſque diſperſum locis conſpicitur. Quam rem proculdubio ſentiebam ego illius vrſæ dentibus eſſe perfectam. & hercules dicerem quod ſciebam, ſi loquendi copia ſuppeditaret. Sed quod ſolum poterã, tacitus licet, feræ vindictæ gratulabar. Et cadauer quidem diſiectis partibus tandem to um repertum, ægreque concinnatum ibidem terræ dedére: meum vero, Bellerophontem, abactorem indubitatum cruentumque percuſſorem criminantes, ad caſas interim ſuas vinctum perducũt; quoad renaſcenti die ſequenti deductus ad magiſtratum, vt aiebant, pœnæ redderetur. Interim dum puerum illum parentes ſui plangoribus fletibuſque quærebant; adueniens ecce ruſticus, nequaquam promiſſum ſuum fruſtratus, deſtinatam ſectionem meam flagitat. Non eſt, inquit in his vnus indidem præſens iactura noſtra: ſed plane craſtino libet non tantum naturam, verum etiam caput quoque ipſum peſſimo iſti aſino demere. Nec tibi miniſterium deerit iſtorum. Sic effectũ eſt, vt in alterum diem clades differretur mea. At ego gratias agebam bono puero, quod ſaltem mortuus vnam carnificinæ meę dieculam donaſſet. Nec tamen tantillum ſaltem gratulationi meæ quietiue ſpatium datum. Nam mater pueri, mortem deplorans acerbam filii, fleta & lacrymoſa, fuſcaque veſte contecta, ambabus manibus trahens cineroſam

canitiem, eiulans, & exinde proclamans ſtabulum irrumpit meum, tunſiſque ac diuerberatis vehementer vberibus, incipit: Et nunc iſte ſecurus incumbens præſepio voracitati ſuæ deſeruit, & inſatiabilem profundumque ventrem ſemper eſitando diſtendit: nec ærumnæ meæ miſeretur, vel deteſtabilẽ caſum defuncti magiſtri recordatur; ſed ſcilicet ſenectã infirmitatemque meam contemnit ac diſpicit, & impune ſe laturũ tãtũ ſcelus credit? at vtcumq; præſumit innocentẽ. Eſt enim congruens peſſimis conatibus, cõtra noxiam conſciẽtiam ſperare ſecuritatem. Nam pro Deum fidem quadrupes nequiſſime! licet precariam vocis vſuram ſumeres, cui tandem vel ineptiſſimo perſuadere poſſis, atrocitatẽ iſtam culpa vacare, cum propugnare pedibus & arcere morſibus miſello puero potueris? An ipſum quidem ſæpius incurſare calcibus potuiſti, moriturum vero defendere alacritate ſimili nequiſti; Certe dorſo receptum auferres protinus, & infeſti latronis cruentis manibus eriperes: poſtremum, deſerto deiectoque illo conſeruo, magiſtro, comite, paſtore, non ſolus aufugeres. An ignoras, eos etiam qui morituris auxilium ſalutare denegarint, quod contra bonos mores idipſum fecerint ſolere puniri? Sed non diutius meis cladibus lætaberis homicida. ſenties, efficiam miſero dolori naturales vires adeſſe. Et cum dicto ſubſertis manibus exoluit ſuam ſibi faſciam, pedeſque meos ſigillatim illigans, indidem conſtringit artiſſime; ſcilicet ne quod vindictæ meæ ſupereſſet præſidium. & pertica qua ſtabuli fores offirmari ſolebant arrepta, nõ prius me deſiit obtundere, quam victis feſſiſque viribus, ſuopte pondere degrauatis manibus eius fuſtis eſſet elapſus. Tunc de brachiorum ſuorum cita fatigatione conqueſta, procurrit ad focum: ardentemque titionem gerens, mediis inguinibus obtrudit; donec ſolo quod reſtabat præſidio niſus, liquida fimo ſtrictim egeſta faciem atque oculos eius confœdaſſem, qua cæcitate atque fœtore tandem fugata eſt à me pernices. Cæterum titione delirantis Altheæ Meleager aſinus interiſſet.

L. APVLEI METAMORPHOSEON

LIBER OCTAVVS.

NOCTIS gallicinio, venit quidam iuuenis proxima ciuitate, vt quidem mihi videbatur, vnus ex famulis Charites, puellæ illius quæ mecum apud latrones pares ærumnas exclamauerat. Is de eius exitio, & domus totius infortunio mira ac nefanda, ignem propter aſſidens inter conſeruorum frequentiam, ſic annuntiabat: Equiſones, opilioneſque & bubſequæ, fuit Charite nobis quam miſella, & quidem caſu grauiſſimo. nec verò incomitata Manes adiuit. Sed vt cuncta noritis, referam vobis à capite quæ geſta ſunt, quæque poſſent meritò doctiores, quibus ſtilum Fortuna ſubminiſtrat in hiſtoriæ ſpecimen chartis inuoluere. Erat in proxima ciuitate iuuenis natalibus prænobilis, equo clarus, & pecuniæ ſimul ſatis locuples; ſed luxuriæ popinalis, ſcortiſque & diurnis potationibus exercitatus, atq; ob id factionibus latronum malè ſociatus, necnon etiam manus infectus humano cruore, Thraſyllus nomine. Idque ſic erat: & fama dicebat. Hic, cum primum Charite nubendo maturuiſſet, inter præcipuos procos, ſummo ſtudio petitionis eius munus obierat. Et quamquam ceteris omnibus is genere viris antiſtaret, eximiiſque muneribus parentes inuitaret; iudicio morum tamen improbatus, repulſæ contumelia fuerat aſperſus. Ac dum herilis puella in boni Tlepolemi manum venerat; firmiter deorſus delapſum nutriens amorem, & denegati thalami permiſcens indignationem, cruento facinori quærebat acceſſum. Nactus denique præſentiæ ſuæ tempeſtiuam occaſionem, ſceleri, quod diu cogitarat, accingitur. Ac die, quo prædonum infeſtis mucronibus puella fuerat aſtu virtutibuſque ſponſi ſui liberata, turbæ gratulantium, exultans inſignitur, permiſcuit ſeſe: ſalutique præſentia futuræ ſoboli nouorum maritorum gaudibundus, ad honorem ſplendidæ proſapiæ, inter præcipuos hoſpites domum noſtram receptus, occultato conſilio ſceleris, amici fideliſſimi perſonam mentiebatur. Iamque ſermonibus aſſiduis, & conſeruatione frequenti, nonnumquam etiam cæna poculoque communi carior cariorque fa-

ctus, in profundam ruinam Cupidinis ſeſe paulatim neſcius præcipitauerat. quidni? cum flamina ſæui Amoris parua quidem primo vapore delectet; ſed fomento conſuetudinis exæſtuans, immodicis ardoribus totos adurat homines. Diu denique deliberauerat ſecum Thraſyllus, quo vel clandeſtinis colloquiis opportunum repetiret locum, & adulterinæ Veneris magis magiſque præcluſos aditus copia cuſtodientium cerneret, nouæque atque gliſcentis affectionis firmiſſimum vinculum non poſſe diſſociari perſpiceret, & puellæ ſi vellet, quanquam velle non poſſet, furatrinæ coniugalis incommodaret rudimentum: & tamen ad hoc ipſum quod nõ poteſt, contentioſa pernicie quaſi poſſet impellitur. Quod nunc arduum factum putatur, amore per dies roborato, facile videtur effectu. Spectate denique, ſed oro ſollicitis animis intendite, quorſum furioſę libidinis protuperit impetus. Die quadam venatum Tlepolemus aſſumpto Thraſyllo petebat: indagaturus feras, ſi quid tamen in capreis feritatis eſt nec enim Charite maritum ſuum quærere patiebatur beſtias armatas dente vel cornu. Iamque apud frondoſum tumulum ramorumque denſis tegminibus vmbroſum, proſpectu veſtigatorum obſeptis campis, canes venationis indagini generoſæ, mandato cubili reſidentes, inuadere beſtias immittuntur: ſtatimque ſolertis diſciplinæ memores, partitæ totos præcingunt aditus: tacitaque prius ſeruata muſſitatione, ſigno ſibi repentino reddito, latratibus feruidis diſſoniſque miſcent omnia. Nec vlla capra, nec pauens damula, nec prę ceteris feris mitior cerua, ſed aper immanis atque inuſitatus exurgit toris calloſæ cutis obeſus, pilis inhorrentibus corio ſqualidus ſetis inſurgentibus ſpinæ hiſpidus, dentibus attritu ſonaci ſpumeus, oculis aſpectu minaci flammeus, impetu ſæuo frementis oris totus fulmineus. Et primùm quidem canum procaciores, quæ cominus contulerant veſtigium, genis hac illac iactatis conſectas interficit: dein calcata reticula, qua primos impetus reduxerat tranſabiit. Et nos quidem cuncti pauore deterriti, & alioquin innoxiis venationibus conſueti, tunc etiam inermes atque immuniti, tegumentis frondis vel arboribus latẽter abſcondimur. Thraſyllus verò nactus fraudium opportunum decipulum, ſic Tlepolemũ captioſè compellat: Quid ſtupore confuſi, vel etiam caſſa formidine ſimiles humilitati ſeruorum iſtorum, vel in modum pauoris feminei deiecti, tam opimam prædam mediis manibus

manibus amittimus? Quin equos inſcendimus? quin ocyus indipiſcimur? & cape venabulum, & ego ſumo lanceam. Nec tantillum morati, protinus inſiliunt equos, ex ſummo ſtudio beſtiam inſequentes. Nec tamen illa genuini vigoris oblita, retorquet impetum: & incendio feritatis ardeſcens, dentium compulſu, quem primum inſiliat, contabunda rimatur. Sed prior Tlepolemus iaculum, quod gerebat, inſuper dorſum beſtiæ contorſit. At Thraſyllus feræ quidem parcens, ſed equi, quo vehebatur Tlepolemus, poſtremos poplites, lancea feriens, amputat. Quadrupes reſidens, qua ſanguis effluxerat, toto tergo ſupinatus, inuitus dominum ſuum deuoluit ad terram. Nec diu, & furens aper eum inuadit iacentem, ac primò lacinias eius mox ipſum reſurgentem multo dente laniauit. Nec cœpti nefarij bonum piguit amicum, vel ſuæ ſæuitiæ litatum ſaltem tanto periculo cernens, potuit expleri; ſed percito atque plagoſa crura contegenti, ſuumque auxilium miſeriter roganti, per femur dextrum lanceam immiſit: tanto ille quidem fidentius, quanto crederet ferri vulnera ſimilia futura profectu dentium. Necnon tamen ipſam quoque beſtiam facili manu tranſadigit. Ad hunc modum definito iuuene, exciti latibulo ſuo quiſque familia mæſta concurrimus. At ille quamquam perfecto voto proſtrato inimico lætus ageret; vultu tamen gaudium tegit, & frontem aſſeuerat & dolorem ſimulat: & cadauer quod ipſe fecerat auidè circumplexus, omnia quidem lugentium officia ſolerter affinxit; ſed ſolæ lacrymæ procedere noluerunt. Sic ad noſtri ſimilitudinem qui verè lamentabamur conformatus, culpam manus ſuæ [mentiens] beſtiæ dabat. Necdum ſatis ſcelere tranſacto Fama dilabitur, & curſus primos ad domum Tlepolemi detorquet, & aures infelicis nuptæ percutit. Quę quidem ſimul percepit talem nuntium, qualem non audiet alium; amens & vecordia percita, curſuque bacchata furibundo, per plateas populoſas & arua rureſtria fertur inſana voce caſum mariti quiritans. Confluunt ciuium mæſtæ cateruæ, ſequuntur obuij dolore ſociato, ciuitas cuncta vacuatur ſtudio viſionis. Et ecce mariti cadauer accurrit, labantique ſpiritu totam ſe ſuper corpus effudit: ac pænitiſſimè ibidem quam deuouerat ei reddidit animam. ſed ægrè manibus erepta ſuorum, inuita remanſit in vita. Funus verò, toto feralem pompam proſequente populo, de

ducitur ad ſepulturam. Sed Thraſyllus nimium nimiumq; clamare, plangere: & quas in primo mærore lacrymas non habebat iam ſcilicet creſcente gaudio reddere, & multis caritatis nominibus veritatem ipſam fallere. illum amicum, coæ aneum, contubernalem, fratrem deniq;, addito nomine lugubri, ciere: necnon interdum manus Charites à pulſandis vberibus amouere. luctum ſedare, eiulatum coercere: verbis palpantibus ſtimulum doloris obtundere, variis exéplis multiuagi caſus ſolatia nectere: cunctis tamen mentitæ pietatis officiis ſtudium contrectandæ mulieris adhibere, odioſumque amorem ſuum perperam delectando nutrire. Sed officiis inferialibus ſtatim exactis, puella protinus feſtinat ad maritum ſuum demeare: cunctaſque prorſus pertentat vias. Certè illam lenem otioſamque, nec telis vllis indigentem, ſed placidæ quieti conſimilem, inedia denique miſera & incuria ſqualida tenebris imis abſcondita iam cum luce tranſegerat. Sed Thraſyllus inſtantia peruicaci, partim per ſemetipſum, partim per ceteros familiares ac neceſſarios, ipſos denique puellæ parentes extorquet tandem iam lurore & illuuie pænè collapſa membra lauacro cibo denique confoueret. At illa parentum ſuorum alioquin reuerens, inuita quidem, verùm religioſæ neceſſitati ſuccumbens, vultu non quidem hilaro verùm paulo ſereniore obiens vt iubebatur viuentium munia, prorſus in pectore, ſed immò verò penitis in medullis, luctu ac mærore carpebat animum: & dies totos totaſque noctes inſumebat luctuoſo deſiderio: & imaginem defuncti, quam ad habitum dei Liberi formarat, affixo ſeruitio diuinis percolens honoribus, ipſo ſeſe ſolatio cruciabat. Thraſyllus verò, pręceps, & temerarius priuſquam dolorem lacrymæ ſatiarent, & percitæ mentis reſideret furor, & in ſeſe nimietatis ſenio laſſeſceret luctus; adhuc flentem maritum, adhuc veſtes lacerantem, adhuc capillos diſtrahentem, non dubitauit de nuptiis conuenire, & impudentiæ labe tacita pectoris ſui ſecreta, fraudeſque ineffabiles detegere. Sed Charite vocem nefandam & horruit, & deteſtata eſt: & velut graui tonitru, procellaque ſideris, vel etiam ipſo Diali fulmine percuſſa, corruit corpus, & obnubilauit animam. ſed interuallo reualeſcente paulatim ſpiritu ferinos mugitus reiterans, etiam ſcenam peſſimi Thraſylli perſpiciens, ad limam conſilij, deſiderium petitoris diſtulit. Tunc inter moras vmbra illa miſere trucidati Tlepolemi,

polemi, ſanie cruentam & pallore deformem attollens faciem, quietem pudicā interpellat vxoris: Mi coniunx quod tibi prorſus ab alio dici non licebit, & ſi pectori tuo iam permanet noſtri memoria, vel acerbę mortis meæ caſus fœdus caritatis intercidit; cuiuis alio felicius maritare: modò ne in Thraſylli manum ſacrilegam conuenias: néue ſermonem conferas, nec menſam accumbas, nec toro aquieſcas. Fuge mei percuſſoris cruentam dexteram, noli parricidio nuptias auſpicari. Vulnera illa quorum ſanguinem hę lacrymę proluerunt nō ſunt tota dentium vulnera. Sed lancea mali Thraſylli me tibi fecit alienum. Et addidit cetera, omnemque ſcenam ſceleris illuminat. At illa, vt primùm mœſta quieuerat, toro faciem impreſſa, etiamnunc dormiens, lacrymis emanantibus, decoras genas cohumidat: & velut quodam tormento inquieta quiete excuſſa, luctu redintegrato prolixū eiulat: diſciſſaque interula, decora brachia ſæuientibus palmulis conuerberat. Nec tamen cum quoquam participatis nocturnis imaginibus, ſed indicio facinoris prorſus diſſimulato, & nequiſſimum percuſſorem punire & ærumnabili vitæ ſeſe ſubtrahere tacita decernit. Ecce rurſus improuidæ voluptatis deteſtabilis petitor aures obſeratas de nuptiis obtundens aderat. Sed illa clementer aſpernata ſermonē Thraſylli, aſtuque miro perſonata, inſtanter garrienti ſummiſſeq; deprecanti: Adhuc, inquit, tui fratris meique cariſſimi mariti facies pulcra illa in meis deuerſatur oculis: adhuc odor cinnameus ambroſi corporis per nares meas percurrit: adhuc formoſus Tlepolemus in meo viuit pectore. Boni ergo & optimi conſules, ſi luctui legitimo miſerrimæ feminæ neceſſarium conceſſeris tempus: quoad reſiduis menſibus ſpatium reliquum compleatur anni. Quæ res cum meum pudorem, tum etiam tuum ſalutare commodum reſpicit: ne fortè immaturitate nuptiarum, indignatione iuſta manes acerbos mariti ad exitium ſalutis tuæ ſuſcitemus. Nec iſto ſermone Thraſyllus ſobriefactus, vel ſaltem tempeſtiua pollicitatione recreatus, identidem pergit linguæ ſauciantis ſuſurros improbos inurguere; quoad ſimulanter reuicta Charite ſuſcipit: Iſtud equidem certe magnoperè deprecāti concedas neceſſe eſt mi Thraſylle, vt interdum taciti clandeſtinos coitus obeamus; nec quiſquam perſentiſcat familiarium quoad dies reliquos metiatur annus. Promiſſioni fallacioſæ mulieris oppreſſus ſuccubuit Thraſyllus: & pro-

lixè conſentit de furtiuo concubitu, noctemque & opertas exoptat vltrò tenebras, vno potiundi ſtudio poſtponens omnia. Sed heus tu, inquit Charite, quam probe veſte contectus, omnique comite viduatus, prima vigilia fores meas tacitus accedas, vnoq; ſibilo contentus, nutricem iſtam meã opperiare: quæ clauſtris adhærens excubabit aduentui tuo. nec ſecius patefactis ædibus acceptum te nullo lumine conſcio ad meum perducet cubiculum. Placuit Thraſyllo ſcena ferialium nuptiarum. nec ſequius aliquid ſuſpicatus, ſed expectatione turbidus, de diei tantum ſpatio & veſperæ mora querebatur. Sed vbi Sol tandem nocti deceſſit; ex imperio Charites adornatus, & nutricis captioſa vigilia deceptus, irrepit cubiculum, pronus ſpei. Tunc anus, de iuſſu dominæ, blandiens ei, furtim depromptis calicibus, & œnophoro, quòd immixtum vino ſoporiferum gerebat venenũ, crebris potionibus auide & ſecurè haurientem, mentita dominę tarditatem, quaſi parentem adſideret ægrotum, facilè ſepeliuit ad ſomnum. Iamq; eo ad omnes iniurias expoſito ac ſupinato, introuocata Charite, maſculis animis impetuque diro fremens inuadit, ac ſuperſiſtit ſicarium. En, inquit, fidus coniugis mei comes, en venator egregius, en carus maritus. hæc eſt illa dextra, quæ meum ſanguinem fudit: hoc pectus, quod fraudulentas ambages in meum concinnauit exitium: oculi iſti, quibus malè placui: qui quodammodo tamen iam futuras tenebras auſpicantes, venientes pœnas antecedunt. Quieſce ſecurè, beatè ſomnia, non ego te gladio, non ferro petam. Abſit vt [velim] ſimili mortis genere cum marito meo coæqueris. Viuo tibi morientur oculi, nec quidquam videbis niſi dormiens. Faxo feliciorem necem inimici tui quam vitam tuam ſentias. Lumen certè non videbis, manu comitis indigebis: & Charitem non tenebis; nuptiasq; non frueris: nec mortis quiete recreaberis, nec vitæ voluptate lętaberis; ſed incertum ſimulacrum errabis inter Orcum & Solem: diu quæres dexteram, quæ tuas expugnauit pupulas: quodque eſt in ærumna miſerrimum, neſcies de quo queraris. At ego ſepulcrum mei Tlepolemi tuo luminum cruore litabo & ſanctis manibus eius iſtis oculis parentabo. Sed quid mora temporis dignum cruciatum lucraris, & meos forſitã tibi peſtiferos imaginaris amplexus? Relictis ſomnolentis tenebris ad aliam pœnalem euigila caliginẽ. attolle vacuam faciem: vindictã recognoſce: infortunium intellige:

ærumnas

ærumnas computa. Sic pudicæ mulieri tui placuere oculi, ſic faces nuptiales tuos illuminarunt thalamos. vltrices habebis pronubas, & orbitatem comitē. & perpetuæ tuæ conſcientiæ ſtimulum. Ad hunc modum vaticinata mulier, acu crinali capite deprompta, Thraſylli conuulnerat tota lumina: eumque prorſus exoculatū relinquens, dum dolore neſcio crapula cum ſomno diſcutit, arrepto nudo gladio quo ſe Tlepolemus ſolebat incingere; per mediam ciuitatem curſu furioſo proripit ſe, procul dubio neſcio quod ſcelus geſtiens, monumentum mariti contendit. At nos, & omnis populus viduatis totis ædibus, ſtudioſè conſequimur: hortati mutuò ferrum veſanis extorquere manibus. Sed Charite capulum Tlepolemi prope aſſiſtens, gladioque fulgenti ſingulos abigens, vbi fletus vberes & lamentationes varias cunctorū intuetur: Abiicite, inquit, importunas lacrymas, abiicite luctum meis virtutibus alienū. Vindicaui mei mariti cruentū peremptorē: punita ſum funeſtum nuptiarū mearum prædonē. iam tempus eſt, vti iſto gladio deorſus ad meum Tlepolemum viam quæram. Et, enarratis ordine ſingulis, quæ ſibi per ſomnium nuntiauerat maritus, quoque aſtu Thraſyllum inductum petiſſet, ferro ſub papillam dexteram tranſadacto corruit: & in ſuo ſibi peruoluta ſanguine, poſtremò balbutiens incerto ſermone, pereſflauit animam virilem. Tunc propere familiares, miſeræ Charites accuratiſſimè corpus ablutum, vnita ſepultura ibidem marito perpetuā coniugē reddidere. Thraſyllus verò cognitis omnibus, nequiens idoneum exitium præſenti cladi reddere, certuſque tanto facinori nec gladium ſufficere, ſponte delatus ibidem ad ſepulcrum: Vltronea vobis infeſti Manes en adeſt victima, ſæpe clamitans: valuis ſuper ſeſe diligenter obſeratis, inedia ſtatuit elidere ſua ſententia damnatum ſpiritum. Hæc ille longos trahens ſpiritus & nonnumquam illacrymans, grauiter affectis ruſticis annuntiabat. Tunc illi, mutati domini nouitatem metuentes, & infortunium domus herilis altius miſerantes, fugere comparant. Sed equorum magiſter, qui me curandum magna ille quidē commendatione ſuſceperat, peruolat quidquid in caſula pretioſum conditumq; ſeruabat, meo atq; aliorum iumentorū dorſo repoſitum aſportās, ſedes priſtinas deſerit. Gerebamus infantulos & mulieres, gerebamus pullos, paſſeres, hœdos, catellos, & quidquid infirmo gradu fugam morabatur, noſtris quoq; pedibus ambulabat. Nec me

pondus ſarcinæ quamquam enormis vrgebat, quippe gaudiali fuga deteſtabilem illum exectorem virilitatis meę relinquentem. Siluoſi montis aſperum permenſi iugum, rurſuſque repoſita camporum [ad] ſpatia peruecti, iam veſpera ſemitam tenebrante, peruenimus ad quoddam caſtellum frequens & opulens: vnde nos incolæ nocturna immò verò matutina etiam prohibebant egreſſione. Lupos enim numeroſos, grandes, & vaſtis corporibus ſarcinoſos, ac nimia ferocitate ſęuientes, paſſim rapinis adſuetos infeſtare cunctã illam regionem: iamque ipſas vias obſidere, & in modum latronum prętereuntes aggredi; immò verò veſana fame rabidos finitimas expugnare villas exitiumque inertiſſimorum pecudum ipſis iam humanis capitibus imminere. deniq; ob iter illud, qua nobis erat commeandum iacere ſemeſa hominum corpora, ſuiſque viſceribus nudatis oſſibus cuncta candere: ac per hoc nos quoque cautione ſumma vię reddi debere: idque vel in primis obſeruitare; vt luce clara, & die iam prouecto, & Sole florido, vitantes vndique latentes inſidias, cum & ipſo lumine dirarum beſtiarum repigratur impetus, non laciniatim diſperſo ſed cuneatim ſtipato commeatu difficultates illas tranſabiremus. Sed nequiſſimi fugitiui ductores illi noſtri, cæcæ feſtinationis temeritate, ac metu incertę inſequutionis, ſpreta ſalubri monitione, nec exſpectata luce proxima, circa tertiam fermè vigiliam noctis onuſtos nos ad viam propellunt. Tunc ego non inſcius prędicti periculi, quam potui turbę medius, & inter conferta iumenta latenter abſconditus, clunibus meis ab aggreſſionibus ferinis conſulebam. Iamque me curſu celeri ceteros equos antecellentem mirabuntur omnes. Sed illa pernicitas non erat alacritatis meę, ſed formidinis indicium. Denique mecum ipſe reputabam, Pegaſum inclytum illum metu magis volaticum fuiſſe; ac per hoc meritò pennatum proditum, dum in altum & aduſque cælum ſubſilit ac reſultat: formidans ſcilicet igniferę morſum Chimęræ. Nam & illi paſtores qui nos agebant in ſpeciem pręlij manus obarmauerant. Hic lanceam, ille venabulum, alius gerebat ſpicula, fuſtem alius: ſed & ſaxa quę ſalebroſa ſemita largiter ſubminiſtrabat. Erant qui ſudes præacutas attollerent. plerique tamen ardentibus facibus proterrebant feras. nec quidquam pręter vnicam tubam deerat, quin acies eſſet pręliaris. Sed nequidquam fruſtra timorem illum ſatis inanem perfuncti,

longè

longè peiores inhæſimus laqueos. Nam lupi, forſitan cõfertæ iuuentutis ſtrepitu, vel certè nimia luce flammarum deterriti, vel etiam aliorſum graſſantes, nulli contra nos aditum tulerunt: ac ne procul ſaltem vlli comparuerant. Villæ verò quam fortè tunc præteribamus coloni, multitudinem noſtram latrones rati, ſatis agentes rerum ſuarum, eximieq; trepidi, canes rabidos & immanes, & quibuſuis lupis & vrſis ſæuiores, quos ad tutelæ præſidia curioſè fuerant alumnati, iubilationibus ſolitis & cuiuſcemodi vocibus nobis inhortantur. Qui, præter genuinam ferocitatem, tumultu ſuorum exaſperati contra nos ruunt: & vndique laterum circumfuſi paſſim inſiliunt, & ſine vllo delectu iumenta ſimul & homines lacerant: diuque graſſati, pleroſque præſternunt. Cerneres non tam hercules memorandum quàm miſerandum etiam ſpectaculum, canes copioſos ardentibus animis alios fugientes arripere, alios ſtantibus inhærere, quoſdam iacentes inſcendere, & per omnem noſtrum commeatum morſibus ambulare. Ecce tanto periculo malum maius inſequitur. De ſummis enim tectis ac de proximo colle ruſticani illi ſaxa ſuper nos raptim deuoluũt; vt diſcernere prorſus nequiremus, qua potiſſimum caderemus clade, comminus canum, an eminus lapidum. Quorum quidem vnus caput mulieris quæ meum dorſum reſidebat, repentè percuſſit. Quo dolore commota, ſtatim fletu cum clamore ſublato, maritum ſuum paſtorem illum ſuppetiatum ciet. At ille Deum fidem clamitans, & cruorem vxoris abſtergens, altius quiritabat: Quid miſeros homines & laborioſos viatores tam crudelibus animis inuaditis atque obteritis? quas prædas munitis? quæ damna vindicatis? At non ſpeluncas ferarum vel cautes incolitis barbarorum, vt humano ſanguine profuſo gaudeatis. Vix hæc dicta: & ſtatim lapidum congeſtus ceſſauit imber, & infeſtorum canum reuocata conquieuit procella. Vnus illinc denique de ſummo cupreſſus cacumine, At nos, inquit, non veſtrorum ſpoliorum cupidine latrocinamur, ſed hanc ipſam cladem de veſtris protelamus manibus. iam denique pace tranquilla ſecuri poteſtis incedere. Sic ille. Sed nos plurifariam vulnerati reliquam viam capeſſimus, alius lapidis, alius morſus vulnera referentes; vniuerſi tamen ſaucij. Aliquanto denique viæ permenſo ſpatio, peruenimus ad nemus quoddam proceris arboribus conſitum, & patentibus

viretis amænum. Vbi placuit illis ductoribus noſtris refectui paululum conquieſcere, corporaque ſua diuerſe laniata ſedulò recurare. Ergo paſſim proſtrati ſolo, primum fatigatos animos recuperare, ac dehinc vulneribus medelas varias adhiberè feſtinant, hic cruorem præterfluentis aquæ rore diluere; ille ſpongiis madidatis tumores comprimere; alius faſciolis hiantes vincire plagas. Ad iſtum modum ſaluti ſuæ quiſque conſulebat. Interea quidam ſenex de ſummo colle proſpectat, quem circum capellæ paſcentes opilionem eſſe profectò clamabant. Eum rogauit vnus è noſtris, haberétne vænui lacte, vel adhuc liquidum, vel in caſeum recentem inchoatum? At ille diu capite quaſſanti, Vos autem, inquit, de cibo vel poculo vel omnino vlla refectione nunc cogitatis? an nulli ſcitis quo loco conſederitis? Et cum dicto, conductis ouiculis, conuerſus longè receſſit. Quæ vox eius & fuga paſtoribus noſtris non mediocrem pauorē incuſſit. Ac dum perterriti de loci qualitate ſciſcitari geſtiunt, nec eſt qui doceat, ſenex alius, magnus ille quidem, grauatus annis, totusque in baculum pronus, & laſſum trahens veſtigium, vbertim lacrymans, per viam proximat: viſiſque nobis, cum fletu maximo ſingulorum iuuenum genua contingens, ſic adorat: Per Fortunas veſtroſque Genios, ſic ad meæ ſenectutis ſpatia validi lætique veniatis, decrepito ſeni ſubſiſtite, meumque paruulum ab Inferis ereptum canis meis reddite. Nepos namque meus, & itineris huius ſuauis comes, dum fortè paſſerem incantantem ſepiculæ conſectatur arripere; delapſus in proximam foueā, quæ fruticibus imis ſubpatet, in extremo iam vitæ conſiſtit periculo: quippe cum de fletu ab voce ipſius auum ſibi ſæpicule clamitantis viuere illum quidem ſentiam, ſed per corporis vt videtis mei defectam valitudinem opitulari nequeam. At vobis ætatis & roboris beneficio facile eſt ſuppetiari miſerrimo ſeni, puerumque illum nouiſſimum ſucceſſionis meæ atque vnicam ſtirpem ſoſpitem mihi facere. Sic deprecantis ſuamque canitiem diſtrahentis totos quidē miſeruit. Sed vnus præ ceteris & animo fortior, & ætate iuuenior & corpore validior, quique ſolus præter alios incolumis prælium ſuperius euaſerat, exurgit alacer: & percontatus quo nam loci puer ille decidiſſet, monſtrantem digito nō longè frutices horridos ſenem illum impigrè comitatur. Ac dum pabulo noſtro ſuaque cura refecti ſarcinulis quiſque ſumptis ſuis

viam

viam capeſſunt, clamore primùm nominatim cientes illum iuuenem frequenter inclamant: mox mora diutina commoti mittunt è ſuis arceſſitorem vnum qui requiſitum comitem tempeſtiuæ viæ commonefactum reduceret. At ille modicum commoratus, refert ſeſe. buxanti pallore trepidus mira ſuper conſeruo ſuo renuntiat. Conſpicatum ſe quippe, ſupinato illi & iam ex maxima parte conſumpto immanem draconem mandentem inſiſtere: nec vllum vſquam miſerrimum ſenem comparere illum. Qua re cognita & cum paſtoris ſermone collata, qui eum prorſus hunc illum nec alium locorum inquilinum præminabantur, peſtilenti deſerta regione, velociori ſe fuga proripiunt: nosque pellunt crebris tundentes fuſtibus. Celerrime denique longo itinere confecto, pagum quemdam accedimus: ibique totam perquieſcimus noctem. Vbi compertum facinus, oppidò memorabile narrare cupido. Seruus quidam, cui cunctam familiæ tutelam dominus commiſerat ſuus, quique poſſeſſionem maximam, illam in quam deuerteramus, villicabat, habens ex eodem famulitio conſeruam coniugem, liberæ cuiuſdam extraneæque mulieris flagrabat cupidine. Quo dolore pellicatus vxor eius inſtricta, cunctas mariti rationes, & quidquid horreo reconditum continebatur admoto combuſſit igne. Nec tali damno tori ſui contumeliam vindicaſſe contenta, iam contra ſua ſæuiens viſcera laqueum ſibi nectit, infantulumque quem de eodem marito iam dudum ſuſceperat eodem funiculo nectit: ſeque in præaltiſſimum puteum, appendicem paruulum trahens, præcipitat. Quam mortem dominus eorum ægerrimè ſuſtinens, arreptum ſeruulum, qui cauſam tanti ſceleris vxori ſuæ præſtiterat, nudum ac totum melle perlitũ firmiter alligauit arbori ficulneæ: cuius in ipſo carioſo ſtipite inhabitantium formicarum nidificia burriebant, & vltro citroque commeabant multiiuga ſcaturigine. Quæ ſimul dulcem ac mellitum corporis nidorem perſentiſcunt; paruis quidem ſed numeroſis & continuis morſiunculis penitus inhærentes, per longi temporis cruciatum ita carnibus atque ipſis viſceribus adeſis homine conſumpto membra nudarunt: vt oſſa tamen viduata pulpis, nitore nimio candentia, funeſtæ cohærerent arbori. Hac quoque deteſtabili deſerta manſione, paganos in ſummo luctu relinquentes, rurſum pergimus: dieque toto campeſtres emenſi vias, ciuitatem

quamdam populoſam & nobilem iam feſſi peruenimus. Inibi Larem ſedeſque perpetuas paſtores illi ſtatuere decernunt, quòd & longè quæſituris firmæ latebræ viderentur, & annonæ copioſæ beata celebritas inuitabat. Triduo denique iumentorum refectis corporibus, quo vendibiliores videremur, ad mercatum producimur: magnaque voce præconis pretia ſingulis nuntiantis, equi atque alij aſini opulentis emtoribus præſtinantur. At me relictum ſolum ac ſubſiciuum cum faſtidio plerique præteribant. Iamque tædio contrectationis eorum qui de dentibus meis ætatem computabant, manum cuiuſdam fœtore ſordentem, qui gingiuas identidem meas putridis ſcalpebat digitis, mordicus arreptam pęniſſimè contriui. Quæ res circumſtantium ab emptione mea, vtpote ferociſſimi, deterruit animos. Tũc præco diruptis faucibus & rauca voce ſaucius, in meas fortunas ridiculos conſtruebat iocos: Quem ad finem canterium iſtum vænui fruſtra ſubiiciemus, & vetulum, extritis vngulis debilem, & colore deformem, & in hebeti pigritia ferocem, nec quidquam amplius quàm ruderarium cribrum? Quare vel donemus eum cuipiam, ſi qui tamen fœnum ſuũ perdere non grauatur. Ad iſtum modum præco ille cachinnos circumſtantibus commouebat. Sed illa Fortuna mea ſcæuiſſima, quam per tot regiones iam fugiens effugere, vel præcedentibus malis placare non potui, rurſum in me cæcos detorſit oculos: & emptorem aptiſſimum duris meis caſibus mire repertum obiecit. ſcitote qualem. cinædum, & ſenem caluum quẽdam, cincinnis ſemicanis & pendulis capillatum: vnum de triuiali popularium fece, qui per plateas & oppida cymbalis & crotalis perſonantes, deamque Syriam circumferentes mendicare compellunt. Is nimio præſtinandi ſtudio, præconem rogat cuiatis eſſem? At ille Cappadocum me, & ſatis forticulum denuntiat. Rurſum requirit annos ætatis meæ. Sed præco laſciuiens: Mathematicus quidam qui ſtellas eius diſpoſuit, quintum ei numerauit annum. ſed ipſe ſcilicet melius iſtud de ſua nouit profeſſione. Quamquam enim prudens crimen Corneliæ legis incurram, ſi ciuem Romanum pro ſeruo tibi vendidero; quin emis bonum & frugi mancipium, quod te & foris & domi poterit iuuare? Sed exinde odioſus emptor, aliud de alio non deſinit quærere. denique de manſuetudine etiam mea percontatur anxiè. At præco, Veruecem, inquit, non aſi-

num vides, ad vſus omneis quietum, non mordacem nec calcitronẽ quidem; ſed protſus vt in aſini corio modeſtum hominem inhabitare credas. Quæ res cognitu non ardua. nam ſi faciem tuam mediis eius feminibus immiſeris, facilè periclitaberis, [videns] quàm grandem tibi demonſtret patientiam. Sic præco lurconem tractabat dicaculè. Sed ille, cognito cauillatu, ſimilis indignanti. At te, inquit, cadauer ſurdum & mutum, delirumque præconem, omnipotens & omniparens dea Syria, & ſanctus Sabacius, & Bellona, & mater Idæa, cum ſuo Adone Venus domina, cæcum reddant: qui ſcurrilibus iamdudum contra me velitaris iocis. An me putas inepte iumentò fero poſſe Deam committere, vt turbatum repentè diuinum deiiciat ſimulacrum, egoque miſer cogar crinibus diſſolutis diſcurrere, & Deæ meæ humi iacenti aliquem medicum quærere? Accepto tali ſermone, cogitabam ſubitò velut lymphaticus exilire; vt me ferocitate cernens exaſperatum, emptionem deſineret. Sed præuenit cogitatum meum emptor anxius, pretio depenſo ſtatim. quod quidem gaudens dominus, ſcilicet tædio mei, facilè ſuſcepit, ſeptemdecim denarium: & illico me tomica ſpartea deligatum tradidit Philebo. hoc enim nomine cenſebatur iam meus dominus. At ille ſuſceptum nouitium famulum trahebat ad domum, ſtatimque illinc de primo limine proclamat: Puellæ, ſeruum vobis pulcellum en ecce mercatus perduxi. Sed illæ puellæ, chorus erat cinædorum. quæ ſtatim exultantes in gaud um, fracta rauca & effeminata voce clamores abſonos intollunt: ratæ ſcilicet verè quempiam hominem ſeruulum miniſterio ſuo paratum. Sed poſtquam non ceruam pro virgine, ſed aſinum pro homine ſuccidaneum videre; nare detorta magiſtrum ſuum variè cauillantur, non enim ſeruum ſed maritum illum ſcilicet ſibi perduxiſſe. Et heus, aiunt, caue ne ſolus exedas tam bellum ſcilicet pullulum; ſed nobis quoque tuis palumbulis nonnumquam impertias. Hæc & huiuſmodi mutuò blatterantes, præſepio me proximo deligant. Erat quidam iuuenis ſatis corpulẽtus, ceraula doctiſſimus, collatitia ſtirpe de mẽſa paratus: qui foris quidem circungeſtantibus Deam cornu canens adambulabat; domi verò promiſcuis operis partiarios agebat concubitus. Hic me ſimul domi conſpexit libenter, appoſitis largiter cibariis gaudens alloquitur: Veniſti tãdem miſerrimi laboris vicarius. ſed diu vivas, & dominis

placeas, & meis defectis iam lateribus conſulas. Hæc audiens, iam meas futuras nouas cogitabam ærumnas. Die ſequenti variis coloribus induſiati, & deformiter quiſque formati, facie cœnoſo pigmento delita, & oculis obunctis graphicè, prodeunt: mitellis, & crocotis, & carbaſinis & bombicinis iniecti. Quidam tunicas albas in modum lanciolarum quoquò uerſum fluente purpura depictas cingulo ſubligati, pedes luteis induti calceis, Deamque ſerico contectam amiculo mihi gerendam imponunt: brachiiſque ſuis humero tenus renudatis attollentes immanes gladios ac ſecures euantes exſiliunt, incitante tibiæ cantu lymphaticum tripudium. Nec paucis pererratis caſulis ad quamdam villam poſſeſſoris Britini perueniunt. & ab ingreſſu primo ſtatim abſonis vlulatibus conſtrepentes fanaticè peruolant. Diuque capite demiſſo ceruices lubricis intorquentes motibus, crineſque pendulos rotantes in circulum, & nonnunquam morſibus ſuos incurſantes muſculos, ad poſtremum ancipiti ferro quod gerebant ſua quiſque brachia diſſicant. Inter hæc vnus ex illis bacchatur effuſius, ac de imis præcordiis anhelitus crebros referens, velut numinis diuino ſpiritu repletus, ſimulabat ſauciam vecordiam prorſus. Quaſi Deum præſentia ſoleant homines non ſui fieri meliores, ſed debiles effici vel ægroti. Specta denique quale cæleſti Prouidentia meritum reportauerit. Infit vaticinatione clamoſa conficto mendacio ſemetipſum incessere atque criminari, quaſi contra fas ſanctæ religionis deſignaſſet aliquid: & inſuper iuſtas pœnas noxij facinoris ipſe de ſuis manibus expoſcere? Arrepto denique flagro, quod ſemiuiris illis proprium geſtamen eſt, contortis teniis lanoſi velleris prolixè fimbriatum & multiiugis talis ouium teſſellatum, indidem ſeſe multinodis commulcat ictibus: Mira contra plagarum dolores præſumptione munitus. Cerneres, profectu gladiorum ictuque flagrorum ſolum ſpurcitie ſanguinis effeminati madeſcere. Quæ res incutiebat mihi non paruam ſollicitudinem, videnti tot vulneribus largiter profuſum cruorem: ne quo caſu Deæ peregrinæ ſtomachus vt quorumdam hominũ lactẽ ſic illa ſanguinem cõcupiſceret aſininum. Sed vbi tandem fatigati, vel certè ſuo laniatu ſatiati, pauſam carnificinæ dedere? ſtipes æreas, immò verò & argenteas, multis certatim offerentibus, ſinu recepere patulo: necnon

&

& vini cadum, & lactem, & caſeos, & fartis & ſiliginis aliquid, & nonnullis ordeum Deæ gerulo donantibus, auidis animis corradentes omnia, & in ſacculos huic quæſtui de induſtria præparatos farcientes, dorſo meo congerunt. vt duplici ſcilicet ſarcinæ pondere grauatus, & horreum ſimul & templum incederem. Ad iſtum modum palantes, omnem illam deprædabantur regionem. Sed in quodam caſtello, copia lætati largioris quæſticuli, gaudiales inſtruunt dapes. A quodam colono fictæ vaticinationis mendacio pinguiſſimũ depoſcunt arietem, qui deam Syriam eſurientem ſuo ſatiaret ſacrificio: probeque diſpoſita cænula balneas obeunt: ac dehinc lauti quemdam fortiſſimum ruſticanum induſtria laterum atque imis ventris bene præparatum, comitẽ cænæ ſecum adducunt: pauciſque admodum prægustatis oluſculis, ante ipſam menſam ſpurciſſima illa propudia ad illicitæ libidinis extrema flagitia infandis inguinibus efferantur. paſſimque circumfuſi nudatum ſupinatumque iuuenem execrandis vredinibus flagitabant. Nec diu tale facinus meis oculis tolerantibus, PORRO QVIRITES proclamare geſtiui. ſed viduatum ceteris ſyllabis ac literis proceſſit O tantum, ſane clarum ac validum, & aſino proprium, ſed inopportuno plane tempore. Namque de pago proximo complures iuuenes, abactum ſibi noctu perquirentes aſellum, nimioq; ſtudio cuncta diuerſoria ſcrutantes, intus ædium audito ruditu meo, prædam abſconditam latibulis ædium rati, coram rem inuaſuri ſuam, improuiſi conferto gradu ſe penetrant: palamque illos, execrandas fœditates obeuntes deprehendunt. Iamiamque vicinos vndique percientes, turpiſſimam ſcenam patefaciunt: inſuper ridiculè ſacerdotum puriſſimã laudantes caſtimoniam. Hac infamia conſternati, quæ per ora populi facilè dilapſa meritò inuiſos ac deteſtabiles eos cunctis effecerat, noctem fermè circa mediam collectis omnibus, furtim caſtello faceſſunt. bonaque itineris parte ante iubaris ortum tranſacta, iam die claro ſolitudines auias nacti, multa ſecum prius collocuti, accingunt ſe meo funeri: Deaq; vehiculo meo ſublata, & humi repoſita, cunctis ſtramentis me renudatũ, ac de quadam quercu deſtinatũ, flagro illo pecuinis oſſib. cathenato verberantes pænè ad extremã confecerant mortem. Fuit vnus, qui poplites meos ener-

uare secum ſæua comminaretur, quòd de pudore illo, candido ſcilicet, ſuo tam deformiter triumphaſſem. Sed & ceteri, non meæ ſalutis, ſed ſimulacri iacentis contemplatione, in vita me retinendum cenſuere. Rurſum itaque me refertum ſarcinis, planis gladiis minantes, perueniunt ad quamdam nobilem ciuitatem. Inibi vir principalis, & aliàs religioſus, & eximiè Deum reuerens tinnitu cymbalorum & ſonitu tympanorum, cantuſque Phrygii mulcentibus modulis excitus, procurrit obuiam: Deamque votiuo ſuſcipiens hoſpitio; nos omnis intra conſeptum domus ampliſſimæ conſtituit: numenque ſumma veneratione atque hoſtiis opimis placare contendit. Hic ego me potiſſimum capitis periclitatum memini. Nam quidam colonus, partem venationis, immanis cerui pinguiſſimum femur, domino illi ſuo muneri miſerat, quod incurioſè pone culinæ fores non altiuſculè ſuſpenſum, canis adæquè venaticus latenter inuaſerat, lætuſque præda, properè cuſtodientes oculos euaſerat. Quo damno cognito, ſuaque reprehenſa negligentia, coquus diu lamentatus lacrymis ineſſicacibus, iam iamque domino cænam flagitante mærens, & vtcunque metuens, arctius filio ſuo paruulo conſalutato, arreptoque funiculo, mortem ſibi nexu laquei comparabat. Nec tamen latuit fidam vxorem eius caſus extremus mariti. ſed funeſtũ nodum violenter inuadens manibus ambabus, Adeo ne, inquit, præſenti malo perterritus, mente excidiſti tua? nec fortuitum iſtud remedium, quod Deum prouidentia ſubminiſtrat, intueris? Nam, ſi quid in vltimo Fortunæ turbine reſpicis, expergitè mi auſculta; & aduenam iſtum aſinum remoto quodam loco deductum iugula, femurque eius ad ſimilitudinem perditi detractum, & accuratius in protrimentis ſapidiſſimè percoctum, appone domino, ceruini vice.
Nequiſſimo verberoni ſua placuit ſalus de mea
morte, & multum conſeruæ ſagacitate
laudata, deſtinatæ etiam la-
nienæ cultros a-
cuebat.

L. APVLEI METAMORPHOSEON

LIBER NONVS.

SIc ille nequiſſimus carnifex contra me manus impias obarmabat. At ego, præcipitante conſilium periculi tanti præſentia, nec expectata diutina cogitatione, lanienam imminentem fuga vitare ſtatui. protinuſque vinculo quo fueram deligatus abrupto, curſu me proripio totis pedibus, ad tutelam ſalubrem crebris calcibus velitatus: illicoque me, raptim tranſcurſa proxima porticu, triclinio in quo dominus ædium ſacrificales epulas cum ſacerdotibus Deæ cænitabat, incontanter immitto. nec pauca rerum apparatus cibarii, menſas etiam & id genus impetu meo collido. atque diſturbo. Qua rerum deformi ſtrage paterfamilias commotus, vt importunum atq; laſciuum, me cuidam famulo curioſe traditum, certo aliquo loco clauſum iuſſit cohiberi: ne rurſum conuiuium placidum ſimili petulantia diſſiparem. Hic aſtulo commento ſcitule munitus, & mediis lanii manibus ereptus, cuſtodela ſalutaris mihi gaudebam carceris. Sed nimirũ nihil Fortuna renuente licet homini nato dexterum prouenire: nec conſilio prudenti, vel remedio ſagaci, diuinæ Prouidentiæ fatalis diſpoſitio ſubuerti vel reformari poteſt. mihi denique idipſum commentum quod momentariam ſalutem reperiſſe videbatur, periculum grande, immo exitium præſens conflauit aliud. Nam quidam ſubito puer, mobili ac trepida facie percitus, vt familiares inter ſe ſuſurrabant, irrumpit triclinium: ſuoque annuntiat domino, de proximo angiportu canem rabidam paulo ante per poſticam impetu miro ſeſe direxiſſe: ardentique prorſus furore venaticos canes inuaſiſſe: ac dehinc proximum petiiſſe ſtabulum, atque ibi pleraque iumenta incurriſſe pari ſæuitia; nec poſtremum ſaltem ipſis hominibus peperciſſe. nam Myrtilum mulionem, & Hephæſtionẽ cocum, & Hypatium cubicularium, & Apollonium medicum, immo vero & plures alios ex familia, abigere tentantes, variis morſibus quemque laceraſſe: certe venenatis morſibus contacta nonnulla iumenta efferari iam ſi-

mili rabie. Quæ res omnium ſtatim percuſſit animos. ratique me etiam eadem peſte infectum ferocire, arreptis cuiuſcemodi telis, mutuoque vt exitium commune protelarent cohortati, ipſi potiùs eodem veſaniæ morbo laborantes perſequuntur. Nec dubio me lanceis illis & venabulis, immo vero & bipennibus, quæ facile famuli ſubminiſtrabant membratim compilaſſent; ni reſpecto ſubiti periculi turbine cubiculum in quo mei domini deuertebant protinus irrupiſſem. Tunc clauſis obſeratiſque ſuper me foribus, obſidebant locum; quoad, ſine vllo conceſſionis ſuæ periculo, peſtilentiæ letalis peruicaci rabie poſſeſſus ac pereſus abſumerer. Quo facto, tandem libertatem nactus, ſolitariæ Fortunæ munus amplexus, ſuper conſtratum lectum abiectus, poſt multum equidem temporis ſomnum humanum quieui. Iamque clara die, mollitie cubiculi refota laſſitudine, vegetus exſurgo: atque illos qui meæ tutelæ peruigiles excubias agitauerant auſculto de meis ſic altercare fortunis: At hunccine miſerum iſtum aſinum iugi furore iactari credimus? immo vero iam virus, increſcente ſæuitia, prorſus exſtinctum. Sic opinionis variæ terminum ad explorationem conferunt: ac de rima quidam proſpiciunt ſanum me atque ſobrium otioſe conſiſtere. Iamque vltro foribus patefactis, plenius an ſim iam manſuefactus periclitantur. Sed vnus ex his, de cælo ſcilicet miſſus mihi ſoſpitator, argumentum explorandæ ſanitatis meæ tale commonſtrat cæteris: vt aquę recentis cõpletam peluem offerrent potui meo. ac ſi intrepidus & more ſolito ſumens aquis allubeſcerem; ſanum me, atque omni morbo ſcirent expeditum: contra vero, ſi viſum contactumq; laticis vitarem ac perhorreſcerem; pro comperto noxiam rabiem pertinaciter durare. Hoc enim libris etiam priſtinis proditum obſeruari ſolere. Iſto placito, vas immane confeſtim aquæ perlucidæ de proximo petitæ fonte contantes adhuc offerunt mihi. At ego ſine vlla mora progreſſus, etiam obuio gradu ſatis ſitienter, pronus & totum caput immergens ſalutares vere equidem illas aquas hauriebam. Iamq; & plauſus manuũ, & aurium flexus, & ductum capiſtri, & quiduis aliud periclitantium, placide patiebar; quoad contra veſanam eorum præſumptionẽ modeſtiam meam liquido cunctis approbarem. Ad iſtum modũ vitato duplici periculo, die ſequenti rurſum diuinis exuuiis onuſtus, cum crotalis & cymbalis circumforaneũ mendica-

bulum

bulum producor ad viam. Nec paucis caſulis atque caſtellis oberratis, deuertimus ad quempiam pagum vrbis opulentæ quondã, vt memorabant incolæ, inter ſemiruta veſtigia cõditum. & hoſpitio proximi ſtabuli recepti, cognoſcimus lepidam de adulterio cuiuſdam pauperis fabulam, quam vos etiam cognoſcatis volo. Is gracili pauperie laborans, fabriles operas præbendo, paruis illis mercedibus vitam tenebat. Erat ei tamen vxorcula etiam ſatis quidem tenuis & ipſa, verumtamen poſtrema laſciuia famigerabilis. Sed die quadam dum matutino ille ad opus ſuſceptum proficiſcitur, ſtatim latenter irrepit eius hoſpitium temerarius adulter. Ac, dum Veneris colluctationibus ſecurius operantur: maritus ignarus rerum, ac nihil etiam tunc tale ſuſpicans, improuiſus hoſpitium repetit. Iamque clauſis & obſeratis foribus, vxoris laudata continentia, ianuam pulſat, ſibilo etiam præſentiam ſuam denuntiante. Tunc mulier callida, & ad huiuſmodi flagitia peraſtutula, tenaciſſimis amplexibus expeditum hominem, dolio, quod erat in angulo ſemiobrutũ ſed alias vacuũ diſſimulanter abſcondit: & patefactis ædibus, adhuc introeuntẽ maritum aſpero ſermone accipit: Siccine, vacuus & otioſus, inſinuatis manibus ambulabis mihi, nec, obito conſueto labore, vitæ noſtræ proſpicies, & aliquid cibatui parabis? at ego miſera & pernox & perdia laníficio neruos meos contorqueo, vt intra cellulã noſtram ſaltem lucerna luceat. Quanto me felicior Daphne vicina, quæ mero & prandio matutino ſaucia cum ſuis adulteris voluptatur! Sic confutatus maritus, Et quid iſtuc eſt: ait. Nã licet forenſi negotio officinator noſter attentus ferias nobis fecerit, tamen hodiernæ cænulæ noſtræ proſpexi. Vides dolium, quod ſuperuacuum, fruſtra locum detinet tantum, & reuera præter impedimentum conuerſationis noſtræ nihil præſtat amplius? iſtud ego quinque denariis cuidam venditaui: & adeſt, vt, dato pretio ſecum rem ſuam ferat. Quin itaque præcingeris, mihique manum tantiſper accommodas; vt ex obrutũ protinus tradatur emptori. E re nata fallacia mulier temerarium tollens cachinnum, Magnum, inquit, iſtum virum ac ſtrenuum negotiatorẽ nacta ſum, qui rem quam ego mulier & intra hoſpitium contenta iamdudũ ſeptem denariis vendidi, minoris diſtraxit. Additamento pretii lætus maritus, Et quis eſt ille, ait, qui tãto [pretio] præſtinauit? At illa, Olim inepte, inquit, deſcẽdit in doliũ, ſedulo ſoliditatẽ eius probaturus.

Nec ille ſermoni mulieris defuit: ſed exurgens alacriter, Viſ, inquit, verum ſcire materfamilias? hoc tibi dolium nimis vetuſtum eſt, & multifariam rimis hiantibus quaſſum. ad maritumque eius diſſimulanter conuerſus: Quin tu quicumque es homuncio, lucernam, ait, actutum mihi expedis; vt eraſis intrinſecus ſordibus, diligenter aptum vſui poſſim dinoſcere, niſi nos putas æs de malo habere. Nec quidquam moratus ac ſuſpicatus acer & egregius ille maritus, accenſa lucerna: Diſcede, inquit, frater, & otioſus adſiſte, donec probe procuratum iſtud tibi repræſentem. Et cum dicto nudatus ipſe, delato lumine, ſcabiem vetuſtam carioſæ teſtæ occipit exſculpere. At vero adulter, belliſſimus ille puſio, inclinatam dolio pronam vxorem fabri ſuperincuruatus ſecure dedolabat. At illa capite in dolium demiſſo, maritum ſuum aſtu meretricio tractabat ludicre. hoc & illud, & aliud, & rurſus aliud purgandum digito demonſtrat ſuo: donec vtroque opere perfecto, acceptis ſeptem denariis, calamitoſus faber collo ſuo gerens dolium coactus eſt ad hoſpitium adulteri perferre. Pauculis ibi diebus commorati, & munificentia publica ſaginati, vaticinationiſque crebris mercedibus ſuffarcinati puriſſimi illi ſacerdotes, nouum quæſtus genus ſibi comminiſcuntur. Sorte vnica caſibus pluribus enotata, conſulentes de rebus variis plurimos, ad hunc modum cauillantur. Sors hæc erat:

Ideo coniuncti terram proſcindunt boues,
Vt in futurum læta germinent ſata.

Tum ſi qui, matrimonium forte captantes, interrogarent: rem ipſam reſponderi aiebant: Iungendos connubio, & ſatis liberûm procreandis. Si poſſeſſiones præſtinaturus quæreret: merito boues, vt & iugum & arua ſementis florentia, pronuntiari. Si quis de profectione ſollicitus diuinum caperet auſpicium, iunctos iam paratoſq; quadrupedum cunctorum manſuetiſſimos: & lucrum promitti de glebæ germine. Si prœlium capeſſiturus, vel latronum factionem perſequuturus, vtiles necne proceſſus ſciſcitaretur; addictam victoriam forti præſagio contendebant; quippe ceruices hoſtium iugo ſubacturi, & prædam de rapinis vberrimam fructuoſamque capturi. Ad iſtum modum, diuinationis aſtu captioſo contraxerant non paruas pecunias. Sed aſſiduis interrogationibus argumenti ſatietate iam defecti, rurſum ad viam prodeunt, via tota quam nocte confeceramus longe peiorem.

quidni

quidni? lacunoſis incilibus voraginoſam, partim ſtagnanti palude fluidam, & alibi ſubluuie cænoſa lubricam. Crebris denique offenſaculis & aſſiduis lapſibus iam contuſis cruribus meis, vix tandem ad campeſtres ſemitas feſſus euadere potui. Et ecce, nobis repente de tergo manipulus armati ſupercurrit equitis: ægreque cohibita equorum curruli rabie, Philebum cæteroſque comites eius inuolant auidi: colloque conſtricto, & ſacrilegos impuroſque compellantes, interdũ pugnis obuerberant: necnon manicis etiã vinctos coartant: & identidem vrgenti ſermone cõprimunt, promerent ocius aureum cantharum, promerent auctoramentum illud ſui ſceleris, quod ſimulatione ſolemnium quæ in operto factitauerant, ab ipſis puluinaribus matris Deûm clanculo ſurati, prorſus quaſi poſſent tanti facinoris euadere ſupplicium, tacita profectione adhuc luce dubia pomerium peruaſerint. Nec defuit qui manu ſuper dorſum meum iniecta, in ipſo Deæ quam gerebam gremio ſcrutatus, reperiret, atque incoram omnium aureum depromeret cantharum. Nec iſto ſaltem tam nefario ſcelere impuratiſſima illa capita confutari terreri ve potuere: ſed mendoſo riſu cauillantes: En, inquiunt indignæ rei ſæuitatem, quam plerique inſontes periclitantur homines! propter vnicum cantharum, quem Deûm mater ſorori ſuæ Deæ Syriæ hoſpitale munus obtulit, noxios religionis antiſtites ad diſcrimen vocari capitis. Has & alias ſimiles affanias fruſtra adblatteranteis, eos retrorſum abducunt pagani, ſtatimque vinctos in Tullianum compingunt: cantharoque & ipſo ſimulacro quod gerebam, apud fani donarium redditis ac conſecratis, altera die productum me rurſum voce præconis vænui ſubiiciunt: ſeptemque nummis carius quam prius me comparauerat Philebus, quidam piſtor de proximo caſtello præſtinauit. protinuſque frumento etiam coempto affatim onuſtum, per iter arduum ſcrupis, & huiuſcemodi ſtirpibus infeſtum, ad piſtrinum quod exercebat perducit. Ibi compluriũ iumentorum multiuii circuitus intorquebant molas ambage varia. nec die tantum, verum perpeti etiam nocte, prorſus inſtabili machinarum vertigine lucubrabant peruigilem farinam. Sed mihi, ne rudimentum ſeruitii perhorreſcerem, nouus dominus loca ac lautia prolixe præbuit. Nam & diem illum primum feriarum dedit, & cibariis abundanter inſtruxit præſepium. Nec tamẽ illa otii ſaginæq; beatitudo durauit vlterius. Sed die ſequenti

molæ quæ maxima videbatur matutinus adſtituor: & illicò velata facie, propellor ad incurua ſpacia flexuoſi canalis, vt in orbe termini circumfluentis reciproco greſſu, mea recalcans veſtigia, vagarer errore certo. Nec tamen ſagacitatis ac prudentiæ meæ prorſus oblitus facilem me tirocinio diſciplinæ præbui. Sed quamquam frequenter cum inter homines agerem machinas ſimiliter circumrotari vidiſſem; tamen vt expers & ignarus operis ſtupore mentito defixus hærebam. quod enim rebar vt minus aptum & huiuſcemodi miniſterio ſatis inutilem, me ad quempiam alium vtique leuiorem laborem legatum iri, vel otioſum certe cibatum iri. Sed fruſtra ſolertiã damnoſam exercui. Complures enim protinus baculis armati me circumſteterunt: atque, vt eram luminibus obtectis ſecurus, etiamnunc repente ſigno dato, & clamore conferto, plagas ingerentes acceruatim adeo me ſtrepitu turbulentant; vt cunctis conſiliis abiectis illico ſcitiſſime tæniæ ſparteæ totus innixus, diſcurſus alacres obirem. Hac ſubita ſectæ commutatione riſum toto cœtu commoueram. Iamq; maxima diei parte tranſacta, defeſſum alioquin me, helcio ſparteo dimoto, nexu machinæ liberatum applicant præſepio. At ego quamquam eximie fatigatus, & refectione virium vehementer indiguus, & prorſus fame perditus; tamen familiari curioſitate attonitus, & ſatis anxius, poſtpoſito cibo qui copioſus aderat, inoptabilis officinæ diſciplinam cum delectatione quadam arbitrabar. Dii boni! quales illic homunculi vibicibus liuedinis totam cutem depicti, dorſumque plagoſum, ſciſſili centunculo magis inumbrati quã obtecti; nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem iniecti: cuncti tamen ſic tunicati vt eſſent per pannulos manifeſti, frontes literati, & capillum ſemiraſi, & pedes annulati: tum lurore deformes: & fumoſis tenebris vaporoſæ caliginis palpebras adeſi. atque adeo male luminati: vt in modum pugilum qui puluiſculo perſperſi dimicant farinulento cinere ſordide candidati. Iam de meo iumentario contubernio quid vel ad quem modum memorẽ? Quales illi muli ſenes, vel cantherii debiles: circa præſepium capita demerſi contruncabant moles palearum: ceruice carioſa vulnerum putredine, follicantes nares languidas aſſiduo pulſu tuſſedinis hiulci, pectora copulæ ſparteæ tritura continua exulcerati, coſtas perpetua caſtigatione oſſium tenus renudati, vngulas multiiuga circumcurſione in enorme veſtigium porrecti,

recti, totumque corium veterno atque ſcabioſa macie exaſperati. Talis familiæ funeſtum mihi etiam metuens exemplum, veteriſque Lucii Fortunam recordatus, & ad vltima ſalutis iam detruſus, ſummiſſo capite mærebam. Nec vllum vſpiam cruciabilis vitæ ſolatium aderat; niſi quod ingenita mihi curioſitate recreabar, dum præſentiam meam patui facientes, libere quæ volunt, omnes & agunt & loquuntur. Nec immerito priſcæ poeticæ diuinus auctor apud Graios, ſummæ prudentiæ virum monſtrare cupiens, multarum ciuitatum obitu & variorum populorum cognitu, ſummas adeptum virtutes cecinit. Nam & ipſe gratas gratias Aſino meo memini, quod me ſuo celatum tegmine, variiſque fortunis exercitatum, etſi minus prudentem, multiſcium certe reddidit. Fabulam deniq; bonam, præ cæteris ſuaue comptam, ad aures veſtras afferre decreui. & en, occipio. Piſtor ille, qui me pretio ſuũ fecerat, bonus alioquin vir & apprime modeſtus, peſſimam & ante cunctas mulieres longe deterrimam ſortitus coniugem, pœnas extremas tori Lariſque ſuſtinebat: vt hercules eius vicem ego quoq; tacitus frequenter ingemiſcerem. Nec enim vel vnum vitium nequiſſimæ illi feminæ deerat; ſed omnia prorſus, vt in quandam cęnoſam latrinam, in eius animum flagitia confluxerant: ſcæua, ſæua, virioſa, ebrioſa, peruicax, pertinax: in rapinis turpibus auara, in ſumptibus fœdis profuſa: inimica Fidei, hoſtis Pudicitiæ. Tunc ſpretis atque calcatis diuinis numinibus, in vicem certæ religionis, mentita ſacrilega præſumptione Dei, quem prædicaret vnicum, confictis obſeruationibus vanis, fallens omnes homines, & miſerum maritum decipiens, matutino mero & continuo ſtupro corpus manciparat. Talis illa mulier miro me perſequebatur odio. nam & antelucio recubans adhuc, ſubiungi machinæ nouitium clamabat aſinum: & ſtatim vt cubiculo primum proceſſerat, inſiſtens iubebat incoram ſui plagas mihi quamplurimas irrogari. & cum tempeſtiuo prandio laxarentur iumenta cętera, longe tardius applicari præſepio iubebar. Quæ ſæuitia multo mihi magis genuinã curioſitatem in ſuos mores ampliauerat. Nam & aſſiduo plane commeantẽ in eius cubiculum quendam ſentiebam iuuenẽ, cuius & faciem videre cupiebam ex ſummo ſtudio: ſi tamen velamentum capitis libertatem tribuiſſet meis alioquin luminibus. nec enim mihi ſolertia defuiſſet ad detegenda quoquomodo peſſimæ feminæ flagitia.

Sed anus quædam ſtupri ſequeſtra, & adulterorum internuntia, de die cottidie inſeperabilis aderat. cum qua protinus ientaculo, ac dehinc vino mero mutuis vicibus velitata. ſcænas fraudulentas, in exitium miſerrimi mariti ſubdolis ambagibus conſtruebat. At ego quamquam grauiter ſuccenſens errori Fotidis, quæ me dum auem fabricat, perficit aſinum, iſto tamen vel vnico ſolatio ærumnabilis deformitatis meæ recreabar, quod auribus grandiſſimis præditus, cuncta longule etiam diſſita facillime ſentiebam. Denique die quadã timidæ illius aniculæ ſermo talis meas defertur aures: De iſto quidem mi herilis tecum ipſa videris, quæ ſine meo conſilio pigrum & formidoloſum familiarem iſtum ſortita es: qui inſuauis & odioſi mariti tui caperatum ſupercilium ignauiter perhorreſcit, ac per hoc amoris lãguidi deſidia tuos volentes amplexus diſcruciat. Quanto melior Phileſietærus, adoleſcens & formoſus & liberalis & ſtrenuus, & contra maritorum inefficaces diligentias conſtantiſſimus! dignus hercules ſolus omnium matronarum perfrui deliciis: dignus ſolus coronam auream capite geſtare vel ob vnicum iſtud, quod nunc nuper in quendam zelotypum maritum eximio ſtudio commentus eſt. Audi denique, & amatorum diuerſum ingenium compara. Noſti quemdam Barbarum, noſtræ ciuitatis decurionem, quẽ Scorpionem prę morũ acritudine vulgus appellat. hic vxorẽ generoſam & eximia formoſitate præditam mira cuſtodela munitam domi ſuæ quam cautiſſime cohibebat. Ad hæc, vltima piſtoris illa vxor, ſubiiciens: Quidni? inquit, noui diligenter. Aretem meam condiſcipulam memoras. Ergo, inquit anus, noſti totam Phileſietæri etiam ipſius fabulam? Minime gentium, inquit ſed noſſe valde cupio. & oro mater, ordine mihi ſingula retexe. Nec commorata illa ſermocinatrix immodica, ſic anus incipit: Barbarus iſte cum neceſſariam profectionem pararet, pudicitiamque caræ coniugis conſeruare ſumma diligentia cuperet; ſeruulum ſuum Myrmecem, fidelitate præcipua cognitum, ſecreto commonet, ſuæque dominæ cuſtodelam omnem permittit: carcerem & perpetua vincula, mortem denique violentam & famem comminatus, ſi quiſquam hominum vel in tranſitu digitotenus eam contigiſſet. idque deierans etiam confirmat per omnia diuina numina. Ergo igitur ſummo pauore perculſum Myrmecem acerrimum relinquens vxori ſequutorem, ſecuram dirigit profectionem. Tunc obſtinato

ſtinato animo vehementer anxius Myrmex, nec vſquam dominam ſuam progredi ſinebat, & lanificio domeſtico deſtrictam inſeparabilis adſidebat. ac tantum neceſſario veſpertini lauacri progreſſu, adfixus atque conglutinatus, extremas manu prehendens lacinias, mira ſagacitate commiſſæ prouinciæ fidem tuebatur. Sed ardentem Philesitæri vigilantiam matronæ nobilis pulcritudo latere non potuit. Atque hac ipſa potiſſimum famoſa caſtitate & inſignis tutelæ nimietate inſtrictus atque inflammatus, quiduis facere quiduis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus diſciplinam totis accingitur viribus. certuſque fragilitatis humanæ fidei, & quod pecuniæ cunctæ ſint difficultates peruiæ, auroque ſoleant adamantinæ etiam perfringi fores; opportune nactus Myrmecis ſolitatem, ei amorem ſuum aperit: & ſupplex eum medelam cruciatui deprecatur. nam ſibi ſtatutam decretamque mortem proximare, ni maturius cupito potiatur. Nec eum tamen quidquam in re facili formidare debere. quippe cum veſpera ſolus, fide tenebrarum contectus atque abſconditus, introrepere, & intra momentum temporis remeare poſſet. His & huiuſcemodi ſuadelis validum addens cuneum, qui rigentem prorſus ſerui tenacitatem violenter diffinderet. porrecta enim manu ſua, demonſtrat ei nouitate nimia candentes ſolidos aureos: quorum viginti quidem puellæ deſtinaſſet; ipſi vero decem libenter offerret Exhorruit Myrmex inauditum facinus, & obcluſis auribus effugit protinus. Nec auri tamen ſplendor flammeus oculos ipſius exire potuit. ſed quamquam procul ſemotus, & domum celeri gradu prouectus, videbat tamen decora illa monetæ lumina, & opulentam prædam iam tenebat animo: miroque mentis ſalo & cogitationum diſſenſione, miſellus in diuerſas ſententias carpebatur, ac diſtrahebatur. Illic fides, hic lucrum; illic cruciatus, hic voluptas. Ad poſtremum tamen, formidinem mortis vicit aurum. Nec ſaltem ſpatio cupido formoſæ pecuniæ leniebatur. ſed nocturnas etiam curas inuaſerat peſtilens auaritia, vt, quamuis herilis eum comminatio domi cohiberet, aurum tamen foras euocaret. Tunc deuorato pudore, & dimota cunctatione, ſic ad aures dominæ mandatum perfert. Nec à genuina leuitate diſciuit mulier, ſed execrando metallo pudicitiam ſuam protinus auctorata eſt. Ita gaudio perfuſus, ad ſuæ fidei præcipitium, Myrmex non modo capere ve-

rum ſaltem contingere quam exitio ſuo viderat pecuniam cupiens, & magnis ſuis laboribus perfectum deſiderium Phileſietæro, lætitia percitus, nuntiat: ſtatimque deſtinatum pretium repoſcit. & tenet nummos aureos manus Myrmecis, quæ nec æreos norat. Iamque nocte promota ſolum perducit ad domum, probeque capite contectum, amatorem ſtrenuum infert aduſque dominæ cubiculum. Commodum nouis amplexibus Amori rudi litabant, commodum prima ſtipendia Veneri militabant noui & nudi milites: & contra omnium opinionem, captata noctis opportunitate, improuiſus maritus aſſiſtit. ſuæ domus ianuam iam pulſat, iam clamitat, iam ſaxo fores verberat: & ipſa tarditate magis magiſque ſuſpectus, dira comminatur Myrmeci ſupplicia. At ille, repentino malo perturbatus, & miſera trepidatione ad inopiam conſilii deductus, quod ſolum poterat, nocturnas tenebras cauſabatur ſibi obſiſtere quin clauem curioſe abſconditam reperiret. Interdum Phileſietærus, cognito ſtrepitu, raptim tunicam iniectus, ſed plane præ turbatione pedibus iniectis procurrit cubiculo. Tunc Myrmex, tandem claue peſſulis ſubiecta, repandit fores: & recipit tunc etiam fidem Deûm boantem dominum. eoque propere cubiculum petente, clandeſtino tranſcurſu dimittit Phileſietærum. Quo iam pro limine liberato, ſecurus ſui, clauſa domo, rurſum ſe reddidit quieti. Sed dum prima luce Barbarus procedit cubiculo, videt ſub lectulo ſoleas incognitas quibus indutus Phileſietærus irrepſerat: ſuſpectiſque è re nata, quæ geſta ſunt: non vxori non vlli familiarium cordolio patefacto, ſublatis his, & in ſinum fartim abſconditis, iuſſo tantum Myrmece per conſeruos vincto forum verſus detrahi, tacitos ſecum mugitus iterans, rapidum dirigit greſſum: certus ſolearum indicio veſtigium adulteri poſſe ſe perfacile indipiſci. Sed ecce, per plateam dum Barbarus vultu turgido ſubductiſque ſuperciliis incedit iratus; ac pone eum Myrmex vinculis obrutus; non quidem coram noxæ deprehenſus, conſcientia tamen peſſima permiſtus lacrymis vberibus ac poſtremis lamentationibus inefficacem commouet miſerationem: opportune Phileſietærus occurrens, quamquam diuerſo quodam negotio deſtinatus, repentina tamen facie permotus, non enim deterritus, recolens feſtinationis ſuæ delictum, vt cætera conſequenter ſuſpicatus, ſagaciter extemplo ſumpta familiari conſtantia,

dimotis

dimotis ſeruulis, inuadit cum ſummo clamore Myrmecem, pugniſque malas eius clementer obtundens, Atte, inquit, nequiſſimum & periurum caput, dominus iſte tuus & cuncta cæli numina, quæ deierando temere deuotaſti peſſimum peſſime perdāt! qui de balneis ſoleas heſterna die mihi furatus es: dignus hercules dignus qui & iſta vincula conteras, & inſuper etiam carceris tenebras perferas. Hac opportuna fallacia vigorati iuuenis inductus, immo ſublatus & ad credulitatē delapſus Barbarus, poſtliminio domū regreſſus, vocato Myrmece ſoleas illas offerens & ignouit ex animo & vti domino redderet cui ſubripuerat ſuaſit. Hactenus adhuc anicula garriente, ſuſcipit mulier: Beatam illam, quæ tam conſtantis ſodalis libertate fruitur? At ego miſella, molæ etiam ſonum, & cæcam illius ſcabioſi aſini faciem timentem familiarem incidi. Adhæc anus: Iam ego tibi probe ſuaſum & confirmatum animi amatorem illum alacrem, vadimonio ſiſtam. Et inſuper condicta veſpertina regreſſione, cubiculo faceſſit. At pudica vxor ſtatim cænas Saliares comparat. vina pretioſa defæcat, pulmenta recentia tuceris temperat. menſa largiter inſtructa. Denique vt Dei cuiuſdam aduentus ſic expectatur adulteri. nam & opportune maritus foris apud naccam proximum cænitabat. Ergo igitur meridie propinquante, helcio tandem abſolutus, refectuique ſecure redditus, non tam hercules laboris libertate gratulabar, quam quod reuelatis luminibus liber etiā cunctas facinoroſæ mulieris artes proſpectare poteram. Sol ipſum quidem delapſus Oceanum ſubterrenas orbis plagas illuminabat: & ecce, nequiſſimæ anus adhærens lateri temerarius adulter aduentat: puer admodum, & adhuc lubrico genarum ſplendore cōſpicuus, adhuc adulteros ipſe delectans. Hunc multis admodum ſauiis exceptum, mulier cænam iubet paratam accumbere. Sed vt primū occurſoriam potionem & inchoatum guſtum extremis labiis cōtingebat adoleſcens; multo celerius opinione rediens, maritus aduentat. Tunc vxor egregia, diras deuotiones in eum deprecata, & crurum ei fragium abominata, exangui formidine trepidantem, adulterum alueo ligneo, quo frumenta confuſa purgari conſueuerant, temere propter iacenti ſuppoſitū, abſcondit: ingenitaq; aſtutia diſſimulato tanto flagitio, intrepidum mentita vultum, percontatur de marito, cur vtiq; contubernalis artiſſimi deſerta cænula, præmaturus afforet. At ille dolenti prorſus animo

ſuſpirans aſſidue, Nefarium, inquit, & extremum facinus perditæ feminæ tolerare nequiens, fuga me proripui. Hem qualis Dii boni matrona, quam fida, quam ſobria, turpiſſimo ſe dedecore fœdauit! Iuro per iſtam ego ſanctam Cererem, me nunc etiam meis oculis de tali muliere minus credere. His inſtincta verbis mariti audaciſſima vxor, noſcendæ rei cupiens, non ceſſat obtundere, totam prorſus à principio fabulam promeret. Nec deſtitit; donec eius voluntati ſuccubuit maritus. & ſic, ignarus ſuorum, domus alienæ percenſet infortunium: Contubernalis mei fullonis vxor, alioquin ſeruati pudoris vt videbatur femina, quæ [ſemper] ſecundo rumore glorioſa, larem mariti pudice gubernabat, occulta libidine prorupit in adulterum quempiam. Cumque furtiuos amplexus obiret aſſidue, ipſo illo deniq; momento quo nos lauati cænam petebamus cum eodẽ illo iuuene miſcebatur in Venerem. Ergo noſtra repente turbata præſentia, ſubitario ducta conſilio, eundem illum ſubiectum contegit viminea cauea: quæ fuſtium flexu in rectũ aggregata cumulum, lacinias circumdatas, ſuffuſa candido fumo ſulphuris, inalbabat. eoq; iam, vt ſibi videbatur, tutiſſime celato, menſam nobiſcum ſecura participat. Interdum acerrimo grauiq; odore ſulphuris iuuenis ineſcatus atque obnubilatus, interclusſo ſpiritu diffluebat: vtque eſt ingenium viuacis metalli, crebras ei ſternutationes commouebat. Atq; vt primum e regione mulieris, pone tergũ eius maritus acceperat ſonũ ſternutationis, quod enim putaret ab ea profectũ; ſolito ſermone ſalutẽ ei fuerat imprecatus, & iterato rurſum, & frequentato ſæpius: donec rei nimietate commotus quod res erat tandem ſuſpicatur. Et, impulſa menſa protinus, remotaque cauea, producit hominem crebros anhelitus ægre reflantem inflammatuſq; indignatione contumeliæ, gladium flagitãs, iugulare moriturum geſtiebat; ni reſpecto communi periculo vix eum ab impetu furioſo cohibuiſſem: adſeuerans breui, abſq; noxa noſtri, ſuapte inimicum eius violentia ſulphuris periturum. Nec ſuadela mea ſed ipſius rei neceſſitate lenitus, quippe iam ſemiuiuum illum in proximum deportat angiportum. Tunc vxorem eius tacite ſuaſi, ac denique perſuaſi, ſecederet paululum, atq; vltra limen tabernæ ad quampiam tantiſper familiarem ſibi mulierem; quoad ſpatio feruens mariti ſedaretur animus: qui tanto calore, tantaque rabie perculſus, non eram dubius aliquid etiam de ſe ſuaq; coniuge triſtius

ge triſtius profecto cogitaret aliud. Contubernalis epularum tædio fugatus, larem reueni meum. Hæc recenſente piſtore, iamdudum procax & temeraria mulier, verbis execrantibus fullonis illius deteſtabatur vxorem: illam perfidam, illam impudicam, deniq; vniuerſi ſexus grande dedecus, quæ ſuo pudore poſtpoſito, toriq; genialis calcato fœdere, larẽ mariti lupanari maculaſſet infamia; iamq; perdita nuptæ dignitate, proſtitutæ ſibi nomen adſciuerit. Addebat & tales oportere viuas exuri feminas. Et tamẽ taciti vulneris & ſuæ ſordidæ conſcientiæ commonita, quo maturius ſtupratorem ſuum tegminis cruciatu liberaret, idemtidem ſuadebat maritum temporius quieti recedere. At ille, vtpote intercepta cæna profugerat prorſus ieiunus, menſam poni comiter poſtulabat. Apponebat ei propere, quamuis inuita, mulier. quippini? deſtinatam alii. Sed mihi penitus carpebantur præcordia, & præcedens facinus ac præſentem deterrimæ feminæ conſtantiam cogitanti: mecumque ſedulo deliberabam ſi quomodo poſſem detectis ac reuelatis fraudibus auxilium meo perhibere domino: illumq; qui ad inſtar teſtudinis alueum ſuccubabat depulſo tegmine cunctis palam facere. Sic herili cõtumelia me cruciatũ tandem cæleſtis reſpexit prouidentia. Nam ſenex claudus, cui noſtra tutela permiſſa fuerat, vniuerſa nos iumenta, id hora iam poſtulante, ad lacũ proximum bibendi cauſa gregatim prominabat. Quę res opportuniſſimam mihi vindictæ ſubminiſtrauit occaſionem. Namque prætergrediens, obſeruatos extremos digitos adulteri qui per anguſtias caui tegminis prominebant, obliquata atque infeſta vngula compreſſos, vſque ad ſummam minutiem contero; donec intolerabili dolore commotus, ſublato flebili clamore, repulſoque & abiecto alueo, conſpectui profano redditus, ſcenam propudioſæ mulieris patefecit. Nec tamen piſtor damno pudicitiæ magnopere commotus, exangui pallore trepidantem puerum, ſerena fronte & propitiata facie commulcens, incipit: Nihil triſte de me tibi fili metuas. non ſum barbarus, nec agreſti morum ſqualore præditus: nec ad exemplum naccinæ truculentiæ ſulphuris letali fumo necabo, ac ne iuris quidem ſeueritate Lege de adulteriis ad diſcrimen vocabo capitis tam venuſtũ tamque pulcellum puellum; ſed plane cum vxore mea partiario tractabo. nec erciſcundæ familiæ ſed communi diuiduada formula dimicabo; vt ſine vlla controuerſia vel diſſen-

ſione, tribus nobis in vno conueniat lectulo. Nam & ipſe ſemper cum mea coniuge tam concorditer vixi, vt ex ſecta prudentium eadem nobis ambobus placerent. Sed nec æquitas ipſa patitur habere plus auctoritatis vxorem quam maritum. Talis ſermonis blanditie cauillarum, deducebat ad torum nolentem puerum, ſequentem tamen: & pudiciſſima illa vxore altrorſus diſcluſa, ſolus ipſe cum puero cubãs gratiſſima corruptarum nuptiarum vindicta perfruebatur. Sed cum primum rota Solis lucida diem peperit; vocatis duobus è familia validiſſimis, quam altiſſime ſublato puero, ferula nates eius obuerberans: Tu autem, inquit, tam mollis ac tener & admodum puer, defraudatis amatoribus, ætatis tuæ flore mulieres appetis: atque eas liberas & connubia lege ſociatas corrumpis, & intempeſtiuum tibi nomen adulteri vindicas? His & pluribus verbis compellatum & inſuper affatim plagis caſtigatum, forinſecus abiicit. At ille adulterorum omnium fortiſſimus, inſperata potitus ſalute, tamen nates candidas illa noctu diuque diruptus, mærens profugit. Nec ſecius piſtor ille nuntium remiſit vxori, eamque protinus de ſua proturbauit domo. At illa præter genuinam nequitiam, contumelia etiam quamuis iuſta tamen altius commota atque exaſperata, ad armillum reuertit, & ad familiares feminarum artes accenditur: magnaq; cura requiſitam veteratricem quandam feminam, quæ deuotionibus ac maleficiis quiduis efficere poſſe credebatur, multis exorat precibus, multiſque ſuffarcinat muneribus, alterum de duobus poſtulans: vel rurſum mitigato conciliari marito; vel ſi id nequiuerit, certe Larua vel aliquo diro numine immiſſo violenter eius expugnari ſpiritum. Tunc ſaga illa, & diuinipotens primis adhuc armis facinoroſæ diſciplinæ ſuæ velitatur: & vehementer offenſum mariti flectere atque in amorem impellere conatur animum. Quæ res cum ei ſequius ac rata fuerat proueniret; indignata numinibus, & præter præmii deſtinatum conpendium, comtemptione etiam ſtimulata, ipſius iam miſerrimi mariti incipit imminere capiti, vmbramque violenter peremptæ mulieris ad exitium eius inſtigare. Sed forſitan lector ſcrupuloſus reprehendens narratum meum ſic argumentaberis: Vnde autem tu aſtutule aſine, intra terminos piſtrini contentus, quid ſecreto vt affirmas mulieres geſſerint ſcire potuiſti? Accipe igitur, quemadmodum homo curioſus, iumenti faciem ſuſtinens, cuncta quæ in perniciem

piſtoris

piſtoris mei geſta ſunt cognoui. Diem ferme circa mediam, repente intra piſtrinum mulier, reatu miraque triſtitie deformis apparuit, flebili centunculo ſemiamicta, nudis & intectis pedibus, lurore buxeo macieq; fœdata. & diſcerptæ comæ ſemicanæ, ſordentes inſperſu cineris, pleramque eius anteuentulæ contegebant faciem. Hæc talis, manu piſtori clementer iniecta, quaſi quippiam ſecreto collocutura, in ſuum cubiculũ ſeducit eum: & adducta fore, quam diutiſſime demoratur. Sed cum eſſet iam confectum omne frumentum quod inter manus opifices tractauerant, neceſſarioque peti deberet aliud; ſeruuli cubiculum propter aſtantes dominum vocabant, operique ſupplementum poſtulabant. Atque vt illis ſæpicule & interuocaliter clamantibus nullus reſpondit dominus; iam forem pulſare validius: & quod diligentiſſime fuerat oppeſſulata, maius peiuſque aliquid opinantes, niſu valido reducto vel diffracto cardine, tandem patefaciũt aditum. Nec vſpiam reperta illa muliere, vident è quodam tigillo conſtrictum iamque exanimem pendere dominum. Eumque nodo ceruicis abſolutum detractumque, ſummis plangoribus ſummiſque lamentationibus atque vltimo lauacro procurant: peractiſque feralibus officiis, frequenti proſequente comitatu, tradunt ſepulturæ. Die ſequenti filia eius accurrit è proximo caſtello in quo pridem denupſerat, mæſta atque crines pendulos quatiens, & interdum pugnis obtundens vbera. quæ, nullo quidem domus infortunium nuntiante cuncta cognouerat; ſed ei per quietem obtulit ſeſe flebilis patris ſui facies, adhuc nodo reuincta ceruices: eique totum nouercæ ſcelus aperuit, de adulterio, de maleficio, & quemadmodum laruatus ad Inferos demeaſſet. Et cũ ſe diutino plangore cruciaſſet, concurſu familiarium cohibita, tandem pauſam luctui fecit. Iamque nono die rite completis apud tumulum ſolemnibus, familiam ſupellectilemque & omnia iumenta ad hereditariam deducit auctionem. Tunc vnum larem, varie diſpergit venditionis incertæ licentioſa fortuna. Me denique ipſum pauperculus quidam hortulanus comparat quinquaginta nummis, magno, vt aiebat: ſed vt communi labore victũ ſibi quæreret. Res ipſa mihi poſcere videtur vt huius quoque ſeruitii mei diſciplinam exponam. Matutino me multis oleribus onuſtum, proximam ciuitatem deducere conſueuerat dominus: atque ibi venditoribus tradita mercede, dorſum inſidens meum, ſta-

hortum redire. At dum fodiens, dum irrigans, cæteroque incuruus labore deſeruit; ego tantiſper otioſus, placita quiete recreabar. Sed ecce, ſiderum ordinatis ambagibus, per numeros dierum ac menſium remeans annus, poſt muſtulentas autumni delicias, ad hybernas Capricorni pruinas deflexerat: & aſſiduis pluuiis, nocturniſq; rorationibus, ſub dio: & intecto concluſus ſtabulo, continuo diſcruciabar frigore. quippe cum meus dominus præ nimia paupertate ne ſibi quidem nedum mihi poſſet ſtramen aliquod vel exiguum tegimen parare; ſed frondoſo caſulæ contentus vmbraculo degeret. Ad hoc, matutino lutum nimis frigidum, geluque præacuta fruſta nudis inuadens pedibus, enitebar. ac ne ſuetis ſaltem cibariis ventrem meum replere poteram. Namque & mihi & ipſi domino cœna par ac ſimilis, ſed oppido tenuis aderat: lactucæ veteres & inſuaues illæ, quæ ſeminis enormi ſenecta ad inſtar ſcoparum in amaram cœnoſi ſucci cariem exoleſcunt. Nocte quadam paterfamilias, de pago proximo tenebris illunæ caliginis impeditus: & imbre nimio madefactus, atque ob id ab itinere directo cohibitus, ad hortulũ noſtrum, iam feſſo equo, deuerterat, receptuſque comiter pro tempore, licet non delicato, neceſſario tamen quietis ſubſidio remunerari benignum hoſpitem cupiens, promittit ei, de prædiis ſuis ſeſe daturum & frumenti & oliui aliquid, & amplius duos vini cados. Nec moratus meus dominus, ſacculo & vtribus vacuis ſecum apportatis, nudæ ſpinæ meæ reſidens, ad ſexageſimum ſtadium profectionem comparat. Eo iam confecto viæ ſpatio, peruenimus ad prædictos agros. ibiq; ſtatim meum dominum comis hoſpes opipari prandio participat. Iam his in poculis mutuis altercantibus, mirabile prorſus euenit oſtentũ. Vna de cætera cohorte gallina per mediam curſitans aream, clangore genuino, velut ouum parere geſtiens, perſonabat. eam ſuus dominus intuens, O bona, inquit, ancilla, & ſatis fœcunda, quæ multo iam tempore quotidianis nos partubus ſaginaſti: nunc etiam cogitas, vt video, guſtulũ nobis præparare. Et, Heus, inquit, puer, calathum fætui gallinaceo deſtinatum, angulo ſolito collocato. Ita vti fuerat iuſſum procurante puero gallina cõſuetæ lecticulæ ſpreto cubili, ante ipſos pedes domini prææmaturũ ſed magno prorſus futurũ ſcrupulo prodidit partũ. nõ enim ouũ [quod ſcimus illud;] ſed pinnis & vnguibus & oculis & voce etiã perfectum edidit pullum. qui matrẽ ſuam

conti-

continuò cœpit comitari. Nec eo ſecius longè maius oſtentum & quod meritò omnes perhorreſcerent exoritur. Sub ipſa enim menſa quæ reliquias prandij gerebat, terra dehiſcēte imitus, largiſſimus emicuit fons ſanguinis. Hinc reſultantes vberrimæ guttæ menſam cruore perſpergunt. ipſoq; illo momento quo ſtupore defixi mirantur ac trepidant diuina præſagia: concurrit vnus è cella vinaria, nuntians omne vinum quod olim diffuſum fuerat in omnibus doliis feruenti calore & prorſus vt igni copioſo ſubdito rebullire. Viſæ etiam interea muſtelæ mortuum ſerpentem forinſecus mordicus attrahentes. & de ore paſtoricij canis virens exſiluit ranula, ipſumque canem qui proximus conſiſtebat aries appetitum vnico morſu ſtrangulauit. Hæc tot ac talia ingenti pauore domini illius & familiæ totius ad extremum ſtuporem deiecerunt animos: quid prius quidve poſterius, quid magis quid minus numinum cæleſtium leniendis minis, quot & qualibus procuraretur hoſtiis. Adhuc omnibus expectatione teterrimę formidinis torpidis, accurrit quidam ſeruulus magnas & poſtremas domino illi fundorum clades annuntians. Namque is adultis iam tribus liberis doctrina inſtructis, & verecundia præditis viuebat glorioſus. His aduleſcentibus erat cum quodam paupere modicæ caſulæ domino vetus familiaritas. At enim caſulæ paruulæ conterminos magnos & beatos agros poſſidebat vicinus potens & diues & iuuenis, & proſapiæ maiorum gloria malè vtens, pollenſque factionibus, & cuncta facilè faciens in ciuitate, hoſtili modo vicini tenuis incurſabat pauperiem, pecua trucidando, boues abigendo, fruges adhuc immaturas obterendo. iamque totum frugalitate ſpoliatum, ipſis etiam glebulis exterminare geſtiebat: finiumq; inani commota quæſtione, terram totam ſibi vindicabat. Tunc agreſtis, verecundus alioquin, auaritia diuitis iam ſpoliatus, vt ſuo ſaltem ſepulcro paternum retineret ſolum, amicos plurimos ad demonſtrationem finium, trepidans eximiè corrogarat. Aderant inter alios tres illi fratres, cladibus amici quantulum quantulum ferentes auxilium. Nec tamen ille veſanus tantillum præſentia multorum ciuium territus vel etiam cōfuſus, licet non rapinis ſaltem verbis temperare noluit: ſed illis clementer expoſtulantibus, feruidoſq; eius mores blanditiis permulcentibus, repente ſuam ſuorumque carorum ſalutem quam ſanctiſſime adiurans, adſeuerat, parui ſe pen-

dere tot metatorum præſentiam: denique vicinum illum auriculis per ſuos ſeruulos ſublatum, de caſula longiſſimè ſtatimque proiectum iri. Quo dicto, inſignis indignatio totos audientium pertentauit animos. Tunc vnus è tribus fratribus, incontanter & paulò liberius reſpondit: Fruſtra eum ſuis opibus confiſum, tyrannicâ ſuperbiâ comminari; cùm alioquin pauperes etiam liberali legum præſidio de inſolentia locupletium conſueuerint vindicari. Quod oleum flammæ, quod ſulfur incendio, quod flagellum Furiæ, hoc & iſte ſermo truculentiæ hominis nutrimento fuit. Iamque ad extremam inſaniam vecors, ſuſpendium ſeſe & totis illis & ipſis legibus mandare proclamans, canes paſtoricios, villaticos, feros atq; immanes, adſuetos abiecta per agros eſitare cadauera, præterea etiam tranſeuntium viatorum paſſiuis morſibus annulatos laxari, atque in eorum exitium inhortatos, immitti præcipit. Quo ſimul ſigno ſolito paſtorum incenſi atque inflammati ſunt, furioſa rabie conciti, & latratibus etiam abſonis horribiles, eunt in homines: eoſque, variis aggreſſi vulneribus, diſtrahunt ac lacerant. nec fugientibus ſaltem compeſcunt, ſed eo magis irritatiores ſequuntur. Tunc inter confertã trepidæ multitudinis ſtragem, è tribus iunior offenſo lapide atque obtunſis digitis terræ proſternitur: ſæuiſque illis ac ferociſſimis canibus inſtruit nefariam dapem. protinus enim nacti prædam iacentem, miſerum illum aduleſcentem ſic fruſtatim diſcerpunt. Atq; vt eius letalem vlulatum cognouere ceteri fratres; accurrunt mæſti ſuppetias: obuolutiſq; lacinia læuis manibus, lapidum crebris iactibus propugnare fratri atq; abigere canes aggrediuntur. Nec tamẽ eorum ferociam vel conterere vel expugnare potuere. quippe cùm miſerrimus aduleſcens, vltima voce prolata, vindicarent de pollutiſſimo diuite mortem fratris iunioris, illicò laniatus interiſſet. Tunc reliqui fratres, non tam hercules deſperata quàm vltro neglecta ſua ſalute, contendunt ad diuitem: atque ardentibus animis impetuque veſano lapidibus crebris in eum velitantur. At ille cruentus & multis antè flagitiis ſimilibus exercitatus percuſſor, iniecta lancea, duorum alterum per pectus medium tranſadegit. Nec tamen peremptus ac prorſus exanimatus adoleſcens ille terræ concidit. nã telum tranſiectum, atq; ex maxima parte ponè tergum elapſum, ſoloque niſus violentia defixum, rigore librato ſuſpẽderat corpus. Sed & quidam de ſeruulis procerus & validus

ſicario

ſicario illi ferens auxiliúm, lapide cõtorto tertij iuuenis dexterum brachium longo iactu petierat: ſed impetu caſſo per extremos digitos tranſcurrens lapis, contra omnium opiniónem deciderat innoxius. Nonnullam tamen ſagaciſſimo iuueni prouentus humanior vindictæ ſpeculam ſubminiſtrauit. Ficta namque manus ſuæ debilitate, ſic crudeliſſimũ iuuenem compellat: Fruere exitio totius noſtræ familiæ, & ſanguine trium fratrum inſatiabilem tuam crudelitatem paſce, & de proſtratis tuis ciuibus glorioſe triumphandũ ſcias. licet priuato ſuis poſſeſſionibus paupere, fines vſque & vſq; proterminaueris, habiturum te tamen vicinum aliquem. Nã hæc etiam dextra quæ tuum prorſus amputaſſet caput, iniquitate Fati contruſa decidit. Quo ſermone alioquin exaſperatus furioſus latro, rapto gladio, ſua miſerrimum iuuenem manu perempturus, inuadit auidus. Nec tamen ſui molliorem prouocauerat. quippe inſperatò & longè contra eius opinionem reſiſtens iuuenis, complexu fortiſſimo arripuit eius dexterã: magnoq; niſu, ferro librato, multis & crebris ictibus impuram elidit diuitis animam: & vt accurrentium etiam familiarium manu ſe liberaret, confeſtim adhuc inimici ſanguine delibuto mucrone gulam ſibi prorſus execuit. Hæc erant quæ prodigioſa præſagiuerant oſtenta; hæc quæ miſerrimo domino fuerant nuntiata. Nec vllum verbum ac ne tacitum quidem fletum tot malis circumuentus ſenex quiuit emittere: ſed arrepto ferro quo commodum inter ſuos epulones caſeum atque alias prandij partes diuiſerat, ipſe quoque ad inſtar infeliciſſimi ſui filij iugulum ſibi multis ictibus contrucidat; quoad ſuper menſam cernuus corruens, portentoſi cruoris maculas noui ſanguinis fluuio proluit. Ad iſtum modum puncto breuiſſimo dilapſæ domus fortunam hortulanus ille miſeratus, ſuosque caſus grauiter ingemiſcens depranſis pro prandio lacrymis, vacuaſque manus complodens ſæpicule, protinus inſcenſo me, retro quam veneramus viam capeſſit. Nec innoxius ei ſaltem regreſſus euenit. Nam quidam procerus, & vt indicabat habitus atque habitudo, miles e legione factus nobis obuius, ſuperbo atque arroganti ſermone percontatur quorſum vacuum duceret aſinum? At meus dominus adhuc mærore permixtꝰ, & alias Latini ſermonis ignarus, tacitus præteribat. Nec miles ille familiarem cohibere quiuit inſolentiam; ſed indignatus ſilentio eius, vt conuicio, vite quam tenebat

obtundens eum, dorſo meo proturbat: Tunc hortulanus ſupplicuè reſpondit, ſermonis ignorantia ſe quid ille diceret ſcire non poſſe. Ergo igitur Græcè ſubiiciens miles, Vbi, inquit, ducis aſinum iſtum? Reſpondit hortulanus, petere ſe ciuitatem proximam. Sed mihi, inquit, operæ eius opus eſt. nam de proximo caſtello ſarcinas præſidis noſtri cum ceteris iumentis debet aduehere. Et iniecta ſtatim manu, loro me quo ducebar arreptum, incipit trahere. Sed hortulanus prioris plagæ vulnere prolapſum capite ſanguinem detergens, rurſus precatur ciuilius atq; manſuetius verſari commilitonem, idque per ſpes proſperas eius orabat adiurans. Nam & hic ipſe, aiebat, iners aſellus, & nihilominus morbo deteſtabili caducus, vix etiam paucos olerum manipulos de proximo hortulo ſolet anhelitu languido fatigatus, ſubuehere, nedum vt rebus amplioribus idoneus videatur gerulus. Sed vbi nullis precibus mitigari militem, magiſque in ſuam perniciem aduertit efferari, iamque inuerſa vite deuaſtiore nodulo cerebrum ſuum diffindere; currit ad extrema ſubſidia, ſimulanſque ad commouendam miſerationem genua eius velle contingere, ſummiſſus atque incuruatus arreptis eius pedibus vtriſque ſublimem elatum terræ grauiter applodit: & ſtatim quà pugnis, qua cubitis, qua morſibus, etiam de via lapide correpto, totam faciem manuſque eius & latera conuerberat. Nec ille, vt primum humi ſupinatus eſt, vel repugnare vel omnino munire ſe potuit. ſed plane identidem comminabatur, ſi reſurrexiſſet ſeſe conciſurum eum machæra ſua fruſtatim. Quo ſermone eius commonefactus hortulanus eripit ei ſpatham: eaque longiſſimè abiecta, rurſus ſæuioribus eum plagis aggreditur. Nec ille proſtratus ac præuentus vulneribus vllum reperire quiens ſaluti ſubſidium, quod ſolum reſtabat ſimulat ſeſe mortuum. Tunc ſpatham illam ſecum aſportans hortulanus, inſcenſo me, concito gradu recta feſtinat ad ciuitatem, nec hortulum ſuum ſaltem curans inuiſere, ad quempiam ſibi deuertit familiarem. cunctiſque enarratis, deprecatur periclitanti ſibi ferret auxilium: ſeque cum ſuo ſibi aſino tantiſper occultaret; quoad celatus ſpatio bidui triduíue capitalem cauſam euaderet. Nec oblitus ille veteris amicitiæ promptè ſuſcipit. meque per ſcalas, complicitis pedibus in ſuperius cænaculum attracto, hortulanus deorſus in ipſa tabernula derepit in quamdam ciſtulam, & ſupergeſto deliteſcit orificio. At miles ille, vt poſt-

ea

ea didici, tandem velut emerſus graui crapula, nutabundus tamen, & tot plagarum dolore ſaucius, baculoque ſe vix ſuſtinens, in ciuitatem aduentat: confuſuſque de impotentia deque inertia ſua quidquam ad quemquam referre popularium, ſed tacitus iniuriam deuorans, quoſdam commilitones nactus iſtas tunc clades enarrat ſuas. Placuit vt ipſe quidem contubernio ſe tantiſper abſconderet. nam præter propriam contumeliam, militaris etiam ſacramenti genium ob amiſſam ſpatham verebatur; ipſi autem, ſignis noſtris enotatis, inueſtigationi vindictæque ſedulam darent operam. Nec defuit vicinis perfidus qui nos illico occultari nuntiaret. Tum commilitones accerſitis magiſtratibus mentiuntur ſeſe multi pretij vaſculum argenteum præſidis in via perdidiſſe: idque hortulanum quemdam repetiſſe, nec velle reſtituere, ſed apud familiarem quemdam ſibi deliteſcere. Tūc magiſtratus, & damno præſidis nomine cognito, veniunt ad diuerſorij noſtri fores: claraque voce denuntiant hoſpiti noſtro, nos quos occultaret apud ſe certò certius dedere, potius quā diſcrimen proprij ſubiret capitis. Nec ille tantillum conterritus, ſalutique ſtudens eius quem in ſuam receperat fidē, quidquam de nobis fatetur: ac diebus pluſculis nec vidiſſe quidem illum hortulanum contendit. Contra commilitones ibi nec vſpiam illum deliteſcere adiurantes genium principis contendebant. Poſtremum magiſtratibus placuit, obſtinatè denegantem ſcrutinio detegere. Immiſſis itaque lictoribus ceteriſque publicis miniſteriis, angulatim cuncta ſedulò perluſtrari iubent. nec quiſquam mortalium ac ne ipſe quidem aſinus intra limen comparere nuntiatur. Tunc gliſcit violentior vtrimque ſecus cōtentio militum, pro comperto de nobis aſſeuerantium, fidemque Cæſaris idemtidem implorantium, at illius negantis, aſſidueque Deum numen obteſtantis. Qua contentione & clamoſo ſtrepitu cognito, curioſus alioquin & inquieti procacitate præditus aſinus, dum obliquata ceruice per quandam feneſtrulam quidnam ſibi vellet tumultus ille proſpicere geſtio; vnus è commilitonibus, caſu fortuito collimatis oculis ad vmbram meam, cūctos teſtatur incoram. Magnus denique continuò clamor exortus eſt: Et emenſis protinus ſcalis, iniecta manu quidam me velut captiuum detrahunt. Iamque omni ſublata contatione, ſcrupuloſius contemplantes ſingula, ciſta etiam illa reuelata, repertum productumque & oblatum magiſtratibus

miſerum hortulanum pœnas ſcilicet capite penſurũ in publicum deducunt carcerem: ſummoque riſu meum proſpectũ cauillari non deſinunt. Vnde etiam de proſpectu & vmbra aſini natum eſt frequens prouerbium.

L. APVLEI METAMORPHOSEON

LIBER DECIMVS.

DIE ſequenti meus quidem dominus hortulanus quid egerit neſcio. me tamen miles ille qui propter eximiam impotentiam pulcerrimè vapularat, ab illo præſepio nullo equidem contradicente deductum abducit: atque a ſuo contubernio, hoc enim mihi videbatur, ſarcinis propriis onuſtum, & prorſus exornatum armatumque militariter, producit ad viam. nam & galeam nitore præmicantem, & ſcutũ cæteris his longius relucens, ſic etiam lanceam longiſſimo haſtili conſpicuam, quam ſcilicet non diſciplinæ tunc quidẽ cauſa ſed propter terrendos miſeros viatores in ſummo atq; edito ſarcinarum cumulo ad inſtar exercitus ſedulò compoſuerat. Confecta campeſtri nec adeò difficili via, ad quamdã ciuitatulam peruenimus; nec in ſtabulo ſed in domo cuiuſdam decurionis deuertimus. Statimq; me commendato cuidam ſeruulo, ipſe ad præpoſitum ſuum qui mille armatorum ducatum ſuſtinebat ſollicite proficiſcitur. Poſt dies pluſculos ibidem deſignatum ſceleſtum ac nefariam facinus memini. ſed, vt vos etiam legatis, ad librum profero. Dominus ædium habebat iuuenem filium probè litteratum, atque ob id conſequenter pietate modeſtiaque præcipuum: quem tibi quoque prouenisſe cupetes, vel talem. Huius matre multo ante defuncta rurſum matrimonium ſibi reparauerat: ductaque alia filium procreauerat alium, qui iam adæque duodecimum ætatis annum ſupergreſſerat. Sed nouerca, forma magis quàm moribus in domo mariti prępollens, ſeu naturaliter impudica, ſeu fato ad extremum impulſa flagitium, oculos ad priuignum adiecit. Iam ergo lector optime ſcito te tragœdiam non fabulam legere, & a ſocco ad cothurnum aſcendere. Sed mulier illa, quamdiu primis elementis Cupido paruulus nutriebatur, imbecillis adhuc eius viribus, facile ruborem tenuem deprimens, ſilentio reſiſtebat. At vbi

complexis igne veſano totis præcordiis immodicè bacchatus Amor exæſtuabat, ſæuienti Deo iam ſuccubuit: ac languore ſimulato, vulnus animi mentitur in corporis valetudine. Iam cetera ſalutis vultuſque detrimenta & ægris & amantibus examuſſim conuenire nemo eſt qui neſciat. pallor deformis, marcentes oculi, laſſa genua, quies turbida, & ſuſpiritus cruciatus tarditate vehementior. Crederes & illam fluctuare tantum vaporibus febrium; niſi quòd & flebat. Heu Medicorum ignaræ mentes! quid venæ pulſus, quid caloris intemperantia, quid fatigatus anhelitus, & vtrinque ſecus iactatæ crebriter laterum mutuæ viciſſitudines? Dij boni! quam facilis, licet non artifici Medico cuiuis tamen docto Venereæ cupidinis comprehenſio; cũ videas aliquam ſine corporis calore flagrantem. Ergo igitur impatientia furoris altius agitata, diutinum rupit ſilentium; & ad ſe vocari præcipit filium. quod nomen in eo ipſo, ſcilicet ne ruboris admoneretur, libenter eraderet. Nec adoleſcens ægræ parentis moratus imperium, ſenili triſtitie ſtriatam gerens frontem, cubiculum petit vxoris patris, matriſq; fratris, vtcunque debitum ſiſtens obſequium. Sed illa cruciabili ſilentio diutiſſime fatigata, & vt in quodam vado dubitationis hærens, omne verbum quod præſenti ſermoni putabat aptiſſimum rurſum improbans, nutante etiam nunc pudore, vnde potiſſimum caperet exordiũ, decontatur. Atiuuenis nihil etiam tunc ſequius ſuſpicatus, ſummiſſo vultu rogat vltro præſentis cauſas ægritudinis. Tunc illa nacta ſolitudinis damnoſam occaſionem, prorumpit in audaciam: & vbertim adlacrymans, laciniaque contegens faciem, voce trepida ſic eum breuiter affatur: Cauſa omnis & origo præſentis doloris, & etiam medela ipſa & ſalus vnica mihi [vitę] tute ipſe es. Iſti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapſi præcordia, meis medullis acerrimum commouent incendium. Ergo miſerere tua cauſa pereuntis. nec te religio patris omnino deterreat. cui morituram prorſus ſeruabis vxorem. Illius enim recognoſcens imaginem in tua facie, meritò te diligo. Habes ſolitudinis plenam fiduciã, habes capax neceſſarij facinoris otium. Nam quod nemo nouit pænè non fit. Repentino malo perturbatus adoleſcẽs, quamquam tale facinus protinus exhorruiſſet, non tamen negationis intẽpeſtiua ſeueritate putauit exaſperãdũ, ſed cautę promiſſionis dilatione leniẽdũ. Ergo prolixè pollicetur vt bonũ caperet animum, refectioniq; ſe ac ſaluti redderet, impendiò

primere tantauerat noluiſſet ſuccumbere. Nec tam immanibus contenta mendaciis, addebat ſibi quoque ob detectū flagitium eumdem illum gladio comminari. Tunc infelix duplici filiorū morte percuſſus magnis ærumnarū procellis æſtuat. Nam & iuniorē incoram ſui funerari videbat; & alterum ob inceſtum parricidiumque capitis ſcilicet damnatum iri certò ſciebat. Adhoc vxoris dilectæ nimium mentitis lamentationibus, ad extremum ſobolis impellebatur odium. Vixdum pompæ funebres ſepultura filij fuerat explicata: & ſtatim ab ipſo eius rogo ſenex infelix ora ſua recentibus adhuc rigans lacrymis, trahenſque cinere ſordentem canitiem, foro ſe feſtinus immittit. Atque ibi tum fletu tum precibus, genua etiam decurionum contingens, neſcius fraudium peſſimæ mulieris, in exitium reliqui filij plenis operabatur affectibus: illum inceſtum paterno thalamo, illum parricidam fraterno exitio, & incomminata nouercæ nece ſicarium. Tanta denique miſeratione tantaque indignatione curiam, ſed & plebem mærens inflammauerat; vt remoto iudicandi tædio, & accuſationis manifeſtis probationibus, & reſponſionis meditatis ambagibus, cuncti conclamauerint: LAPIDIBVS OBRVTVM PVPLICVM MALVM PVBLICE VINDICARI. Magiſtratus interim, metu periculi proprij, ne de paruis indignationis elementis ad exitiū diſciplinę ciuitatiſque ſeditio procederet, partim decuriones deprecari, partim populareis compeſcere, vt ritè & MORE MAIORVM iudicio reddito, & vtrimq; ſecus allegationib. examinatis, ciuiliter ſententia promeretur: nec, ad inſtar barbaricæ feritatis, vel tyrannicæ impotentiæ damnaretur aliquis inauditus. & in pace placida tam dirum ſæculo proderetur exemplum. Placuit ſalubre conſilium. & illico iuſſus præco pronuntiat: PATRES INCVRIAM CONVENIRENT. Quibus protinus dignitatis iure conſueta loca reſidentibus, rurſum præconis vocatu, primus accuſator incedit. Tunc demum clamatus inducitur etiam reus: & exemplo legis Atticæ, Martiique iudicij, cauſæ patronis denuntiat præco, neque principia dicere, neque miſerationem commouere. Hæc ad iſtum modum geſta compluribus mutuò ſermocinantibus cognoui. Quibus autem verbis accuſator urſerit, quibus rebus diluerit reus, ac prorſus orationes altercationeſque neque abſens ipſe apud præſepiū ſcire, neque ad vos quæ ignoraui poſſum enuntiare: ſed quæ

planè comperi, ad iſtas litteras proferam. Simul enim finita eſt dicentium contentio; veritatem criminum fidemq; probationibus certis inſtrui, nec ſuſpicionibus tantam conie-cturam permitti placuit: atque illum potiſſimum ſeruum qui ſolus hæc ita geſta eſſe ſcire diceretur, ſiſti modis omnibus oportere. Nec tantillum cruciatius ille, vel Fortuna tam magni iudicij, vel confertæ conſpectu curiæ, vel certè noxia conſcientia ſua deterritus, quæ ipſe finxerat quaſi vera adſeuerare atque adſerere incipit. Quòd ſe vocaſſet indignatus faſtidio nouercæ iuuenis; quòd vlciſcens iniuriam, filij eius mandauerat necem; quòd promiſſet grande ſilentij præmium; quòd recuſanti mortem ſit comminatus; quòd venenum ſua manu temperatum dandũ fratri reddiderit; quòd ad criminis probationem reſeruatum poculum neglexiſſe ſuſpicatus ſua poſtremum manu porrexerit puero. Hæc eximia enim ad veritatis imaginem verberone illo ſimulata trepidatione perferente, finitum eſt iudicium. Nec quiſquam decurionum tam æquus remanſerat iuueni, quin eum euidenter noxæ compertum inſui culleo pronuntiaret. Cum iam ſententiæ pares, cunctorum ſtilis ad vnum ſermonem congruentibus, ex more perpetuo in vrnam æneam deberēt conijci: quo ſemel conditis calculis, iam cum rei fortuna tranſacto, nihil poſtea commutari licebat; ſed mancipabatur poteſtas capitis in manum carnificis: vnus è curia ſenior, præ ceteris compertæ fidei atque auctoritatis præcipuæ medicus, orificium vrnæ manu contegens, ne quis mitteret calculum temerè hoc ad ordinem pertulit: Quod ætatis ſum vobis approbatus, me vixiſſe gaudeo. nec patiar, falſis criminibus petito reo, manifeſtum homicidium perpetrari: nec vos qui iureiurando adſtricti iudicatis, inductos ſeruuli mendacio peierare. ipſe non poſſum calcata numinum religione conſcientiam meam fallens perperam pronuntiare. Ergo vt res eſt, de me cognoſcite. Furcifer iſte venenum præſentarium comparare ſollicitus, centumque aureos ſolidos offerens pretium, mecum olim conuenerat. quod ægroto cuidam dicebat neceſſarium, qui morbi inextricabilis veterno vehementer implicatus, vitæ ſe cruciatui ſubtrahere geſtiret. At ego perſpiciens malum iſtum verberonem blaterantem, atque inconcinnè cauſificantem, certuſque aliquod moliri flagitium, potionem quidem dedi; ſed futuræ quæſtioni præcauens non ſtatim pretium quod offerebatur accepi.

accepi. Sed ne fortè aliquis, inquam, iſtorum quos offers aureorum nequam vel adulter reperiatur: in hoc ipſo ſacculo conditos eos annulo tuo prænota; donec altera die nummulario præſente comprobentur. Sic inductus, ſignauit pecuniam. quam exinde, vt iſte repræſentatus eſt iudicio, iuſſi de meis aliquem curriculò taberna promptam afferre. & en ecce, prolatam coram exhibeo. videat, & ſuum ſigillum recognoſcat. Nam quemadmodum eius veneni frater inſimulari poteſt quod iſte comparauerit? Ingens exinde verberonem corripit trepidatio, & in vicem humani coloris ſuccedit pallor infernus; perque vniuerſa membra frigidus ſudor emanabat. Tunc pedes incertis alternationibus commouere: modò hanc modò illam partem ſcalpere capitis: & ore ſemiclauſo balbutiens neſcio quas affanias effutire; vt eum nemo prorſus à culpa vacuum meritò crederet. Sed reualeſcente rurſus aſtutia, conſtantiſſimè negare & arceſſere mendacij medicum non deſinit. Qui præter iudicij religionem, cum fidem ſuam coràm lacerari videret; multiplicato ſtudio verberonem illum contendit redarguere: donec iuſſu magiſtratuum miniſteria publica, contrectatis nequiſſimi ſerui manibus, annulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſacculi conferunt. quæ comparatio præcedentem roborauit ſuſpicionem. Nec rota vel eculeus, more Græcorum, tormentis eius apparata iam deerant. ſed obfirmatus mira præſumptione, nullis verberibus ac ne ipſo quidem ſuccubuit igni. Tunc medicus. Non patiar, inquit, hercules, non patiar, vel contra fas de innocente iſto iuuene ſupplicium vos ſumere; vel hunc ludificato noſtro iudicio pœnam noxij facinoris euadere. Dabo enim rei præſentis euidens argumentum. Nam cum venenum peremptorium comparare peſſimus iſte geſtiret, nec meæ ſectæ crederem conuenire cauſas vlli præbere mortis; nec exitio ſed ſaluti hominum medicinā quæſitam eſſe didiciſſem: verens ne ſi daturum me negaſſem intempeſtiua repulſa viam ſceleri ſubminiſtrarem: & ab alio quopiā exitiabilem mercatus hic potionem, vel poſtremùm gladio vel quovis telo nefas inchoatū perficeret; dedi non venenum, ſed ſomniferū mandragorę illud grauedinis compertæ famoſum & morti ſimillimi ſoporis efficax. Nec mirum, deſperatiſſimum iſtum latronē certum extremæ pœnæ quæ MORE MAIORVM in eum competit, cruciatus

iſtos vt leniores facilè tolerare. Sed ſi verè puer meis temperatam manibus ſumpſit potionem ; viuit ; & quieſcit, & dormit : & protinus marcido ſopore diſcuſſo remeabit ad diem lucidam. quod ſi verè peremptus eſt, ſi [verè] morte præuentus eſt ; quæratis licet cauſas mortis eius alias. Ad iſtum modum ſeniore adorante, placuit. & itur confeſtim magna cum feſtinatione ad illud ſepulcrum quo corpus pueri depoſitum iacebat. Nemo de curia, de optimatibus nemo, ac ne de ipſo quidem populo quiſquam qui non illuc curioſè confluxerit. Ecce pater ſuis ipſe manibus cooperculo capuli remoto, commodum diſcuſſo mortifero ſopore, ſurgentem poſtliminio mortis deprehendit filium : eumq; cõplexus artiſſimè, verbis impar præſenti gaudio, producit ad populum, atque vt erat adhuc feralibus amiculis inſtrictus atque obditus, deportatur ad iudiciũ puer. Iamq; liquido ſerui nequiſſimi, atque mulieris nequioris patefactis ſceleribus, procedit in mediũ nuda veritas. & nouercæ quidẽ perpetuũ indicitur exilium; ſeruus verò patibulo ſuffigitur: & omniũ cõſenſu bono medico ſinuntur aurei opportuni ſomnij pretium. Et illius quidem ſenis famoſa atque fabuloſa fortuna, prouidentiæ diuinæ condignum accepit exitum : qui momento modico, immo puncto exiguo poſt orbitatis periculum, aduleſcentium duorum pater repentè factus eſt. At ego tunc temporis talibus fatorum fluctibus volutabar. miles ille qui me nullo vendente comparauerat, & ſine pretio ſuum fecerat, tribuni ſui præcepto debitum ſuſtinens obſequium, litteras ad magnum ſcriptas Principem Romam verſus perlaturus, vicinis me quibuſdam duobus ſeruis fratribus vndecim denariis vendidit. His erat diues admodum dominus. at illorum alter piſtor dulciarius, qui panes & mellita concinnabat edulia ; alter coquus qui ſapidiſſimis intrimentis ſuccuum pulmenta condita, vapore mollibat, vnico illi contubernio communem vitam ſuſtinebant, meque ad vaſa illa complura geſtanda præſtinarant, quæ, dominis regiones pluſculas pererrantibus, variis vſibus erant neceſſaria. Adſciſcor itaque inter duos illos fratres tertius contubernalis : haud vllo tempore tam benivolam fortunam expertus. Nam veſpera, poſt opiparas cænas earumque ſplendidiſſimos apparatus, multas numero partes in cellulam ſuã mei ſolebãt deportare domini : ille porcorum, pullorum, piſcium, & eiuſcemodi pulmentorum largiſſimas reliquias: hic

panis

panis cruſtula, lucunculos, hamos, laterculos, & complura ſcitamenta mellita. Qui cum ſe refecturi, clauſa cellula balneas petiſſent; oblatis ego diuinitus dapibus affatim ſaginabar. Nec enim tam ſtultus eram tamque verè aſinus, vt dulciſſimis illis relictis cibis cœnarem aſperrimum fœnum. Et diu quidem pulcerrimè mihi furatrinæ procedebat artificiũ: quippe adhuc timidè & ſatis parcè ſubripienti de tam multis pauciora nec illis fraudes vllas in aſino ſuſpicantibus. At vbi fiducia latendi pleniore capta partes opimas quaſque deuorabam, & rancidiora ſeligens abliguribam dulcia; ſuſpicio non exilis fratrum pupugit animos. Et quamquam de me nihil etiam tunc tale crederent: tamen quotidiani damni ſtudioſe veſtigabant reum. illi verò poſtremò, etiam mutuò ſeſe rapinæ turpiſſimæ criminabantur. Iamque curam diligentiorem, & acriorem cuſtodelam, & dinumerationem adhibebant partium. Tandem denique rupta verecundia ſic alter alterum compellat: At iſtud iam neque æquum ac ne humanũ, [fidem minuere] quidem quotidie te partes electiores ſurripere: atque iis diuenditis, peculium latenter augere, de reliquis æquam vindicare diuiſionem. Si tibi denique ſocietas iſta diſplicet, poſſumus omnia quidem cetera fratres manere, ab iſto tamen nexu communionis diſcedere. Nam video in immenſum damni procedentem querelam, nutrire nobis immanem diſcordiam. Subiicit alius: Laudo iſtam tuam mehercules & ipſe conſtantiã, quod quotidie furatis clanculo partibus præueniſti querimoniam, quã diutiſſimè ſuſtinẽs tacitus ingemiſcebam; ne viderer rapinæ ſordidæ meum fratrẽ arguere. Sed bene, quòd vtrimq; ſecus ſermone prolato iacturæ remedium quæritur; ne ſilentio procedens ſimultas, Eteocleas nobis contentiones pariat. His & ſimilibus altercati conuiciis, deierant vtrique, nullam ſe prorſus fraudem, nullam denique ſurreptionem factitaſſe: ſed planè debere cunctis artibus communis diſpendij latronem inquiri. Nam neque aſinum qui ſolus intereſſet talibus cibis affici poſſe: & tamen quotidie partes electibiles comparere nuſquam: nec vtique cellulam ſuam tam immanes inuolare muſcas vt olim Harpyiæ fuere, quæ diripiebãt Phineias dapes. Interea liberalibus cœnis inescatus, & humanis affatim cibis ſaginatus, corpus obeſa pinguitie compleueram; corium aruina ſucculenta molliueram; pilum liberali nitore nutriueram. Sed iſte corporis mei decor, pudo-

ripeperit grande dedecus. Inſolita namque tergoris vaſtitate commoti, fœnum prorſus intactum quotidie remanere cernentes, iam totos ad me dirigunt animos. Et horâ conſueta velut balneas petituri, clauſis ex more foribus, per quamdam modicam cauernam rimantur me paſſim expoſitis epulis inhærentem. Nec vlla cura iam damni ſui habita, mirati monſtruoſas aſini delicias, riſu maximo dirumpuntur, vocatoque vno & altero ac deinde pluribus conſeruis, demonſtrant infandam memoratu hebetis iumenti gulam. Tantus denique ac tam liberalis cachinnus cunctos inuaſerat, vt ad aures quoque prætereūtis perueniret domini. Sciſcitatus denique quid bonum rideret familia: cognito quod res erat, ipſe quoq; per idem proſpiciens foramen, delectatur eximiè. ac dein riſu ipſe quoq; latiſſimo, aduſque inteſtinorum dolorem redactus, iam patefacto cubiculo proximè conſiſtens, coràm arbitratur. Nam & ego tandem ex aliqua parte mollius mihi renidentis Fortunæ contemplatus faciem, gaudio præſentium fiduciam mihi ſubminiſtrante, nec tantillum commotus, ſecurus eſitabam: quoad nouitate ſpectaculi lætus dominus ædium, duci me iuſſit; immò verò ſuis etiam ipſe manibus ad triclinium perduxit: menſaq; poſita, omne genus edulium ſolidorum & illibata fercula iuſſit apponi. At ego, quamquam iam bellulè ſuffarcinatus, gratioſum commendatioremq; me tum ei facere cupiens, eſurienter exhibitas eſcas appetebam. Nam & quidquid potiſſimum abhorreret aſinus excogitantes ſcrupuloſè, ad explorandam manſuetudinem id offerebant mihi: carnes laſere infectas, altilia pipere inſperſa, piſces exotico iure perfuſos. Interim conuiuium ſummo riſu perſonabat. Quidam deniq; præſens ſcurrula, Date, inquit, ſodali huic quippiam meri. Quòd dictum dominus ſecutus: Non adeò, reſpondit, abſurdè locutus es furcifer. valde enim fieri poteſt, vt contubernalis noſter poculum quoq; mulſi libenter appetat. Et, Heus ait puer, lautū diligenter ecce illum aureum cantharum mulſo [& multo] contēpera, & offer paraſito meo: ſimul, quòd ei præbiberim commoneto. Ingens exin oborta eſt epulonum expectatio. Nec vlla tamen ego ratiōne cōterritus, otioſe ac ſatis genialiter contorta in modum linguæ poſtrema labia, grandiſſimū illum calicem vno hauſtu perhauſi. Clamor exurgit conſona voce cunctorum ſalute me proſequentium. Magno denique delibutus gaudio dominus, vocatis ſeruis ſuis emptoribus

meis

meis iubet quadruplũ reſtitui pretium. meq; cuidã acceptiſſimo liberto ſuo, & ſatis peculiato, magna præfatus diligentia tradidit. qui me ſatis humanè ſatiſque comiter nutriebat: &, quo ſe patrono commendatiorem faceret, ſtudioſiſſimè voluptates eius per meas argutias inſtruebat. Et primùm me quidem menſam accumbere ſuffixo cubito, dein alluctari & etiam ſaltare ſublatis primoribus pedibus perdocuit: quodq; eſſet apprimè mirabile, verbis nutum commodare, vt quod vellem relato, quod nollem deiecto capite monſtrarem, ſitienſque, pocillatore reſpecto, ciliis alterna conniuens bibere flagitarem. Atque hæc omnia perfacile obediebam: quę nullo etiam mõſtrante ſcilicet facerem. Sed verebar ne ſi forte ſine magiſtro humano ritu [hoc] ederem; pleriq; rati ſcæuum præſagium portendere, velut monſtrum portentumq; me obtruncatum vulturibus opimum pabulum redderent. Iamque rumor publicè crebuerat, quo conſpectum atque famigerabilem meis miris artibus effeceram dominum: Hic eſt qui ſodalem conuiuamq; poſſidet luctantem aſinum, ſaltantem aſinum, iocantem aſinum, voces humanas intelligentem aſinum, ſenſum nutibus exprimentem aſinũ. Sed prius eſt, vt vobis quod initio facere debueram vel nunc ſaltem referam, quis iſte vel vnde fuerit Thyaſus. (hoc enim nomine meus nũcupabatur dominus.) Orrũdus patria Corintho, quę caput eſt totius Achaiæ prouinciæ, vt eius proſapia atque dignitas poſtulabat, gradatim permenſis honoribus, quinquẽnali magiſtratui fuerat deſtinatus: &, vt ſplendori capeſſendorum reſponderet faſcium, munus gladiatorium triduanis ſpectaculis pollicitus, latius munificẽtiam ſuam porrigebat. Denique gloriæ publicæ ſtudio tunc Theſſaliam etiam acceſſerat, nobiliſſimas feras & famoſos inde gladiatores comparaturus. Iamque ex arbitrio diſpoſitis coemptiſque omnibus, domuitionem parabat. ſpretis luculentis illis ſuis vehiculis, ac poſthabitis decoris rhedarum carpentis, quæ partim contecta, partim reuelata fruſtra nouiſſimis trahebantur conſequiis: equis etiam Theſſalicis, & aliis iumentis Gallicanis, quibus generoſa ſoboles perhibet pretioſam dignitatem: me phaleris aureis, & fucatis ephippiis, & purpureis tapetis, & frenis argenteis, & pictilibus baltheis, & tintinnabulis perargutis exornatum, ipſe reſidens amantiſſimè nonnumquam comiſſimis affatur ſermonibus. Atque inter alia pleraque ſummè ſe delectari profitebatur, quòd habe[illegible]t in

me ſimul & conuiuam & vectorem. At vbi partim terreſtri partim maritimo itinere confecto Corinthum acceſſimus, magnæ ciuium turbæ confluebant: vt mihi videbatur non tantum Thyaſi dantes honori, quàm mei conſpectus cupiẽtes. Nam tanta ibidem etiam de me fama peruaſerat; vt non mediocri quæſtui præpoſito illi meo fuerim. Qui cum multos videret nimio fauore luſus meos ſpectare geſtientes, obſerata fore, atque ſingulis eorum ſeorſus admiſſis, ſtipes acceptans non paruas, ſummulas diurnas corradere conſueuerat. Fuit in illo conuenticulo matrona quædam pollens & opulens: quæ more ceterorum viſum meum mercata, ac dehinc multiformibus ludicris delectata, per admirationem aſſiduam paulatim in admirabilem mei cupidinem incidit: nec vllam veſanæ libidini medelã capiens, ad inſtar aſinariæ Paſiphaes cõplexus meos ardenter expectabat. grandi deniq; præmio cum altore meo depacta eſt noctis vnius concubitum. At ille nequam, vt poſſet de me ſuaue prouenire, lucro ſuo tantum contentus, annuit. Iam denique cœnati è triclinio domini deceſſeramus: & dudum præſtolantem cubiculo meo matronam offendimus. Dij boni! qualis ille quamque præclarus apparatus! Quatuor eunuchi confeſtim puluillis compluribus ventosè tumentibus pluma delicata terreſtre nobis cubitum præſtruunt: ſed & ſtragula veſte auro murice Tyrio depicta probè conſternunt: ac deſuper breuibus admodum ſed ſatis copioſis puluillis, alijs nimis modicis, quis maxillas & ceruices delicatæ mulieres ſuffulcire conſuerunt, ſuperſtruunt. nec dominæ voluptates diutina ſua præſentia morati, clauſis cubiculi foribus, faceſſunt. At intus cerei præclara micantes luce, nocturnas nobis tenebras inalbabant. Tunc ipſa cuncto prorſus ſpoliata tegmine, tænia quoque, qua decoras deuinxerat papillas, lumen propter adſiſtens, de ſtagneo vaſculo multo ſeſe perungit oleo balſamo, meque indidem largiſſimè perfricat: ſed multo tãto impenſius crura etiam nareſque perfundit meas. Tunc exoſculata preſſulè, non qualia in lupanari ſolent baſiola iactari, vel meretricum poſcinummia, vel aduentorum negotium nummia, ſed pura atque ſincera inſtruit. & blandiſſimos affatus: Amo & Cupio, & Te ſolum diligo, &, Sine te iam viuere nequeo & cetera: quis mulieres & alios inducunt & ſuas teſtantur affectiones. capiſtroque me prehenſum, more quo didiceram reclinat facilè. quippe cum nil noui nihilque

difficile

difficile facturus mihi viderer; præſertim poſt tantum temporis tam formoſæ mulieris cupientis amplexus obitutus. Nam & vino pulcerrimo atque copioſo memet madefeceram; & vnguēto fragrantiſſimo proluuium libidinis ſuſcitāram. Sed angebar plane, non exili metu reputans quemadmodum tantis tamque magnis cruribus poſſem delicatam matronam inſcendere: vel tam lucida tamq; tenera & lacte ac melle confecta membra duris vngulis cōplecti: labiaſq; modicas ambroſio rore purpurantes tam amplo ore tamq; enormi & ſaxeis dentibus deformis ſauiari: nouiſſime quo pacto quamquam ex vnguiculis perpruriſcens mulier tam vaſtum genitale ſuſciperet. Heu me qui dirupta nobili femina beſtiis obiectus munus inſtructurus ſim mei domini! Molles interdum voculas, & aſſidua ſauia, & dulces gannitus commorſicantibus oculis iterabat illa. Et in ſumma, Teneo te, inquit, teneo meum palumbulum, meum paſſerem. Et cum dicto vacuas fuiſſe cogitationes meas ineptumque monſtrat metum. artiſſime namque complexatum me totum prorſus ſed totum recepit. Illa vero, quotiens ei parcens nates recellebā, accedens totiens niſu rabido, & ſpinam prehendens meam appliciore nexu inhærebat: vt hercules etiam deeſſe mihi aliquid ad ſupplendam eius libidinem crederem; nec Minotauri matrem fruſtra delectatam putarem adultero mugiente. Iamque operoſa & peruigili nocte tranſacta, vitata lucis conſcientia, faceſſit mulier, condicto pari noctis futuræ pretio. Nec grauate magiſter meus voluptates ex eius arbitrio largiebatur, partim mercedes ampliſſimas acceptando, partim nouum ſpectaculum domino præparando. Incontanter ei denique libidinis noſtræ totam detegit ſcenam. At ille, liberto magnifice munerato, deſtinat me ſpectaculo publico. Et quoniam neq; egregia illa vxor mea propter dignitatem, neque prorſus vlla alia inueniri poterat; grandi præmio vilis anquiritur aliqua, ſententia præſidis beſtiis addicta: quæ mecum incoram publicam populi caueam frequentaret. eius pæne talem cognoueram fabulam. Maritum habuit, cuius pater peregre proficiſcens mandauit vxori ſuæ, matri eiuſdem iuuenis, quod enim ſarcina prægnationis oneratā eam relinquebat: vt ſi ſexus ſequioris edidiſſet fœtum; protinus quod eſſet editum necaretur. At illa per abſentiam mariti, natam inſita matri pietate præuenta, deſciuit ab obſequio mariti: eamque prodidit vicinis alumnandam. Regreſſoque

iam matito natam necatamque puellam nuntiabat. Sed vbi flos ætatis nuptialem virgini diem flagitabat, nec ignaro marito dotare filiam pro natalibus quibat; quod ſolum potuit, filio ſuo tacitum ſecretum apetuit. Nam & oppido verebatur nequo caſu caloris iuuenilis impetu lapſus, neſcius neſciam ſotorem incurreret. Sed pietatis ſpectatæ iuuenis, & matris obſequium & ſororis officium religioſe diſpenſat. & arcanis domus venetabilis ſilentii cuſtodi tradidit; plebiam facietenus prætendens humanitatē. Sic neceſſarium ſanguinis ſui munus aggreditur, vt deſolata vicinam puellā patentumque præſidio viduatam, domus ſuæ tutela teceptaret, ac mox attiſſimo, multumq; ſibi dilecto contubernali, largitus de proptio dotem liberaliſſime, traderet. Sed hæc bene atq; optimē plenaque cum ſanctimonia diſpoſita, fetalem Fortunæ nutum latere non potuerunt. cuius inſtinctu, domum iuuenis protinus ſe direxit ſcæua riualitas. Et illico hæc eadem vxot eius quæ nunc beſtiis propter hæc ipſa fuerat addicta, cœpit puellam velut æmulam tori, ſuccubamque, primo ſuſpicari: dehinc deteſtari, dehinc crudeliſſimis laqueis mortis inſidiati. Tale denique comminiſcitur facinus. Annulo mariti ſurrepto rus profecta, mittit quendam ſeruulum ſibi quidem fidelem, ſed de ipſa Fide peſſime merentem, qui puellæ nuntiaret quod eam iuuenis profectus ad villulā vocaret ad ſeſe: addito, vt ſola & ſine vllo comite quammaturiſſime perueniret. Et ne qua forte naſceretur veniendi cōtatio; tradit annulum marito ſubtractum, qui monſtratus fidem verbis adſtipularetur. At illa mandato fratris obſequēs, hæc enim ſola ſciebat, reſpecto etiam ſigno eius quod offerebatur, gnauiter vt præceptum fuerat incomitata feſtinat. Sed vbi fraudis extremæ lapſa decipula laqueos inſidiarum acceſſit; tunc illa vxor egregia, ſororem mariti, libidinoſæ Furiæ ſtimulis efferata, primum quidem nudam flagris vltime verberat: dehinc, quod res erat, clamantem quoque quod fruſtra pellicatus indignatione bulliret, fratriſque nomen ſæpius iterantem, velut mentitam atque cuncta fingentem, titione candenti inter media femina detruſo crudeliſſime necauit. Tunc acerbæ mortis exciti nuntiis frater & maritus accurrunt: variiſque lamentationibus defletam puellam, tradunt ſepulturæ. Nec iuuenis ſororis ſuæ mortem tam miſeram & quæ minime vt par erat illata eſt æquo tolerare quiuit animo: ſed medullitus dolore commotus, acerrimæque

bilis

bilis noxio furore perfuſus, exin flagrantiſſimis febribus ardebat; vt ipſi quoque iam medela videretur eſſe neceſſaria. Sed vxor qua iampridem nomen vxoris cum fide perdiderat, medicum conuenit quemdam notæ perfidiæ, qui iam multarum palmarum ſpectatus præliis, magna dextræ ſuæ trophæa numerabat. eique protinus quinquaginta promittit ſeſtertia: vt ille quidem momentarium venenum venderet: illa autem emeret mariti ſui mortem. Quo confecto, ſimulatur neceſſaria præcordiis leniendis bilique ſubtrahendæ illa prænobilis potio, quam ſacram doctiores nominant: ſed in eius vice ſubditur alia, Proſerpinæ ſacra ſaluti. Iamque præſenti familia & nonnullis amicis & affinibus, ægroto medicus poculum probe temperatum manu ſua porrigebat. Sed audax illa mulier, vt ſimul & conſcium ſceleris amoliretur, & quam deſponderat pecuniam lucraretur, coram detento calice: Non prius, inquit, medicorum optime, non prius cariſſimo mihi marito trades iſtam potionem quam de ea bonam partem hauſeris ipſe. Vnde enim ſcio, an noxium in ea lateat venenum? quæ res vtique te tam prudentem tamque doctum virum nequaquã offendit, ſi religioſa vxor, circa ſalutem mariti ſolicita, neceſſariam affero pietatem. Qua mira deſperatione truculentæ feminæ repente perturbatus medicus, excuſſuſque toto conſilio, & ob anguſtiam temporis ſpatio cogitandi priuatus, antequam trepidatione aliqua vel contatione ipſa daret malæ conſcientiæ ſuſpicionem; indidem de potione guſtauit ampliter. Quam fidem ſecutus adoleſcens, etiam ſumpto calice quod offerebatur hauſit. Ad iſtum modum præſenti tranſacto negotio, medicus quã celerrime domum remeabat, ſalutifera potione peſtem præcedentis veneni feſtinãs extinguere. Nec eum obſtinatione ſacrilega, qua ſemel cœperat, truculenta mulier vngue latius à ſe diſcedere paſſa eſt: Priuſquam, inquit, digeſta potione, medicinæ euentus probatus appareat. Sed ægre, precibus & obſtinationibus eius multum ac diu fatigata, tandem abire conceſſit. Interea perniciem cæcam totis viſceribus furentem medullæ penitus attraxerant. multum denique ſaucius, & grauedine ſomnolenta iam demerſus, domum peruadit ægerrime. Vixque enarratis cunctis, ad vxorem mandat, vt ſaltem promiſſam mercedem mortis geminatæ depoſceret. Sic eliſus violenter ſpectatiſſimus medicus, effudit ſpiritum. Nec ille tamen iuuenis diutius vitam tenuerat; ſed

inter fictas mentitaſque lacrymas vxoris pari caſu mortis fuerat extinctus. Iamque eo ſepulto, paucis interiectis diebus, quis feralia mortuis litantur obſequia, medici vxor pretium geminæ mortis petens aderat. Sed mulier vſquequaque ſuæ ſimilis fidei ſupprimens faciem, prætendens imaginem, blandicule reſpondit: & omnia prolixe accumulateque pollicetur, & ſtatutum præmium ſine mora ſe reddituram conſtituit; modo pauxillum de ea potione largiri ſibi vellet ob incœpti negotii perſecutionem. Quod, pluribus laqueis fraudium peſſimarum vxor inducta medici, facile conſentit, & quo ſe gratiorem locupleti feminæ faceret, properiter domo petita, totam prorſus veneni pyxidem mulieri tradidit. Quæ grandem ſcelerum nacta materiam, longe lateque cruentas ſuas manus porrigit. Habebat filiam, paruulam de marito quem nuper necauerat. Huic infantulæ quod leges neceſſariam patris ſucceſſionem deferrent ſuſtinebat ægerrime: inhianſque toto filiæ patrimonio, imminebat & capiti. Ergo certa, defunctorum liberorum matres ſceleratas hereditates excipere. talem parentem præbuit qualem exhibuerat vxorem. prandioque commento pro tempore, & vxorem medici ſimul & ſuam filiam veneno eodem percutit. Sed paruulæ quidem tenuem ſpiritum & delicata ac tenera præcordia conficit protinus virus infeſtum. at vxor medici, dum noxiis ambagibus pulmones eius pererrat tempeſtas deteſtabilis potionis; primum ſuſpicata quod res erat, mox vrgente ſpiritu iam certo certior, contendit ad ipſius præſidis domum: magnoque fidem eius proteſtata clamore, & populi concitato tumultu, vtpote tam immania detectura flagitia, efficit ſtatim ſibi ſimul & domus & aures præſidis patefierent. Iamque ab ipſo exordio crudeliſſimæ mulieris cunctis atrocitatibus diligenter expoſitis, repente mentis nubilo turbine correpta, ſemihiantes adhuc compreſſit labias: & attritu dentium longo ſtridore reddito, ante ipſos præſidis pedes exanimis corruit. Nec ille, vir alioquin exercitus, multiforme facinus exectatæ veneficæ dilatione languida paſſus marceſcere. confeſtim cubiculariis mulieris attractis, vi tormentorum veritatem eruit: atq; illam, minus quidem quam merebatur, ſed quod dignus cruciatus alius excogitari non poterat, certe beſtiis obiiciendam pronuntiauit. Talis mulieris publicitus matrimonium confarreaturus, ingentique angore oppido ſuſpenſus, exſpectabam diem muneris: ſępius quidem

quidem

quidem mortem mihi mea volens manu conſciſcere, priuſquam ſceleroſæ mulieris contagio macularer, vel infamia publici ſpectaculi depudeſcerem. Sed priuatus humana manu, priuatus digitis, vngula rotunda atque mutila gladium ſtringere nequaquam poteram. Plane tenui ſpecula ſolabar clades vltimas; quod ver in ipſo ortu iam gemmulis floridis cuncta depingeret, & iam purpureo nitore prata veſtiret: & commodum dirupto ſpineo tegmine ſpirantes cinnameos odores promicarent roſæ, quæ me priori meo Lucio redderent. Dies ecce muneri deſtinatus aderat. ad conſeptum caueæ proſequente populo pompatico fauore deducor. Ac dum ludicris ſcenicorum choreis primitiæ ſpectaculi dedicantur; tantiſper ante portam conſtitutus pabulum lætiſſimi graminis, quod in ipſo germinabat aditu libens affectabam: ſubinde curioſos oculos patente porta, ſpectaculi proſpectu gratiſſimo reficiens. Nam puelli puellæque virenti florentes ætatula, forma conſpicui, veſte nitidi, inceſſu geſtuoſi, Græcanicam ſaltãtes pyrrhicam, diſpoſitis ordinationibus decoros ambitus inerrabant nunc in orbe rotatim flexuoſi, nunc in obliquam ſeriem connexi; & in quadratum patorem cuneati, & in cateruæ diſcidium ſeparati. At vbi diſcurſus reciproci multimodas ambages tubæ terminalis cantus explicuit; aulæo ſubducto & complicitis ſipariis, [Paridis] ſcena diſponitur. Erat mons ligneus ad inſtar inclyti montis illius quem vates Homerus Idæum cecinit ſublimi inſtructus fabrica, conſitus viretis & viuis arboribus ſummo cacumine, de manibus fabri fonte manante, fluuialis aquas eliquans. Capellæ pauculæ tondebant herbulas. & in modum Paridis Phrygii paſtoris barbaricis amiculis humeris defluentibus pulcre induſiatus aduleſcens, aurea tyara contecto capite, pecuarium ſimulabat magiſterium. Adeſt luculentus puer nudus, niſi quod ephebica chlamyda ſiniſtrum tegebat humerum: flauis crinibus vſquequaque conſpicuus: & inter comas eius aureæ pinnulæ cognatione ſimili ſociatæ prominebant, quem caduceum & virgula Mercurium indicabant. Is ſaltatorie procurrens, malumque bracteis inauratum dextera gerens, ei qui Paris videbatur porrigit: quid mandaret Iupiter, nutu ſignificans. protinus gradum ſcitule referens è conſpectu faceſſit. Inſequitur puella vultu honeſta, in deæ Iunonis ſpeciem ſimilis. nam & caput ſtringebat diadema candida. ferebat & ſceptrum. Irrupit alia, quam putares Mineruam,

neruam, caput contecta fulgenti galea, & oleaginea corona tegebatur ipſa galea. clypeum attollens, & haſtam quatiens, & qualis illa cum pugnat. Super has introceſſit alia viſendo decore præpollens, gratia coloris ambroſei deſignans Venerem: qualis fuit Venus cum fuit virgo, nudo & intecto corpore perfectam formoſitatem profeſſa; niſi quod tenui pallio bombycino inumbrabat ſpectabilem pubem. quam quidem laciniam curioſulus ventus ſatis amanter nunc laſciuiens reflabat; vt dimota, pateret flos ætatulæ: nunc luxurians aſpirabat; vt adhærens preſſule, membrorum voluptatem graphice liciniaret. Ipſe autem color Deæ diuerſus in ſpeciem: corpus candidum, quod cælo demeat; cærulum, quod mari remeat. Iam ſingulas virgines, quæ Deæ putabãtur, ſui obibant comites. Iunonem quidē Caſtor & Pollux, quorum capita caſſides obatæ ſtellarum apicibus inſignes contegebant. ſed & iſti Caſtores erant ſcenici pueri. Hæc pu[e]lla; varios modulos laſciua concinente tibia, procedens quieta & inaffectata geſticulatione, nutibus honeſtis paſtori pollicetur, ſi ſibi præmium decoris addixiſſet, & ſeſe regnū totius Aſiæ tributuram. At illam quam cultus armorum Mineruam fecerat, duo pueri muniebant, præliaris deæ comites armigeri, Terror & Metus, nudis inſultantes gladiis. at pone tergum tibicen Dorium canebat bellicoſum: & permiſcens bombis grauibus tinnitus acutos, in modū tubæ, ſaltationis agilis vigorē ſuſcitabat. Hæc inquieto capite, & oculis inſpectu minacibus, citato & intorto genere geſticulationis alacer demonſtrabat Paridi, ſi ſibi formæ victoriam tradidiſſet; fortem tropæiſque bellorum inclutum ſuis adminiculis futurum. Venus ecce cum magno fauore caueæ, in ipſo meditullio ſcenæ, circumfuſo populo lætiſſimorum paruulorum, dulce ſubridens, cōſtitit amœne. Illos teretes & lacteos puellos diceres tu Cupidines, [& Cupidines] veros, de cælo vel mari commodum inuolaſſe. nam & pinnulis & ſagittulis & habitu cætero formæ præclaræ congruebant: & velut nuptiales epulas obituræ, dominæ coruſcis prælucebãt facibus. Et influunt innuptarum puellarum decoræ ſoboles. hinc Gratiæ gratiſſimæ: inde Horæ pulcerrimæ. quæ iaculis floris ſerti & ſoluti Deam ſuam propitiantes, ſcitiſſimū conſtruxerant chorum, dominæ voluptatum veris dono blandientes. Iam tibiæ multiforabiles cantus Lydios dulciter conſonant. quibus ſpectatorū pectora ſuaue mulcentibus, longe

ſuauior

ſuauior Venus placide commoueri, contantiq; lente veſtigio & leuiter [per] fluctuantes pinnulas, & ſenſim annutante capite cœpit incedere, mollique tibiarum ſono delicatis reſpondere geſtibus: & nunc mite conniuentibus nunc acre comminantibus geſtire pupillis: & nonnunquam ſaltare ſolis oculis. Hæc vt primum ante iudicis conſpectum facta eſt, niſu brachiorum polliceri videbatur, ſi fuiſſet Deabus cæteris antelata; daturam ſe nuptam Paridi forma præcipuam ſuique conſimilem. Tunc animo volenti Phrygius iuuenis malum quod tenebat aureũ velut victoriæ calculum puellæ tradidit. Quid ergo miramini viliſſima capita, immo forenſia pecora, immo vero togati vulturii, ſi toti nunc iudices ſententias ſuas pretio nundinantur? cum rerum exordio inter Deos & homines agitatum iudiciũ corruperit gratia: & originalem ſententiam magni Iouis cõſiliis electus iudex, ruſticanus & opilio, lucro libidinis vendiderit, cum totius etiam ſuæ ſtirpis exitio? Sic hercules & aliud ſequius iudiciũ inter inclytos Achiuorũ duces celebratũ: vel cum falſis inſimulationibus eruditione doctrinaque prepollens Palamedes proditionis damnatur, vel virtute Martia præporenti præfertur Vlyſſes mendicus Aiaci maximo. Quale autem & illud iudicium apud legiferos Athenienſes, & catos illos & omnis ſcientiæ magiſtros? Nonne diuinæ prudentiæ ſenex quem ſapientia prætulit cunctis mortalibus deus Delphicus, fraude & inuidia nequiſſimæ factionis circumuentus, velut corruptor adoleſcentiæ, quam frenis coercebat, herbæ peſtilentis ſucco noxio peremptus eſt, relinquens ciuibus ignominię perpetuæ maculam? cum nunc etiam egregii Philoſophi ſectam eius ſanctiſſimã præoptent, & ſummo beatitudinis ſtudio iurent in ipſius nomen. Sed ne quis indignationis meæ reprehendat impetũ, ſecum ſic reputans: Ecce nunc patiemur philoſophantem nobis aſinum? rurſus, vnde diſceſſi, reuertar ad fabulam. Poſtquam finitum eſt illud Paridis iudicium; Iuno quidem cum Minerua triſtes, & iratis ſimiles è ſcena redeunt, indignationẽ repulſæ geſtibus profeſſæ: Venus vero gaudens & hilaris, lætitiam ſuam ſaltando toto cum choro profeſſa eſt. Tunc de ſummo montis cacumine per quandam latentem fiſtulam in excelſum prorumpit vino crocus diluta: ſparſimque defluens paſcentis circa capellas odoro perpluit imbre; donec in meliorem maculatæ ſpeciem, canitiem propriam luteo colore mutarent. Iamque

tota ſuaue fragrante cauea, montē illum ligneum terræ vorago decepit. Ecce quidam miles per mediam plateam dirigit curſum, petiturus iam populo poſtulante illam de publico carcere mulierem quam dixi propter multiforme ſcelus beſtiis eſſe damnatam, meiſque præclaris nuptiis deſtinatam. Et iam, torus genialis ſcilicet noſter futurus accuratiſſime deſternebatur lectus, Indica teſtudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veſte ſerica floridus. At ego præter pudorem obeundi publice concubitus, præter contagium ſceleſtæ pollutæque feminæ, metu etiam mortis cruciabar maxime, ſic ipſe mecum reputans: Quod, in amplexu Venereo ſcilicet nobis cohærentibus quæcunque ad exitium mulieris beſtia fuiſſet immiſſa, non adeo vel prudentia ſolers vel artificio docta, vel abſtinentia frugi poſſet prouenire: vt adiacentem lateri meo laceraret mulierem; mihi vero quaſi indemnato & innoxio parceret. Ergo igitur non de pudore iam ſed de ſalute ipſa ſollicitus, dum magiſter meus lectulo probe coaptando diſtrictus inſeruit & tota familia partim miniſterio venationis occupata, partim voluptario ſpectaculo attenta, meis cogitationibus liberum tribuebatur arbitrium. nec magnopere quiſquam cuſtodiendum tam manſuetum putabat aſinum. Paulatim furtiuum pedem proferens, porta quæ proxima eſt potitus, iam curſu me celerrimo proripio ſexque totis paſſuum millibus perniciter confectis, Cenchreas peruado: quod oppidum audit quidem nobiliſſimæ coloniæ Corinthienſium; adluitur autem Aegæo & Saronico mari. vbi portus etiam, tutiſſimum nauium receptaculum, magno frequentatur populo. Vitatis ergo turbulis, & electo ſecreto littore, prope ipſas fluctuum aſpergines, in quodam molliſſimo arenæ gremio laſſum corpus porrectus refoueo. Nam & vltimam diei metam curriculum Solis deflexerat: & veſpertinæ me quieti traditum dulcis ſomnus oppreſſerat.

L. APVLEI

L. APVLEI METAMORPHOSEON

LIBER VNDECIMVS.

CIRCA primam ferme noctis vigiliam experrectus pauore ſubito; video præmicantis Lunæ candore nimio completum orbem, commodum marinis emergentem fluctibus nactuſque opacæ noctis ſilentioſa ſecreta, certus etiam ſummatem Deam præcipua maieſtate pollere, reſque prorſus humanas ipſius regi prouidentia: nec tantum pecuina & ferina, verum inanima etiam diuino eius luminis numiniſque nutu vegetari: ipſa etiam corpora terra cælo marique, nunc incrementis conſequenter augeri; nunc decrementis obſequenter imminui. Fato ſcilicet iam meis tot tantiſque cladibus ſatiato, & ſpem ſalutis licet tardam ſubminiſtrante, auguſtum ſpecimen Deæ præſentis ſtatui deprecari. Confeſtimque diſcuſſa pigra quiete, alacer exſurgo: meque protinus purificandi ſtudio marino lauacro trado: ſeptieſque ſubmerſo fluctibus capite, quod eum numerum præcipue religionibus aptiſſimum diuinus ille Pythagoras prodidit, lætus & alacer Deam præpotentem lacrymoſo vultu ſic apprecabar: REGINA cæli, ſiue tu Ceres alma frugum parens originalis, quæ repertu lætata filiæ, vetuſtæ glãdis ferino remoto pabulo, miti commonſtrato cibo, nunc Eleuſiniam glebam percolis, ſeu tu cæleſtis Venus, quæ primis rerum exordiis ſexuum diuerſitatem generato amore ſociaſti, & æterna ſobole humano genere propagato, nunc circumfluo Paphi ſacrario coleris: ſeu Phœbi ſoror, quæ partu fœtarum medelis lenientibus recreato, populos tantos educaſti, præclariſque nunc veneraris delubris Epheſi; ſeu nocturnis vlulatibus horrenda Proſerpina, triformi facie laruales impetus comprimens, terræque clauſtra cohibens, lucos diuerſos inerrans, vario cultu propitiaris: iſta luce feminea conluſtrans cuncta mœnia, & vdis ignibus nutriens læta ſemina, & Solis ambagibus diſpenſans incerta lumina: quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas eſt inuocare; tu meis iamnunc extremis ærumnis ſubſiſte, tu fortunam collapſam affirma, tu ſæuis exantlatis caſibus pauſam pacemq; tribue. ſit ſatis laborũ, ſit ſatis periculorum. Depelle

quadrupedis diram faciem. redde me conſpectui meorum; redde me meo Lucio. Ac ſi quod offenſum numē inexorabili me ſæuitia premit; mori ſaltem liceat, ſi non licet viuere. Ad iſtum modum fuſis precibus, & adſtructis miſeris lamentationibus, rurſus mihi marcentem animum in eodem illo cubili ſopor circumfuſus oppreſſit. Necdum ſatis connipſeram: & ecce pelago medio venerandos Diis etiā vultus attollens emergit diuina facies. ac dehinc paulatim toto corpore perlucidum ſimulacrum excuſſo pelago ante me conſtitiſſe viſum eſt. Eius mirandam ſpeciem ad vos etiam referre conitar; ſi tamen mihi differendi tribuerit facultatem paupertas oris humani: vel ipſum numen eius dapſilem copiam eloquutilis facundiæ ſubminiſtrauerit. Iam primum crines vberrimi prolixique & ſenſim intorti per diuina colla paſſim diſperſi, molliter defluebant. Corona multiformis, variis floribus ſublimem diſtrinxerat verticem: cuius media quidem ſuper frontem plana rotunditas in modum ſpeculi vel immo argumentum Lunæ candidum, lumen emicabat. dextra læuaque ſulcis inſurgentium viperarum cohibita, ſpicis etiam Cerealibus deſuper porrectis. multicolor, byſſo tenui pertexta: nunc albo candore lucida; nunc croceo flore lutea, nunc roſeo rubore flammida. & quæ longe longeq; etiam meum confutabat obtutū, palla nigerrima, ſplendeſcens atro nitore: quæ circumcirca remeans, & ſub dextrum latus ad humerum læuum recurrens, vmbonis vice, deiecta parte laciniæ, multiplici cōtabulatione dependula, ad vltimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuabat. Per intextam extremitatē, & in ipſa eius planitie, ſtellæ diſperſæ coruſcabant: earumq; media ſemeſtris Luna flāmeos ſpirabat ignes. Quaqua tamen inſignis illius pallæ perfluebat ambitus, indiuiduo nexu corona totis floribus, totiſque conſtructa pomis adhærebat. Iam geſtamina longe diuerſa. nam dextera quidem ferebat æreum crepitaculum: cuius per anguſtam laminam in modum balthei recuruatam, traiectæ mediæ paucæ virgulæ, criſpante brachio tergeminos iactus, reddebant argutum ſonorem. læua vero cymbium dependebat aureum: cuius anſulę, qua parte conſpicua eſt, inſurgebat aſpis, caput extollens arduum, ceruicibus late tumeſcentibus. Pedes ambroſios tegebant ſoleæ, palmæ victricis foliis intextæ. Talis ac tanta, ſpirans Arabiæ felicis germina, diuina me voce dignata eſt: En aſſum tuis commota Luci precibus

rerum

rerum Natura parens, elementorum omnium domina, ſæculorum progenies initialis, ſumma numinum, regina Manium, prima cælitum, Deorum Deatumque facies vniformis: quæ cæli luminoſa culmina, maris ſalubria flamina, Inferorum deplorata ſilentia, nutibus meis diſpenſo. cuius numen vnicum, multiformi ſpecie, ritu vario, nomine multiiugo totus veneratur orbis. Me primigenii Phryges Peſſinunticam nominant Deûm matrem; hinc Autochthones Attici Cecropiam Mineruam; illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem; Cretes ſagittiferi Dictynnam Dianam; Siculi trilingues Stygiam Proſerpinam; Eleuſinii vetuſtam Deam Cererem: Iunonem alii, Bellonam alii, Hecatem iſti, Rhamnuſiam illi. & qui naſcentis dei Solis inchoantibus radiis illuſtrantur Aethiopes, Ariique, priſcaque doctrina pollentes Ægyptii, cerimoniis me[prorſus]propriis percolẽtes, appellant vero nomine Reginã Iſidem. Aſſum tuos miſerata caſus, aſſum fauens & propitia. Mitte iam fletus, & lamentationes omitte: depelle mærorẽ. Iam tibi prouidentia mea illuceſcit dies ſalutaris. Ergo igitur imperiis iſtis meis animũ intende ſollicitũ. Diem, qui dies ex iſta nocte naſcetur, æterna mihi nuncupauit religio: quo ſedatis hybernis tẽpeſtatibus, & lenitis maris procelloſis fluctibus, nauigabili iam pelago, rudẽ dedicantes carinã, primitias cõmeatus libant mei ſacerdotes. Id ſacrũ nec ſollicita nec profana mente debebis operiri. Nã meo monitu ſacerdos in ipſo procinctu pompæ roſeã manu dextra ſiſtro cohærentẽ geſtabit coronã. Incõtanter ergo, dimotis turbulis, alacer continuare pompam, mea volentia fretus: & de proximo clementer, velut manum ſacerdotis oſculabundus, roſis decerptis, peſſimæ mihique deteſtabilis iamdudum beluę iſtius corio te protinus exue. Nec quidquã rerum mearũ reformides vt arduũ. Nam hoc eodẽ momento quo tibi venio, ſimul & tibi præſens, quæ ſunt conſequentia ſacerdoti meo per quietem facienda præcipio. Meo iuſſu tibi cõſtricti comitatꝰ decedẽt populi. Nec inter hilares cerimonias & feſtiua ſpectacula, quiſquam deformem iſtam quam geris faciem perhorreſcet: vel figuram tuam repente mutatã ſequius interpretatus aliquis maligne criminabitur. Plane memineris, & penita mente conditum ſemper tenebis, mihi reliqua vitæ tuæ curricula adusque terminos vltimi ſpiritus vadata. Nec iniuriũ, cuius beneficio redieris ad homines ei totum debere quod viuęs. Viues autẽ beatus, viues in mea

tutela glorioſus: & cum ſpatium ſeculi tui permenſus ad Inferos demearis; ibi quoq; in ipſo ſubterraneo ſemirotũdo me quam vides Acherontis tenebris interlucentem Stygiiſque penetralibus regnantem, campos Elyſios incolens ipſe, tibi propitiam frequens adorabis. Quod ſi ſedulis obſequiis & religioſis miniſteriis, & tenacibus caſtimoniis numen noſtrum promerueris; ſcies vltra ſtatuta Fato tuo ſpacia vitam quoque tibi prorogare mihi tantum licere. Sic oraculi venerabilis fine prolato, numen inuictum in ſe receſſit. Nec mora, cum ſomno protinus abſolutus, pauore & gaudio ac dein ſudore nimio permixtus exſurgo: ſummeque miratus Deæ potentis tam claram præſentiam, marino rore reſperſus, magn ſque imperiis eius intentus, monitionis [eius] ordinem recolebam. Nec mora, cum noctis atræ fugato nubilo Sol exſurgit aureus: & ecce diſcurſu religioſo, ac prorſus triumphali turbulæ complent totas plateas. tantaque hilaritudine præter peculiarem meam geſtire mihi cuncta videbantur, vt pecua etiam cuiuſcemodi, & totas domos, & ipſum diem ſerena facie gaudere ſentirem. nam & pruinam pridianam dies apricus ac placidus repente fuerat inſecutus. vt canoræ etiam auiculæ, prolectante verno vapore, concentus ſuaues adſonarent: matrem ſiderum, parentem temporum, orbiſq; totius dominam blando mulcentes affamine. Quid? quod arbores etiam quæ pomifera ſobole fœcundæ, quæque earum tantum vmbra contentæ, & ſteriles, auſtrinis laxatæ flatibus, germine foliorũ renitentes, clementi motu brachiorum dulces ſtrepitus obſibilabant. magnoq; procellarum ſedato fragore, ac turbido fluctuum tumore poſito, mare quietas alluuies temperabat: cælum autem, nubiloſa caligine diſiecta, nudo ſudoque luminis proprii ſplendore candebat. Ecce pompæ magnæ paulatim procedunt anteludia, vocibus cuiuſque ſtudi s exornata pulcerrime. Hic incinctus balrheo militem gerebat; illum ſuccinctum chlamyde copides & venabula venatorem fecerant: alius ſoccis obauratis, indutus ſerica veſte, mũdoq; pretioſo, & adtextis capite crinibus, inceſſu perfluo feminam mentiebatur. porro alium ocreis, ſcuto, galea, ferroque inſignem, è ludo putares gladiatorio procedere. Nec ille deerat qui magiſtratum faſcibus purpuraque luderet: nec qui pallio, baculoque, & baxeis, & hircino barbitio Philoſophum fingeret: nec qui, diuerſis harundinibus, alter aucupem cum viſco, alter piſcatorem cum

hamo

hamo induce et. Vidi & vrſam manſuem, quæ, cultu matronali, ſella vehebatur: & ſimiam pileo textili, crocotiſq; Phrygiis, catamiti paſtoris ſpecie, aureum geſtantem poculum: & aſinum pinnis adglutinatis adambulantem cuidam ſeni debili: vt illum quidem Bellerophontem, hunc autem diceres Pegaſum; tamen rideres vtrumque. Inter has oblectationes ludicras populariũ, quæ paſſim vagabantur, iam ſoſpitatricis Deæ peculiaris pompa moliebatur. Mulieres candido ſplendentes amicimine, vario lætantes geſtamine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam qua ſacer incedebat comitatus ſolum ſternebant floſculis: aliæque nitentibus ſpeculis pone tergum reuerſis, venienti Deæ obuium commonſtrarent obſequium: & quæ pectines eburneos ferentes geſtu brachiorum, flexuque digitorum, ornatum atque oppexum crinium regalium fingerent: illæ etiam, quæ cæteris vnguentis & geniali balſamo guttatim excuſſo, conſpergebant plateas. Magnus præterea ſexus vtriuſque numerus, lucernis, tædis, cæreis, & alio genere facium, lumine ſiderum cæleſtium ſtirpem propitiantes. Symphoniæ dehinc ſuaues, fiſtulæque modulis dulciſſimis perſonabant. Eas amœnus lectiſſimæ iuuentutis veſte niuea & cataclita prænitens ſequebatur chorus, carmen venuſtum iterantes: quod Camœnarum fauore ſolers poeta modulatus, edixerat, quod argumentum referebat. Interim maiorum antecantamenta votorum. Ibant & dicati magno Serapi tibicines: qui per obliquum calamum ad aurem porrectum dextram, familiarem templi Deique modulum frequentabant: & præciam qui facilem ſacris viam dari prædicarent. Tunc influunt turbæ ſacris diuinis initiatæ, viri feminæque omnis dignitatis & omnis ætatis, linteæ veſtis candore puro luminoſi: illæ limpido tegmine crines madidos obuolutæ; hi capillum deraſi funditus, vertice prænitentes: magnæ religionis terrena ſidera, æreis & argenteis immo vero aureis etiam ſiſtris argutum tinnitum conſtrepentes. Sed antiſtites ſacrorum, proceres illi qui candido linteamine cinctum pectorale aduſque veſtigia ſtrictim iniecti potentiſſimorum Deûm proferebant inſignes exuuias. Quorum primus lucernam, præmicantem claro porrigebat lumine, non adeo noſtris illis conſimilem, quæ veſpertinas illuminant epulas: ſed aureum cymbium medio ſui patore flammulam ſuſcitans largiorem. Secundus, veſtitu quidem ſi-

milis, ſed manibus ambabus gerebat altaria, id eſt, auxilia: quibus nomẽ dedit proprium Deæ ſummatis auxiliaris prouidentia. Ibat tertius attollens palmam auro ſubtiliter foliatam, necnon Mercurialẽ etiam caduceum. Quartus Aequitatis oſtendebat indicium, deformatã manum ſiniſtram porrecta palmula: quæ genuina pigritia, nulla calliditate, nulla ſolertia prædita, videbatur æquitati magis aptior quam dextera. idem gerebat & aureum vaſculum in modum papillæ rotundatum, de quo lacte libabat. Quintus auream vannum aureis congeſtam ramulis: & alius ferebat amphoram. Nec mora, cum Dei, dignati pedibus humanis incedere prodeũt; hic horrendum attollens canis ceruices arduas, ille Superûm commeator & Inferûm: nunc atra, nunc aurea facie ſublimis, læua caduceum gerens; dextera palmam virentem quatiens. cuius veſtigium continuum ſequebatur bos, in erectum læuata ſtatum. Erat & bos, omniparentis Deæ fecundum ſimulacrum: quod reſidens humeris ſuis, proferebat vnus è miniſterio beato, greſſu geſtuoſo. Ferebatur ab alio ciſta ſecretorum capax, penitus celans operta magnificæ religionis. Gerebat alius felici ſuo gremio ſummi numinis venerandam effigiem, non pecoris, non auis, non feræ, ac ne hominis quidem ipſius conſimilem; ſed ſolerti repertu, etiam ipſa nouitate reuerendam altioris vtcumque & magno ſilentio tegendæ religionis argumentum ineffabile; ſed & ad iſtum plane modum fulgente auro figurata Vrnula fabertime cauata, fundo quam rotundo, miris extrinſecus ſimulacris Ægyptiorum effigiata. eius orificium non altiuſcule leuatum, in canalem porrectum, longo riuulo prominebat. ex alia vero parte multum recedens ſpatioſa dilatione, adhærebat anſa: quam contorto nodulo ſuperſedebat aſpis, ſquameę ceruicis ſtriato tumore ſublimis. Et ecce præſentiſſimi numinis promiſſa nobis accedunt beneficia, & fata: ſalutemque ipſam meam gerens ſacerdos appropinquat, ad ipſum præſcriptum diuinæ promiſſionis ornatum: dextra proferens ſiſtrum deæ mihi coronam; & coronam Hercules conſequenter, quod tot ac tantis exanclatis laboribus, tot emenſis periculis, Deæ maximæ prouidentia, adluctautem mihi ſæuiſſime Fortunam ſuperaram. Nec tamen gaudio ſubitario cõmotus, inclementi me curſu proripui; verens ſcilicet ne repentino quadrupedis impetu, religionis quietus turbaretur ordo; ſed placido ac prorſus humano gradu contabundus,

paulatim

paulatim obliquato corpore, ſane diuinitus decedente populo, ſenſim irrepo. At ſacerdos, vt reapſe cognoſcere potui, nocturni commonefactus oraculi, miratuſque congruentiam mandati muneris, confeſtim reſtitit: & vltro porrecta dextra, ob os ipſum meum coronam exhibuit. Tunc ego trepidans, aſſiduo pulſu micanti corde, coronā quæ roſis amœnis intexta fulgurabat, auido ore ſuſceptam, [cupidus] cupidiſſime deuoraui. nec me fefellit cæleſte promiſſum. Protinus mihi delabitur deformis & ferina facies. ac primo quidem ſqualens pilus defluit; ac dehinc cutis craſſa tenuatur; venter obeſus reſidet; pedum plantæ per vngulas in digitos exeunt. manus non iam pedes ſunt, ſed in erecta porriguntur officia. ceruix procera cohibetur: os & caput rotundatur; aures enormes repetunt paruitatem priſtinam; dentes ſaxei redeunt ad humanam minutiem: & quæ me potiſſimum cruciabat ante, cauda nuſquam [comparuit.] Populi mirantur, religioſi venerantur tam euidentem maximi numinis potentiam, & conſimilem nocturnis imaginibus magnificentiam, & facilitatem reformationis: claraque & conſona voce, cælo manus attendentes, teſtātur tam illuſtre Deæ beneficium. At ego ſtupore nimio defixus, tacitus hærebam, animo meo tam repentinum tamque magnum non capiente gaudium: quid potiſſimum præfarer primariū, vnde nouæ vocis exordium caperem, quo ſermonem nunc renata lingua felicius auſpicarer, quibus quantiſq; verbis tantæ Deę gratias agerem. Sed ſacerdos, vtcunque diuino monitu cognitis ab origine cunctis cladibus meis, quamquam & ipſe inſigni permotus miraculo, nutu ſignificato prius, præcepit, tegendo mihi linteam dari laciniam. Nam me cum primum nefando tegmine deſpoliauerat aſinus; compreſſis in artum feminibus, & ſuperſtrictis accurate manibus, quantum nudo licebat, velamento me naturali probe munieram. Tunc è cohorte religionis vnus, in pigre ſuperiorem exutus tunicam, ſupertexit me celerrime. Quo facto, ſacerdos vultu geniali, & hercules perhumano in aſpectum meum attonitus, ſic effatur: Multis & variis exantlatis laboribus, magniſque Fortunæ tempeſtatibus & maximis actus procellis, ad portum quietis & aram Miſericordiæ tandem Luci veniſti. nec tibi natales, ac ne dignitas quidem, vel ipſa, qua flores, vſquā doctrina profuit: ſed lubrico florentis ætatulæ, ad ſeruiles delapſus voluptates, curioſitatis improſperæ ſiniſtrum

præmium reportaſti. Sed vtcumque Fortunæ cæcitas, dum te peſſimis periculis diſcruciat, ad religioſam iſtam beatitudinem improuida perduxit malitia. Eat nunc, & ſummo furore ſæuiat, & crudelitati ſuæ materiem quærat aliam. Nam in eos quorum ſibi ſeruitium Deæ noſtræ maieſtas vindicauit, non habet locum caſus infeſtus. Quid latrones, quid feræ, quid ſeruitium, quid aſperrimorum itinerum ambages reciprocæ, quid metus mortis quotidianæ nefariæ Fortunæ profuit? In tutelam iam receptus es Fortunæ, ſed videntis: quæ ſuæ lucis ſplendore cæteros etiam Deos illuminat. Sume iam vultum lætiorem, candido iſto habitu tuo congruentem: comitare pompam Deæ ſoſpitatricis, inouanti gradu. Videant irreligioſi; videant, & errorem ſuum recognoſcant. En ecce priſtinis ærumnis abſolutus, Iſidis magnæ prouidentia gaudens Lucius, de ſua fortuna triumphat. Quo tamen tutior ſis, atque munitior; da nomen huic ſanctæ militiæ, cuius non olim ſacramento etiam rogabaris: teq; iamnunc obſequio religionis noſtræ dedica, & miniſterii iugum ſubi voluntarium. nam, cum cœperis Deæ ſeruire, tunc magis ſenties fructũ tuæ libertatis. Ad iſtum modũ vaticinatus ſacerdos egregius, fatigatos anhelitus trahens, cõticuit. Exinde permixtus agmini religioſo procedens, comitabar ſacrariũ: totæ ciuitati notus ac conſpicuus, digitis hominũ nutibuſq; notabilis. Omnes in me populi fabulabãtur. Hunc omnipotentis hodie Deæ numen auguſtum reformauit ad homines. Felix hercules, & ter beatus! qui vitæ ſcilicet præcedentis innocentia fideque meruerit tam præclarum de cælo patrocinium; vt renatus quodammodo, ſtatim ſacrorũ obſequio deſponderetur. Inter hæc & feſtorum votorum tumultum, paulatim progreſſi, iam ripam maris proximamus: atque ad ipſum filum locum, quo pridie meus ſtabulauerat aſinus, peruenimus. Ibi dum ſimulacris rite diſpoſitis, nauem faberrime factam, picturis miris Ægyptiorũ circumſecus variegatam, ſummus ſacerdos teda lucida, & ouo & ſulphure, ſolemniſſimas preces de caſto præfatus ore, quam puriſſime purificatã, Deæ nuncupauit, dedicauitque. Huius aluei felicis nitens carbaſus, littoris votũ ingeſtans progerebat. Eę litteræ votũ inſtaurabant, de noui cõmeatus proſpera nauigatione. Iam malus inſurgit, pinus rotunda, ſplendore ſublimis inſigni carcheſio cõſpicua: & puppis, intorta cheniſco, bracteis aureis veſtita, fulgebat: omniſq; prorſus carina

citro limpido perpolita, florebat. Tunc cuncti populi, tam religioſi quàm profani, vannos onuſtas aromatis & huiuſcemodi ſupplicijs certatim congerunt : & inſuper fluctus libant intritum lacte confectum ; donec muneribus largis, & deuotionibus fauſtis completa nauis abſoluta ſtrophiis anchoralibus, peculiari ſerenoq; flatu, pelago redderetur. Quæ poſtquam curſus ſpatio proſpectum ſui nobis incertat ; ſacrorum geruli, ſumptis rurſum quæ quiſque detulerant, alacres ad fanum reditum capeſſunt, ſimilis ritu pompæ decori. Ac cum ad ipſum iam templum peruenimus ; ſacerdos maximus, quique diuinas effigies progerebant & qui venerandis penetralibus pridem fuerant initiati, intra cubiculū Deę recepti, diſponunt ritè ſimulacra ſpirantia. Tunc ex his vnus, quem cuncti Grammatea dicebant, pro foribus aſſiſtēs, cœtu Paſtophorum, quod ſacroſancti collegij nomen eſt; velut in concionem vocato, indidem de ſublimi ſuggeſtu, de libro, de litteris fauſta vota præfatus : PRINCIPI MAGNO, SENATVIQVE ET EQVITI TOTOQVE ROMANO POPVLO, nauticis, nauibus, quæque ſub imperio mundi noſtratis reguntur, renuntiat, ſermone rituque Græcienſi, ita, ΛΑΟΙΣ ΑΦΕΣΙΣ. Quam vocē, feliciter cunctis euenire, ſignauit populi clamor inſecutus. Exin gaudio delibuti populares, thallos, verbenas, corollas ferētes, exoſculatis veſtigiis Deæ, quæ gradibus hærebat argento formata, ad ſuos diſcedunt Lares. Nec tamen ſinebat me animus vngue latius indidē digredi; ſed intentus in Deæ ſpecimē, priſtinos caſus meos recordabar. Nec tamen Fama volucris, pigra pinnarū tarditate ceſſauerat : ſed protinus in patria Deæ prouidentis adorabile beneficiū, meamque ipſius Fortunam memorabilem narrauerat paſſim. Confeſtim denique familiares ac vernulæ, quique mihi proximo nexu ſanguinis cohærebant, luctu depoſito quem de meæ mortis falſo nuntio ſuſceperant, repentino lætati gaudio, variè quiſque munerabundi ad meum feſtinant illico diurnum reducemque ab Inferis conſpectum. quorum deſperata ipſe etiam facie recreatus, oblationes honeſtas æqui bonique facio : quippe cum mihi familiares, quoad cultum ſumptumq; largiter ſuccederet, deferre perſpicue curaſſent. Affatis itaque ex officio ſingulis, narratiſq; meis priſtinis ærumnis, & præſentibus gaudiis, me rurſum ad Deæ gratiſſimum mihi refero conſpectum: ædibuſque conductis, intra conſeptum tem-

pli larem temporarium mihi conſtituo: Deæ miniſteriis adhuc priuatis appoſitus, contuberniiſque ſacer dotum indiuiduus, & numinis magni cultor inſeparabilis. Nec fuit nox vna, vel quies aliqua, viſu Deæ monituque ieiuna: ſed crebris imperiis, ſacris ſumme iamdudum deſtinatum, nunc ſaltem cenſebat initiari. At ego, quamquam cupienti voluntate præditus, tamen religioſa formidine renitebar. Quod enim ſedulò percontaueram, difficile religionis obſequium, & caſtimoniorum abſtinentiam ſatis arduam, cautoque circumſpectu vitam quę multis caſibus ſubiacet eſſe, muniendã. hæc identidem mecum reputans, neſcio quo modo, quamquam feſtinans, differebam. Nocte quadam, plenum gremium ſuum viſus eſt mihi ſummus ſacerdos offerre: ac requirenti, quid vtiq; iſtud? reſpondiſſe, partes illas de Theſſalia mihi miſſas; ſeruum etiam meum indidem ſuperueniſſe, nomine Candidum. Hanc experrectus imaginem, diu diuq; apud cogitationes meas reuoluebam quid rei portenderet; præſertim cum nullum vmquam habuiſſe me ſeruum iſto nomine nuncupatum certus eſſem. vt tamen ſeſe præſagium ſomni porrigeret, lucrum certum modis omnibus ſignificari partium oblatione credebam. Sic anxius, & in prouentũ proſperiorem attonitus, templi matutinas apertiones opperiebat. Ac, dum velis candentibus reductis in diuerſum, Deæ venerabilẽ conſpectum apprecamur, ꝑ diſpoſitas aras circũiens ſacerdos rem diuinam procurat; ſupplicamentis ſolẽnibus, de penetrali fonte petitum ſpondeo libat. Rebus iam ritè cõſummatis, inchoatę lucis ſalutationibus, relligioſi primam nuntiantes horam, perſtrepunt. Et ecce ſuperueniunt de patria, quos ibi reliqueram famulos: cum me Fotis malis incapiſtraſſet erroribus Cognatis ſcilicet famulos meos, nec non & equum quoq; illum meum reducentibus, quem diuersè diſtractum notæ dorſualis agnitione recuperauerant: quare ſolertiam ſomni tum mirabar vel maximè; quòd præter congruentiam lucroſæ pollicitationis, argumento ſerui Candidi, equum mihi reddidiſſet colore candidum. Quo facto idem ſollicitus, ſedulum colendi frequentabam miniſterium, ſpe futuri beneficiis præſentibus pignerata. Nec minus indies mihi magis mag:ſq; accipiẽdorũ ſacrorũ cupido gliſcebat. ſummiſq; precibus primarium ſacerdotem ſæpiſſime conueneram, petens vt me noctis ſacratæ tandem arcanis initiaret. At ille, vir alioquin grauis, & ſobriæ religionis obſer-

obſeruatione famoſus, clementer ac comiter, & vt ſolent parentes immaturis liberorum deſideriis modificari, meā differens inſtantiam, ſpei melioris ſolatiis alioquin anxium, mihi permulcebat animum. Nam & diem, quo quiſque poſſit initiari, Deæ nutu demonſtrari, & ſacerdotem qui ſacra debeat miniſtrare, eiuſdem prouidentia deligi: ſumptus etiam cerimoniis neceſſarios ſimili præcepto deſtinari. Quæ cuncta nos quoque obſeruabili patientia ſuſtinere cenſebat: quippe cùm auiditati contumaciæque ſummè cauere, & vtramque culpam vitare, ac neque vocatus morari, nec non iuſſus feſtinare deberem. nec tamen eſſe quemquam de ſuo numero tam perditæ mentis, vel immò deſtinatæ mortis; qui non ſibi quoque ſeorſum iubente dea, temerarium atque ſacrilegum audeat miniſterium ſubire, noxamque letalem contrahere. Nam & Inferum clauſtra, & Salutis tutelam in Deæ manu poſita, ipſamque traditionem ad inſtar voluntariæ mortis & precariæ ſalutis celebrari: quippe cùm tranſactis vitæ temporibus, iam in ipſo finitę lucis limine conſtitutos, quis tamen tuto poſſint magna religionis committi ſilētia, numen Deæ ſoleat eligere, & ſua prouidentia quodammodo renatos ad nouæ reponere rurſus Salutis curricula. Ergo igitur me quoque oportere cæleſte ſuſtinere præceptū, quamquam perſpicua euidentique magni numinis dignatione iamdudum felici miniſterio nuncupatum deſtinatumq́; nec ſecus quàm cultores ceteri, cibis profanis ac nefariis iam nunc temperare; quo rectius ad arcana puriſſimæ religionis ſecreta peruaderem. Dixerat ſacerdos: nec impatientia corrumpebatur obſequium meum: ſed intentus miti quiete, & probabili taciturnitate, ſedulum quotdies obibam culturę ſacrorum miniſterium. Nec me fefellit, nec longi temporis prolatione cruciauit potentis Deæ benignitas ſalutaris. ſed noctis obſcuræ non obſcuris imperiis euidenter monuit, aduenisſe diem mihi ſemper optabilem, quo me maximi voti compotiret. quantoque ſumptu deberem procurare ſupplicamentis, ipſumque Mithram illum ſuum ſacerdotem præcipuum, diuino quodam ſtellarum conſortio, vt aiebat, mihi coniunctū, ſacrorū miniſtrū decernit. Quibus & ceteris beniuolis præceptis ſummatis Deæ recreatus animi, necdum ſatis luce lucida diſcuſſa quiete, protinus ad receptaculum ſacerdotis contendo: atque eum, cubiculo ſuo commodum prodeuntem continuatus, ſaluto. Solito conſtantius

deſtinaueram iam, velut debitum ſacris obſequium flagitare. At ille, ſtatim vt me conſpexit, prior: O mi Luci, inquit, te felicem, te beatum, quem propitia voluntate numen auguſtum tantopere dignatur! Et quid, inquit, iam nunc ſtas otioſus, teque ipſum demoraris? Adeſt tibi dies votis aſſiduis exoptatus, quo Deę multiuominis diuinis imperiis, per iſtas meas manus piiſſimis ſacrorum arcanis inſinueris. Et iniecta dextera, ſenex comiſſimus ducit me protinus ad ipſas fores ædis ampliſſimæ: rituque ſolemni apertionis celebrato miniſterio, ac matutino peracto ſacrificio, de opertis adyti profert quoſdam libros, litteris ignorabilibus prænotatos: partim figuris cuiuſcemodi animalium, cõcepti ſermonis compendioſa verba ſuggerentes; partim nodoſis, & in modum rotæ tortuoſis, capreolatimque condenſis apicibus, à curioſa profanorum lectione munita. Indidem mihi prædicat, quæ forent ad vſum teletæ neceſſariò præparanda. Ea protinus gnauiter, & aliquanto liberalius partim ipſe, partim per meos ſocios coemenda procuro. Iamque tempore, vt aiebat ſacerdos, id poſtulante, ſtipatum me religioſa cohorte deducit ad proximas balneas: & prius ſueto lauacro traditũ, præfatus Deum veniam, puriſſimè circumrorans abluit: rurſumq; ad templum reductum, iam duabus diei partibus trãſactis, ante ipſa Deæ veſtigia conſtituit: ſecretoque mandatis quibuſdam, quæ voce meliora ſunt, idque planè cunctis arbitris præcipit, decem continuis illis diebus cibariam voluptatem coercerem, neque vllum animal eſſem, & inuinius eſſem. Quibus venerabili continentia ritè ſeruatis, iam dies aderat diuino deſtinatus vadimonio: & Sol curuatus intrahebat veſperam. Tum ecce confluunt vndique turbæ, ſacrorum ritu vetuſto, variis quiſque me muneribus honorantes. Tunc ſemotis procul profanis omnibus, linteo & rudi me contectum amicimine, arrepta manu, ſacerdos deducit ad ipſius ſacrarij penetralia. Quæras forſitan ſatis anxiè, ſtudioſe lector, quid deinde dictum, quid factum? dicerem, ſi dicere liceret; cognoſceres, ſi liceret audire. Sed parem noxam contraherent aures & linguæ temerariæ curioſitatis. Nec te tamen deſiderio forſitan religioſo ſuſpenſum, angore diutino cruciabo. Igitur audi: ſed crede quæ vera ſunt. Acceſſi confinium mortis: & calcato Proſerpinæ limine, per omnia vectus elementa remeaui. nocte media, vidi Solem candido coruſcantem lumine: deos Inferos, & deos Superos

acceſſi

acceſſi coram, & adoraui de proximo. Ecce tibi retuli, quę quamuis audita, ignores tamen neceſſe eſt. Ergo, quod ſolum poteſt ſine piaculo ad profanorum intelligentias enunciari, referam. Mane factum eſt; & perfectis ſolemnibus, proceſſi duodecim ſacratus ſtolis, habitu quidem religioſo ſatis, ſed effari de eo nullo vinculo prohibeor: quippe quod tunc temporis videre præſentes plurimi. Namque in ipſo ædis ſacræ meditullio, ante Deæ ſimulacrum conſtitutum tribunal ligneum, iuſſus ſuperſtiti, byſſina quidem ſed floridè depicta veſte conſpicuus. Et humeris dependebat, pone tergum, talorum tenus, pretioſa chlamyda. quaquà tamē viſeres, colore vario circumnotatis inſignibar animalibus. hinc dracones Indici, inde gryphes Hyperborei: quos, in ſpeciem pinnatæ alitis generat mundus alter. hanc Olympiacam ſtolam ſacrati nuncupant. Ac manu dextera gerebam flammis adultam facem: & caput decora corona cinxerat, palmę candidę foliis in modum radiorum proſiſtentibus, Sic ad inſtar Solis exornato, & in vicem ſimulacri conſtituto, repentè velis reductis, in aſpectum populi errabam. Ex hinc feſtiuiſſimum celebraui natalem ſacrorum: & ſuaues epulæ, & faceta conuiuia. Dies etiam tertius pari cerimoniarum ritu celebratus, & ientaculum religioſum, & teletæ legitima conſummatio. Paucis dehinc ibidem commoratus diebus, inexplicabili voluptate ſimulacri diuini perfruebar: irremunerabili quippe beneficio pigneratus. Sed tamen Deæ monitu, licet non plenè, tamen pro meo modulo, ſupplicue gratiis perſolutis, tardam ſatis domuitionem comparo. Vix equidem abruptis ardentiſſimi deſiderij retinaculis, prouolutus denique ante cōſpectum Deæ, & facie mea diu deterſis veſtigiis eius, lacrymis obortis, ſingultu crebro ſermonem interficiens, & verba deuorans, aio: TV quidem ſancta, & humani generis ſoſpitatrix perpetua, ſemper fouendis mortalibus munifica, dulcem matris affectionē miſerorum caſibus tribuis. nec dies nec quies vlla, ac ne momentum quidem tenue, tuis tranſcurrit beneficiis otioſum; quin mari terraque protegas homines, & depulſis vitæ procellis ſalutarem porrigas dextram. qua Fatorum etiam inextricabiliter contorta retractas licia, & Fortunæ tempeſtates mitigas, & ſtellarum noxios meatus cohibes. Te Superi colunt; obſeruāt Inferi: tu rotas orbem; illuminas Solem: regis mundum, calcas Tartarum. Tibi reſpondent ſidera,

diu res in ambiguo ſtetit. Nam proxima nocte vidi quemdam de ſacratis, linteis intectum, qui thyrſos & hederas & tacenda quædam gerens, ad ipſos meos Lares collocaret & occupato ſedili meo, religionis amplæ denuntiaret epulas. Is, vt agnitionem mihi ſcilicet certo aliquo ſui ſigno ſubminiſtraret, ſiniſtri pedis talo paululum reflexo, contabundo clementer incedebat veſtigio. Sublata eſt ergo, poſt tam manifeſtam Deum voluntatem, ambiguitatis tota caligo. Et illico Deę matutinis perfectis ſalutationibus, ſummo ſtudio percontabar ſingulos, ecqui veſtigio ſimilis, vt ſomniū? Nec is defuit. nam de Paſtophoris vnum conſpexi ſtatim, præter indicium pedis, cetero etiam ſtatu atque habitu examuſſim nocturnæ imagini congruentem: quem Aſinium Marcellum vocitari cognoui poſtea, deformationis meæ nō alienum nomen. Nec moratus, conueni protinus eum, ſanè nec ipſum futuri ſermonis ignarum: quippe iamdudum conſimili præcepto ſacrorum miniſtrandorum commonefactum. Nam ſibi viſus eſt quiete proxima, dum magno Deo coronas exaptat, & de eius ore quo ſingulorum fata dictat, audiſſe, mitti ſibi Madaurenſem, ſed admodum pauperem, cui ſtatim ſua ſacra deberet miniſtrare. nam & illi ſtudiorum gloriam, & ipſi grande compendium ſua comparari prouidentia. Ad iſtum modum deſponſus ſacris, ſumptuum tenuitate, contra votum meum, retardebar. Nam & viriculas patrimonij peregrinationis attriuerant impenſę; & erogationes vrbicæ, priſtinis illis prouincialibus antiſtabant. Plurimùm ergo duritia paupertatis intercedente, quod ait vetus prouerbium, Inter ſacrum & ſaxum poſitus, cruciabar. nec ſecius tamen identidem numinis premebar inſtantia. Iamque ſæpiculè non ſine magna turbatione ſtimulatus, poſtremò iuſſus veſte ipſa mea quamuis paruula diſtracta ſufficientem corraſi ſummulam. & idipſum præceptum fuerat ſpecialiter. An tu, inquit, ſi quam rem voluptati ſtruendæ moliris laciniis tuis nequaquam parceres, nunc tantas cerimonias aditurus impœnitendæ te pauperiei contaris committere? Ergo igitur cunctis affatim pręparatis, rurſus decem diebus inanimis contentus cibis, inſuper etiam de Serapis principalis Dei nocturnis orgiis illuſtratus, plena iam fiducia germanæ religionis obſequium diuinum frequentabam. Quæ res ſummum peregrinationi meæ tribuebat ſolatium, nec minus etiam victum vberiorem

ſubminiſtrabar. quidni? ſpiritu fauentis Euentus, quæſticulo forenſi nutrito, per patrocinia ſermonis Romani. Et ecce, poſt pauculum tempus, inopinatis & vſquequaque mirificis imperiis Deum rurſus interpellor, & cogor tertiam quoque teletam ſuſcitare. Nec leui cura ſollicitus, ſed oppidò ſuſpenſus animi, mecum ipſe cogitationes exercitius cogitabam. quorſus noua hæc & inaudita ſe cæleſtium porrigeret intentio: quod ſubſiciuum quamuis iteratæ iam traditioni remanſiſſet. Nimirum perperam, vel minus plene conſuluerunt in me ſacerdotes vtrique. & hercules iam de fide quoque eorum opinari cœptabam ſequius. Quò me cogitationis æſtu fluctuantem, ad inſtar inſaniæ percitum, ſic inſtruxit nocturna diuinatione clemens imago: Nihil eſt, inquit, quod numeroſa ſerie religionis, quaſi quidquam ſit prius omiſſum, terreare. quin aſſidua iſta numinum dignatione lætum capeſſe gaudium, & potius exulta, ter futurus, quod alij vel ſemel vix conceditur: teque iſto numero meritò præſume ſemper beatum. Ceterùm futura tibi ſacrorum traditio pernecessaria eſt: ſi tecum nunc ſaltem reputaueris, exuuias Deę quas in prouincia ſumſiſti in eodem fano depoſitas perſeuerare: nec te Romæ diebus ſolemnibus vel ſupplicare his, vel cùm præceptum fuerit felici illo amictu illuſtrari poſſe. QVOD FELIX ITAQVE AC FAVSTVM SALVTAREQVE TIBI SIT, animo gaudiali rurſum ſacris initiare, Diis magnis auctoribus. Hactenus diuini ſomnij ſuada maieſtas quod vſus foret pronũtiauit. Nec deinceps poſtpoſito, vel in ſupinam procraſtinationem reiecto negotio, ſtatim ſacerdoti meo relatis quæ videram, inanimæ protinus caſtimoniæ iugum ſubeo: & lege perpetua præſcriptis illis decem diebus ſpontali ſobrietate multiplicatis, inſtructum teletæ comparo: largiùs ex ſtudio pietatis magis quam menſura rebus collatis. Nec hercules laborum me, ſumptuumque quidquam pœnituit. quidni? liberali Deum prouidẽtia, iam ſtipendiis forenſibus bellulè fotum. Denique poſt dies admodum pauculos, Deus Deum magnorum potior, & maiorum ſummus, & ſummorum maximus, & maximorum regnator Oſiris, non in alienam quampiam perſonam reformatus, ſed coràm ſuo illo venerando me dignatus affamine, per quietem præcipere viſus eſt, quam nunc incontanter glorioſa in foro redderem patrocinia: nec extimeſcerem maliuolorum diſſeminatio-

nes, quas ſtudiorum meorum laborioſa doctrina ibi deſeruiebat. Ac, ne ſacris ſuis gregi cetero permixtus deſeruirem, in collegium me Paſtophororum ſuorum, immò inter ipſos Decurionum quinquennales elegit. Rurſus denique, quam raro capillo, collegij vetuſtiſſimi & ſub illis Sullæ temporibus conditi munia, non obumbrato vel obtecto caluitio, ſed quoquouerſus obuio, gaudens obibam.

APVLEI PLATONICI MADAVRENSIS METAMORPHOSEON LIB. XI.

EXPLICIT.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI PRO SE APVD CLAVDIVM MAXIMVM V.C. PROCOS. DE MAGIA

ORATIO.

CERTVS equidem eram, proque vero obtinebam, Maxime Claudi, quique in conſilio eſtis, Sicinium Aemilianum, ſenem notiſſimæ temeritatis, accuſationem mei prius apud te cœptam quàm apud ſe cogitatam, penuria criminum, ſolis conuiciis impleturum. Quippe Inſimulari quiuis innocens poteſt: reuinci niſi nocens non poteſt. Quo ego vno præcipuè cõfiſus, gratulor medius fidius quod mihi copia & facultas, te iudice, obtigit purgandæ apud imperitos Philoſophiæ, & probandi mei. Quamquam iſtæ calumniæ, vt prima ſpecie graues, ita ad difficultatem defenſionis repentinæ fuere. Nã, vt meminiſti, dies abhinc quintus an ſextus eſt, cum me cauſam pro vxore mea Pudentilla adverſus Grauios agere aggreſſum, decompoſitò, nec opinantem, patroni eius inceſſere maledictis, & inſimulare Magicorum maleficiorum, ac denique necis Pontiani priuigni mei cœpere. Quæ ego cum intelligerem, non tam crimina

iudicio, quã obiectamenta iurgio prolata; vltrò eos ad accuſandum crebris flagitationibus prouocaui. Ibi verò Æmilianus, cum te quoque acrius motum, & ex verbis rem factam videret: quærere occepit ex diffidentia latibulum aliquod temeritati. Igitur Pontianum fratris ſui filiũ, quem paulò prius occiſum à me clamitarat, poſtquam ad ſubſcribendum compellitur, illico oblitus eſt de morte cognati adoleſcẽtis, ſubitò tacere tanti criminis deſcriptione. Tamen ne omnino deſiſtere videretur, calumniam Magiæ, quæ facilius infamatur quàm probatur, eã ſolùm ſibi delegit ad accuſandũ. Ac ne id quidem de profeſſo audet, verùm poſtera die dat libellũ, nomine priuigni mei Sicinij Pudentis admodũ pueri: & aſcribit, ſe ei aſſiſtere, nouo more per alium laceſſendi; ſcilicet vt obtentu eius ætatulæ, ipſe inſimulationis falſæ non plecteretur. Quod cùm tu ſolertiſſimè animaduertiſſes, & iccirco eũ denuò iuſſiſſes proprio nomine accuſationem delatam ſuſtinere; pollicitus ita facturum, ne ſic quidem quitus eſt. Vt cominus ageret percellis etiam & aduerſum te contumaciter eminus calumniis velitatur. Ita toties ab accuſandi periculo profugus, in aſſiſtendi venia perſeuerauit. Igitur & priuſquã cauſa ageretur, facile intellectu cuiuis fuit, qualis nam accuſatio futura eſſet, cuius qui fuerat profeſſor & machinator, idem fieri auctor timeret: ac præſertim Sicinius Æmilianus. qui ſi quippiam veri in me exploraſſet; numquam profectò tam cunctanter hominem extraneum tot tantorumque criminum poſtulaſſet: qui auunculi ſui teſtamentum, quod verum ſciebat, pro falſo infamarit, tanta quidem pertinacia, vt cum Lollius Vrbicus V.C. VERVM VIDERI, ET RATVM ESSE DEBERE, DE CONSILIO CONSVLARIVM VIRORVM pronuntiaſſet, contra clariſſimâ voce iurauerit vecordiſſimus iſte tamen, illud teſtamentum fictum eſſe, adeò vt ægrè Lollius Vrbicus ab eius pernicie temperarit. Quam quidem vocem, & tua æquitate & mea innocentia fretus, ſpero in hoc quoque iudicio erupturam. Quippe qui ſciens innocentem criminatur, eo ſanè facilius, quod iam vt dixi mentiens apud præfectum vrbis in ampliſſima cauſa conuictus eſt. Namq; peccatum ſemel, vt bonus quiſq; poſtea ſollicitius cauet: ita qui ingenio malo eſt, confidentius integrat; aciam de cetero quo ſæpius eo apertius delinquit. Pudor enim veluti veſtis quanto obſoletior eſt tanto incurioſius habetur. Et ideo neceſſarium arbitror

pro

pro integritate pudoris mei, priuſquam ad rem aggrediar, maledicta omnia refutare. Suſtineo enim non modò meam verùm etiam Philoſophiæ defenſionem. cuius magnitudo vel minimam reprehenſionem pro maximo crimine aſpernatur. Propter quod paulo prius patroni Æmiliani multa in me proprie conficta, & alia communiter in Philoſophos ficta ab imperitis, mercenaria loquacitate effutierunt. Quæ etſi poſſunt ab his futiliter blatterata, ob mercedem & auctoramenta impudentiæ deprehenſa haberi, iam conceſſo quodam more rabulis id genus, quo ferinæ ſolent linguæ ſuæ virus alieno dolori locare; tamen vel mea cauſa paucis refellenda ſunt: ne is, qui ſedulò laboro vt ne quid maculæ aut inhoneſtamenti in me admittam, videar cuipiam, ſi quid ex friuolis præterierο, id agnouiſſe potius quàm contempſiſſe. Eſt enim pudentis animi & verecundi, vt mea opinio fert, vel falſa vituperatione grauari; cum etiam hi qui ſibi delicti alicuius conſcij ſunt, tamen cum malè audiunt, impendiò commoueantur & obiraſcantur. quamquam exinde vt malefacere cœperunt cõſueuerint malè audire. Quod ſi à ceteris ſilentium eſt; tamen ipſi ſibimet conſcij ſunt, poſſe ſe meritò increpari. Enimuerò bonus & innoxius quiſque rudes & imperitas aureis ad malè audiendum habens, & laudis aſſuetudine quanto contumeliæ inſolens, multo tanto ex animo laborat, ea ſibi immeritò dici, quæ ipſe poſſit alijs verè obiectare. Quod ſi fortè inepta videbor & oppidò friuola velle defendere; illis debet ea res vitio verti, quibus turpe eſt etiã hæc obiectaſſe: non mihi culpæ dari, cui honeſtũ erit etiam hæc diluiſſe. Audiſti ergo paulò prius, in principio accuſationis ita dici: Accuſamus apud te Philoſophũ formoſum, & tam Græcè quam Latinè, proh nefas! diſertiſſimum. Niſi fallor enim, his ipſis verbis accuſationem mei ingreſſus eſt Tannonius Pudens, homo verè ille quidem nõ diſertiſſimus. Quòd vtinam tam grauia formæ & facundiæ crimina verè mihi approbraſſet! non difficile ei reſpondiſſem, quod Homericus Alexander Hectori:

οὔτι ἀπόβλητ᾽ ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα.
ὅσσα κεν αὐτοὶ δῶσιν, ἑκὼν δ᾽ οὐκ ἄν τις ἕλοιτο.

Munera deum glorioſiſſima nequaquam aſpernanda: quæ tamen ab ipſis tribui ſueta, multis volentibus non obtingunt.

Hæc ego de forma reſpondiſſem. præterea, licere etiam Philoſophis eſſe vultu liberali. Pythagorã, qui primùm ſeſe Phi-

loſophum nuncuparit, eum ſui ſæculi excellentiſſima forma fuiſſe: item Zenonem illum antiquum Velia oriundum, qui primus omnium dictionem ſolertiſſimo artificio ambifariã diſſoluerit, eum quoq; Zenonem longè decoriſſimũ fuiſſe, vt Plato autumat. Itemque multos Philoſophos ab ore honeſtiſſimos memoriæ prodi, qui gratiam corporis morum honeſtamentis ornauerunt, Sed hæc defenſio, vt dixi, aliquam multum à me remota eſt: cui, præter formæ mediocritatem, continuatio etiam litterati laboris omnem gratiam corpore deterget, habitudinem tenuat, ſuccum exorbet, colorem oblitterat, vigorem debilitat. Capllus ipſe, quem iſti aperto mendacio ad lenocinium decoris promiſſum dixere, vides quàm non ſit amœnus ac delicatus, horrore implexus atque impeditus, ſtuppeo tomento aſſimilis, & inæqualiter hirtus, & globoſus, & congeſtus: prorſus inenodabilis diutina incuria, non modò comendi, ſed ſaltem expediendi & diſcriminandi. Satis, vt puto, crinium crimen, quod illi quaſi capitale intenderunt, refutatum eſt. De Eloquentia verò, ſi qua mihi fuiſſet, neque mirum neque inuidioſum deberet videri, ſi ab ineunte æuo vnis ſtudiis litterarum ex ſummis viribus deditus, omnibus aliis ſpretis voluptatibus, ad hoc æui, haud ſciam anne ſuper omneis homines impenſo labore, diuque noctuque, cum deſpectu & diſpendio bonæ valetudinis, eam quæſiſſem. Sed nihil ab eloquentia metuant, quam ego, ſi quid omnino promoui, potius ſpero quàm præſto. Sanè quidem ſi verum eſt quod Statium Cæcilium in ſuis Poëmatibus ſcripſiſſe dicunt, Innocentiam eloquentiam eſſe, ego verò profiteor iſta ratione ac præ me fero, nemini omnium de eloquentia conceſſurum. Quis enim me hoc quidem pacto eloquentior viuat? quippe qui nihil vnquam cogitaui quod eloqui non auderem. eumdem me aio facundiſſimum eſſe. Nam omne peccatum ſemper nefas habui. Eumdem diſertiſſimum; quòd nullum meum factum vel dictum extet, de quo diſſerere publicè non poſſim. Ita vt iam de verſibus diſſertabo quos a me factos quaſi pudendos protulerunt; cum quidẽ me animaduertiſti cum riſu illis ſuccenſentem, quòd eos abſonè & indoctè pronuntiarent. Primò igitur legerunt è ludicris meis epiſtolium de dentifricio, verſibus ſcriptum ad quemdam Calphurnianũ. qui cum aduerſum me eas litteras promeret, inuidit profectò cupiditate lædẽdi, ſi quid mihi ex il-

lis

lis fieret criminoſum, id mihi ſecũ eſſe commune. Nam petiſſe eum a me aliquid terſui dentium, verſus teſtatur:

Calpurniane ſalue properis verſibus.
Miſi, ut petiſti mundicinas dentium,
Nitelas oris ex Arabicis frugibus.

(Niſi fortè in eo reprehendẽdus ſum, quòd Calpurniano puluiſculum ex Arabicis frugibus miſerim: quem multo æquius erat, ſpurciſſimo ritu Hiberorum, vt ait Catullus,

——— ſua ſibi vrina
Dentem atque ruſſam pumicare gingiuam.
Tenuem, candificum, nobilem puluiſculum,
Complanatorem tumidulæ gingiuulæ,
Conuerriterem pridianæ reliquiæ;
Ne qua viſatur tetra labes ſordium,
Reſtrictis fortè ſi labellis riſeris.

Quæſo quid habent iſti verſus re aut verbo pudendum? quid omnino, quod Philoſophus ſuum nolit videri? Vidi ego dudum vix riſum quoſdam tenenteis, cum mundicias oris videlicet orator ille aſperè accuſaret, & dentifricium tanta indignatione pronũtiaret, quanta nemo quiſquam venenum. Quid ni? crimen haud contemnendum Philoſopho, nihil in ſe ſordidum ſinere, nihil vſpiam corporis apertum, immundum pati ac feculentum; præſertim os, cuius in propatulo & conſpicuo vſus homini crebertimus: ſiue ille cuipiã oſculum ferat, ſeu cum cuiquam ſermocinetur, ſiue in auditorio diſſertet, ſiue in templo preces alleget. omnem quippe hominis actum ſermo præit: qui, vt ait Poeta præcipuus, è dentium muro proficiſcitur. Dares nunc aliquem ſimiliter grandiloquum: diceret ſuo more, cumprimis cui vlla fandi cura ſit, impenſius cetero corpore os colendum; quòd eſſet animi veſtibulum, & orationis ianua, & cogitationum comitium. Ego certè pro meo captu dixerim, nihil minus quam oris illuuiem libero & liberali viro competere. Eſt enim ea pars hominis loco celſa, viſu prompta, vſu fœcunda. Nam quidem feris & pecudibus os humile, & deorſum ad pedes deiectum, veſtigio & pabulo proximum, numquam fermè niſi mortuis, aut ad morſum exaſperatis, conſpicitur: hominis verò nihil prius tacentis, nihil ſæpius loquentis, contemplere. Velim igitur cenſor meus Æmilianus reſpondeat, vmquam ne ipſe ſoleat pedes lauare? vel, ſi id non negat, contendat maiorem curam mundiciarum pedibus quam

dentibus impertiendam. Planè quidem, ſi quis ita vt tu Æmiliane, numquam fermè os ſuum niſi maledictis & calumniis aperiat; cenſeo, ne vlla cura os percolat, neque illle exotico puluere déteis emaculet, quos iuſtius carbone de rogo obtriuerit: neque ſaltem communi aqua perluat, qui ei nocens lingua, mendaciorum & amaritudinum præminiſtra, ſemper in fætutinis & olenticetis ſuis iaceat. Nam quæ malum ratio eſt, linguam mundam & lotam, vocem contrà ſpurcam & tetram poſſidere? viperæ ritu, niueo denticulo atrum venenum inſpirare? Ceterùm qui ſeſe ſciat rationem prõpturum neq; inutilem neq; iniucundam, eius meritò os, vt bono potui poculum, prælauitur. Et quid ego de homine nato diutius? Belua immanis Crocodilus ille qui in Nilo gignitur, ea quoque, vti comperior, purgandos ſibi denteis innoxio hiatu præbet. Nam quòd eſt ore amplo, ſed elingui, & plerumque in aqua recluſo, multæ hirudines dentibus implectuntur: eas illi, cum egreſſus in prærripia fluminis hiauit, vna ex auibus fluuialibus amica eius, iniecto roſtro ſine noxæ periculo exſcalpit. Mitto hæc. venio ad ceteros verſus, vt illi vocant, amatorios: quos tamen tam durè & ruſticè legere, vt odium mouerent. Sed quid ad Magica maleficia, quod ego pueros Scribonij Læti, amici mei, carmine laudaui? An ideo Magus quia poeta? Quis vmquam fando audiuit tam ſimilem ſuſpicionem? tam aptam coniecturam? tam proximum argumentum? Fecit verſus Apuleius: ſi malos: crimen eſt, nec tamen id Philoſophi, ſed Poetæ: ſin bonos, quid accuſas? At enim ludicros & amatorios fecit. Num ergo hæc ſunt crimina mea? & nomine erratis, qui me Magiæ detuliſtis? Fecere tamen & alij talia: & ſi vos ignoratis, apud Græcos Teius quidam, & Lacedæmonius, & Ceus, cum aliis innumeris; etiam mulier Lesbia, laſciuè illa quidem, tantaque gratia, vt nobis inſolentiam linguæ ſuæ dulcedine carminum commendet: apud nos verò, Æditus, & Portius, & Catullus, iſti quoq; cum aliis innumeris. At Philoſophi non fuere. Num igitur etiam Solonem fuiſſe ſerium virum, atque Philoſophum negabis? cuius ille laſciuiſſimus verſus eſt:

Μηρῶν ἱμείρων καὶ γλυκερῦ στόματος.

Et quid tam petulans habent omnes verſus mei, ſi cum iſto vno contendantur? vt taceã ſcripta Diogenis Cynici, & Zenonis Stoicæ ſectę cõditoris. Id genus plurima recitẽ denuò, vt ſciant me eorum non pigere.

Et

Et Critia mea delicia & Sol alme Charine,
Par in amore meo vita tibi remanet.
Ne metuas ne me ignis & ignis torreat vt vult:
Haſce duas flammas, dum potior, patiar.
Hoc modò ſim vobis, vnus ſibi quiſq; quod ipſe eſt;
Hoc mihi vos eritis, quod duo ſunt oculi.

Recitem nunc & alios, quos illi, quaſi intemperantiſſimos, poſtremum legere:

Florea ſerta, meum mel, & hæc tibi carmina dono.
Carmina dono tibi ſerta tuo genio:
Carmina, vti Critia lux hæc optata canatur,
Quæ bis ſepteno vere tibi remeat;
Serta autem, vt læto tibi tempore tempora vernent:
Ætatis florem floribus vt decores.
Tu mihi da contrà pro verno flore tuum ver,
Vt noſtra exuperes munera muneribus.
Pro implexis ſertis, complexum corpore redde:
Proq; roſis, oris ſauia purpurei.
Quod ſi animam inſpires, dona & iam carmina noſtra
Cedent victa tuo dulciloquo calamo.

Habes crimen meum, Maxime, quaſi improbi comeſſatoris, de ſertis & canticis compoſitum. Hic illud etiam reprehendi animaduertiſti, quod cum aliis nominibus pueri vocentur, ego eos Charinum & Critiam appellitarim. Eadẽ igitur opera accuſent C. Catullum, quòd Leſbiam pro Clodia nominarit: & Ticidam ſimiliter, quod quæ Metella erat, Perillam ſcripſerit: & Propertium, qui Cynthiam dicat, Hoſtiã diſſimulet: & Tibullum, quod ei ſit Flauia in animo, Delia in verſu: & quidem C. Lucillium, quamquam ſit Iambicus, tamen improbarim, quod Gentium & Macedonem pueros directis nominibus carmine ſuo proſtituerit. Quanto modeſtius tandem Mantuanus poeta, qui itidem vt ego puerum amici ſui Pollionis Bucolico ludicro laudans, & abſtinens nominum, ſeſe quidem Corydonem, puerũ verò Alexin vocat? Sed Æmilianus, vir vltra Virgilianos vpiliones & bubſequas ruſticanus, agreſtis quidem ſemper & barbarus, verùm longè auſterior, vt putat, Serranis & Curiis & Fabriciis, negat id genus verſus Platonico Philoſopho competere, Etiãne Æmiliane, ſi Platonis ipſius exemplo doceo factos: cuius nulla carmina extant, niſi amoris elegia. nam cetera omnia, credo quod tam lepida non erant, igni deuſſit. Diſce igi-

tur verſus Platonis Philoſophi in puerum Aſtéra, ſi tamen tantus natu potes litteras diſcere.

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς. ἀστὴρ ἐμὸς εἴθε γενοίμην
  Οὐρανὸς, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σε βλέπω.
Aſtra vides. vtinam fiam, mi ſidus, Olympus,
  Vt multis ſic te luminibus videam.
Ἀστὴρ πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν ἑῷος,
  Νῦν δὲ θανὼν λάμπεις ἕσπερος ἐν φθιμένοις.
Lucifer ante meus rutilans mortalibus Aſter:
  Heſperus à fato manibus ecce nites.

Item eiuſdem Platonis, in Alexin Phædrumque pueros, cõiuncto carmine:

Νῦν ὅτε μηδὲν Ἄλεξις ὅσον μόνον εἶφ' ὅτι καλὸς
  Ὦπται, καὶ πάντη πᾶς τις ἐπιστρέφεται.
Θυμὲ, τί μηνύεις κυσὶν ὀστέον; εἶτ' ἀνιήσεις
  Ὕστερον οὐχ οὕτω Φαῖδρον ἀπωλέσαμεν;
Dixerit hic tantum cum nil niſi pulcer Alexis
  Extitit, & vertunt quilibit in te oculos.
Cur anime os canibus monſtras, angiſq́ dolore
  Poſtmodo? non Phædro ſic prius excidimus.

Et, ne plures commemorem, nouiſſimũ verſum eius de Dione Syracuſano ſi dixero, finem faciam.

Κεῖσαι δ' εὐρυχόρῳ ἐν πατρίδι, τίμιος ἀστοῖς,
  Ὦ ἐμὸν ἐκμήνας θυμὸν ἔρωτι Δίων.
Ciuibus ingenti in patria laudate iaces nunc,
  Qui inſanum me animi reddis amore, Dion.

Sed ſumne ego ineptus, qui hæc etiam in iudicio? an vos potius calumnioſi, qui etiam hæc in accuſatione? quaſi vllum ſpecimen morum ſit, verſibus ludere. Catullum ita reſpondentem maliuolis non legiſtis?

Nam caſtum eſſe decet pium poetam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt.

Diuus Hadrianus, cum Voconij amici ſui poetæ tumulum verſibus muneraretur, ita ſcripſit:

Laſciuus verſu, mente pudicus eras.

Quod numquam ita dixiſſet, ſi forent lepidiora carmina, argumentum impudicitiæ habenda. Ipſius etiam diui Hadriani multa id genus legere me memini. Audeſis igitur Æmiliane dicere, malè id fieri, quod Imperator & Cenſor Diuus Hadrianus fecit, & factum memoriæ reliquit. Ceterùm Maximum quidquam putas culpaturum, quòd ſciat Platonis

exemplo

exemplo à me factum? Cuius verſus, quos nunc percenſui, tanto ſanctiores ſunt quanto apertiores: tanto pudicius compoſiti, quanto ſimplicius profeſſi. Namque hæc & id genus omnia diſſimulare & occultare, peccantis: profiteri & promulgare, ludentis eſt. Quippe natura, vox innocentiæ, ſilentium maleficio diſtributa. Mitto enim dicere alta illa & diuina Platonica, rariſſimo cuique piorum ignara, cæterum omnibus profanis incognita: geminam eſſe Venerem deam, proprio quamque amore & diuerſis amatoribus pollentis. Earum alteram vulgariam, quæ ſit percita populari amore, non modo humanis animis; verum etiam pecuinis & ferinis ad libidinem imperitate, vt immodico trucique perculſorũ animalium ſerua corpora complexu vincientem: alteram vero cælitem Venerem, prædita quæ ſit optimati amore, ſolis hominibus, & eorum paucis curare, nullis ad turpitudinem ſtimulis vel illecebris ſectatores ſuos percellentem. Quippe eius amorem non amœnum & laſciuum, ſed contra incomptum & ſerium pulcritudine honeſtatis virtutes amatoribus ſuis conciliare: & ſi quando decora corpora commendet, à contumelia eorum procul abſterrere. Neq; enim quidquam aliud in corporum forma diligẽdum, quam quod admoneat diuinos animos eius pulcritudinis, quam prius verã & ſinceram inter Deos videre. Quapropter, vt ſemper, eleganter Afranius, hoc ſcriptum reliquit,

Amabit ſapiens, cupient cæteri.

Tamen ſi [audire] verum velis Æmiliane, vel ſi hæc intelligere vmquam potes; non tam amat ſapiens, quam recordatur. Da igitur veniam Platoni Philoſopho verſuum eius de amore: ne ego neceſſe habeam, contra ſententiam Neoptolemi Enniani, pluribus philoſophari. vel ſi tu id non facis; ego me facile patiar in huiuſcemodi verſibus culpari cum Platone. Tibi autem Maxime habeo gratiam propenſam, cum has quoque appendices defenſionis meæ, idcirco neceſſarias quia accuſationi rependuntur, tam attente audis: & ideo hoc etiam peto, quod mihi ante ipſa crimina ſupereſt, audias vt adhuc feciſti libenter & diligenter. Sequitur enim de Speculo longa illa & cenſoria oratio, de quo pro rei atrocitate pæne diruptus eſt Pudens, clamitans: Habet ſpeculum Philoſophus, Poſſidet ſpeculum Philoſophus. Vt igitur habere concedam, ne aliquid obieciſſe te credas, ſi negauero; non tamen ex eo me accipi neceſſe eſt exornari quoque ad ſpecu-

lum ſolere. Quid enim ſi choragium Thymelicum poſſiderem; num ex eo argumentarere etiam, vti me conſueſſe Tragœdi ſyrmate hiſtrionis: crotalove ad Trieterica Orgia, mimi centunculo? Non opinor. Nam & contra plurimis rebus poſſeſſu careo, vſu fruor. Quod ſi neque habere vtendi argumentum eſt, neque non vtendi non habere: & ſpeculi non tam poſſeſſio culpatur quam inſpectio; illud etiam doceat neceſſe eſt, quãdo & quibus præſenti[illegible] ſpeculum inſpexerim. quoniam, vt res eſt, maius piac[illegible] decernis, ſpeculum Philoſopho, quam [illegible]ris mundũ profano videre. Cedo nunc, ſi & inſpexiſ[illegible]teor, quod tandem crimen eſt imaginem ſuam noſſe? ea[illegible]que non vno loco condir[illegible]ed quoquo velis paruo ſpeculo promptam geſtare? An [illegible]ras nihil eſſe aſpectabilius homini naro, quã forma[illegible]? Equidem ſcio & filiorum cariores eſſe, qui ſimiles videntur: & publicitus ſimulacrum ſuum cuique, quod videat, pro meritis præmio tribui. Aut quid ſibi ſtatuæ & imagines variis artibus effigiatæ volunt? niſi forte quod artificio elaboratum laudabile habetur, hoc natura oblatum culpabile iudicandum eſt; cum ſit in ea vel magis miranda & facilitas & ſimilitudo? Quippe in omnibus manu faciundis imaginibus opera diutina ſumitur, neque tamen ſimilitudo æque ac in ſpeculis comparet. Deeſt enim & luto vigor, & ſaxo color, & picturæ rigor: & motus omnibus, qui præcipua fide ſimilitudinem repræſentat. Cum in eo viſitur imago mire relata, vt ſimilis, ita mobilis, & ad omnem nutum hominis ſui morigera: eadem ſemper contemplantibus æquæua eſt, ab ineunte pueritia, ad obeuntem ſenectam. tot ætatis vices induit, tam varias habitudines corporis participat: tot vultus equidem eiuſdem lætantis vel dolentis imitatur. Enimuero quod luto fictum, vel ære infuſum, vel lapide inciſum, vel ce[illegible]ſtum, vel pigmento illitum, vel alio quopiam huma[illegible]tific[illegible] aſſimilatum eſt, non multa intercapedine tempo[illegible]mile redditur: &, ritu cadaueris, vnum & immobilem [illegible] poſſidet. tantum præſtat imaginis artibus ad ſimi[illegible]m referundum, læuitas illa ſpeculi fabra, & ſplendor [illegible]x. Aut igitur vnius Ageſilai Lacedæmonii ſententia [illegible]is ſequenda eſt, qui ſe neque pingi neque fingi vnquam, [illegible]lens formæ ſuæ, paſſus eſt: aut ſi mos omnium cæterorum hominum retinendus videtur, in ſtatuis & imaginibus no[illegible]pudiandis, cur exiſtimes imaginem ſuam cuique viſendam

ſendam potius in lapide quam in argento? magis in tabula, quam in ſpeculo? An turpe arbitraris, formam ſuam ſpectaculo aſſiduo explorare? An non Socrates Philoſophus vltro etiam ſuaſiſſe fertur diſcipulis ſuis, crebro vt ſemet in ſpeculo contemplarentur? vbi qui, eorum foret pulcritudine ſibi complacitus, impendio procuraret ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret: qui vero minus ſe commendabilem forma putaret, ſedulo operam daret vt virtutis laude turpitudinem tegeret. Adeo vir omnium ſapientiſſimus ſpeculo etiam ad diſciplinam morum vtebatur. Demoſthenem vero, primarium dicendi artificem, quis eſt qui non ſciat ſemper ante ſpeculum quaſi ante magiſtrum cauſas meditatum? ita ille ſummus orator, cum a Platone Philoſopho facundiam hauſiſſet, ab Eubulide dialectico argumentationes edidiciſſet, nouiſſimam pronuntiandi cõgruentiam ab ſpeculo petiuit. Vtrum igitur putas maiorem curam decoris in adſeueranda oratione ſuſcipiendam Rhetori iurganti, an Philoſopho obiurganti? apud iudices forte ductos pauliſper diſceptanti, an apud omnes homines ſemper diſſerenti? de finibus agrorum litiganti, an de finibus bonorum & malorum docenti? Quid? quod nec ob hæc debet tantummodo Philoſophus ſpeculum inuiſere. Nam ſæpe oportet non modo ſimilitudinem ſuam, verum etiam ſimilitudinis ipſius rationem conſiderare: Num, vt ait Epicurus, profectæ à nobis imagines, velut quædam exuuiæ, iugi fluore à corporibus manantes, cum leue aliquid & ſolidum offenderunt, illiſæ reflectantur, & retro expreſſæ contra verſis reſpondeant: an vti alii Philoſophi diſputant, radii noſtri, ſeu mediis oculis proliquati, & lumini extrario mixti, atque ei coniti, vti Plato arbitratur, ſeu tantũ oculis profecti, ſine vllo foris adminiculo, vt Architas putat, ſeu intentu aeris fracti, vt Stoici rentur, cum alicui corpori incidere ſpiſſo & ſplendido & læui, paribus angulis, quibus inciderant, reſultent ad faciem ſuam reduces: atque ita quod extra tangunt ac viſant, id intra ſpeculum imaginentur. Videnturne vobis debere Philoſophi hæc omnia veſtigare & inquirere, & cuncta ſpecula vel vda vel ſuda ſoli videre? Quibus præter iſta quæ dixi, etiam illa ratiocinatio neceſſaria eſt, cur in planis quidem ſpeculis ferme pares obtutus & imagines videantur; in tumidis vero & globoſis omnia defectiora; at contra in cauis auctiora: vbi, & cur læua cum dexteris permutentur.

quando ſe imago eodem ſpeculo tum recondat penitus, tum foras exerat: cur caua ſpecula, ſi exaduerſum Soli retineantur, oppoſitum fomitem accendunt? qui fiat, vti arcus in nubibus, varie & duo Soles æmula ſimilitudine viſantur? Alia præterea eiuſdem modi plurima, quæ tractat volumine ingenti Archimedes Syracuſanus, vir in omni quidem Geometria multum ante alios admirabili ſubtilitate: ſed haud ſciam an propter hoc vel maxime memorandus, quod inſpexerat ſpeculum ſæpe ac diligenter. Quem tu librum Æmiliane ſi noſſes, ac non modo campo & glebis, verumetiam abaco & puluiſculo te dediſſes. Mihi iſtud crede, quamquam teterrimũ os tuum minimum a Thyeſta tragico demutet, tamen profecto, diſcendi cupidine, ſpeculum inuiſeres: & aliquando, relicto aratro, mirarere tot in facie tua ſulcos rugarum. At ego non mirer, ſi, boni conſulis me de iſto diſtortiſſimo vultu tuo dicere, de moribus tuis multo truculentioribus reticere? Ea res eſt. præterquam quod non ſum iurgioſus, etiam libenter te, nuper vſque, albus an ater eſſes ignoraui. Et adhuc hercule non ſatis noui. Id adeo factum quod & tu ruſticando obſcurus es, & ego diſcendo occupatus. Ita & tibi vmbra ignobilitatis a probatore obſtitit: & ego nunquã ſtudui malefacta cuiuſquam cognoſcere; ſed ſemper potius duxi mea peccata tegere, quam aliena indagare. Igitur hoc mihi aduerſum te vſuuenit, quod qui forte conſtitit in loco lumine conluſtrato, atque eum alter è tenebris proſpectat. Nam ad eundem modum tu quidem quid ego in propatulo & celebri agam, facile è tenebris tuis arbitraris: cum ipſe humilitate abditus & lucifuga, non ſis mihi mutuo conſpicuus. Ego, adeo ſeruos tu an habeas ad agrum colendum, an [illegible] mutuarias operas cum vicinis tuis cambias, neque ſcio, n[illegible] laboro. At tu me ſcis eadem die treis Oeę manumiſiſſe [illegible] mihi patronus tuus inter cætera à te ſibi edita obie[illegible] quam modico prius dixerat, me vno ſeruo comite Oeam veniſſe. Quod quidem velim mihi reſpondeas, qui potuerim ex vno treis manumittere, niſi & hoc Magicũ eſt? Tantamne eſſe mentiendi cæcitatem dicam, an conſuetudinem? Venit Apuleius Oeam cum vno ſeruo. dein, pauculis verbis intergatritis: Apuleius Oeæ vna die treis manumiſit. Ne illud quidem credibile fuiſſet, cum tribus veniſſe, omnes liberaſſe. quod tamen ſi ita feciſſem, cur potius treis ſeruos inopiæ ſignum putares, quam treis libertos opulentiæ? Neſcis profecto,

cto, neſcis Æmiliane, Philoſophum accuſare, qui famulitii paucitatem obprobraris: quam ego gloriæ cauſa ementiri debuiſſem. quippe qui ſcirem, non modo Philoſophos, quorum me ſectatorem fero, verum etiam Imperatores populi Romani paucitate ſeruorum gloriatos. Itane tandem ne hæc quidem legere patroni tui? M. Antonium conſularem ſolos octo ſeruos domi habuiſſe? Carbonem vero illum, qui rebus potitus eſt, vno minus? At enim Manio Curio, tot adoreis longe incluto, quippe qui ter triumphum vna porta egerit: ei igitur Manio Curio duos ſolos in caſtris calones fuiſſe? Ita ille vir de Sabinis, deque Samnitibus, deque Pyrrho triumphator, pauciores ſeruos habuit quam triumphos. M. autem Cato nihil oppertus vt alii de ſe prædicarent; ipſe in Oratione ſua ſcriptum reliquit, cum in Hiſpaniam conſul proficiſceretur, treis ſeruos ſolos ex vrbe duxiſſe, quoniam ad villam publicam venerat. parum viſum qui vteretur. iuſſiſſe duos pueros in foro de menſa emi: eos quinque in Hiſpaniam duxiſſe. Hæc Pudens ſi legiſſet, vt mea opinio eſt; aut omnino huic maledicto ſuperſediſſet: aut in tribus ſeruis multitudinem comitum Philoſophi, quam paucitatem reprehendere maluiſſet. Idem mihi etiam paupertatem obprobrauit, acceptum Philoſopho crimen, & vltro profitendum. Enimuero paupertas olim Philoſophiæ vernacula aduerſum diuitias poſſeſſa eſt, frugi, ſobria, paruo potens, æmula laudis, habitu ſecura, cultu ſimplex, conſilio beneſuada. neminē vnquam ſuperbia inflauit, neminem impotentia deprauauit, neminem tyrannide efferauit. delicias ventris & inguinum neque vult vllas, neque poteſt. Quippe hæc & alia flagitia, diuitiarum alumni ſolent. Maxima quæque ſcelera ſi ex omni memoria hominum percenſeas, nullum in illis pauperem reperies: ſic vbi contra hæc temere inter illuſtres viros & diuites comparent. ſed quemcumque in aliqua laude miramur, eum paupertas ab incunabulis nutricata eſt. Paupertas inquam, priſca apud ſecula omnium ciuitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omneis nationes perfuncta. Eadem enim eſt paupertas apud Græcos in Ariſtide iuſta, in Phocione benigna, in Epaminonda ſtrenua, in Socrate ſapiens, in Homero diſerta. Eadem paupertas etiam populo Rom. imperium à primordio fundauit. proque eo in hodiernum Diis immortalibus ſimpulo & catino fictili ſacrificat.

Quod ſi modo iudices de cauſa iſta ſederent C. Fabricius, Cn. Scipio, Manius Curius, quorum filiæ ob paupertatem de publico dotibus donatæ ad maritos ierunt portantes gloriam domeſticam, pecuniam publicam: ſi Publicola regum exactor, & Agrippa populi reconciliator, quorum funus ob tenueis opes à populo Romano collatis ſextantibus adornatum eſt: ſi Attilius Regulus, cuius agellus ob ſimilem penuriam publica pecunia cultus eſt. ſi denique omnes illæ veteres proſapiæ Conſulares & Cenſoriæ & triumphales, breui vſura lucis ad iudicium iſtud remiſſæ audirent; audereſne paupertatem Philoſopho exprobrare apud tot Conſules pauperes? An tibi Claudius Maximus idoneus auditor videtur ad irridendam paupertatem, quod ipſe vberem & prolixam rem familiarem ſortitus eſt? Erras Æmiliane & longe huius animi fruſtra es, ſi eum ex Fortunæ indulgentia, non ex Philoſophiæ cenſura metiris: ſi virum tam auſteræ ſectæ, tamque diutinæ militiæ non putas amiciorem eſſe coercitæ mediocritati, quam delicatæ opulentiæ: Fortunam, velut tunicam, magis concinnam quam longam probare. quippe etiam ea ſi non geſtetur, & trahatur, nihilo minus quam lacinia præpendens impedit, & præcipitat. Etenim in omnibus ad vitæ munia vtendis, quidquid aptam moderationem ſupergreditur, oneri potius quam vſui exuberat. Igitur & immodicæ diuitiæ, velut ingentia & enormia gubernacula, facilius mergunt quam regunt: quod habent irritam copiam, noxiam nimietatem. Quin ex ipſis opulentioribus eos potiſſimum video laudari, qui nullo ſtrepitu, modico cultu, diſſimulatis facultatibus agunt: & diuitias magnas adminiſtrant ſine oſtentatione, ſine ſuperbia; ſpecie mediocritatis pauperum ſimiles. Quod ſi etiam ditibus ad argumentum modeſtiæ quæritur imago quæpiam & color paupertatis, cur eius pudeat tenuiores, quod ea non ſimulata ſed vere fungimur? Poſſum quidem tibi & ipſius nominis controuerſiam facere: neminem noſtrûm pauperẽ eſſe qui ſuperuacanea nolit, poſſideat neceſſaria, quæ natura oppido pauca ſunt. Namque is plurimum habebit, qui minimum deſiderabit. Habebit enim quantum volet, qui volet minimum. Et iccirco diuitiæ non melius in fundis & in fœnore, quam in ipſo hominis æſtimantur animo. qui ſi eſt auaritia egenus, & ad omne lucrum inexplebilis; nec mõtibus auri ſatiabitur, ſed ſemper aliquid, ante

ante parta vt augeat mendicabit. Quæ quidẽ vera confeſſio eſt paupertatis. Omnis enim cupido acquirendi ex opinione inopiæ venit. Nec refert quam magnum ſit quod tibi minus eſt. Non habuit tantam rem familiarem Philus, quantam Lælius: nec Lælius, quantam Scipio: nec Scipio, quantam Craſſus diues: atenim nec Craſſus diues, quantam volebat. Ita cum omneis ſuperaret, a ſuamet auaritia ſuperatus eſt: omnibuſque potius diues viſus eſt, quam ſibi. At contra hi Philoſophi quos commemoraui, non vltra volentes quam poterant, ſed congruentibus deſideriis & facultatibus, iure meritoque dites & beati fuerunt. Pauper enim fis appetendi egeſtate, diues non egendi ſatietate. quippe quia inopia deſiderio, opulentia faſtidio cernuntur. Igitur Æmiliane, ſi pauperem me habere vis, prius auarum eſſe doceas neceſſe eſt. Quod ſi nihil in animo deeſt; de rebus extraneis quantum deſit non laboro: quarum neque laus in copia, neque culpa in penuria conſiſtit. Sed finge hæc aliter eſſe: ac me ideo pauperem, quia mihi Fortuna diuitias inuidit; eaſque, vt ferme euenit, aut tutor imminuit, aut inimicus eripuit, aut pater non reliquit; hoccine homini obprobrari, pauperiem, quod nulli ex animalibus vitio datur? non aquilæ, non tauro, non leoni. Equus ſi virtutibus ſuis polleat vt ſit æquabilis vector, & curſor pernix; nemo ei penuriam pabuli exprobrat: tu mihi vitio dabis, non facti vel dicti alicuius prauitatem, ſed quod viuo gracili Lare, quod pauciores ego ſeruos habeo, parcius paſco, leuius veſtio, minus obſono? Atqui ego contra; quantulacumque tibi hæc videntur, multa etiam, & nimia arbitror, & cupio me ad pauciora coercere: tanto beatior futurus, quanto collectior. Namque animi, ita vt corporis, ſanitas expedita; imbecillitas lacinioſa eſt: certumque ſignum eſt infirmitatis, pluribus indigere. Prorſus ad viuendum, velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. Sunt enim ſimiliter etiam in iſta vita humana tempeſtates: leuia ſuſtentatui, grauia demerſui. Equidem didici, ea re præcedere maxime Deos hominibus, quod nulla re ad vſum ſui indigeant. Igitur ex nobis cui quam minimis opus ſit eum eſſe Deo ſimiliorem. Proinde gratum habitum, ad contumeliam diceretis, rem familiarem mihi peram & baculum fuiſſe. quod vtinam tantus animi forem, vt præter eam ſupellectilem nihil quidquam requirerem; ſed eumdem ornatum digne

geſtarem quem Crates vltro diuitiis abiectis appellat. Crates inquam, ſiquid credis Æmiliane, vir domi inter Thebanos proceres diues & nobilis, amore huius habitus quem mihi obiectas, rem familiarem largam & vberem populo donauit. multis ſeruis à ſeſe remotis ſolitatem delegit: arbores plurimas & frugiferas præ vno baculo ſpreuit: villas ornatiſſimas vna perula mutauit. quam poſtea, comperta vtilitate, etiam carmine laudauit, flexis ad hoc Homericis verſibus, quibus ille Cretam inſulam nobilitat. Principium dicam, ne me hæc ad defenſionem putes cõfinxiſſe:

Πήρη τις γαῖ' ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι τύφῳ

Καλὴ καὶ πίειρα.

Iam cętera tam mirifica. quę ſi tu legiſſes, magis mihi peram quam nuptias Pudentillæ inuidiſſes. Peram & baculum tu Philoſophis exprobrares? igitur & equitibus faleras, & peditibus clypeos, & ſigniferis vexilla, & denique triumphantibus quadrigas albas & togam palmatam. Non ſunt quidem iſta Platonicæ ſectæ geſtamina, ſed Cynicæ inſignia familiæ. Verumtamen hoc Diogeni & Antiſtheni pera & baculus, quod Regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerum, quod lituus Auguribus. Diogenes quidem Cynicus, cum Alexandro Magno de veritate regni certabundus, baculo ſceptri vice gloriabatur. Ipſe denique Hercules inuictus, quoniam hæc tibi vt quædam mendicabula nimis ſordent, ipſe inquam Hercules luſtrator orbis, purgator ferarum, gentium domitor, is tamen Deus cum terras peragraret, paulo prius quam in cælum ob virtutes aſcitus eſt, neque vna pelle veſtitior fuit, neque vno baculo comitatior. Quod ſi hæc exempla nihili putas, ac me non ad cauſam agendam, verum ad cenſum diſſerundum vocaſti; ne quid tu rerum mearum neſcias, ſi tamen neſcis, profiteor mihi ac fratri meo relictum à patre HS. vicies, paulo ſecus: idque à me longa peregrinatione, & diutinis ſtudiis, & crebris liberalitatibus modice imminutum. Nam & amicorum pleriſque opem tuli, & magiſtris plurimis gratiã retuli, quorundam etiam filias dote auxi. neque enim dubitaſſem equidem vel vniuerſum patrimonium impendere, vt adquirerem mihi quod maius eſt contemptum patrimonii. Tu vero Æmiliane, & id genus homines, vti tu es, inculti & agreſtes, tanti reuera eſtis, quantum habetis: vt arbor infecunda & infelix, [quæ nullum fructum ex ſeſe gignit,] tanti

eſt in

eſt in pretio, quanti lignum eius in trunco. Attamen parce poſtea, Æmiliane, paupertatem cuipiam obiectare, qui nuper vſq; agellum Zarathenſem, quem tibi vnicum pater tuus reliquerat, ſolus vno aſello ad tempeſtiuum imbrem, triduo exarabas. Neque enim diu eſt, cum te crebræ mortes propinquorum immeritis hereditatibus fulſerunt. vnde tibi potius quam ob iſtam teterrimã faciem Charon nomen eſt. De patria mea verò. quod eam ſitam Numidiæ & Gætuliæ in ipſo confinio, meis ſcriptis oſtendiſti, quibus memet profeſſus ſum, cum Lolliano Auito C.V. præſente publicè diſſererem, Seminumidam & Semigætulum: non video quid mihi ſit in ea re pudendum, haud minus quam Cyro maiori, quòd genere mixto fuit, Semimedus ac Semiperſa. Non enim vbi prognatus, ſed vti moratus quiſque ſit ſpectandum: nec qua regione, ſed qua ratione vitam viuere inierit, conſiderandũ eſt. Olitori & cauponi meritò eſt conceſſum, olus & vinum ex nobilitate ſoli commendare, vinum Thaſium, olus Phliaſium. Quippe illa terræ alumna multum ad meliorem ſaporem iuuerit, & regio fœcunda, & cælum pluuium, & ventus clemens, & Sol apricus, & ſolum ſuccidum. Enimuero animo hominis extrinſecus in hoſpitium corporis immigranti, quid ex iſtis addi vel minui ad virtutẽ vel malitiam poteſt? Quando non in omnibus gentibus varia ingenia prouenere? quamquam videatur quædam ſtultitia vel ſolertia inſigniores. Apud ſocordiſſimos Scythas, Anacharſis ſapiens natus eſt: apud Athenienſes catos, Meletides fatuus. Neque hoc eo dixi, quo me patriæ meæ pæniteret, etſi adhuc Syphacis oppidum eſſemus. quo tamen victo, ad Maſiniſſam regem conceſſimus, munere populi Rom. ac deinceps, veteranorum militum nouo conditu, ſplendidiſſima colonia ſumus. in qua colonia patrem habui loco principe Duumuiralem, cunctis honoribus perfunctum. Cuius ego locum in ea repub. exinde vt participare curiam cœpi, nequaquã degener, pari ſpero honore & exiſtimatione tueor. Cur ergo illa protuli? vt mihi tu, Æmiliane, minus poſthac ſuccenſeas: potiuſque vt veniam impertias, ſi per negligentiam fortè non elegi illud tuum Atticum Zarath, vt in eo naſcerer. Nónne vos puditum eſt, hæc crimina, tali viro audiente, tam aſſeuerate obiectare? friuola & inter ſe repugnantia ſimul promere? & vtraque tamen reprehendere? An non contraria accuſatis? peram & baculum, ob auctoritatem: carmina & ſpeculum, ob

hilaritatem: vnum ſeruum, vt deparci: treis libertos, vt profuſi: præterea eloquentiam Græcam, patriam barbaram. Quin igitur tandem expergiſcimini, ac vos cogitatis apud Claudium Maximum dicere, apud virum ſeuerum, & totius prouinciæ negotiis occupatum? Quin inquam vana hæc conuicia auferitis? quin oſtenditis, quod inſimulauiſtis ſcelera immania, & inconceſſa maleficia, & arteis nefandas? Cur veſtra oratio rebus flaccet, ſtrepitu viget? Aggredior enim iam ad ipſum crimen Magiæ, quod ingenti tumultu, ad inuidiam mei, accenſum, fruſtrata expectatione omnium, per neſcio quas anileis fabulas deflagrauit. Ecquandóne vidiſti Maxime, flammam ſtipula exortam, claro crepitu, largo fulgore, cito incremento? ſed enim materia leui, caduco incendio, nullis reliquiis? Hem tibi illa accuſatio iurgiis inita, verbis aucta, argumentis defecta nullis poſt ſententiam tuam reliquiis calumniæ permanſura, quæ quidem omnis Æmiliano fuit in iſto vno deſtinata, me Magum eſſe. & ideo mihi libet quærere, ab erudiriſſimis eius aduocatis, quid ſit Magus? Nam ſi, quod ego apud plurimos lego, Perſarum lingua Magus eſt, qui noſtra ſacerdos: quod tandem eſt crimen, ſacerdotem eſſe? & ritè noſſe atque ſcire, atque callere, leges cerimoniarum, fas ſacrorum, ius religionum? Si quidem Magia id eſt, quod Plato interpretatur θεῶν θεραπεία, cum commemorat, quibuſnã diſciplinis puerum regium adoleſcentem Perſæ imbuant. Verba ipſa diuini viri memini, quę tu mecum Maxime recognoſce: δὶς ἑπτὰ δὲ γενομένων ἐτῶν τὸν παῖδα παραλαμβάνουσιν οὓς ἐκεῖνοι βασιλείους παιδαγωγοὺς ὀνομάζουσιν. εἰσὶ δὲ ἐξειλεγμένοι περσῶν οἱ ἄριστοι δόξαντες ἐν ἡλικίᾳ τέτταρες. ὅ, τε σοφώτατος καὶ ὁ δικαιότατος, καὶ ὁ σωφρονέστατος, καὶ ὁ ἀνδρειότατος. ὧν ὁ μὲν μαγείαν τε διδάσκει τὴν Ζωροάστρου, τοῦ Ὡρομάζου, ἔστι δὲ τοῦτο θεῶν θεραπεία. διδάσκει δὲ καὶ τὰ βασιλικά. Auditiſue Magiam, qui eam temere accuſatis, artem eſſe Diis immortalibus acceptam, colendi eos ac venerandi pergnaram piam ſcilicet, & diuiniſcientem, iam inde a Zoroaſtre & Oromazo auctoribus ſuis nobilẽ, cælitũ antiſtitã? quippe inter prima regalia docetur. nec vlli temere inter Perſas conceſſum eſt Magum eſſe, haud magis quam regnare. Idem Plato in alia ſermocinatione, de Zamolxi quodam Thraci generis, ſed eiuſdem artis viro, ita ſcriptum reliquit: θεραπεύεσθαι δὲ τὴν ψυχήν, ἔφη ὦ μακάριε ἐπῳδαῖς τισί. τὰς δ᾽ ἐπῳδὰς τοὺς λόγους εἶναι τοὺς καλούς. Quod ſi ita eſt, cur mihi noſſe

non

non liceat vel Zamolxis bona verba, vel Zoroaſtris ſacerdotia? Sin verò, more vulgari, eum iſti proprie Magum exiſtimant, qui communione loquendi cum Diis immortalibus ad omnia quæ velit incredibili quadam vi cantaminum polleat; oppidò miror, cur accuſare non timuerint quem poſſe tantum fatentur. Neque enim tam occulta & diuina potentia caueri poteſt iridem vt cetera. Sicarium qui in iudicium vocat, comitatus venit: qui venenarium accuſat, ſcrupuloſius cibatur. qui furem arguit, ſua cuſtodit. Enimuerò qui Magum, qualem iſti dicunt in diſcrimen capitis deducit, quibus comitibus, quibus ſcrupulis, quibus cuſtodibus perniciem cæcam & ineuitabilem prohibeat? nullis ſcilicet. & ideo id genus crimen non eſt eius accuſare qui credit. Verum hæc fermè communi quodam errore imperitorum Philoſophis obiectantur: vt partim eorum qui corporum cauſas meras & ſimpliceis rimantur, irreligioſos putent, eoque aiant Deos abnuere; vt Anaxagoram, & Leucippum, & Democritum, & Epicurum, ceteroſque rerum naturæ patronos: partim autem, qui Prouidentiam mundi curioſius veſtigant, & impenſius Deos celebrant, eos verò vulgò Magos nominent: quaſi facere etiam ſciant, quæ ſciant fieri: vt olim fuere Epimenides, & Orpheus, & Pythagoras, & Oſtanes. Ac dein ſimiliter ſuſpecta eſt Empedocli καθαρμοὶ, Socrati Dæmonion Platonis, τὸ ἀγαθὸν. Gratulor igitur mihi: cum & ego tot & rantis viris adnumeror. Ceterum ea quæ ab illis ad oſtendendum crimen obiecta ſunt vana & inepta & ſimplicia, vereor ne ideo tantum crimina putes, quòd obiecta ſunt. Cur, inquit, piſcium quædam genera quæſiſti? Quaſi id cognitionis gratia Philoſopho facere non liceat, quod luxurioſo gulæ cauſa liceret? Cur mulier libera tibi nupſit poſt annos tredecim viduitatis? Quaſi non magis mirandum ſit, quòd tot annis non nupſerit. Cur prius quàm tibi nuberet, ſcripſit neſcio quid in epiſtola quod ſibi videbatur? Quaſi quiſquam debeat cauſas alienæ ſententiæ reddere. At enim maior natu non eſt iuuenē aſpernata. Igitur hoc ipſum argumentū eſt, nihil opus Magia fuiſſe, vt nubere vellet mulier viro, vidua cœlibi, maior iuniori. Iā & illa ſimilia: Habet quidda Apuleius domi, quod ſecreto colit. Quaſi non id potius crimē ſit, ꝙ colas nō habere. Cecidit præſente Apuleio puer. Quid enim ſi iuuenis, qd ſi etiā ſenex adſiſtēte me corruiſſet? vel morbo corporis impeditus, vel lubrico

ſoli prolapſus? Hiſcine argumentis Magiam probatis? ... puerili, & matrimonio mulieris, & obſonio piſcium? Poſſem equidem bono periculo, vel his dictis contentus peroraie. Quoniam tamen mihi pro accuſationis longitudine largiter aquæ ſupereſt; cedò, ſi videtur, ſingula conſideremus. Atque ego omnia obiecta, ſeu vera, ſeu falſa ſint, non negabo: ſed perinde atque ſi facta ſint fatebor; vt omnis iſta multitudo, quæ plurima vndiq; ad audiendum conuenit, aperte intelligat, nihil in Philoſophos non modò verè dici, ſed ne falsò quidem poſſe confingi: quod non ex innocentię fiducia, quamuis liceat negare, tamen habeant potius defendere. Primum igitur argumenta eorum conuincam ac refutabo; nihil ea ad Magiā pertinere: deinde, etſi maxime Magus forem, tamen oſtendam, neque cauſam vllam, neq; occaſionem fuiſſe, vt me in aliquo maleficio experirentur. Ibi etiam de falsò inuidia, deq; epiſtolis mulieris perperā lectis, & nequius interpretatis, deq; matrimonio meo ac Pudentillæ diſputabo, idque à me ſuſceptum officij gratia, quam lucri cauſa, docebo. Quod quidem matrimonium noſtrum Æmiliano huic, immanè quanto angori quantæque inuidiæ fuit, inde omnis huiuſce accuſationis obeundæ ira & rabies, & denique inſania exorta eſt. Quæ ſi omnia palam & dilucide oſtendero; tunc denique te, Claudi Maxime, & omneis qui adſunt conteſtabor, puerum illum Sicinium Pudentem priuignum meum, cuius obtentu & voluntate à patruo eius accuſor, nuperrimè curæ meæ ereptum, poſtquam frater eius Pontianus & natu maior & moribus melior diem ſuum obiit: atque ita in me ac matrem ſuam nefarie efferatum, non mea culpa, deſertis liberalibus ſtudiis, ac repudiata omni diſciplina, ſceleſtis accuſationis huius rudimentis, patruo Æmiliano potius quàm fratri Pontiano ſimilem futurum. Nunc, vt inſtitui, proficiſcar ad omnia Æmiliani huiuſce deliramēta, ortus ab eo quod ad ſuſpicionem Magiæ, quaſi validiſſimum in principio dici animaduertiſti, nonnulla me piſcium genera per quoſdam piſcatores pretio quæſiſſe. Vtrum igitur horum ad ſuſpectandam Magiam valet? quòd ne piſcatores mihi piſcem quæſierunt? ſcilicet ergo phrygionibus aut fabris negotium iſtud dandum fuiſſe: atque ita opera cuiuſque artis permutanda, ſi vellem calumnias veſtras vitare, vt faber mihi piſcem euerreret, vt piſcator mutuò lignum dedolaret? An ex eo intellexiſtis, maleficio quæri piſciculos,

quod

quod pretio quærebantur? Credo ſi conuiuio vellem, gratis quæſiſſem. Quin igitur etiam ex aliis pleriſque me arguitis? Nam ſæpenumero & vinum, & olus, & pomum, & panem pretio mutaui. Eo pacto cupedinariis omnibus famem decernis. Quis enim ab illis obſonare audebit, ſiquidem ſtatuitur, omnia edulia quæ depenſo parantur nō cœnæ ſed Magiæ deſiderari. Quod ſi nihil remanet ſuſpicionis, neq; in piſcatoribus mercede inuitatis quod ſolent, ad piſcem capiundū, quos tamen nullos ad teſtimonium produxere: quippe qui nulli fuerunt; neque in ipſo pretio rei venalis, cuius tamen quantitatem nullam taxauere, ne, ſi mediocre pretium dixiſſent, contemneretur; ſi plurimum, non crederetur: ſi in his, vt dico, nulla ſuſpicio eſt; reſpondeat mihi Æmilianus, quo proximo ſigno ad accuſationem Magiæ ſit inductus. Piſces, inquit, quæris. Nolo negare. Sed oro te, qui piſces quærit, Magus eſt? Equidem non magis arbitror, quàm ſi lepores quærerem, vel apros, vel altilia. An ſoli piſces habent aliquid occultum aliis, ſeu Magis cognitum? Hoc ſi ſcis quid ſit, Magus es profectò: ſin neſcis, confitearis neceſſe eſt id te accuſare quod neſcis. Tam rudes vos eſſe omnium litterarum, omnium denique vulgi fabularum, vt ne fingere quidem poſſitis iſta veriſimiliter? Quid enim competit ad amoris ardorem accendendum, piſcis brutus & frigidus, aut omnino res pelago quæſita? Niſi forte hoc vos ad mendacium induxerit, quòd Venus dicitur pelago exorta. Audi ſis Tantoni Pudēs quàm multa neſcieris, qui de piſcibus argumentum Magiæ recepiſti. At ſi Virgilium legiſſes; profectò ſciſſes, alia quæri ad hanc rem ſolere. Ille enim, quantum ſcio, enumerat vittas molleis, & verbenas pingueis, & thura maſcula, & licia diſcolora: præterea laurum fragilem, limum durabilem, ceram liquabilem: nec minus, quæ iam in opere ſerio ſcripſit,

Falcibus & meſſæ ad Lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni.
Quæritur & naſcentis equi de fronte reuulſus,
Et matri præreptus amor.

At tu piſcium inſimulator, longè diuerſa inſtrumenta Magis attribuis: non frontibus teneris detergenda, ſed dorſis ſqualentibus excidenda: nec fundo reuellenda, ſed profundo extrahenda, nec falcibus metenda, ſed hamis iuncanda. Poſtremò, in maleficio ille venenum nominat, tu pulmentum:

ille herbas & ſurculos, tu ſquamas & oſſa : ille pratum deſecpit, tu fluctum ſcrutaris. Memoraſſem tibi etiam Theocriti paria, & alia Homeri, & Orphei plurima, & ex comœdiis & tragœdiis Græcis & ex hiſtoriis multa repetiſſem, ni te dudum animaduertiſſem Græcam Pudentillæ epiſtolam legere nequiuiſſe. Igitur vnum etiam poetam Latinum attingam. verſus ipſos, quos agnoſcent qui Læuium legere.

Philtra omnia undique eruunt.
Antipathes illud quæritur,
Trochiſci, iynges, teniæ,
Radiculæ herbæ, ſurculi,
Auriplices, bitortilæ,
Hinnientium dulcedines.

Hæc & alia quæſiſſe me potius quàm piſces, longè veriſimilius cõfinxiſſes. (his etenim fortaſſe per famam peruulgatam fides fuiſſet) ſi tibi vlla eruditio adfuiſſet. Enimuerò piſcis ad quam rem faciat captus, niſi ad epulas coctus? ceterum ad Magiam nihil. Quod autem videatur nihil adiutare, dicam vnde id coniectem. Pythagoram plerique Zoroaſtris ſectatorem, ſimiliterque Magiæ peritum arbitrati, eum memoriæ prodiderunt, cùm animaduertiſſet proxime Metapontum, in littore Italiæ ſibi, quam ſubſiciuam Græciam fecerat, a quibuſdam piſcatoribus euerriculum trahi; fortunam iactus eius emiſſe: & pretio dato, iuſſiſſe illico piſces eos qui capti tenebantur, ſolui retibus, & reddi profundo. Quos ſe licet eum de manibus miſſurum non fuiſſe, ſi quid in his vtile ad Magiam comperiſſet. Sed enim vir egregie doctus, & veterum æmulator, meminerat Homerum poetam multiſciũ, vel porius cunctarum rerum adprime peritum, vim omnem medicaminum non mari ſed terræ aſſcripſiſſe : cum de quadam ſaga ad hunc modum memorauit:

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα.
Εσθλὰ τά οἱ Πολύδαμνα πόρεν Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Itemque alibi carminum ſimiliter:

ὥς ἄρα φωνήσας, πόρε φάρμακον ἀργειφόντης
ἐκ γαίης ἐρύσας.

Cùm tamen numquam apud eum marino aliquo & piſculento medicauit nec Protheus faciem, nec Vlyſſes ſcrobem,

nec

nec Æolus follem, nec Helena crateram, nec Circe poculum, nec Venus cingulum. At vos ſoli reperti eſtis ex omni memoria, qui vim herbarum, & radicum, & ſurculorum, & lapillorum, quaſi quadam colluuione naturæ, de ſummis montibus in mare transferatis, & penitus piſcium ventribus inſuatis. Igitur vt ſolebat ad Magorum cerimonias aduocari Mercurius carminum vector, & illex animi Venus, & Luna noctium conſcia, & manium potens Triuia: vobis auctoribus, poſthac Neptunus cum Salacia, & Portunus cum omni choro Nereidum, ab æſtibus fretorum ad æſtus amorum transferentur. Dixi cur non arbitrer quidquam negotij eſſe Magis & piſcibus. Nunc, ſi videtur, credamus Aemiliano, ſolere piſces etiam ad Magicas poteſtates adiuuare. num ergo propterea, quicunque piſcem quærit, & ipſe Magus eſt. Eo quidē facto, & qui myoparones quæſierit, pirata erit: & qui vectem, perfoſſor: & qui gladium, ſicarius. Nihil in rebus omnibus tam innoxium dices, quin id poſſit aliquid aliqua obeſſe: nec tam lætum, quin poſſit ad triſtitudinem intelligi. Nec tamen idcirco omnia ad nequiorem ſuſpicionem trahuntur: vt ſi thus & caſiam & myrrham, ceteroſque id genus odores funeri tantum emptos arbitreris, cum & medicamento parentur, & ſacrificio. Ceterum eodem piſcium argumento, etiam Menelai ſocios putabis Magos fuiſſe, quos ait Poeta præcipuus, flexis hamulis apud Pharum inſulam famem propulſaſſe etiam mergos, & delphinos, & ſcyllas, tu eodem referes: etiam gulones omneis, qui impenſo piſces pretio à piſcatoribus mercantur: etiam ipſos piſcatores qui omnium generum piſcis arte anquirunt. Cur ergo & tu quæris? Nolo equidem, nec neceſſarium habeo tibi dicere: ſed per te, ſi potes, ad hoc quæſiſſe me argue, vt ſi helleborum, vel cicutam, vel ſuccum papaueris emiſſem, item alia eiuſdemmodi, quorum moderatus vſus ſalutaris, ſed commixtio vel quantitas noxia eſt: quis æquo animo pateretur, ſi me per hoc veneficij accerseres, quod ex illis poteſt homo occidi? Videamus tamen quæ fuerint piſcium genera, tam neceſſaria ad habendum, tamque rara ad reperiendum, vt meritò ſtatuto præmio quærerentur. Tria omnino nominauerant: vnum falſi, duo mentiti. Falſi, quòd leporem marinum fuiſſe dixerunt, qui aliûs omnino piſcis fuit, quē mihi Themiſon ſeruus noſter, medicinæ non ignarus, vt ex ipſo audiſti, vltro attulit ad

inſpiciundum. nam quidem Leporem nondum etiam inuenit. Sed profiteor me quætere & cetera, non piſcatoribus modò, verùm etiam amicis negotio dato, quicunque minus cogniti generis piſcis inciderit, vt eius mihi aut formam commemorent, aut ipſum viuum: vel ſi id nequierint vel mortuum oſtendant. Quamobrem id faciam, mox docebo. Mentiti autem ſunt callidiſſimè accuſatores mei, vt ſibi videntur, cùm me ad finem calumniæ confinxerunt, duas res marinas, impudicis vocabulis quæſiſſe. quas Tannonius ille, cùm vtriuſque ſexus genitalia intelligi vellet, ſed eloqui propter infantiam cauſidicus ſummus nequiret; multum ac diu hæſitato, tandem virile marinum, neſcio qua circumlocutione malè ac ſordidè nominauit. Sed enim feminal nullo pacto repetiens munditer dicere, ad mea ſcripta confugit, & è quodam meo libro legit: Interfeminium tegat, & femoris obiectu, & palmæ velamento. Hic etiam, pro ſua grauitate vitio mihi vortebat, quòd me nec ſordidiora dicere honeſtè pigeret. At ego illi contra iuſtius exprobrauerim, quod qui eloquentiæ patrocinium vulgo profiteatur, etiam honeſta dictu ſordidè blatteret, ac ſæpe in rebus nequaquam difficilibus fringultiat, vel omnino obmuteſcat. Cedo enim, ſi ego de Veneris ſtatua nihil dixiſſem, neque interfeminium nominaſſem; quibus tandem verbis accuſaſſes crimen illud, tā ſtultitiæ quam linguæ tuæ congruens? An quidquam ſtultius, quam ex nominum propinquitate vim ſimilem rerum coniectari? Et fortaſſe an præacutè repetiſſe vobis videbamini? At quæſiſſe me fingeretis ad illecebras Magicas duo hæc marina, Veretillam, & Virginal. diſce enim nomina rerum Latina, quæ propterea varie nominaui, vt denuo inſtructius accuſes. Memento tamen tam ridiculum argumentum fore, deſiderata ad res Venereas marina obſcœna, quam ſi dicas marinum pectinem comendo capillo quæſitum, vel aucupandis volantibus piſcem accipitrem, aut venandis apris piſcem apriculum, aut eliciendis mortuis marina caluaria. Reſpondeo igitur ad hunc veſtrum locum, non minus inſulsè quàm abſurdè commentū, me haſce nugas marinas & quiſquilias littoraleis neq; pretio neq; gratis quæſiſſe. Illud etiam præterea reſpondeo, neſciſſe vos quid a me quæſitum fingeretis. Hæc enim friuola, quæ nominaſtis, pleraque in litoribus omnibus congeſtim & aceruatim iacent, & ſine vllius opera, quamlibet leuiter motis flucticulis

vltro

vltro foras euoluuntur. Quin ergo dicitis me eadem opera pretio impenſo per plurimos piſcatores quæſiſſe de litore, conchulam ſtriatam, teſtam hebetem, calculum teretem: præterea cancrorum furcas, echinorum calyculos, lolliginũ ligulas: poſtremo aſſulas, feſtucas, reſticulas, & oſtrea Pergami vermiculata: denique muſcum, & algam, & cætera maris eiectamenta, quæ vbique litorum ventis expelluntur, ſalo expuuntur, tempeſtate reciprocantur, tranquillo deſeruntur. Neque enim minus iſtis, quæ commemoraui, accommodari poſſunt, ſimiliter ex vocabulo ſuſpiciones. Poſſe dicitis ad res Venereas ſumpta de mari ſpuria & faſcina, propter nominũ ſimilitudinem. qui minus poſſit ex eodẽ littore calculus ad veſicam, teſta ad teſtamentum, cancer ad vlcera, alga ad querquerum? Ne tu Claudi Maxime nimis patiens vires, & oppido proxima humanitate, qui haſce eorum argumentationes diu hercle perpeſſus ſis. Equidem cum hæc ab illis quaſi grauia & inuincibilia dicerentur, illorum ſtultitiam ridebam, tuam patientiam mirabar. Cæterum, quamobrem plurimos iam piſces cognouerim, quorundam adhuc neſcius eſſe nolui, diſcat Æmilianus; quoniam vſque adeo rebus meis curat. quamquam eſt iam præcipiti æuo, & occidua ſenectute; tamen ſi videtur, ſuſcipiat doctrinam, ſeram plane, & poſtumam. Legat veterum Philoſophorum monumenta, tandem vt intelligat, non me primum hæc requiſiſſe, ſed iampridem maiores meos, Ariſtotelem dico, & Theophraſtum, & Eudemum, & Lyconem, cæteroſque Platonis minores: qui plurimos libros de genitu animalium, deque victu, deque particulis, deque omni differentia reliquerunt. Bene quod apud te Maxime cauſa agitur, qui pro tua eruditione legiſti profecto Ariſtotelis περὶ ζώων γενέσεως, περὶ ζώων ἀνατομῆς, περὶ ζώων ἱστορίας multiiuga volumina: præterea Problemata innumera eiuſdem: tum ex eadem ſecta cæterorum, in quibus id genus varia tractantur. Quæ tanta cura conquiſita, ſi honeſtum & glorioſum fuit illis ſcribere, cur turpe ſit nobis experiri? præſertim cum ordinarius & cobibilius eadem Græce & Latine adnitar conſcribere, & in omnibus aut omiſſa anquirere aut defecta ſupplere? Permittite, ſi opera eſt, quędam legi de Magicis meis; vt ſciat me Æmilianus, plura, quam putat quærere & ſedulo explorare. Prome tu librum ex Græcis meis. Si quos forte hic amici habuere, ſeduliquẽ Naturalium Quæſtionum: atque eum maxime,

in quo plura de piſcium genere tractata ſunt. Interea dum hic quærit, ego exemplum rei competens dixero. Sophocles poeta Euripidis æmulus & ſuperſtes, vixit enim ad extremam ſenectam: cum igitur accuſaretur a filio ſuomet dementiæ, quaſi iam per ætatem deſiperet: protuliſſe dicitur Coloneum ſuam, peregregiam tragœdiarum, quam forte tum in eo tempore conſcribebat, eamque iudicibus legiſſe, nec quidquam amplius pro defenſione ſua addidiſſe, niſi vt audacter dementiæ condemnarent, ſi carmina ſenis diſplicerent. Ibi ego comperior, omnes iudices tanto poetæ adſurrexiſſe, miris laudibus eum tuliſſe, ob argumenti ſolertiam & cothurnum facundiæ: nec ita multum omneis abfuiſſe, quin accuſatorem potius dementiæ condemnarent. Inueniſti tu librum? beaſti. Cedo enim experiamur, an & mihi poſſint in iudicio litteræ meæ prodeſſe. Lege pauca de principio, dein quædam de piſcibus. At tu, interea dum legit aquam ſuſtine. LOCVS EX GRÆCO LIBRO APVLEI NATVRALIVM QVÆSTIONVM. Audiſti Maxime quorum pleraque ſcilicet legeras apud antiquos Philoſophorum. & memento, de ſolis piſcibus hæc volumina a me conſcripta, qui eorum coitu progignantur, qui ex limo coaleſcant; quoties & quid anni cuiuſque eorum generis feminæ ſubent, mares ſuriant; quibus membris & cauſis diſcreuerit natura viuiparos eorum & ouiparos. ita enim appello, quæ Græci ζωοτόκα ἢ ᾠοτόκα. Et ne operoſe per omnes animalium genitus pergam, deinde de differentia & victu, & membris, & ætatibus, cæteriſque plurimis ſcitu quidem neceſſariis, ſed in iudicio alienis. Pauca etiam de Latinis ſcriptis meis ad eamdem peritiam pertinentibus, legi iubebo. in quibus animaduertes, cum in eis cognitu rara, tum nomina etiam Romanis inuſitata, & in hodiernum, quod ſciam, infecta: ea tamen nomina labore meo & ſtudio ita de Græcis prouenire, vt tamen Latina moneta percuſſa ſint. Vel dicant nobis, Aemiliane, patroni tui, vbi legerint Latine hæc pronuntiata vocabula. de ſolis aquatilibus dicam, nec cætera animalia niſi in communibus differentiis, attingam. Auſculta igitur quæ dicam. Iam me clamabis magica nomina Ægyptio vel Babylonico ritu percenſere, GRÆCA VOCABVLA. Poſſum etiam pergere, ſed non eſt operæ in iſtis diem terere, vt ſit mihi tempus aggredi ad cætera. hæc interim, quæ dixit, pauca recita, Latine à me enuntiata.

VERSIO

VERSIO SVPERIORVM GRÆCORVM VOCABVLORVM.

Vtrum igitur putas Philoſopho, non ſecundum Cynicam temeritatem rudi & indocto, ſed qui ſe Platonicæ ſcholæ meminerit, vtrum ei putas turpe, ſcire iſta an neſcire? negligere, an curare? noſſe quanta ſit etiam in iſtis prouidentiæ ratio, an de Diis immortalibus matri & patri credere? Q. Ennius Hedyphagetica quæ verſibus ſcripſit, innumerabilia piſcium genera enumerat, quæ ſcilicet curioſe cognouerat. Paucos verſus memini, eos dicam:

Omnibus vt Clupea præſtat, muſtela marina
Mures ſunt Æni, aſpera & oſtrea & plurima Abydi,
Eſt Mit, lena, pecten: aperque apud Vmbraciæ amnes.
Bruduſii ſargus bonus eſt, hunc, magnus erit ſi,
Sume. Apriclum piſcem ſcito primum eſſe Tarenti.
Surrenti chemas, glaucum Cumas apud. at quid
Scarum prateriit, cerebrum Iouis pæne ſupremi
Neſtoris ad patriam hic capitur magnus, bonuſq́;.
Melanurum, turdum, merulamq;, vmbramq; marinam.
Polypus Corcyræ, caluaria pinguia Atarnæ
Purpura muriculi, murex dulces quoque echini.

Alios etiam multis verbis decorauit, & vbi gentium quiſque eorum inueniatur oſtendit, qualiter aſſus aut iuſſulentus optime ſapiat. nec tamen ab eruditis reprehenditur. Ne ego reprehendar, qui res pauciſſimis cognitas Græce & Latine propriis & elegantibus vocabulis conſcribo? Cum hoc ſatis dixi, tum aliud accipe. Quid enim tandem, ſi medicinæ neque inſtudioſus neque imperitus, quæpiam remedia ex piſcibus quæro, vt ſane ſunt plurima, cum in aliis omnibus rebus eodem naturæ munere interſperſa atque interſeminata, tum etiam nonnulla in piſcibus; an remedia noſſe & ea conquirere Magi potius eſſe quam Medici, quam denique Philoſophi putas? qui illis nõ ad quæſtũ ſed ad ſuppetias vſurus eſt. Veteres quidẽ medici, etiã carmina, remedia vulnerum norant, vt omnis vetuſtatis certiſſimus auctor Homerus docet: qui facit Vlixi de vulnere ſanguinem profluentem ſiſti cantamine. Nihil enim quod ſalutis ferendæ gratia fit, criminoſum eſt. At enim, inquit, piſcẽ cui rei niſi malæ proſcidiſti, quẽ tibi Themiſon ſeruus attulit? Quaſi vero nõ paulo pri⁹ dixerim, me de particulis omniũ animaliũ, de ſitu earũ, deq; numero, deq; cauſa cõſcriberes ac libros ἀνατομῶν

Ariſtoteli & explorare ſtudio & augere. Atqui ideo mirum, quod vnum à me piſciculum inſpectum ſciatis, cum iam plurimos qui vbicumque locorum oblati ſunt æque inſpexerim. præſertim quod ego nihil clanculo, ſed omnia in propatulo ago. at quiuis vel extrarius arbiter aſſiſtat, mihi hoc & inſtituto magiſtrorum meorum, qui aiunt hominem liberũ & magnificum debere, ſi queat, in primori fronte animum geſtare. Huncadeo piſciculum quem vos leporem marinum nominatis, plurimis qui aderant oſtendi. necdum etiam decerno quid vocent, niſi quæram ſane accuratius, quod ne apud veteres Philoſophos proprietatem eius piſcis repperio quamquam ſit omnium rariſſima, & hercule memorãda. Quippe ſolus ille, quantũ ſciam, cum ſit cætera exoſſis, duodecim numero oſſa, ad ſimilitudinem talorum ſuillorum, in ventre eius connexa & catenata ſunt. Quod Ariſtoteles ſi ſciſſet, nunquam profecto omiſiſſet ſcripto prodere: qui aſelli piſcis ſolius omnium in media aluo cocculum ſitum pro maximo memorauit. Piſcem, inquit, proſcidiſti. Hoc quis ferat Philoſopho crimen eſſe, quod lanio vel coco non fuiſſet? Piſcem proſcidiſti, quod crudũ? id accuſas? ſi cocto ventrem ruſparer hepatia ſuffoderem, ita vt apud te puerulus ille Sicinius Pudens ſuomet obſonio didicit, eam rem non putares accuſandam? Atqui maius crimen eſt Philoſopho comeſſe piſceis, quam inſpicere. An hariolis licet iocinera rimari, Philoſopho contemplari non licebit? qui ſe ſciat omnium animalium aruſpicem, omnium Deûm ſacerdotem? Hoc in me accuſas, quod ego & Maximus in Ariſtotele miramur. cuius niſi libros bibliothecis exegeris, & ſtudioſorum manibus extorſeris, accuſare me non potes. Sed de hoc pæne plura quam debui. Nunc præterea vide, quam ipſi ſeſe reuincant. Aiunt, mulierem magicis artibus, marinis illecebris à me petitam eo in tempore, quo me non negabunt in Gætuliæ mediterraneis montibus fuiſſe: vbi piſces per Deucalionis diluuia reperiantur. quod ego gratulor neſcire iſtos, Legiſſe me Theophraſti quoque περὶ δακετῶν καὶ βλητικῶν & Nicandri θηριακὰ. Cæterum me etiam veneficii poſtularent, vt qui hoc negotium ex lectione & æmulatione Ariſtoteli nactus ſum, nonnihil & Platone me adhortante, qui ait, eum, qui iſta veſtiget, φρονεῖν ἀθάνατα καὶ θεῖα, αὔπερ ἀληθείας ἐφάπτηται. Nunc quoniam piſces horum ſatis patuerunt; accipe aliud; pari quidem ſtultitia, ſed multo tanto vanius & nequius excogitatum

tatum. Scierunt & ipſi, argumentum piſcarium futile & nihil futurum: præterea nouitatem eius ridiculam. Quis enim fando audiuit, ad maleficia Magica deſquammari & exdorſuari piſceis ſolere? Potius aliquid de rebus peruulgatioribus, & iam creditis fingendum eſſet. Igitur ad præſcriptum opinionis & famæ, confinxere puerum quempiam carmine cantatum, remotis arbitris, ſecreto aliquo loco, arula & lucerna & paucis conſciis teſtibus, vbi incantatus ſit, corruiſſe: poſtea neſcientem ſui, excitatum. Nec vltra iſti quidem progredi mendacio auſi. Etenim fabula vt impleretur addendũ etiam illud fuit, puerum eumdem multa præſagio prædixiſſe. quippe hoc emolumentum canticis accipimus, Præſagiũ, & Diuinationem. Nec modo vulgi opinione, verum etiam doctorum virorum auctoritate, hoc miraculum de pueris confirmatur. Memini me apud Varronem Philoſophum, virum accuratiſſime doctum atque eruditum, cum alia huiuſmodi, tum hoc etiam legere: Trallibus de euentu Mithridatici belli Magica perconratione conſulentibus, puerum in aqua ſimulacrum Mercurii contemplantem, quæ futura erãt centum ſexaginta verſibus cecinisſe. Itemque Fabium, cum quingentos denarios perdidiſſet, ad Nigidium conſultum veniſſe: ab eo pueros carmine inſtinctos indicaſſe vbi locorũ defoſſa eſſet crumena, cum parte eorum, cæteri vt forent diſtributi. vnum etiam denarium ex eo numero habere M. Catonem Philoſophum. quem ſe a pediſſequo in ſtipem Apollinis accepiſſe Cato confeſſus eſt. Hæc & alia apud pleroſq; de Magicis pueris lego equidem: ſed dubius ſententiæ ſum, dicamne fieri poſſe, an negem. Quamquam Platoni credam, inter Deos atque homines, natura & loco medias quaſdam diuorum poteſtates interſitas, eaſque Diuinationes cunctas & Magorum miracula gubernare. Quin & illud mecum reputo, poſſe animum humanum, & puerilem præſertim ſimplicemque ſeu carminum auocamento, ſiue odorum delinimento ſoporari, & ad obliuionem præſentium externari: & paulisper remota corporis memoria, redigi ac redire ad naturam ſuam, quæ eſt immortalis ſcilicet & diuina; atque ita, veluti quodam ſopore futura rerum præſagire. Verum enimuero, vtut iſta ſeſe habent, ſi qua fides hiſce rebus impertienda eſt, debet ille neſcio qui puer prouidus, quantum ego audio & corpore decorus atque integer deligi, & animo ſolers, & ore facundus: vt in eo aut diuina poteſtas, quaſi bonis

ædibus, diuerſetur, digne ſi tamen ea pueri corpore includitur: aut ipſe animus expergitus, cito ad diuinam naturam redigatur: quæ ei prompte inſita, & nulla obliuione ſaucia & hebes, facile reſumatur. Non enim ex omni ligno, vt Pythagoras dicebat, debet Mercurius exſculpi. Quod ſi ita eſt; nominate quis ille fuerit puer, ſanus, incolumis, ingenioſus, decorus, quem ego carmine dignatus ſim initiare. Cæterum Thallus quem nominaſtis, medico potius quam Mago indiget. eſt enim miſer morbo Comitiali ita confectus; vt ter aut quater die ſæpenumero, ſine vllis cantaminibus, corruat, omniaque membra conflictationibus debilitet: facie vlceroſus, fronte & occipitio conquaſſatus, oculis hebes, naribus hiulcus, pedibus caducus. Maximus omnium Magus eſt, quo præſente Thallus diu ſteterit. ita plerumque morbo ceu ſomno vergens inclinatur. Eum tamen vos carminibus meis ſubuerſum dixiſtis, quod forte me coram ſemel decidit Conſerui eius plerique adſunt, quos exhiberi denuntiaſtis. Poſſunt dicere omnes quid in Thallo deſpuant: cur nemo audeat cum eo ex eodem catino cænare, eodem poculo bibere. Et quid ego de ſeruis? vos ipſi videtis. Negate Thallum, multo prius quam ego Oeam venirem, corruere eo morbo ſolitum, medicis ſæpenumero oſtenſum. Negant hoc conſerui eius qui ſunt in miniſterio veſtro? Omnium rerum conuictum me fatebor; niſi rus de omnium cõſenſu diu ablegatus eſt, in longinquos agros, ne familiam contaminaret. Quod ita factum nec ab illis negari poteſt. eò nec potuit hodie a nobis exhiberi. Nam vt omnis iſta accuſatio temeraria & repentina fuit; nudiuſtertius nobis Æmilianus denuntiauit, vt ſeruos numero quindecim apud te exhiberemus. Adſunt quatuordecim, qui in oppido erant. Thallus ſolus rus ablegatus, vt dixi, ferme ad centeſimum lapidem, longe ex oculis. Thallus ſolus abeſt ſed miſimus qui eum curriculo aduehat. Interroga Maxime, quatuordecim ſeruos quos exhibemus, Thallus puer vbi ſit, & quam ſalue agat: interroga ſeruos accuſatorum meorum. non negabunt, turpiſſimum puerum corpore putri & morbido caducum, barbarum, ruſticanum. Bellum vero puerum elegiſtis, quem quis ſacrificio adhibeat, cuius caput contingat, quem puro pallio amiciat, à quo reſponſum ſperet. Vellem hercule adeſſet. tibi eum Aemiliane permiſiſſem, vt teneres ipſe, vt interrogares. Iam in media quæſtione, hic ibidem pro tribunali

nali oculos truces in te inuertiſſet, faciem tuam ſpumabundus conſpuiſſet, manus contraxiſſet, caput ſuccuſſiſſet, poſtremo in ſinu tuo corruiſſet. Quatuordecim ſeruos quos poſtulaſti, exhibeo: cur illis ad quæſtionem nihil vteris? Vnum puerum, atque eum caducum, requiris, quem olim abeſſe pariter mecum ſcis? Quæ alia eſt euidentior calumnia? Quatuordecim ſerui petitu tuo adſunt, eos diſſimulas: vnus puerulus abeſt, eum inſimulas. Poſtremo quid vis? puta Thallum adeſſe. Vis probare, eum præſente me concidiſſe? Vltro confiteor. Carmine id factum dicis? hoc puer neſcit: ego, non factum, reuinco. Nunc, caducum eſſe puerum, nec tu audebis negare. Cur ergo carmini potius, quam morbo attribuatur eius ruina? An euenire non potuit, vt forte præſente me idem pateretur, quod ſæpe alias multis præſentibus? Quod ſi magnum putarem, caducum deiicere, quid opus carmine fuit? cum incenſus Gagates lapis, vt apud Phyſicos lego, pulcre & facile hunc morbum exploret: cuius odore etiam in venalitiis vulgo ſanitatem aut morbum venalium experiantur. Etiam orbis à figulo circumactus, non difficile eiuſdem valitudinis hominem vertigine ſui corripit. ita ſpectaculum rotationis, eius animum ſaucium debilitat. ac multo plus ad caducos conſternendos figulus valet, quam Magus. Tu fruſtra poſtulaſti vt ſeruos exhiberem: ego non de nihilo poſtulo, vt nomines, quinam teſtes huic piaculari ſacro adfuerint, cum ego ruentem Thallum impellerem. Vnum omnino nominas puerulum illum Sicinium Pudentem, cuius me nomine accuſas: is enim affuiſſe ſe dicit. cuius pueritia etſi nihil ad religionem ſuffragaretur, tamen accuſatio fidem derogaret. Facilius fuit Æmiliane, ac multo grauius, tete vt ipſum diceres interfuiſſe, & ex eo ſacro cœpiſſe dementire potius, quam totum negotium quaſi ludicrum pueris donares. Puer cecidit, puer vidit. num etiam puer aliquis incantauit? Hic ſatis veteratorie Tannonius Pudens, cum hoc quoque mendacium frigere, ac prope iam omnium vultu & murmure exploſum videret; vt vel ſuſpiciones quorundã ſpe moraretur, ait pueros alios producturum, qui ſint æque à me

incantari. atque ita ad aliam ſpeciem argumenti tranſgreſſus eſt. Quod quamquam diſſimulare potui, tamen vt omnia, ita hoc quoque vltro prouoco. Cupio enim produci eos pueros, quos ſpe libertatis audio confirmatos ad mentiendum. Sed nihil amplius dico quam vt producant. Poſtulo igitur & flagito Tannoni Pudens, vt expleas quod es pollicitus. Cedo pueros iſtos quibus confiditis. produc, nomina qui ſint. mea aqua licet ad hoc vtare. Dic inquam Tannoni quid taces? quid cunctaris? quid reſpectas? Quod ſi hic neſcit quid dixerit, aut nomina oblitus eſt, at tu Æmiliane cedo huc. dic quid aduocato tuo mandaueris. exhibe pueros. Quid expalluiſti? quid taces? hoccine accuſare eſt? hoccine tantum crimen deferre? an Claudium Maximum, tantum virum, ludibrio habere, me calumnia inſectari? Quod ſi forte patronus tuus verbo prolapſus eſt, & nullos pueros habes quos producas; ſaltem quatuordecim ſeruis, quos exhibui, ad aliquid vtere: aut cur ſiſti poſtulabas tantam familiam, Magiæ accuſans? De quindecim ſeruis denuntiaſti. quod ſi de vi accuſares, quot tandem ſeruos poſtulares? Sciunt ergo aliquid quindecim ſerui, & occultum eſt? an occultum non eſt, & Magicum eſt? Alterum horum fatearis neceſſe eſt: aut illicitum non fuiſſe, in quo tot conſcios non timuerim: aut ſi illicitum fuit, ſcire tot conſcios non debuiſſe. Magia iſta, quantum ego audio, res eſt legibus delegata, iam inde antiquitus duodecim Tabulis propter incredundas frugum illecebras interdicta. Igitur & occulta non minus, quam tetra & horribilis, plerumque noctibus vigilata, & tenebris abſtruſa, & arbitris ſolitaria, & carminibus murmurata. cui non modo ſeruorum, verum etiam liberorum pauci adhibentur. Et tu quindecim ſeruos vis interfuiſſe. Nuptiæne illæ fuerunt, an aliud celebratum officium, an conuiuium tempeſtiuum? Quindecim ſerui ſacrum Magicum participant, quaſi Quindecimuiri ſacris faciundis creati. Cui tamen rei tot numero adhibuiſſem, ſi conſcientia vnius multi ſunt? Quindecim liberi homines, populus eſt: totidem ſerui, familia: totidem vincti, ergaſtulum. An auditorio multitudo eorum neceſſaria fuit, qui diutine hoſtias luſtraleis tenerent? At nullas hoſtias niſi gallinas nominaſtis. An vt grana thuris numerarent? an vt Thallum proſternerent? Mulierem etiam liberam perductam ad me domum dixiſtis, eiuſdem Thalli valitudinis.

nis: quam ego pollicitus ſim curaturum. Eam quoq; incantatam à me corruiſſe. Vt video, vos palæſtritam non magum accuſatum veniſtis: ita omnis qui me acceſſerint, dicitis cecidiſſe. Negauit tamē quærente te Maxime, Themiſon medicus, a quo mulier ad inſpiciendum perducta eſt, quidquam vltra paſſam: niſi quæſiſſe me, Eequid illi aures obtinnirēt, & vtra earum magis. vbi reſponderit, dextram ſibi aurem nimis inquietam, confeſtim deceſſiſſe. Hic ego Maxime, quamquam ſedulò impræſentiarum à laudibus tuis tempero, necubi tibi ob cauſam iſtam videar blanditus; tamen ſolertiam tuam in percontando nequeo quin laudem. Dudum enim cū agitarentur hæc, & illi incantatam mulierem dicerent, medicus qui adfuerat abnueret; quæſiſti tu nimis quàm prudenter, quod mihi emolumentum fuerit incantandi? reſponderunt, vt mulier rueret. Quid deinde? mortua eſt? inquis: negarunt. Quid ergo dicitis: quod Apuleij commodum, ſi ruiſſet? ita enim pulcrè ac perſeuetanter tertiò quæſiuiſti; ve qui ſcires omnium factorum rationes diligentius examinandas, ac ſæpius cauſas quæri, facta concedi: eoq; etiam patronos litigatorum cauſidicos nominari, quòd cur quæq; facta ſint, expediant. Ceterum negare factum, facilis res eſt, & nullo patrono indiget: recte factum vel perperam, docere, id verò multo arduum & difficile eſt. Fruſtra igitur an factum ſit anquiritur, quòd nullam malam cauſam habuit vt fieret. Ita facti reus apud bonum iudicem ſcrupulo quæſtionis liberatur, ſi nulla fuit ei ratio peccandi. Nunc, quoniam neq; incantatam, neque proſtratam mulierem probauerunt, & ego non nego petitu medici a me inſpectam; dicam tibi Maxime cur illud de aurium tinnitu quæſierim, nō tam purgandi mei gratia in ea re quā tu iā præiudicaſti neq; culpę neq; crimini cōfinem, quàm vt ne quid dignū auribus tuis & doctrinę tuę congruens reticuerim. Dicam igitur quam breuiſſimè potero. etenim admonendus es mihi, non docendus. Plato philoſophus in illo præclariſſimo Timæo cæleſti quadam facundia vniuerſum Mundum molitus. Igitur poſtquam de noſtri quoque animi trinis poteſtatibus ſolertiſſimè diſſeruit, & cur quæque membra nobis diuina prouidentia fabricata ſint, aptiſſime docuit, cauſam morborum omnium trifariam percenſet. Primam cauſam primordiis corporis attribuit: ſi ipſæ elementorum qualitates, humida & frigida & his duæ aduerſæ non congruant. id adeò euenit, cum quæ-

piam earum modum exceſſit, aut loco demigrauit. Sequens cauſa morborum ineſt in eorum vitio, quæ iam concreta ex ſimplicibus elementis, vna tamen ſpecie coaluerunt: vt eſt ſanguinis ſpecies, & viſceris, & oſſis, & medullæ, porrò illa quæ ex hiſce ſingularibus mixta ſunt. Tertiò, in corpore concrementa varij fellis, & turbidi ſpiritus, & pinguis humoris, nouiſſima ægritudinum incitamenta ſunt. Quorum è numero præcipua ſit materia morbi comitialis, de quo dicere exorſus ſum; cum caro in humorem craſſum & ſpumidum inimico igni conliqueſcit, & ſpirituum indidem parto ex candore compreſſi aeris albida & tumida tabes fluit. Ea namque tabes, ſi foras corporis proſpirauit, maiore dedecore quàm noxa diffunditur. Pectoris enim primorem cutim vitiligine inſignit, & omnimodis maculationibus conuariat. ſed cui hoc vſu venerit, numquam poſtea comitiali morbo attentatur. Ita ægritudinem animi grauiſſimam, leui turpitudine corporis compenſat. Enimuerò ſi pernicioſa illa dulcedo intus cohibita, & bili atræ ſociata, venis omnibus furens peruaſit: deinde ad ſummum caput viam molita, dirum fluxũ cerebro immiſcuit; illico regalem partem animi debilitat, quæ ratione pollens, verticem hominis velut arcem & regiam inſedit. Eius quippe diuinas vias & ſapientes meatus obruit & obturbat, quod facit minore pernicie per ſoporem; cum potu & cibo plenos Comitialis morbi prænuntia ſtrangulatione modice angit. Sed ſi vſque adeò aucta eſt, vt etiam vigilantium capiti offundatur; tum verò repentino mentis nubilo obtorpeſcunt, & moribundo corpore ceſſante animo cadunt. Eum noſtri non modò Maiorem & Comitialem, verùm etiam Diuinum morbum, ita vt Græci ἱερὰν νόσον, verè nuncuparunt. videlicet quòd animi partem rationalem, quæ longè ſanctiſſima eſt, eam violet. Agnoſcis Maxime rationem Platonis, quantum potui pro tempore, perſpicuè explicatam. cui ego fidens, arbitratus cauſam Diuini morbi eſſe, cũ illa peſtis in caput redundauit: haudquaquam videor de nihilo percontatus, an eſſet mulieri illi caput graue, ceruix torpens, tempora pulſata, aures ſonoræ. Et ceterum, quòd dextræ auris crebriores tinnitus fatebatur, ſignum erat morbi penitus adacti. Nam dextera corporis validiora ſunt. eoque minus ſpei ad ſanitatem relinquunt, cum & ipſa ægritudini ſuccumbunt. Ariſtoteles adeò in Problematis ſcriptum reliquit,

quit, quibus æquè caducis à dextero morbus occipiat, eorum eſſe difficiliorem medelam. Longum eſt, ſi velim Theophraſti quoque ſententiam de eodem morbo recenſere. eſt enim etiam eius egregius liber De caducis. Quibus tamen in alio libro, quem de inuidentibus animalibus conſcripſit, remedio eſſe ait exuuias ſtellionum, quas velut ſenium, more ceterorum ſerpētium, temporibus ſtatutis exuant. Sed niſi confeſtim eripias, mālignone præſagio, an naturali adpetentia, illico conuertuntur, & deuorant. Hæc idcirco commemoraui, nobilium Philoſophorum diſputata ſimul & libros ſedulò nominaui, nec vllū ex medicis aut poetis volui attingere; vt iſti deſinant mirari, ſi Philoſophi ſuapte doctrina cauſas morborum & remedia nouerunt. Igitur cum ad inſpiciendum mulier ægra, curationis gratia, ad me perducta ſit, atque hoc, & medici confeſſione qui adduxit, ad meam ratiocinationem rectè factum eſſe conueniat; aut conſtituant, Magi & malefici hominis eſſe, morbis mederi: aut ſi hoc dicere non audent, fateantur ſe in puero & muliere caducis vanas & prorſus caducas calumnias intendiſſe. Imò enim, ſi audire [verum] velis Æmiliane; tu potius caducus, qui iam tot calumniis cecidiſti. Neque enim grauius eſt corpore quam corde collabi: pede potius quàm mēte corruere: in cubiculo deſpui, quam in iſto ſplendidiſſimo cœtu deteſtari. At tu fortaſſe te putas ſanum, quòd non domi contineris, ſed inſaniam tuam, quoquò te duxerit, ſequeris. Atqui ſi contendere vis furorem tuum cum Thalli furore; inuenies non permultum intereſſe: niſi quòd Thallus ſibi, tu etiam aliis furis. Ceterùm Thallus oculos torquet, tu veritatem: Thallus manus contrahit, tu patronos: Thallus pauimentis illiditur, tu tribunalibus. Poſtremò ille quidquid agit, in ægritudine facit, ignorans peccat: at tu miſer, prudens & ſciens delinquis. Tanta vis morbi te inſtigat. falſum pro vero inſimulas. infectum pro facto criminaris. quem innocentē liquidò ſcis, tamen accuſas vt nocentem. Quinetiam, quod præterij, ſunt quæ fatearis neſcire: & eadem rurſus, quaſi ſcias, criminatis. Ais enim, me habuiſſe quædam ſudariola inuoluta apud Lareis Ponriani. Ea inuoluta quæ & cuiuſmodi fuerint, neſciſſe te confiteris: neque præterea quemquam eſſe qui viderit. tamen illa contendis iuſtrumenta Magiæ fuiſſe. Nemo tibi blandiatur Æmiliane. Non eſt tua iſta in accuſando verſutia, ac ne impudētia

quidem, ne tu arbitreris. Quid igitur? furor infelix acerbi animi, & miſcta inſania ciudæ ſenectutis. His enim pænè verbis cum tam graui & perſpicaci iudice egiſti: Habuit Apuleius quæpiam linteolo inuoluta apud Lareis Pontiani. hæc quoniam ignoro quæ fuerint, iccirco Magica fuiſſe cõtendo. crede igitur mihi quod dico, quia id dico ꝙ neſcio. O pulcra argumenta, & aperte crimen reuincentia! Hoc fuit, quoniam quid fuerit ignoro. Solus repertus es Æmiliane qui ſcias etiam illa quæ neſcis. Tantũ ſuper omneis ſtultitia euectus es. quippe qui ſolertiſſimi & acerrimi Philoſophorũ fuerunt, ne iis quidem confidendũ eſſe aiunt, quæ videmus. At tu de illis quoq; affirmas, quæ neque conſpexiſti vmquã, neque audiſti. Pontianus ſi viueret, atque eum interrogares quæ fuerint in illo inuolucro; neſcire ſe reſponderet. Libertus etiam ille qui claues eius loci in hodieruum habet, & à vobis ſtat, numquam ſe ait inſpexiſſe: quamquam ipſe aperiret (vtpote promus librorum qui illic erant conditi) pænè quotidie: & clauderet; ſæpe nobiſcum, multo ſæpius ſolus intraret, linteum in menſa poſitum cerneret, ſine vllo ſigillo, ſine vinculo. Quid ni enim? Magicæ res in eo occultabãtur, eo negligẽtius adſeruabam. Sed enim liberè ſcrutandum & inſpiciendum, ſi liberet, etiam auferendum, temere exponebam, alienæ cuſtodiæ commendabam, alieno arbitrio permittebam. Quid igitur impræſentiarum vis tibi credi, quod ne Pontianus quidem ſciret, qui indiuiduo contubernio mecum vixit, id te ſcire, quem numquam viderim niſi pro tribunali? An quod libertus aſſiduus, cui omnis facultas inſpiciendi fuit, quod is libertus non viderit, te, qui numquam eo acceſſeris vidiſſe? denique vt quod non vidiſti, id tale fuerit quale dicis? Atqui ſtulte, ſi hodie illud ſudariolum tu intercepiſſes, quidquid ex eo promeres, ego Magicum negatem. Tibi adeo permitto. finge quiduis, reminiſcere, excogita, quod poſſit Magicum videri; tamen de eo tecum decertarem. aut ego ſubiectum dicerem, aut remedio acceptum, aut ſacro traditum, aut ſomnio imperatum. Mille alia ſunt quibus poſſem more communi & vulgatiſſima obſeruationum conſuetudine verè refutare. Nunc id poſtulas, vt quod deprehenſum & detentum, tamen nihil me apud bonum iudicem læderet, id inani ſuſpicione incertum & incognitum condemnet. Haud ſciam an rurſus vt ſoles dicas: Quid ergo illud fuit quod linteo tectum apud Lareis

poti ſſi-

potiſſimum depoſuiſti? ita ne eſt Æmiliane? ſic accuſas, vt omnia à reo percontere, nihil ipſe adferas cognitum. Quam obrem piſceis quæris? Cur ægram mulierem inſpexiſti? quid in ſudario habuiſti inſutum? Accuſatum, an interrogatum veniſti? Si accuſatum; tute argue quæ dicis: ſi interrogatum; noli præiudicare quid fuerit. quod ideo te neceſſe eſt interrogare, quia neſcis. Ceterum hoc quidem pacto omneis homines rei conſtituentur; ſi ei, qui nomen cuiuſpiam detulerit, nulla neceſſitas ſit probandi, omnis cõtra facultas percontandi. Quippe omnibus ſi cui fortè negotiũ Magiæ faceſſetur, quidquid omnino egerint, obiicietur. Votum in alicuius ſtatuæ femore aſſignaſti; igitur Magus es: aut cur aſſignaſti? Tacitas preces in templo Deis allegaſti; igitur Magus es: aut quid optaſti? Contra, nihil in templo precatus es; igitur Magus es: aut cur Deos non rogaſti? Similiter ſi poſueris donum aliquod, ſi ſacrificaueris, ſi verbenam ſumpſeris. Dies me deficiet, ſi omnia velim perſequi quorum rationem ſimiliter calumniator flagitabit. præſertim quod conditum cunque, quod obſignatum, quod incluſum domi adſeruatur, id omne eodem argumento Magicum dicetur: aut è cella promptuaria in forum atque in iudicium proferetur. Hæc quanta ſint, & cuiuſmodi, Maxime, quantuſque campus calumniis hoc Æmiliani tramite aperiatur: quantique ſudores innocentibus hoc vno ſudariolo adferantur, poſſum equidem pluribus diſputare. ſed faciam quod inſtitui. etiam quod non neceſſe eſt confitebor: & interrogatus ab Æmiliano reſpondebo. Interrogas Æmiliane quid in ſudario habuerim. at ego, quamquam omnino poſitum vllum ſudarium meum in bibliotheca Pontiani poſſim negare; ac maximè fuiſſe concedam cum habeam dicere, nihil in eo inuolutum fuiſſe. quæ ſi dicam; neque teſtimonio aliquo, neque argumento reuincar. Nemo enim qui attigerit eſt: Vnus libertus, vt ais, qui viderit. tamen inquam, per me licet fuerit repertiſſimum. ſic enim, ſi vis, arbitrare: vt olim Vlixis ſocii theſaurum repperiſſe arbitrati ſunt, cum vtrem ventoſiſſimum manticularentur. Vin dicam, cuiuſmodi illas res in ſudario obuolutas, Laribus Pontiani commendarim? Mos tibi geretur. Sacrorum pleraque initia in Græcia participaui. Eorum quædam ſigna & monumenta tradita mihi à ſacerdotibus ſedulò conſeruo. Nihil inſolitum, nihil incognitum dico. vel vnius Liberi

patris ſymmiſtæ, qui adeſtis ſcitis, quid domi conditum celetis, & abſque omnibus profanis tacitè veneremini. At ego, vt dixi, multiiuga ſacra, & plurimos ritus, varias cerimonias, ſtudio veri & officio erga Deos didici. Nec hoc ad tempus compono: ſed abhinc ferme triennium eſt, cum primis diebus quibus Oeam veneram, publicè diſſerens de Æſculapij maieſtate, eadem iſta præ me tuli, & quot ſacra noſſem percenſui. Ea diſputatio celebratiſſima eſt, vulgò legitur, in omnium manibus verſatur, non tam facundia mea, quàm mentione Æſculapij religioſis Oeenſibus commendata. Dicite aliqui, ſi quis fortè meminit, huius loci principium. Audiſne Maxime multos ſuggerentes? immò ecce etiam liber offertur. recitari ipſa hæc iubebo: quoniam oſtendis humaniſſimo vultu, auditione te iſta non grauari. LOCVS EX ORATIONE APVLEI OEÆ HABITA. Etiámne cuiquam mirum videri poteſt, cui ſit vlla memoria religionis, hominem tot myſteriis Deum conſcium, quædam ſacrorum crepundia domi adſeruare: atque ea lineo texto inuolucre, quod puriſſimum eſt rebus diuinis velamentum? Quippe lana, ſegniſſimi corporis excrementum, pecori detracta, iam inde Orphei & Pythagoræ ſcitis, profanus veſtitus eſt. Sed enim mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terra exorta, non modò indutui & amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque in rebus ſacris vſurpatur. Atque ego ſcio nonnullos & cum primis Aemilianum iſtum, facetiæ ſibi habere, res diuinas deridere. Nam, vt audio, percenſentibus iis qui iſtum nouere, nulli Deo ad hoc æui ſupplicauit; nullum templum frequentauit. ſi fanũ aliquod prętereat; nefas habet, adorandi gratia manum labris admouere. Iſte verò nec Diis rurationis qui eum paſcunt ac veſtiunt ſegetis vllas aut vitis aut gregis primitias impartit. nullum in villa eius delubrum ſitum, nullus locus aut lucus conſecratus. Et quid ego de luco & delubro loquor? Negant vidiſſe ſe qui fuere, vnum ſaltem in finibus eius aut lapidem vnctum, aut ramum coronatum. Igitur agnomenta ei duo indita: Charon, vt iam dixi, ob oris & animi diritatem: ſed alterum quod libentius audit, ob Deorum contemptum, Mezentius. Quapropter facile intelligo, haſce ei tot initiorum enumerationes

nes nugas videri. & fors fuat ne ob hanc diuini contumaciam non inducat in animum verum eſſe quod dixi, me ſanctiſſimè tot ſacrorum ſigna & memoracula cuſtodire. Sed ego quid de me Mezentius ſentiat, manum non verterim. Cereris autem clariſſima voce profiteor, ſi qui fortè adeſt eorumdem ſolemnium mihi particeps; ſignum dato, & audiat licet quæ ego adſeruem. Nam equidem nullo vnquam periculo compellar, quæ reticenda accepi, hæc ad profanos enuntiare. Vt puto, Maxime, ſatis videor cuiuis vel iniquiſſimo animum expleſſe, & quod ad ſudarium pertineat, omnem criminis maculam detersiſſe: ac bono iam periculo ad teſtimonium illud Craſſi, quod poſt iſta quaſi grauiſſimum legerunt, à ſuſpicionibus Aemiliani tranſcenſurus. Teſtimonium ex libello legi audiſti gumiæ cuiuſdam, & deſperati lurconis, Iunij Craſſi, me in eius domo nocturuo ſacra cum Appio Quintiano amico meo factitaſſe, qui ibi mercede deuerſabatur. Idque ſe ait Craſſus, quamquã eo tempore vel Alexandriæ fuerit, tamen à cæde & fumo & auiũ plumis comperiſſe. Scilicet eum, cum Alexandriæ ſympoſia obiret (eſt enim Craſſus iſte, qui non inuitus de die in ganeas correpat) in illo cauponis nidore pinnas de Penatibus ſuis aduectas, aucupatum fumum domus ſuæ agnouiſſe, patrio culmine longè exortum. Quem ſi oculis vidit; vltra Vlixi vota & deſideria hic quidem eſt oculatus. Vlixes fumum terra ſua mergentem cõpluribus annis è littore proſpectans, fruſtra captauit: Craſſus in paucis quibus abfuit mẽſibus, eumdem fumum, ſine labore, in taberna vinaria ſedens, conſpexit. Siu verò naribus nidorẽ domeſticum præſenſit, vincit idem ſagacitate odorandi canes & vulturios. Cui enim cani, cui vulturio Alexandrini cęli quicquã abuſq; Oeenſiũ finibus oboleat? Eſt quidẽ Craſſus iſte ſummus helluo, & omnis fumi nõ imperitus. ſed profectò pro ſtudio bibẽdi, quo ſolo cenſetur, facilius ad eum Alexandriã vini aura quàm fumi perueniſſet. Intellexit hoc & ipſe incredibile futurũ. Nam dicitur ante horam diei ſecundam, ieiunus adhuc & abſtemius, teſtimoniũ iſtud vendidiſſe. Igitur ſcripſit, hæc ſe ad hunc modum comperiſſe. Poſt quã Alexandria reuenerit, domũ ſuã rectà cõtendiſſe, ex qua iã Quintianus migrarat. ibi in veſtibulo multas auiũ pinnas offẽdiſſe, pręterea parietes fuligine deformatos. quęſiſſe cau-

ſas ex ſeruo ſuo quem Oeæ reliquerat, eumq; ſibi de me & Quintiani nocturnis ſacris indicaſſe. Quam verò ſubtiliter compoſitum, & veriſimiliter commentum: me, ſi quid eius facere vellem, non domi meæ potius facturum fuiſſe? Quintianum iſtum qui mihi aſſiſtit, quem ego pro amicitia quæ mihi cum eo artiſſima eſt, proque eius egregia eruditione & perfectiſſima eloquentia, laudis honoris gratia nomino: hunc igitur Quintianum, ſi quas auis in cæna habuiſſet, aut, quod aiunt, Magiæ cauſa interemiſſet; puerum nullum habuiſſe qui pinnas conuerreret, & foras abiiceret? præterea fumi tantam vim fuiſſe, vt parietes atros redderet; eamque deformitatem, quoad habitauit, paſſum in cubiculo ſuo Quintianum? Nihil dicis Æmiliane. non eſt veriſimile. niſi fortè Craſſus non in cubiculum reuerſus perrexit, ſed ſuo more rectà ad focum. Vnde autem ſeruus Craſſi ſuſpicatus eſt, noctu potiſſimum parietes fumigatos? an ex fumi colore? videlicet fumus nocturnus nigrior eſt, eoque diurno fumo differt? Cur autem ſuſpicax ſeruus, ac tam diligens, paſſus eſt Quintianum migrare prius, quàm mundam domum redderet? Cur illæ plumæ, quaſi plumbeæ, tam diu, vſque ad aduentū Craſſi manſerunt? Non inſimulet Craſſus ſeruū ſuum? ſed ipſe hæc potius de fuligine & pinnis mentitus eſt, dū nō poteſt nec in teſtimonio dando diſcedere longius à culina. Cur autem teſtimonium ex libello legiſtis? Craſſus ipſe vbi gentium eſt? An Alexandriam tædio domus remeauit? an parietes ſuos detergit? an, quod verius eſt, ex crapula helluo attentatur? Nam equidem hanc fabrè technā heſterna die animaduerti ſatis notabiliter in medio foro tibi Æmiliane obructantem. Quære à nomenclatoribus tuis Maxime, quamquam eſt ille cauponibus quàm nomenclatoribus notior: tamen inquam interroga, an hic Iunium Craſſum Oenſem viderint? non negabunt. Et hibeat nobis Æmilianus iuuenem honeſtiſſimum cuius teſtimonio nititur. Quid ſit diei vides. Dico Craſſum iamdudum ebrium ſtertere, aut ſecundo lauacro, ad repotia cænæ obeunda, vinolentum ſudorem in balneo deſudare. Iſte cum maxime præſens per libellum loquitur, non quin adeò ſit alienatus omni pudore, vt etiam ſub oculis tuis ſi foret, ſine rubore vllo mentiretur: ſed fortaſſe nec tantulum potuit ebrius ſibi temperare, vt hanc horam ſobriè expecta-

expectaret. aut potius Aemilianus de conſilio fecit, ne cum ſub tam ſeueris oculis tuis conſtituerer, ne tu belluam illam vulſis maxillis, fœdo aſpectu, de ſpecie improbares: cum animaduertiſſes caput iuuenis barba & capillo populatum, madentes oculos, cilia turgētia, rictum, ſaliuoſaq; labia, vocem abſonam, manuum tremorem, ructus. Nam patrimonium omne iampridem abligurriuit. nec quidquam ei de bonis paternis ſupereſt, niſi vna domus ad calumniam venditandam. quam tamen numquam carius quam in hoc teſtimonio locauit. Nam temulentum iſtud mendacium tribus millibus nummûm Aemiliano huic vendidit, idque Oeeæ nemini ignoratur. Omnes hoc, antequam fieret, cognouimus. & potui denuntiatione impedire; niſi ſcirem mendaciũ tam ſtultum potius Aemiliano, qui fruſtra redimebat, quàm mihi, qui merito contemnebam, obfuturum. Volui & Aemilianum damno affici, & craſſum teſtimonii ſui dedecore proſtitui. Cæterum nudiuſtertius haudquaquam occulta res acta eſt in Rufini cuiuſdam domo, de quo mox dicam, interceſſoribus & deprecatoribus ipſo Rufino & Calphurniano. Quod eo libentius Rufinus perfecit, quod erat certus ad vxorem ſuam cuius ſtupra ſciens diſſimulat non minimam partem præmii eius Craſſum relaturum. Vidi te quoque Maxime, coitionem aduerſum me & coniurationem eorum pro tua ſapientia ſuſpicatum, ſimul libellus ille prolatus eſt totā rem vultu aſpernantem. Denique quanquam ſunt ſoluta audacia & importuna impudentia præditi: tamen teſtimonium Craſſi, cuius oboluiſſe fæcem videbant, nec ipſi auſi ſunt perlegere, nec quidquam eo niti. Verum ego iſta propterea commemoraui, non quod pinnarum formidines & fuliginis maculam te præſertim iudice timerem: ſed vt ne impunitum Craſſo foret quod Aemiliano homini ruſtico fumum vendidit. Vnde etiam crimen ab illis, cum Pudentillæ litteras legerent, de cuiuſdam ſigilli fabricatione prolatum eſt. quod me aiunt ad Magica maleficia occulta fabrica, ligno exquiſitiſſimo comparaſſe: & cum ſit ſceleti forma turpe & horribile, tamen impendio colere, & Græco vocabulo nuncupare βασιλέα. Niſi fallor, ordine eorum veſtigia perſequor, & ſingillatim apprehendens, omnem calumniæ textum retexo. Occulta fuiſſe fabricatio ſigilli, quod dicitis, qui poteſt? cuius vos adeo artificem non ignoraſtis, vt ei vti præſto eſſet denuntiaueritis? En, adeſt Cornelius Saturninus artifex, vir

inter ſuos & arte laudatus, & moribus comprobatus, qui mihi Maxime paulo ante diligenter ſciſcitanti omnem ordinem geſtæ rei ſumma cum fide & veritate percenſuit: me cum apud eum multas geometricas formas è buxo vidiſſem ſubtiliter & adfabre factas; inuitatum eius artificio, quædam mechanica vt mihi elaboraſſet, petiſſe: ſimul & aliquod ſimulacrum cuiuſcunque vellet Dei cui ex more meo ſupplicaſſem quacumq; materia dummodo lignea exſculperet. igitur primo buxeam rentaſſe. interim dum ego ruri ago, Sicinium Pontianum priuignum meum, qui mihi factum volebat, impetratos hebeni baculos a muliere honeſtiſſima Capitolina ad ſe attuliſſe: ex illa potius materie rariore & durabiliore vti faceret adhortatum. Id munus cum primis gratum mihi fore. & ea ſe feciſſe, perinde vt baculi ſuppetebant. Ita minutatim ex tabellis compacta craſſitudine Mercuriolum expediri potuiſſe. Hæc vt dico omnia audiſti. Præterea a filio Capitolinæ probiſſimo adoleſcente qui præſens eſt ſciſcitante te eadem dicta ſunt: Pontianum loculos petiſſe, Pontianum Saturnino artifici detuliſſe. Etiam illud non negatur, Pontianum a Saturnino perfectum ſigillum recepiſſe, & poſtea dono mihi dediſſe. His omnibus palam atque aperte probatis, quid omnino ſupereſt in quo ſuſpicio aliqua Magiæ deliteſcat? immo quid omnino eſt quod vos manifeſti mendacii non reuincat? Occulte fabricatum eſſe ſigillum dixiſtis, quod Pontianus ſplendidiſſimus eques fieri curauit: quod Saturninus vir grauis & probe inter ſuos cognitus in tabernula ſua ſedens propalam exſculpſit: quod ornatiſſima matrona munere ſuo adiuuit: quod & futurum & factum multi cum ſeruorum tum amicorum qui ad me ventitabant ſcierunt. Lignum a me toto oppido & quidem oppidò quæſitum, non piguit vos commentiri: quem quidem abfuiſſe eo tempore ſcitis. quem iuſſiſſe fieri qualicumque materia probatum eſt. Tertium mendacium veſtrum fuit, macilentam, vel omnino euiſceratam formam diri cadaueris fabricatam; prorſus horribilem & laruualem. Quod ſi compertum habebatis adeo euidens ſignum Magiæ, cur mihi vt exhiberem non denuntiaſtis? An vt poſſetis in rem abſentem libere mentiri? Cuius tamen falſi facultas opportunitate quadam meæ conſuetudinis vobis adempta eſt. Nam morem mihi habeo, quoquo eam, ſimulacrum alicuius Dei inter libellos conditum geſtare: eique diebus fe-

bus feſtis thure & mero & aliquando victimis ſupplicare. Dudum ergo cum audirem ſceletum perquam impudenti mendacio dictitari, iuſſi curriculo iret aliquis, & ex hoſpitio meo Mercuriolum afferret, quem mihi Saturninus iſte Oeeæ fabricatus eſt. Cedo tu. cum videant, teneant, conſiderent. En vobis, quem ſceleſtus ille ſcelerum nominabat. Auditiſne reclamationem omnium qui adſunt? auditiſne mendacii veſtri damnationem? non vos tot calumniarum tandem diſpudet? hiccine eſt ſceletus? hæccine eſt larua? hoccine eſt quod appellitabatis dæmonium? magicum ne illud, an ſolemne & commune ſimulacrum eſt? Accipe quæſo Maxime, & contẽplare bene, tam puris & tam piis manibus tuis traditur res conſecrata. En vide quam facies eius decora & ſucci palæſtrici plena ſit, quam hilaris Dei vultus: vt decenter vtrimque lanugo malis deſerpat; vt in capite criſpatus capillus ſub imo pilei vmbraculo appareat; quam lepide ſuper tempora pares pinnulæ emineant; quam autem feſtiue circa humeros veſtis ſuſtricta ſit. Hunc qui ſceletum audet dicere, profecto ille ſimulacra Deorum nulla videt, aut omnia negligit. Hunc denique qui laruam putat, ipſe eſt laruatus. At tibi Æmiliane, pro iſto mendacio duat deus iſte. Superûm & Inferûm commeator, vtrorumque deorum malam gratiam, ſemperque obuias ſpecies mortuorum, quidquid Vmbrarum eſt vſquam, quidquid Lemurum, quidquid Manium, quidquid Laruarum oculis tuis oggerat: omnia noctium occurſacula, omnia buſtorum formidamina, omnia ſepulcrorum terriculamenta. à quibus tamen æuo emerito haud longe abes. Cæterum Platonica familia nihil nouimus niſi feſtum & lætum & ſolemne & ſuperum & cæleſte. Quin altitudinis ſtudio ſecta iſta etiam cælo ipſo ſubliminora quapiam veſtigauit, & in extimo mundi tergo degit. Scit me vera dicere Maximus, qui τὸ ὑπερουράνιον τόπον ἐπὶ τῷ τοῦ οὐρανοῦ νώτῳ legit in Phædro diligenter. Idem Maximus optime intelligit, vt de nomine etiam vobis reſpondeam, quiſnam ſit ille non à me primo ſed à Platone nuncupatus βασιλεὺς, totius rerum naturæ cauſa, & ratio & origo initialis, ſummus animi genitor, æternus animantum ſoſpitator, aſſiduus mundi ſui opifex. Sed enim ſine õperã opifex, ſine cura ſoſpitator, ſine propagatione genitor: neque loco, neque tempore, nec vlla voce comprehenſus, eoque paucis cogitabilis, nemini effabilis. En vltro

augeo Magiæ ſuſpicionem. non reſpondeo tibi Aemiliane quem colam βασιλέα. Quin ſi ipſe proconſul interroget, quid ſit Deus meus; tacebo de nomine, vt impræſentiarū ſatis dixi. Quod ſupereſt, nec ipſe ſum neſcius quoſdam circumſtantium cupere audire, cur non argento vel auro ſed potiſſimum ex ligno ſimulacrum fieri voluerim. idque eos arbitror non tam ignoſcendi quam cognoſcendi cauſa deſiderare: vt hoc etiam ſcrupulo liberentur, cum viderint omnem ſuſpicionem criminis abunde confutatam. Audi igitur cui cura cognoſcere eſt: ſed animo quantum potes erecto & attento, quaſi verba ipſa Platonis iam ſenis de nouiſſimo Legum libro auditurus: θεοῖσι δὲ ἀναθήματα χρεὼν ἔμμετρα τὸν μέτριον ἄνδρα ἀνατιθέντα δωρεῖσθαι. γῆ μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως, ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν. μηδεὶς οὖν δευτέρως ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς. Hoc eo prohibet, vt delubra nemo audeat priuatim conſtituere. Cenſet enim ſatis eſſe ciuibus ad immolandas victimas templa publica. Deinde ſubnectit: χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδίᾳ τε καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστιν ἐπίφθονον κτῆμα. ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος οὐκ ὅσιον, ἐς ἀνάθημα. σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς, πολέμων ὄργανα. ξύλα δὲ μονόξυλον ὅ,τι ἂν ἐθέλῃ τις ἀναθέτω, καὶ λίθου ὡσαύτως πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά. Vt omnium aſſenſus declarauit, maximeque qui in conſilio eſtis, competentiſſime videor vſus Platone, vt vitæ magiſtro, ita cauſę patrono. cuius legibus obedientem me videtis. Nunc tempus eſt ad epiſtolas Pudentillæ præuertere, vel adeo totius rei ordinem paullo altius petere; vt omnibus manifeſtiſſime pateat, me, quem lucri cupiditate inuaſiſſe Pudentillę domum dictitant, ſi vllum lucrum cogitarem, fugere ſemper à domo iſta debuiſſe: quin & in cæteris cauſis minime proſperum matrimonium; &, niſi ipſa mulier tot incommoda virtutibus ſuis repenſaret, inimicum. Neque enim vlla alia cauſa, præter caſſam inuidiam repetiri poteſt, quæ iudicium iſtud mihi & multa antea pericula vitæ conflauerit. Cæterum cur Aemilianus commoueretur, etſi vere me Magum comperiſſet; qui non modo vllo facto ſed ne tantulo quidem dicto meo læſus eſt, vt videretur ſe merito vltum ire. Neque autem gloriæ cauſa me accuſat, vt M. Antonius Cn. Carbonem, C. Mutius A. Albutium, P. Sulpitius Cn. Norbanum, C. Furius M. Aquilium, C. Curio, Q. Metellum. Quippe homines eruditiſſimi, iuuenes laudis gratia primum hoc rudimentum forenſis operę ſubibant; vt aliquo inſigni iudicio ciuibus ſuis noſcerentur. qui mos incipientibus adoleſcen-

adoleſcentulis ad illuſtrandum ingenii florem apud antiquos conceſſus, diu exoleuit. quod ſi nunc quoque frequens eſſet, tamen ab hoc procul abſuiſſet. Nam neque facundiæ oſtentatio rudi & indocto, neque gloriæ cupido ruſtico & barbaro, neque inceptio patrociniorum capulari ſeni congruiſſet. niſi forte Æmilianus, pro ſua ſeueritate exemplum dedit, & ipſis maleficiis infenſus accuſationem iſtam pro morum integritate, ſuſcepit. At hoc ego Æmiliano, nō huic Afro, ſed illi Africano & Numantino, & præterea Cenſorio vix credidiſſem, ne huic frutici credam non modo odium peccatorum ſed ſaltem intellectum ineſſe. Quid igitur eſt? Cuiuis clare dilucet, aliam rem Inuidia nullam eſſe quæ hūc & Herennium Rufinum impulſorem huius de quo mox dicam cæteroſque inimicos meos ad nectendas Magiæ calumnias prouocarit. Quinque igitur res ſunt quas me oportet diſputare. Nam ſi probe memini, quod ad Pudentillam attinet; hæc obiecere. Vna res eſt, quod nunquam eam voluiſſe nubere poſt priorem maritum, ſed meis carminibus coactam dixere: altera res eſt de epiſtolis eius, quam confeſſionem Magiæ putant: deinde ſexageſimo anno ætatis ad libidinem nupſiſſe: & quod in villa ac non in oppido tabulæ nuptiales ſint conſignatę, tertio & quarto loco obiecere. Nouiſſima, & eadem inuidioſiſſima criminatio de dote fuit. ibi omne virus totis viribus adnixi effudere. ibi maxime angebantur. Atque ita dixere: me grandem dotem mox in principio coniunctionis noſtrę mulieri amanti remotis arbitris in villa extorſiſſe. Quæ omnia tam falſa, tam nihili, tam inania oſtendam, adeoque facile & ſine vlla controuerſia refutabo: vt medius fidius verear, Maxime, quique in conſilio eſtis, ne emiſſum & ſubornatum à me accuſatorem putetis, vt inuidiam meam reperta occaſione palam reſtinguerem. Mihi credite, quod reapſe intelligetur. oppido quam mihi laborandum eſt ne tam friuolam accuſationem me potius callide excogitaſſe, quam illos ſtulte ſuſcepiſſe exiſtimetis. Nunc dum ordinem rei breuiter perſequor, & efficio vt ipſe Æmilianus recognoſcat falſo ſe ad inuidiam meam inductum, & longe à vero aberraſſe neceſſe habeat confiteri; quæſo, vti adhuc feceritis, vel ſi quo magis etiam poteſtis, ipſum fontem, & fundamentum mendacii huiuſce diligentiſſime cognoſcatis. Æmilia Pudentilla quæ nunc mihi vxor eſt ex quodam Sicinio Amico quicum antea nupta fuerat Pontia-

num & Pudentem filios genuit: eoſque pupillos in poteſtate aui paterni relictos (nam ſuperſtite patre Amicus deceſſerat) per annos ferme quatuordecim memorabili pietate ſedulo aluit. Non tamen libenter in ipſo ætatis ſuæ flore tam diu vidua. ſed puerorum auus inuitam eam conciliare ſtudebat alteri filio ſuo Sicinio Claro. eoque cæteros procos abſterrebat. & præterea minabatur ſi extraneo nupſiſſet nihil ſe filiis eius ex paternis eorum bonis teſtamento relicturum. Quam conditionem cum obſtinate propoſitam videret mulier ſapiens & egregie pia; ne quid filiis ſuis eo nomine incommodaret, facit quidem tabulas nuptiales cum quo iubebatur, cum Sicinio Claro: verum enimuero vanis fruſtrationibus nuptias eludit, eo ad dum puerorum auus fato conceſſit, relictis filiis eius heredibus. ita vt Pontianus qui maior natu erat fratri ſuo tutor eſſet. Eo ſcrupulo liberata cum a principibus viris in matrimonium peteretur; decreuit ſibi diutius in viduitate non permanendum. quippe vt ſolitudinis tædium perpeti poſſet; tamen ægritudinem corporis ferre non poterat. Mulier ſancte pudica, tot annis viduitatis ſine culpa, ſine fabula abſuetudine coniugis torpens, & diutino ſitu viſcerum ſaucia, vitiatis intimis vteri, ſæpe ad extremum vitæ diſcrimen doloribus obortis exanimabatur. Medici cum obſtetricibus conſentiebant, penuria matrimonii morbum quæſitum. malum indies augeri, ægritudinem ingraueſcere: dum ætatis aliquid ſuperſit, nuptiis valitudinem medicandum. Conſilium. iſtud cum alii approbarent, tum maxime Æmilianus iſte, qui paulo prius confidentiſſimo mendacio adſeuerabat, numquam de nuptiis Pudentillam cogitaſſe priuſquam foret Magicis maleficiis à me coacta, me ſolum repertum qui viduitatem eius velut quamdam virginitatem carminibus & veneuis violarem. Sæpe audiui non de nihilo dici, Mendacem memorem eſſe oportere. At tibi Aemiliane non venit in mentem, priuſquam ego Oeeam venirem, te litteras etiam, vti nuberet, ſcripſiſſe ad filium eius Pontianum qui tum adultus Romæ agebat? Cedo tu epiſtolam, vel potius da ipſi: legat. ſua ſibi voce, ſuiſque verbis ſeſe reuincat. INITIVM EPISTOLÆ ÆMILIANI. Eſtne hæc tua epiſtola? quid palluiſti? nam erubeſcere tu quidem non potes, eſt ne tua iſta ſub[illegible]tio? Recita quæſo clarius, vt omnes intelligant quantum [illegible]gua eius manu diſcrepet, quantumque minor illi ſit mecum quam ſecum diſſenſio.

ſenſio EPISTOLA ÆMILIANI. Scripſiſti ne hæc Aemiliane quæ lecta ſunt? Nubere illam velle & debere ſcio; ſed quem eligat neſcio. Recte tu quidem, neſciebas. Pudentilla enim tibi cuius infeſtam malignitatem probe norat de ipſa re tantum, cæterũ de petitore nihil fatebatur. At tu dum eam putas etiamnunc Claro fratri tuo denupturam, falſa ſpe inductus, filio quoque eius Pontiano auctor aſſentiendi fuiſti. Igitur ſi Claro nupſiſſet homini ruſticano & decrepito ſeni; ſponte eam diceres ſine vlla Magia iam olim nupturiſſe. quoniam iuuenem talem qualem dicitis elegit, coactam feciſſe ais: cæterum ſemper nuptias aſpernatam. Neſciſti improbe epiſtolam tuam de iſta re teneri: neſciſti te tuomet teſtimonio conuictum iri. Quam tamen epiſtolam Pudentilla teſtem & indicem tuæ voluntatis; vt quæ te leuẽ & mutabilẽ nec minus mendacem & impudentẽ ſciret, maluit retinere quam mittere. Ceterum ipſa de ea re Pontiano filio ſuo Romam ſcripſit, etiam cauſas conſilii ſui plene allegauit. Dixit illa omnia de valitudine. nihil præterea eſſe cur amplius deberet obdurare. hereditatem auitam longa viduitate cum deſpectu ſalutis ſuæ quæſiſſe. eamdem ſumma induſtria auxiſſe. Iam Deûm voluntate, ipſum vxori, fratrẽ eius virili togæ idoneos eſſe. Tandem aliquando ſe quoque parentum ſolitudini ſuæ & ægritudini ſubuenire. Cæterum de pietate ſua & ſupremo iudicio nihil metuerent: qualis vidua eis fuerit, talem nuptam futuram. Recitari iubebo exemplum epiſtolæ huius ad filium miſſæ. Satis puto ex iſtis cuiuis liquere poſſe, Pudentillam non meis carminibus ab obſtinata viduitate compulſam; ſed olim ſua ſponte á nubendo non alienã, me fortaſſe præ cæteris maluiſſe. Quæ electio tam grauis feminæ cur mihi crimini potius quam honori danda ſit non reperio. Nonnihil tamen miror quod Æmilianus & Rufinus id iudicium mulieris ægre ferant: cum ii qui Pudentillam in matrimonium petiuerunt æquo animo patiantur me ſibi prælatum. Quod quidem illa vt faceret, filio ſuo potius quam animo obſecuta eſt. Ita factum nec Aemilianus poterit negare. Nam Pontianus acceptis litteris matris, confeſtim Roma aduolauit: metuens ne ſi quem auarum virũ nacta eſſet, omnia, vt ſæpe fit, in mariti domũ conferret. Ea ſollicitudo non mediocriter animum angebat. Omnes illi fratrique diuitiarum ſpes in facultatibus matris ſitæ erant. Auus modicum reliquerat, mater HS. quadragies

poſſidebat. Ex quo ſane aliquantam pecuniam nullis tabulis ſed vt æquum erat mera fide acceptam filiis debebat. Hunc ille timorem muſſitabat. aduerſari propalam non audebat, ne videretur diffidere. Cum in hoc ſtatu res eſſet inter procationem matris & metum filii; forte ne an fato ego aduenio, pergens Alexandriam, Dixiſſem hercule, Quod vtinam numquam euenilſet; ni me vxoris meæ reſpectus prohiberet. Hyems anni erat. Ego ex fatigatione itineris affectus, apud Appios veteres amicos meos, quos honoris & amoris gratia nomino, aliquam multis diebus decumbo. Eo venit ad hoc Pontianus. nam fuerat mihi non ita pridem ante multos ſodalis nos Athenis per quoſdam communeis amicos conciliatus, & arto poſtea contubernio intime iunctus. facit omnia circa honorem meum obſeruanter, circa ſalutem ſollicite, circa amorem callide. Quippe etenim videbatur ſibi peridoneum maritum matri reperiſſe, cui bono periculo totam domus fortunam concrederet. Ac primo quidem voluntatem meam verbis inuerſis periclitabundus, quoniam me viæ cupidum & auerſum ab vxoria re videbat, orat ſaltem pauliſper manerem. velle ſe mecum proficiſci: hyemem alteram propter Syrtis æſtus infeſtos opperiendam, quod illa mihi infirmitas exemiſſet. Multis etiam precibus me ab amicis meis Appiis auſert, vt ad ſeſe in domum matris ſuæ transferat, ſalubriorem mihi habitationem futuram. Præterea proſpectu maris qui mihi gratiſſimus eſt liberius me ex ea fruiturum. Hæc omnia adnixus impenſo ſtudio, perſuadet: & matrem ſuam ſuumq; fratrem puerum iſtum mihi commendat. nonnihil à me in communibus ſtudiis adiuuantur. Augetur oppido familiaritas. interibi conualeſco. diſſero aliquid poſtulantibus amicis publice. omnes qui aderant ingenti celebritate baſilicam, qui locus auditorii erat, complentes, inter alia pleraque congruentiſſima voce inſigniter acclamant, petentes vt remanerem, fieremque ciuis Oeenſium. Mox auditorio miſſo, Pontianus eo principio me adortus, conſenſum publicæ vocis pro diuino auſpicio interpretatur: aperitque conſilium ſibi eſſe, ſi ego non nolim, matrem ſuam, cui plurimi inhient, me cum coniungere: quoniam mihi ſoli, ait, rerum omnium curam crederet, confidere ſeſe, fore, vt id onus recipiam: quoniam non formoſa pupilla, ſed mediocri facie mater liberorum mihi offeratur. Sin hæc reputans formæ & diuitiarum gratia me ad aliam conditionem reſeruarem, neque pro amico, neque

eo, neque pro Philoſopho facturum. Nimis multa oratio eſt, ſi velim memorare, quæ ego contrà reſponderim, quam diu & quoties inter nos verbigeratum ſit, quot & qualibus precibus me aggreſſus, haud prius omiſerit quam denique impetrârit. non quin ego Pudentillam iam anno perpetim aſſiduo conuictu probè ſpectaſſem, & virtutum eius dotes exploráſſem: ſed vtpote peregrinationis cupiens, impedimentum matrimonij aliquantiſper recuſaueram. mox tamen talem feminam nihilo ſegnius volui, quàm ſi vltrò appetiſſem. Perſuaſerat idem Pontianus matri ſuæ vt me aliis omnibus mallet: & quamprimum hoc perficere incredibili ſtudio auebat. Vix ab eo tantulam moram impetramus, dum prius ipſe vxorem duceret: frater eius virilis togæ vſum auſpicaretur: tunc deinde vt nos coniungeremur. Vtinam hercule poſſem quæ deinde dicenda ſunt ſine maximo cauſæ diſpẽdio tranſgredi! ne Pontiano, cui errorem ſuum deprecanti ſimpliciter ignoui, videar nunc leuitatem exprobrare. Confiteor enim quod mihi obiectum eſt, eum poſtquam vxorẽ duxerit a concepta fide deſciuiſſe, ac derepentè animi mutatum, quod antea nimio ſtudio feſtinarat, pari pertinacia prohibitum iſſe: deniq; matrimonium noſtrum ne coaleſceret, quiduis pati, quiduis facere paratum fuiſſe. Quamquam omnis illa tum animi fœda mutatio, & ſuſcepta contra matrem ſimultas, non ipſi vitio vortenda ſit, ſed ſocero eius eccilli Herennio Rufino: qui vno neminem in terris viliorem ſe aut improbiorem, aut inquinatiorem reliquit. Perpaucis hominem quàm modeſtiſſimè potero neceſſariò demonſtrabo. ne ſi omnino de eo reticuero, operam perdiderit, quod negotium iſtud mihi ex ſummis viribus conflauit. Hic enim eſt puer uli huius inſtigator, hic accuſationis auctor, hic aduocatorum conductor, hic teſtium coemptor, hic totius calumniæ fornacula, hic Æmiliani huius fax & flagellum. idq; apud omneis intemperantiſſimè gloriatur, me ſuo machinatu reum poſtulatum. Et ſanè habet in iſtis quod ſibi plaudat. eſt enim omnium litium depector, omnium falſorum commentator, omnium ſimulationum architectus, omnium malorum ſeminarium: nec non idem libidinum ganearumque locus, luſtrum, lupanar: iam inde ab ineunte æuo cunctis probris palàm notus: olim in pueritia, priuſquam iſto caluitio deformaretur, emaſculatoribus ſuis ad omnia infanda morigerus; mox in iuuentute ſaltandis fa-

bulis exoſſis planè] & eneruis, ſed , vtaudio , indocta & rudi mollitia. Negatur enim quidquam hiſtrionis habuiſſe præter impudicitiam. In hac etiam ætatequa nunc eſt qui iſtũ deperduint multi ſunt. Honos auribus præfandus eſt. domus eius tota lenonia, tota familia contaminata: ipſe propudioſus, vxor lupa, filij ſimiles prorſus: diebus ac noctibus ludibrio iuuentutis, ianua calcibus propulſata, feneſtræ canticis circumſtrepitæ, triclinium commeſſatoribus inquietum, cubiculum adulteris peruium. neque enim vlli ad introeundum metus eſt, niſi qui pretium marito non attulit. Ita ei lecti ſui contumelia vectigalis eſt. Olim ſolens ſuo, nunc coniugis corpore vulgò meret. Cum ipſo plerique, nec mentior, cùm ipſo inquam de vxoris noctibus paciſcuntur. Hinc iam inquam illa inter virum & vxorem nota colluſio. qui amplam ſtipem mulieri detulerunt, nemo eos obſeruat. ſuo arbitratu aſcendunt Qui inaniores venere, ſigno dato pro adulteris deprehenduntur: & quaſi ad diſcendum venerint, non prius abeunt quam aliquid ſcripſerint. Quid enim faciat homo miſer, ampliuſcula fortuna deuolutus, quam tamen fraude patris ex inopinato inuenerat? Pater eius plurimis creditoribus defœneratus, maluit [retinere] pecuniam quam pudorem. nam cum vndiqueverſum tabulis flagitaretur, & quaſi inſanus ab omnibus obuiis teneretur. Pax, inquit, negat poſſe diſſoluere. annulos aureos & omnia inſignia dignitatis abiicit. cum creditoribus depeciſcitur. Pleraque tamen rei familiaris in nomen vxoris callidiſſima fraude confert: ipſe egens, nudus, ac ignominia ſua tectus reliquit Rufino huic, non mentior, HS triginta deuorandum. Tantum enim ad eum de bonis matris liberum venit, præter quod ei vxor ſua quotidianis dotibus quæſiuit. Quæ tamen omnia in paucis annis ita hic degulator ſtudioſè in ventrem condidit, & omnimodis collurcinationibus dilapidauit; vt crederes metuere ne quid habere ex fraude paterna diceretur. homo iuſtus & verus dedit operam quod malè partum erat vt malè periret. nec quidquam ei relictum eſt ex largiore Fortuna, præter ambitionem miſeram, & profundam gulam. Ceterum vxor iam propemodum vetula & effœta, nunc demum cõtumeliis abnuit. Filia autem per adoleſcentulos ditiores, inuitamento matris ſuæ nequidquam circumlata, quibuſdam etiam procis ad experiundum permiſſa, niſi in facilitatem Pontiani

ei incidiſſet, fortaſſean adhuc vidua antè quàm nupta domi ſediſſet. Pontianus ei, multum quidem dehortantibus nobis, nuptiarum titulum falſum & imaginarium donauit: non neſcius eam paulo antè quàm duceret a quodam honeſtiſſimo iuuene cui prius pacta fuerat poſt ſatietatem derelictam. Venit igitur ad eum noua nupta, ſecura & intrepida, pudore diſpoliato, flore exoleto, flammeo obſoleto, virgo rurſum poſt recens repudium nomen potius afferens puellæ quàm integritatem. Vectabatur octophoro. Vidiſtis profectò qui affuiſtis, quam improba iuuenum circumſpectatrix, quàm immodica ſui oſtentatrix. Quis non diſciplinam matris agnouit; cum in puella videret medicatum os, & purpuriſſatas genas, & illices oculos? Dos erat à creditore omnis ad teruncium pridie ſumpta, & quidem grandior quam domus exhauſta & plena liberis poſtulabat. Sedenim iſte, vt eſt rei modicus, ſpei immodicus, pari auaritia & egeſtate, totum Pudentillæ quadragies præſumptione caſſa deuorarat. eoque me amoliendum ratus, quo facilius Pontiani facilitatem, Pudentillæ ſolitudinem circumueniret; infit generum ſuum obiurgare, quòd matrem ſuam mihi deſponderat. ſuadet, quamptimùm ex tanto periculo dum licet pedem referat. res matris ipſe potius habeat, quàm homini extrario ſciens tranſmittat. ni ita faciat; inijcit ſcrupulum amanti adoleſcentulo. veterator minatur ſe filiam abducturum. Quid multis? iuuenem ſimplicem, præterea nouæ nuptæ illecebris obfrenatum, ſuo arbitratu de via deflectit. It ille ad matrem, verborum Rufini gerulus. ſed nequidquam tentata eius grauitate, vltro ipſe leuitatis & inconſtantiæ increpitus, reportat ad ſocerum haud mollia. Matri ſuæ, præter ingenium placidiſſimum & immobile, ita quoque ſua expoſtulatione acceſſiſſe, non mediocre pertinaciæ adiumentum. Reſpondiſſe eam deniq;, non clàm ſe eſſe, Rufini ex oratione ſecum expoſtulari. eò vel magis ſibi auxilium mariti aduerſum eius deſperatam auaritiam comparandum. Hiſce auditis exacerbatus aquariolus iſte vxoris ſuæ, ita ira extumuit, ita exarſit furore; vt in feminam ſanctiſſimam & pudiciſſimam, præſente filio eius, digna cubiculo ſuo diceret: amatricem eam, me Magum & veneficum clamitaret, multis audientibus? quos ſi voles nominabo. ſe mihi ſua manu mortem illaturum. Vix hercule poſſum iræ moderari. Ingens indignatio animo oboritur. Tune effe-

minatiſſime, tua manu cuiquam viro mortem minitaris? At qua tandem manu? Philomelæ? an Medeæ? an Clytemne- ſtræ? quas tamen cum ſaltas, tanta mollitia animi, tanta for- mido ferri eſt, ſine cludine ſaltas. Sed ne longius ab ordi- ne digrediar, Pudentilla poſtquam filium videt præter opi- nionem, contra ſuam eſſe ſententiam deprauatum; rus pro- fecta, ſcripſit ad eum obiurgandi gratia illas famoſiſſimas litteras, quibus, vt iſti aiebant, confeſſa eſt, ſeſe mea Magia in amorem inductam dementire. Quas tamen litteras ta- bulario publico, præſente & contra ſcribente Æmiliano, nudiuſtertius tuo iuſſu Maxime teſtato deſcripſimus, in qui- bus omnia contra prædicationem iſtorum pro me reperiun- tur. Quamquam etſi diſtrictius Magum me dixiſſet; poſ- ſet videri excuſabunda, ſe filio vim meam, quàm volunta- tem ſuam cauſari maluiſſe. An ſola Phædra falſum epiſto- lium de amore commenta eſt? An non omnibus mulieribus hæc ars vſitata eſt: vt cum aliquid eiuſmodi velle cœperunt malint coactæ videri? Quod ſi animo etiam ita putauit me Magum eſſe? icciro ne Magus habear quia hoc ſcripſit Pudentilla? Vos tot argumentis, tot teſtibus, tanta oratione, Magũ me nõ probatis: illa vno verbo probaret? Et quãto tan- dẽ grauius habẽdũ eſt quod in iudicio ſubſcribitur quã quod in epiſtola ſcribitur? Quin tu me meiſmet factis, nõ alienis ver- bis reuincis? Ceterũ eadẽ via multi rei cuiuſuis maleficij po- ſtulabuntur, ſi ratum futurum eſt quod quiſq; in epiſtola ſua vel amore vel odio cuiuſpiam ſcripſerit. Magum te ſcripſit Pudentilla, igitur magus es. Quid ſi conſulem me ſcripſiſſet, conſul eſſem? Quid enim ſi pictorem, ſi medicum? quid denique ſi innocentem? num aliquid horum putares, ic- circo quod illa dixiſſet? Nihil ſcilicet. Atqui periniu- rium eſt ei fidem in peioribus habere, cui in melioribus non haberes: poſſe litteras eius ad perniciem, non poſſe ad ſalu- tem. Sed inquieti animi fuit, efflictim te amabat. Con- cedo interim. Num tamen omnes qui amantur, Magi ſunt, ſi hoc fortè qui amat ſcripſerit? Cedò nunc, quòd Pu- dentilla me in eo tempore non amabat, ſiquidem id fors ſcri- pſit, quod palam erat mihi obfuturum. Poſtremò quid vis, ſanam an inſanam fuiſſe dum ſcriberet? Sanam dices? nihil ergo erat Magicis artibus paſſa. Inſanam reſpondebis? ne- ſciit ergo quid ſcripſerit. eoque ei fides non habenda eſt. im- mo etiam ſi fuiſſet inſana, inſanam ſe eſſe neſciiſſet. Nam vt

abſurdè

abſurdè facit qui tacere ſe dicit, quod idem dicendo tacere ſeſe, non tacet, & ipſa profeſſione quod profitetur infirmat: ita vel magis hoc repugnat. Ego inſanio, quod verum non eſt, niſi ſciens dicit. Porrò ſanus eſt, qui ſcit quid ſit inſania. Quippe inſania ſcire ſe non poteſt, non magis quàm cæcitas ſe videre. Igitur Pudentilla compos mentis fuit, ſi compotem mentis ſe non putabat. Poſſum ſi velim pluribus, ſed mitto Dialectica. Ipſas litteras longè aliud clamanteis, & quaſi dedita opera ad iudicium iſtud præparatas & accommodatas recitabo. Accipe tu, & lege, vſque dum ego interloquar. LITERÆ PVDENTILLÆ. Subſtine pauliſper quæ ſequuntur. nam ad diuerticulum rei ventum eſt. Adhuc enim Maxime, quantum equidem animaduerti, nuſquam mulier Magiam nominauit: ſed ordinem repetiuit eumdem quem ego paulo prius de longa viduitate de remedio valetudinis, de voluntate nubendi, de meis laudibus, quas ex Pontiano cognouerat, de ſuaſu ipſius, vt mihi potiſſimum nuberet. Hæc vſque adhuc lecta ſunt. Supereſt ea pars epiſtolæ, quæ ſimiliter pro me ſcripta, ad expellendum à me crimen Magiæ in memetipſum vertit cornua. ſedulò omiſſa, memorabili fraude Rufini, vicem mutauit: & vltro contrariam mihi opinionem quorundam Oeenſium, quaſi Mago quæſiuit. Multa fando Maxime audiſti, etiam plura legendo didiciſti, non pauca experiendo comperiſti: ſed enim verſutiam tam inſidioſam, tam admirabili ſcelere conflatam, negabis te vmquam cognouiſſe. Quis Palamedes, quis Siſyphus, quis denique Eurybatus aut Phrynondas talem excogitaſſet? Omnes iſti quos nominaui, & ſiqui præterea fuerunt dolo memorandi, ſi cum hac vna Rufini fallacia contẽdantur, macci prorſus & buccones videbuntur. O mirum commentum! ô ſubtilitas digna carcere & robore! Quis credat effici potuiſſe, vt quæ defenſio fuerat, eadem, manentibus iiſdem litteris, in accuſationem tranſuerteretur: Eſt hercule incredibile. Sed hoc incredibile qui ſit factum probabo. Obiurgatio erat matris ad filium, quod me talem virum, qualem ſibi prædicaſſet, nunc de Rufini ſententia Magum dictitaret. Verba ipſa ad hunc modum ſe habebant: Aπολεῖος μάγος, καὶ ἐγὼ ὑπ' αὐτοῦ μεμάγευμαι, καὶ ἐρῶ· ἐλθέ τοι νῦν πρὸς ἐμὲ, ἕως ἔτι σωφρονῶ. Hæc ipſa verba Rufinus quæ Græcè interpoſui, ſola excerpta, & ab ordine ſuo ſeiugata, quaſi cõfeſſionem mulieris circumferens, & Pontianum flentem per fo-

rum ductans, vulgò oſtendebat. Ipſas mulieris litteras illatenus qua dixi legendas præbebat: cetera ſupra & infra ſcripta occultabat. turpiora eſſe quàm vt oſtenderentur dictitabat. ſatis eſſe, confeſſionem mulieris de Magia cognoſci. Quid quæris? veriſimile omnibus viſum. Quæ purgandi mei gratia ſcripta erant, eadem mihi immanem inuidiam apud imperitos conciuere. Turbabat impurus hic, in medio foro bacchabundus. epiſtolam ſæpe aperiens proquiritabat: Apuleius Magus dicit ipſa quæ ſentit & patitur. quid vultis amplius? Nemo erat qui pro me ferret, ac ſic reſponderet: Totam ſodes epiſtolam cedò. ſine omnia inſpiciam, principio ad finem perlegam. Multa ſunt, quæ ſola prolata calumniç poſſint videri obnoxia. Cuiuis oratio inſimulari poteſt; ſi ea quæ ex prioribus nexa ſunt, principio ſui defraudentur: ſi quædam ex ordine ſcriptorum ad libidinem ſupprimantur: ſi quæ ſimulationis cauſa dicta ſunt, adſeuerantis pronuntiatione quam exprobrantis legantur. Hæc & id genus ea quam meritò tunc dici potuerint, ipſe ordo epiſtolæ oſtendat. Attu Æmiliane recognoſce, an & hæc mecum teſtato deſcripſeris: βουλομένην γάρ με δι᾽ ἃς εἶπον αἰτίας γαμηθῆναι, αὐτὸς τοῦτον ἔπεισας ἀντὶ πάντων αἱρεῖσθαι, θαυμάζων τὸν ἄνδρα, καὶ σπουδάζων αὐτὸν οἰκεῖον ἡμῖν δι᾽ ἐμοῦ ποιῆσαι, νυνὶ δὲ ὡς μοχθηροὶ ἡμᾶς, κακοήθεις τε ἀναπείθουσιν αἰφνίδιον ἐγένετο ἀπόλειος μάγος, καὶ ἐγὼ μεμάγευμαι ὑπ᾽ αὐτοῦ. καὶ ἐρῶ· καὶ ἐλθέτω νῦν πρὸς ἐμέ, ἕως ἔτι σωφρονῶ. Oro te Maxime, ſi litteræ ita vt partim vocales dicuntur etiam propriam vocem vſurparent: ſi verba ita vt poetæ aiunt pinnis apta vulgò volarent; nónne cum primum epiſtolam iſtam Rufinus mala fide excerperet, pauca legeret, multa & meliora ſciens reticeret; nónne tunc ceteræ litteræ ſceleſte ſe detineri proclamaſſent? verba ſuppreſſa de Rufini manibus foras euolaſſent? totum forum tumultu compleſſent? ſe quoque à Pudentilla miſſas, ſibi etiam quæ dicerent mandata: improbo ac nefario homini per alienas litteras falſum facere tentanti ne auſcultarent, ſibi potius audirent: Apuleium Magiæ non accuſatum à Pudentilla, ſed accuſante Rufino abſolutum? Quæ omnia etſi tum dicta non ſunt, tamen nunc cum magis proſunt luce illuſtrius apparent. Patent artes tuæ Rufine, fraudes hiant, detectum mendacium eſt: Veritas olim interuerſa, nunc ſe effert, & velut alto Barathro, calumnia ſe mergit. Ad litteras Pudentillç prouocaſtis: litteris vinco. quarum ſi vultis extremam quoque clauſulam

Iam audire, non inuidebo. Dic tu, quibus verbis epiſtolam finierit mulier obcantata, vecors, amens amans. ἐγὼ οὔτι μεμαγ-γευμαι, ὅτι δ' ἐρῶ αἰτία ἡ εἱμαρμένη ἔφυ. Etiamne amplius? Reclamat vobis Pudentilla, & ſanitatem ſuam à veſtris calumniis quodam præconio vindicat. Nubendi autem ſeu rationem ſeu neceſſitatem Fato adſcribit, à quo multum Magia remota eſt, vel potius omnino ſublata. Quæ enim relinquitur vis cantaminibus & veneficiis, ſi Fatum rei cuiuſque veluti violentiſſimus torrens neque retineri poteſt neque impelli? Igitur hac ſententia ſua Pudentilla non modò me Magum, ſed omnino eſſe Magiam negauit. Bene, quòd integras epiſtolas matris Pontianus ex more adſeruauit: benè, quod vos feſtinatio iudicij anteuortit, ne quid in iſtis litteris ex otio nouaretis. Tuum hoc Maxime tuæque prouidentiæ beneficium eſt, quod a principio intellectas calumnias, ne corroborarentur tẽpore, præcipitaſti, & nulla impertita mora ſubneruaſti. Finge nunc, aliquid matrem filio ſecretis literis de amore vti aſſolet confeſſam. hoccine verum fuit Rufine, hoc non dico pium, ſed ſaltem humanum, prouulgari eas litteras, & potiſſimum filij præconio publicari? Sed ſum ego inſcitus, qui poſtulo vt alienum pudorem conſerues, qui tuum perdideris? Cur autem præterita conqueror; cùm non ſint minus acerba præſentia: Hucuſque à vobis miſerũ iſtum puerũ deprauatum, vt matris ſuæ epiſtolas, quas putat amatorias, pro tribunali Procõſuli recitet, apud virũ ſanctiſſimũ Claudium Maximũ; ante has Imperatoris Pij ſtatuas, filius matris ſuę pudenda exprobret ſtupra, & amores obiectet? Quis tã eſt mitis, quin exacerbeſcat? Tune vltro parẽtis tuę animũ iſtis ſcrutaris? oculos obſeruas? ſuſpiritus numeras? affectiones exploras? tabulas intercipis? amorẽ reuincis? Tune qd in cubiculo agat, perquiris; ne mater tua nõ dico amatrix, ſed omnino femina? eſtne vt in ea cogites niſi vnã parentis religionẽ: O infelix vterũ tuũ Pudẽtilla! ô ſterilitas liberis potior! ô infauſti decem menſes! ô ingrati quatuordecim anni viduitatis! Vipera, vt audio, exeſo matris vtero in lucem proſe[illegible], atque ita parricidio gignitur. At enim tibi à filio iam adul[illegible]o acerbiores morſus viuenti & vidẽti offeruntur. Silentium tuum laniatur, pudor tuus carpitur, pectus tuum foditur, viſcera intima protrahuntur. Haſcine gratias bonus filius matri rependis, ob datam vitã? ob adquiſitam hereditatem? ob quatuordecim annorũ longas alimo-

nias: Hiſcine te patruus diſciplinis erudiuit, vt ſi compertũ habeas filios tibi ſimiles futuros, non audeas ducere vxorem? Eſt ille Poetæ verſus non ignotus:

Odi puerulos præcoci ſapientia.

Sed enim malitia præcoci puerum quis non auerſetur, atque oderit? cum videat velut monſtrum quoddam, prius robuſtum ſcelere quàm tempore, antè nocentem quàm potentẽ, viridi pueritia, cana malitia? vel potius hoc magis noxium; quòd cum venia pernicioſus eſt: & nondum pœnæ, iam iniuriæ ſufficit. Iniuriæ dico: immò enim ſceleri aduerſum parentem nefando, immani, impetibili. Athenienſes quondam propter commune ius humanitatis, ex captiuis epiſtolis Philippi Macedonis hoſtis ſui vnam epiſtolam, cum ſingulæ publicè legerentur, recitari prohibuerunt, quæ erat ad vxorem Olympiadem conſcripta. hoſti potius pepercerunt, ne maritale ſecretum diuulgarent: præferendum rati fas cõmune, propriæ vltioni. Tales hoſtes, aduerſus hoſtem: tu qualis filius aduerſus matrem? Vides quàm ſimilia contendam? Tu tamen filius matris epiſtolas, de amore, vt ais, ſcriptas, in iſto cœtu legis. in quo ſi aliquem poetam laſciuiorem iubereris legere; profectò non auderes, pudore tamen aliquo impedirere: immò enim numquam matris tuæ litteras attigiſſes, ſi vllas alias litteras attigiſſes. At quam nequiter auſus es tuam ipſius epiſtolam legendam dare, quam nimis irreuerenter, nimis contumelioſe & turpiter de matre tua ſcriptam, cùm adhuc in eius ſinu alerere, miſeras clanculò ad Pontianum: ſcilicet ne ſemel peccaſſes, ac tam bonum tuum factum obliuio capeſſeret. Miſer non intelligis iccirco patruum tuum hoc fieri paſſum, quo ſe omnibus purgaret; ſi ex literis tuis noſceretur, te etiam prius quàm ad eum commigraſſes, etiam cum matri blandirere, tamen iam tum vulpionem & impium fuiſſe. Ceterum nequeo in animum inducere, tam ſtultum Æmilianum eſſe, vt arbitretur mihi litteras pueri, & eiuſdem accuſatoris mei obfuturas. Fuit & illa commenticia epiſtola, neque mea manu ſcripta, neque veriſimiliter conficta, qua videri volebant blanditiis à me mulierem ſollicitatam. Cur ego blandirer, ſi Magiæ confidebam? Qua autem via ad iſtos peruenit epiſtola, ad Pudentillam ſcilicet per aliquem fidelem miſſa, vt in re tali actitari ſolet? Cur præterea tam vitioſis

verbis,

verbis,tam barbaro ſermone ego ſcriberem, quem iidem dicunt nequaquam Græcæ linguæ imperitum? Cur autem tam abſurdis tamque tabernariis blanditiis ſubagitarem, quem iidem aiunt verſibus amatoriis ſatis ſcite laſciuire? Sic eſt profecto. cuiuis palam eſt. hic qui epiſtolam Pudentillæ Græcatiorem legere non poterat, hanc vt ſuam facilius legit, & aptius commendauit. Sed iam de epiſtolis ſatis dictum habebo, ſi hoc vnum addidero: Pudentillam quæ ſcripſerat diſſimulamenti cauſa & deridiculi, ἔλθετε ἕως ἔτι σωφρονῶ, poſt haſce literas euocaſſe ad ſe filios & nurum: cum his ferme duobus menſibus conuerſatam. Dicat hic pius filius, quid in eo tempore ſequius agentem vel loquentem matrem ſuam propter inſaniam viderit. Neget eam rationibus villicorum & opilionum & equiſonum ſolertiſſime ſubſcripſiſſe. neget fratrem ſuum Pontianum grauiter ab ea monitum vt ſibi ab inſidiis Rufini caueret. neget vere obiurgatum quod literas quas ad eum miſerat, vulgo circumtuliſſet, nec tamen bona fide legiſſet. neget poſt iſta quæ dixi, matrem ſuam mihi apud villam iampridem condicto loco nupſiſſe. Quippe ita placuerat, in ſuburbana villa potius vt coniungeremur, ne ciues denuo ad ſportulas conuolarent; cum haud pridem Pudentilla de ſuo quinquaginta millia nummûm in populum expunxiſſet ea die, quâ Pontianus vxorem duxit, & hic puerulus toga eſt inuolutus. Præterea vt conuiuiis multis ac moleſtiis ſuperſederemus, quæ ferme ex more nouis maritis obeunda ſunt. Habes Æmiliane cauſam totam, cur tabulæ nuptiales inter me ac Pudentillam non in oppido ſint ſed in villa ſuburbana cõſignatæ. ne quinquaginta milia nummûm denuo profundenda eſſent, nec tecum aut apud te cœnandũ. Eſt ne cauſa idonea? Miror tamen quod tu à villa tantopere abhorreas, qui plerumque ruri verſere. Lex quidem Iulia de maritandis ordinibus, numquam ſcilicet ad hunc modum interdicit: VXOREM IN VILLA NE DVCITO. Immo ſi verum velis, vxor ad prolem multo auſpicatius in villa quam in oppido ducitur: in ſolo vberi, quam in loco ſterili: in agri ceſpite, quam in fori ſilice: mater futura in ipſo materno ſi nubat in ſegete adulta ſuper fœcundam glebam. vel enim ſub vlmo marita cubet in ipſo gremio terræ matris inter ſoboles herbarum & propagines vitium & arborum germina. Ibi & ille celeberrimus in Comœdiis verſus de proximo congruit,

——ἔϛιν ἀρετῆς καὶ βίου διδάσκαλος
Ελευθέρου τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις ἀγρός.

Romanorum etiam maioribus, Quintiis & Serranis, & multis aliis ſimilibus, non modo vxores verum etiam conſulatus & dictaturæ in agris offerebantur. Cohibebo me in tam prolixo loco, ne tibi gratum faciam ſi villam laudauero. De ætate vero Pudentillæ, de qua poſt iſta ſatis confidenter mentitus es, vt etiam ſexaginta annos natam diceres nupſiſſe, de ea paucis tibi reſpondebo. nam in re tam perſpicua non eſt neceſſe pluribus diſputare. Pater eius natam ſibi filiam more cæterorum profeſſus eſt. tabulæ eius partim tabulario publico partim domo adſeruantur. quæ tibi ob os obiiciuntur. Porrige Æmiliano tabulas iſtas. linum conſideret, ſigna quæ impreſſa ſunt recognoſcat, Conſules legat, annos computet. quos ſexaginta mulieri aſſignabat, probet: quinque & quinquaginta. Luſtro mentitus eſt. parũ hoc eſt. liberalius agam. nam & ipſe Pudentillæ multos annos largitus eſt. redonabo igitur viciſſim. Decem annos Mezentius cum Vlixe errauit quinquaginta ſaltem annorum mulierem oſtendat. Quid multis? vt cum quadruplatore agam: bis duplum quinquennium faciam, viginti annos ſemel detraham. Iube Maxime conſules computari. niſi fallor, inuenies nunc Pudentillæ haud multo quadrageſimum amplius annum ætatis ire. O falſum, & audax nimium mendacium, viginti annorum exilio puniendum! dimidio tanta Æmiliane mentiris; falſa audes & ſeſquialtera? Si triginta annos [pro] decem dixiſſes; poſſes videri pro computationis geſtu erraſſe: quos circulare debueris digitos aperuiſſe. Cum vero quadraginta, quæ facilius cæteris porrecta palma ſignificantur, ea quadraginta tu dimidio auges; non potes digitorum geſtu erraſſe. niſi forte triginta annorum Pudentillam ratus, binos cuiuſque anni Conſules numeraſti. Miſſa hæc facio. venio nunc ad ipſam ſtirpem accuſationis, ad ipſam cauſam maleficii. Reſpondeat Æmilianus & Rufinus, ob quod emolumentum, etſi maxime Magus forem, Pudentillam carminibus & venenis ad matrimonium pellexiſſem. Atqui ego ſcio pleroſq; reos alicuius facinoris poſtulatos, ſi fuiſſe quępiã cauſæ probarentur; hoc vno ſe tamẽ abunde defendiſſe, vitam ſuam procul ab huiuſmodi ſceleribus abhorrere: nec id ſibi obeſſe debere, quod videantur quædam fuiſſe ad malefaciundum inuitamenta. Non enim omnia quæ fieri potuerint,

fuerint, pro factis habenda. Rerum vices varias euenire. certum indicem cuiuſque animum eſſe: qui ſemper eodem ingenio ad virtutem vel ad malitiam moratus, firmum argumentum eſt accipiendi criminis aut reſpuendi. Hæc ego quamquam poſſum merito dicere tamen vobis condono. Nec ſatis mihi duco, ſi me omnium quæ inſimulaſtis abunde purgaui, ſi nuſquam paſſus ſum vel exiguam ſuſpicionem Magiæ conſiſtere. Reputate vobiſcum quanta fiducia innocentiæ meæ, quantoque deſpectu veſtri agam; ſi vna cauſa vel minima fuerit inuenta, cur ego debuerim Pudentillæ nuptias ob aliquod meum commodum appetere. Si quamlibet modicum emolumentum probaueritis, ego ille ſim Carinondas, vel Damigeron, vel Moſes, vel Iannes, vel Apollonius, vel ipſe Dardanus, vel quicumque alius poſt Zoroaſtrem & Hoſtanem inter Magos celebratus eſt. Vide quæſo Maxime quem tumultum ſuſcitarint, quoniam ego paucos Magorum nominatim percenſui. Quid faciam tam rudibus, tam barbaris? Doceam Rufinum, hæc & multo plura alia nomina in bibliothecis publicis apud clariſſimos ſcriptores me legiſſe? an diſputem, longe aliud eſſe notitiam nominum, aliud artis eiuſdem habere communionem: nec debere doctrinæ inſtrumentum & eruditionis memoriam pro confeſſione criminis haberi? An quod multo præſtabilius eſt, tua doctrina Claudi Maxime tuaque perfecta eruditione fretus, contemnam ſtultis & impolitis ad hæc reſpondere? Ita potius faciam. quid illi exiſtiment nauci non putabo. Quod inſtitui pergam diſputare: nullam mihi cauſam fuiſſe, Pudentillam veneficiis ad nuptias prolectandi. Formam mulieris & ætatem ipſi vltro improbauerunt, idque mihi vitio dederunt, talem vxorem cauſa auaritiæ concupiſſe: atque adeo primo dotem in congreſſu grandem & vberem rapuiſſe. Ad hæc, Maxime, longa oratione fatigare te non eſt conſilium. Nihil verbis opus eſt, cum multo diſertius ipſæ tabulæ loquantur: in quibus omnia contra quam iſti ex ſua rapacitate de me quoque coniectauerunt, facta impræſentiarum & prouiſa in poſterum deprehendes. Iam primum mulieris locupletiſſimæ modicam dotem, neq; eam datam, ſed tantummodo promiſſam. Præter hæc, ea conditione factam conuentionẽ, ſi nullis ex me ſuſceptis liberis vita demigraſſet, vt dos omnis apud filios eius Pontianum & Pudentem maneret: ſin vero vno vnaue

ſuperſtite diem ſuum obiſſet; vti tum diuidua pars dotis poſteriori filio, reliqua prioribus cederet. Hæc, vt dico, tabulis ipſis docebo. Fors fuerit vt ne ſic quidem credat Æmilianus, ſola trecenta millia nummûm ſcripta. eorumque reperitionem filiis Pudentillæ pacto datam. Capiens ipſe tu manibus tuis tabulas iſtas, da impulſori tuo Rufino legat. Pudeat illũ tumidi animi ſui, & ambitioſæ mendicitatis. quippe ipſe egens, nudus, trecentis milibus nummûm à creditore acceptis filiam dotauit. Pudentilla locuples femina trecentis millibus dotis fuit contenta: & maritum habet & multis ſæpe & ingentibus dotibus ſpretis, inani nomine tantulæ dotis contentum: cæterum præter vxorem ſuam nihil computantem, omnem ſupellectilem cunctaſque diuitias in concordia coniugii & mutuo amore ponentem. Quamquam quis omnium vel exigue rerum peritus culpare auderet; ſi mulier vidua & mediocri forma, at non ætate mediocri, nubere volens, longa dote & molli conditione inuitaſſet iuuenem neque corpore neque animo neque fortuna pœnitendum? Virgo formoſa, etſi ſit oppidò pauper, tamen abunde dotata eſt. Affert quippe ad maritum nouum animi indolem, pulcritudinis gratiam, floris rudimentum. Ipſa virginitatis commendatio iure meritoq; omnibus maritis acceptiſſima eſt. Nam quodcunque aliud in dotem acceperis, potes cum libuit ne ſis beneficio obſtrictus omne vt acceperas retribuere; pecuniam renumerare, mancipia reſtituere, domo demigrare, prædiis cedere. Sola virginitas cum ſemel accepta eſt reddi nequitur: ſola apud maritum ex rebus dotalibus remanet. Vidua autẽ qualis nuptiis venit, talis diuortio digreditur. nihil affert irrepoſcibile. ſed venit iam ab alio præflorata: certe tibi, ad quę velis, minime docilis: nõ minus ſuſpectans nouam domum, quam ipſa iam ob vnum diuortiũ ſuſpectanda: ſiue illa morte amiſit maritum, vt ſcæui ominis mulier, & infandi coniugii, minime appetenda; ſeu repudio digreſſa eſt, vtramuis habebat culpam mulier: quæ aut tam intolerabilis fuit vt repudiaretur, aut tam inſolens vt repudiaret. Ob hęc & alia viduę dote aucta procos ſolicitant. Quod Pudentilla quoque in alio marito feciſſet, ſi Philoſophum ſpernentem dotis non reperiſſet. Age vero, ſi auaritiæ cauſa mulierem cõcupiſſem, quid mihi vtilius ad poſſidendam domum eius fuit, quam ſimultatem inter matrem & filios ſerere? alienare ab eius ani-

mo liberorum caritatem, quo liberius & artius deſolatam mulierem ſolus poſſiderem? Fuitne hoc prædonis, quod eſſe vos fingitis? Ego vero quietis, & concordiæ. & pietatis autor, conciliator, fauitor, ſuaſor, non modo noua odia non ſeui, ſed vetera quoque funditus extirpaui. Suaſi vxori meæ, cuius, vt iſti aiunt, iam vniuerſas opes tranſuoraram: ſuaſi inquam, ac denique perſuaſi, vt filiis pecuniam ſuam repoſcentibus, de quo ſupra iam dixi, vt eam pecuniam ſine mora redderet in prædiis vili æſtimatis, & quanto ipſi volebant: Præterea ex re familiari ſua fructuoſiſſimos agros, & grandem domum opulente ornatam, magnamque vim tritici & ordei, & vini, & olei, cæterorumque fructuum: ſeruos quoque haud minus quadringentos, pecora amplius neque pauca neque abiecti pretii donaret; vt eos ex ea quam tribuiſſet parte ſecuros haberet, & ad cætera hereditatis bona ſpe inuitaret. Hæc ego ab inuita Pudentilla (patietur enim me vti res fuit ita dicere) ægre exaudiuus, ingentibus precibus inuitæ & iratæ extorſi: matrem filiis recõciliaui: priuignos meos primo hoc vitricus beneficio, grandi pecunia auxi. Cognitũ hoc eſt tota ciuitate. Rufinum omnes execrati, me laudibus tulere. Venerat ad nos, priuſquam iſtam donationem mater perficeret, cum diſſimili iſto fratre ſuo Pontianus, [ante] pedes noſtros aduolutus, veniam & obliuionem præteritorum omnium poſtulat; flens & manus noſtras oſculabundus, ac dicens pænitere, quod Rufino & ſimilibus auſcultarit. Petit poſtea ſuppliciter, vti ſe Lolliano quoque Auito C. V. purgem, cui haud pridem tirocinio profeſſionis ſuæ fuerat à me commendatus. quippe comperetat, ante paucos dies omnia me, vt acta erant, ad eum perſcripſiſſe. Id quoque à me impetrat. Itaque acceptis literis Carthaginem pergit: vbi iam prope exacto Conſulatus ſui munere, Lollianus Auitus te Maxime opperiebatur. Is epiſtolis meis lectis, pro ſua eximia humanitare gratulatus Pontiano, quod cito errorem ſuum correxiſſet, reſcripſit mihi per eum, quas litteras, Dii boni! qua doctrina! quo lepôre! qua verborum amœnitate ſimul & iucunditate! prorſus vt vir bonus dicendi peritus. Scio te, Maxime, libenter eius litteras auditurum. Et quidem ſi perlegam, mea voce pronuntiabo. Cedo tu Auiti epiſtolas: vt quæ ſemper ornamento mihi fuerunt, ſint nunc etiam ſaluti. At tu, licebit aquam ſinas fluere. Namque optimi viri literas ter & quater adeo quantouis temporis diſpendio lectitarem.

LOLLIANI AVITI LITERÆ. Non ſum neſcius debuiſſe me poſt iſtas Auiti litteras perorare. Quem enim laudatorem locupletiorem, quem teſtem vitæ meæ ſanctiorem producam, quem denique aduocatum facundiorem? Multos in vita mea Romani nominis diſertos viros ſedulo cognoui, ſed ſum æque neminem admiratus. Nemo eſt hodie, quantum in ea opinio fert, alicuius in eloquentia laudis ac ſpei, quin Auitus eſſe longe malit; ſi cum eo ſe remota inuidia velit conferre. Quippe omnes fandi virtutes pæne diuerſæ in illo viro congruunt. Quamcunque orationem ſtruxerit Auitus, ita illa erit vndique ſui perfecte abſoluta, vt in illa neque Cato grauitatem requirat, neque Lælius lenitatem, neque Gracchus impetum, nec Cæſar calorem, nec Hortenſius diſtributionem, nec Caluus argutias, nec parſimoniam Salluſtius, nec opulentiam Cicero, prorſus in qua, ne omnia perſequar, ſi Auitum audias, neque additum quidquam velis, neque detractum, neque autem aliquid commutatum. Video, Maxime, quam benigne audias quæ in amico tuo Auito recognoſcis. Tua me comitas vt vel pauca dicerem de eo, inuitauit. At non vſq; adeo tuę beniuolētiæ indulgebo, vt mihi permittam, iam propemodum feſſo, in cauſa prorſus ad finem inclinata, de egregiis virtutibus eius nunc demum incipere: quin potius eas integris viribus & tempori libero ſeruem. Nunc enim mihi, quod ægre fero, à commemoratione tanti viri ad peſteis iſtas oratio reuoluenda eſt. Audeſne te ergo Æmiliane cum Auito conferre? Quem ne ille bonū virum ait, cuius Auitus diſputationē tam plene ſuis litteris collaudat, eum tu Magiæ, maleficii, criminis inſectabere? An inuaſiſſe me domum Pudentillæ, & compilare bona eius tu magis dolere debes quam doluiſſet Pontianus, qui mihi ob paucorum dierum, veſtro ſcilicet inſtinctu ortas ſimultates, etiam abſenti, apud Auitum ſatisfecit? qui mihi apud tantum virum gratias egit? Puta me acta apud Auitum, non litteras ipſius legiſſe. Quid poſſes, vel quiſquis in iſto negotio accuſare? Pontianus ipſe, quod à matre donatum acceperat meo muneri acceptum ferebat: Pontianus me vitricum ſibi contigiſſe intimis affectionibus lætabatur. Quod vtinam incolumis Carthagine reuertiſſet! vel, quoniam ſic ei fuerat Fato decretum, vtinam tu Rufine ſupremum eius iudicium non impediſſes! quas mihi aut coram aut denique in teſtamento gratias egiſſet? Litteras tamen quas ad me

Cartha-

Carthagine, vel iam adueniens ex itinere præmiſit, quas adhuc validus, quas iam æger, plenas honoris, plenas amoris, quæſo Maxime pauliſper recitari ſinas; vt ſciat frater eius, accuſator meus, quam in omnibus diuerſum curriculum cum fratre optimæ memoriæ viro currat. PONTIANI LITERÆ. Audiſtine vocabula quæ mihi Pontianus frater tuus tribuerat, me parentem ſuum, me dominum, me magiſtrum cum ſæpe alias tum in extremo tempore vitæ vocans? Poſſem tuas quoque pares epiſtolas promere: ſi vel exiguam moram tanti putarem. potius teſtamentum illud recens tui fratris quamquam imperfectum, tamen proferri cuperem, in quo mei officioſiſſime & honeſtiſſime meminit. Quod tamen teſtamentum Rufinus neque comparere neque perfici paſſus eſt, pudore perditæ hereditatis: quam paucorum menſium, quibus ſocer Pontiani fuit, magno quidem pretio noctium computarat. Præterea neſcio quos Chaldæos conſuluerat, quo lucro filiam collocaret. Qui vt audio vtinam illud non vere reſpondiſſent, primum eius maritum in paucis menſibus moriturum. Cætera enim de hereditate, vt aſſolent, ad conſulentis votum confinxerunt. Verum, vt Dij voluere, quaſi cæca beſtia incaſſum hiauit. Pontianus enim filiam Rufini, male compertam, non modo heredem non reliquit, ſed ne honeſto quidem legato impertiuit: quippe qui ei ad ignominiam lintea adſcribi ducentorum fere denariorum iuſſerit: vt intelligeretur iratus potius extraneaſſe eam, quam oblitus præteriiſſe. Scripſit autem heredes tam hoc teſtamento quam priore quod lectum eſt, matrem cum fratre. cui vt vides admodum puero eandem illam filiæ ſuæ machinam Rufinus admouet, ac mulierem alioqui multo natu maiorem, nuperrime vxorem fratris, miſero puero obiicit & obſternit. At ille puellæ meretricis blandimentis, & lenoniis patris illectamentis captus, & poſſeſſus, exinde vt frater eius animam edidit, relicta matre ad patruum commigrauit, quo facilius remotis nobis cœpta perficerentur. Fauet enim Rufino Æmilianus, & prouentum cupit. Ehem! recte vos admonetis. etiam ſuam ſpem bonus patruus temperat in iſto, ac fouet: qui ſciat inteſtati pueri legitimum magis quam iuſtum heredem futurum. Nollem hercule hoc a me profectum. Non fuit meæ moderationis tacitas omnium ſuſpiciones palam abrumpere. male vos qui ſuggeſſiſtis. Plane quidem ſi verum velis; multi mirantur

Æmiliane tam repentinā circa puerum iſtum pietatem mā, poſtquam frater eius Pontianus eſt mortuus: cum antea tam ignotus illi fueris, vt ſæpe ne in occurſu quidem filium fratris tui de facie agnoſceres. At nūc adeo patientem te ei præbes, itaque eum indulgentia corrumpis, adeo ei nulla re aduerſaris; vt per hæc ſuſpicionibus fidem facias. Inueſtem a nobis accepiſti, veſticipem illico reddidiſti. Cum a nobis regeretur, ad magiſtros ibat: at ab iis nunc magna fugela in ganeum fugit; amicos ſerios aſpernatur; cum adoleſcentulis poſtremiſſimis inter ſcorta & pocula puer hoc æui conuiuium agitat. Ipſe domi tuæ rector, ipſe familiæ dominus, ipſe magiſter in conuiuio. in ludo quoque gladiatorio frequens viſitur, nomina gladiatorum & pugnas & vulnera plane quidē, vt puer, honeſtus ab ipſo laniſta docetur. loquitur numquam niſi Punice, & ſi quid adhuc à matre Græciſſat. Latine enim neque vult, neque poteſt. Audiſti Maxime paulo ante, pro nefas! priuignum meum, fratrē Pontiani, diſerti iuuenis, vix ſingulas ſyllabas ſingultientem, cum ab eo quæreres, donaſſet ne illis mater, quæ ego dicebam me adnitente donata. Teſtor igitur te Claudi Maxime, voſq; qui in conſilio eſtis, voſque etiam qui tribunal mecum adſiſtitis, hęc damna & dedecora morum eius patruo huic & candidato illi ſocero adſignanda: meque poſthac bõni conſulturum, quod talis priuignus curæ meæ iugum ceruice excuſſerit: neque poſtea pro eo matri eius ſupplicaturum. Nam, quod pænè iſſime oblitus ſum, nupertime cum teſtamentum Pudentilla poſt mortem Pontiani filii ſui, in mala valetudine ſcripſerit: diu ſum aduerſus illam reniſus, ne hunc ob tot inſigneis contumelias, ob tot iniurias exheredaret. elogium grauiſſimum iam tum medius fidius perſcriptum, vt aboleret, impenſis precibus oraui. Poſtremo ni impetrarem, diuerſurum me ab ea comminatus ſum. mihi hanc veniam tribueret: malum filium beneficio vinceret; me inuidia omni liberaret. Nec prius deſtiti, quam ita fecit. Doleo me huncce ſcrupulum Æmiliano demſiſſe, tam inopinatam ſemitam indicaſſe. Specta quæſo Maxime, vt hiſce auditis, ſubito obſtupuerit, vt oculos ad terras demiſerit. Longe enim ſecius ratus fuerat. nec immerito. mulierem filii contumeliis infeſtam, meis officiis deuinctam ſciebat. De me quoque fuit quod timeret. Quis enim vel æque vt ego ſpernens hereditatis, tamē vindicari de tam inofficioſo priuigno recuſaſſet? Hæc præcipue ſollicitudo

eos ad

eos ad accuſationem mei ſtimulauit: hereditatem omnem mihi relictam falsò ex ſua auaritia cõiectauere. Soluo vos in præteritum iſto metu. Namq; animum meũ neq; hæreditatis neq; vltionis occaſio potuit loco dimouere. Pugnaui cũ irata matre, pro priuigno malo vitricus, veluti pater pro optimo filio aduerſus nouercam. nec ſatis fuit, ni bonæ vxoris prolixam liberalitatẽ circa me nimio plus æquo coercerem. Cedò tu teſtamentum, iam inimico filio à matre factum: me, quem iſti prædonem dicunt, verba ſingula cum precibus præeunte. Rumpi tabulas iſtas, iube Maxime, inuenies filium heredem: mihi verò tenue neſcio quid honoris gratia legatum; ne ſi quid eã humanitus attigiſſet, nomen maritus in vxoris tabulis non haberem. Cape iſtud matris tuæ teſtamentum, vere hoc quidem inofficioſum. Quid ni? in quo obſequentiſſimum maritum exheredauit, inimiciſſimũ filium ſcripſit heredem: immò enimuerò non filium, ſed Æmiliani ſpes, & Rufini nuptias. ſed temulentum illud collegium, paraſitos tuos. Accipe inquam filiorum optime, & poſitis pauliſper epiſtolis amatoriis matris, lege potius teſtamentum. ſi quid quaſi inſana ſcripſit, hìc reperies, & quidem mox à principio: SICINIVS PVDENS FILIVS MEVS MIHI HERES ESTO.. Fateor. qui hoc legerit, inſanã putabit. Hiccine filius heres, qui re in ipſo fratris ſui funere aduocata perditiſſimorum iuuenum manu voluit excludere è domo quam ipſa donaueras? qui te ſibi à fratre coheredem relictum, grauiter & acerbè tulit? qui confeſtim te, cum tuo luctu & mærore deſeruit, & ad Rufinum & Æmilianum de ſinu tuo aufugit? qui ibi plurimas poſtea contumelias dixit corám, & adiuuante patruo fecit? qui nomen tuum pro tribunalibus ventilauit? qui pudorem tuum tuiſmet literis conatus eſt publicè dedecorare? qui maritum tuum quem elegeras, quem vt ipſe obiiciebat efflictim amabas, capitis accuſauit. Aperi quæſo bone puer, aperi teſtamentum: facilius inſaniam matris ſic probabis. Quid abnuis? quid recuſas, poſtquam ſolicitudinem de hereditate materna repuliſti? At ego haſce tabulas Maxime hic ibidem pro pedibus tuis abiicio: teſtorque me deinceps incurioſius habiturum quid Pudentilla teſtamento ſuo ſcribat. Ipſe iam vt libet matrem ſuam de cetero exoret. mihi, vt vltra pro eo deprecer locum non reliquit. Ipſe iam vt ſui potens ac vir, acerbiſſimas litteras matri dictet, iram eius deliniat. qui potuit per-

orare poterit exorare Mihi iamdudum ſatis eſt, ſi non modò crimina obiecta pleniſſime dilui, verum etiam radicem huius iudicij, id eſt hereditatis quæſitæ inuidiam, funditus ſubſtuli. Illud etiam, ne quid omnium prætercam, priuſquā peroro, falsò obiectum reuincam. Dixiſtis, me Magia de pecunia mulieris pulcerrimum prædium meo nomine emiſſe. Dico, exiguum herediolum ſexaginta milibus nummum: id quoque non me, ſed Pudentillam ſuo nomine emiſſe: Pudentillæ nomen in tabulis eſſe: Pudentillæ nomine pro eo agello tributum dependi. Præſens eſt quæſtor publicus cui depenſum eſt, Coruinus Celer, vir ornatus adeſt etiam tutor, auctor mulieris, vir grauiſſimus & ſanctiſſimus, omni cum honore mihi nominandus, Caſſius Longinus Quære Maxime, cuius emptionis auctor fuerit, quātulo pretio mulier locuples agellum ſuum præſtinarit. TESTIMONIVM CASSII LONGINI TVTORIS ET CORVINI CLEMENTIS QVOD RECITATVM EST. Eſt ne ita vt dixi: vſpiam in hac emptione nomen meum adſcriptum eſt: num ipſum heredioli pretium inuidioſum eſt? num vel hoc ſaltem in me collatum? Quid etiam eſt Æmiliane, quod non te iudice refutauerim? quod pretium Magię meæ reperiſti? Cur ego Pudentillæ animum veneficiis flecterem? quod ex ea commodum caperem? vti dotem mihi modicam potius quam amplam diceret? O præclara carmina! an vt eam dotem filiis ſuis magis reſtipularetur quam penes me ſineret? Quid addi ad hanc Magiam poteſt? an vti rem familiarem ſuam meo adhortatu plerumq; filiis condonaſſet, quæ nihil illis ante me maritum fuerat largita, mihi quidquam impartiret? O graue veneficium dicam an ingratum beneficium? an vt teſtamento quod irato filio ſcribebat filium potius cui offenſa erat, quàm me cui deuincta, heredē relinqueret: Hoc quidem multis carminibus difficile impetraui. Putate vos cauſam non apud Claudium Maximum agere, virum æquum & Iuſtitiæ pertinacem, ſed alium aliquem prauum, & ſcæuum iudicem ſubſtituite, accuſationū fautorem, cupidum condemnandi. date ei quod ſequatur. miniſtrate vel tantulam veriſimilem occaſionem ſecundum vos pronuntiandi. Saltē fingite aliquid, reminiſcimini, quod reſponderetis, qui vos ita rogarit. Et, quoniam omnem conatum neceſſe eſt quæpiam cauſa præcedat; reſpondete, qui Apuleium dicitis animum Pudentillæ Magicis illectamen-

tis

tis adortum, quid ex ea petierit? cur fecerit? Formam eius voluerat? negatis. Diuitias ſaltem concupierat? negant tabulæ dotis, negant tabulæ donationis, negant tabulæ teſtamenti. in quibus non modò non cupidè appetiſſe; verùm etiam durè repuliſſe liberalitatem ſuæ vxoris oſtenditur. Quę igitur alia cauſa eſt? Quid obmutuiſtis? quid tacetis? Vbi illud libelli veſtri atrox principium nomine priuigni mei formatum? Hūc ego domine Maxime, reum apud te facere inſtitui. Quin igitur addis reum magiſtrum, reum vitricum, reum deprecatorem? ſed quid deinde? plurimorum maleficiorum & manifeſtorum. Cedo vnum de plurimis: cedo dubium vel ſaltem obſcurum de manifeſtiſſimis, cæterum ad hæc quæ obieciſtis, numera, an binis verbis reſpondeam. Dentes ſplendidos: ignoſce mundiciis. Specula inſpicis; debet Philoſophus. Verſus facis; licet fieri. Piſces exploras: Ariſtoteles docet. Lignum conſecras: Plato ſuadet. Vxorem ducis: leges iubent. Prior natu ea eſt: Solet fieri. Lucrum ſectatus es dotis: dotales accipe, donationem recordare, teſtamentum lege. Quæ ſi omnia affatim retudi, ſi calumnias omnes refutaui: ſi in omnibus non modo criminibus, verum etiam maledictis procul à culpa Philoſophiam tuitus ſum, ſi Philoſophiæ honorem qui mihi ſalute mea antiquior eſt, nuſquam minui, imo contra ubique ſi conſeptum penitus eum tenui. ſi hæc ut dico ita ſunt: poſſum ſecurius tuam exiſtimationem reuereri quam poteſtatem mereri: quod minus graue & verendum mihi arbitror à proconſulibus damnari, quam ſi à tam bono tamque emendato viro improber.

DIXI.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI FLORIDA.

VT fermè religioſis viantium moris eſt, cùm aliquis lucus, aut aliquis locus ſanctus in via oblatus eſt, votum poſtulare, donum apponere, pauliſper aſſidere: ita mihi, ingreſſo ſanctiſſimam iſtam ciuitatem, quamquam oppidò feſtinæ, præfanda venia, & habenda oratio, & inhibenda properatio. Neque enim iuſtius religioſam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut ſpelunca frõdibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata; vel enim colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel ceſpes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Parua hæc quippe, & quamquam paucis percontantibus adorata, tamen ignorantibus tranſcurſa. * * * *

At non itidem maior meus Socrates, qui cùm decorum adoleſcentem, & diutulè tacentem conſpicatus foret: Vt te videam, inquit, aliquid eloquere. Scilicet Socrates tacentem hominem non videbat. etenim arbitrabatur homines non oculorum ſed mentis acie & animi obtutu conſiderandos. Nec iſta re cum Plautino milite congruebat, qui ita ait:

Pluris eſt oculatus teſtis vnus, quàm auriti decem.

Immò enimuerò hunc verſum ille ad examinandos homines conuerterat:

Pluris eſt auritus teſtis vnus, quàm oculati decem.]

Ceterum ſi magis pollerent oculorum quam animi iudicia; profectò de ſapientia foret aquilæ concedendum. Homines vero neque longulè diſſita, neque proximè aſſita poſſumus cernere: verum omnes quodammodo cæcutimus, ac ſi ad oculos & obtutum iſtum terrenum redigas & hebetem; profectò veriſſime poeta egregius dixit, velut nebulam nobis ob oculos offuſam: nec cernere nos, niſi intra lapidis iactum valere. Aquila enimuerò cum ſe nubium tenus altiſſime ſublimauit, euecta alis, totum iſtud ſpacium qua pluitur & ningitur, vltra quod cacumen nec fulmini nec fulguri locus eſt, in ipſo vt ita dixerim ſolo ætheris & faſtigio hyemis: cùm igitur eò ſeſe aquila extulit, nutu elementi læuorſum

vel

vel dextrorſum tanta mole corporis labitur, velificatas alas quo libuit aduertens modico caudæ gubernaculo, inde cuncta deſpiciens, ibidem pinnarum eminus indefeſſa remigia, ac pauliſper cunctabundo volatu pænè eodem loco pendula circumtuetur; & quærit quorſus potiſſimum in prædam ſupernè ſeſe ruat, fulminis vice: de cœlo improuiſa ſimul campis pecua, ſimul montibus feras, ſimul homines vrbibus, vno obtutu ſub eodē impetu cernēs; vnde roſtro trāsfodiat, vnde vnguibus inuncet, vel agnum incurioſum, vel leporem meticuloſum, vel quodcunque eſui animatum vel ſors obtulit laniatui.***** Hyagnis fuit, vt fando accepimus, Marſyæ tibicinis pater & magiſter, rudibus adhuc Muſicæ ſeculis, ſolus ante alios catus canere, nondum quidem tam flexanimo ſono, nec tam pluriformi modo, nec tam multiforatili tibia. quippe adhuc ars iſta repertu nouo commodum oriebatur. Nec quidquam omnium eſt quod poſſit in primordio ſui perfici: ſed in omnibus fermè autē eſt ſpei rudimentum, quam rei experimentum. Prorſus igitur ante Hyagnim nihil aliud plerique callebant quam Virgilianus upilio ſeu bubſequa,

Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen,

Quod ſi quis videbatur paulo largius in arte promouiſſe; ei quoque tamen mos fuit vna tibia, velut vna tuba, perſonare. Primus Hyagnis in canendo manus diſcapedinauit: primus duas tibias vno ſpiritu animauit: primus læuis & dextris foraminibus, acuto tinnitu, graui bombo concentum muſicum miſcuit. Eo genitus Marſyas, cùm in artificio patriſſaret tibicinij, Phryx cetera & barbarus, vultu ferino trux, hiſpidus, illutibarbus, ſpinis & pilis obſitus, fertur, proh nefas, cum Apolline certauiſſe: Therſites cum decoro, agreſtis cū erudito, belua cum Deo. Muſæ cum Minerua diſſimulamenti gratia iudices aſtitere, ad deridendam ſcilicet monſtri illius barbariem, nec minus ad ſtoliditatem puniendam. Sed Marſyas, quod ſtultitiæ maximum ſpecimen eſt, non intelligens ſe deridiculo haberi, priuſquā tibias occiperet inflare, prius de ſe & Apolline quædam deliramenta barbarè effutiuit: laudans ſeſe quod erat & coma relicinus, & barba ſquallidus, & pectore hirſutus, & arte tibicen, & fortuna egenus, contrà Apollinem, ridiculum dictu, aduerſis virtutibus culpabat. quod Apollo eſſet & coma intonſus, & genis gratus, & corpore glabellus, & arte multiſcius, & fortuna opu-

melior. ſoluſq; ſine æmulo clarus; adeo vt nemo eius audeat vel ſperare virtutem, vel optare Fortunam. Eius igitur Alexandri multa ſublimia facinora, & præclara edita fatigaberis admirando, vel belli auſa, vel domi prouiſa. quæ omnia aggreſſus eſt meus Clemens, eruditiſſimus & ſuauiſſimus poetarum, pulcerrimo carmine illuſtrare. Sed cumprimis Alexandri illud præclarum: quod imaginem ſuam, quo certior poſteris proderetur, noluit a multis artificibus vulgo contaminari, ſed edixit vniuerſo orbi ſuo, ne quis effigiem regis temere aſſimilaret ære, colore, calamine: quin ſolus eam Polycletus ære duceret, ſolus Apelles coloribus deliniaret, ſolus Pyrgoteles cælamine excuderet. Præter hos treis, multo nobiliſſimos in ſuis artificiis, ſi quis vſpiam reperiretur alius ſanctiſſimi imagini regis manus admolitus: haud ſecus in eum quàm in ſacrilegum vindicaturus. Eo igitur omnium metu factum, ſolus Alexander vt vbique imaginum ſummus eſſet: vtque omnibus ſtatuis, & tabulis, & toreumatis idem vigor acerrimi bellatoris, idem ingenium maximi honoris, eadem forma viridis iuuentæ, eadem gratia relicinæ frontis cerneretur. Quod vtinam pari exemplo Philoſophiæ edictum valeret; ne qui imaginem eius temere aſſimilaret, vti pauci boni artifices; iidem probè eruditi, omnifariã Sapientiæ ſtudium contemplatenr: neu rudes, ſordidi, imperiti, pallio tenus Philoſophos imitarentur: & diſciplinam regalem, tam ad bene dicendum quam ad bene viuendum repertam, male dicendo & ſimiliter viuendo contaminarent. Quod vtrumq; ſcilicet perfacile eſt. Quæ enim facilior res eſt, quàm linguæ rabies, & vilitas morum: altera ex aliorum contemptu, altera ex ſui? Nam viliter ſemeti, ſum colere, ſui contemptus eſt: barbarè alios inſectari audientiũ contumelia eſt. An non ſummam contumeliã vobis imponit, qui vos arbitratur maledictis optimi cuiuſq; gaudere, qui vos exiſtimat mala & vitioſa verba non intelligere: aut ſi intelligatis, boni conſulere: Quis ex rupicombus, baiulis, tabernariis tã infans eſt, vt ſi pallium accipere velit, diſertius maledicat? *** Hic enim plus tibi debet, quam dignitati. quamquam nec hæc illi ſit cum aliis promiſcua. Nam ex innumeris hominibus pauci ſenatores, ex ſenatoribus pauci nobiles genere, & ex his cõſularibus pauci boni, & adhuc ex bonis pauci eruditi. Sed vt loquar de ſolo honore: non licet inſignia eius veſtitu vel calceatu temerè vſurpare. Si quis forte in hoc

hoc pulcerrimo cœtu, ex illis inuiſoribus meis, malignus ſedet; quoniam in magna ciuitate hoc quoque genus inuenitur, qui meliores obtrectare malint, quam imitari: & quorũ ſimilitudinem deſperem, eorum affectent ſimultatem: ſcilicet vti qui ſuo nomine obſcuri ſunt, meo innoteſcant: ſi qui igitur ex illis libitinis ſplendidiſſimo huic auditorio velut quædam macula ſeſe immiſcuit; velim pauliſper ſuos oculos per hunc incredibilem conſeſſum circumferat: contemplatuſque frequentiam tantam, quanta ante me in auditorio Philoſophi numquam viſitata eſt, reputet cum animo ſuo, quantum periculum conſeruandæ exiſtimationis hic adeat, qui contemni non conſueuit: cum ſit arduum & oppido difficile, vel modicæ paucorum expectationi ſatisfacere: præſertim mihi, cui & ante parta exiſtimatio, & veſtra de me benigna præſumptio, nihil nequicquam ſinit neglegenter ac de ſummo pectore hiſcere. Quis enim veſtrûm vnum mihi Solœciſmum ignouerit? quis vel vnam ſyllabam barbare pronuntiatam donauerit? quis incondita & vitioſa verba temere quaſi delirantibus oborientia permiſerit blatterare? Quæ tamen aliis facile & ſane meritiſſimo ignoſcitis. Meum vero vnumquodque dictum acriter examinatis, ſedulo penſiculatis, ad limam & lineam certam redigitis: cum torno & cothurno iterum comparatis. Tantum habet vilitas excuſationis, quantum dignitas difficultatis. Agnoſco igitur difficultatem meam, nec deprecor quin ſic exiſtimetis. Nec tamen vos parua quædam & praua ſimilitudo falſos animi habeat. quoniam quædam, vt ſæpe dixi, palliata mendicabula obambulant. Præco cum proconſule, & ipſe tribunal aſcendit, & ipſe togatus illic videtur; & quidem perdiu ſtat, aut ambulat, aut plerumque contentiſſime clamitat: enimuero ipſe proconſul moderata voce rarenter, & ſedens loquitur, & plerumque de tabella legit. Quippe præconis vox garrula, miniſterium eſt; proconſulis autem tabella, ſententia eſt. quæ ſemel lecta, neque augeri littera vna, neque autem minui poteſt: ſed vtcumque recitata eſt, ita prouincię inſtrumento refertur. Patior & ipſe in meis ſtudiis aliquã, pro meo captu, ſimilitudinem. Nam quodcumque ad vos protuli, excerptum illico & lectum eſt: nec reuocare illud, nec autem mutare, nec emendare mihi inde quidquam licet. Quo maior religio dicendi habenda eſt: & quidem non in vno genere ſtudiorum. Plura enim mea extant in Camœnis, quam

———ἔστιν ἀρετῆς καὶ βίου διδάσκαλος
Ἐλευθέρα τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις ἀγρός.

Romanorum etiam maioribus, Quintiis & Serranis, & multis aliis ſimilibus, non modo vxores verum etiam conſulatus & dictaturæ in agris offerebantur. Cohibebo me in tam prolixo loco, ne tibi gratum faciam ſi villam laudauero. De ætate vero Pudentillæ, de qua poſt iſta ſatis confidenter mentitus es, vt etiam ſexaginta annos natam diceres nupſiſſe, de ea paucis tibi reſpondebo. nam in re tam perſpicua non eſt neceſſe pluribus diſputare. Pater eius natam ſibi filiam more cæterorum profeſſus eſt. tabulæ eius partim tabulario publico partim domo adſeruantur. quæ tibi ob os obiiciuntur. Porrige Æmiliano tabulas iſtas. linum conſideret, ſigna quæ impreſſa ſunt recognoſcat, Conſules legat, annos computet. quos ſexaginta mulieri aſſignabat, probet: quinque & quinquaginta. Luſtro mentitus eſt. parũ hoc eſt. liberalius agam. nam & ipſe Pudentillæ multos annos largitus eſt. redonabo igitur viciſſim. Decem annos Mezentius cum Vlixe errauit: quinquaginta ſaltem annorum mulierem oſtendat. Quid multis? vt cum quadruplatore agam: bis duplum quinquennium faciam, viginti annos ſemel detraham. Iube Maxime conſules computari. niſi fallor, inuenies nunc Pudentillæ haud multo quadrageſimum amplius annum ætatis ire. O falſum, & audax nimium mendacium, viginti annorum exilio puniendum! dimidio tanta Æmiliane mentitis; falſa audes & ſeſquialtera? Si triginta annos [pro] decem dixiſſes; poſſes videri pro computationis geſtu erraſſe: quos circulare debueris digitos aperuiſſe. Cum vero quadraginta, quæ facilius cæteris porrecta palma ſignificantur, ea quadraginta tu dimidio auges; non potes digitorum geſtu erraſſe. niſi forte triginta annorum Pudentillam ratus, binos cuiuſque anni Conſules numeraſti. Miſſa hæc facio. venio nunc ad ipſam ſtirpem accuſationis, ad ipſam cauſam maleficii. Reſpondeat Æmilianus: Rufinus, ob quod emolumentum, etſi maxime Magus forem, Pudentillam carminibus & venenis ad matrimonium pellexiſſem. Atqui ego ſcio pleroſq; reos alicuius facinoris poſtulatos, ſi fuiſſe quępiã cauſæ probarentur; hoc vno ſe tamẽ abunde defendiſſe, vitam ſuam procul ab huiuſmodi ſceleribus abhorrere: nec id ſibi obeſſe debere, quod videantur quædam fuiſſe ad maleſaciundum inuitamenta. Non enim omnia quæ fieri potuerint,

tuerint,

uerint, pro factis habenda. Rerum vices varias euenire. certum indicem cuiuſque animum eſſe : qui ſemper eodem ingenio ad virtutem vel ad malitiam moratus, firmum argumentum eſt accipiendi criminis aut reſpuendi. Hæc ego quamquam poſſum merito dicere tamen vobis condono. Nec ſatis mihi duco, ſi me omnium quæ inſimulaſtis abunde purgaui, ſi nuſquam paſſus ſum vel exiguam ſuſpicionem Magiæ conſiſtere. Reputate vobiſcum quanta fiducia innocentiæ meæ, quantoque deſpectu veſtri agam; ſi vna cauſa vel minima fuerit inuenta, cur ego debuerim Pudentillæ nuptias ob aliquod meum commodum appetere. Si quamlibet modicum emolumentum probaueritis, ego ille ſim Carinondas, vel Damigeron, vel Moſes, vel Iannes, vel Apollonius, vel ipſe Dardanus, vel quicumque alius poſt Zoroaſtrem & Hoſtanem inter Magos celebratus eſt. Vide quæſo Maxime quem tumultum ſuſcitarint, quoniam ego paucos Magorum nominatim percenſui. Quid faciam tam rudibus, tam barbaris? Doceam Rufinum, hæc & multo plura alia nomina in bibliothecis publicis apud clariſſimos ſcriptores me legiſſe? an diſputem, longe aliud eſſe notitiam nominum, aliud artis eiuſdem habere communionem: nec debere doctrinæ inſtrumentum & eruditionis memoriam pro confeſſione criminis haberi? An quod multo præſtabilius eſt, tua doctrina Claudi Maxime tuaque perfecta eruditione fretus, contemnam ſtultis & impolitis ad hæc reſpondere? Ita potius faciam quid illi exiſtiment nauci non putabo. Quod inſtitui pergam diſputare: nullam mihi cauſam fuiſſe, Pudentillam veneficiis ad nuptias prolectandi. Formam mulieris & ætatem ipſi vltro improbauerunt, idque mihi vitio dederunt, talem vxorem cauſa auaritiæ concupiſſe: atque adeo primo dotem in congreſſu grandem & vberem rapuiſſe. Ad hæc, Maxime, longa oratione fatigare te non eſt conſilium. Nihil verbis opus eſt, cum multo diſertius ipſæ tabulæ loquantur: in quibus omnia contra quam iſti ex ſua rapacitate de me quoque coniectauerunt, facta impræſentiarum & prouiſa in poſterum deprehendes. Iam primum mulieris locupletiſſimæ modicam dotem, neq; eam datam, ſed tantummodo promiſſam. Præter hæc, ea conditione factam conuentionẽ, ſi nullis ex me ſuſceptis liberis vita demigraſſet, vt dos omnis apud filios eius Pontianum & Pudentem maneret: ſin vero vno vnaue

ſuperſtite diem ſuum obiiſſet; vti tum diuidua pars dotis poſteriori filio, reliqua prioribus cederet. Hæc, vt dico, tabulis ipſis docebo. Fors fuerit vt ne ſic quidem credat Æmilianus, ſola trecenta millia nummûm ſcripta. eorumque repetitionem filiis Pudentillæ pacto datam. Capiens ipſe tu manibus tuis tabulas iſtas, da impulſori tuo Rufino legat. Pudeat illũ tumidi animi ſui, & ambitioſæ mendicitatis. quippe ipſe egens, nudus, trecentis milibus nummûm à creditore acceptis filiam dotauit. Pudentilla locuples femina trecentis millibus dotis fuit contenta: & maritum habet & multis ſæpe & ingentibus dotibus ſpretis, inani nomine tantulæ dotis contentum: cæterum præter vxorem ſuam nihil computantem, omnem ſupellectilem cunctaſque diuitias in concordia coniugii & mutuo amore ponentem. Quamquam quis omnium vel exigue rerum peritus culpare auderet; ſi mulier vidua & mediocri forma, at non ætate mediocri, nubere volens, longa dote & molli conditione inuitaſſet iuuenem neque corpore neque animo neque fortuna pœnitendum? Virgo formoſa, etſi ſit oppidò pauper, tamen abunde dotata eſt. Affert quippe ad maritum nouum animi indolem, pulcritudinis gratiam, floris rudimentum. Ipſa virginitatis commendatio iure meritoq; omnibus maritis acceptiſſima eſt. Nam quodcunque aliud in dotem acceperis, potes cum libuit ne ſis beneficio obſtrictus omne vt acceperas retribuere; pecuniam renumerare, mancipia reſtituere, domo demigrare, prædiis cedere. Sola virginitas cum ſemel accepta eſt reddi nequitur: ſola apud maritum ex rebus dotalibus remanet. Vidua autẽ qualis nuptiis venit, talis diuortio digreditur. nihil affert irrepoſcibile. ſed venit iam ab alio præflorata: certe tibi, ad quę velis, minime docilis: nõ minus ſuſpectans nouam domum, quam ipſa iam ob vnum diuortiũ ſuſpectanda: ſiue illa morte amiſit maritum, vt ſcæui ominis mulier, & infandi coniugii, minime appetenda; ſeu repudio digreſſa eſt, vtramuis habebat culpam mulier: quæ aut tam intolerabilis fuit vt repudiaretur, aut tam inſolens vt repudiaret. Ob hęc & alia viduę dote aucta procos ſolicitant. Quod Pudentilla quoque in alio marito feciſſet, ſi Philoſophum ſpernentem dotis non reperiſſet. Age vero, ſi auaritiæ cauſa mulierem cõcupiſſem, quid mihi vtilius ad poſſidendam domum eius fuit, quam ſimultatem inter matrem & filios ſerere? alienare ab eius animo libe-

mo liberorum caritatem, quo liberius & artius deſolatam mulierem ſolus poſſiderem? Fuitne hoc prædonis, quod eſſe vos fingitis? Ego vero quietis, & concordiæ. & pietatis autor, conciliator, fautor, ſuaſor, non modo noua odia non ſeui, ſed vetera quoque funditus extirpaui. Suaſi vxori meę, cuius, vt iſti aiunt, iam vniuerſas opes tranſuoraram: ſuaſi inquam, ac denique perſuaſi, vt filiis pecuniam ſuam repoſcentibus, de quo ſupra iam dixi, vt eam pecuniam ſine mora redderet in prædiis vili æſtimatis, & quanto ipſi volebant: Præterea ex re familiari ſua fructuoſiſſimos agros, & grandem domum opulente ornatam, magnamque vim tritici & ordei, & vini, & olei, cæterorumque fructuum: ſeruos quoque haud minus quadringentos, pecora amplius neque pauca neque abiecti pretii donaret; vt eos ex ea quam tribuiſſet parte ſecuros haberet, & ad cætera hereditatis bona ſpe inuitaret. Hæc ego ab inuita Pudentilla (patietur enim me vti res fuit ita dicere) ægre exauditus, ingentibus precibus inuitæ & iratæ extorſi: matrem filiis recõciliaui: priuignos meos primo hoc vitricus beneficio, grandi pecunia auxi. Cognitũ hoc eſt tota ciuitate. Rufinum omnes execrati, me laudibus tulere. Venerat ad nos, priuſquam iſtam donationem mater perficeret, cum diſſimili iſto fratre ſuo Pontianus, [ante] pedes noſtros aduolutus, veniam & obliuionem præteritorum omnium poſtulat; flens & manus noſtras oſculabundus, ac dicens pœnitere, quod Rufino & ſimilibus auſcultarit. Petit poſtea ſuppliciter, vti ſe Lolliano quoque Auito C. V. purgem, cui haud pridem tirocinio profeſſionis ſuæ fuerat à me commendatus. quippe compererat, ante paucos dies omnia me, vt acta erant, ad eum perſcripſiſſe. Id quoque à me impetrat. Itaque acceptis literis Carthaginem pergit: vbi iam prope exacto Conſulatus ſui munere, Lollianus Auitus te Maxime opperiebatur. Is epiſtolis meis lectis, pro ſua eximia humanitate gratulatus Pontiano, quod cito errorem ſuum correxiſſet, reſcripſit mihi per eum, quas litteras, Dii boni! qua doctrina! quo lepôre! qua verborum amœnitate ſimul & iucunditate! prorſus vt vir bonus dicendi peritus. Scio te, Maxime, libenter eius litteras auditurum. Et quidem ſi perlegam, mea voce pronuntiabo. Cedo tu Auiti epiſtolas: vt quæ ſemper ornamento mihi fuerunt, ſint nunc etiam ſaluti. At tu, licebit aquam ſinas fluere. Namque optimi viri literas ter & quater adeo quantouis temporis diſpendio lectitarem.

LOLLIANI AVITI LITERÆ. Non ſum neſcius debuiſſe me poſt iſtas Auiti litteras perorare. Quem enim laudatorem locupletiorem, quem teſtem vitæ meæ ſanctiorem producam, quem denique aduocatum facundiorem? Multos in vita mea Romani nominis diſertos viros ſedulo cognoui, ſed ſum æque neminem admiratus. Nemo eſt hodie, quantum mea opinio fert, alicuius in eloquentia laudis ac ſpei, quin Auitus eſſe longe malit; ſi cum eo ſe remota inuidia velit cōferre. Quippe omnes fandi virtutes pæne diuerſæ in illo viro congruunt. Quamcunque orationem ſtruxerit Auitus, ita illa erit vndique ſui perfecte abſoluta, vt in illa neque Cato grauitatem requirat, neque Lælius lenitatem, neque Gracchus impetum, nec Cæſar calorem, nec Hortenſius diſtributionem, nec Caluus argutias, nec parſimoniam Salluſtius, nec opulentiam Cicero, prorſus in qua, ne omnia perſequar, ſi Auitum audias, neque additum quidquam velis, neque detractum, neque autem aliquid commutatum. Video, Maxime, quam benigne audias quæ in amico tuo Auito recognoſcis. Tua me comitas vt vel pauca dicerem de eo, inuitauit. At non vſq; adeo tuę beniuolētiæ indulgebo, vt mihi permittam, iam propemodum feſſo, in cauſa prorſus ad finem inclinata, de egregiis virtutibus eius nunc demum incipere: quin potius eas integris viribus & tempori libero ſeruem. Nunc enim mihi, quod ægre fero, à commemoratione tanti viri ad peſteis iſtas oratio reuoluenda eſt. Audeſne te ergo Æmiliane cum Auito conferre? Quem ne ille bonū virum ait, cuius Auitus diſputationē tam plene ſuis litteris collaudat, eum tu Magiæ, maleficii, criminis inſectabere? An inuaſiſſe me domum Pudentillæ, & compilare bona eius tu magis dolere debes quam doluiſſet Pontianus, qui mihi ob paucorum dierum, veſtro ſcilicet inſtinctu ortas ſimultates, etiam abſenti, apud Auitum ſatisfecit? qui mihi apud tantum virum gratias egit? Puta me acta apud Auitum, non litteras ipſius legiſſe. Quid poſſes, vel quiſquis in iſto negotio accuſare? Pontianus ipſe, quod à matre donatum acceperat meo muneri acceptum ferebat: Pontianus me vitricum ſibi contigiſſe intimis affectionibus lætabatur. Quod vtinam incolumis Carthagine reuertiſſet! vel, quoniam ſic ei fuerat Fato decretum, vtinam tu Rufine ſupremum eius iudicium non impediſſes! quas mihi aut coram aut denique in teſtamento gratias egiſſet? Litteras tamen quas ad me

Carthagine, vel iam adueniens ex itinere præmiſit, quas adhuc validus, quas iam æger, plenas honoris, plenas amoris, quæſo Maxime pauliſper recitari ſinas; vt ſciat frater eius, accuſator meus, quam in omnibus diuerſum curriculum cum fratre optimæ memoriæ viro currat. PONTIANI LITERÆ. Audiſtine vocabula quæ mihi Pontianus frater tuus tribuerat, me parentem ſuum, me dominum, me magiſtrum eum ſæpe alias tum in extremo tempore vitæ vocans? Poſſem tuas quoque pares epiſtolas promere: ſi vel exiguam moram tanti putarem. potius teſtamentum illud recens tui fratris quamquam imperfectum, tamen proferri cuperem, in quo mei officioſiſſime & honeſtiſſime meminit. Quod tamen teſtamentum Rufinus neque comparere neque perfici paſſus eſt, pudore perditæ hereditatis: quam paucorum menſium, quibus ſocer Pontiani fuit, magno quidem pretio noctium computarat. Præterea neſcio quos Chaldæos conſuluerat, quo lucro filiam collocaret. Qui vt audio vtinam illud non vere reſpondiſſent, primum eius maritum in paucis menſibus moriturum. Cætera enim de hereditate, vt aſſolent, ad conſulentis votum confinxerunt. Verum, vt Dij voluere, quaſi cæca beſtia incaſſum hiauit. Pontianus enim filiam Rufini, male compertam, non modo heredem non reliquit, ſed ne honeſto quidem legato impertiuit: quippe qui ei ad ignominiam lintea adſcribi ducentorum fere denariorum iuſſerit: vt intelligeretur iratus potius extraneaſſe eam, quam oblitus præteriiſſe. Scripſit autem heredes tam hoc teſtamento quam priore quod lectum eſt, matrem cum fratre. cui vt vides admodum puero eandem illam filiæ ſuæ machinam Rufinus admouet, ac mulierem alioqui multo natu maiorem, nuperrime vxorem fratris, miſero puero obiicit & obſternit. At ille puellæ meretricis blandimentis, & lenoniis patris illectamentis captus, & poſſeſſus, exinde vt frater eius animam edidit, relicta matre ad patruum commigrauit, quo facilius remotis nobis cœpta perficerentur. Fauet enim Rufino Æmilianus, & prouentum cupit. Ehem! recte vos admonetis. etiam ſuam ſpem bonus patruus temperat in iſto, ac fouet: qui ſciat inteſtati pueri legitimum magis quam iuſtum heredem futurum. Nollem hercule hoc à me profectum. Non fuit meæ moderationis tacitas omnium ſuſpiciones palam abrumpere. male vos qui ſuggeſſiſtis. Plane quidem ſi verum velis; multi mirantur;

Æmiliane tam repentinā circa puerum iſtum pietatem tuam, poſtquam frater eius Pontianus eſt morruus: cum antea tam ignotus illi fueris, vt ſæpe ne in occurſu quidem filium fratris tui de facie agnoſceres. At nūc adeo patientem te ei præbes, itaque eum indulgentia corrumpis, adeo ei nulla re aduerſaris; vt per hæc ſuſpicionibus fidem facias. Inueſtem a nobis accepiſti, veſticipem illico reddidiſti. Cum a nobis regeretur, ad magiſtros ibat: at ab iis nunc magna fugela in ganeum fugit; amicos ſerios aſpernatur; cum adoleſcentulis poſtremiſſimis inter ſcorta & pocula puer hoc æui conuiuium agitat. Ipſe domi tuæ rector, ipſe familiæ dominus, ipſe magiſter in conuiuio. in ludo quoque gladiatorio frequens vitetur, nomina gladiatorum & pugnas & vulnera plane quidē, vt puer, honeſtus ab ipſo laniſta docetur. loquitur numquam niſi Punice, & ſi quid adhuc a matre Græciſſat. Latine enim neque vult, neque poteſt. Audiſti Maxime paulo ante, proh nefas! priuignum meum, fratrē Pontiani, diſerti iuuenis, vix ſingulas ſyllabas ſingultientem, cum ab eo quæreres, donaſſet ne illis mater, quæ ego dicebam me adnitente donata. Teſtor igitur te Claudi Maxime, voſq; qui in conſilio eſtis, voſque etiam qui tribunal mecum adſiſtitis, hęc damna & dedecora morum eius patruo huic & candidato illi ſocero adſignanda: meque poſthac boni conſulturum, quod talis priuignus curæ meæ iugum ceruice excuſſerit: neque poſtea pro eo matri eius ſupplicaturum. Nam, quod pænissime oblitus ſum, nuperrime cum teſtamentum Pudentilla poſt mortem Pontiani filii ſui, in mala valetudine ſcripſerit: diu ſum aduerſus illam reniſus, ne hunc ob tot inſigneis contumelias, ob tot iniurias exheredaret. elogium grauiſſimum iam tum medius fidius perſcriptum, vt aboleret, impenſis precibus oraui. Poſtremo ni impetrarem, diuerſurum me ab ea comminatus ſum. mihi hanc veniam tribueret: malum filium beneficio vinceret; me inuidia omni liberaret. Nec prius deſtiti, quam ita fecit. Doleo me huncce ſcrupulum Æmfliano demfiſſe, tam inopinatam ſemitam indicaſſe. Specta quæſo Maxime, vt hiſce auditis, ſubito obſtupuerit, vt oculos ad terras demiſerit. Longe enim ſecius ratus fuerat. nec immerito. mulierem filii contumeliis infeſtam, meis officiis deuinctam ſciebat. De me quoque fuit quod timeret. Quis enim vel æque vt ego ſpernens hereditatis, tamē vindicari de tam inofficioſo priuigno recuſaſſet? Hæc præcipue ſollicitudo eos ad

eos ad accuſationem mei ſtimulauit: hereditatem omnem mihi relictam falsò ex ſua auaritia cõiectauere. Soluo vos in præteritum iſto metu. Namq; animum meũ neq; hæreditatis neq; vltionis occaſio potuit loco dimouere. Pugnaui cũ irata matre, pro priuigno malo vitricus, veluti pater pro optimo filio aduerſus nouercam. nec ſatis fuit, ni bonæ vxoris prolixam liberalitatẽ circa me nimio plus ęquo coercerem. Cedò tu teſtamentum, iam inimico filio à matre factum: me, quem iſti prædonem dicunt, verba ſingula cum precibus præeunte. Rumpi tabulas iſtas, iube Maxime, inuenies filium heredem: mihi verò tenue neſcio quid honoris gratia legatum; ne ſi quid eã humanitus attigiſſet, nomen maritus in vxoris tabulis non haberem. Cape iſtud matris tuæ teſtamentum, vere hoc quidem inofficioſum. Quid ni? in quo obſequentiſſimum maritum exheredauit, inimiciſſimũ filium ſcripſit heredem: immò enimuerò non filium, ſed Æmiliani ſpes, & Rufini nuptias. ſed temulentum illud collegium, paraſitos tuos. Accipe inquam filiorum optime, & poſitis pauliſper epiſtolis amatoriis matris, lege potius teſtamentum. ſi quid quaſi inſana ſcripſit, hîc reperies, & quidem mox à principio: SICINIVS PVDENS FILIVS MEVS MIHI HERES ESTO.. Fateor. qui hoc legerit, inſanã putabit. Hiccine filius heres, qui te in ipſo fratris ſui funere aduocata perditiſſimorum iuuenum manu voluit excludere è domo quam ipſa donaueras? qui te ſibi à fratre coheredem relictum, grauiter & acerbè tulit? qui confeſtim te, cum tuo luctu & mærore deſeruit, & ad Rufinum & Æmilianum de ſinu tuo aufugit? qui ibi plurimas poſtea contumelias dixit coràm, & adiuuante patruo fecit? qui nomen tuum pro tribunalibus ventilauit? qui pudorem tuum tuiſmet literis conatus eſt publicè dedecorare? qui maritum tuum quem elegeras, quem vt ipſe obiiciebat effliƈtim amabas, capitis accuſauit. Aperi quæſo bone puer, aperi teſtamentum: facilius inſaniam matris ſic probabis. Quid abnuis? quid recuſas, poſtquam ſolicitudinem de hereditate materna repuliſti? At ego haſce tabulas Maxime hic ibidem pro pedibus tuis abiicio: teſtorque me deinceps incurioſius habiturum quid Pudentilla teſtamento ſuo ſcribat. Ipſe iam vt libet matrem ſuam de cetero exoret. mihi, vt vltra pro eo deprecer locum non reliquit. Ipſe iam vt ſui potens ac vir, acerbiſſimas litteras matri dictet, iram eius deliniat. qui potuit per-

orare poterit exorare. Mihi iamdudum ſatis eſt, ſi non modò crimina obiecta pleniſſime dilui, verum etiam radicem huius iudicij, id eſt hereditatis quæſitæ inuidiam, fun[illegible]tus ſubſtuli. Illud etiam, ne quid omnium prætercam, priuſquã peroro, falsò obiectum reuincam. Dixiſtis, me Magia de pecunia mulieris pulcerrimum prædium meo nomine emiſſe. Dico, exiguum herediolum ſexaginta milibus nummum: id quoque non me, ſed Pudentillam ſuo nomine emiſſe: Pudentillæ nomen in tabulis eſſe: Pudentillæ nomine pro eo agello tributum dependi. Præſens eſt quæſtor publicus cui depenſum eſt, Coruinus Celer, vir ornatus. adeſt etiam tutor, auctor mulieris, vir grauiſſimus & ſanctiſſimus, omni cum honore mihi nominandus, Caſſius Longinus. Quære Maxime, cuius emptionis auctor fuerit, quãtulo pretio mulier locuples agellum ſuum præſtinarit. TESTIMONIVM CASSII LONGINI TVTORIS ET CORVINI CLEMENTIS QVOD RECITATVM EST. Eſt ne ita vt dixi? vſpiam in hac emptione nomen meum adſcriptum eſt? num ipſum herediolí pretium inuidioſum eſt? num vel hoc ſaltem in me collatum? Quid etiam eſt Æmiliane, quod non te iudice refutauerim? quod pretium Magię meæ reperiſti? Cur ego Pudentillæ animum veneficiis flecterem? quod ex ea commodum caperem? vti dotem mihi modicam potius quam amplam diceret? O præclara carmina! an vt eam dotem filiis ſuis magis reſtipularetur quam penes me ſineret? Quid addi ad hanc Magiam poteſt? an vti rem familiarem ſuam meo adhortatu plerumq; filiis condonaſſet, quæ nihil illis ante me maritum fuerat largita, mihi quidquam impartiret? O graue veneficium dicam an ingratum beneficium? an vt teſtamento quod irato filio ſcribebat filium potius cui offenſa erat, quàm me cui deuincta, heredẽ relinqueret? Hoc quidem multis carminibus difficile impetraui. Putate vos cauſam non apud Claudium Maximum agere, virum æquum & Iuſtitiæ pertinacem, ſed alium aliquem prauum, & ſcæuum iudicem ſubſtituite, accuſationũ fautorem, cupidum condemnandi. date ei quod ſequatur, miniſtrate vel tantulam veriſimilem occaſionem ſecundum vos pronuntiandi. Saltẽ fingite aliquid, reminiſcimini, quod reſponderetis, qui vos ita rogarit. Et, quoniam omnem conatum neceſſe eſt quæpiam cauſa præcedat; reſpondete, qui Apuleium dicitis animum Pudentillæ Magicis illectamen-

tis

tis adortum, quid ex ea petierit? cur fecerit? Formam eius voluerat? negatis. Diuitias ſaltem concupierat? negant tabulæ dotis, negant tabulæ donationis, negant tabulæ teſtamenti. in quibus non modò non cupide appetiſſe; verùm etiam durè repuliſſe liberalitatem ſuæ vxoris oſtenditur. Quę igitur alia cauſa eſt? Quid obmutuiſtis? quid tacetis? Vbi illud libelli veſtri atrox principium nomine priuigni mei formatum? Hūc ego domine Maxime, reum apud te facere inſtitui. Quin igitur addis reum magiſtrum, reum vitricum, reum deprecatorem? ſed quid deinde? plurimorum maleficiorum & manifeſtorum. Cedo vnum de plurimis: cedo dubium vel ſaltem obſcurum de manifeſtiſſimis, cæterum ad hæc quæ obieciſtis, numera, an binis verbis reſpondeam. Dentes ſplendidos: ignoſce mundiciis. Specula inſpicis; debet Philoſophus. Verſus facis; licet fieri. Piſces explotas: Ariſtoteles docet. Lignum conſecras: Plato ſuadet. Vxorem ducis: leges iubent. Prior natu ea eſt: Solet fieri. Lucrum ſectatus es dotis: dotales accipe, donationem recordare, teſtamentum lege. Quæ ſi omnia affatim retudi, ſi calumnias omnes refutaui: ſi in omnibus non modo criminibus, verum etiam maledictis procul à culpa Philoſophiam tuitus ſum, ſi Philoſophiæ honorem qui mihi ſalute mea antiquior eſt, nuſquam minui, imo contra ubique ſi conſeptum penitus eum tenui. ſi hæc ut dico ita ſunt: poſſum ſecurius tuam exiſtimationem reuereri quam poteſtatem mereri: quod minus graue & verendum mihi arbitror à proconſulibus damnari, quam ſi à tam bono tamque emendato viro improber.

DIXI.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI FLORIDA.

VT fermè religioſis viantium moris eſt, cùm aliquis lucus, aut aliquis locus ſanctus in via oblatus eſt, votum poſtulare, donum apponere, pauliſper aſſidere: ita mihi, ingreſſo ſanctiſſimam iſtam ciuitatem, quamquam oppidò feſtinæ, præfanda venia, & habenda oratio, & inhibenda properatio. Neque enim iuſtius religioſam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut ſpelunca frõdibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata; vel enim colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel ceſpes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Parua hæc quippe, & quamquam paucis percontantibus adorata, tamen ignorantibus tranſcurſa. * * * *

At non itidem maior meus Socrates. qui cùm decorum adoleſcentem, & diutulè tacentem conſpicatus foret: Vt te videam, inquit, aliquid eloquere. Scilicet Socrates tacentem hominem non videbat. etenim arbitrabatur homines non oculorum ſed mentis acie & animi obtutu conſiderandos. Nec iſta re cum Plautino milite congruebat, qui ita ait:

Pluris eſt oculatus teſtis vnus, quàm auriti decem.

Immò enimuerò hunc verſum ille ad examinandos homines conuerterat:

Pluris eſt auritus teſtis vnus, quàm oculati decem.]

Ceterum ſi magis pollerent oculorum quàm animi iudicia; profectò de ſapientia foret aquilæ concedendum. Homines vero neque longulè diſſita, neque proximè aſſita poſſumus cernere: verùm omnes quodammodo cæcutimus, ac ſi ad oculos & obtutum iſtum terrenum redigas & hebetem; profectò veriſſime poeta egregius dixit, velut nebulam nobis ob oculos offuſam: nec cernere nos, niſi intra lapidis iactum valere. Aquila enimuerò cùm ſe nubium tenus altiſſimè ſublimauit, euecta alis, totum iſtud ſpacium qua pluitur & ningitur, vltra quod cacumen nec fulmini nec fulguri locus eſt, in ipſo vt ita dixerim ſolo ætheris & faſtigio hyemis: cùm igitur eò ſeſe aquila extulit, nutu elementi læuorſum

vel

vel dextrorſum tanta mole corporis labitur, velificatas alas quo libuit aduertens modico caudæ gubernaculo, inde cuncta deſpiciens, ibidem pinnarum eminus indefeſſa remigia, ac pauliſper cunctabundo volatu pænè eodem loco pendula circumtuetur; & quærit quorſus potiſſimum in prædam ſupernè ſeſe ruat, fulminis vice: de cœlo improuiſa ſimul campis pecua, ſimul montibus feras, ſimul homines vrbibus, vno obtutu ſub eodē impetu cernēs; vnde roſtro trāſfodiat, vnde vnguibus inuncet, vel agnum incurioſum, vel leporem meticuloſum, vel quodcunque eſui animatum vel ſors obtulit laniatui. ***** Hyagnis fuit, vt fando accepimus, Marſyæ tibicinis pater & magiſter, rudibus adhuc Muſicæ ſeculis, ſolus ante alios catus canere, nondum quidem tam flexanimo ſono, nec tam pluriformi modo, nec tam multiforatili tibia. quippe adhuc ars iſta repertu nouo commodum oriebatur. Nec quidquam omnium eſt quod poſſit in primordio ſui perfici: ſed in omnibus fermè antè eſt ſpei rudimentum, quam rei experimentum. Prorſus igitur ante Hyagnim nihil aliud plerique callebant quam Virgilianus upilio ſeu bubſequa,

Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen.

Quod ſi quis videbatur paulo largius in arte promouiſſe; ei quoque tamen mos fuit vna tibia, velut vna tuba, perſonare. Primus Hyagnis in canendo manus diſcapedinauit: primus duas tibias vno ſpiritu animauit: primus læuis & dextris foraminibus; acuto tinnitu, graui bombo concentum muſicum miſcuit. Eo genitus Marſyas, cum in artificio patriſſaret tibicinij, Phryx cæterà & barbarus, vultu ferino trux, hiſpidus, illutibarbus, ſpinis & pilis obſitus; fertur, proh nefas, cum Apolline certauiſſe: Therſites cum decoro, agreſtis cū erudito, belua cum Deo. Muſæ cum Minerua diſſimulamenti gratia iudices aſtitere, ad deridendam ſcilicet monſtri illius barbariem, nec minus ad ſtoliditatem puniendam. Sed Marſyas, quod ſtultitiæ maximum ſpecimen eſt, non intelligens ſe deridiculo haberi, priuſquā tibias occiperet inflare, prius de ſe & Apolline quædam deliramenta barbarè effutiuit: laudans ſeſe quod erat & coma relicinus, & barba ſqualidus, & pectore hirſutus, & arte tibicen, & fortuna egenus, contrà Apollinem, ridiculum dictu, aduerſis virtutibus culpabat. quod Apollo eſſet & coma intonſus, & genis gratus, & corpore glabellus, & arte multiſcius, & fortuna opu-

lentus. Iam primùm, inquit, crines eius præmulſis antiis, & promulſis caproneis anteuentuli & propenduli: corpus totum gratiſſimum, membra nitida: lingua fatidica; ſeu tute oratione, ſeu verſibus malis vtrobique facundia æquipari. Quid? quòd & veſtis textu tenuis, tactu mollis, purpura radians? Quid? quod & lyra eius auro fulgurat, ebore candicat, gemmis variegat? Quid? quòd & doctiſſimè & gratiſſimè cantillat? Hæc omnia, inquit, blandimenta nequaquam virtuti decora, ſed luxuriæ accommodata, circa corporis ſui qualitatem præ ſe maximam ſpeciem oſtentare. Riſere Muſæ, cùm audirent hoc genus crimina, ſapienti exoptanda, Apollini obiectata: & tibicinem illum certamine ſuperatum, velut vrſum bipedem, corio execto, nudis & laceris viſceribus reliquerunt. Ita Marſyas in pœnam cecinit, & cecidit. Enimuero Apollinem tam humilis victoriæ puditum eſt. * * * Tibicen quidam fuit Antigenidas, omnis voculæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modificator; ſeu tu velles Æolium ſimplex, ſeu Aſium varium, ſeu Lydium querulum, ſeu Phrygium religioſum, ſeu Dorium bellicoſum. Is igitur cum eſſet in tibicinio apprime nobilis; nihil æquè ſe laborare & animo angi & mente dicebat, quam quòd monumentarij ceraulæ, tibicines dicerentur. Sed ferret æquo animo hanc nominum communionem, ſi mimos ſpectauiſſet. Animaduerteret illic pænè ſimili purpura alios præſidere, alios vapulare. itidem ſi munera noſtra ſpectaret. nam illic quoq; videret hominem præſidere, hominem depugnare: togam quoq; parari & voto & funeri: item pallio cadauera operiri, & Philoſophos amiciri. Bono enim ſtudio in theatrum conueniſtis, vt qui ſciatis, non locum auctoritatem derogare orationi: ſed cum primis hoc ſpectandum eſſe, quid in theatro deprehendas. Nam ſi mimus eſt, riſeris: ſi funerepus, timueris: ſi comœdia eſt, faueris: ſi Philoſophꝰ, didiceris. Indi, gens populoſa cultoribus, & finibus maxima, procul à nobis ad Orientē ſiti, prope Oceani reflexus, & Solis exortus primis ſideribus, vltimis terris, ſuper Ægyptios eruditos, & Iudæos ſuperſtitioſos, & Nabathæos mercatores, & fluxos veſtium Arſacidas, & frugum pauperes Ityræos, & odorū diuites Arabas. Eorum igitur Indorum non ęque miror eboris ſtrues, & piperis meſſes, & cinnami merces, & ferri tēperacula, & argenti metalla, & auri fluenta: nec, quod Ganges apud eos vnus omnium amnium maximus,

Eoa

Eois regnator aquis in flumina centum
Diſcurrit, centum valles illi, oraq; centum,
Oceaniq; fretis centeno iungitur amni:

nec quod iiſdem Indis ibidem ſitis ad naſcentem diem, tamē in corpore color noctis eſt: nec quòd apud illos imměſi dracones cum immanibus elephātis pari periculo in mutuā perniciem concertant, quippe lubrico volumine indepti reuinciūt, & illis expedire greſſum nequeuntibus, vel omnino abrumpere tenaciſſimorum ſerpentium ſquameas pedicas, neceſſe ſit vltionem a ruina molis ſuę petere, ac retentores ſuos toto corpore oblidere. Sunt apud illos & varia colentium genera. Lubentius ego de miraculis hominū, quam naturæ diſſeruerim. Eſt apud illos gens, quæ nihil amplius quàm bubulcitare nouere: ideoq; cognomen illis Bubulcis inditum. Sunt & mutandis mercibus callidi, & obeundis præliis ſtrenui, vel ſagittis eminus, vel enſibus cominus. Eſt præterea gens apud illos præſtabilis, Gymnoſophiſtæ vocantur. Hos ego maxime admiror: quod homines ſunt periti, non propagandæ vitis, nec inoculandæ arboris, nec proſcindendi ſoli. non illi norūt aruū colere, vel aurū colare, vel equū domare, vel taurū ſubigere, vel ouem vel capram tondere vel paſcere. Quid igitur eſt? Vnum pro his omnibus norunt. Sapientiam percolunt, tam magiſtri ſenes quam diſcipuli minores. Nec quidquam apud illos æque laudo quàm quòd torporem animi & otium oderunt. Igitur vbi menſa poſita, priuſquam edulia apponantur, omnes aduleſcentes ex diuerſis locis & officiis ad dapem conueniunt. magiſtri perrogant, quod factum à lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius ſe commemorat inter duos arbitrum delectum, ſanata ſimultate, reconciliata gratia, purgata ſuſpicione, amicos ex infenſis reddidiſſe: inde alius, ſeſe parentibus quidpiam imperantibus, obediſſe: & alius, aliquid meditatione ſua reperiſſe, vel alterius demonſtratione didiciſſe. Denique ceteri cōmemorant. Qui nihil habet adferre cur prandeat, impranſus ad opus foras extruditur.* * * Alexandro illi, longè omniū excellētiſſimo regi, cui ex reb. actis & auctis cognomentū Magno inditū eſt, placuit ne iſte vnus eā gloriam adeptus ſine laude nūquā nominaretur. Nam ſolus à cōdito æuo, quantū hominū memoria extat, inexuperabili imperio orbis auctus Fortuna ſua maior fuit: ſucceſſuſq; eius ampliſſimos & prouocauit vt ſtrenuus, & æquiperauit vt meritus, & ſuperauit vt

melior. ſoluſq; ſine æmulo clarus; adeo vt nemo eius audeat vel ſperare virtutem, vel optare Fortunam. Eius igitur Alexandri multa ſublimia facinora, & præclara edita fatigaberis admirando, vel belli auſa, vel domi prouiſa. quæ omnia aggreſſus eſt meus Clemens, eruditiſſimus & ſuauiſſimus poetarum, pulcerrimo carmine illuſtrare. Sed cumprimis Alexandri illud præclarum: quod imaginem ſuam, quo certior poſteris proderetur, noluit a multis artificibus vulgo contaminari, ſed edixit vniuerſo orbi ſuo, ne quis effigiem regis temerè aſſimilaret ære, colore, cælamine: quin ſolus eam Polycletus ære duceret, ſolus Apelles coloribus delinearet, ſolus Pyrgoteles cælamine excuderet. Præter hos treis, multo nobiliſſimos in ſuis artificiis, ſi quis vſpiam reperiretur alius ſanctiſſimæ imagini regis manus admolitus; haud ſecus in eum quàm in ſacrilegum vindicaturus. Eo igitur omnium metu factum, ſolus Alexander vt vbique imaginum ſummus eſſet: vtque omnibus ſtatuis, & tabulis, & toreumatis idem vigor acerrimi bellatoris, idem ingenium maximi honoris, eadem forma viridis iuuentæ, eadem gratia relicinæ frontis cerneretur. Quod vtinam pari exemplo Philoſophiæ edictum valeret; ne qui imaginem eius temere aſſimilaret, vti pauci boni artifices; iidem probè eruditi omnifariã Sapientiæ ſtudium contemplarent: neu rudes, ſordidi imperiti, pallio tenus Philoſophos imitarentur: & diſciplinam regalem, tam ad bene dicendum quam ad bene viuendum repertam, male dicendo & ſimiliter viuendo contaminarent. Quod vtrumq; ſcilicet perfacile eſt. Quæ enim facilior res eſt, quàm linguæ rabies, & vilitas morum: altera ex aliorum contemptu, altera ex ſui? Nam viliter ſemetipſum colere, ſui contemptus eſt: barbarè alios inſectari audientiũ contumelia eſt. An non ſummam contumeliã vobis imponit, qui vos arbitratur meledictis optimi cuiuſq; gaudere, qui vos exiſtimat mala & vitioſa verba non intelligere: aut ſi intelligatis, boni conſulere: Quis ex rupicombus, baiulis, tabernariis tã infans eſt, vt ſi pallium accipere velit, diſertius maledicat? *** Hic enim plus tibi debet, quam dignitati. quamquam nec hæc illi ſit cum aliis promiſcua. Nam ex innumeris hominibus pauci ſenatores, ex ſenatoribus pauci nobiles genere, & ex his cõſularibus pauci boni, & adhuc ex bonis pauci eruditi. Sed vt loquar de ſolo honore: non licet inſignia eius veſtitu vel calceatu temerè vſurpare. Si quis fortè in

hoc

hoc pulcerrimo cœtu, ex illis inuiſoribus meis, malignus ſedet; quoniam in magna ciuitate hoc quoque genus inuenitur, qui meliores obtrectare malint, quam imitari: & quorũ ſimilitudinem deſperem, eorum affectent ſimultatem: ſcilicet vti qui ſuo nomine obſcuri ſunt, meo innoteſcant: ſi qui igitur ex illis libitinis ſplendidiſſimo huic auditorio velut quædam macula ſeſe immiſcuit; velim pauliſper ſuos oculos per hunc incredibilem conſeſſum circumferat: contemplatuſque frequentiam tantam, quanta ante me in auditorio Philoſophi numquam viſitata eſt, reputet cum animo ſuo, quantum periculum conſeruandæ exiſtimationis hic adeat, qui contemni non conſueuit; cum ſit arduum & oppido difficile, vel modicæ paucorum expectationi ſatisfacere: præſertim mihi, cui & ante parta exiſtimatio, & veſtra de me benigna præſumptio, nihil nequicquam ſinit neglegenter ac de ſummo pectore hiſcere. Quis enim veſtrûm vnum mihi Solœciſmum ignouerit? quis vel vnam ſyllabam barbare pronuntiatam donauerit? quis incondita & vitioſa verba temere quaſi delirantibus oborientia permiſerit blatterare? Quæ tamen aliis facile & ſane meritiſſimo ignoſcitis. Meum vero vnumquodque dictum acriter examinatis, ſedulo penſiculatis, ad limam & lineam certam redigitis: cum torno & cothurno iterum comparatis. Tantum habet vilitas excuſationis, quantum dignitas difficultatis. Agnoſco igitur difficultatem meam, nec deprecor quin ſic exiſtimetis. Nec tamen vos parua quædam & praua ſimilitudo falſos animi habeat. quoniam quædam, vt ſæpe dixi, palliata mendicabula obambulant. Præco cum proconſule, & ipſe tribunal aſcendit, & ipſe togatus illic videtur; & quidem perdiu ſtat, aut ambulat, aut plerumque contentiſſime clamitat: enimuero ipſe proconſul moderata voce rarenter, & ſedens loquitur, & plerumque de tabella legit. Quippe præconis vox garrula, miniſterium eſt; proconſulis autem tabella, ſententia eſt. quæ ſemel lecta, neque augeri littera vna, neque autem minui poteſt: ſed vtcumque recitata eſt, ita prouinciȩ inſtrumento refertur. Patior & ipſe in meis ſtudiis aliquã, pro meo captu, ſimilitudinem. Nam quodcumque ad vos protuli, exceptum illico & lectum eſt: nec reuocare illud, nec autem mutare, nec emendare mihi inde quidquam licet. Quo maior religio dicendi habenda eſt: & quidem non in vno genere ſtudiorum. Plura enim mea extant in Camœnis, quam

Hippiæ in opificiis opera. Quid iſtud ſit, animo attendatis. diligentius, & accuratius diſputabo. Is Hippias è numero Sophiſtarum eſt, artiũ multitudine prior omnibus, eloquentia nulli ſecuudus. ætas illi cum Socrate; patria Elis genus ignoratur. gloria vero magua, fortuna modica: ſed ingenium nobile, memoria excellens: ſtudia varia, æmuli multi. Venit Hippias iſte quondam certamine Olympio Piſam, non minus cultu viſeudus, quam elaboratu mirandus. Omnia ſecum, quæ habebat, nihil eorum emerat, ſed ſuis ſibi manibus confecerat: & iudumenta quibus indutus, & calciamenta quibus erat inductus, & geſtamina quibus erat conſpicuus. Habebat indutui ad corpus tunicam interulam tenuiſſimo texru, tripici licio, purpura duplici. ipſe eam ſibi ſolus domi texuerat. Habebat ciuctui balteum: quod genus pictura Babylonica, miris coloribus variegatum nec in hac eum opera quiſquam adiuuerat. Habebar amictui pallium candidum, quod ſuperne circumiecerat. id quoque pallium comperitur ipſius laborem fuiſſe. Etiam pedum tegumenta crepidas ſibimet compegerat, & annulum in læua aureum fabertimo ſignaculo: quem oſtentabat. ipſe eius annuli & orbiculum circulauerat, & paleam clauſerat, & gemmam inſculpſerat. Nondum eius omnia commemoraui. Etenim non pigebit me commemorate, quod illum non puditum eſt oſtentare. qui magno in cœtu prædicauit, fabricatum ſibimet ampullam quoque olcariam quam geſtabat, lenticulari forma, tereti ambitu, preſſula rorunditare. iuxtaque honeſtam ſtrigileculam, recta faſtigiatione clauſulæ, flexa tubulatione ligulæ; vt & ipſa in manu capulo moraretur, & ſudor ex ea riuulo laberetur. Quis autem non laudabit hominem tam numeroſa arte multicium? totiugi ſcientia magnificum? tot vtenſilium periria Dædalum? Quin & ipſe Hippiam laudo. ſed ingenii eius fœcunditatem malo doctrinæ, quam ſupellectilis multiformi inſtrumento æmulari. fateotque me ſellularias quidem arteis minus callere: veſtem de textrina emere; baxeas iſtas de ſutrina præſtinare: enimucro annulum nec geſtare; gemmam & aurum iuxta plumbum & lapillos nulli æſtimare; ſtrigilem & ampullam, cæteraque balnei vtenſilia nundinis mercari. Prorſum enim non eo inficias, nec radio, nec ſubula, nec lima, nec torno, nec id genus ferramentis vti noſſe: ſed pro his præoptare me fateor, vno chartario calamo me reficere poemata

omne

omne genus: apta virgæ, lyræ, ſocco, cothurno: item ſatyras, ac gryphos: item hiſtorias varias rerum: nec non orationes laudatas diſertis, nec non dialogos laudatos philoſophis, atque hæc & alia eiuſdem modi tam Græce quam Latine gemino voto, pari ſtudio, ſimili ſtilo. Quæ vtinam poſſem equidem non ſigillatim ac diſcretim, ſed cunctim & coaceruatim tibi proconſul, vir optime, offerre; ac prædicabili teſtimonio tuo ad omnem noſtram Camœnam frui! non hercule penuria laudis, quæ mihi dudum integra & florens per omneis anteceſſores tuos ad te reſeruata eſt; ſed quoniam nulli me probatiorem volo, quam quem ipſe ante omneis merito probo. Enim ſic natura comparatum eſt, vt eum quem laudes, etiam ames, etiam laudari te ab illo velis. Atque ego me dilectorem tuum profiteor: nulla tibi priuatim, ſed omni publicitus gratia obſtrictus. Nihil quippe a te impetraui, quia nec poſtulaui. Sed Philoſophia me docuit non tantum beneficium amare, ſed etiam maleficium: magiſque iudicio impertire, quam commodo inſeruire: & quod in commune expediat malle, quam quod mihi. Igitur bonitatis tuæ diligunt plerique fructum, ego ſtudium. Id quod facere adorſus ſum dummodo rationem tuam in prouincialium negotiis contemplor, qua efflictim amare te debeant: experti propter beneficium, expertes propter exemplum. Nam & beneficio multis cómodaſti, & exemplo omnibus profuiſti. Quis enim a te non amet diſcere, quanam moderatione obtineri queat tua iſta grauia, vita iocunda, mitis auſteritas, placida conſtantia, blanduſque vigor animi? Neminem proconſulum, quod ſciam, prouincia Africa magis reuerita eſt, minus verita. nullo, niſi tuo anno, ad coercenda peccata plus pudor quam timor valuit. Nemo te alius pari poteſtate ſæpius profuit, rarius terruit. nemo ſimiliorem virtute filium adduxit. Igitur nemo Carthagini proconſulum diutius fuit. Nam etiam eo tempore quo prouinciã circumibas, manente nobis Honorino, minus ſenſimus abſentiã tuam, quam vt te magis deſideraremus. Paterna in filio æquitas, ſenilis in iuuene prudentia, conſularis in legato auctoritas. Prorſus omnis virtutes tuas ita effingit ac repræſentat; vt medius fidius admirabilior eſſet in iuuene, quam in te parta laus: niſi eam tu talem dediſſes. qua vtinam perpetuo liceret frui! Quid nobis cum iſtis proconſulum vicibus? quid cum annis breuibus, & feſtinaribus

menſibus? O celeres bonorum hominum dies! O præſidum optimorum citata curricula! Iam te Seueriane tota prouincia deſideramus. Enimuero Honorius tuus & honos ſuus ad præturam vocat, & fauor Cæſarum ad conſulatum format, & amor noſter impræſentiarum tenet, & ſpes Carthaginienſium futurum ſpondet: vno ſolatio freta exempli tui, quod qui legatus mittitur proconſul ad nos citò reuerſus eſt. *****

Sol quimicantem candido curru atque equis
Flammam citatu feruido ardori explicas:

itemque luminis eius Luna diſcipula, nec non quinque cæteræ vagantium poteſtates: Iouis benefica, Veneris voluptifica, pernix Mercurii, pernicioſa Saturni, Martis ignita. Sunt & aliæ mediæ Deûm poteſtates, quas licet ſentire, non datur cernere, vt Amoris, cæterorumque id genus, quorum forma inuiſitata, vis cognita. Quæ item in terris, vtcumque Prouidentiæ ratio poſcebat, alibi montium vertices arduos extulit; alibi camporum ſupinam planiciem coæquauit: item quæ vbique diſtinxit amnium fluores, pratorum virores. item dedit volatus auibus, volutus ſerpentibus, curſus feris, greſſus hominibus. *** Pariter enim, vt qui herediolū ſterilem, & agrum ſcrupoſum meras rupinas & ſenticeta miſeri colunt: quoniam nullus in teſquis ſuis fructus eſt, nec vllam illic aliam frugem vident, ſed,

Infelix lolium & ſteriles dominatur auenæ:

ſuis frugibus indigent, aliena furatū eunt, & vicinorū flores decerpūt; ſc. vt eos flores carduis ſuis miſceant: ad eūdē modū, q ſuę virtutis ſterilis eſt.** Pſittacus Indię auis eſt, inſtar illi minimo minus q̃ columbarū, ſed nec color ei vt columbarum. non .n. lacteus ille, vel liuidus, vel vtrinq; ſubluteus, aut ſparſus eſt: ſed color pſittaco viridis, & intimis plumulis, & extimis parmulis; niſi quod ſola ceruice diſtinguitur. Enimuero ceruicula eius circulo mineo, velut aurea torqui, pari fulgoris circumactu cingitur & coronatur. Roſtri prima duritia. cum in petram quampiam concitus altiſſimo volatu præcipitat, roſtro ſe, velut anchora, excipit. Sed & capitis eadem duritia, quæ roſtri. Cum ſermonem noſtrum cogitur æmulari, ferrea clauicula caput tunditur, imperium magiſtri vt perſentiſcat. hæc ferula diſcenti eſt. Diſcit autem ſtatim pullus vſque ad duos ætatis ſuæ annos; dum facile os vti cōformetur, dum tenera lingua vti conuibretur. Senex autem captus, & indocilis eſt & obliuioſus. Verum ad diſciplinam humani

humani ſermonis facilior eſt pſittacus, glande qui veſcitur: & cuius in pedibus, vt hominis, quini digituli numerantur. non enim omnibus pſittacis id inſigne. ſed illud omnibus proprium. quo eis lingua latior quam cæteris auibus, eo facilius verba hominum articulantur, patentiore plectro & palato. Id vero quod didicit, ita ſimiliter nobis canit vel potius eloquitur; vt vocem ſi audias, hominem putes: nam quidem ſi videas, idem conari, non eloqui. Verum enimuero & coruus & pſittacus nihil aliud quam quod didicerunt pronuntiãt. Si conuicia docueris, conuiciabitur: diebus ac noctibus perſtrepens maledictis. hoc illi carmen eſt, hanc putat cantionem. Vbi omnia quæ didicit maledicta percenſuit, denuo repetit eandem cantilenam. Si carere conuicio velis; lingua excidenda eſt, aut quamprimum in ſyluas ſuas remittendus.

*** Non enim mihi Philoſophia id genus orationis largita eſt, vt natura quibuſdam auibus breuem & temporarium cantum commodauit: hirundinibus matutinum, cicadis meridianum, noctuis ſerum, vlulis veſpertinum, bubonibus nocturnum, gallis antelucanum. Quippe hæc animalia inter ſe, vario tempore & vario modo, occinunt & occipiunt carmine: ſcilicet galli expergifico, bubones gemulo, vlulæ querulo, noctuæ intorto, cicadę obſtrepero, hirundines perarguto. Sed enim Philoſophi ratio & oratio tẽpore iugis eſt, & auditu venerabilis, & intellectu vtilis, & modo omnicana. Crates ille, Diogenis ſectator, qui vt Lar familiaris apud homines ætatis ſuæ Athenis cultus eſt, nulla domus ei vnquam clauſa erat: nec erat patrisfamilias tam abſconditum ſecretum, quin eo tempeſtiue Crates interueniret, litium omnium & iurgiorum inter propinquos diſceptator atq; arbiter. Quod Herculem olim poetæ memorant monſtra illa immania hominum ac ferarum virtute ſubegiſſe, orbemque terrę purgaſſe: ſimiliter aduerſum Iracundiam & Inuidiam, Auaritiam, atque Libidinem, cæteraque animi humani monſtra & flagitia, Philoſophus iſte Hercules fuit. Eas omneis peſtes mẽtibus exegit, familias purgauit, malitiam perdomuit: ſeminudus & ipſe, & claua inſignis: etiam Thebis oriundus. vnde Herculem fuiſſe memoria extat. Igitur priuſquam plane Crates factus, inter proceres Thebanos numeratus eſt: lectũ genus, frequens famulitium, domus amplo ornata veſtibulo: ipſe bene veſtitus, bene prædiatus. Poſt vbi intellexit nullum ſibi in re familiari præſidium legatum quo fretus

ætatem agat. omnia fluxa infirmaque eſſe: quidquid ſub cælo diuitiarum eſt eas omneis ad bene viuendum non quidquam eſſe. Hæc atque hoc genus alia partim cum audiret à Diogene Crates, alias ſibimet ipſe ſuggereret; denique in forum exilit, rem familiarem abiicit, velut onus ſtercoris, magis labori quam vſui. Dein cœtu facto maximo, exclamat: Crates, inquit, Crates te manumittes. Exinde non modo ſolus, verum nudus & liber omnium, quoad vixit, beate vixit. Adeoque is cupiebatur; vt virgo nobilis, ſpretis iunioribus ac ditioribus procis, vltroneum ſibi optauerit. Cumque interſcapilium Crates retexiſſet, quod erat aucto gibbere, peramque cum baculo & pallium humi poſuiſſet, eamque ſuppellectilem ſibi eſſe puellæ profiteretur, eamque formam quam viderat: proinde ſedulo conſuleret, ne poſt querela eam caperet: enimuero Hipparche conditionē accipit. Iamdudum ſibi prouiſum ſatis, & ſatis conſultum reſpondit: neque ditiorem maritum, neque formoſiorem vſpiam gentium poſſe inuenire. proinde duceret, quo liberet. Ducit Cynicus in porticum. ibidem, in loco celebri, coram luce clariſſima accubuit. Coramq; virginē imminuiſſet, paratam pari cōſtantia; ni Zeno procinctu palliaſtri, à circumſtantis coronæ obtutu magiſtrū in ſecreto defendiſſet. ****

Samos Icario in mari modica inſula eſt, exaduerſum Miletos, ad Occidentē eius ſita nec ab ea multo pelagi diſpeſcitur. Vtrumuis clementer nauigantē dies alter in portu ſiſtit. Ager frumēto piger, aratro irritus. fœcundior oliueto, nec vinitori nec oliuitori ſcalpitur. Ruratio omnis in ſarculo & ſurculo: quorū prouētu magis fructuoſa inſula eſt quā frugifera. Cæterum & incolis frequens, & hoſpitibus celebrata. Oppidum habet nequaquā pro gloria: ſed quod fuiſſe amplum, ſemiruta mœnium multifariam indicant. Enimuero fanum Iunonis antiquitus famigeratum. id fanum ſecundum litora, ſi recte recordor, viam viginti haud amplius ſtadiis oppido abeſt. Ibi donariū Deæ per quam opulentū: plurima auri & argenti ratio in lancibus, ſpeculis, poculis, & huiuſcemodi vtenſilibus. Magna etiam vis æris, vario effigiatu, veterrimo & ſpectabili opere. Vel inde ante aram Bathylli ſtatua à Polycrate tyranno dicata: qua nihil videor effectius cognouiſſe. quidam Pythagoræ eam falſo exiſtimant. Adoleſcens eſt viſenda pulcritudine, crinibus fronte parili ſeperatu per malas reuulſis. pone autem coma prolixior interlucen-

tem

tem ceruicem ſcapularum finibus obumbrat. Ceruix ſucci plena, malæ vberes, genæ teretes, ac modico mento facies: eiq; prorſus citharœdicus ſtatus Deam conſpiciens, canenti ſimilis, tunicam picturis variegatam deorſus ad pedes deiectus ipſos, Græcanico cingulo, chlamyda velat vtrumque brachium aduſque articulos palmarum. Cætera decoris hiſtrici dependent. Cithara baltheo cælato apta, ſtrictim ſuſtinetur. manus eius teneræ, procerula læua diſtantibus digitis neruos molitur; dextera pſallentis geſtu ſuo pulſabulum citharæ admouet, ceu parata percutere. Cum vox in cantico interquieuit; interim canticũ videtur ore tereti ſemihiantibus in conatu labellis eliquare. Verum hæc quidem ſtatua eſto cuiuſpiam puberum, quẽ Polycratici tyranno dilectus, Anacreon Teius amicitiæ gratia cantillat. Cæterũ multum abeſt Pythagoræ Philoſophi ſtatuam eſſe. & natu Samius, & pulcritudine apprime inſignis, & pſallendi Muſicæque omnis multo doctiſſimus, ac ferme id æui quo Polycrates Samno potiebatur. Sed haudquaquã Philoſophus tyranno dilectus eſt. Quippe eo commodũ dominari orſo, profugit ex inſula clanculo Pythagoras, patre Mneſarcho nuper amiſſo: quem comperio inter ſellularios artifices, gemmis ſaberrime ſculpendis, laudẽ magis quã opẽ quæſiſſe. Sunt qui Pythagoram aiant eo temporis inter captiuos Cambyſæ regis, Ægyptum cum adueheretur, ductores habuiſſe Perſarum Magos, ac præcipue Zoroaſtrem, omnis diuini arcani antiſtitem: poſteaque eum à quodam Gillo Crotonienſium principe reciperatum. Verum enimuero celebrior fama obtinet, ſponte eum petiſſe Ægyptias diſciplinas, atque ibi à ſacerdotibus, cerimoniarum incredendas potentias, numerorum admirandas vices, Geometriæ ſolertiſſimas formulas didiciſſe: ſed nec his artibus animi expletum, mox Chaldæos, atq; inde Brachmanas [hi ſapientes viri ſunt, Indiæ gens eſt] eorum ergo Brachmanum Gymnoſophiſtas adiſſe. Chaldæi ſideralem ſcientiam, luminum vagantiũ ſtatos ambitus, vtrorumque varios effectus in genituris hominum oſtendere: necnon medendi remedia mortalibus, latis pecuniis, terra cæloque & mari conquiſita. Brachmanæ autem pleraque Philoſophiæ eius contulerũt: quæ mentium documenta, quæ corporum exercitamenta, quot partes animi, quot vices vitæ; quæ diis Manibus pro merito ſuo cuique tormenta vel præmia. Quinetiam Pherecydes Syro ex inſula oriundus, qui

primus, verſuum nexu repudiato, conſcribere auſus eſt paſſis verſibus, ſoluto loquutu, libera oratione: cum quoque Pythagoras magiſtrum coluit, & infandi morbi putredine a ſerpentium ſcabiem ſolutum, religioſe humauit, Fertur & penes Anaximandium Mileſium naturabilia commentatus: necnon & Cretenſem Epimenidem inclutum fariloquum & poetam diſciplinæ gratia ſectatus: itemque Leodamantem, Creophyli diſcipulum: qui Creophylus memoratur poetæ Homeri hoſpes & æmulator canendi fuiſſe. Tot ille doctoribus eruditus, tot tamque multiiugis fomiribus diſciplinarũ toto orbe hauſtis, vir præſertim ingenio ingenti ac profecto ſupra captum hominis animi auguſtior, primus Philoſophiæ nuncuparor & conditor, nihil prius diſcipulos ſuos docuit quam tacere: primaque apud eum meditatio, ſapienti futuro, linguam omnem coercere: verbaque, quæ volantia poetæ appellant, ea verba, detractis pinnis, intra murum candentiũ dentium premere. Prorſus inquam hoc erat primum Sapientiæ rudimenrum, meditari condiſcere, loquitari dediſcere. Non in rotum æuum ramen vocem deſueſcebant; nec omnes pari tempore elingues magiſtrum ſectabantur: ſed grauioribus viris breui ſpatio ſatis videbatur taciturnitas modificata. Loquaciores enimuero ferme in quinquennium velut in exilium vocis puniebantur. Porro noſter Plato nihil ab hac ſecta vel paululum deuius, Pythagoriſſat. In plurimis æque & ipſe in nomẽ eius à magiſtris meis adoptatus, vtrumque meditationibus Academicis didici: & cũ dicto eſt opus, impigre dicere; & cum tacito opus eſt, libenter tacere. Qua moderatione videor ab omnibus tuis anteceſſoribus haud minus opporruni ſilentii laudem, quam tempeſtiuæ vocis teſtimonium conſecutus.

* *
*

FLO-

Priuſquam vobis occipiam, principes Africæ viri gratias agere, ob ſtatuā quā mihi præſenti honeſtè poſtulaſtis, & abſenti benignè decreuiſtis; prius volo cauſam vobis allegare, cur aliquammultos dies a conſpectu auditorij abſuerim, contulerimque me ad Perſianas aquas: gratiſſima prorſus & ſanis natabula, & ægris medicabula. Quippe ita inſtitui omne vitæ meæ tempus vobis probare, quibus me in perpetuum firmiter dedicaui: nihil tantum, nihil tantulum faciam, quin eius vos & gnaros & iudices habeam. Quid igitur derepentinò ab hoc ſplendidiſſimo conſpectu veſtro diſtulerim, exemplum eius rei paulò ſecus ſimillimum memorabo, [quam improuiſa pericula hominibus ſubitò oboriantur,] de Philemone comico, de ingenio eius qui ſatis noſtis, de interitu paucis cognoſcite. An etiam de ingenio pauca vultis? Poeta fuit hic Philemon, mediæ comœdiæ ſcriptor. fabulas cum Menandro in ſcena dictauit, certauitque cum eo: fortaſſe impàr, certè æmulus. Namque eum etiam vicit ſæpenumerò, pudet dicere. Reperias tamen apud ipſum multos ſales, argumenta lepidè inflexa, agnatos lucidè explicatos, perſonas rebus competentes, ſententias vitæ congruentes: ioca non infra ſoccum, ſeria non vſque ad cothurnum. Raræ apud illum corruptelæ: & vti errores conceſſi amores. Nec eo minus & leno periurus, & amator feruidus, & ſeruulus callidus, & amica illudens, & vxor inhibens, & mater indulgens, & patruus obiurgator, & ſodalis opitulator, & miles prœliator: ſed & paraſiti edaces, & parentes tenaces, & meretrices procaces. Hiſce laudibus diu in arte comædica nobilis, fortè recitabat partem fabulæ quam recens fecerat. Cumque iam in tertio actu, quod genus in comœdia fieri amat, iucundiores affectus moueret; imber repentinò coortus, ita vt mihi ad vos venit vſus nuperrimè, differri auditorij cœtum & auditionis cœptum coegit. Reliquum autem variis poſtulantibus, ſine intermiſſione de incipiti die perrecturum. Poſtridie igitur maximo ſtudio ingens hominum frequentia conuenere. ſeſe quiſque ex aduerſum quàm proximè collocat. Serus adueniens amicis annuit, locum ſeſſui impertiunt. extimus quiſque excuneati queruntur. farto toto theatro, ingens ſtipatio. occipiunt inter ſe queri. Qui non affuerant, percontari ante dicta: qui affuerant, recordari audita: cunctiſque iam prioribus gnaris, ſequentia expectare. Interim dies ire, neque Philemon ad condictum veni-

re. Quidam tarditatem poetæ murmurari, plures defendere. Sed vbi diutius æquo ſedetur, nec Philemon vſpiam cõparet; miſſi ex promptioribus qui accirent. atque eum in ſuo ſibi lectulo mortuum offendunt. Commodum ille anima edita obriguerat: iacebatque incumbens toro, ſimilis cogitãti. Adhuc manus volumini implexa, adhuc os recto libro impreſſum. ſedenim iam animæ vacuus, libri oblitus, & auditorij ſecurus. Stetere pauliſper qui introierant, perculſi tam inopinatæ rei, tam formoſæ mortis miraculo. Deinde regreſſi ad populum, renuntiauere, Philemonem poetam qui exſpectaretur, quo in theatro fictum argumentum finiret, iã domi veram fabulam conſummaſſe. Enimuerò iam dixiſſe rebus humanis, VALERE ET PLAVDERE: ſuis verò familiaribus, dolere & plangere. Heſternum illi imbrem lacrymas auſpicaſſe: comœdiam eius prius ad funebrem facem quàm ad nuptialem veniſſe. Proin quoniam poeta optimus perſonam vitæ depoſuerit; rectà de auditorio eius exequias eundum: legenda eius eſſe nunc oſſa, mox carmina. Hæc ego ita facta vt commemoraui olim didiceram. Sed audies me meo periculo recordatus. Nam vt meminiſtis profectò, cum impedita eſſet imbri recitatio, in propinquum diem, vobis volentibus, protuli: & quidem Philemonis exemplo. pæniſſimè quippe eodem die in palæſtra adeò vehementer talum inuerti, vt minimum abfuerim, quin articulum etiam à crure fregerim. tamen articulus loco conceſſit, exq; eo luxu adhuc fluxus eſt: & iamdum eum ingenti plaga reconcilio. iamiam, ſudoro affatim corpore, diutine obrigui. Inde acerbus dolor inteſtinorũ coortus, modico antè ſedatus eſt, quã me deniq; violentus exanimaret: & Philemonis ritu compelleret ante letum abire quam lectum; potius implere Fata quam fanda, conſummare potius animam quam hiſtoriam. Cum primum igitur apud Perſianas aquas, leni temperie, nec minus vtili quam blando fomento greſſum reciperaui; nondum quidem ad inniten dum idonee ſed quantum ad vos feſtinanti ſatis videbatur, veniebam redditum quod pepigerã: cum interim vos mihi beneficio veſtro non tantum cl[illegible]ditatem dempſiſtis, verum etiam pernicitatem addidiſtis. An non properandum mihi erat, vt pro eo honore vobis multas gratias dicerem, pro quo nullas preces dixeram? Non quin magnitudo Carthaginis mereatur etiam precem a Philoſopho pro honore; ſed vt integrum & intemeratum veſtrum

eſſet

eſſet beneficium, ſi nihil ex gratia eius petitio mea deſregiſſet: id eſt, vt vſquequaque eſſet gratuitum. Neque enim aut leui mercede emit qui precatur, aut parum pretium accipit qui rogatur. adeò vt omnia vtenſilia emere potius velis, quàm rogare. Id ego arbitror præcipuè in honore obſeruãdum. quem qui laborioſè exorauerit, ſibi debet vnam gratiã quòd impetrarit, qui verò ſine moleſtia ambitus adeptus eſt, duplam gratiam præbentibus debet: & quòd non petierit, & quòd acceperit. Duplam ergo gratiam vobis debeo: immò enimuerò multiiugam. quam vbiq; equidem & ſemper prædicabo. Sed nunc impræſentiarum libro iſto ad hunc honorem mihi conſcripto, ita vt ſoleo, publicè proteſtabor. Certa eſt enim ratio quâ debeat Philoſophus, ob decretam ſibi publicè ſtatuam gratias agere. à qua paululum demutabit liber quem Strabonis Aemiliani excellentiſſimus honor flagitat. quem librum ſperabo me commodè poſſe conſcribere, ſi itis eum hodie nobiſcum probare. Eſt enim in ſtudiis tantus, vt prænobilior ſit proprio ingenio, quàm patrito cõſulatu. Quibuſnam verbis tibi Æmiliane Strabo, vir omniũ qui vmquam [Numantiæ] fuerunt aut ſunt aut etiam erunt inter optimos clariſſime, & inter clariſſimos optime, inter vtroſq; doctiſſime? quibus tandẽ verbis, pro hoc tuo erga me animo, gratias habiturus ſum, commemoratu meo? Qua digna ratione tam honorificam benignitatem tuam celebrem, qua remuneratione dicendi gloriam tui facti æquiperẽ, nondum herclè reperio. Sed quæram ſedulò & conitar,

Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos reget artus.

Nam nunc impræſentiarum, neque etiam diffitebor, lætitia facundiæ obſtrepit: & cogitatio voluptate impeditur, ac mẽs occupata delectatione mauult impræſentiarum gaudere quã prædicare. Quid faciã? Cupio gratus videri: ſed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. Nemo me, nemo ex illis triſtioribus velit in iſto vituperare, quod honorem meum non minus mereor quàm intellego: quod clariſſimi & eruditiſſimi viri tanto honore exulto. quippe teſtimonium mihi perhibuit in curia Carthaginienſium non minus ſplendidiſſima quàm benigniſſima vir cõſularis: cui etiam notum eſſe tantummodo ſummus honor eſt. Is etiam laudator mihi apud principes Africæ viros quodãmodo adſtitit. Nã, vt cõperior, nudiuſtertius libello miſſo, per quem poſtulabat locum celebrem ſtatuæ meæ, cumprimis commemorauit inter nos

iura amicitiæ à commilitio ſtudiorum eiſdem magiſtris inchoata honeſte: tunc poſtea vota omnia mea ſecundum dignitatis ſuæ gradus recognouit. Iam illud primum beneficium, quod condiſcipulum ſe meminit. Ecce & hoc alterum beneficium, quòd tantus diligi ſe ex pari prędicat. Quin etiam commemorauit, & alibi gentium & ciuitatum honores mihi ſtatuarum & alios decretos. Quid addi poteſt ad hoc præconium viri conſulatis? Immò etiam docuit argumento ſuſcepti ſacerdotii, ſummum mihi honorem Carthaginis adeſſe. Iam hoc præcipuum beneficium ac longe ante cæteros excellens, quod me vobis locupletiſſimus teſtis ſuo etiam ſuffragio commendat. Ad ſummam pollicitus eſt, ſe mihi Carthagini de ſuo ſtatuam poſiturum: vir cui omnes prouinciæ quadriiuges & ſeiuges currus vbiq; gentium ponere gratulantur. Quid ergo ſupereſt ad honoris mei tribunal & culmen, ad laudis meæ cumulum? Immo enimuero quid ſupereſt? Æmilianus Strabo vir conſularis, breui votis omnium futurus proconſul, ſententiam de honoribus meis in curia Carthaginienſium dixit, omnes eius auctoritatem ſecuti ſunt. Nonne videtur hoc vobis ſenatuſconſultũ eſſe? Quid? quod & Carthaginienſes omnes, qui in illa ſanctiſſima curia aderant, tam libenter decreuerunt (omnes) locum ſtatuæ, vt ſcires iccirco alteram ſtatuam, quantum ſpero, in ſequentem curiam protuliſſe, vt ſalua veneratione, ſalua reuerentia conſularis ſui, viderentur factum eius non æmulati, ſed ſecuti: id eſt, vt integro die beneficium ad me publicum perueniret. Ceterum meminerant optimi magiſtratus & beniuolentiſſimi principes, mandatum ſibi à vobis quod volebant. Id ego neſcirem? haud prædicarem? ingratus eſſem. Quin etiam uniuerſo ordini veſtro pro ampliſſimis erga me meritis, quantas maximas poſſum gratias ago atque habeo: qui me in illa curia honeſtiſſimis acclamationibus decorauere, in qua curia vel nominari tantummodo ſummus honor eſt. Igitur quod difficile factu erat, quodque reuera arduum nobis exiſtimabatur, gratum eſſe populo, placere ordini, probari magiſtratibus & principibus: id (præfiſcine dixerim) iam quodammodo mihi obtigit. Quid igitur ſupereſt ad ſtatuæ meæ honorem, niſi æris pretium, artificis miniſterium? quæ mihi ne in mediocribus quidem ciuitatibus vmquam defuere: ne vt Carthagini deſint, vbi ſplendidiſſimus ordo etiam de rebus maioribus iudicare potius

ſolet

ſolet quàm computare. Sed de hoc tum ego perfectius, cùm vos effectius. Quin etiam tibi nobilitas ſenatorum, claritudo ciuium, dignitas amicorum, mox ad dedicationem ſtatuæ meæ, libro etiam conſcripto, plenius gratias, canaciuſque libro mandabo vti per omneis prouincias eat: totoque abhinc orbe, totoque abhinc tempore, laudes benefacti tui vbique gentium ſemper annorum repræſentet. Viderint, quibus mos eſt oggerere ſemet otioſis præſidibus; vt impatientia linguę commendationem ingenij quęrant, & affectata amicitiæ veſtræ ſpecie glorientur. Vtrumq; enim à me, Scipio Orfite, longè abeſt. Nam & quantulumcunque ingenium meum, iampridem pro captu ſuo hominibus notius eſt, quam vt indigeat nouæ commendationis. Et gratiam tuam tuorumque ſimilium malo quam iacto: magiſq; ſum tantæ amicitiæ cupitor quam gloriator. quoniam cupere nemo niſi verè putet poteſt: poteſt autem quiuis falsò gloriari. Ad hoc ita ſemper ab ineunte æuo bonas artes ſedulò colui; eamque exiſtimationem morum ac ſtudiorum cùm in prouincia veſtra tum etiam Romæ penes amicos tuos quæſiſſe me tute ipſe locupletiſſimus teſtis es. vt non minus vobis amicitia mea capeſſenda ſit, quam mihi veſtra in concupiſcẽda. Quippe nõ prompte veniam impertire rarenter adeundi, aſſiduitatem eius requirentis eſt: ſummumque argumentũ amoris, frequentibus delectari, ceſſantibus obiraſci, perſeuerantem celebrare, deſinentem deſiderare. quoniam neceſſe eſt eiuſdem eſſe, cuius angat abſentia. Ceterum vox cobibita ſilentio perpeti non magis vſui fuerit, quam nares grauedine opplete, aures ſpiritu obſeratę, oculi albugine obducti. Quid ſi manus manicis reſtringantur? quid ſi pedes pedicis coartentur? iam rector noſtri animus aut ſomno ſoluatur, aut vino mergatur, aut morbo ſepeliatur: profecto vt gladius vſu ſplendeſcit, ſitu rubiginat: ita vox in vagina ſilentij condita, diutino torpore hebetatur. Deſuetudo omnibus pigritiam, pigritia veternum parit. Tragœdi adeò ni cotidie proclament, claritudo arteriis obſoleſcit. Igitur idemtidem boando purgant rauim. Ceterum ipſius vocis hominis exercendi caſſus labor ſuperuacaneo ſtudio pluriſariam ſupetatur. Siquidem vox hominis & tuba rudore toruior, & lyra concẽtu variatior, & tibia queſtu delectabilior, & fiſtula ſuſurru iucundior, & buccina ſignificatu longinquior. Mitto dicere multorum animalium immeditatos ſonores, diſtinctis

proprietatibus admirandos: vt eſt taurorum grauis mugitus, luporum acutus vlulatus, elephantorum triſtis barritus, equorum hilaris hinnitus: nec non auium inſtigati angores: nec non leonum indignati fremores: ceteræq; id genus voces animalium truces ac liquidæ, quas infeſta rabies vel propria voluptas ciant. Pro quibus homini vox diuinitus data, anguſtior quidem; ſed maiorem habet vtilitatem mentibus, quam auribus delectationem. Quo magis celebrari debet frequentius vſurpata, & quidem non niſi in auditorio tanto viro præſidente, in hac excellenti celebritate multorum eruditorum, multorum benignorum. Equidem etſi fidibus apprimè callerem, non niſi confertos homines conſectarer. In ſolitudine cantillauit,

Orpheus in ſiluis, inter delphinas Arion.

Quippe, ſi fides fabulis, Orpheus exilio deſolatus, Arion nauigio præcipitatus. Ille immanium beſtiarum delinitor; hic miſericordium beluarum oblectator, ambo miſerrimi cantores; quia non ſponte ad laudem, ſed neceſſariò ad ſalutem nitebantur. Eos ego impenſius admirarer, ſi hominibus potius quam beſtiis placuiſſent. Auibus hęc ſecretaria, vt inquam, magis congruerint merulis, & luſciniis, & oloribus. Et merulæ in remotis reſquis fringultiunt; luſciniæ in ſolitudine Africana canticum adoleſcentiæ garriunt; olores apud auios fluuios carmen ſenectæ meditantur. Enimuero qui pueris, adoleſcentibus & ſenibus vtile carmen prompturus eſt, is in mediis milibus hominum canat. ita vt hoc meum de virtutibus Orfiti carmen eſt, ſerum quidem fortaſſean, ſed ſerium: nec minus gratum quàm vtile Carthaginienſium pueris, iuuenibus & ſenibus. quos indulgentia ſua præcipuus omnium proconſul ſubleuauit. temperatoque deſiderio & moderato remedio dedit pueris ſaturitatem, iuuenibus hilaritatem, ſènibus ſecuritatem. Metuo quidem Scipio, quoniam laudes tuas attigi, ne me impræſentiarum refrenet vel tua generoſa modeſtia, vel mea ingenua verecundia. Sed nequeo quin ex plurimis quæ in te meritiſſimo admiramur ex his plurimis quin vel pauciſſima attingam: Vos ea mecum ciues ab eo ſeruati recognoſcite.

* * * *

TANTA multitudo ad audiendum conueniſtis, vt potius gratulari Carthagini debeam, quod tam multos eruditionis amicos habet: quam excuſare, quod Philoſophus non recuſauerim diſſertare. Nam & pro amplitudine ciuitatis frequentia collecta, & pro magnitudine frequē-

ciæ locus delectus eſt. Præterea in auditorio hoc genus ſpectari debet, non pauimenti marmoratio, nec proſcenij contabulatio, nec ſcenæ columnatio: ſed nec culminum eminẽtia, nec lacunarium refulgentia, nec ſedilium circumferentia: nec quod hic alias mimus hallucinatur; comœdus ſermocinatur; tragœdus vociferatur; funerepus periclitatur; præſtigiator furatur; hiſtrio geſticulatur. ceterique omnes ludiones oſtentant populo quod cuiuſque artis eſt. ſed iſtis omnibus ſuperſeſſis, nihil amplius ſpectari debet, quam conuenientium ratio, & dicentis oratio. Quapropter, vt poetæ ſolent, hic ibidem varias ciuitates ſubſtituere; vt ille Tragicus, qui in theatro dici facit:

Liber, qui auguſta hæc loca Cytharonis colis:

item ille comicus, qui

Quàm paruam partem poſtulat Plautus loci
De veſtris magnis atq; amœnis mœnibus,
Athenas quis ſine architectis conferat:

non ſecus & mihi liceat nullam longinquam & tranſmarinã ciuitatem hic, ſedenim ipſius Carthaginis vel curiam vel bibliothecam ſubſtituere. Igitur proinde habetote, ſi curia digna protulero; vt ſi in ipſa curia me audiatis: ſi erudita fuerint; vt ſi in bibliotheca legantur. Quod vtinam mihi pro amplitudine auditorij prolixa oratio ſuppeteret: ac non hic maximè clauderet, vbi me facundiſſimum cuperem! Sed verum verbum eſt profectò, quod aiunt: Nihil quidquam homini tam proſperum diuinitus datum, quin ei tamen admixtum ſit aliquid difficultatis; vt etiam in ampliſſima quaque lætitia ſubſit quæpiam vel parua querimonia, coniugatione quadam mellis & fellis. Vbi vber, ibi tuber. Id ego cum alias tum etiam nunc impræſentiarum vſu experior. Nam quanto videor plura apud vos habere ad commendationẽ ſuffragia; tãto ſum ad dicendũ nimia reuerẽtia veſtri cõtatior. Et qui penes extrarios ſæpenumero prõptiſſimè diſceptaui, idẽ nũc penes meos hæſito: ac mirũ dictu, ipſis illecebris deterreor, & ſtimulis refrenor, & incitamẽtis cohibeor. An nõ multa mihi apud vos adhortamina ſuppetunt: ꝙ ſum vobis nec Lare alien⁹, nec pueritia inuiſitatus, nec magiſtris peregrinus, nec ſecta incognitus, nec voce inaudit⁹, nec libris illectus improbatũſve? Ita mihi & patria in cõcilio Africę enimvero & pueritia apud vos, & magiſtri vos. Et ſecta, licet Athenis Atticis cõfirmata, tamen hic inchoata eſt: & vox mea vtraq; lingua iam veſtris auribus ante proximũ ſexennium probè cognita.

Quin & libri mei non alia vbique laude carius cenſentur, quam quod iudicio veſtro comprobantur. Hæc tanta ac totiuga inuitamenta communia non minus vos ad audiendum prolectant, quam me ad dicendum retardant, faciliuſq; laudes veſtras alibi gentium, quam apud vos prædicarim. ita apud vos cuique modeſtia obnoxia eſt; apud extrarios autem veritas libera ſemper adeò. Et vbique vos quippe vt parentes ac primos magiſtros meos celebro, mercedemque vobis rependo: non illam quam Protagoras ſophiſta pepigit, nec accepit; ſed quam Thales ſapiens nec pepigit, & accepit. Video quid poſtuletis. vtramque narrabo. Protagoras quidam ſophiſta fuit longè multiſcius, & cum primis Rhetoricæ repertis perfacundus: Democriti phyſici ciuis æquæuus. Inde ei ſuppeditata doctrina eſt. Eum Protagoram aiunt cum ſuo ſibi diſcipulo Euathlo mercedem nimis vberem conditione temeraria pepigiſſe: vt ſibi tum demũ id argenti daret, ſi primo tirocinio agendi penes iudices viciſſet. Igitur Euathlus poſtquam cuncta illa exorabula iudicantium, & diſcipula aduerſantium, & artificia dicentium verſutus alioquin & ingeniatus ad aſtutiam, facile perdidicit contentus ſcire quod concupierat, cœpit nolle quod pepigerat: ſed callidè nectendis moris fruſtrari magiſtrum, diutileq; nec aſſerere velle, nec reddere; vſq; dum Protagoras eũ ad iudices prouocatum. expoſitaque conditione qua docendum receperat, anceps argumentum ambifariam propoſuit. Nam, Siue ego vicero, inquit, ſoluere mercedem debebis, vt condemnatus; ſeu tu viceris, nihilominus reddere debebis, vt pactus. quippe qui hanc primam cauſam penes iudices viceris. Ita ſi vincis, in conditionem incidiſti: ſi vinceris, in damnationem. Quid quæris? Ratio concluſa iudicibus acriter & inuincibiliter videbatur. Enimuerò Euathlus, vtpote tanti veteratoris perfectiſſimus diſcipulus, biceps illud argumentum retorſit. Nam, ſi ita eſt inquit, neutro modo quod petis debeo. Aut enim vinco, & iudicio dimittor; aut vincor, & pacto abſoluor. ex quo non debeo mercedem, ſi hanc primam cauſam fuero penes iudices victus. Ita me omni modo liberat, ſi vinco, conditio; ſi vincor, ſententia. Nónne vobis videntur hæc ſophiſmatum argumenta obuerſa inuicem vice ſpinarum quas ventus conuoluerit, inter ſe terere, paribus vtrimque aculeis, ſimili penetratione, mutuo vulnere? Atque ideo merces Protagoræ tam aſpera, tam

ſenticoſa

ſenticoſa, verſutis & auaris relinquenda eſt. cui ſcilicet multo tanto præſtat illa altera merces, quam Thalem memorant ſuaſiſſe. Thales Mileſius ex ſeptem illis ſapientia memoratis viris facile præcipuus fuit. enim geometricæ penes Graios primus repertor, & naturæ rerum certiſſimus explorator, & aſtrorum peritiſſimus contemplator, maximas res paruis lineis reperit: temporum ambitus, ventorum flatus, ſtellarum meatus, tonitruum ſonora miracula, ſiderum obliqua curricula, Solis annua reuerticula: idem Lunæ vel naſcentis incrementa, vel ſeneſcentis diſpendia, vel delinquentis obſtacula. Idem ſane iam procliui ſenectute diuinam rationem de Sole commentus eſt. quam equidem non didici modo, verum etiã experiundo comprobaui: quotiens Sol magnitudine ſua circulum quem permeat metiatur. Id à ſe recens inuentum Thales memoratur edocuiſſe Mandraytũ Prienẽſem. qui noua & inopinata cognitione impẽdio delectatus, optare iuſſit quantam vellet mercedem ſibi pro tanto documento rependi. Satis, inquit, mihi fuerit mercedis Thales ſapiens, ſi id quod a me didiciſti, cum proferre ad quoſpiam cœperis, tibi non adſciueris; ſed eius inuenti me potius quam alium repertorem prædicaueris. Pulchra merces prorſum, ac tali viro digna, & perpetua. Nam & in hodiernum, ac dehinc ſemper, Thali ea merces perſoluetur ab omnibus nobis, qui eius cæleſtia ſtudia vere cognouimus. Hanc ego vobis mercedem Carthaginienſes vbique gentium dependo, pro diſciplinis quas in pueritia ſum apud vos adeptus. Vbique enim me veſtræ ciuitatis alumnum fero; vbique vos omnimodis laudibus celebro; veſtras diſciplinas ſtudioſius percolo; veſtras opeis glorioſius prædico; veſtros etiam Deos religioſius veneror. Nunc quoq; igitur principiũ mihi apud veſtras aureis auſpicatiſſimum ab Æſculapio deo capiam, qui arcem veſtræ Carthaginis indubitabili numine propitius reſpicit. Eius Dei hymnum Græco & Latino carmine vobis ſic canam, iam illi à me dedicatum. Sum enim non ignotus illius ſacricola, nec recens cultor, nec ingratus antiſtes: ac iam & proſa & vorſa facundia veneratus ſum; ita vt etiam nunc hymnum eius vtraq; lingua canam. cui dialogum ſimiliter Græcum & Latinum prætexui: in quo ſermocinabuntur Sauidius Seuerus & Iulius Perſius; viri & inter ſe mutuo, & vobis, & vtilitatibus publicis merito amiciſſimi, doctrina & eloquentia & beniuolentia paribus: incertum modeſtia

quietiores, an induſtria promptiores, an honoribus clariores. Quibus cum ſit ſumma concordia; tamen hæc ſola æmulatio, & in hoc vnum certamen eſt, vter eorum magis Carthaginem diligat. atque ſummis medullitus viribus contendunt ambo: vincitur neuter. Eorum ego ſermonem ratus & vobis auditu gratiſſimum, & mihi compoſitu congruentem: & dedicatu religioſum. In principio libri facio, quemdam ex hiş, qui mihi Athenis condidicere, percontari a Perſio Græce, quæ ego pridie in templo Aeſculapii diſſeruerim: paulatimque illis Seuerum adiungo. cui interim Romanæ linguæ parteis dedi. Nam & Perſius, quamuis & ipſe optime Latine poſſit, tamen hodie nobis ac vobis Atticiſſabit Aſclepiades ille, inter præcipuos medicorum, ſi vnum Hippocratem excipias, cæteris princeps, primus etiam vino opitulari ægris repperit: ſed dando ſcilicet in tempore. cuius rei obſeruationem probe callebat: vt qui diligentiſſime animaduerteret venarum pulſus inconditos, vel præuatos. Is igitur cum forte in ciuitatem ſeſe reciperet, & rure ſuo ſuburbano rediret; aſpexit in pomeriis ciuitatis funus ingens locatum, plurimos homines ingenti multitudine qui exequias venerant circumſtare, omnis triſtiſſimos & obſoletiſſimos veſtitu. Propius accesſit, vt etiam incognoſceret, more ingenii humani, quiſnam eſſet; quoniã percontanti nemo reſponderat. At vero ipſe aliquid in illo ex arte deprehẽderat. Certe quidẽ iacenti homini ac prope depoſito Fatum abſtulit. Iam miſeri illius membra omnia aromatis perſperſa, iam os ipſius vnguine odoro delibutum, iam eum pollinctum, iam cęnæ paratũ, contemplatus eum diligentiſſime quibuſdam ſignis animaduertit. etiam atq; etiam pertractauit corpus hominis: & inuenit in illo vitã latentẽm. Cõfeſtim exclamauit, viuere hominem. procul ergo faces abigerent, procul ignes amolirentur; rogum demoliuntur, cænam feralem a tumulo ad menſam referrent. Murmur interea exortum. partim medico credendum dicere; partim etiam irridere medicinam. Poſtremo propinquis etiam hominibus inuitis, quod ne iam ipſi hereditatem habebant, an quod adhuc illi fidem non habebant: ægre tamen ac difficulter Aſclepiades impetrauit breuem mortuo dilationem. Atque ita viſpillonum manibus extortum, velut ab Inferis, poſtliminio domũ retulit, confeſtimq; ſpiritum recreauit: confeſtimque animam in corporis latibulis deliteſcentem quibuſdam medicamentis prouocauit.

Sapien-

Sapientis viri ſuper menſam celebre dictum eſt: Prima, inquit, cratera ad ſitim pertinet, ſecunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad inſaniam. Verumenimuero Muſarum cratera, verſa vice, quanto crebrior quantoque meracior, tanto propior ad animi ſanitatem. Prima cratera Litteratoris ruditatem eximit: ſecunda Grammatici doctrina inſtruit: tertia Rhetoris eloquentia armat. Hactenus à pleriſque potatur. Ego & alias crateras Athenis bibi: Poeticæ commentam, Geometricæ limpidam, Muſicæ dulcem, Dialecticæ auſterulam: enimuero vniuerſas Philoſophiæ, inexplebilē ſcilicet, nectareā. Canit enim Empedocles carmina, Plato dialogos, Socrates hymnos, Epicharmus modos, Xenophon hiſtorias, Xenocrates ſatyras: Apuleius veſter hæc omnia. nouemq; Muſas pari ſtudio colit, maiore ſcilicet voluntate quam facultate. eoq; propenſius fortaſſis laudandus eſt; quod omnibus bonis in rebus conatus in laude, effectus in caſu eſt. ita vt contra in maleficiis etiam cogitata ſcelera, non perfecta adhuc vindicantur: cruenta mente, pura manu. Ergo ſicut ad pœnam ſufficit meditari punienda; ſic & ad laudem ſatis eſt, conari prædicanda. Quæ autem maior laus aut certior, quam Carthagini bene dicere, vbi tota ciuitas eruditiſſimi eſtis: penes quos omnem diſciplinam pueri diſcunt, iuuenes oſtentant, ſenes docent? Carthago prouinciæ noſtrę magiſtra venerabilis: Carthago Africę Muſa cęleſtis, Carthago Camœna togatorum. Habet interdum & neceſſaria feſtinatio honeſtas moras, ſæpe vti malis interpellatam voluntatem. Quippe & illis quibus curriculo confecta via opus eſt, adeo vt præoptent pendere equo, quam carpento ſedere, propter moleſtias ſarcinarum, & pondera vehiculorum, & moras orbium, & ſalebras orbitarum, adde & lapidū globos, & caudicum toros, & camporum riuos, & collium cliuos. Hiſce igitur moramentis omnibus qui volunt deuitari, aduectorem ſibimet equum deligunt, diutinæ fortitudinis, viuacis pernicitatis: idem & ferre validum, & ire rapidum:

Qui campos colleſq; gradu perlabitur vno,

vt ait Lucilius. tum cum eo equo per viam concito peruolant. ſi quem interea conſpicantur ex principalibus viris nobilem hominem, bene conſultum, bene cognitum; quamquam oppidò feſtinant, tamen honoris eius gratia cohibent curſum, releuant gradum, retardant equum: & illico in pe-

des deſiliunt. fruticem quem verberando equo geſtant, eam virgam in læuam manum transferunt. Itaque expedita dextra adeunt, ac ſalutant: &, ſi diutule ille quippiam percontetur, ambulant diutule, & fabulantur. denique quantum illis moræ in officio libenter inſumunt: ſicuti nauem bonam fabrefactam, bene intrinſecus compactam, extrinſecus eleganter depictam, mobili clauo, firmis rudentibus, procero malo, inſigni carcheſio, ſplendentibus velis, poſtremo omnibus armamentis idoneis ad vſum, & honeſtis ad contemplationem. eam autem nauem ſi aut gubernator non agat, aut tempeſtas agat, vt facile cum illis egregiis inſtrumentis profunda hauſerint, aut ſcopulis comminuerint. Sed & medici cum intrauerint ad ægrum vti viſant, nemo eorum qui tabulina perpulcra in ædibus cernant, & lacunaria auro oblita, & gregarim pueros ac iuuenes eximia forma in cubiculo circa lectum ſtantes, ægrum iubet vti ſit animo bono: ſed vbi iuxtim conſedit; manum hominis prehendit, eam pertractat venarum pulſum & momenta captat: ſi quid illic turbatum atque incondirum offendit, illi renuntiat, male morbo haberi. Diues ille cibo interdicitur, ea die in ſua ſibi copioſa domo panem non accipit: cum interea totum eius ſeruitium hilares ſunt atque epulantur. Nec in ea re quidquam efficiet conditione.

FLORIDA.

QVI me voluiſtis dicere ex tempore, accipite rudimentum, poſt experimentum. Quippe, prout mea opinio eſt, bono periculo periculum, faciam poſtquam te probata meditata ſum dicturus incogitata. Neque enim metuo ne in friuolis diſpliceam, qui in grauioribus placui. Sed vt me omnifariam noueritis: etiam in iſto, vt ait Lucilius, ſcedio & incondito experimini, an idem ſim repenrinus, qui præparatus; ſi qui tamen veſtrum nondum ſubitaria iſta noſtra cognôſtis. quæ ſcilicet audieris, pari labore quo ſcribimus, venia propenſiore. quam legimus. Sic enim ferme ad ſolet apud prudenteis viros eſſe in operibus elaboratis, iudicatio reſtrictior; in rebus ſubitariis venia prolixior. Scripta enim penſiculatis & examinatis: repentina autē noſcitis ſimul & ignoſcitis.

ſcitis. nec iniuria. Illa enim quæ ſcripta legimus, etiam tacentibus vobis talia erunt qualia illata ſunt: hæc vero quæ impræſentiarũ, & quaſi vobiſcum partienda ſunt, talia erunt qualia vos illa fauendo feceritis. Quanto enim ex inde orationi modificabor, tanto à vobis in maius tolletur. Vos animaduerto libenter audire. Proinde in veſtra manu ſitum eſt, vela noſtra ſinuare, etiam remittere: ne pendula néue flaccida, néue reſtricta & caperata ſint. At ego, quod Ariſtippus dixit, experiar: Ariſtippus ille Cyrenaicæ ſectæ repertor, quodque malebat ipſe, Socratis diſcipulus. Eum quidam tyrannus rogauit, Quid illi Philoſophiæ ſtudium tam impenſum tamque diutinum profuiſſet? Ariſtippus reſpondit: Vt cũ omnibus, inquit, hominibus ſecure & intrepide fabularer. Verbo ſubito ſumpta eſt ſententia, quia de repentino oborta eſt, quaſi velut in maceria lapides temerario interiectu poni neceſſe eſt: neque interiecto intrinſecus pondere, neque colliniato pro fronte ſitu, neq; cohibentibus ad regulam lineis. Quippe qui ſtructor orationis huius egomet, non è meo monte lapidem directim cæſum, afferam, probe omnifariam complanatum, læuiter ex optimis oris ad vnguem coæquatum: ſed cuique operi accommodabo, vel inæqualitate aſpera, vel lenitate lubrica, vel angulis eminula, vel rotunditate volubilia, ſine regulæ correctione, & menſuræ parilitate, & perpendiculi ſolertia. Nulla enim res poteſt eſſe eadem feſtinata [ſimul] & examinata: nec eſſe quidquam omnium quod habeat & laudem diligentię ſimul & gratiam celeritatis. Prębui me quorumdam voluntati, qui oppidò voluerunt quæ à me deſiderabantur vt dicerem ex tempore. Et eſt hercule formido ne id mihi euenerit, quod coruo ſuo eueniſſe Æſopus fabulatur. Id erit, ne dum laudem hanc nouam capto, paruam illam quam ante peperi, cogar amittere. Si de Apologo quæritis. non pigebit aliquid fabulari. Coruus & vulpes vnam offulã ſimul viderant. eamq; raptum feſtinabant pari ſtudio, impari celeritate: vulpes curſu, coruus volatu. Igitur ales beſtiam præuenit, & ſecundo flatu, propaſſis vtriſque pennis prælabitur & anticipat, atque ita præda ſimul & victoria lætus, ſublime euectus, in quadam proxima quercu in ſummo eius cacumine tutus ſedit. Eo quoque tamen vulpes, quia lapidem nequibat, dolum iecit: namque eandem arborem ſucceſſit: & ſubſiſtens, cum ſuperne raptorem præda ouantem videret, laudare aſtu adorſa eſt. Nę ego inſcita, quæ cum alite

Apollinis fruſtra certauerim. quippe cui iampridem corpus ram concinnum eſt, vt neque oppidò paruum, neque nimis grande ſit, ſed quantum ſatis ad vſum decoremque: pluma mollis, caput argutum, roſtrum validum. Iam ipſe ales oculis perſequax, vnguibus pertinax. nam de colore quid dicam? Nam cum duo colores præſtabiles forent, piceus & niueus, quibus inter ſe nox cum die differunt; vtrumque colorem Apollo ſuis alitibus condonauit: candidum olori, nigrum coruo. Quod vtinam ſicuti cygno cantum indulſit, ita huic quoque vocem tribuiſſet! ne tam pulcra ales, quæ ex omni auitio longe præcellit, voce viduata, deliciæ facundi Dei, muta viueret & elinguis. Id vero vbi coruus audit, hoc ſolum ſibi præ cæteris deeſſe, dum vult clariſſime clangere, vt ne id ſaltem olori concederet; oblitus offulæ quam mordicus retinebat, toto rictu hiauit. atque ita quod volatu pepererat, cantu amiſit. enimuero vulpis quod curſu amiſerat, aſtu recuperauit. Eandem iſtam fabulam in pauca cogamus, quantum poteſt fieri cohibilitet. Coruus vt ſe vocalem probaret, quod ſolum deeſſe tantæ eius formæ vulpis ſimulauerat, groccire adortus, prædæ quam ore geſtabat inductricem compotiuit. Iamdudum ſcio, quid hoc ſignificatu flagitetis, vt cętera Latinæ materię perſequamur. Nam & in principio vobis diuerſa petentibus, ita memini polliceri, vt neutra pars veſtrûm, nec qui Græce nec qui Latine petebatis, dictionis huius expertes abiretis. Quapropter ſi ita videtur ſatis oratio noſtra atticiſſauerit. Tempus eſt in Latium demigrare de Græcia. Nam & quæſtionis huius [formæ] media tenemus: vt, quantum mea opinio eſt, pars iſta poſterior præ illa Gręca quę anteuertit, nec argumentis ſit effœtior, nec ſententiis rarior, nec exemplis pauperior, nec oratione defectior.

APVLEI

ANEXOMENOΣ

EX MENANDRO.

Poemation hac inſcriptione à quibuſdam eruditis vulgatum.

Amare liceat, ſi potiri non licet;
Fruantur alii. non moror, non ſum inuidus.
Nam ſeſe excruciat, qui beatis inuidet.
Quos Venus amauit, facit amoris compotes:
Nobis Cupido velle dat, poſſe abnegat.
Olli purpurea, delibantes oſcula,
Clemente morſu roſea labella vellicent.
Malas adorent ore, & ingenuas genas,
Et pupularum nitidas geminas gemmulas
Quin & cum tenera membra molli lectulo
Cum pectora adhærent Veneris glutino
Libido cum laſciuo inſtinctu ſuſcitat
Sinuare ad Veneris vſum femina; fœmina
Inter gannitus, & ſubantis voculas
Carpant papillas, atq; amplexus intiment
Arentq; ſulcos molles aruo Venereo
Thyrſumq; pangant horto in cupidinis;
Dum crebros ictus conniuente lumine
Trepidante curſu, venere & anima feſſula
Eiaculent tepidum rorem niveis laticibus
Hæc illi faciant, queis Venus non invidet
At nobis caſſo ſaltem delectamine
Amare liceat, ſi potiri non licet.

FINIS.

APVLEI PLATONICI

MADAVRENSIS
OPERA.

EGO CRISPVS SALLVSTIVS LEGI ET EMENDAVI ROMÆ FELIX OLIBRIO ET PROBINO V.C. COSS.

IN FORO MARTIS CONTROVERSIAM DECLAMITANS ORATORI ENDELECHIO. RVRSVSQVE CONSTANTINOPOLI RECOGNOVI CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Sic miniatis literis Membrana Florentina.

(a)

NOMINA AVTORVM QVI AB APVLEIO LAVDANTVR.

Accius poeta 41.348.
Æſopus 365.
Æditus 278.
Afranius 278.
Albutius 316.
Amphiaraus 50.
Anachaſis 289.
Anaxagoras 290.
Anaximander Mileſius 232.
Antipatrus Stoicus 34.
Apollonius magus 331.
Archimedes 283.
Architas 283.
Ariſtippus 278.
Ariſtoteles 34.339.
Ariſto Alexandrinus 40.
Cæſar 334.
Calchas vates 77.
Caluus 334.
Carbo 316
Carinondas magus 331.285.
Cato 334
Catullus 278.
Cicero 243
Clemens poeta 344.
Creophilus Curio 316.
Damigeron magus 331.
Dardanus magus 331.
Democritus 296.
Demoſthenes 283.
Diogenes Cynicus 278.
Empedocles 72.363.
Epicharmus 363.
Ennius 42.281.
Epicurus 291
Epimenides 252
Eubulides 282
Eudemus 29[illegible]
Euritus [illegible]
Fauorinus 6[illegible]
Gracchus 3[illegible]4
Hadrianus Imp. 28[illegible]
Heraclitus 2[illegible]6
Hippias Sophiſta 346
Homerus 73.275.340.249
Hortenſius 334.
Hoſtanes 3[illegible]1
Iannes magus 3[illegible]
Læuius 294
Lælius 332
Leodamas 3[illegible]2
Lesbia poetria 289.
Leucippus 290
Lex Cornelia 2[illegible]2
Lex Iulia 329
Lucillius 279.
Lucretius 42.4[illegible]
Lycon 297.
Menander 353
Mopſus vates 5[illegible]
Moſes 331.
Mutius 316.
Nicander 301.
Nigidius 301
Oromazus magus 290.
Orpheus 75
Parmenides [illegible]2
Peripatetici 4[illegible]

Phe-

Pherecides 351.
Philemon comicus 353.
Plato 3.12.280.
Plautus 48.359.
Portius 278.
Propertius 279.
Prothagoras ſophiſta 360.
Pythagoras 351.35.
Salluſtius 334.
Sergius 29.
Socrates 1.2.363.
Solon 278.
Sophocles 298.
Speuſippus 2.
Statius Cecilius 297.
Stoici 40.
Tabulæ XII. 273.
Teius poeta 278.
Terentius 53.
Thales 360.
Theodorus arithmeticus 2.
Theophraſtus 51.297.
Tibullus 279.
Ticidas 279.
Varro 301.
Virgilius 42.45.54.63.
Zachlas propheta 127.
Zamolzis magus 290.
Zenon ſtoicus 278.
Zoroaſter magus 331.351.
Xenocrates 303.
Xenophon 363.

Apvlei
FRAGMENTA ET TITVLI LIBRORVM QVI INTERCIDERVNT.

Eſſe Apuleium in vita Philoſophum in *Epigrammatis* amatorem in præceptis omnibus extare ſeueritatem *in* a *Epiſtolis* ad Cerelliam ſubeſſe petulantiam.

a Auſon.ad Paulin.Edyll.13.

Mut facere non audet,vt apud Apuleium Platonicum *de* b *Prouerbiis* ſcriptum eſt libro ſecundo.

b Chariſ.l. 2.pag.214.

Tero tetis terii & triui iuxta c Apuleium.

c Idem lib.3.p.220.

Cum videas anceps eſſe omne ſcommatum genus: ſuadeo in conuiuiis in quibus lætitiæ inſideabitur ira ab eiuſmodi faceſſas & magis *conuiuales Quæſtiones* vel proponas vel ipſe diſſoluas. Quod genus veteres ita ludicrũ non putarunt vt & Ariſtoteles de ipſis aliqua conſcripſerit & Plutarchus & veſter d Apuleius.

d Macrob.ſatur.lib.7.c.1.

Certe ſi ſaluberrimis auocamentis vt qui adhuc iuuenis tepidus inflecteris à Platonico Madaurenſi ſaltem formulas mutuare *e conuiualium Quæſtionum*.

e Sidon.Apoll.lib.9.epiſt.13.

Verum quia lætitiæ in conuiuiis frequenter inſidiatur ira: ab eiuſmodi dictis temperandum eſt & quæſtiones conuiuales in omnes proponendæ ſunt, aut ſoluendæ. Quod genus veteres ita ludicrum non putarunt vt

& Ariſtoteles aliqua de ipſis ſcripſerit & Plutarchus,& f Apuleius cum Frontone.

f Saresber.polyc.lib.8.c.10.

Apud Medos naſcitur quædam arbor ferens mala quę Medica vocantur: quam per periphraſin oſtendit eius ſupprimens nomen. Hanc pleriq; Citrum vocant quod negat g Apuleius in libris quos de *arboribus* ſcripſit & docet longe aliud genus arboris eſſe.

g Seruius in 2.Georg.Virgilii.

In lib. h *ludicrorum:* Abſtemius eſt immo ſcit quo rete leporem tenebat lupum non tenere.

h Nonius in *Abſtemius.*

Quamquam ſic eſſet ad verbum ſententiamq; tranſlatus,vt nec Apuleius i *Phaedonem* ſic Platonis,neq; Tullius Cteſiphontem ſic Demoſthenis in vſum regulamq; Romani ſermonis exſcripſerit. *Ex eodem* k *de anima.* Sic auditurum ſic diſciturum qui melius ſcit hæc omnia & ſingula ſic agere & pati vt patiuntur atq; agunt.

i Sidon.Apollin.lib.11.epiſt.9. *k* Priſc.lib.10.887.

Et l cauſam gignendi oſtenſurum & immortalitatem Animæ reperturum.

l Ibid.892.

Hermagora m: Pollinctor eius funeri dum vnctionem parat vel vt alia exẽplaria: pollinctoeius funere domuitionem paramus.

m Fulg.de priſco ſermone in pollinctore.

Ex n *eodem* l. viſus eſt ei adoleſcens honeſta forma quaſi ad nuptias exornatus trahere ſe in penitiorem partem domus.

n Priſcian.lib.3.p.599.

Idem o: verum infirma ſcamillorum obice fultæ fores.

o lib.4.p.615.

Saucio p ſaucius,ſcio ſcius ſic Apuleius 1.Hermagoræ.

p Priſc.634.

Item q Cibatum quem iucundum eſſe nobis animaduerterant, eum appoſuerunt.

q lib.10.pag 898.

De Muſica r Fertur etiam Latio ſermone & Apuleium Madaurenſem inſtituta huius operis perfeciſſe.

r Caſſiodor. de muſica 309.

De ſ *republica.*

ſ Fulgentius in Celocem.

Qui Celocem regere nequit, onerariam petit.

Medicinalibus: t Cæpe ſuccum velle mixtum.

t Priſcan. l.6.681.

Epitoma: u Sed tum ſeſtertius dipondium ſemiſſem quinarius quinqueſſis denarius decuſſis valebat.

u Priſcian. pag. 708.

Numeri diſciplinam apud Græcos primum Pythagoram autumant ſcripſiſſe, ac deinde à Nicomacho diffuſius eſſe compoſitam, quam apud Latinos primus x Apuleius deinde Boetius tranſtulerunt.

x Iſidor. orig. lib 3. cap. 11.

Apuleius y autem ait καθυπίφερειν dici manes, hoc eſt mites ac modeſtos cum ſint terribiles & immanes vt parcæ & Eumenides.

y Idem lib. 8. c. 4.

INDEX

INDEX RERVM, IN APVLEIVM.

Abſtinentia in ſacris à profanis cibis 267.271
Achilles bello potens 51
Adimantus & Glauco fratres Platonis 2
Adiuτate per ſalutem & caput amantis 123.135
Adonis ſuperbi ſupplicium 125
Adorantium geſtus 149.155
Adraſtia 75
Adulteræ lepidæ lepidiſſima fabula 219
Adulteræ peſſimæ, peſſimum facinus 228.229
Aduocati Cerberi forenſes 255
Ædiles virgas & lixas habebant 113
Ægyptia numina plangoribus, græca choreis, Barbara tympano gaudent 49
Ægyptiorum ſacerdotes lineis veſtibus vtuntur 310
Ægyptus ſedes religionum 92. polluetur ſuperſtitionibus fœdis 91
Æſculapius vbique cultus 50. baculum nodoſum gerit 104
Æthiopes 106
Æthnæ incendia 64
Ætolia regio 104
Africæ Muſa Cæleſtis 363
Agamemnon Rex 51
Ageſilaus Lacedæmonius noluit ſe depingi 282
Agrippa populi diſſidentis conciliator 256
Aiax inſanus 137
Alexander magnus ſolus fortunam habuit in poteſtate 343. noluit à multis artificibus imaginem ſuam contaminari 344
Althea 200
Amantes crebro ſuſpirant 168
Amicitia quid ſit 19. ſolummodo inter bonos eſſe poteſt 19. 24
Amor appetitus ardens 19. eius tres ſpecies 19
Amphiaraus vates 50
Anacharſis ſapiens apud Scythas natus eſt 289
Anaxagoras impius 291
Anaximander Mileſius 352
Anima per ſe mouetur 6. eam videre non poſſumus 72. Corporis domina eſt 9. eius tres partes tribus vitiis obnoxię 14. eſt immortalis 76
Animal nullum in terra homine poſterius 43
Animalia quædam ætatem in igne diuerſantur 46. exectis genitalibus manſueſiunt. 148. in aluum prona & proiecta 65. eorum varia genera & proprietates variæ 358
Animus corpore exutus ſtatur iu

dicio dæmonum 50
Animo viuitur 53. is ſtudioſe colendus 54
Annibali ſomnia orbitatem oculi ominantur 45
Annulus ferreus ſeruorum 243
Annus quomodo fiat 7
Annus magnus Platonis 7
Antichthones 106
Antigenidas tibicen 342
Antonius conſul Romanus 285
Apelles pictor 54. 344
Apollo conſulitur de nuptiis Pſyches 157. Eius ſtatus ſpecioſus 341
Apri deſcriptio 202
Apuleius Madaurenſis 30. noſcendæ magię gratia Theſſaliam petit 103. 114. Incidit in amorem Fotidis 122. trinæ cædis reus arguitur 132. tres vtres inflatos pro hominibus trucidat ibidem. honorem ſtatuæ meretur 134. fit Aſinus 139. 140. ob nimias ærumnas ſeipſum interficere vult 184. depoſito Lucio in hominem reformatur 263. in collegium Paſtophorum adſciſcitur 271
Aquæ Perſianæ ſalubres 354
Aquam vitant rabidi canes 218
Aquilæ viſus perſpicax 340
Arabia diues florum 258. 342
Arca communis latronum 189
Archimedes Syracuſanus 284
Arionem Delphinus ſeruauit 385
Ariſtides iuſtus 285
Ariſtippus philoſophus 365
Ariſton pater Platonis 1
Arioli conſulti rebus dubiis 51
Arſacidæ molles 342
Ariſtoteles prudentiſſimus philoſophorum 5[illegible]
Artem ſophiſticam damnat Plato 1[illegible]
Aſcanius Virgilianus 4[illegible]
Aſclepiades medicus inſignis 362
Athenæ Atticæ 11[illegible]
Athenienſes legiferi 254. noluerunt publicare epiſtolam Philippi Macedonis ad vxorē 328
Atrides ſuperbus [illegible]
Atrops [illegible]
Atticum iudicium 24[illegible]
Attilius Regulus 2[illegible]
Attius Nauius augur [illegible]5
Auaritia inſatiabilis 22[illegible]
Auernus lacus 21[illegible]
Auguria captabant per fibrarum notas & ſerpentum eſcas 7[illegible]
Auium cantus diuerſi 349

B

Bathylli ſtatua 31[illegible]
Beati qui bonum Dęmonem ſortiuntur 48
Bibere ſalutaria 128
Bidental [illegible]5
BOni omnes inter ſe amici 23. mali prælerendi in honorib. 16. cito moriuntur 348
Boni pauci in mundo 22
Bonum primum, ſecundum, accidens 12. 13. 18.
Brachmannæ Indorum philoſophi 351
Britanniæ Inſulæ Alubion & Hibernia 60
Bubo infauſtum mortalibus omen 139. olim forib. affigebatur, vt amolumentũ dirarum ib.
Buſta infauſta 315
Byrrena cognata Apulei 117

Ca-

C

Cadauera morruorum olim pallio operiebantur 342
Cadauerum præſegmina ad magiam 108
Cæſaris inuocatio in calamit. 142
Calchas vates ſummus 82
Cambyſes rex ditiſſimus 351
Cameli Bactriani 194.
Canna Dea 168. ¶ Capillis hominũ ad veneficia vtuntur magi 136. ¶ Capilli decus capitis 118
Caput regalis pars corporis 9. tur in ſublimi poſitum ibid.
Carbo Conſul 288
Carminibus morbis mederi 299
Carthago celſa 174
Caſſandra fatidica 52
Caſſius Longinus 318
Caſtor fera ſe præciſione genitalium ab interitu liberat 106
Cato 285
Cenchreas emporium nobile Corinthienſium 309
cerberus hiãs 109. 151 triceps 181
Ceres frugum parens 257. eius epitheta varia 173. 259
Cereris mundum profano videre non eſt licitum 282
Chaldæi vates 120
Conſulti in nuptiis & negotiis incipiendis 120
Charon inferorum Deus auariſſimus 180
Chryſeros nummularius 146
Chymera ignifera 208
Ciſtis occultabãtur orgia Bacchi 262
Ciuitas quid Platoni 25. quæ ſana, quæ tetra & morbis tumens 26
Clepſydra iudiciaria 130
Clotho 76. ¶ Clytias 52
Cœlicolæ Dii 8.45
Cælum domus Deorum 57. 58. devoluitur vt ſphæra ibi. id reſpiciunt o antes 73
Cocyti fluentum 128
Cogitata ſcelera etiam puniuntur 363. ¶ Colu. bæ veneri ſacræ 175. ¶ Columnæ Herculis 58. 60. ¶ Come. æ quid 58. eius ſpecies variæ 64
Comœdia media 55. ¶ comitialis morb. 306. diuinus dicitur ib.
Conſulum Romanorum filiæ de publico dotatæ 286. ¶ Contraria vera eſſe non poſſunt 39
Conuerſatio nimia contemptum parit 42
cornelius Saturninus ſignifex 314
Corinthus caput totius Achaiæ, 217. ¶ Coruinus celer 338
Crapula & cibo diſtenti grauia ſolent iomniare 100
Craſſus diues 287 ¶ Cratera prima ad ſitim, 2. ad hilaritatẽ 3. ad voluptatem 4. ad inſaniam pertinet 363 ¶ Crates cynicus 349. domitor vitiorũ ib. vt Lar familiaris cultus ibi. opes abiicit 288.350. Hiparchiam ducit vxorem 350. ¶ Creophilus æmulator Homeri 352. ¶ Creta inſula 288. ¶ crocodilus in Nilo gignitur 278 eius natura ib.
Crocodilorum littus in monte Lybiæ 99. ¶ Cupido pinnatus 156. nihil prorſus boni facit 150.170. maximus Deorũ 170. ægrotat 173. ipſos deos poliuit amore fœdo 182.

Cyrus maior 289
D
Dardanus magus 331
Darius rex potens 69
De diis Patri & matri credere 299
Dæmones in aere verſantur 45. eorũ corpora ſubtiliſſima 47. 49. magica miracula procurãt 45. miniſtrant bonis 8. 45. ſubiecti ſunt paſſionibus humanis 48. delectantur variis ſacrificiis 49. hominum cuſtodes ſunt 50. preces hominũ ad Deos deferunt 45
Demoſthenes 148. ante ſpeculum cauſas meditabatur 283
Dentium cura probri loco habita 277. ¶ Deorũ genera multa 8
Deſcriptio ſpeluncæ latronũ 144
Deus ſempiternus 13. omnia implet 76. author & conſeruator omnium rerum 68. ab omnib. paſſionib. liber eſt 48. ſublimẽ locum tenet 15. 48. ſola mente intelligitur 71. beati qui cum illo verſantur ibid. eius voluntas caret initio 92. Eſt, fuit & erit ſemper 84. non miſcetur hominibus 44. et nec triſtis nec oneroſa eſt imperii ſui cura 74. in cælo eſt quod lex in vrbe 74. nihil illo perfectius 48. ¶ Dii ſecundæ prouidentiæ 8. ¶ Dii duodecim 42
Dii in altiſſimo habitant 43
Diogenes Cynicus 288
Diomedes Thraciæ rex equis ſuis hoſpites deuorandos propinabat 195
Diomedes 51
Dionyſius Platonis præceptor 2
Diues qui nihil cupit [illegible]
Diuites domus ſuas opipare [illegible] nant, animum vero inc[illegible] relinquunt [illegible]
Doctorib. puerorum nihil [illegible] quius eſt debet, quam vt [illegible] amatores virtutum [illegible]
Domus lauro obſitæ in feſti[illegible] tib. 154. ¶ Dracones Indici 3[illegible]
E
Elementorum mutua inter ſe [illegible] cordia [illegible]
Elyſii campi 2[illegible]
Empedocles [illegible]
Epaminondas [illegible]
Epora Dea Stabulorum [illegible]
Equi virtutes 54[illegible]
Equi Theſſalici optimi [illegible]
Equo deſilire ii qui hone[illegible] obuiam nobis factus fuerit 3[illegible]
Equum empturi nudum il[illegible] inſpiciunt [illegible]
Euboëa Inſula [illegible]
Euribatus ve[illegible]pellis [illegible]
Europa tauro vehitur [illegible]
Exercitatione decor corporis [illegible] valetudo integra retinetur [illegible]
Exhalationes [illegible] 6[illegible]
Exoptata tarde proueniunt 22
Exuuiæ ad magiam 1[illegible]
Ex lucernis diuinare 1[illegible]
F
Fabula Æſopi elegans de Coruo & vulpe 365
Familiaritas nimia contemptum parit 44
Fata regunt homines 7[illegible]
Fata tria ibidem immutabilia 117
Fatum Platonicum 8 75
Fauorinus philoſophus 6

Fa-

Fælicitas quid ſit Platoni 8
Fælicitatis origo ex virtute 25
Flaminius 45
Formæ donum à deo 275
Formiculæ ruſtres 177
Fortuna quid Platoni 8 ea tenuente nihil proſperum nobis euenit 217. cæca & exoculata eſt 188
Fotis amica Apulei 116
Furor quid ſit 12

G

Gagates lapis caducũ morbum detegit 303
Ganges fluuius 343
Genera rerum ſuas ſpecies ſequuntur 78
Genius cum homine gignitur 52. quid ſit ibid. ¶ Geryon 120
Gillo Crotonienſis 351
Glaucus & Adimantus fratres Platonis 2
Glacies quid 61
Gymnoſophiſtæ Indici 343

H

Hadrianus Imp. 289
Hæmus latro famoſus 190
Hecales anus 112
Helenus vates 52
Herculis Columnæ 60
Herculis labor 137
Hercules purgator orbis 288
Hicetaon 52
Hieropolis Phrygiæ ciuitas 65
Hippias Sophiſta 340
Homerus priſcæ poeticæ diuinus author 213
Homo totus in capite 9. ab ſtirpe ipſa neq; abſolute malus neque abſolute bonus 13. eius infælicitas 43. ex æterna & mortali natura factus 81. quid commune hab. et cum cæteris animantibus 9. perfectus eſt cum anima cum corpore æqualiter copulatur 12
Homo magnum miraculum 79
conſiderandus ea parte qua homo eſt 55
Horæ Deæ iuuentutis 341
Hyagnis tibicen 341
Hypate ciuitas Theſſaliæ 104. melle & caſeo nobilis ibid.

I

Idæa mater 213
Ignis & facularum incenſio in bello 70
Ignis & Rotæ ſupplicium 133
Iliſſus amnis 52
Imber quid ſit 61
Immoderatum ingeniũ in quæcunque prorupterit, modum non habet 21
Immodicæ diuitiæ facilius mergunt quã regunt homines 286
Incantatio per puerum incorruptum 365
Infælicitas quid ſit Platoni 9
In funeſtis ædibus cibi non coquebantur 125
Innocentiam eloquentiã eſſe 376
Iracundo homini iungenda vxor ſedata 24
Inſula Trinacria, Euboea, Cyprus, Sardinia, Creta, Lesbos 52
Ioue omnia plena eſſe antiquorum opinio 68
Iris quid 65
Iſis Campenſis 279. Regina 264
Iſmenias tibicen 54
Iudæi ſuperſtitioſi 312

Iuno hoſpita 174. Zygia 87
Iupiter à iuuando dictus 74. omnibus præbet vitam 87. eius epitheta propria 75. 140. 195. 179
Iupiter Plutonius 92
Iurare per Iouem lapidem 45
Iurare per caput alterius 44
Iuſiurandũ per Stygiã paludẽ 179
Iuſtitia eſt ars bene viuendi 17

L

Lacedæmon vrbs Achaiæ nobilis 180 ¶ Lacheſis dea 76
Lamachus prædo 146
Lampus 52
Lanii inhumani & crudeles 152
Lapithæ ſemiferi 146. ¶ Lar 50.
Lariſſa nobile Theſſaliæ oppidum 124. ¶ Larue 50. ¶ Leges ad manſuefaciendos homines inuentæ 72. ¶ Lesbia poetria 278
Liber Deus 310. hortator Veneris & armiger 119. ¶ Liparis 64
Luna mater ſiderum & noctis decus 41. 42. ea decreſcente Maria decreſcunt. 65
Lyſippus ſignifer ſummus 54.

M.

Magiæ vis 106. 136
Magia cultus deorũ Platoni 304. damnatur 12. tabul. ib. Reges Perſarum illam ſtudioſe diſcũt 220
Magus lingua perſarum ſacerdos 290
Magorum famoſa nomina 33
Mala fugienda ſui cauſa 17. nocere non poſſunt ſapienti 23
Malitia ſeditionem mentibus parit 21. ¶ Mali ſeruire deb... imperate 16. ¶ Mali nu... tor Deus 8. ¶ Malorum a... poſt fata demigrant ad ... nam 83. ¶ Manes di...
Mare Atlanticum, Adr a... ſpium, Ægyptium Ægæ... ticum, Gallicum, Indi... phylicum. Iberum, Hy... Perſicum, Ponticum, Ru... & Siculum 5...
Mars Deus militaris 192. e... ra graminea ib. ipſi hircu... molatur ib. ¶ Mars ... cum Apolline 341 victus e... riatur ib ¶ Medea venefi...
Mezentius ferox ...
Medici optimi deſperatis mo... non adhibent medicina...
Mediocritas optima ...
Medioxumi Dii ...
Meletides fatuus ...
Menander Comicus ...
Mendacem oportet eſſe me... rem 318. ¶ Menſis qu d ...
Mercurius deorum internu... 175. 182. ſuperum & infe... Commeator ...
Minerua Homerica ...
Minutiam frumentatum v... 74. ¶ Mneſarchus pate... thagoræ 350. ¶ Mons Æ... na, Olympus Veſuuius 56. ...
Mopſus vates ...
Morbus imperitiæ ex glorioſ... ctatione ...
Morbus caducus 3...
Morbis deſperatis non adhibe... da medicina ...
Morientium numerus naſc... bus locum pandit ...

Mor...

Mortui in Theſſalia ob magicas præſtigias ſeruati 124
Mortuis libationes profundere 26. ¶ Mortui non lugendi 24
Mortuos lauabant 207
Mulieris propudioſus cum aſino concubitus 248
Mundus quid Platoni 57.94. muſicè & canore mouetur 6. eius præſtantia 67. κόσμος Græcis dicitur 71
Muſici toni varii 66.342.

N

Nabathæi mercatores 342
Nebula quid 61
Nemo capeſſit noua niſi quē pœnituit priorum 48. ¶ Nemo inauditus damnari debet 241
Nigidius magus 301
Nihil carius conſtat, quam quod precibus emitur 355
Nihil quod ſalutis ferendæ gratia fit, criminoſum eſt 299
Nilus ſanctiſſimum flumen 91. eius incrementa 127
Nix quid ſit 61. ¶ Nocte ſcelera ſua exercent magi & latrones 143. ¶ Nocere peius eſſe quam noceri 21. ¶ Non ſunt beati quorum diuitias nemo nouit 163. ¶ Noua non facile creduntur 103. ¶ Nouercæ malę peſſimū facinus 238. ¶ Nox quieti hominum deſtinata 7.
Nubecula quid ſit 47
Nubendi neceſſitatem fato adſcribere 327
Nulla fœlicitas in hoc mundo abſolute perfecta 359
Nullus Deus miſcetur hominibus 44
Numina Ægyptiaca, Barbara Græca 48. ¶ Nuptialis Cæna Cupidinis & Pſyches 182
Nyſæ Iuga 56

O

Obiis libationem profundere 74
Olympus mons 46. ¶ Opiniones hominum de ſtellis erroneæ 7
Orantes cœlum ſuſpiciunt 73
Orationis variæ ſpecies 19
Orato ciuitas 190. ¶ Oratorum geſtus in perorando 123.124
Oramazus magus 331
Orpheus 358. ¶ Oſſa mons 56
Os purum habere debet philoſophus 277
Oſyris Ægyptiorum numen 274

P

Palamedes vafer 325
Palmaris Dea 116
Pallium philoſophorum amictus 342
Pamphile maga primi nominis 138. ¶ Panyſcus Deus 185
Paphus & Gnidon Veneri dicata 155. ¶ Parcarum nomina 76
Parentum conſenſus in nuptiis requiritur 178
Paria à paribus non abhorrent 14
Paucis indigent Dii & boni homines 287
Paupertas ſoror bonæ mētis 258. artium repertrix 285. peccatorum inops ibi. non eſt mala per ſe 18
Pegaſi celeritas 208
Pelides ferox 51
Pera & baculus Cynicæ familiæ inſignia 188
Perfecte ſapiens quis ſit 22
Perictione Platonis mater 1

Phœdrę epiſtoliũ de amore 324
Phaetontis ruina 73
Phærecides Syrus 351. morbo pediculari periit. ibid. primus pedeſtrem oratione inſtituit. ibidem
Phidia fictor probus 72
Philemon Comicus 353
Philippus Macedo 328.
Philoſoph pulchri 276.
Philoſophi ficti cõtaminant philoſophiæ ſacra 344
Philoſophus verus quomodo moratus eſſe debeat 23
Philoſophia virtutis indagatrix & vitiorum expultrix 56. mortis contemplatio Platoni 23
Phlegethon amnis infernalis 65
Prophetæ populo oracula enunciant 56
Phydias ſignifex 72
Phryxi fabula 185
Phrynondas fallax 325
Pictura ex variis & diſcordibus coloribus conſtat 66
Platanus arbor 74
Plateas ciuitas 148
Plato nobiliſſimis parentibus ortus 1. prius Ariſtocles nominatus. ibidem. de eo Socratis ſomnium. ibidem. primus tripartitam philoſophiam copulauit 2.3. Picturæ non aſpernatur artem 2. poeſeos ſtudioſus ibidem. Heracliti ſectator. ibidem. Aſtrologiam in Ægypto didicit. ibid. eius diuitiæ 3. tres ad Siciliam aduentus. ibidem. initia rerrum tria arbitratur ibid. Eius ſententia de Dijs, prouidentia initiis rerum, ... dæis, mundo, tempore, ſtellis, animalibus, Dijs ſummis & infimis, Dæmonibus, felicitate, fortuna, vitiis, virtutibus, artibus, honeſtate, Bonis, natura rerum, 5. ... ſibus 3.4.5.6.7.8.9.10 ... 14. 16. 17. ſcribit verſus amatorios 289. lucta ſe exercet 2. Matrimonia ſtatuit communia 26. fœminis etiam virilibus officiis applicat 27. Ciuitatem fabricatur ... Pythagoriſſat 352. negat rempublicam poſſe conſiſtere ſi indoctus illam rexerit 26
Poetico ritu incredibilia confingere ...
Pæcile porticus 1.3
Politicus quis ſit 1.
Polycrates tyrannus 31.
Portumnus Deus maris 15.
Prophetæ effantur cæteris quæ diuino beneficio ſoli vident 56
Prothagorę ſophiſtę cum Euathlo lepida concertatio 360
Proſerpinæ atra atria 181
Prouidentia quid Platoni 8
Prudentia ſcientia eſt intelligendorum bonorum & malorum 15
Pruinæ ortus vnde ...
Pſittaci Indici 348 vocem humanam imitantur.
Pſyches famoſa fabula 155 & ...

Pudor veſti ſimillimus 274
Pylius orator inſignis 52
Pyrgoteles ſignifex 344
Pythagoras de Dæmonibus & geniis 53
Pythagoricum ſilentium 352

Q

Quatuor Species rerumpublicarum 28
Quatuor formæ culpabilium vitiorum 20
Quinque ſenſus hominis 9.10

R

Ratio præcipua pars in homine 11
Rempublicam qui regit avei ſus à lucro eſſe debet 26
Rex Cambyſes, Xerxes, Darius 69
Rhetoricæ duæ partes 16
Ridere in ſomnis damnificum 155
Riſus Deus 128.134
Ros nocturnus humor 61
Roma 279
Roſæ laureæ 143
Rotæ ſupplicium 133.243

S

Sabacius Deus 213
Sacerdotes Serapidis raſo capite erant 212
Sacerdotes Cynædi Syrium Deũ mendicantes circumferunt 213
Salacia Dea 157
Sanus eſt, qui ſcit, quid ſit inſania 325
Sapientiæ finis eſt vt ad Deum ſapiens prouehatur 24
Sapiens ſolus diues 23. pediſſequus Dei 25. eius anima vinculis corporeis ſoluta remigrat ad Deum 23. non effertur rebus ſecundis, nec aduerſis contrahitur 23.24. non relinquit corpus inuito deo 25. eius res pertinẽt ad Deos immortales ibid. illi nihil obeſſe poteſt. ibidem. accedit emolumenti gratia ad rempublicam 24
Sapientia quid ſit 15
Saturnus Deus 75
Satyrus 182
Seruius Tullius 45
Serui annulos ferreos geſtabant 243
Sol Deus 164. opifex dici 41
Socrates 1. eius ſomnium de Platone ibid. ad nutum dæmonis ſui petebat vel declinabat negotia 52. Apollinis teſtimonio ſapientiſſimus 51. formam ſpeculo aſſidue explorabat 283
Solicitudo & Triſtities ancillæ Veneris 175
Solon Atticarum legum fundator 1. ſcripſit carmina amatoria 278
Sola remanet virginitas apud maritum ex rebus dotalibus 332
Somniorum contrarii euentus 155
Sophiſticam artem damnat Plato 17
Sophocles poeta 298. accuſatur à filiis dementiæ ibid.

Speculi laudes 282.284. eo rite pacto quis retinere potuerit 12

poterit vti Philoſophus ibid. Varro doctiſſimus togatorum 301

Sponſus coronatus in nuptiis 154

Stella Iouis benefica, Veneris voluptifica, Martis ignita, Saturni pernicioſa 318

Stellæ variæ 58. ¶ Stilbon 58.

Stultitia mentis eſt ægritudo 11. eius duæ partes imperitia & inſania ib. ¶ Syſiphus doloſus 325

Syria Dea 212 colitur cruore humano 214.

T

Tantalus infælix 54. ¶ Tarquinius Priſcus 45. ¶ Tænarus 181

Tempus quid ſit platoni 6

Terræ mot⁹ vnde 65. varii & varia illorum nomina ib. ¶ Terra omnium rerum parens 57. Atlantici maris ambitu cingitur 58. eius longitudo 60. ¶ Terrena ōnia interitui obnoxia 73

Thales ſapiēs 357. ¶ Thargelion menſis 1. ¶ Thaſium vinum 289

Thebæ 146. ¶ Theophr. philoſophus 56. eius liber de caducis 307. de inuidentibus animalibus ibid. ¶ Theſſalia magicis veneficiis infamis 114

Thraſileon induit formam vrſæ 149. expugnat domum Democharis ibid. interficitur 150

Thraſylli famoſa fabula 310

Tullianus Carcer 224. ¶ Tubæ, lyræ & tibiæ differentia 357

Tyrannis quid ſit 20

V

Valetudinem inoffenſam quo pacto quis retinere potuerit 12

Varro doctiſſimus togatorum 301

Venus ex pelagi ſpuma 155. 253 gemina cæleſtis ſc. & vulgaris 281. à Ioue aliis Deabus perfertur 156. ¶ Ventus quid 61 eius variæ ſpecies 61.61

Veritas inexpugnabilis 326

Veſtis linea ſacerdotum 310

Veſuuius mons 64 ¶ Victus moderati magna vtilitas 12

Virginitatis laus 332. ſemel erepta reddi nequitur ib. ¶ Vipera parricidio gignitur 327. ¶ Virtus quid Platoni 14. 15 perfecta & imperfecta ibid. Studeri poteſt 17. reddit homines fortunatiſſimos 25 ¶ Virgilii Bucolica 279. ¶ Vitia vitanda ſtudioſe 15. ¶ Vlyſſis vota 31 verſipellis eſt & prudens 51. eius parentes ib. ¶ Voluptas ex honeſtis rebus petenda 15.

Vulcanus Deus 174

Vxor multo auſpicatius in villa quam in oppido ducitur 32

X

Xenophon 36

Xenocrates 3

Xerxes rex 69

Z

Zachlas propheta Ægyptius 127 mortuum ſuſcitat ibid

Zamolxis magus 290

Zelotypiæ exemplum tragicum 210.250

Zenon Stoicus 276

Zoroaſter magus 291

F I N I S.